

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 38 Kupfertafeln

Nicht ausleihbar

W

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XVIII. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK
DEEL I

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

AGTTIENDE DEEL.

GH-GYZ.

MET KAARTEN, PLAATEN EN PORTRAITTEN.

TE AMSTELDAM BIJ
JOHANNES ALLART.

MDCCLXXXVIII.

VADERLANDSCH

VOORDEENBOKK

Rhra

Niederl. G. 364
22

JACOB KOK

LANDES-
UND STAAT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

ACTIEBOEK

GENOEG

MIT KUNSTEN, WISSENSCHAPPEN EN LETTERKUNDE

1793

43. G. 243

DE AMSTELDMAN

JOHANNES A. L. A. T.

DUSSELDORF

W

N_a

1578,
en ald
men,
trok
genus
door g
beiden
overto
van de
je ha
Opper
deit is
geeven,
toge, ki
dorgvut
tussen,
ben. It
over ge
monbus
ruisers,
waren u
terwijl d
dapper
den tijd
den ove
zijn vout
door is
val, of
XVII

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

G H.

Na dat **WILLEM DE I**, Prins van *Oranje*, in het Jaar 1578, de Stad *Truijen*, in het Land van *Luik*, ingenomen, en aldaar grooten buit, zo van leeftogt als anderzints bekoomen, en voorts den Abt van 't Klooster gebrandschat had, trok hij op de Stad *Tienen* aan, om zig met den Heer **VAN JENLIS** te vereenigen, die niet meer dan 300 schreden van daar gelegerd was. Doch alzo de Rivier de **GHEETÉ** tusfchen beiden lag, plaatste hij, aan den oever dier Riviere, om den overtogt te beveiligen, eenige benden ligte ruiters, alzo hij van den Hertog **VAN ALBA** geduurig agtervolgd wierd. **ORANJE** had bijna 16000 strijdbaare mannen bij zig. **VITELLI**, Opperveldmarschalk van **ALBA**, 's Prinfsen voorneemen ontdekt hebbende, deed daar van den Hertoge terstond berigt geeven, als mede, hoe gemakkelijk de Prins, in den overtogt, konde geflagen worden. **ALBA** zond hem bevel te rug, zorgvuldig op zijne hoede te zijn, en den vijand niet aan te tasten, voor dat hij meerder zekerheid zou bekoomen hebben. Intusfchen had **ORANJE** reeds de helft van zijn Leger over gefcheept, en de agterhoede gelaaten onder **FILIPS DE MORBAIS**, Heer van *Louveral*, met 200 musquettiers en 500 ruiters, meest allen *Waalén* en *Gasconjers*, die uit het Leger waren uitgekipt, om die van **ALBA** in beweging te houden, terwijl de anderen over den stroom trokken. **VITELLI**, een dapper Krijgsman, dit ontwaar wordende, zeer misnoegd, den tijd dus ledig te moeten doorbrengen, en den Prins te zien overtrekken, viel, tegen order, mer een groot deel van zijn volk, op een deel van 's Prinfsen Leger aan, en gaf 'er, door **BARBERINO**, berigt van aan den Hertog, die den aanval, om dat dezelve reeds was aangevangen, toen goedkeur-

de, en zijnen ZONN DON FREDRIK derwaards zond, om ORANJE van eenen heuvel te verdrijven en zig bij VITELLI te voegen. 't Gevegt, 't welk toen aanving, werd voortgezet, met een genoegzaam gelijk getal manschap. Maar het ongeluk wilde dat 's Prinzen Leger van de vreeze werd bevangen, dat de gantsche magt van ALBA spoedig zou koomen aanrukken. Van die vreeze bedienden zig de *Spanjaarden*, verflaande 's Prinzen Leger in de vlugt. ALBA aanschouwde dit met de zijnen, van verre; ware hij toegeschooten, de Prins met alle de zijnen hadden gewisfelijk eene volkomene nederlaag bekoomen. VITELLI zond ten derdemaal BARBERINI aan den Hertog, die hem in toorn antwoordde. Dit, zegt men, was het behoud van het overige gedeelte van 's Prinzen Leger. STRADA begroot het getal der gefneuvelden, aan de zijde van ORANJE, op 2000 man, en eenige gevangenen, onder welke zig bevond de Heer VAN LOUVERVAL, welke daar na te *Brusfel* onthoofd werd. De Graaf VAN HOOGSTRAATEN was doorschooten. F. VAN WYNGAARDEN heeft deezen veldslag in prent gebragt.

Zie STRADA, *Nederl. Oorlogen*, VII. Boek, in fol. bl. 279, enz.

GHIJBERTIUS, een der voornaamste drijvers en onderteekenaars van het verbond der Edelen. De Heer TE WATER, houd hem voor den zelfden, die, bij BOR en anderen, *Gijbertije* en *Gijvertije* genoemd word, en zegt, van zijn Geslagt en bedrijf niets verder te weten.

GHIJESSEN, (FILIPS VAN DER) Heer van *Schotervlieland*. Na dat men, in het Jaar 1749, den Prins van *Oranje*, WILLEM DEN IV, het Opper-Directeur- en Gouverneurschap der O. en W. Indische Maatschappije had opgedraagen; eene waardigheid, nimmer te vooren door eenigen Stadhouders bekleed, werd, in de maand Junij van dat zelfde Jaar, deeze Heer VAN DER

GHIJES-

GHIESSEN, nevens den Heer JOSUA VAN DER POORTEN, door dien Prins, als zijne Representanten, bij de O. I. Maatschappij ter Kamer *Amsteldam*, aangesteld, en op eene plegtige wijze geïntroduceert. VAN DER GHIESSEN was Hoofdparticipant van gemelde Maatschappij, als mede Directeur van de Kolonie de *Berbice*, en zedert het Jaar 1717, Regent van 't Burgerweeshuis. Alle deeze posten zijn door hem met lof bekleed, tot aan zijnen dood, die voorviel op den 1 Februarij van het Jaar 1757.

GHISTELLES of GISTELLES, eene Ridderhoffstad of Adelijk Huis, in *Zeeland*, op *Zuidbeveland*, bij het Dorp *Kapelle*. De Heeren van *Ghisselles* zijn, volgens sommigen, uit de *Scijthische* Natie gesprooten. Van Heer JAN VAN GHISTELLES word op het Jaar 1392 gewag gemaakt, en gezegd, dat hij, op den 2 Maart van dat Jaar, op de Markt te *Brugge*, een pragtig Tournoijspel gehouden heeft, als uitgedaagt zijnde door Heer JAN VAN GRUYTHUIZEN, Ridder, onder wiens nazaaten men vind Heer LODEWYK VAN BRUGGE, Heer van *Gruithuizen*, Prins van *Steenhuizen*, Graaf van *Winchester*, in *Engeland*, Heer van *Haamsfede* en *Westerschouwe* in *Zeeland*, twaalf Jaaren lang, met grooten lof, Stadhouders van *Holland* en *Zeeland*. Het gedagte Steekspel werd gehouden door 100 Rid- ders, te weten 50 van de zijde des uitdaager, en 50 van die des verweerders. De Koningen van *Frankrijk*, *Spanje* en *Engeland* zijn aan het Geslagt van *Ghisselles* vermaagschapt, gelijk blijkt uit de Stamlijst, daar van voorhanden. Heer JAN VAN GHISTELLES trouwde met JOHANNA CHASTILLON, en liet na een eenige dogter, ISABELLA VAN GHISTELLES, getrouwd aan ROBBERT VAN BETHUNE, Burggraave van *Meaux*; uit welk huwelijk verwekt werd JOHANNA VAN BETHUNE, die trouwde met ROBBERT VAN BAR, Graave van *Soissons* en *Mark*, Heer van *Oisij*; uit deeze is gesprooten JOHANNA VAN BAR, die de Gemaalin werd van LODEWYK VAN LUXEMBURG, Graave van *St. Paul*, Constatel van *Frankrijk*; en vervolgens uit haar de vader van PIETER VAN LUXEMBURG, Graave van *St. Paul*, die, bij MARIA VAN SAVOJE, verwekte MARIA, de Gemaalin van FRANÇOIS DE BOURBON, Graaf van *Vendome*,
 Bb 2 die

die hem baarde FAREL, Hertog van *Vendome*, naderhand, bij FRANCINA VAN ALENÇON, vader van ANTHONIE, Koning van *Navarre*, en van LOUIS, Prins van *Condé*. ANTHONIE verwekte, bij JOHANNA D'ALBRET, HENDRIK DEN IV, Koning van *Frankrijk* en *Navarre*, grootvader en overgrootvader van de Koningen LODEWYK DEN XIV, van *Frankrijk*; en van KAREL DEN II, van *Spanje*; als mede van KAREL DEN II en JACOB DEN II, van *Engeland*.

Het tegenwoordige Slot van *Ghisselles*, of *Gisselles*, legt een weinig ten Westen van *Bruëlis*, ten Zuiden de Kerk van *Kapelle*, aan de *Biezelingfche* straat, rondom in het water, en behoort thans aan den Hoog Edelen Heere ADOLF JULIUS DURCHARD, Baron van *Huffel*, Heer van *Kloetinge* en *Bruëlis*.

VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, I. Deel; SMALLEGANGE, *Chronijk van Zeeland*, fol. 525 en 526; *Staat van Zeeland*, II, Deel, bl. 290.

GHISTELLES, (CORNELIS VAN) gesprooten uit een hoog aanzienlijk Geslagt in *Vlaanderen*; welk Geslagt zeer oud en van hoogen Adel is, zijnde de Koningen van *Frankrijk*, uit den Huize van *Bourbon*, daar uit voortgekoomen. Het zelve heeft zig ongemeen uitgebreid, door huwelijken, bijzonder in *Vlaanderen*, als met die van HOORNE, ST. ALDEGONDE, MAYLLY, LUXEMBURG, CHASTILLON, STEELAND, BORSSELE, MERODE en anderen, en is nog in wezen. Deeze CORNELIS was onder de eersten, die het verbond der Edelen ondertekenden, schoon sommigen van zijne bloedverwanten zig aan de *Spaansche* zijde voegden: onder andere de Heer VAN MAALSTEDDE, die zig liet beweegen, om den Aartshertog MATTHIAS tot de Landvoogdij der *Nederlanden* over te haalen, buiten kennis van de Staaten, en alleen op begeerte van eenige Grooten, die WILLEM DEN I poogden te dwarsboomen. Doch de perfoob, van wien wij hier spreeken, was van gantsch andere denkbeelden. De vrijheid was zijn troetelkind. Hij was van dezelve een ijverig voorstander onder BREDERODE,

tot

tot wien hij, door zijn huwelijk met ANTONE PENELOPE VAN BREDERODE, weduwe van den Graave VAN ISENBURG, eene, nadere betrekking had. Sommigen houden hem voor den Schrijver van eenige Tooneelspelen, die in het Jaar 1555 gedrukt zijn. Men schrijft hem een zoon toe, FILIPS genaamd. Uit dit Geslagt word nog onder anderen genoemd,

GHISTELLES, (JOOST VAN) Heer van *Axel* en *Maalstede*, die, in het Jaar 1481, eene reize deed naar het H. Land, welke, door zijnen Kapellaan, in de oude *Vlaamsche* taal beschreeven, en in 't Jaar 1567 te *Gend* gedrukt is.

GHISTELLES, (FILIPS, of, gelijk anderen hem noemen, PETRUS, Vrijheer van) was de zoon van CORNELIS, boven gemeld. Zijne Huisvrouw was ANNA VAN PELDEN, gezegd van CLUTA. Hij diende verscheidene Jaaren onder GREGORIUS EVERHARD, Graaf van *Solms*, en wel als Luitenant van deszelfs Lijf-Regiment. Prins MAURITS bevorderde hem, in het Jaar 1597, na dat hij de belegering had bij gewoond, tot Gouverneur van *Meurs*. In het Jaar 1600 was hij tegenwoordig in den slag van *Nieuwpoort*. Vier Jaaren laater werd hij Gouverneur van *Oostende*. Doch zijn bewind aldaar was van korten duur: want op den 21 Maart van dat Jaar, verloor hij aldaar, door een schoot, het leven, en werd, wegens zijne dapperheid en Krijgskunde, van ieder zeer beklaagd.

Zie DE GROOT, *Jaarboeken*; REYD, *Nederl. Oorlogen*.

GHOIR (w.) of GHOZE, vermeld op de oorspronkelijke lijst der zaamverbondene *Geldersche* en *Hollandsche* Edelen, word vermoed, behoord te hebben tot het Geslacht van GHOIR, 't welk in de XV en XVI Eeuwen vermaagschapt was aan die van GROESBEK en LANNAYS, ook wel VAN GOIR genaamd. Op deezen grond komt daar bij in aanmerking WILLEM VAN GOOR, Heer van *Eenrade* en *Schimperen*, zoon van DANIEL en MARIA VAN OIJE. Hij overleed in het Jaar 1572, zonder

kinderen. Zijn Geslagt is voortgeplant door zijnen neef, HERMAN VAN GOOR en anderen.

Zie TE WATER, bl. 416.

GIAMIBELLI, (FREDRIK) van *Mantua*, een man van een ftedig en vindrijk vernuft. Na zig reeds lang te *Antwerpen* te hebben onthouden, bevond hij zig mede aldaar in het Jaar 1584, en dus in den tijd, dat de Hertog VAN PARMA beslooten had, het beleg voor *Antwerpen* sterker voort te zetten, dan tot hier toe geschied was. Terwijl men aldaar in groote vrees was voor gebrek aan mondbehoefsten, sloeg GIAMIBELLI een middel voor, om de Stad, voor een geruimen tijd, van voorraad te voorzien. Men moest, volgens zijn plan, een Genootschap van eerlijke en getrouwe Burgers opregten, en hun zo veel gelds in handen stellen, als de omslag van een hondersten penning konde opbrengen. Deeze Burgers moesten, voor de penningen, in *Holland* en elders, op wekelijkse levering, voor zesendertig tonnen schats aan mondbehoefsten koopen, en een vierde met gereed geld, en de andere drie vierden over twee of drie maanden betaalen. Voorts moest men deezen voorraad den gegoedste Ingezeetenen thuis zenden, tegen verschoot op dit pand van de penningen van inkoop, die zij, met den verhoopten winst, te rug te wagten hadden, wanneer het Genootschap iets verkogt of beval te verkoopen, terwijl zij, voor hunne huisgezinnen, van genoegzaamen voorraad van nooddrift konden verzekerd zijn. Doch dit ontwerp vond bij veelen geen ingang, als die raadzaamer oordeelden, dat ieder gelast wierd, zig voor twee Jaaren van voorraad te voorzien. Ligt begreep men dat dit ondoenlijk was voor de smalle gemeente; doch men had met voordagt dit verzonnen, om dezelve de Stad te doen ruimen. Maar ook dit vond even weinig ingang als het eerste. Inmiddels gelukte het PARMA, zijnen schipbrug over de *Schelde* in gereedheid te brengen. De Stad werd hier door zeer benaauwd, en de voornaamste toevoer belet, tot in het volgende Jaar. Algemeen begreep men in de Stad, dat het behoud van dezelve ghecellijk afhing van het vernielen van den brug. Van hier dat

eik

elk zig bevlijtigde om daar toe een middel uit te vinden. GIANIBELLI, die altoos het hoofd vol had van nieuwe ontwerpen, vervaardigde eerlang een soort van Brandfchepen, die, zo als hij zig verzekerd hield, den brug moesten doen in de lugt vliegen. Tien Pleiten en twee Schepen, van alles behoorlijk voorzien, werden, op den 4 April, des avonds, naar beneden gezonden. Een der twee Schepen bereikte den brug niet, maar raakte onderwegen vast, sprong in de lugt en doodde eenige *Spaansche* soldaaten, die in een Schans aan den oever lagen. Het ander Schip, voortgedreeven tot aan den brug, deed beter werking; het borst in stukken, met zo geweldigen slag dat 'er de aarde, drie mijlen in het rond, van schudde, en de *Schelde* haare oevers overstroomde; waar door de Schans *Sr. Maria* en de naaste Landen onder water gezet werden. De zwaare zerk- en andere steenen, de ijzeren bouten, nagels en schakels, welke het Brandfchip uitwierp, kwetsten en doodden veele *Spanjaards*, die door den slag niet gesneuveld waren. De brug werd zeer zwaar beschadigd. PARMA zelf, die 'er nog kort te vooren op geweest was, en zig nu een boogfchoot verre van den Dijk bevond, werd door den slag ter aarde gesmeeten. Vijf honderd of meer *Spanjaarden* lieten daar bij het leeven, en onder deeze, de Markgraaf VAN RYSBURG, de Heer VAN BILLI en andere voorname mannen. Hadden de *Antwerpenaars* kennisfe gehad van de uitwerking der Brandfchepen, waar van zij eerst op den derden dag daar na berigt ontvingen, in welken tijd PARMA den brug weder deed hermaaken, 't geen voorts de reden was, dat de Stad met den Hertog in onderhandeling moest treden, zij zouden gewisfelijk zeer groote voordeelen op den vijand hebben kunnen behaalen.

In het Jaar 1587, op dien zelven tijd dat LEICESTER binnen *Amsteldam* was, om zijn verraderlijk ontwerp ten uitvoer te brengen, bevond zig GIANIBELLI, die thans als Ingenieur in dienst der Koninginne ELIZABETH was, insgelijks alhier. Schoon hij onlangs, door de Staaten, met een Octroi begiftigd was, tot het maaken van watermoolens en fonteynen, verzwaarde hij, egter, het vermoeden, welk men tegen

LEICESTER had opgevat. 'Er wierd een man voor zijnen Herberg geplaatst, die agt gaf, waar hij ging, of wie hem kwam spreken. Op het Art. van LEICESTER hebben wij reeds gezien, dat zijne aanslagen verijdeld wierden; dus was hier voor GIANIBELLI ook niets te verrigten ten nadeele van de Stad.

Zie BOR; HOOFT; *Vaderl. Hist.* VIII. Deel.

GIDEONSZOOM, (JAN) een der vermaarde Zeehelden, welke, in het Jaar 1632, door de Heeren LAMPSINS, waren uitgerust, om de *Duinkerkers* allen mooglijk nadeel toe te brengen; waar in hij, nevens ABRAHAM KRYNSZOOM, zeer gelukkig slaagde.

GIEKERK, een der veertien Dorpen van de *Friesche Grietenij Tierjerksteradeel*, word, met de twee Dorpen *Roodkerk* en *Oudkerk*, de *Teijdwolde* genaamd, zijnde van een gescheiden door de Vaart *Mork*; hebbende aan den anderen kant de *Rijda*, welke zig tot aan de *Zwartebroek* uitstrekt. Dit Dorp heeft 20 stemmen.

WINSEMIUS; BACHIENE, A. bl. 1307.

GIELTJESDORP, eene Ambagisheerlijkheid, in het Nederkwartier van het *Stigt*, aan de Noordzijde van *Nijkoop*, ten Zuiden van 't Zuideinde van *Cortengen*, en ten Zuidwesten van *Breukelen* en *Nijenrodes Geregt*. Het is groot 128 morgens, en heeft 7 huizen.

GIEBSBERGEN, in *Staatich Brabant*, onder het Kwartier van *Oosterwijk*, is geen Kerkdorp, maar enkel een gehugt, behoorende tot het Dorp *Drunen*. 'Er staan niet meer dan 9 huizen. Het legt niet verre ten Noorden van den Landweg, die van *Loon op 't Zand* naar 's *Hertogenbosch* loopt.

BACHIENE, B. bl. 647.

GIES-

GIESSEN, een Vliet, die tusfchen *Slijdrecht* en *Hardinksveld* in de *Merwe* uitwatert.

GIESSEN, GHIESSEN of GIJZEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in 't Land van *Altena*, tusfchen *Neder-Andel* en *Rijswijk*; het bevat 604 morgens en 406 roeden Lands, en 51 huizen. Het Dorp legt een uur gaans van *Woudrichem*, aan en binnen den *Maasdijk*, die aldaar veele Uiterwaarden of Voorland heeft. De legging is alleraangenaamst. De Kerk is oud en van middelbaare grootte, met een spitzen toren. De Gemeente aldaar heeft een eigen Leeraar. De Jaarmarkt, die 'er eertijds plagt gehouden te worden, is vernietigd. Het Slot der Heeren van *Giesfen* is afgebroken, zonder dat men weet bij welke gelegenheid.

GIESSEN, was wel eer eene der Heerlijkheden, en een gedeelte der uitgebreide eigendommen der Heeren van BREDERODE, in *Zuidholland*, en bepaaldelijk in de *Abblaserwaard*. Men wil dat dezelve aldaar zo uitgestrekt waren, dat de Heer van BREDERODE, van *Noordeloos* af tot *Dordrecht* toe, op zijn eigen goed kon gaan. Dit heeft sommigen aanleiding gegeven om te denken, dat de Heerlijkheid *Brederode* hier in het bijzonder moet gezocht worden, en wel met uitzondering van die goederen, welke dit Geflagt in *Kennemerland* heeft bezeeten. Maar het is veel waarschijnlijker, dat de goederen, in *Zuidholland* en in *Kennemerland* gelee-gen, gezamentlijk de Heerlijkheid *Brederode* hebben uitmaakt. Dit zegt ook JOHANNES A LEIDIS, wanneer hij van de gifte gewaagt, welke Graaf ARNOUD aan zijnen zoon SIFRIED deed, waar in de goederen, aan het Water de *Giesfen* gelee-gen, en die in *Kennemerland*, beiden gemeld worden. Van dit Water hadden de Landen van *Giesfen* hunnen naam. Van ouds waren dezelve minder verdeeld dan tegenwoordig, nu zij bestaan in drie onderscheidene Heerlijkheden: *Giesfen*, *Ouderkerk*, *Giesfendam* en *Giesfen-Nieuwkerk*.

GIESSENBURG, legt aan het Water de *Giesfen*. Het is een zeer oud Slot en Heerlijkheid, in *Zuidholland*, onder *Dordrecht*.

regt. In het Jaar 1490 behoorde het aan JAN VAN WEINA, Knaap. In het Jaar 1543 werd het gekogt, door WILLEM VAN DRINKBAART, Burgemeester van *Dordrecht*, van AREND VAN NEDERVEEN. Door huwelijk is het gekoomen aan Jonker JACOB TAATS VAN AMERONGEN, van wiens Egtgenoot de gemelde Burgemeester de grootvader was. Dit Slot, met de Heerlijkheid, gelijk ook *Noordeloos*, *Langerak* en andere, maakten een gedeelte van de oude Heerlijk *Brederode* uit.

GODHOEVEN, *Holl. Chron.*

GIESSENDAM, legt ten Noorden van *Molenaarsgraaf*, en strekt zig Zuidwaarts heenen langs *Giesfen Ouderkerk*, ten Oosten tot aan de *Merwe*, waar in het met een haven uitloopt; ten Westen paalt het aan *Slijdregt*, en heeft zijnen naam van een *Dam*, die in de *Giesfen* gelegd is.

GIESSEN NIEUWKERK, is een Hooge en Vrije Heerlijkheid, waar van Vrijheer is, Jonkheer JOHAN DANIEL, Baron *d'Ablaing*.

GIESSEN OUDERKERK EN GIESSENDAM, werden, in het Jaar 1382, als twee bijzondere Heerlijkheden, van één gescheiden, volgens overeenkomst tusschen Heere OTTO VAN ARKEL en Heer WILLEM VAN BREDERODE. Beiden mogten, elk in zijn Ambagt, een Schout zetten en Dingsteden leggen waar zij wilden; doch de Ambagten zouden, ten aanzien van het Polderbestier en het gebruik der Kerke, gemeenschap blijven houden. De Morgentalen deezer Ambagten worden te zamen, in de Quohieren der Verpondingen, begroot op 1879 morgens Lands, en gesteld op 208 huizen.

GIESSEN OUDERKERK, paalt, ten Oosten, aan *Peursum*, ten Zuiden aan *Giesfen Nieuwkerk* en *Hardinksveld*; het heeft *Giesendam* ten Westen, en *Blokland* ten Noorden. Het Dorp ligt ten Noorden van de *Giesfen*, tegen over het Huis *Giesfenburg*. De Kerk, die een vierkanten toren met een spits

spits heeft, is redelijk groot, doch vervallen. De Ambagtsheer is de Heer JOH. HOFMAN, Drost en Dijkgraaf van *Leerdam*.

GIETEN, een Dorp in 't Landschap *Drenthe*, onder het Dingspel *Oostermoer*, aan den gemeenen rijdweg, tusfchen *Groningen* en *Koeverden*.

GIETHORNE, korthedshalven *Gieteren*, een groot en volkrijk Dorp in *Overijsel*, onder het Kwartier van *Vollenhove*, anderhalf uur gaans van *Blokzijl*. De Inwoonders aldaar hebben hun voornaamfte bestaan van de Veenen. De Griften en Slooten, door welke de daar bewerkte Turf word aangevoerd, doorsnijden het Dorp aan verfcheidene plaatzen, en loopen Westwaarts aan, daar zij famen vloeien in een klein Meir, het *Gietersche Meir* genaamd; van daar word de Turf verder door de Sluizen van *Blokzijl* Zuidwaarts gevoerd. Uit dit Meir loopt insgelijks een Kanaal naar de *Zwarte Sluis*, alwaar het met het *Zwarte Water* zig vereenigt, het welk de *Arenbergfche Grift* genaamd word. In dit Dorp, dat zig zeer verre in de lengte uitftek, en in de Noord- en Zuidzijde onderscheiden word, woonen zeer veele *Doopsgezinden*, die aldaar twee Kerken hebben, en door zes Leeraaren bediend worden.

BACHIENE, B. bl. 116.

GIFFIANUS, (HUBERTUS) of eigenlijk VAN GIFFEN, was van geboorte van *Buuren*, en een zeer Geleerd Taal- en Oordeelkundige. Zijne eerfte jeugd fleet hij in *Frankrijk*. Te *Orleans* ftigte hij de Boekzaal der *Duitschers*. Vervolgens werd hij Hoogleeraar in de Zedekunde te *Straatsburg*, en daar na in de Staatkunde en de Rechten. Van daar werd hij, in het Jaar 1583, beroepen naar *Altorf*, en eindelijk te *Ingolftad*, alwaar hij, geduurende 15 Jaaren, zijn verblijf hield. In de laaftte Stad verliet hij den Hervormden Godsdienst, en omhelsde dien der *Roomfchgezinden*. Hij werd daar na Raad van Keizer RUDOLF DEN II, en fleet het overige van zijn leven te *Praag*,

Praag,

Praag, tot in het jaar 1604. Hij heeft veel geschreeven, en naar het oordeel van TEISSIER en SWEERTIUS, zeer bescheiden, schoon LAMBINUS en DOUZA hevig tegen hem hebben uitgevaaren.

GIFFE of GIFFEN, een Dorp in de Meijerij van den *Bosch*.

GILDEN of GULDEN, is een soort van broederschap of samenvoeging van Handwerkslieden of Handelaars. KILIAAN zegt, dat *Gulden* of *Gilden*, is een *Societas Contributionum*, *Contubernium*, en een *Gilden der Ambagten*, een *Collegium Opificum*. De tijd van derzelver oprigting is zo oud, dat dezelve niet naauwkeurig kan bepaald worden. Bij de Beschrijving der Steden, door ons reeds vermeld, hebben wij derzelver getal en ieder Gild afzonderlijk genoemd. Ook hebben wij gezien, dat ze, op sommige plaatzen, deel aan de Regeering hebben, inzonderheid te *Dordregt*. Ieder Gild maakt op zig zelve, in de meeste Steden, een bijzondere huislijke Regeering uit. Aldus hebben zij een Deken, drie of vier Overlieden, of Hoofd mannen, die meest al Jaarlijks, op gezette dagen, veranderen, naar inhoud der *Gildekeuren*, en wel meest al op den vierdag van den Patroon, of zogenaamden Heilige, bij ieder Gild, in oude tijden, daar toe gekoozen. De voornaamste Heiligen, als mede de naamen der Gilden, ieder van welke in de Kerken vóór de tijden der Hervorminge, een Kapel en Altaar had, en aan welke Jaarlijks geofferd werd, waren deeze: NOACH, of het *Wijnkoopers Gilde*; ST. JAN OF ST. FRANCISCUS, het *Kleeremakers Gilde*; ST. BARBERA, of *Metzelaars Gilde*; ST. JOSEPH, of *Ewouts Gilde*, waar onder behooren de *Timmerlieden*, *Schrijnwerkers* en *Wielmaakers*; ST. OBERTS, of *Bakkers Gilde*; ST. PIETERS, of *Visverkoopers Gilde*; ST. ANTHONIS, of *Vleeschhouwers Gilde*; ST. NICOLAAS, of *Lakenkoopers Gilde*; DE KLEINE ST. NICOLAAS, daar onder de *Kruideniers*, enz.

ADAMS, of *Tuinmans Gilde*; *Cosmi* en *Damiaans Confretrie*; *Chirurgijns Gilde*; ST. LUCAS, het *Schilders Gilde*; ST. ELOY, het *Goud* en *Zilvermits Gild*, enz. ST. CRISPYN, het

het *Schoenmaakers Gilde*; ST. FRANCISCUS, het *Knoopmaakers Gilde*; ST. MARCUS, het *Kuipers Gilde*; ST. JACOBS, het *Hoedemaakers Gilde*; ST. CHRISTOFFEL, het *Tappers Gilde*; ST. VALENTYNS, waar onder, behalven de Schippers, behooren *Huurkoetziers*, *Voerlieden*, enz. Behalven deeze vind men eene menigte anderen, in deeze en geene Steden. Boven hebben wij gezegd, dat de Gilden, als te *Dordrecht*, deel hebben aan de Regeering. Met meer regt mogt dit gezeid worden vóór het Jaar 1582. Want in het Jaar 1581, op den 23 Maart, namen de Staaten van *Holland*, vrijwillig, eene Resolutie, behelzende: „ dat voortaan geene Steden, over „ gemeene 's Lands zaaken raadpleegen zouden, met eenige „ *best gestaaften Schutterijen*, *Gilden* of anderen, gelijk „ door sommigen voorheen wel geschied was; ten ware met „ voorgegaane gemeene bewilliging der Staaten.” Onze voorvaderen vonden in dien tijd goed, dit zig te laten welgevallen. In *Amsterdam*, egter, bekreunde de Burgervader C. P. HOOFT zig weinig aan die Resolutie. Want toen men, in het Jaar 1582, de opdracht der Graaflijkheid aan Prinse WILLEM DEN I. met geweld wilde doordrijven, verklaarde die edele Voorstander van 's volks belangen, daar in niet te kunnen bewilligen, voor dat men de Gilden en Schutterijen daar over geraadpleegd had. Men ziet hier uit, hoe het raadpleegen der Gilden bij bijzondere gelegenheden, wel degelijk, in vroegere tijden, in aanmerking gekomen is.

GILDENBURG, is een zeer sterk Kasteel of steenen toren aan de *Vaart*, of *Vreeswijk*, geweest, geen twee uren van *Utrecht*, aan de *Lek* geleege, tegen over *Vianen*; gemaakt tot beschuttinge der Sluizen aan de *Lek* en aan de *Vaart*, tegen de vijanden van het *Stigt*. Deeze sterkte wierd *Gildenburg* genaamd, om dat ze op eigen kosten van de Gilden der *Timmerlieden*, *Volders*, en andere binnen *Utrecht*, om-

trent

trent het Jaar 1373 gebouwd was. GYSBERT, Heer van *Vianen*, kon deeze bril op zijnen neuze niet dulden, klaagde daar in 't heimelijk over aan Hertog ALBERT van *Beijeren*, toen, wegens de krankzinnigheid zijns broeders Graave WILLEM, Voogd, naderhand Graave van *Holland* en *Zeeland*, maakte hem wijs, dat dit Kasteel tot nadeel van de Graaflijkheid van *Holland* gebouwd was; als gezet in het Ambagt en Gebied van *Vreeswijk*; welke plaats (zeide hij) niet den Bisshop, noch het *Stigt*, maar *Holland* wettig toekwam. Die van *Dordrecht* meenden ook dat de Sluis, bij 't gedagte *Vreeswijk*, ten nadeele hunner Stad was gelegd, en vielen derhalven den Heere van *Vianen* toe. Daar op volgde dat de *Hollanders* met eene zeer groote magt voor *Gildenburg* in het Jaar 1374 kwamen. Daar binnen lagen als Kapiteins wegens het *Stigt*, PIETER DOOL, en AREND PRÆYS, die met hun volk eenen uitval deden, en veele *Hollanders* versloegen. Heer GYSBERT VAN NIEUWENROODE werd 'er zwaar gewond; Heer WILLEM VAN NAALDWYK, Marschalk van *Holland*, Heer WILLEM VAN GEERVLIET, en meer andere voorname perfoonen wierden gevangen, Hertog ALBERT regtte twee groote storm- of schiettorens op, den eenen aan den oever van de *Lek* bij *Vianen*, den anderen beneden den Dijk van die Stad, daar hij *Gildenburg* zeer mede beschaadigde. De *Hollanders* deden 'er vreeslijke aanvallen op, met allerlei Krijgsgevaarten, met steenschieters, en andere zwaare Krijgswerktuigen: maar daartegen verweerden zig de belegerden dapper, en schooten een hunner groote gevaarten met zwaare stukkogels (want, zegt MATTHÆUS VOSSIUS, het buskruid was toen al in gebruik, enz.) om verre. Midderwijl viel ARNAUD VAN HOORN, Bisshop van *Utrecht*, bij *Zwammerdam* in *Holland*, sleepte al dat hem voorkwam gevangen mede, nevens eenen grooten roof naar *Utrecht*. Na eene maandelijke belegeringe moesten die van binnen voor 't geweld buigen, en gaven zig op goede voorwaarden over.

De

De
men
mees
beleg
keeg
korte
Sympt
mied
en na
'er oo
vond,
wyl d
Gruaff
derhei
geweld
heide
aar,
hadde
te over
en ma
kwame
leg op
de *Utre*
lende,
niet wa
over de
zinge
maar het
in booken
der *Utrecht*
'er, in 't
die van *U*
zoulen g
tut tegen
evangen
blijven, in
wilden z
nooit *Ho*

De bewaaring van het veroverde *Gildenburg* werd Heere GYBERT van *Vianen* aanbevoelen; maar hij bleef 'er niet lang meester van. Dat ALBERT, door eene zwaare en langduurige belegeringe, die daar bij zeer kostelijk was, gewonnen had, kreegen de *Stigtschen* met weinig moeite, en in eenen korten tijd weder in hun geweld. Op *St. Timotheus* en *St. Symphoniaans* nagt kwamen zij met eenen hoop volks in alle stilheid aan het Kasteel; bestormden het eenen geheelen dag en nagt lang, met groote dapperheid en geweld, schooten 'er ook het vuur in, waar door de bezetting zig genoodzaakt vond, het nog in 't zelfde Jaar weder over te geeven. Terwijl dit geschiedde, trok Bisfchop AREND VAN HOORN 't Graaffchap *Holland* in, daar hij groote schade deed, inzonderheid aan die van *Naarden*: ook nam hij *Oudewater* met geweld in, en gaf de Stad aan zijn volk ten beste. ALBERT stelde eene bedriegelijke vredehandeling met die van *Utrecht* aan, om hen op te houden, tot dat hij een groot Leger hadde bij een gebragt, om het *Stigt* dan op 't onvoorzienste te overvallen: maar zij ontdekten het, schoon bijna te laat, en maakten ter verweeringe goeden toefstel. Bij *Gildenburg* kwamen de twee Legers den anderen in het gezigt: ALBERT lag op geene zijde van de *Lek*, aan den *Viaanschen* kant; de *Utrechtschen* aan deezen kant, die, *Gildenburg* wel bezet latende, naar huis keerden: want ALBERT durfde zijne tanden niet waagen, om dien harden noot te kraaken; maar ging over de *Lek*, en nam het Huis te *Wulverhorst* met bestorminge in; veroverde ook het Slot *Heemstede* met verdrag; maar het Huis te *Hermelen* geplonderd hebbende, liet hij het in koolen leggen. Daar tegen deden de *Stigtschen* geen minder schade in *Holland*. Dit duurde over en weder, tot dat 'er, in 't Jaar 1375, een vredeverdrag beraamd werd; waar bij die van *Utrecht* aan Hertog ALBERT, voor geleeden schade, zouden geeven 4000, anderen zeggen 3000 oude Schilden; daar tegen zou de Heerlijkheid *Vreeswijk*, of de *Vaart*, ten eeuwigen dage aan *St. Marten*, of de Kerke van *Utrecht* blijven, indien de Bisfchop en nog zeven eerlijke mannen wilden zweeren, dat die plaats aan het *Stigt* behoorde, en nooit *Hollandsch* geweest was. Toen zij nu gereed waren
om

om den eed te doen, hield zig Hertog ALBERT daar mede te vreden, en gaf aan Bischof AREND goede gezegelede brieven, dat hij van *Vreeswijk* afftont, en de meergedagte Heerlijkheid aan *Utrecht* in eigendom behoorde. Zie voorts VREESWYK.

GILLEYELA. De hoogaanzienlijke Heer ANSFRIDUS, of ANFRIDUS, en zijne huisvrouw HILSEWYDIS, of HILSONDIS, hebben, onder de Keizeren, die OTTO's genaamd zijn geweest, door huwelijk vereenigd bijna alle de Landen tusfchen de *Lek* en de *Schelde*, van de Boven-Betuwe af tot aan de grenzen van de Graaven, die lang daar na Graaven van *Holland* genaamd zijn. Van het Land van *Teisterband* spreekt hij zelf in verscheide Handvesten. Van *Brabant* getuigt zulks SIGEBERTUS GEMINIACENSIS, als daar is het Land van *Rijse*, van *Huij*, en van *Leuven*; gelijk blijkt uit het verhaal van zijn leven. Van het Land van *Strijen*, dat HILSONDIS voor huwelijksgoed gehad heeft, spreekt zij zelve in eenen brief, geschreeven te *Thoon* (dit is een Jufferen-Klooster, digt bij den flinker oever van de *Maas*, tegen over het Eiland *Stevensweerd*, gesligt door ANFRIDUS, ter gunste van zijne dogter BENEDICTA) op den eersten dag van Junij in den Jaare 992, wanneer zij, met goedvinden van haaren man, nu al haar afscheid van de wereld genoomen had, gelijk men spreekt, en zulks vóór hem, als die in het Jaar 994, wanneer hij de *Brabantfche* rovers p'onder gebragt had, eerst van *Veldoverste*, Bischof van *Utrecht* geworden is, zijnde de agtiende in order, volgens een oud Schrijver van zijn leven, die een Monnik van ST. PAULUS te *Utrecht* is geweest. In deezen brief word de Hofstede *Gilleijela*, met meer andere plaatzen van het Graaffchap *Strijen*, geschonken aan de Kerke van het Klooster van *Thorne* (thans *Thoon*.) Dewijl nu deeze Hofstede geteegen heeft in het Land van *Strijen*, gelijk hij spreekt, kan men nauwelijks twiffelen, of daar mede word gemeent *Gillesen*, het welk nog hedendaags een Dorp is in de Baronnie van *Breda*, het geen weleer een gedeelte was van het Graaffschap *Strijen*, leggende twee gemeene *Duitsche* mijlen en een vierde van de Stad zelve, naar het Noord-Noordwesten.

GIL-

GILLIS, (JACOB) een der verdienstelijkste Staatsmannen van deeze Eeuw, bekleedde, in het Jaar 1742, het Ampt van Pensionaris der Stad *Haarlem*. Hij werd, in die waardigheid, door de Staaten van *Holland*, benoemd als een der Leden, welke men beslooten had naar *Dordrecht* en den *Briel* te zenden, met oogmerk, om die twee Steden te doen stemmen in den onderstand van twintig duizend man, ten behoeve van de Koningin van *Hongarijen*. Het vertoog door de bezending, in de vergadering van den Oud-Raad te *Dordrecht*, ingebragt, was zeer uitvoerig. *Dordrecht* verklaarde, niet ongeneegen te zijn, om aan de verbintenisfe met de Koninginne te voldoen, maar betuigde, den onderstand liever in geld, dan in manschap te willen verleenen. De Stad kwam wel eenigzins aan de hand; doch bleef protesteeren tegen het besluit, dat door de meerderheid genomen werd.

Na dat, in het Jaar 1744, de eerste Griffier der Algemeene Staaten, Mr. FRANCOIS FAGEL, om zijn ontslag van dat gewigtig Ampt verzogt en het zelve bekoomen had, en zijn neef, de tweede Griffier, de Heer Mr. HENDRIK FAGEL, daar toe was aangesteld, werd de Heer GILLIS tot tweeden Griffier aangesteld. De Graaf VAN WASSENAAR werd, in 't Jaar 1746, ten tweedemaale naar *Frankrijk* gezonden, om alle verwijdering met dat Hof voor te koomen, en de gekrenkte vriendschap te herstellen. Terstond na zijne aankomst, in de maand Februarij, maakte zijne Excellentie eenen aanvang van de onderhandelingen, met den Markgraaf D'ARGENSON, en gaf aan H. H. Mog. kennis, dat hij dien Minister en den Koning zelve niet ongeneegen tot den vrede gevonden had, en dat hij hoopte, dat 'er met vrugt iets zou kunnen verrigt worden. De Algemeene Staaten, wel bewust dat alles aldaar met het uiterste geheim moest behandeld worden, beslooten, op het verzoek, door den Heer VAN WASSENAAR, vóór zijn vertrek gedaan, hem een tweeden Staatsdienaar toe te voegen, met wien hij zou kunnen raadpleegen en de zaaken overleggen. Hier toe werd de Heer JACOB GILLIS benoemd. Reeds op den 18 April bevond hij zig te *Parijs*. Het vertrek des Konings naar het Leger noodzaakte die Heeren zijne Majesteit te volgen. Zij begaven zig eerst naar *Brusfel*, toen naar *Mechelen* en

Antwerpen, en eindelijk, na dat de Koning het Leger verlaaten had, wederom naar *Parijs*. Op alle deeze plaatzen handelden zij voornamelijk met den Heer D'ARGENSON en den Abt DE LA VILLE, die uit *Holland* te rug gekeerd was. Zij bragten, onder anderen, te wege; dat het slegten der veroverde plaatzen in de *Nederlanden*, waar mede de *Franschen* reeds een begin gemaakt hadden, voor eerst gestaakt, en de *Fransche* wapenen, geduurende den gantschen veldtocht, niet gebragt zouden worden op den bodem van den Staat.

Doch het werk der bevrediging, het groote oogmerk deezer bezendinge, vorderde luttel. De Staaten beoogden, in deeze handeling, in de eerste plaats het meeste voordeel van hun Gemeenebest, en daar na dat van hunne Bondgenooten, bijzonderlijk van *Groot-Brittanje*; met welk Rijk (wiens verraderlijke oogmerken, om de bekende Staatsverwifeling te bewerken, zij niet scheenen teⁿ bemerken) wij toen op het naauwst verbonden waren. *Frankrijk* had eene algemeene bijeenkomst voorgeslaagen, ter bevordering van den vrede. Maar in den *Haag* was men te regt van begrip, dat die bijeenkomst vrugteloos zoude zijn, indien niet vooraf eenige punten werden vastgesteld, die tot een grondslag der handeling op de bijeenkomst konden strekken. De meeste gesprekken der Heeren VAN WASSENAAR en GILLIS, met de *Fransche* Staatsdienaars, liepen over deeze punten, en men gaf van alles kennis daar het behoorde. Eindelijk werd 'er beslooten tot het houden van eene bijeenkomst van de Staatsdienaars der drie Mogendheden, en *Breda* als de plaats daar toe benoemd. Laat ons zien, wat aldaar verhandeld werd. Vooraf moeten wij melden, dat zints het overlijden van den Raadpensionaris VAN DER HEIM, dat Ampt, reeds zedert eenigen tijd, door den eersten Secretaris der Staaten, Mr. WILLEM BUIS, waargenoomen zijnde, met den dood van VAN DER HEIM, het zelve, bij voorraad, bekleed werd door den Heer ADAM ADRIAAN VAN DER DUIN, Vrijheer van 's *Gravenmoer*. Op den negenden van de maand September van het Jaar 1746, werd de Heer JACOB GILLIS tot dit gewigtig Ampt verkooren. Hij maakte veele bedenkelijkheden, om dien post te aanvaarden, vooral in die zorglijke tijdsomstandigheid. Men vond hierom geraaden,

den, de waardigheid van Thefaurier Generaal van *Holland*, op eene wedde van vier duizend guldens, hem toe te leggen, boven eene diergelijke wedde als Oud-Raadpensionaris, welke ook zijnen voorzaat toegeleid was, in geval hij, ten eenigen tijde, besluiten mogt, zig van 't Raadpensionarischap te ontdoen. Ook voegde men hier bij, het voorregt, om, ten allen tijde, in 't Kollegie van Gecommitteerde Raaden te verschijnen en raadgeevende stem te hebben, mitsgaders ter vergadering van *Holland*, en ter Algemeene Staatsvergaderinge. Door alle deeze voorregten en voordeelen overgehaald zijnde, aanvaardde hij dien post, en werd, op den 23 September, beëdigd, en ook, ten zelve dage, als Pensionaris van de Ridderfchap voorgedragen.

Thans tot de onderhandeling te *Breda* te rug keerende, dient vooraf gezegd te worden, welke Gevolmagtigden daar toe benoemd waren. Van wegen *Frankrijk* verscheen aldaar de Markgraaf VAN PUISIEUX, de Graaf VAN SANDWICH wegens *Groot-Brittanje*, en van wegen de Staaten de Graaf VAN WASSENAAR, Heer van *Twikkelo*, en de Raadpensionaris GILLIS. De *Staatsche* Gemagtigden vervoegden zig vroegtijdig te *Breda*, doch de anderen verschenen 'er niet voor het einde van de maand September. Reeds in den aanvang werden de handelingen gestremd, doordien de *Engelschen* begeerden (enkel om tijd te winnen) dat ook Gevolmagtigden van de Hoven van *Weenen* en *Turin* daar bij zouden worden toegelaaten. *Spanje* begeerde mede daar bij tegenwoordig te zijn. Door dit alles deden de *Engelschen* duidelijk zien, dat zij den vrede niet begeerden. En geen wonder. Hun Plan, om WILLEM DEN IV tot de Stadhoudertlijke waardigheid te doen bevorderen, zou als dan geen voortgang gehad hebben. De *Franschen*, die meer tot den vrede geneigd waren, zогten de *Staatschen*, in verscheidene bijzondere gesprekken, smaak te doen krijgen in een afzonderlijk verdrag, waar in zij beloofden dat de belangen der Bondgenooten zouden geregeld worden. Tot ongeluk van de Republiek, handelden de Staaten al te eerlijk, door van al het verhandelde der *Engelschen* kennis te geeven, doch ook te

gelijk van het gevaar, waar in de Staat zig bevond, in dien *Frankrijk*, in den aanstaanden Veldtogt, dien zelve voortgang maakte als voorheen en nieuwe overwinningen behaalde.

In deezen toestand van zaaken kwam de Raadpensionaris GILLIS van *Breda* in den *Haag*, om aan de Gemagtigden tot de geheime zaaken verslag te doen van den staat der handelingen. Hij vertoefde in 's *Hage* tot den 18 April van het Jaar 1747. den dag na de overlevering der verklaring des Konings van *Frankrijk*. Hij keerde terstond daar op weder naar *Breda*. Op den 20 van die maand werden, tuschen den Heer DU THEIL en de *Staatsche* Gevolmagtigden, den Graaf VAN WASSENAAR en den Raadpensionaris GILLIS, eenige punten van eenen algemeenen vrede op het papier gebragt, die, schoon ongeteekend, ter wederzijde verzonden, en ook aan de *Engelschen* ter hand gesteld werden. In den *Haag* kreeg 'er niemand kennis van, behalven de Gemagtigden tot de geheime zaaken. De verklaring, die wij zo even zeiden door *Frankrijk* gedaan te zijn, was niet geschied, of eenige *Fransche* Knechten vertoonden zig op het grondgebied der Staaten, en deden den inval in *Staats Vlaanderen*, bijzonder in 't Land van *Kadsand*; veroverende, zo als bekend is, al waar zij overkwamen. Dit alles frekte om de oogmerken van *Engeland* te bevorderen. De verkiezing van WILLEM DEN IV tot Stadhouders, volgde kort daar op. Sommigen verzuimden, ten deezen tijde niet, eerlijke en getrouwe Regenten te belasteren, als of zij het voorneemen gesmeed hadden, om een verdrag van onzijdigheid met *Frankrijk* aan te gaan, en den Koning *Ssaats Vlaanderen*, tot een onderpand, voor de nakominge van zulks een verdrag, over te geeven. De Heer Raadpensionaris GILLIS, als een der Gevolmagtigden te *Breda*, werd in 't bijzonder beschuldigd, als of hij in zodanig verdrag de hand gehad had. Hij was onlangs van *Breda* in den *Haag* te rug gekoomen, en hield zig zo zeer gebelgd, over het geen ten zijnen nadeele verspreid werd, dat hij gaarne bewilligde, om niet alleen, gelijk te vooren geschied was, aan de

ge-

Gemagtigden tot de heimelijke onderhandelingen, maar aan de volle vergadering der Algemeene Staaten, verslag te doen van het geen 'er tot hier toe te *Breda* gehandeld was.

Hij verscheen dan den 28 April in de vergadering der Algemeene Staaten, en verklaarde aldaar „ Dat 'er nog nimmer te *Breda* getreden was, in het geene het wezen eener vredehandeling uitmaakte; dat de oorzaak hier van was het verschil, welk zig in 't begin der bijeenkomste had opgedaan, over de toelaating der Staatsdienaaren van de Hoven van *Weenen* en *Turin*; en nog een ander verschil, naderhand ontstaan, over de toelaating van den Heere DE MACANAZ, Staatsdenaar van den Koning van *Spanje* die eindelijk geprotesteerd had tegen alles, wat buiten hem zou verhandeld worden; met verklaring, dat hij zig niet wilde kanten tegen de toelaating der Staatsdienaaren van de Hoven van *Weenen* en *Turin*: welk verschil tot nog toe onbessist gebleeven was, om dat de Gevolmagtigde van *Frankrijk* geen last had om in die toelaating te bewilligen. Dat hij Raadpensionaris laatstelijk een keer doende naar *Breda*, onderregt was geworden, dat de Heer DE MACANAZ in die week bescheid verwachtte met een Courier, wegens 't gemelde geschil; dat hij hier na vier of vijf dagen vergeefsch getoefd hebbende, in 't afscheid neemen van den Heere DE MACANAZ verstaan had, dat hij geen Courier te gemoet zag. Dat schoon 'er, tot hier toe, nog geene eigenlijke onderhandelingen gehouden waren te *Breda*, men egter wel eenige bijzondere gesprekken gevoerd had over 't werk der vrede, zo met de Staatsdienaars der Bondgenooten, als met die van *Frankrijk* en *Spanje*, met oogmerk om dezelve gemakkelijker te maaken, tegen dat de eigenlijke onderhandelingen zouden aangevangen worden, doch dat deeze gesprekken nergens op hadden gezien, dan op eene algemeene bevrediging, en dat de Gevolmagtigden van deezen Staat zig nimmer hadden ingelaaaten, in eenige onderhandelingen over eene bijzondere vrede met de Staaten alleen, noch over eene *Neutraliteit voor de Republiek*; Dat hij Raadpensionaris, hierom voor eene eerlooze lastering hield, het geene alomme verspreid werd, als of

„ de inval der Franſchen op den Staatſchen bodem geſchied wa-
 „ re, VOLGENS AFSpraak, EN OM DAAR DOOR ZULK EENE
 „ VREDE OF NEUTRALITEIT TE BEVORDEREN.”

De Algemeene Staaten, den Raadpenſionaris gehoord heb-
 bende, betuigden genoeg te neemen, in 't geene door hem
 verrigt was, en beſlooten te weege te brengen, dat door de
 Staaten van *Holland*, onderzoek gedaan werd op de uitſtrooi-
 jers van zulke kwaadaartige gerugten, op dat dezelve in regten
 zouden kunnen vervolgd worden.

De gedugte Staatsomwenteling, die in *Holland* en andere
 Geweſten plaats had, was teffens oorzaak dat de onderhande-
 lingen te *Breda* werden afgebrooken. In de maand Februarij
 des Jaars 1748 leverden de Heeren VAN WASSENAAR EN GILLIS,
 ter Algemeene Staatsvergadering, een verbaal over van het
 geene zij te *Breda* gehandeld hadden. Het gemeen, welk bij
 aanhoudenheid, van het ſchreeuwen van *Oranje boven*, de Lugt
 deed weergalmen, raakte, zo als bekend is, in dat zelve Jaar
 aan het woeden tegen de Pagters. Na dat die dolheid in 's *Haa-*
ge haaren rol had uitſpeeld, ja zelfs gedurende de plonde-
 ring, waren 'er briefjes geſtrooid, waar bij het volk voor de
 huizen van den Raadpenſionaris GILLIS en den Fiscal VAN
 WEZELE genodigd wierd. Men verſtoutte zig, die beide Hee-
 ren voor Landsdieven uit te maaken, en beſchuldigde hun,
 als of zij veele duizenden van de Pagters getrokken hadden.
 De Raadpenſionaris verzuimde niet, den Staaten 'er kennis
 van te geeven. Deeze, die reeds te vooren hun uiterſte
 genoeg over zijn gedrag betoond hadden, vernamen met
 verontwaardiging den laſter, tegen hem uitgebraakt, en verklaar-
 den, op raad van den Stadhouder, dat zij die beide Heeren
 in hunne bijzondere beſcherming namen, en hunne perſoonen,
 huizen en goederen koſt en ſchadeloos zouden houden, beloov-
 vende daarenboven een premie van 10,000 guldens aan den
 ontdekker van de Schrijvers, Drukkers en Verſpreiders dier
 Laſterſchriften.

Onaangezien de verandering in de Regeering, die hier en
 elders, gedurende de verheffing van WILLEM DEN IV, was
 voorgevallen, had de Raadpenſionaris GILLIS zijn Ampt be-
 houden. Doch in het begin van de maand Maij des Jaars

1749

1749 werd hij te raade, zig van het zelve te ontslaan. Hij behield den titel van Thesaurier Generaal van *Holland*, op eene wedde van 4000 guldens, benevens eene gelijke somme als Oud-Raadpensionaris, volgens belofte, hem te vooren gedaan; doch van de zitting in de Hooge Vergaderingen, hem mede beloofd, vond men nu geraaden hem te ontheffen. In den gewigtigen post van Raadpensionaris werd hij vervangen, door den Heer PIETER STEIN, Regeerend Burgemeester van *Haarlem*.

Op den 10 van de maand September des Jaars 1765, overleed GILLIS, op zijne Hofftede, niet verre van 's *Gravenhagen*. 's Mans afbeeldzel vind men in 't XX Deel der *Vaderlandsche Historie*.

GILPIN, (GEORGE) was een der geenens, die in het Jaar 1600, van wegen Koninginne ELIZABET, zitting had in den Raad van Staaten, en zig, op dien tijd, sterk beijverde, met en benevens den Agent KARON, om den Raad van Staaten, en zelfs de overige Gewesten, tot eendragt te vermaanen, en zig met Prins MAURITS te bevredigen. Twee Jaaren laater was hij een der Afgevaardigden, die naar *Embden* gezonden werden, om de geschillen met Graaf ENNO te beflisen.

Zie *Vaderl. Hist.* IX. Deel, bl. 88 en

124.

GILSE, of GILST en GILZEN, een der Dorpen in de *Battonnie van Breda*, leggende 3 uren gaans ten Zuidoosten van *Breda*, te midden in de Heiden, op een droogen en fchraalen grond. De Kerk, aan st. PIETER toegewijd, was, in vroegere tijden, Hoofd- of Moederkerk van verscheide andere Kerken, die naderhand daar van zijn afgescheiden. Heden word dezelve door één Predikant bedient. Als eene bijzonderheid van dit Dorp heeft men aan te merken, dat men, behalven den Regtbank, die in naam van den Baron van *Breda* gespannen word, 'er nog eenen anderen heeft, dien der Abdisse van *Thorn* of *Theorn*. Deze Regtbank,

C c 4

die

die den naam van het *Ouden Hof* voert, word gespannen in naam van de genadige Vrouw van *Thorn*, en bestaat uit een Schout, die den naam van *Meyer* heeft, en zeven Schepenen, die aldaar *Laaten* genaamd worden, waarvan 'er drie uit *Gilsen* twee uit *Oosterhout*, één uit *Ginneken* en één uit het *Haagje*, of bij aldien aldaar geene voorwerpen zijn, uit *Rijsbergen*, door den Schout gekooren worden. Tweemaal 's Jaars houden de Leden van dit *Geregt*, binnen *Gilsen*, hunne Vergaderingen, om uitspraak te doen over de geschillen, welke over de *Abtdij-goederen* vallen kunnen. Ook is 'er, in naam van de *Abtdijse*, een *Rentmeester*, wien de besturing der goederen is toebetrouwd.

BACHENE; B. bl. 773. enz.

GIMNIG, (H.) een *Patroon-tekenaar* te *Haarlem*, en, in het Jaar 1747, een van de voornaamste *Doelisten* te *Amsterdam*. Zie zijn gehouden gedrag op 't Art. AMSTERDAM.

GINDERDOOR, een *Buurt* onder de *Heerlijkheid* van *Lieshout*, eene der *Heerlijkheden* van *Peelland*.

GINKEL, een *Buurtschap*, in 't *Landfchap* van de *Veluwe*, in den omtrek van het *Dorp Eede*. Het oud en aanzienlijk *Gericht* van GINKEL heeft daarvan zijnen naam ontleend.

GINKEL, eene *Heerlijkheid*, in 't *Sticht* van *Utrecht*, tusfchen *Amerongen* en *Rinswoude* gelegen, onder de *Heerlijkheid* *Leerfum*.

GINKEL; (*Baron* van) zie *ATHLONE*.

GINNEKE, een der *Dorpen* der *Baronie* van *Breda*, hebbende eene *Kerk* en *Predikant*.

GISELINUS, (*Victor*) gebooren te *Zantvoort*, in *Vlaanderen*, in het Jaar 1549, was een voortreffelijk *Geneesheer*, en boezem vriend van J. LIPSIVS, die te *Dole*, een openbaare

Lof-

Lofre
in 15
laaten

GIZ
tot Her
Koning
igd. T
cazalle
nuregte
Luthari
GIZELB
bragt J
matig le
sche gro
Maar ez
hij zelf li

GLAUBER
in 't Jaar 1
van Amstel
trekken, zi
zijne jeugd
konst: zijn v
vraagte dezel
van tijd tot t
in het schild
enige bekw
hem uit genee
vulwene,
vulwelen in
gebildens na
deter van de
vermoed, na

Lofreden over hem gehouden heeft. Hij overleed te *Brusfel* in 1580, hebbende verscheidene Dichtkundige Werken nagelaaten.

MELCHIOR ADAMI.

GIZELBERT, werd door Koning KAREL DEN EENVOUDIGEN tot Hertog van *Lotharingen* aangesteld, en naderhand door Koning HENDRIK, vader van OTTO, in dat Hertogdom bevestigd. Ten behoeve van HENDRIK, broeder van OTTO, bragt GIZELBERT een magtig Leger te Velde, dat, echter, weinig uitregtte, naardemaal dat van OTTO geslagen werd. Gantsch *Lotharingen* werd toen door den Overwinnaar afgeloopen, en GIZELBERT uit zijn Hertogdom verdreeven. In het Jaar 939, bragt LODEWYK, Zoon van KAREL DEN EENVOUDIGEN, een matig leger op den been, en vereenigde zig met de *Lotharingsche* grooten, om GIZELBERT weder in zijn bezit te stellen. Maar GIZELBERT werd bij *Andernach* overvallen en geslagen; hij zelf liet het leven, naar men wil, in den *Rhijnstroom*.

Zie VAN LOON EN WAGENAAR.

GLAUBER, (JOHANNES) bijgenaamd POLIDOR, gebooren in 't Jaar 1646, te *Utrecht*, bij gelegenheid dat zijne ouders, van *Amsterdam*, door die stad naar *Duitschland* meenende te trekken, zijne moeder aldaar beviel. GLAUBER toonde, van zijne jeugd af aan, eene zeer sterke drift voor de Schilderkunst: zijn vader, als hebbende iets anders met hem op 't oog, tragtte dezelve te smooren. Dit verhinderde hem niet, om van tijd tot tijd, zonder eenig onderwijs, zig dag en nacht in het schilderen en tekenen te oefenen. Dit duurde tot dat eenige bekwaame Meesters, zijne liefde voor de konst ziende, hem uit genegenheid onderwezen. In dien tijd was zeker G. UILENBERG, een der grootste Konsthandelaars in Italiaansche Schilderijen in *Holland* bekend; deeze hield verscheidene jonge Schilders aan 't werk, om de stukken na te schilderen. Bij dezen nam de jonge GLAUBER zijn intrek, en oefende zig onvermoeid, tot in het jaar 1671, wanneer hij, met zijnen

Cc 5

broe-

broeder, een Jongeling van 15 Jaaren, en nog twee anderen, een reize naar *Italië* ondernam. Te *Parijs* onthield hij zig een Jaar, en schilderde aldaar voor Mr. PICART, een Bloem-schilder. Van daar begaf hij zig naar *Lions*, en vervolgens naar *Rome*. Twee jaaren aldaar vertoeft hebbende, reisde hij, met anderen naar *Padua*, en verder naar *Venetien*, van waar hij naar *Hamburg* vertrok, daar hij bleef tot aan 't Jaar 1684; tusfchen beide had hij zig een half Jaar te *Kopenhagen* met fchilderen bezig gehouden. Na zijne wederkomst te *Amfteldam*, had hij een kamer in 't huis van den vermaarden G. D. LARES, en gaf federt veele uitmuntende blijken van zijn kuust, zo door het fchilderen van Kabinet-ftukjes, als van groote werken, voor Zaaen gefchikt; waardoor zijn naam vermaard is geworden.

Op het Lusthuis te *Soestdijk*, heeft hij de Eetzaal van Koninginne MARIA met een geestig Landschap befchilderd; als mede te *Amfteldam*, in het huis van den Heer JACOB DE FLINES. Naderhand trouwde hij met de zuster van den vermaarden Boumeester STEVEN VENNEKOOL, en woonde daar mede in het Proveniershuis te *Schoonhoven*.

GLAUBER, (*Jan Gottlieb*) de Broeder des fraks gemelden, geboren in het Jaar 1656, was, zo als wij boven gezegd hebben, flegts 15 jaaren oud, toen hij, met zijnen broeder naar *Parijs* vertrok, die hem, terwijl hij naar *Lions* vertrok, besteedde bij eenen Konstschilder, JACOB KRUYF, geboortig van *Haarlem*. Naderhand volgde hij zijnen broeder, en verzelde dien op zijne reizen. Maar toen JOHANNES zig naar *Amfteldam* begaf, trok deeze naar *Duitschland*, alwaar hij eenigen tijd aan zeker Hof schilderde. Hij bezogt *Weenen*, *Praag* en *Breslau*, alwaar hij overleed, in het Jaar 1703.

GLAUBER, (*Diana*) de zuster der zo even gemelde, heeft mede de Konst geoeffend en fraaije Beelden en Pourtraitten gefchildert. Een ongemak aan 't gezigt noodzaakte haar, het Konstpenceel te taaten leggen.

HOUBRAKEN, *Schouwburg* III. Deel.

GLEIJNE,

GLEIJNE, is een naam, dien men onder de Tekenaars van 't vermaarde *Verbond der Edelen* gemeld vindt: doch verder is 'er niets van bekend.

GLIMES, een Polder in *Staats-Brabant*, in het Westerkwartier van *Bergen op den Zoom*, ten noorden van het Dorp *Halsteren*.

GLIMMER, (JAN) of GLUMMER, een man van Burgemeesterlijke waardigheid, in zijne geboortestad *Bommel*, en die meermaalen de hoog aanzienlijke Vergaderingen in 's *Hage* heeft bijgewoond. Naderhand werd hij Pensionaris te *Nijmegen*, en stierf als Raadsheer in 't Hof van *Arnhem*.

Beschrijv. van Bommel, bl. 27.

GLINS, eene Edele State in *Friesland*, ten Noorden van 't Dorp *Hempens*, in de Grietenij van *Leeuwarderadeel*, behoorende aan het Geslacht van dien naam, sedert de XIV Eeuw in *Friesland* bekend, en 't welk voornaame mannen heeft voortgebracht. Het Geslachtregister daarvan, door den Heer BURMANIA opgesteld, begint tusschen de jaaren 1300 en 1400; het bevat negen Generatien, waarvan de laatste manlijke oir schijnt gestorven te zijn tegen het einde van de voorgaande Eeuwe. Zij onthielden zig, meest te *Dronrijp*, alwaar zij een adelijk Huis, *Glins* genaamt, bezaten. Naderhand voerde het den naam van 't *Blaauwe Huis*, en is overgegaan aan 't Geslacht van GLINSTRA.

HARING GLINS hadt in Huwelijk ANNA ALBADA, Weduwe van DOUWO DOUMA. Hij hadt drie kinderen, van welke de twee zoonen vroeg gestorven zijn; de dochter JEL, trouwde met JAN VAN BURMANIA. HARING had verscheiden broeders en zusters, onder andere eenen LAAS.

GLINS, (DOUWE VAN) *Friesch* Edelman, afkomstig uit het straks gemelde Geslacht, en zoon van den zo even gemelden LAAS. Ter beveiliginge van zijn persoon, verliet hij zijn Vader.

derland, als zijnde, in het Jaar 1568, gebannen. Om van nut te kunnen zijn, verkoos hij elders zijn verblijf te neemen. Nogthans viel hij in de macht zijner vervolgers, werd naar *Groningen* vervoerd, en aldaar, met vier anderen, onthoofd. Hij was een der Tekenaaren van het Verbond der Edelen.

GLINS, (HARING VAN) Zoon van TAKO, en Oom van DOUWE, Grietman van *Menaldumadal*, overleden in 't Jaar 1551, en zeer beroemd in de Geschiedenisfen van zijnen tijd. Zijne bewilliging in de opvolging van FILIPS, leide hem niet onder de verpligtinge, om naderhand een slaaf te weezen. Hierom verstoutte hij zig openlijk, zig te verzetten tegen den Inquisitiemeester LINDANUS, en waakte ijverig voor 's Lands Vrijheid. Ook verklaarde hij zig tegen de invoering van den nieuwen Bisfchop van *Leeuwaarden*. Na dat hij zig bij de zaamverbonden Edelen had gevoegd, gaf hij spreekende bewijzen van zynen ijver voor hunne zaak, en wist, in de Vergadering van Gedeputeerde Staaten, de voorflagen van ROBLES met voorzigtigheid te verijdelen. Gemagtigd tot besliffing der Geschillen, over het Bevelhebberschap van *Friesland*, tusschen SCHOUWENBURG en BATENBURG ontflaan, helde zijne keuze meest tot den eerstgenoemden, onder wiens voornaame Raaden hij geteld werd, en die hem ook aanstelde tot President van 't Provinciaale Hof, door de *Nasfauschen* te *Franeker* opge-regt, om reden dat het Hof te *Leeuwaarden* de *Spaanfche* zijde en BILLIJ aankleefde. Niet lang bekleedde hij die waardigheid; nevens andere Edelen werd hij genoodzaakt in den barren Winter te vlugten; zo veel leed hij, op die reize, van de koude, dat hij eerlang te *Embden*, in 't Jaar 1572, den geest gaf.

Zie TE WATER, bl. 419 en 420.

GLINSTRÄ, ook wel het *Blaauwe Huis* genaamd, het zelfde, waar van boven, op het Art. GLINS gewag gemaakt is, als zijnde uit het geslacht van GLINS overgegaan in dat van GLINSTRÄ.

GLIN-

GLINTHIUS, eene Havezate in *Overijsel*, onderhoorig aan het Schoutampt van *Zwolle*, een uur gaans Noordoostwaart van de Stad, behoorende thans aan den waaren Volksvriend, Heer GIJSBERT JAN, Baron van *Palland*, waardig Lid der *Overijselsche* Ridderfchap.

GLINTHORST, een adelijk Huis in *Gelderland*, in de Nabuurschap van het Dorp *Barneveld*, op de *Veluwe*.

GLOCESTER, (*Hunfrij, Hertog van*) Broeder van HENDRIK DEN V, Koning van *Engeland*; het voorwerp, waarop de ongelukkige Gravinne JACOBA VAN BEIJEREN haar oog hadt laten vallen, vóór haare Egtfcheiding met den Hertog van *Brabant*, om hem als Gemaal en Beschermers aan te neemen. 't Is hoogst waarschijnlijk dat zij, reeds in het Jaar 1419, haare gedachte daar over heeft laten gaan, dewijl het bekend is, dat zij in den aanvang van het jaar 1420, daar over, met Koning HENDRIK gehandeld heeft. Hij raadde haar, in *Engeland* over te komen, om aldaar te gemaklijker een Pauslijk ontslag van haar Huwlijk, en de vrijheid tot hen aangaan van een ander te bekoomen.

JACOBA, haare Zaaken beschikt hebbende, verliet, in stilte, het Hof van haaren Gemaal, en begaf zig tot haare Moeder te *Valenchien*. In de Lente van 't Jaar 1421 in *Engeland* aangekomen zijnde, werd zij, door Koning HENDRIK DEN V, zeer heusch ontvangen, en haar, zo lang zij zig in *Engeland* vertoeven zou, 's Maands hondert ponden toegelegd. Een geruime tijd verliep 'er, eer haar Huwlijk voltrokken werd. Hertog JAN VAN BEIJEREN verzuimde niet, om hetzelfde, ware het mogelijk, te beletten. Doch na dat Paus BENEDIKTUS DE XIII, het Huwlijk van JAN en JACOBA onwettig verklaard, en verlof gegeven had om zig met GLOCESTER in den Egt te mogen verbinden, werd het Huwlijk, nog vóór het einde van dat Jaar, voltrokken. Zij voerden, van dien tijd af, in opene brieven, den tijtel van Graaven van *Henegouwen, Holland en Zeeland*. Minder moeite kostte het, dien tijtel te aanvaarden, dan zig in het bezit der Graaffchappen te stellen;
te

te meer, daar *Engeland* werks genoeg had met den Oorlog in *Frankrijk*. De *Brabander* was ligt te berooven; maar den Beijer-Vorst, geholpen wordende door den Hertog van *Bourgondie*, *Holland* en *Zeeland* te ontwringen, viel zeer bezwaarlijk; vooral, toen deeze zig als vermoedelijken opvolger van Vrouwe *JACOBA* begon te vertoonen. Deeze Overweldiger lokte eerst in zijne belangen door list, den Hertog van *BETFORT*, Broeder van *GLOCHESTER*, die zijnen Broeder de onwettigheid van zijn Huwelijk zocht te doen begrijpen. Maar de jong getrouwen antwoordden uit éénen mond, „ dat zij „ geene andere pauslijke uitspraak nodig; maar beslooten hadden, „ den, binnen kort bezit van hunne Graaffschappen te neemen.”

Na eenigen onderstand van het Parlement van *Engeland* te hebben bekoomen, begaven zij zig naar *Henegouwen*. In de Maand *October* des Jaars 1423, naar *Calais* overgestooken zijnde, trok *GLOCHESTER* met zijne benden, in de Maand *November*, voort naar *Henegouwen*. *Bouchain* was de eerste Stad, die hun de poorten opende en hulde deed. *Bergen* en alle de Steden van dat Gewest volgden dit voorbeeld; uitgezondert *Halle*, dat zig voor den *Brabander* verklaarde. De Hertog van *Bourgondie*, hier mede verrast, schreef in allerijl een Heirvaart uit, en bragt in 't kort een Leger op de been. In de brieven, welke de beide Hertoginnen over en weder schreeven, daagde *FILIPS*, den Hertog van *GLOCHESTER* uit tot een Lijfgevegt, om de zaak te beslifen. De *Engelsman* nam de uitdaging aan, en bepaalde den dag daartoe op den 21 April 1421. Doch eer die dag aanbrak, werd 'er een bestand getroffen tusfchen de Engelschen en Brabanders; 't welk *GLOCHESTER* gelegenheid gaf om een keer naar *Engeland* te doen; en dus kwam 'er niets van 't Lijfgevegt. *GLOCHESTER* liet zijne Gemaalin te *Bergen*, welks Ingezetenen onder een Eed aan haar beloofd hadden, alles voor haar te zullen opzetten. Naauwlijks was hij vertrokken, of de *Brabanders* schonden het gemaakt verdrag, en noodzaakten *JACOBA* naar *Holland* te vlugten. Op het Art. van *JACOBA* zullen wij zien, welke hulp de Hertog haar toezond, en hoe dezelve geslagen werd. Hier merken wij aan, dat dit Huwelijk van Vrouwe *JACOBA* niet ge-

getakki
wist, i
ken, dat
vershar
den, 1)
van B
bende,
met 'er
eene E
buiten
schap t
een on
digd
het le
openba
Haar E
in het
gemaak

GRE
na an
heen ve
hoorde.
man W

Goch,
de Niers
planten,
Staatst
wij de
Roomsch
door zee
tède, o
ind bem
ze veel
vangent
uit den
dat de t

gelukkiger voor haar was dan 't voorgaande. Hertog FILIP wist, in het Jaar 1427, bij Paus MARTYN DEN V te bewerken, dat het huwelijk van JAN en JACOBA alleen voor wettig verklaard, en aan den Hertog VAN GLOCESTER werd verboden, JACOBA te trouwen, zelfs na den dood van den Hertog van *Brabant*. GLOCESTER, de Pauslijke Bul ontvangen hebbende, toonde zig bereid, JACOBA te verlaten, en deed het met 'er daad. Na verloop van eenigen tijd, trouwde hij met eene ELEONORA COBHAM, met welke hij reeds te vooren, niet buiten kennis van VROUWE JACOBA, onbetaamlijke Gemeenschap had gehouden. HUMFRY en ELEONOR hadden beiden een ongelukkig einde. Zij werd, in het Jaar 1441, beschuldigd van toverij, en eenen aanslag gesmeed te hebben tegen het leven van HENDRIK DEN VI, en daarop veroordeeld, om openbaar boete te doen, en voor altoos gevangen te zitten. Haar Echtgenoot bij alle Grooten in haat vervallen zijnde, werd, in het Jaar 1477, gevat, en in de gevangenis schielijk van kant gemaakt.

GNEPHOEK, eene Ambachtsheerlijkheid, in *Rhijnland*, zeer na aan die van *Oudshoorn* gelegen, waar mede dezelve vooreen vereenigd was, en onder ééne Ambachtsheerlijkheid behoorde. Zij worden van elkander gescheiden door de *Hermans Wetering*. Zie verder OUDSHOORN.

GOCH, een Stedeke in het Land van *Cleef*, aan de Rivier de *Niers*, 3 uren van het *Huis te Gennep*. Dit was een der plaatsen, welke, in het Jaar 1614, door Prins MAURITS, met *Staatsch* of *Brandenburgsch* Krijgsvolk bezet werden. Terwijl de Staatsche bezetting in dit Stedeke lag, werd een der Roomschegezinde Burgemeesteren, met name GOSEN EXKEN, door zeekeren Wever aangeklaagd, als of hij heimelijk handelde, om de Stad aan SPINOLA te leveren. De Bevelhebber deed hem en eenigen der zijnen terstond vatten. Een van deze werd zwaar gepijnigd, doch ontkwam kort daarop de gevangenis, en bragt te weege dat de zaak, door Gemagtigden uit den *Haage*, nader onderzocht werd. Het bleek eerlang, dat de Wever tot het beschuldigen van den Burgemeester verleid

leid

leid was, door den Predikant PETRUS CEPORINUS, zeer gebee-
ten op EXREN, om dat deeze hem de inkomsten eener Room-
sche Pastorie in *Goch* geweigerd had. Na dat dit Stedeken in
handen van den vijand was gekomen, was zulks voor de
Staatschen een splinter in het oog. De Bevelhebber van *Nij-
megen*, LAMBERT CHARLES, dit niet langer konnende dulden,
maakte 'er zig, op den 18 van de maand Januarij van 't
Jaar 1625, bij verrassing meester van. Doch hij had niet
lang het genot van die overwinning, dewijl hij, kort daarna,
aan eene beroerte overleed. *Goch* bleef buiten de magt der
Spanjaarden, tot in het Jaar 1635, wanneer het, door den
Kardinaal *Infant*, werd ingenomen, niettegenstaande *Goch* voor
onzijdig verklaard was.

Zie *Leven van MAURITS*, in fol. 415. enz.

GOCKINGA, (SCHATO) Raad en Sijndicus der *Groninger
Omlanden*, en Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderin-
ge, was een der 24 Gedelegeerde Regters over Heer JAN VAN
OLDENBARNEVELD.

Zie BRANDT, *Hist. der Regtspleging*.

GOCKINGA, (SCHATO) een ander van dien naam, was, in
het Jaar 1672, door de Staaten, onder den Eed van geheim-
houding, gemagtigd om met en benevens den Prins VAN ORAN-
JE, VAN BEUNINGEN, BEVERNING (en ARLINGTON, in onder-
handeling te treden met *Frankrijk*. Ook was hij een der vijf
Gemagtigden, die, in het volgende Jaar, te *Utrecht* kwamen,
ter bevestiging van de schorsing, door den Graave VAN HOORNE
gedaan, en de Regeering van *Utrecht*, bij voorraad, te her-
stellen.

GOCKINGA, (SCHATO) was een der Gedeputeerden en Lid
van den Raad van Staaten, in het Jaar 1714, gemagtigd tot
het sluiten van het Tractaat *van Barriere*.

GOEDAERT, (JOHANNES) gebooren te *Middelburg in Zee-
land*, een man van meer dan gemeen vernuft; 't geen hij op
eene zonderlinge wijze heeft doen blijken, in het zamenstellen
van

van zijn vermaard en keurig werkje: *Metamorphosis Naturalis* of *Historische Beschrijvinge van den Oorspronk, Aard en Eigenschappen, van vreemde veranderingen der Wormen, Rupsen, Maden, Vliegen, Witjes, Bijen, Motten enz. door eigen ondervinding, beschreven en naa de konst getekent*, in III. deeltjes gedrukt 1662, 1667. 1669. De twee eerste zijn door hem zelve, en het derde na zijnen dood, onder opzigt van den Hoogleeraar J. DE MEY, in order gebragt en door des Schrijvers weduwe, opgedragen aan Gecommitteerde Raaden van *Zeeland*, in 't licht gegeven. Voor ieder deeltje ziet men 's mans afbeeldzel. Dit werkje is met de grootste lofspraaken, door REAUMUR en anderen, vereerd. GOEDAERT was mede zeer ervaren in de Geneeskunde, hoewel zijne hoofdzak de Schilderkonst was. Hij overleed in het Jaar 1667 of 1668, hebbende meer dan dertig Jaaren, in het naspooren der Insecten, doorgebragt.

Zie P. DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*, p. 60.

GODEBALD, of GODEBOLD, de XXIV Bisthop van *Utrecht*, een *Fries* van geboorte; hij volgde op BURCHARDUS; trad in de Regeeringe in 't Jaar 1112, heeft den naam gehad van zonderlinge devotie en innigheid in zijne Religie: ook was hij zachtmoedig, goedertieren, en wijs; de Geestelijken beminde hij zeer. Aan de Kanunniken der Kerke van S. MARTEN te *Utrecht* schonk hij de Kerke en het Dorp (nu de Stad) *Medenblik*, met de Offerhanden en de Proostdij van *West Friesland*, met al dat 'er toe behoorde, in 't Jaar 1118. Daarenboven heeft hij een Klooster van Monniken en Nonnen, elk op zich zelve, gesticht, ter eere van de H. Maagd MARIA, en den Martelaar s. LAURENTIUS, te *Oostbroek*. Hij joeg de reguliere Kanunniken uit het Convent te *Middelburg*, om hun kwaad leeven, en plante in hunne plaats de broeders van de Order der *Præmonstrenzen*, uit het Klooster van s. MICHEL te *Antwerpen*. Onder GREGORIUS, derden Aartsbisthop van *Utrecht*, was dit Aartsbisdome, door bestel van den Aartsbisthop van *Keulen*, en verworven Pauselijk vonnis, tot een slecht of gemeen Bisdome vernederd, en tot

XVIII. DEEL. D d eene

eene *suffragantie* van den *Keulschen* Bischof gemaakt, ontbloeit van den Bischofpeelijken Mijter. Toen 'er, in 't Jaar 1119, een Concilie te *Rheims* werd gehouden, klaagde hij daar over aan den Paus; bad hem ook demoedig dat hij, en zijne navolgers, de Bischoffen van *Utrecht*, voortaan den Bischofpeelijken *Inful* en *Mijter* weêr zouden mogen gebruiken. De Paus, acht geevende op de eerwaardigheid, en het groot aanzien der *Utrechtsche* Kerke, ook bewogen door de liefde en kennisfe, die tusfchen GODEBALD en hem voortijds geweest was, bewilligde in zijn verzoek, zo dat de *Utrechtsche* Bischoffen voortaan, ten eeuwigen dage, *Mijter* en *Inful* zouden mogen gebruiken, waar van hij GODEBALD eene bezegelde Bulle toezondt. Onder GODEBALDS Regeeringe was 'er rust tusfchen *Holland* en 't *Sticht*: maar binnen *Utrecht* zelfs ontstond eene groote opfchuddinge. In het Jaar 1121, of 1123, hield Keizer HENDRIK DE V zijn Kersfeest binnen *Utrecht*; tusfchen zijne Hovelingen en des Bischofs dienaars ontstond vershil; 't geen zo hoog liep, dat het geheele Hof en de Stad met gewapende troepen tegen malkanderen vijandlijk aanliepen, zo dat 'er veele in 't gevecht dood bleven; doch de *Keizerschen* behielden de overhand: zo dat de Bischof met de zijnen in *St. Martens* Kerke moest wijken. Bischof GODEBALD werd gevangen genomen, als of hij aan dit werk schuldig ware geweest, en *Crimen lesae majestatis* begaan hadde: ook hield men hem in de gevangenisfe, waar uit hij naderhand ontslagen wierd, mids betaalende eene groote somme gelds, en dat nog door voorspraake van veele voornaame Heeren, inzonderheid van FREDRIK, Aartsbischof van *Keulen*. De oude *Hollandsche* Kronijk zegt, dat GODEBALD uit de gevangenisfe brak, en het uit de Stad ontkwam: dat dit oproer veroorzaakt was door eenen GISELBRECHT, dienaar van den Keizer, die den Bischof haatte; en dat ook de Keizer hem kort daar na deed gevangen neemen en onthoofden. Niet lang daar na overleed die Vorst. Hem volgde Keizer LOTHARIUS DE II, die eenen anderen twistappel tusfchen *Holland* en *Utrecht* worp; doordien hij den Grave van *Holland*, zijnen Neef, *Oofter* en *Westergoo*, of *Friesland* schonk, in 't Jaar 1125, 1126 of 1129, dat de Bischof, door

door gifte van de voorige Keizeren , nu omtrent 40 Jaaren (in tijtel) bezeten hadde; ja HENDRIK DE IV had 'er de Kerke van *Utrecht* voor eeuwig mede beschonken. Gelijk dan ook Keizer KOENRAD DE III, opvolger van LOTHARIUS DEN II, op nicuws *Ooster* en *Wester-goo* den *Hollanderen* afnam , en vervolgens de Kerke van *Utrecht* weder toevoegde. GODEBALD trok 'er het harnas niet om aan , hoewel zo zwaar verongelijkt. Omtrent 7 Jaaren na dat hij van den Paus den Bischoppelijken Mijter weer gekregen had , wierd hij van eene ziekte overvallen ; derhalven begaf hij zich naar het Klooster te *Oostbroek* , dat hij gesticht had , wierd 'er Monnik van *St. Benedictus* Order, en stierf in 't Jaar 1128, na eene Regeeringe van 15 Jaaren. Hij legt in 't gedachte Convent begraven: hem volgde, als Bischop, ANDREAS VAN RUIK.

In 't *Batavia Sacra* vind men weinig van deezen Bischop GODEBALD aangetekent , dat aanmerkenswaardig is , of het word boven ruim zo breed , en in eene beter order gezien ; 't geen 'er ons echter buiten dat in voorkomt , zullen wij 'er met weinig woorden uitpluizen. Hij wordt als de man geroemt, die (ten tijde dat BERNARDUS , Abt van *Klaarval* , zo vermaart was , door de strenge onderhouding der Kloosterlijke tuchtregelen , en zijne vrijborstige strafheid in 't berispen der ongebondenheid) de Reguliere Kanunniken uit *Middelburg* in *Zeeland* , heeft verjaagt, om dat ze (zegt de Schrijver) alles verfmulden en verslempten ; en *Norbertijner* Monniken van *Antwerpen* , (boven hebben wij de broeders van de Order der *Præmonstrenzen* , die mogelijk de zelfde , doch met eenen anderen naam , zullen zijn) in hunne plaatze ontboden. Het Klooster, of de Abdij, voor geestelijke Mans- en Vrouwsperfoonen, van hem gesticht, en boven gedacht, wierd gezet op eene moerachtige plaats , onder 't gebied van *Utrecht* , duizend treden van de Stad af; men volgde hier in den regel van St. BENEDICTUS , zo dat deeze Abdij, wegens de strenge tucht , de Kerker van de Order genoemd zou zijn geweest; dat met het verhaal van JAN VELDENAAR , in 't leven dezès Bischops , overeen komt. Ondertusfchen volgt 'er , dat deeze Abdijen van *Oostbroek* , en 't Vrouwen-klooster (naar 't getuigenis der schriften, raakende de stichtingen der

Collegiën en Kloosteren van 't *Utrechts* Stift) door de Rid-
 ders HERMANNUS en DIEDERIK, na 't asleggen van 't Krijgsge-
 waad, eerst begonnen; naderhand, in 't Jaar 1122, door de
 Keizerinne MACHTILDIS van inkomsten voorzien, en door den
 Bisfchop GODEBALD bevestigd zijn geweest; gelijk hij dan
 ook, tot flijvinge van de goede meeninge der gemelde Ridde-
 ren (volgens zijnen Giftbrief) aan de genoemde Kerke, in
 vollen eigendom, het zelfde moeras, met het land daar naast
 aan paalende, te weeten het Veen, met alle inkomsten, de
 groote en kleine tienden, en alles daar aan behoorende, vrij
 en wettig heeft vereert. Ook heeft hij (vervolgt de Schrijver)
 de Reguliere Priesters uit het Klooster te *Staveren* gejaagd,
 om dat ze wulps en ongebonden leefden, en twaalf Monniken
 uit *Oostbroek* (aan den bovengedagten strengten tugregel ge-
 went) in hunne plaats gezonden. Dan verder den Abt van
Egmond, ANSELMUS, die de goederen der Abdijde deerlijk
 verkwistte, en zijne onderhoorige Monniken, door zijne al te
 ruime Regeeringe, ontfigtte, van zijn Ampt afgezet. De *St.*
Pieters Kerke te *Leiden* zoude van hem, in 't Jaar 1121, naar
 blijkbaar bewijs, zijn ingewijd. Vervolgens ziet men daar in
 eene Ordonnantie van Bisfchop GODEBALD, nevens eenige
 Voorregten door hem aan den Proost van *West-Friesland* toe-
 gestaan; waar op de Schrijver eene wijdluftige verhandeling,
 wegens 't aloud, of nieuwer gebruik der Bisfchoppelijke Mij-
 ters, laat volgen, waar over zig de aantekenaar nog veel bree-
 der, en niet min als of 'er het grootfte Geloofsartikel aan
 hing, heeft uitgebreid, daar hij, tegens verscheide hoogaan-
 zienlijken zijner Geloofsgenooten, beweert, dat de *Mijter-
 dragt* al ten tijde der Apostelen zelf in gebruik is geweest,
 waar toe hij het bewijs uit verscheide oude Schrijveren bij-
 brengt, welker gewigt, of wettigheid, zijne Tegendingers
 kunnen ter toetse brengen. Jammer is het, daar men zo
 veele Pauzen en *Roomfche* Bisfchoppen blootshoofd ziet uit-
 gebeeld, 't geen de Schrijver is gedwongen te bekennen, doch
 daar hij zo wat, ter verduisteringe, over heen grolt, dat wij niet
 een naar 't leven gefchildert Apostelbeeld hebben met den *Mij-
 ter* op 't hoofd, en 't Schoudermanteltje om den hals; 't geen
 een oorspronkelijk voorbeeld voor alle *Roomfche* Kerkvoog-
 den,

den, ter navolginge, ware; vooral, daar men *ST. LUKAS* voor eenen Schilder, naar de overleveringe, wil gehouden hebben. Met reden moet men zig derhalven verwonderen, dat, daar men voorgeeft zo veel gebeenten, en andere overblijfsels, zelfs van de Apostelen en de Apostolische tijden, in bewaringe te hebben, men ook niet slegts zo eene oude vermuete en ingeschoote schilderije heeft verdigt, die men ten minsten met zo veel regt en schijn had kunnen beweeran van die oude tijden afgedaald te zijn, als de gedagte Reliquiën; vooral naardien men te *Venetiën* een afbeeldzel van onze *L. Vrouwe*, van de hand deezes Evangelistisohen kunstenaars, vertoon: doch het schijnt dat zulks, wegens de eerlijkheid van 't geweten sommiger verstandigen in de *Roomsche Kerke*, niet zou door den beugel willen; gelijk 'er ook geen eigenbaatig offergeld, als aan de overblijfselen, zou aan verknogt zijn.

GODEFREDI, (JOHAN) in het Jaar 1484, tot Doctor in de Rechten bevorderd, werd, den 1 December van het Jaar 1487, de opvolger van WILLEM ARENDSZ van *Delft*. Te *Leuven* is hij Voorlezer in de Rechten geweest. In 't Jaar 1519 was hij Deken te *Dole*, als mede bewaarder der Archiven van de Hooge Schoole aldaar. Hij stierf, volgens zijn graf-schrift, te *Leuven*, den 12 October van het Jaar 1525.

Zie *Oudh. van Zeeland*, bl. 116.

GODEFRID, Koning der *Deenen*, maakte, in het Jaar 807, zwaare toebereidzelen ten oorlog, om de *Abdoriten*, die door KAREL DEN GROOTEN, ter wederzijde van de *Elve*, in de Landen der *Saxers* geplaatst waren, te beoorlogen. De *Deenen* hadden weleer in verbond gestaan met de *Saxers*; en de Koning oordeelde, veelligt, dat de *Abdoriten*, ten onregte, de Landen zijner Bondgenooten bezaten. Zo dra had de Keizer geen berigt ontvangen van de toerustinge der *Deenen*, of hij gaf, onder anderen, bevel, dat de Graaven en andere *Keizerlijke* Amptenaars, onder de *Friezen*, zig gereed moesten houden om wel gewapend ten strijde op te koomen. Met den

aanvang van het volgende Jaar trok de zoon des Keizers, aan het hoofd van een aanzienlijk Leger van *Franekers* en *Saxers*, en waarschijnlijk ook van *Friezen*, naar de *Elve*. Hier vernoomen hebbende, dat de *Abdoriten* grootendeels verflagen en cijnsbaar gemaakt waren, sloeg hij eenen brug over de *Elve*, verwoestte de afgevallene Landstreeken en keerde daar op te rug in *Saxen*. GODEFRID was, inmiddels, met een grooten buit, naar zijn Land gekeerd. In zijnen togt had hij eene *Deensche* Koopstad, *Rerik* genaamd, aan den oever der Zee geleege, ten eenemaal verwoest. Ook had hij, langs den oever van den *Eiderfroom*, eenen hoogen muur doen optrekken, welks overblijfselen nog heeden den naam van *Dannewerk* dragen.

Terwijl de Keizer zig te *Nijmeegen* bevond, zond GODEFRID aan hem eenige voorflagen van vrede. Doch, in plaats van zig met onderhandelingen bezig te houden, zond hij Krijgsvolk naar de *Deensche* grenzen, aan de overzijde van de *Elve*, om gewapenderhand over die voorflagen te handelen; waar op de vijandelijkheden van nieuws eenen aanvang namen. Ook deed de Keizer, aan de overzijde van de *Elve*, een vesting opwerpen. Hier door werden de *Deenen* in de daad belet, om te Land iets van belang te onderneemen; doch toen namen zij hunne gewoone Zeetogten te baate. Met den aanvang van het Jaar 810 deed GODEFRID, in alderijl, eene Vloot, van twee honderd Schepen, uitrusten, die, behoorlijk bemand, naar de *Friesche* kusten stevenden. GODEFRID deed den inval aan drie oorden te gelijk, versloeg alle de *Friezen*, die hem tegen trokken, en vorderde eene schatting van honderd ponden zilver, die terstond werden omgebragt. Hier door trotsch geworden, begon hij *Friesland* als een Wingewest te beschoawen. De Keizer, te *Aken* hier van berigt gekreegen hebbende, bereidde zig om hem tegen te trekken. Doch eer de beide Legers elkander naderden, was GODEFRID, door zijne eigen lijfwagten, omgebragt. HEMMING, zijn broeders zoon, volgde hem op.

GODEFRID, zoon van den *Deenschen* Vorst HERTOLD, die omgebragt was, kwam, in het Jaar 852, als Bevelhebber,
be-

benevens eenen SIDROK, met een aanzienlijke Vloot, naar *Friesland*. Na dit Gewest naar hun genoegen gebrandschat te hebben, voeren zij de *Schelde* op, terwijl *LOTHARIÛS* en *KAREL* de beide oevers dier Riviere, met een magtig Leger, bezet hielden. *KAREL*, in plaats van iets ten nadeele van de *Deenen* te verrigten, sloot een verdrag met *GODEFRID*, latende een ruim veld aan die verwoesters, 't welk ten gevolge had, dat *GODEFRID* eerst van een gedeelte, en daar na van geheel *Friesland*, meester werd. Hier mede nog niet vergevoegd, tragtte hij zig ook van *Lotharingen* meester te maaken, en zond, in valschen schijn, in het Jaar 885, drie *Friesche* Graaven aan den Keizer.

Keizer *KAREL*, die de Afgevaardigden met goede woorden had afgescheept, was, intusfchen, op middelen bedagt om zig van *GODEFRID* te ontfiaan. Deeze onthield zig toen in de *Betuwe*. Zekere Hertog *HENDRIK* was door den Keizer gelast om zijn oogmerk ten uitvoer te brengen. *HENDRIK* kwam, te *Schenkenschans*, met *GODEFRID* in onderhandeling. Op den tweeden dag was *HENDRIK* verzeld van de Graaven *GEROLF* en *EVERHARD*, wier goederen door *GODEFRID* insgelijks overweldigd waren. De Hertog had hun aangezet, om geduurende de onderhandeling gelegenheid te neemen, over het ongelijk, hun door *GODEFRID* aangedaan, ernstig te klaagen. Dit geschiedde. Doch de Graaf werd van *GODEFRID* zo bits bejegend, dat hij terstond zijn zwaard trok, en den *Noorman*, met ééne slag, ter aarde deed florten. Dit was de leuze, waar op de Krijgsknegten van *HENDRIK* toefchooten, en den *Noorman* verder afmaakten. De overige *Noormannen* werden insgelijks omgebracht.

GODEFROY, of *GODEFRIED DE I*, derde Voogt van *Gelder*, zoon van *GERLAG DEN I*. Hij kwam in 't Jaar 937 aan 't bewind. In den aanvang leed hij veel van de *Hunnen*, of *Hungaren*: was een Heer van groote zedigheid en vernuft. Om trent het Jaar 958 stierf hij, tot groote droefheid der *Geldersche* Onderzaaten: hij had ter Gemaalinne *ALYD*, dogter van *ARNOUD*, Graave van *Kleef*, daar hij bij won zijn zijaat *WICHARD DEN II*, den vierden Voogd van *Gelder*. Dat de

Barbarische Hunnen, toen zij *Duitschland* verwoestten, ook in *Gelderland* geweest zijn, blijkt daar uit; dat midden op de *Veluwe* in eene broekagtige plaatze, de *Ulkermeer* geheeten, nog heden de ruïnen of puinhoopen gezien worden van een groot Kasteel, voor deezen, en nu nog de *Hunnen-Schans* bij den *Doorewaard*. Het Dorp *Huijnen*, niet verre van *Nieuwkerk*, en de *Hoener-*, eigenlijk *Hunner-Poort*, te *Nijmegen*, hebben dien naam nog van de *Hunnen* behouden. Keizer OTTO, om de geduurige strooperijen van deeze moorddadige Natie eens voor al in te roomen, verzamelde een magtig heir; daar mede greep hij deeze wilde *Hunnen* bij *Augsburg* zodanig aan, dat hen de lust verging om naderhand de Christenen weer te overvallen. In dien slag heeft de gedagte WICHARD, zoon van GODEFROY, zig ongemeen helddadig gekweeten.

GODEVAART, GOVERT, GODEFROY, enz. bijgenaamd MET DEN BULT, Hertog van *Lotharingen*, en door geweld, Graave van *Holland*, de IX in getal; maar bij veelen onder de wettige Graaven voorbij gegaan. Na den dood van Graave FLORIS DEN I, die een onmondig kind, DIDERIK DEN V na-liet, nam zijne Weduwe GEERTRUID, met toefemminge der Edelen en Steden van *Holland*, ten man ROBERT DE VRIES, (zie op GEERTRUID, en ROBERT DE VRIES) die het Land, als ook het onmondige kind, zeer getrouw regeerde, tot dat GOVERT MET DEN BULT, geholpen door WILLEM VAN GELDER, Bisfchop van *Utrecht*, geweldadig en onrechtvaardig hem, en den onmondigen Graaf DIDERIK uit *Holland* verdreef; dit geschiedde in het Jaar 1071. De slag, waar in ROBERT DE VRIES deeze zwaare nederlaage kreeg, door GOVERT MET DEN BULT, en den Bisfchop WILLEM, viel bij *Leiden* voor. ROBERT vlugte toen met zijne vrouw en stiefzoon naar *Gend* in *Vlaanderen*. Bisfchop WILLEM had den Keizer opgegeeven, dat het Graaffchap van *Holland* en *Zeeland* eertijds van zijne voorzaaten bezeeten was: dat die beide Graaffschappen ST. MARTEN, of de Kerke, geweldigerhand ontnomen waren, enz. Daar op had hij van Keizer HENDRIK DEN III het Graaffchap van *Holland* en *Zeeland* bekoomen.

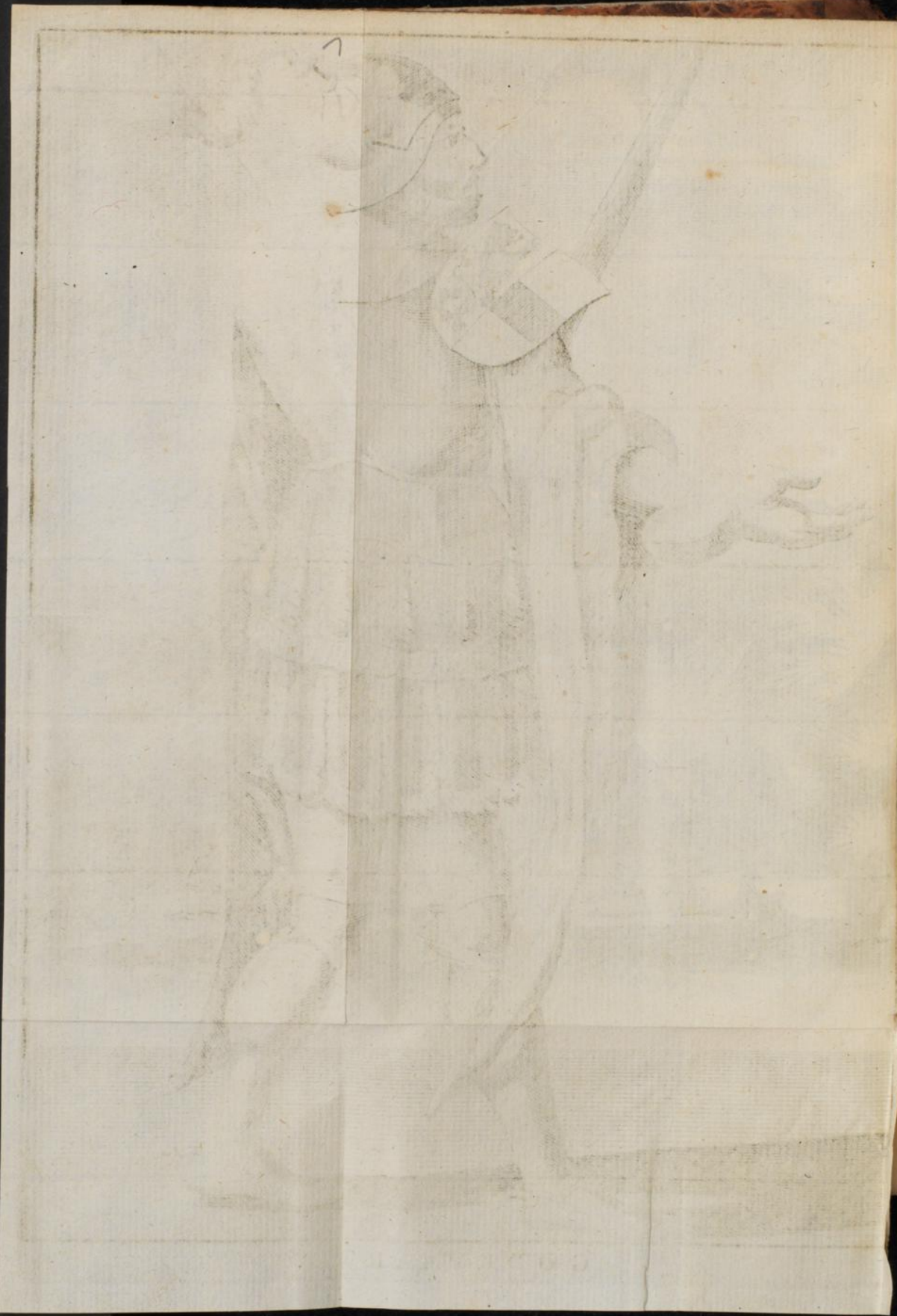
Toen

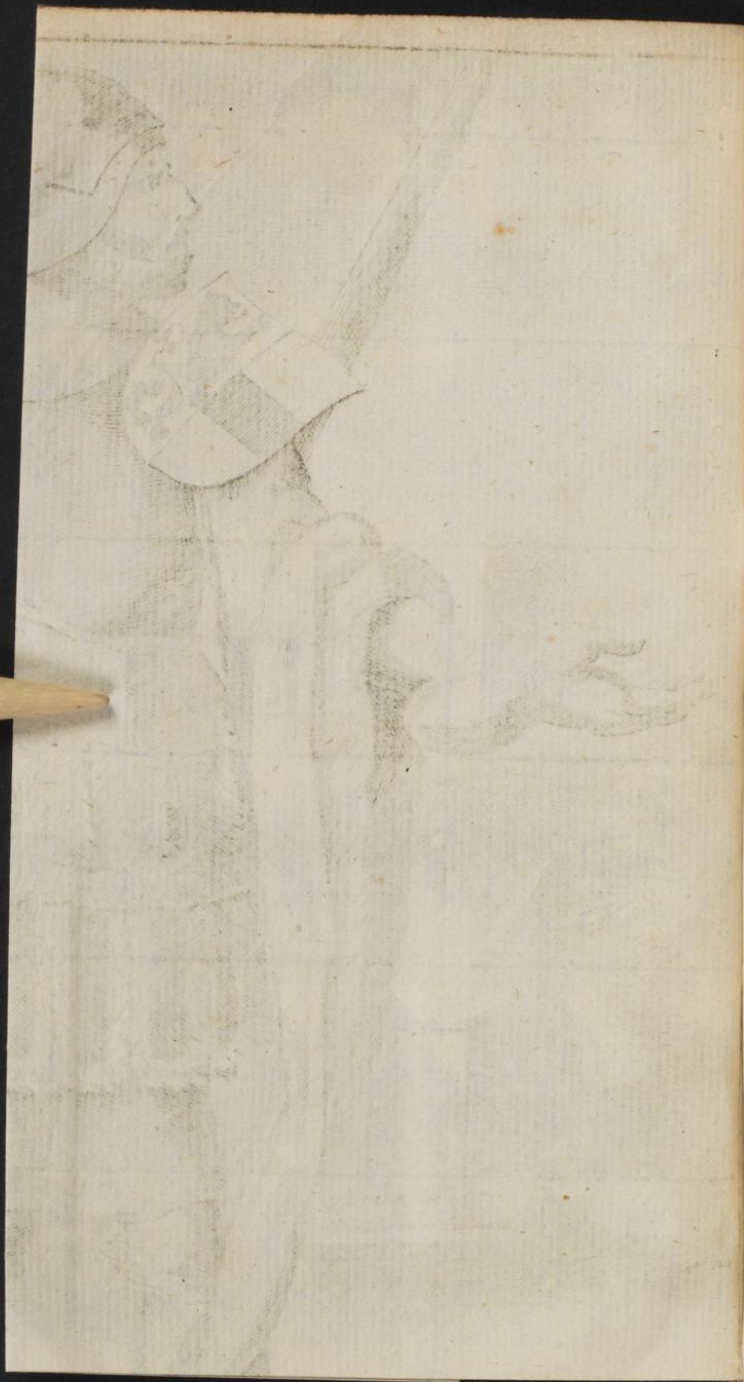
7

G O D E V A A R T .

Toen h
rik h
Hollan
mer dee
op de
dienaar
geprie
gen,
leed: e
nede.
zijn, l
frist,
In de
Utre
zou
verfch
erisel
maar
der.
veert
hadde
stuk
pe va
Maar
op h
ringe
heid,
daer
ander
bult,
Deff
Bisich
Ouz
tijt a
alleen
Lan
002

Toe
nik
Hid
mer
op d
diens
gepr
gen
teed;
mode
zijn,
frigs
in d
Utre
zou
verf
eisel
maar
der.
veer
hadd
stuk
pe va
Maar
op he
ringer
heid,
dauen
anders
bult,
Doff
Nidcho
Ouz-
rijd al
aileen
LAVOR
COVAT

Toen hij nu dit verkreegen, en den onmondigen Vorst DIDERIK had helpen verdrijven, beleende hij den BULTENAAR met *Holland en Zeeland*. Maar deeze verblijde zig geene vijf Jaaren met deezen zijnen roof: want in het Jaar 1075, te *Antwerpen*, op de heimelijkheid zittende, werd hij door eenen GYSBERT, dienaar van den jongen Graave, van onder op doorstoken of gepriemt. Dus gewond, deed hij zig naar *Maastrigt* brengen, daar hij op den 5 Maart van het Jaar 1075 overleed; en even twee maanden daar na stierf Bischof WILLEM mede. In den dood, en op wat wijze 't stuk geschied zoude zijn, komen de Schrijvers genoeg overeen; maar over *Maastrigt*, derwaards gevoerd en daar gestorven, is twijffelagtig. In de *Egmondse* Kronijk staat *Trajectum*, dat zo wel van *Utrecht* als *Maastrigt* is te verstaan. Andere berigten dat hij zou te *Viridunum* begraven zijn. In den naam des daders verschillen de Schrijvers ook: de meeste en beste noemen hem GISELBREGT, of GYSBERT: andere noemen hem SICARIUS; maar dit *Latijnsch* woord betekent eenen doodslager of moorder. LAMB. SCHAFFNABURGENSIS zegt, dat hij een van GOVERTS Lijfwagten was, die de wagt dien nagt buiten de deur hadde, en doet 'er bij, dat ROBERT DE VRIES belegger van dit stuk geweest zoude zijn. MELIS STOKER noemt hem de Knappe van Graave DIDERIK, en stelt zijnen dood op het Jaar 1075. Maar BERTHOID VAN CONFLANS, die ter zelve tijd leefde, op het Jaar 1076. Deeze GODEVAART, Hertog van *Lotharingen*, ging in bedaarde voorzigtigheid, geduurige wakkerheid, goed verstand, grooten rijkdom, magt van braave soldaaten, alle de Vorsten van zijnen tijd te boven; hoe wel hij anders, wegens zijne korte gestalte, en mismaaktheid van den bult, veragtelijk scheen. Hij word voor Stigter van de Stad *Delft* gehouden; sloeg, met bijstand van den *Utrechtschen* Bischof, de *Friezen*, zig meester makende van *West- en Oost- of Over-Friesland*. Hier dient geweeten, dat in dien tijd al dat buiten de *Dordregtsche* Waard lag (die toen maar alleen de naam van *Holland* hadde) *Friesland* geheeten wierd. LAMBERTUS SCHAFFNABURGENSIS noemt deezen GODEVAART, GOZELO; hij was de Zoon van GODEVAART DEN GROOTEN,

Hertog van beide de *Lotharingen*, gestorven in het Jaar 1070. De *Bultenaar* is kinderloos overleeden.

Wij stellen deezen gebulden GOVERT ook onder 't getal der *Hollandsche Graaven*, gelijk JAN VELDENAAR, in zijn *Fasciculus Temporum*, fol. CCLVI. b. mede doet, die 'er alleen het volgende, in zijne verouderde taale, van meld.

„ Int jaer ons heren M ende lxxi quam hertoch godeuaert van lothrijk ende biscop willam van vrecht mit alten groten heer van volck in hollant bi leyden. Ende daer teghens quam greue robbert joncheer dircks stiefvader voecht van hollant ende daer wert alte seer gheuochten Mer int lest most greue robbert wijcken ende verloes den strijt ende wert verdreuen mit sijn wijff ende mit sijn stieffkinder wt hollant ende toech te ghent.

„ Godeuaert hertoch van lothrijk mitter buyl was greue van hollant mit crachte vijff jaer lanck Ende hi wert in allen steden ghehult bi groot bedwanc voer een rechtants heer Dese hertoch godevaert stichtede die stede van delst Ende hi deder een schoen casteel bi maken daer hi sijn woenstat in hielt langhe tijt.

„ Int jaer M lxxij toech dese hertoch godeuaert mit groter macht op die westvriesen mit hulpe van biscop willams van vrecht daer hi teghen streef ende want hem off ende brocht groten roeff binnen almaer Mer doe dat die oestvriesen vernamen quamen si mit groter macht ende belaghen almaer ix weken lanck Daer quam biscop willam ende ontfetede den hertoch ende daer wert seer gestreden ende daer bleuen wel vij M vriesen doot verslaghen ende veel werter gheuangen ende veel onthoeff Aldus wert hertoch godevaert gheweldich heer bey te van oestvrieslant ende van westvrieslant.”

MELIS STOKER nu zet hem wel niet onder dit getal, maar de *Karmeliter* Monniken hebben hem egter mede onder dien volgrecks der Graaven uitgebeeld, welke beeltenis, naar 't oorspronkelijke, wij hier ook den Liefhebber voor 't gezigt stellen. De Heer ALKEMADE heeft in zijnen druk van MELIS STOKER, fol. 31. de volgende reden opgegeeven, waarom hij VROUWE GEERTRUID, ROBERT DE VRIES, EN GOVERT

DEN

 DEN
brau
,,
vo
,,
ve
,,
te
,,
ge
,,
nie
,,
zel
,,
zet
,,
we
,,
Me
van
tree
blaze

Het

G
A
V
F
D
G
D
W

GODT
Biscop
den do
Ketzer
new C

DEN BULTENAAR ook onder 't getal der Graaven heeft gebragt, namelijk; „ niet alleen om dat P. SCRIVERIUS en andere, voor en na hem, zulks mede gedaan hebben, maar „ voornamentlijk, om dat de *Haarlemmer* Karmeliten dezelve verwaardigt hebben, in zo vroege tijden, te doen afschilderen, en nevens de andere Graaven hebben kunnen goedvinden te plaatzen; welker aloude rang wij (zegt hij) niet hebben kunnen, nog mogen verbreeken, daar wij dezelve met zo veel arbeid naar 't leven hebben doen nafscherzen, en alzo getragt dit zo heerlijk en nooit volpreezen werk deezer Monniken onsterffelijk te maaken, enz.

MELIS STORRE zegt met de volgende duidelijke woorden, van zijnen tranen, fol. 37. dat GOVERT MET DEN BULT te *Utrecht*, en niet te *Maastrigt* den geest des levens heeft uitgeblazen, daar hij dus zingt:

*Godevaert ghevoelde vreselic
Sine smerte, ende hiet doe recht
Dat men voerde tot Utrecht,
Ende daer dede hi sijn ende
Voor Maerte op die vijffte kalende.*

Het bijschrift van zijn Beeltenis luid als volgt:

*Godevaert met den Bulte van Lotrijke Hertoghe,
Met hulpe des Bisscops van Wtrecht en veel strijden
Vercreech hy Hollant; en (soo ik betooghe)
Fondeerde hy die Steede van Delft te dien tijden.
Dees Godevaert wert t' Antwerpen (om claer belijden)
Ghequest, en track te Maastricht van daer:
Daer starf hy van die woude, en (sonder vermijden)
Wert hy daer begraven: en regeerde III jaer.*

GODEVAART, of GODEFREDUS van *Rheenen*, was de XXVIII Bischoep van *Utrecht*; hij wierd tot deeze waardigheid, na den dood van Bischoep HERMAN VAN HOORN, door toedoen van Keizer FREDRIK BARBAROSSA, verheven; welke Majesteit binne *Utrecht* gekoomen was, in 't Jaar 1156, om de tweedragt

dragt van het Capittel, over de nieuwe keure, te stillen; alzo de twist onder de Capitulairen zeer groot was. GODEVAART was Domproost toen hij Bisfchop wierd. Hij toonde zig in al zijn bedrijf een eerlijk, maar ook te gelijk een grootmoedig man te zijn: om zig zelven en zijne onderzaaten te befchermen tegen vijandelijke aanvallen der nabuurige volken, zo *Gelderschen*, als andere. Hij bouwde het Huis *ter Horst*; tegen die van *Holland*, het Kasteel te *Montfoort*; tegen de *Friezen*, het Slot *Vollenhoe*; en om zijne eige onderdaanen te kunnen in dwang houden, dat van *Woerden*. In zijnen tijd gingen de onrusten, zo in *Groningerland*, als tegen *Holland*, weer aan: want der Keizeren gift en hergift, van *Oostergoo* en *Westergoo*, was een geduurige twistappel tusfchen de *Hollandsche* Graaven en de *Utrechtsche* Bisfchoppen. Te *Groningen* was geflorven de Gouverneur LUYTFRIED, of LESFORD, Bisfchop HERIBERTS van *Utrecht* broeder, die tweede voorzaat van GODEVAART was, en hem tot dien staat bevordert hadde. Met LUYTFRIEDS dood gaf Bisfchop GODEVAART van *Rheenen* voor, dat het Gouvernement en gebied weer aan 't *Utrechtsche Stigt* vervallen was. Maar de dogters zoonen van LUYTFRIED zогten dien vetten brok naar zig te trekken: immers meenden zij, dat iemand van hen in het Gouverneur- of Burggraaffchap behoorde te volgen; want Bisfchop HERIBERT had twee broeders gehad; de een de gedagte LUYTFRIED, dien hij Burggraave van *Groningen* gemaakt had, en de andere LUDOLPH, tot Erfmaarschalk van *Drenth*, en Erfkastelein van *Koeverden*. De erfgenaamen van deezen LUDOLPH, Kastelein der genoemde vestinge, hielden zig, als afkomstig uit de mannelijke linie, meer tot dit bezit dan de andere (genaamd SUPEROTHEN) geregtigd. Zij heetten SUPEROTHEN naar hunnen vader GODSCHALK SUPEROTH, een *Westphalinger*, aan de dogter van LUYTFRIED getrouwd: deeze SUPEROTHEN eger, begunftigd van die van *Groningen*, hielden het nest in, en namen het bewind aan. Bisfchop GODEVAART van *Rheenen* hield het voor een stout bedrijf, zo lang 't vonnis nog niet geweest, en de uitspraak van hem niet gedaan was. Vermits nu nog de *Superothen*, nog de *Groningers*, op eenige vermaningen agt gaven, belegerde GODEVAART de Stad

Gro-

Groningen, bedwong ze, en verdreef de SUPEROTHEN, die hunne toevlugt tot den Graave van *Gelder* namen; belovende hem, indien hij hen herstelde, dat *Groningen* ten eeuwigen dage een Leen van *Gelderland* zoude zijn. De Graaf van *Gelder*, begeerig om zig en zijn gebied te vergrooten, verzamelt Krijgsvolk, neemt DIDRIK, Heer van *Batenburg*, in den arm, en beide maaken zij zig door list, met hulp van die van *Groningen*, meester van de Stad, eer GODEVAART om oorlog dagt; die zig op een Slot bergde. Andere zeggen, dat de *Gelderschen* schiekelijk voor *Groningen* kwamen, na dat GODEVAART die plaats kort te vooren ingenoomen hadde. Hij, buiten alle verwagtinge dus overrompeld, wist niet of hij blijven, of vlieden wilde; 't blijven was gevaarlijk, om dat de *Groningers* den SUPEROTHEN gunstig, en hem ongeneegen waren; ook oordeelde hij daar tegen, dat de vlugt schadelijk zoude zijn. Onder deeze bekommeringen, begaf hij zig op eenen toren; maar haast daar op kwam Graaf HENDRIK VAN GELDER, met groot gejuig van die van *Groningen*, in de Stad, en belegerde GODEVAART in dien toren. Hij verweerde zig wel dapper, maar uit vreeze dat de zijnen eindelijk bezwijken mogten, besloot hij bij nacht van daar te gaan: hij liet egter, in 't vlieden, de wagten wel bezet, en kwam bij Graave FLORIS van *Holland*, die hem bijstand deed. Toen keerde hij ijlinks weer, terwijl Graaf HENDRIK met de *Groningers* den toren nog belegerd had, en belegerde *Groningen*: maar hij kon de Stad, hoe wel hij 'er een geheel Jaar voor bleef leggen, niet in zijn geweld krijgen. Keizer FREDRIK BARBAROSSA vernam den twist, en beval Biscshop REYNALD van *Keulen* deezen oorlog bij te leggen: deeze werkte den vrede ook uit. De dogters kinderen van LUYTFRIED, of de SUPEROTHEN, zouden, bij vergunninge van den Biscshop van *Utrecht*, het Burggraafschap van *Groningen* behouden, als een Leen van *St. Marten*, of het *Stigt Utrecht*, en aan GODEVAART van *Rheenen* geeven 300 oude ponden (300 mark zilver, zegt M. VOSSIUS.) Biscshop GODEVAART zou zo ligt van zijn regt niet afgestaan hebben; want na de dood van LUYTFRIED was het Leen zekerlijk vervallen, en weer

aan het *Stigt* verstorven, indien niet tusschen hem en zijnen helper, Graave FLORIS, eene nieuwe tweedragt ontstaan ware, wegens *Ooster-* en *Westergoo*. Daarom zorgde hij meer om zijn Bisdóm in veiligheid te stellen, tegens alle ongelegenheden, dan in twist te blijven. Ten dien einde had hij ook de bovengedagte sterkten doen bouwen. (In het voorbij gaan staat hier aan te merken, dat M VOSSIUS, deeze zaak beschrijvende, zegt, dat Graave HENDRIK van Gelder de Stad *Utrecht* door list inkreeg; dat Bischoep GODEVAART zig in eenen toren begaf, en daar uit vlood; dat GODEVAART, met hulpe van Graave FLORIS, *Utrecht* een Jaar lang belegerde, enz.) Het scheen dat de vonken van twist, tusschen Bischoep GODEVAART en Graave FLORIS, tot eenen fellen oorlogsbrand uitgeborsten zouden hebben, vermits ieder regt op *Ooster-* en *Westergoo* voorwendde. Elk van hen had brieven van Keizeren tot zijn voordeel, als van hem, nu aan het *Stigt*, dan aan *Holland* geschonken. Egter waren de *Utrechtschen* de oudste, en op nieuws bevestigde brieven. Keizer FREDRIK, in de *Nederlanden* gekoomen, en van GODEVAART aangezigt, om Beschermmer van de *Utrechtsche Kerke* te willen zijn, zag niet anders dan groote onheilen in den aanstaanden oorlog te gemoet; sprak daarom als Scheidsman aldus het vonnis: dat ze voortaan beide even gelijk regt op *Friesland* zouden hebben; niemand tot het opperbewind over *Ooster-* of *Westergoo* aan te stellen dan met beider toestemminge; ieder van hen zou 'er een Vicarius mogen benoemen, doch zulk eenen, die beide partijen aangenaam was. Dus wierd toen deeze twist wel bijgelegt, doch niet zonder vreeze, dat wel ligt en haast kraakeel over dat gemeen goed ontstaan zoude. Bischoep GODEVAART overleed den 6 Junij van het Jaar 1177 of wel 1178, werd in de Domkerk begraven bij Bischoep VALDERIK. Hij heeft de Stad *Rheenen*, en meer andere zijner aangeërfde goederen, aan de Kerke van *Utrecht* gemaakt. BALDUINUS DE II, gezegt de *Hollander*, volgde hem.

Heel weinig vind men in 't *Batavia Sacra* van deezen Bischoep te boek geslagen, dan alleen dat hij van *RHEENEN* wierd genaamd naar het Kasteel *Rheenen*, dat naderhand bemuurd is

geworden: want (volgt 'er) meest alle de oude Familiën, gelijk BUCHELIUS wel aanmerkt, hebben hunne toenaamen ontleend van Kasteelen, die zij bezaten: van dewelke sommige naderhand vergroot zijn geweest, en de naamen van Steden aangenomen hebben. Na eene korte melding van de tweedragt tuschen deezen Bisshop en den Graave van *Holland* gereezen, daar wij boven een veel breeder verslag van hebben, tekent de Schrijver aan, dat het Jaar 1170 en de volgende Jaaren, onder zijne Regeeringe, ongelukkig zijn geweest, door een groot getal van schadelijke en droevige wondergevalen; zo dat niet alleen *Holland*, maar ook *Utrecht*, door eenen geweldigen watervloed, en den brand, leelijk is gehavend geworden: *de oorzaak van deze rampen* (schrijft hij verder) *word geleid op het schenden der heilige zaaken*; zonder wijders te melden, waar in die heilige zaaken en haare schending hebben bestaan, waar van hij egter niet kan onkundig zijn geweest; noch ook de grootheid van den ijsfelijken watervloed in 't bijzonder aan te wijzen, en het geene door den brand binnen *Utrecht* vernield is. Naardien dit alles nu tot voldoeninge van de nieuwsgierigheid der verstandigen, en kennise van de oude geschiedenissen onzes Vaderlands behoort, zullen wij het ten kortsten uit JAN VELDENAARS *Fasciculus Temporum*, hoe wel, wegens de bekortinge, nu niet met zijne eige taale, hier bijvoegen; het volgende getuigt 'er die oude Kronijkschrijver van.

„ In het Jaar onzes Heeren 1170 kwam 'er een groote storm
 „ van wind op, zo dat het Zeewater heel schieijk kwam
 „ vloeien tot aan de Staatsmuuren van *Utrecht*, en men in de
 „ Staats Graft Zeevisch, Bolk, of Wijting genaamd, met zee-
 „ genen ving. BUCHELIUS, over *BERA* schrijvende, zegt: *Deeze watervloed is uit de Grootte Zee* (anders bij ons de *Noordzee*) *zoo als de Jaarboeken schijnen te kennen te geeven, opgekomen; 't zij dat de mond van den Rhijn bij Katwijk toen al verstopt was; 't zij dat de Zee bij Petten over Duinen, over Akkers, en overal is heene gestroomd*

„ In het Jaar 1171 (vervolgt VELDENAAR in zijne taale,
 „ daar wij den volkomen zin van behouden) wierd 'er op
 „ Kersnagt veel blixem gezien, en donder gehoord, die lee-
 „ „ lijk

„ lijk en vervaarlijk luidde, tot verwonderinge van alle die
 „ het zagen en hoorden. (Zekerlijk mede dieswegen een ge-
 „ denkwaardige Kersnagt, gelijk die van het Jaar 1717,
 „ daar wij, en zo veele andere Landen, de zwaare en droe-
 „ vige uitwerkzels zo jammerlijk van gevoeld en geleden
 „ hebben.) Doch het volgende Jaar (tekent hij verder aan)
 „ bloeiden de boomen, en het gras wies mede in den Lente-
 „ tijd meer en eerder dan het plagt te geschieden; gelijk ook
 „ de vogels in dit Land eijeren leiden, broeiden, en jongen
 „ kipten, omtrent *Maria Ligtmissse*; dat is, in 't begin van
 „ Snoeimaand, of Februarij; dat voorwaar iet vreemds, en
 „ der aantekeninge wel waardig is.

Doch laat ons nu eens nader bezien, wat de schennis der
 heilige zaaken is geweest, dus agterhoudende, in 't algemeen
 en bewimpeld, in 't *Batavia Sacra*, als wij boven zien,
 alleen gemeld. VELDENAAR verklaart dat het eene Sacraments
 dieverije, bij gevolg, eene Godsdieverije is geweest, die te
Utrecht in twee Kerken, namelijk, de *Buurkerk* en *St. Ja-*
cobskerk, in 't Jaar 1173 is geschied; zonder dat de daders
 konden ontdekt of agterhaald worden. Doch dewijl 'er over
 zo eene heiligschending, daar niets bij haalen mag, en waar
 over de allerijfselijkste straffen geschieden, geen regt kon wor-
 den gedaan, daar ondertusfchen op het honderd duizendste
 deel geen zulk eenen zwaaren diefftal te bedenken zij, dan
 dien van den waaragtigen God, den Schepper van Hemel en
 Aarde, zelf geschied, en waar over die Opperheer (hij zij
 dan verhoolen waar hij zij) zekerlijk wraake vordert; zo
 vervolgt die oude Geschiedenisfchrijver; „ dat 'er op den
 „ vijften Idus van Maj een zwaare plaage van water kwam,
 „ zo dat de vloed het gantsche Aardrijk als bedekte, en met
 „ den fellen froom, huizen en boomen neder velde; alzo dat
 „ veele menschen meenden dat het een nieuwe algemeere
 „ Zondvloed zou zijn geweest, en de wereld anderwerf ver-
 „ dronken hebben. Had het ook zo lange geduurt (meld
 „ hij voort) als de storm fel of hard was, zou de Stad van
 „ *Utrecht*, zonder twijfel, niet lang hebben blijven staan.
 „ Maar Gods ontferminge minderde den froom, en het wa-
 „ ter viel binnen drie dagen daar na, zo dat het al merkelyk
 „ we-

„ weder in de Zee keerde, en alle Dorpen, omtrent de Zee
 „ geleegeu, uit dien zwaaren nood verlost werden.

Hier op verhaald hij verder; „ dat HILDEBRAND, Abt van
 „ *St. Pauwels te Utrecht*, op den Hemelvaartsdag daar aan
 „ volgende eene predicatie deede, waar in hij de Gemeente
 „ tot vasten en bidden vermaande, op dat God zijnen toorn
 „ wilde afwenden, wegens de schenddaad die 'er was ge-
 „ schied aan 't Heilig Lichaam van onzen Heere JESUS CHRIS-
 „ TUS, dat uit die twee gedagte Kerken (schoon het met de
 „ ziele en persoonlijk met de Godheid vereenigd, in den
 „ Hemel aan des Vaders Regterhand verheerlijkt zit) gestoo-
 „ len was, of dat die Stad in 't korte meer plaagen zouden
 „ treffen. Deeze voorzegginge (volgt 'er) bleef niet zon-
 „ der waarheid; want ten zelven dage op den avond ontstond
 „ 'er een groote brand, waar door de *Vrouwekerk*, die de
 „ *Buurkerk* hiet, als ook het meeste deel der Stad in koolen
 „ wierd gelegd; waar op dan ook de Bisfchop GODEFREDUS,
 „ voor Gods verdervenden toorn bedugt, door zijn gantsche
 „ Stift vastendagen en boetpleegingen instelde, onder de aan-
 „ roepinge der Heiligen om voor hen te bidden; en zelf,
 „ anderen ten voorbeeld, blootvoets in de ommegangen ging;
 „ hoe wel, onder alle deeze ongevallen, zijne kloekmoedig-
 „ heid niet is bezweeken, als blijkt uit de vier bovengedagte
 „ Kasteelen, die hij naderhand tot bescherminge tegens zijne
 „ vijanden, en beteugelinge zijner muitzieke ouderdaanen,
 „ gestigt heeft.”

Het Jaar en den dag van zijn overlijden, seld het *Batavia-
 Sacra* even als boven, hoe wel met eene klaarder *Nederduit-
 sche* uitdrukking, den 27 Maij, in 't Jaar 1177. Een man
 (vervolgt de Schrijver) van een kloeken moed, en daar bij
 groot van lichaam; waar van BUCHELIUS, over HEDA schrij-
 vende, verhaalt, dat hij zo groot is geweest als een reus; en
 zulks bevonden heeft uit zijn bekkeneel, en uit zijne andere
 gebeenten, die in in den Jaare 1580 uit het graf gehaald wier-
 den. Men vind hier ook, dat hij in het 22, of, zo andere
 willen, in het 23 Jaar zijner Regeeringe overleden, en in de
Maartenskerk, benevens BALDRICUS, begraven is, naar men
 seld, met het volgende graffchrift; doch onbeschaamd valsch,

moeten wij, ter liefde van de waarheid, zeggen; want niet een woord is 'er in dat naar de taale en den rijmtrand van dien overouden tijd het minste zweemt; dies vermoeden wij liever, dat het uit de hersenen van den vermomden Pries-terlijken Schrijver is gevloeid; en waarom dan het met zo eene verdigte oudheid bekleed? Of is 't om dat het al oud moet hieten in 't *Roomse* Geloof, hoe blijkbaar het de merktekenen van nieuwigheid op 't voorhoofd draagt? Zeker, van dit slag der zogenaamde Priesterorden hadde men wat beter, en opregter verwagt: de Lezer oordeele; dit is dan 't gewaande Graffchrift, daar Bischoep GODEVAART van *Rheenen*, in 't Jaar 1177 mede vereerd, en dat op zijn graft gehouden zoude zijn, 't geen de woorden immers medebrengen, dat hij 'er mede begraaven is.

*De Kerkvoogd GODFROY heeft 't magtig Slot van Rheenen
Geschonken aan het Stift: en nog van klaare steenen
De Sloten Vollenho, Montfoort, en Horst gehouwd.
En dat van Woerden, 't welk de Stad geteugeld houd.*

GODEVAART, GODEFRIDUS, ENZ. van *Amstel*. Bij *Boxhorn* vind men deeze woorden: „ de eerste die gemeld word (uit „ het Geslagt van AMSTEL) is GODEFRIDUS VAN AMSTEL op „ 't Jaar 1118, en word gezegd te zijn gemaakt Bischoep „ van *Utrecht*, na de dood van DIDERIK. Van deezen „ word geen gewag gemaakt bij eenige Schrijvers, zo nieuwe „ als oude, en indien HEDA niet van hem gesproken hadde, „ zijnen naam zou tot heden onbekend zijn gebleeven. Het „ geen 'er HEDA van zegt, is dit: ik hebbe ergens geleezen, „ dat na THEODORICUS, of DIDERIK van *Holland*, GODEFRIDUS „ van *Amstel* zou verkooren zijn tot Bischoep; maar „ nog van zijne daaden, nog van het einde zijns levens, „ hebbe ik nooit iets konnen vinden.” Het zal dan ligt een seil bij hem geweest zijn in het uitschrijven, of beschrijven der *Utrechtsche* Bischoppen uit JOHANNES DE BEKA, die hem voorgegaan is, ook nader aan dien tijd, en zelf Kanunnik is geweest, die 'er egter geen gewag van maakt. A. BUCHELIUS genigd ook nooit iets van deezen Bischoep GO-

DE.

DEFRIDUS van *Amstel* gelezen te hebben. BOXHORNUS zegt ook; „ de eerste (der *Amstels*) die gemeld word is GODEFRIDUS van *Amstel* in 't Jaar 1118, en word gezegd geweest „ te zijn de tweeëndertigste Bischof van *Utrecht*, na de „ dood van DIDERIK.” Alle lijsten der *Utrechtsche* Bischofen hebben 'er twee van den naame DIDERIK, op malkanderen, volgende; namelijk DIDERIK den *Hollander*, in scheuringe tegen ARNOUD VAN ISENBURG, en DIDERIK VAN ARE ISENBURG werd eerst bij den Paus bevestigd, derhalven de XXX; maar alzo hij straks daar na, nog te *Romen* zijnde, stierf, stelde de Paus DIDERIK van *Holland*, die op dien tijd mede te *Romen* was, na ISENBURGS dood, tot Bischof; doch hij stierf ook in zijne te rug reis, te *Pavia* in *Italiën*. Toen wierd DIDERIK VAN ARE verkoozen: dus moet DIDERIK van *Holland* de XXXI, en DIDERIK VAN ARE de XXXII Bischof geweest zijn. Ondertuschen vinden wij eenen brief van Bischof ANDREAS VAN KUIK, geteekend 1131, daar als getuigen over gestaan hebben ENGELBERT en GODEFRIDUS van *Amstel*; maar nergens word gerept dat ze Geestelijken, of Prelaaten in een der vijf Godshuizen geweest zouden zijn.

GODEWYK, (PIETER VAN) *Covertz*; gebooren te *Dordregt*, in het Jaar 1592, was een zoetvloeiend Digter, van wien verscheidene stukken zijn na gebleeven. Ook heeft hij eenige aantekeningen gemaakt, om te dienen tot eene *Beschrijving van Dordregt*; dan zij zijn onvoltooid gebleeven. Hij overleed den 11 Augustus, in 't Jaar 1669.

Zie BALE, *Beschrijving van Dordregt*,
bl. 224.

GODEWYK. (MARIA) Indien *Utrecht* roemt op Juffer ANNE MARIA SCHUURMANS, zo heeft ook *Dordregt* reden om hoog (schoon niet zo hoog) te treden op Juffer MARGARETHA GODEWYK. Zij was niet alleen, boven haare moeders taal, zeer ervaaren in de *Grieksche*, *Latijnsche*, *Italiaansche*,
E e 2 Fran.

Fransche en Engelsche Taalen; maar had ook den grond van de *Hebreeuwfche* gelegd. In de Poëzij behaalde zij lof; uitstekende wrogt zij met de naalde; naar het leven borduurde zij de gedaanten van Menschen, Landschappen, Watervallen, Bloemen, Schepen, Zeeën, enz. Zij schilderde konstig; tekende zeer wel mer de pen; aardig schreef zij op glas; verstond de muzijk, en speelde deftig op de Clavecijmbal. Haare afbeelding, zelfs van haar gedaan, vind men in de *Beschrijvinge van Dordregt*. Zij was gebooren in 't Jaar 1627, den 31 Augustus, en stierf den 2 November van het Jaar 1677.

GODLINSE, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, onder *Fivelingo*, met een Adelijk Huis van CLANT. In den vervaarlijken *Groninger* watervloed, den 12 en 13 November van het Jaar 1686, zijn alleen in dit Dorp 53 menschen, 23 paerden, 166 koeien en jonge beesten om 't leven geraakt: 13 huizen en schuuren gantsch weg gespoeld, 9 andere meerendeels beschadigt.

GODSCHALKSOORT, een der zeven Dorpen, behoorende aan het Baljuwschap van *Strijen*, aan de *Oude Maas*, alwaar een voornaam Veer is. Schoon geen Kerkdorp, is het, egter, eene vrije Heerlijkheid, behoorende aan den Heer VAN SLINGELAND. In het Jaar 1624 zijn aldaar bedijkt 104 morgens en 46 roeden Lands.

GOENS, (RYKLOF VAN) de XIII Gouverneur Generaal van *Neerlands Indie*, geboortig te *Emden*, of, zo anderen zeggen, te *Geuns*, een Dorp in *Oostfriesland*. Wat 'er van zij; hij was een dier Helden, die hunnen Adeldom niet door het geboorterecht, maar door daden verkreegen hebben. Onbekend is het, wanneer en waar voor hij de eerste reize naar *Oostindiën* deed. Waarschijnlijk zijn het zijne verdiensten, die hem voortgeholpen hebben. 't Allereerst, dat men van hem gemeld vind, is met den titel van eerste Commies, en Lid van 't Collegie van Commisfarijsen van Huwelijkszaaken, in het Jaar 1646 en 1647. In het Jaar 1652, werd hij in Gezantschap naar den Keizer van *Java* gezonden, waar bij hij verschei,

fscheide voordeelen voor de Compagnie bedong. In de twee volgende Jaaren vind men hem gemeld als President van de Weeskamer, en in 't laatste van die had hij eene reize gedaan naar *Persie*, in hoedanigheid van Commissaris. In het Jaar 1655 was hij Bevelhebber van de thuiskomende Vloot. Kort daar na vertrok hij weder naar *Indie*, aan boord van 't Schip de *Oranje*, in de waardigheid van Buitengewoon Raad.

Gedurende het leven van zijnen voorzaat, heeft hij zig op *Ceylon*, *Cormandel* en *Malabaar* beroemd gemaakt. Tweemaal was hij Gouverneur van *Ceylon*; welke waardigheid naderhand zijn Zoon RYKLOF VAN GOENS de jonge bekleedde, na dat zijn vader, in het Jaar 1661, Ordinaris Raad van *Indie* was geworden. In het Jaar 1675 kreeg hij den post van Directeur Generaal, en werd, den 4 Januarij van het Jaar 1678, de opvolger van den Gouverneur MAATZUIKER. In twee laatste posten heeft de Heer VAN GOENS niets verrigt, dat aanmerking verdient. De Gouvern.-Generaal, die zig, zedert het Jaar 1681, in een waggelenden staat van gezondheid bevond, verzogt en verkreeg zijn ontslag, nevens een treffelijk getuigschrift, waar bij de Heeren Bewindhebberen hun genoegen, over zijne diensten, aan de Compagnie beweezen, betuygden, latende het aan zijne keuze, om na het Vaderland te vertrekken, of in den rang te blijven; hij vertrok den 25 November van het Jaar 1681, van *Batavia*, aan boord van 't Schip 't *Land Schouwen*, verzeld van zijne huisvrouw JOHANNA VAN OMMEREN, en kwam, in het Jaar 1682, behouden in *Texel* binnen. Hij stierf kort daar na, den 14 November van het Jaar 1682, te *Amsterdam*, en werd in 's *Hage* begraven. Hij liet drie zoonen na, die allen aanzienlijke Ampten, in de *Indiën* bekleed hebben.

Zie VALENTYN, *Historische Reizen*.

GOEREE of GOEDEREDE, (*Baljuwschap van*) in het Land van *Voorn*, legt, met deszelfs onderhoorige Polders, ten Oosten van het Eiland *Westvoorn*, en paalt, ten Noorden, met de oostduinen en stranden, aan de Noordzee, of het

Goedereefche Gat; ten oosten aan de slikken, die de *Scharre Zee* genaamd worden, en zig strekken naar den *Hals*; ten Zuiden aan het *Brouwershavensche Diep*; en ten Westen aan het oude Land van *Diepenhorst*, het Oude en Nieuwe *Nieuwland*. De omtrek van dit Regtsgebied was, nog in het midden der XVI Eeuwe, niet zo groot, toen GOEREE naauwlijks eenige Landen onder deszelfs distrikt had. In het Jaar 1592 zijn de eerste vrugten van de Nieuwe Polder, *Oud Westerloo* genaamd, ten Zuiden van de Stad gelegen, voor de eerstemaal ingezameld. Naderhand werden de Polders de *Nieuwe-Oostdijk*, *Nieuw-Westerloo*, *Rooklaasplaat*, en de groote en kleine *Zuider Polder* bedijkt, waar door het Regtsgebied van *Gooreede*, met de oude Polders, volgens de opneeming in den Jaare 1698, thans beslaat 1091 gemeten en $227\frac{1}{2}$ roeden Lands. De oude Polders waren alleen de *Plas van Altena*, die, in het geheel, niet meer dan omtrent 60 gemeten uitmaakten. Alle de nieuw aangewonne Polders zijn ongemeen schoone Zaailandten. Behalven deezen legt 'er, buiten de *Groote Zuider-Polder*, nog een groote Aanwas of *Gors*, die na verloop van weinige Jaaren bedijkt zou kunnen worden. In de Quohieren der verponding van den Jaare 1632, was de grootte van het Regtsgebied van *Goeree* niet onderscheiden, maar onder het geheele Land van *Westvoorn* begreepen. Bij het maaken van de nieuwe Quohieren, in het Jaar 1732, is de aanflag van het Eiland volgens de Jurisdiktien verdeeld. In die van *Goedereede* vind men, voor alle de Polders, 1051 gemeten en $247\frac{1}{2}$ roeden Lands aangekend; benevens 161 huizen en 1 koornmolen. In het Burgerlijke en lijfstraffelijke staan deeze Polders onder de Stad *Goedereede*. De Polderzaaken worden door Dijkgraaven en Heemraaden waargenoomen, die in ieder Polder bijzonder door de Ingelanden verkooren worden. In de *Plas-Polder* en kleine *Zuider-Polder* hebben de Ingezeetenen gezamenlijk het bestier over denzelven,

GOEDEREDE, of bij verkorting GOEREE, eene Stad in het Land van *Voorne*, bijna een half uur van het Havenhoofd, aan het strand de Rivier *Flakee*. Uit den aanwas der boven-

gemelde Polders blijkt, dat zij eertijds nader aan Zee gelegen heeft; waar door de Scheepvaart, volgens de verhaalen, in voorige tijden merkelyk bloeide, en de Stad magtiger en volkrijker was. Volgens eene oude Keur was het zelfs ongeoorloofd, met een wagen in een straat of steeg te vertoeven, of een paard aan een stoep te binden, ten einde om den doorgang niet te belemmeren.

Goeree was voortijds met sterke muuren omringd; waar van eenige zwaare overblijfsels nog te zien zijn. Van de vijf voorige Poorten, zijn 'er niet meer dan twee, de *Mariaen* de *Hoofdpoort*, overig, met een gedeelte der *Molenpoort*, aan de Westzijde der Stad. De vestingwerken zijn voornamelijk na 't Jaar 1428 in staat gebragt, en wel bepaaldelyk in den oorlog met die van *Zevenbergen*; waar bij de Stad een zwaaren aanval leed, welken de Burgers kloekmoedig doorstonden, en den vijand manlijk afweerden. Tien Jaaren te vooren waren zij door het Krijgsvolk van Hertog JAN van *Brabant* aangetast. Na dat de *Brabanders Dordregt* bemagtigd, en het Land van *Westvoorn* hadden afgeloopen, werd deeze Stad door hen geplonderd en geheel afgebrand. Door het onagtzaam uitwerpen van eenige heete asch, raakte de Stad, in het Jaar 1482, geheel in brand; door de wakkerheid der Burgeren bleeven de Kerk en 't Gasthuis alleen ongeschonden.

Te gedenkwaardig is de heldendaad der vrouwen van *Goereede*, om hier verzwegen te worden. Op den 22 Julij van het Jaar 1490, kwamen Jonker PRANS VAN BREDERODE en Heer JAN VAN NAALDWYK, met 26 Schepen, voorzien van Krijgsvolk en oorlogstuig, voor de Stad *Goeree*, terwijl dezelve genoegzaam van Krijgsvolk en Burgerij ontbloot was, alzo de mannen, ter haringvangst, op Zee waren. Zij deden de Stad opeisfchen, en, na gedaane weigering, bestormen. Hier op begaven zig de vrouwen naar de muuren, weerden de stormers af met heete pik, teer en brandende hoepen, en volhardden hier in met zo veel kloekmoedigheid, dat de vijanden, na zeven uren stormens, niet zonder merkelyk verlies, moesten aftrekken. In de Stad was niet meer dan ééne vrouw dood geschooten. Tot loon voor deeze held-

heldhaftigheid en trouwe, werd de Stad, door MARGARETHA VAN JORK, Vrouwe van *Westvoorn*, behalven honderd *Rhijn-sche* guldens, beschonken met de vrijheid der Vlaschtienden.

Goereede, gelijk uit oude aantekeningen blijkt, werd wel eer ter dagvaart van de Staaten van *Holland* beschreeven. Hoe wel zij, door onmagt, zedert het Jaar 1579 geene Afgevaardigden heeft gezonden, zijn, egter, in het Jaar 1609, toen 'er over het twaalfjaarig bestand werd gehandeld, eenige Gemagtigden dier Stad ter vergadering verscheenen.

Door verval van neering is *Goeree* zodanig vermindert, dat men, in 't Jaar 1745, 'er niet meer dan 116 huizen telde; het getal der Inwoonders beliep toen niet meer dan 350 perfoonen, behalven de kinderen onder de vier Jaaren. Dit getal vermindert nog meer dan het vermeerdert. De bewooners geneeren zig meest met den Landbouw, behalven die geenen, welke eenige daaglijksche neeringen of anbagten oeffenen, en de Schippers der vaartuigen en Marktschepen, die de vrugten, welke het Eiland voortbrengt, veelal naar *Rotterdam* en elders vervoeren.

De haringvangst was oudtijds aldaar de hoofdneering. Men wil dat de vischers aldaar allereerst de haring in tonnen gezouten hebben. Het aanwasfen der droogten en platen was de voornaame oorzaak van het verval der Ingezeetenen; die, egter, na het bedijken der nieuwe Polders, wederom een nieuw bestaan en kostwinning kreegen.

De voornaamste Gebouwen zijn het Stadhuis en de Kerk. Het eerste werd in het Jaar 1530 gebouwd, na dat de brand van 't Jaar 1482 het oude Gebouw verwoest had. De Kerk is een schoon Gebouw, 't welk men, in 't Jaar 1708, heeft begonnen te herbouwen. Zij heeft een zwaaren vierkanten toren, die zeer hoog is, waar op, agt maanden in her Jaar, gevuid word; men wil dat dezelve, in het Jaar 1512, en dus veel laater dan de Kerk zelve, gestigt is. De Gemeente word doof één Predikant bediend. Aldaar is ook een Gasthuis, en, buiten het Havenhoofd, een Lazareth, door Gecommitteerde Raaden, in het Jaar 1737, angelegt.

De Regeering bestaat uit den Baljuw, of liever Substitut Baljuw, en Schout, twee Burgemeesteren, waar van 'er één
The-

HA
Z-
H.
e
en
e.
.
;.
r-
al
e-
l,
en
l,
rs
en
e
;
v
.
f
s
.
it
en
e.

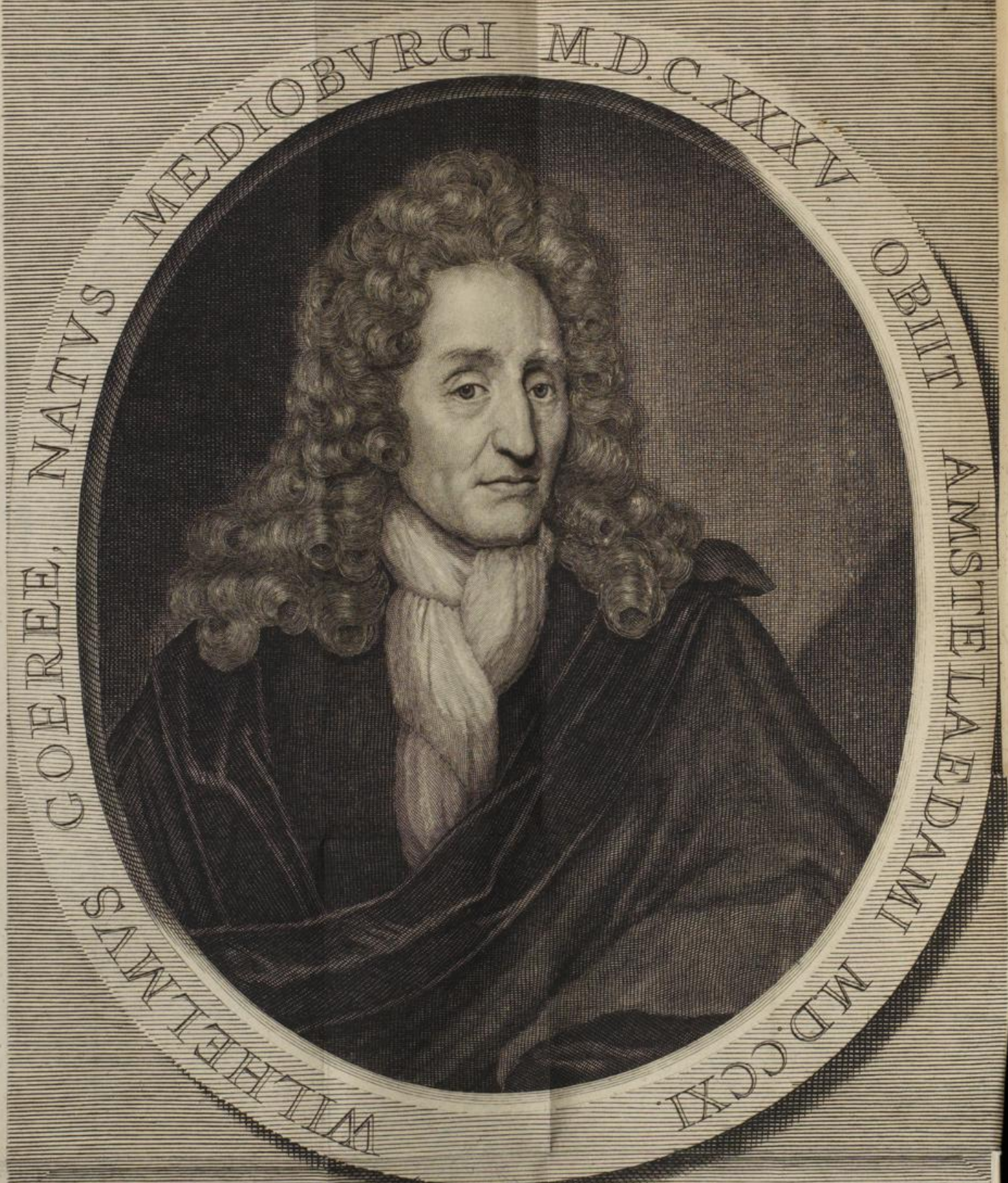
—
TUA
yn-
el.
oe
ar-
oen
Ge-

rt ,
de ;
per-
eral
ge-
en ,
en
en ,
lers

Men
ou-
de
eg-
uw

erk.
and
k is
be-
m,
yd
el
ot
ui-
aa-

sinut
er een
The-

GOEREE, wiens Sooge geeft uitschittert in zyn Schriften,
 Die fchrander wift de bloem uit ftuivend kaf te ziften,
 Van alles datmen van d' Aaloudheit vindt geboekt,
 Verfchrynt hier afgemaalt met zyne wezens-trekken;
 Doch als hy komt den ftaat van Mozes kerke ontdekken;
 Wien vindmen die zyn penne in 't fchryven dan verkloekt?
F. Halma

D. vander Plaats Pinx.

F. Halma Excudit.

P. van Gunst sculp.

NATVS MEDIO XVII
ORBIT AN

GOEDEREE, wiehriften,
Die fchrander ziften,
Van alles dabekt,
Verfchynt hieken:
Doch als hy kekken;
Wien vinctwoerkloekt?
P. Salma.

D. vander Plaats Pinc.

P. van Gunst sculp.

Thefaurier is; zeven Scheepenen en één Secretaris, die het Kollegie van het Geregt uitmaaken; waar bij nog twee Weesmeesteren gevoegd zijn. Het aanstellen van den Substitut Baljuw geschied door den Baljuw van den Lande van *Voorn*. Tot de verkiezing der anderen Regenten, word Jaarlijks, op *St. Stevensdag*, den 26 December, door de Leden, die in Regeering zijn, een Nominatie gemaakt van agtien personen. Dit dubbel getal word overgezonden aan den Baljuw van *Voorn*, die 'er één Burgemeester en drie Scheepenen uit kiest, en vervolgens aan den Raad en algemeenen Rentmeester, die de vier andere Scheepenen benoemt. De Heeren worden gemeenlijk op den laatsten December gekoozen en beëdigd. De Secretaris ontvangt zijnen last van Gecommitteerde Raaden. De twee Weesmeesteren worden uit de Leden van Regeering gekoozen.

Het Wapen deezer Stad is een *Burgt met een Koepel overdekt, en een zwart Anker ter wederzijde op een Gouden Veld.*

Zie ALKEMADE, *Beschrijving van den Briel en Lande van Voorn.*

GOEREESCHE GAT, (HET) een der Zeegaten in 't Land van *Voorn*, loopende digt langs het Eiland *Westvoorn* heenen. Tusschen dit Gat en het Land van *Oostvoorn* legt een groote droogte of zandplaat, de *Hinder* geheeten.

GOEREE, (WILLEM) was de zoon van HUGO WILLEM GOEREE, en ANNA EWOUTS. HUGO WILLEM was Doctor in de Godgeleerdheid en beroemd Geneesheer, te *Middelburg*, in *Zeeland*, alwaar WILLEM, den 11 December van het Jaar 1635, gebooren werd. Hij had, van kindsbeen af, een groote genegenheid voor alle konsten en weetenschappen, en vond zijn grootste vermaak in den ommegang met geleerde mannen. Dan, tot zijn ongeluk, verloor hij te vroeg zijnen vader, en geraakte onder de tugt van een onkundigen en strengen stiefvader, die hem niet wilde vergunnen, zijne genigheid te

volgen. Dus vond hij zig genoodzaakt, een andere bezigheid ter hand te neemen; waarom hij, als best met zijne neiging overeen stemmende, den loffelijken Boekhandel verkoos. Onder deeze bezigheid liet hij niet na, de weetenfchappen te beoeffenen; met dat gevolg, dat door hem, in vervolg van tijd, de waereld met zijnen fchoonen letterarbeid is verrijkt geworden: als, zijne *Foodfche Oudheden*, II. Deelen in fol.; *Mofaifch Historie*, IV. Deelen in fol. 1700, alle met heerlijke plaaften verrijkt; *Kerklijke en Waereldlijke Historien*, in 4to, 1730; *Algemeene Bouwkunde*, met pl. 1681; *Menschkunde*, in 8vo, 1704; *Inleiding tot de Schilderkonst*, in 8vo, 1704; en *tot de Tekenkonst*, vierde druk, in 8vo, 1705; *Verligtkunde, of regt gebruik der Waterverwe*, in 8vo, 1705. Behalven deeze gedrukte werken, vind men nog melding gemaakt van eenige handschriften, door hem opgesteld: als, I. *Lexicon Vitruvianum*, of verklaaring der konstwoorden, die in de *Architeetuur van Vitruvius* voorkomen; — *Werkwoorden der Bouwlieden*, zijnde alle benaamingen van gereedschappen, stoffen, woorden van commando, enz. die bij de werklieden der Bouwkonst daaglijks gebruikt worden; *Woordenboek der Architeetuur*, waar in alle deszelfs konstwoorden verklaard worden. *Aanteekeningen over Persepolis*; — *Eerste en tweede vervolg op de Republiek der Hebreëen*.

In het Jaar 1666 trouwde hij, met ELIZABETH VAN WAASBERGEN, en overleed te *Amsteldam*, werwaards hij zig, van *Middelburg*, met der woon begeeven had, den 3 Majj van het Jar 1711. Zijn afbeelding, is door VAN GUNST in 't koper gebracht.

GOEREE, (JAN) Zoon van WILLEM, heeft, behalven andere gedigten, op verscheidene tijden en gelegenheden, afzonderlijk in het licht gegeven:

Alexander, Koning van Ciprus en Cicilien, of gewaande Zeerover, in 8vo;

Godyruigte Almanach, of Lofgedagtenis der Heiligen;

Historische Gedenkpenningen van Lodewyk den XIV, in 8vo.

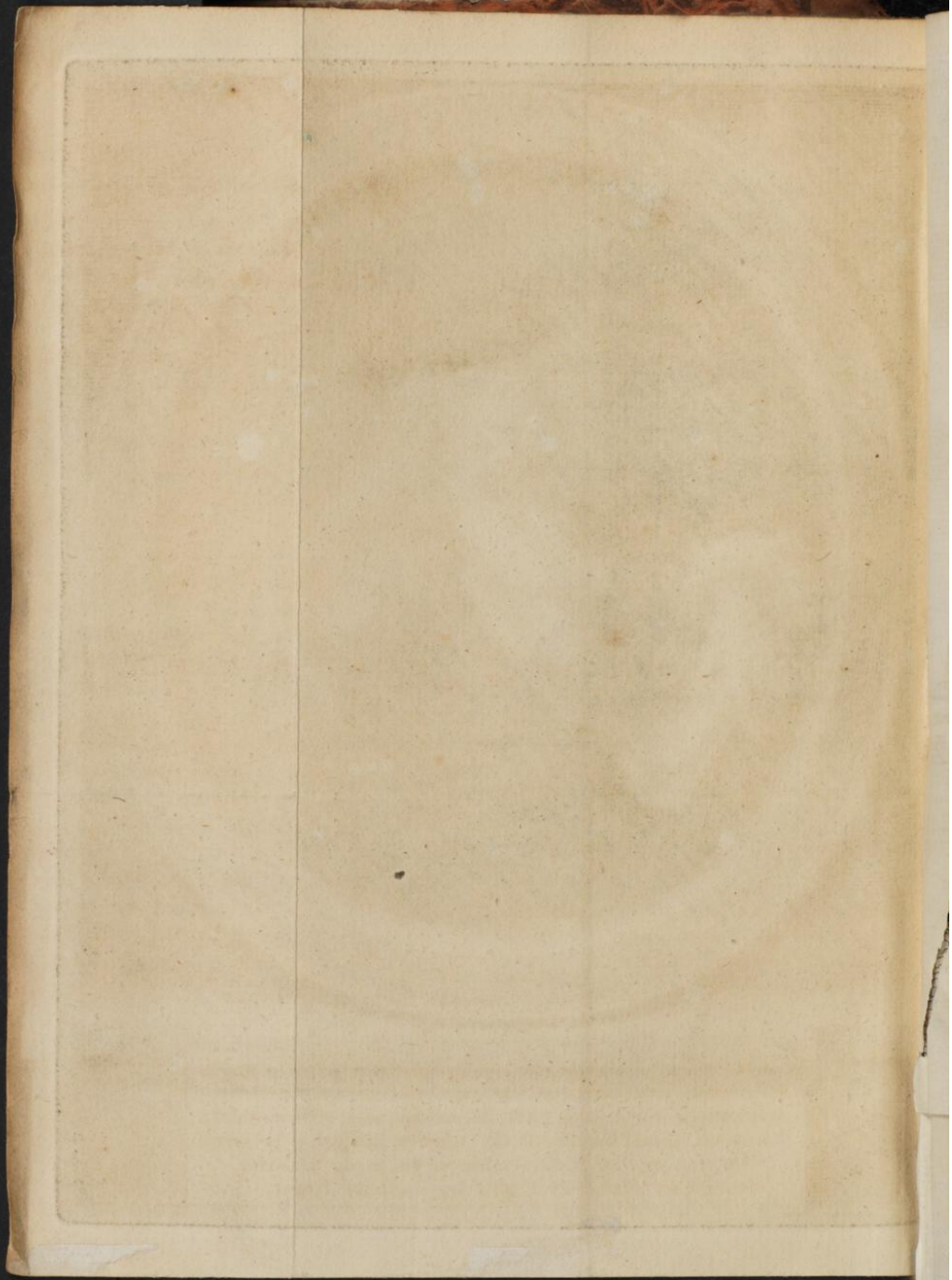
als mede, eene verzameling van zijne ernstige en boortige Gedig-

Wie vragen mogt naar JAN, na dat hy was verdweenen.
 En in een Geest hersecht, die spieren heeft nog beenen;
 Dus was hy van Postuur, van oogen, neus en mond,
 Geloofst dit schildery, 't is of hy voor uw stond. J. G.

Van der Burgh Pinxit.

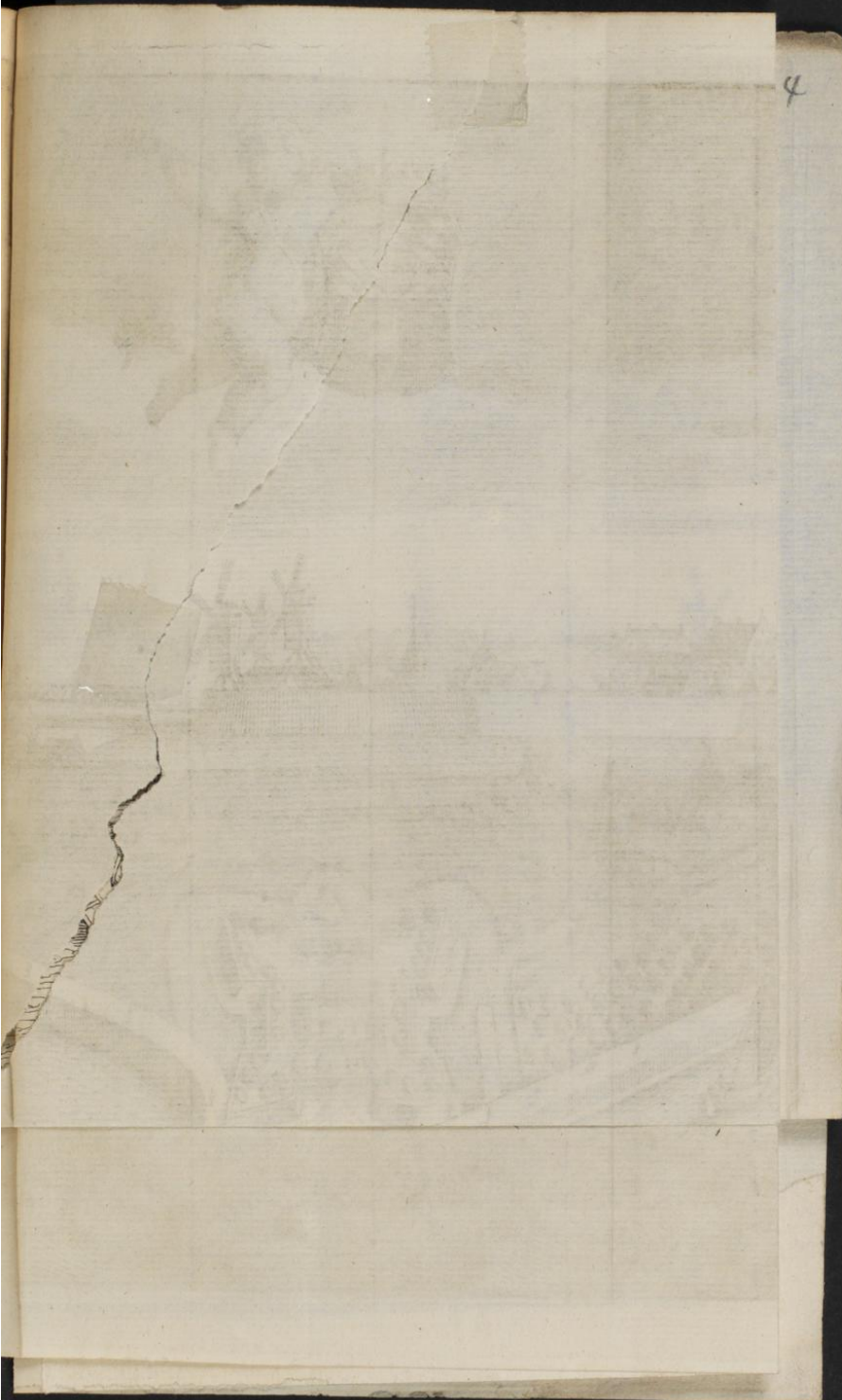
J. Houbraken sculpsit.

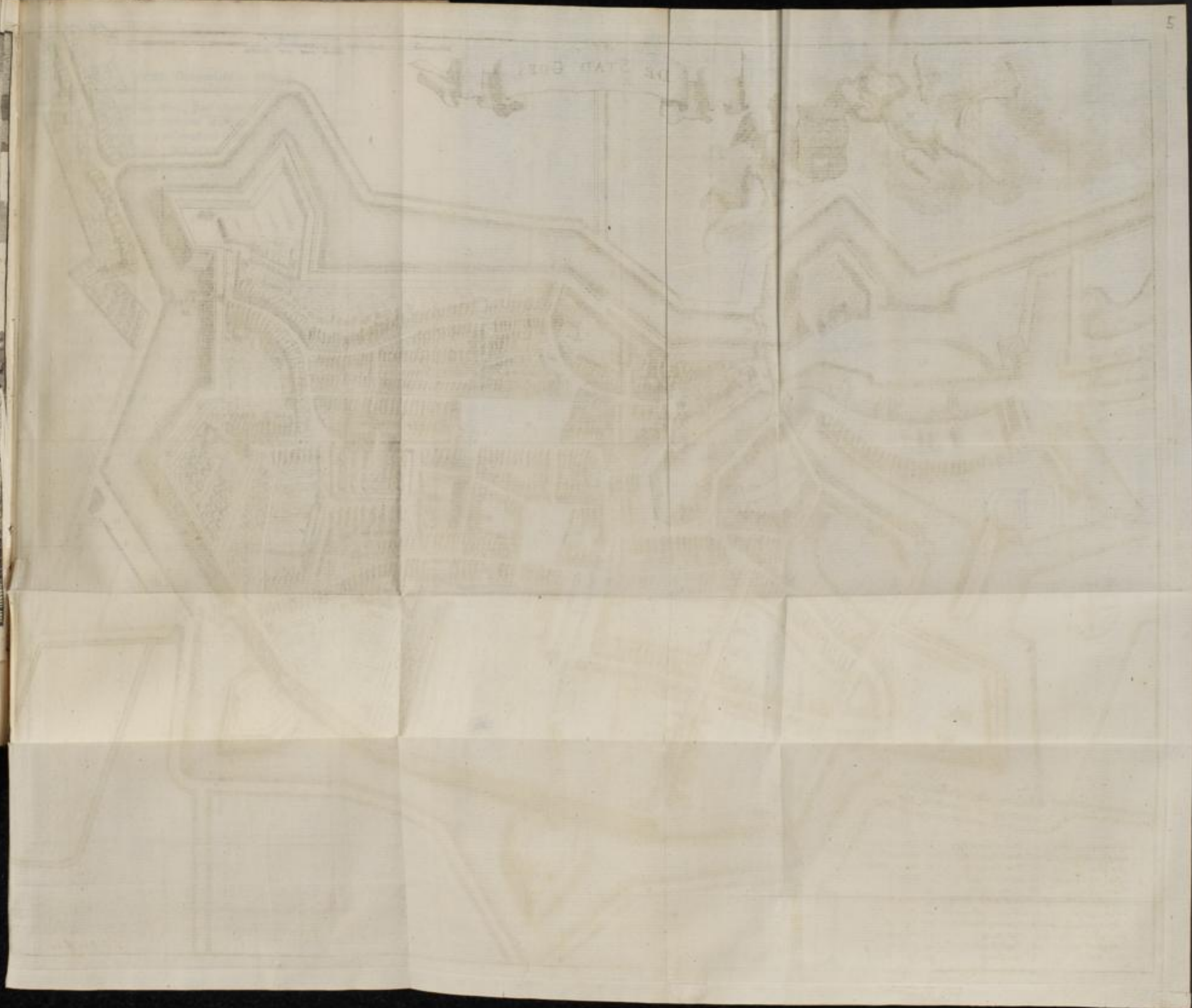

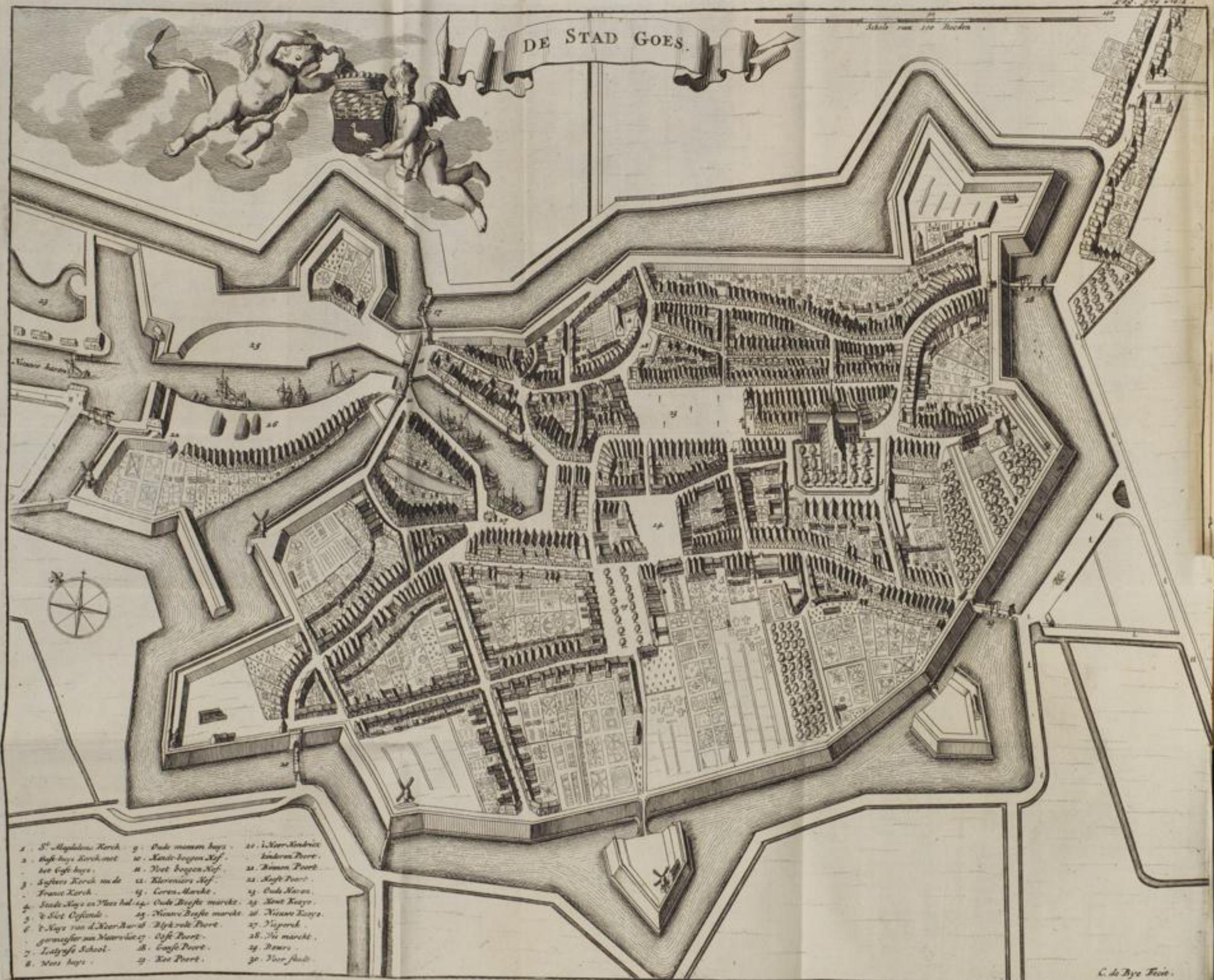

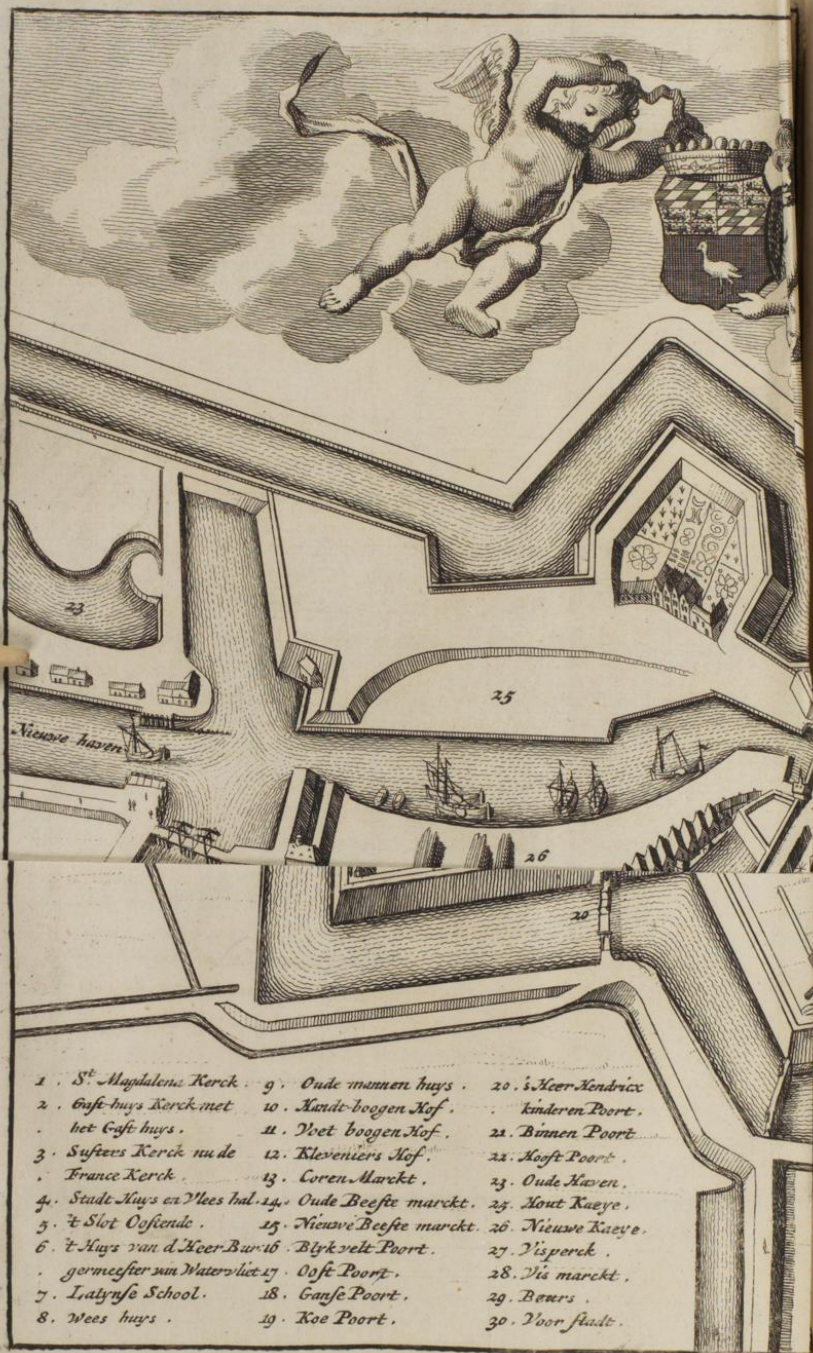
DE STAD GOES.

Schaal van 100 Roeden

1. S. Agathe's Kerk	9. Oude mannen huys	20. i. Meer-Konink
2. Oude huys Kerk met	10. Nieuwe huys Kerk	21. Binnen Poort
3. S. Agathe's Kerk in de	11. Nieuwe huys Kerk	22. Oude Poort
4. Frans Kerk	12. Klooster Kerk	23. Oude Haven
5. Stads Huys en Plein hal	13. Oude Beeste markt	24. Nieuwe Kerk
6. v. Slot Opleide	14. Nieuwe Beeste markt	25. Vrijmarkt
7. v. Huys van d. Meer-Bu-18	15. Nieuwe Poort	26. Nieuwe markt
8. Luitjens School	16. Oude Poort	27. Brou
9. Nieuw huys	17. Nieuw Poort	28. Nieuw huys
	18. Oude Poort	29. Nieuw huys
	19. Nieuw Poort	30. Nieuw huys

C. de Bye fecit.

1. S ^t . Magdalena Kerk.	9. Oude mannen huys.	20. d' Heer Hondrix
2. Gast-huys Kerk met	10. Landt-boogen Hof.	kinderen Poort.
het Gast huys.	11. Vlet boegen Hof.	21. Binnen Poort.
3. Susters Kerk nu de	12. Kleveniers Hof.	22. Hoof Poort.
France Kerk.	13. Coren Markt.	23. Oude Haven.
4. Stads-Huys en Vlies hal.	14. Oude Beeste markt.	24. Lout Kueye.
5. t Slot Oostende.	15. Nieuwe Beeste markt.	25. Nieuwe Kueye.
6. t Huys van d' Heer Bar.	16. Blykvelt Poort.	27. Vissperck.
gornestier van Waterslicte.	17. Oost Poort.	28. Nis markt.
7. Latynse School.	18. Ganse Poort.	29. Bovers.
8. Wees huys.	19. Roe Poort.	30. Voorstadt.

digten, onder den titel, *Jan Goeree's Mengelpoëzij*, 1734, in 8vo. Hij was gebooren te *Middelburg*, den 20 October, van het Jaar 1670, en overleed in *Amsterdam*, den 4 Januarij van het Jaar 1731. Zijne afbeeldzel is door J. HOUVRAKEN in 't koper gebragt.

Voorts heeft hij zig, door zijne Ets- en Teekenkonst, zeer vermaard gemaakt. Men zie de bewijzen daar van, in zijne nog voor handen zijnde konststukken; als ook in zijnen *Wegwijzer door Amsterdam*, in 8vo.

GOES, of TER GOES, de derde in den rang der stemmende Steden van *Zeeland*, en tegenwoordig de eenige Stad in *Zuid-Beveland*, leggende aan de Noordzijde van gemelde Eiland, op eenenvijftig graden en dertig minuten Noorderbreette. Deeze Stad beslaat, in haaren omtrek, langs de wallen, ruim zes honderd roeden. Buiten haare grachten, langs de buitensingels, die zig, met de haven, verre naar het Noorden, en tot aan den Zeedijk, uistrekken, word de omtrek op ruim een uur gaans gerekend; binnen dezelve kan ze naauwliks een half uur haalen. Aan den Zuidoostelijken hoek heeft zij eene fraaie Voorstad. Men begroot het getal der huizen aldaar, buiten de pakhuizen, op 850, en in de Voorstad op 100, en dat der bewooners op 3500 personen. Men vind aldaar drie havens: de oude haven, nieuwe haven en agterhaven. De Stad word, bij het inkomen der haven, gedekt door twee Schanfen; de eene legt aan de Oostzijde, tegen de oude haven, en de andere aan de Westzijde, bij den mond der nieuwe haven, digt aan het groote diep; van deeze laatste loopt een linie van communicatie, de groene dijk genaamd, nabij de Hoofdpoort uitkomende. Oudtijds schijnt de Stad, voor het grootste gedeelte, met een steenen muur omtrokken geweest te zijn, waarschijnlijk geschied op vergunning van Vrouwe JACOBA VAN BERJEBEN, in het Jaar 1417. Dit is ten minste zeker, dat *Goes*, vóór dien tijd, geheel open was. Heden vind men nog verscheidene overblijfselen van een ouden steenen muur: als aan de Oostzijde, bezuiden de Oostpoort; en aan de Westzijde, bezuiden 's Heeren Hendrikskinderen Poort. Ook staat 'er nog een oud overblijfsel van dien muur tegen de zoute vest aan.

Men

Men heeft thans, hier en daar, nog Bolwerken rondom de Stad, onder anderen een bij de nieuwe Poort, doch onregelmatig, waar van het halve Gordijn door het water van de Zoute vest bespoeld word. In de Jaaren 1578 en 1585 werd de Stad nog merklijk versterkt, aan wederzijde van de haven, door Bolwerken en Ravelijnen, en twee Schansen aan het einde van den havendijk. Ook werd toen, aan de Oostzijde, bij de Ganzenpoort, de Stad met een tandwerk uitgeleid en ver-groot. Het getal der Poorten is aldaar zes: als aan den West-havendijk de Hoofdpoort, die, in het Jaar 1637, naar de *Dorische* Bouworde geheel verbouwd is; aan de Oostzijde van dezelve legt eene Batterij, Hoogerverwe genaamd, waar op vijf stukken kanon leggen; voorts de *Heer Hendrikskinderen Poort*; de *Ganzenpoort*, de *Oostpoort*, de *Donkere Poort*, en de *Nieuwe Poort*.

De naamsoorspronk deezer Stad is niet zekerder dan die van andere Steden. Sommigen willen den naam afleiden van het woord *Gans*, waar van het wijfje, in de oude *Duitsche* taal, *Goes* heet. Zij geeven voor reden, dat de plaats, daar nu *Ter Goes* legt, eertijds een *Schor* was, waar op zig veele Ganzen onthielden. Anderen zeggen, dat *Goes*, in de oude *Deensche* of *Duitsche* spraake, zo veel beteekent als een weelige en vrugtbare grond; en om dat *Goes* in zodanigen Landsdouw legt, willen zij den naam daar van ontleend hebben.

Even zeer word 'er getwist over de oudheid en opkomst deezer Stad. Daar zijn 'er, die de opkomst willen toeschrijven aan het oude Slot, aldaar nog in wezen. Maar dit is eerst omtrent het Jaar 1300 bekend geworden; en in de XIII. Eeuw was reeds de Heerlijkheid van *Goes* vermaard, en van Scheepvaart voorzien. Want het is kenbaar, dat Graaf *FLORIS DE V*, in 't Jaar 1266, ter bede van zijnen neeve, Ridder *PETRUS VAN BORSSELEN*, aan zijne goede luiden van *Goes*, door alle zijne Landen, vrijheid van tol, voor hunne goederen en koopmanschappen, verleende. De zelve vrijheid gaf *JAN*, Hertog van *Brabant*, drie Jaaren daar na, aan Heere *FLORIS VAN BORSSELEN*. Waar uit blijkt, dat *Goes* vroeger in wezen was dan het Slot.

Dit

Dit Slot, toen genaamd *Oostende*, werd eerst in het Jaar 1300, kort na deszelfs bouwing, door JAN VAN RENESSE, met de *Vlamingen* belegerd, en door die van *Reimerswaal* ontzet. Van de *Vlamingen* sneuvelden meer dan 1800 mannen. *Goes*, een eigendom van den Huize van *Borsfelen*, kwam, met de verbeurdverklaring der goederen van dat Geslagt, aan de Graaven van *Holland*, en werd dus, in het Jaar 1305, door WILLEM DEN IIIe, aan JAN van *Beaumont* en *Blois*, zijnen tweeden zoon, gegeven. In het Jaar 1307 schonk Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, aan de *Goezenaars*, vrijheid van 't pondgeld op de visch. JACOBA VAN BEIJEREN, in het Jaar 1417, Vrouwe van den Lande en de Stad *Goes* geworden zijnde, kwam, in het Jaar 1428, toen zij van het Graaffchap *Holland* ontzet was, met een klein gevolg, op het Eiland *Zuid-Beveland*, en onthield zig zomtjids binnen de Stad. Op zekeren tijd, wanneer de Eilanders, van alle kanten, samen kwamen, om naar den Papegaai te schieten, begaf zig Vrouw JACOBA, verzelde van eenige Edelen, mede onder den hoop, en voorts op de Schutters baan; alwaar zij den handboog genoomen hebbende, gelukte het haar, den Papegaai zodanig te treffen, dat hij van de steng ter aarde viel. Hier op kwamen de vrouwen der Boogschutters, zo uit de Stad als van de omleggende oorden, Vrouw JACOBA geluk wenschen, en als Koningin met geschenken begroeten. De Graavin vond hier in zo veel vermaak, dat zij de Ingezeetenen, van het Graaflijk regt op de Vlaschtienden, voor altoos onthefte.

De diensten, welke de *Goezenaars*, in het Jaar 1426, aan Hertoge FILIPS, zo op zijne reize, als in den slag voor *Brouwershaven* en elders beweezen, hadden hen zodanig verarmd, dat veele Poorters zig genoodzaakt vonden, de Stad te verlaten. Doch FILIPS, zig weinig kreunende aan de armoede der Ingezeetenen, verbood zeer strengelijk het uittrekken van Poorters uit de Stad, dan wanneer zij der Stede van hunne lasten en kosten te bate zouden komen. Zelfs beval hij, in het Jaar 1436, aan den Geregte van *Goes*, *het regt te hanteeren en te pleegen, vonnisse te wijzen, en ter zijner*

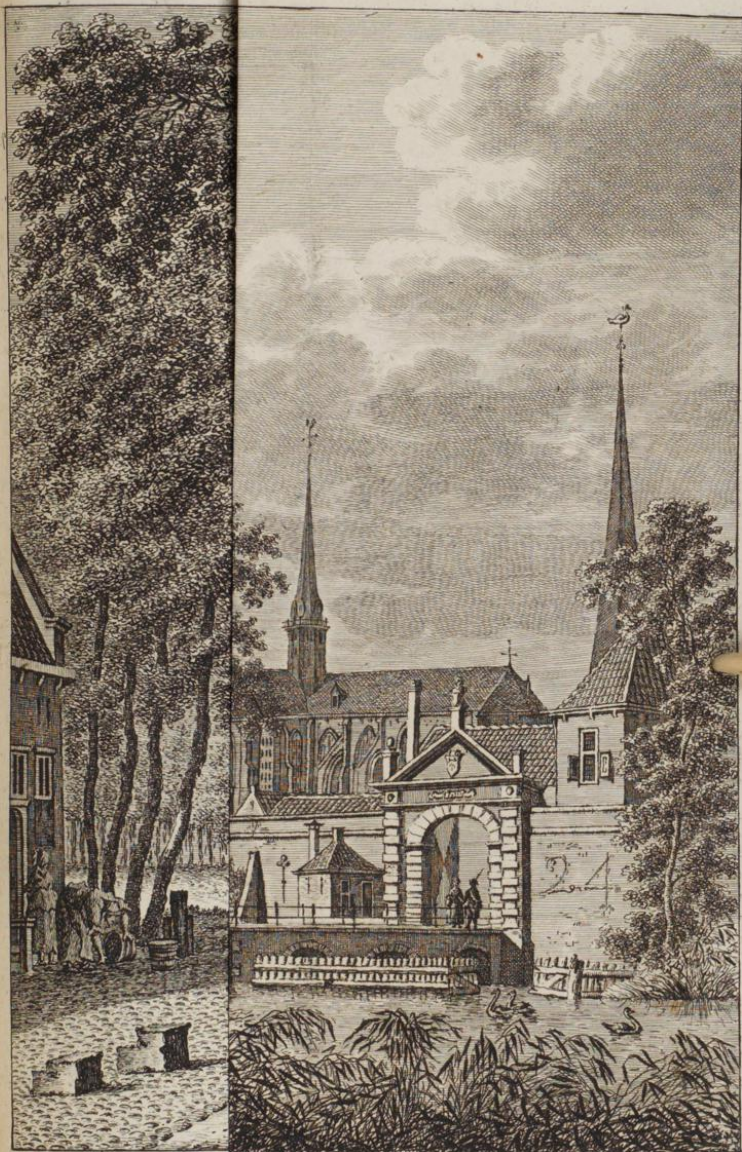
ner komste voort te gaan. In vervolg van tijd nogthans verleende hij hun nog zeer aanzienlijke voorregten.

In de Jaaren 1531 en 1532 waren de Ingezeetenen, door verscheidene zwaare overstromingen, door duure tijden en verval van neeringe, zodanig verarmd en uitgestorven, dat 'er, tot het Ampt van Rentmeester, geen twee goede eerbaare mannen, van vereischten ouderdom, tot twee honderd *Enfche* Nobelen gegoed, konden gevonden worden: waarom Hertog KAREL hun moest toestaan, daar toe te zoeken mannen van die Jaaren, als zij zouden kunnen vinden, en gegoed tot honderd Nobelen. Door deeze verarming der Inwoonders raakte de Stad zodanig ten agteren, dat de schuld, die niet voldaan kon worden, in het Jaar 1543, meer dan agttien duizend guldens beliep. 't Geen het onheil nog treffender maakte, was de brand, die aldaar, in het Jaar 1554, op den 18 Majj ontstond. Dezelve nam zijnen aanvang in een der Zoutkeeten. Door een zwaaren stormwind uit den Noordoosten, verspreidde zig dezelve, eerst in de huizen buiten, en daar na binnen de Stad. Alzo de brand niet kon gebluscht worden, werden, behalven zeer veele zoutkeeten, bijna drie vierde deelen van de Stad, met al wat 'er binnen was, door de vlamme verteerd. Uit verlegenheid werd de Stad van zeer veelen verlaaten. De voornaamste Ingezeetenen, dit ontwaar wordende, wendden zig tot den Keizer, en gaven hem hunnen nood te kennen, met verzoek om eenige voorregten, om de Stad wederom tot den vorigen bloei te herstellen, en te zorgen dat zij niet geheel ontvolkt werd. Zij verkreegen hier op eenige voorregten, en wierden daar door in staat gesteld, in het Jaar 1596, om aan den eisch van den Hertog VAN ALBA gedeelttelijk te kunnen voldoen. Maar hoe geneegen zij ook waren, om alles ten dienste van zijne Majesteit op te brengen, weigerden zij, egter, te bewilligen in den eisch van den 10 en 20 penning. Evenwel bleeven ze den Koning niet minder getrouw, zo als zij zulks ten duidelijksten toonden, in het Jaar 1572. Want TSERAARTS, met eenig volk en twee veldstukken, uit *Vlissingen* voor *Goes* gekoomen zijnde, stelde de bezetting zig zo dapper te weer, dat TSERAARTS genoodzaakt werd,

weïd, te rug te trekken. In de maand September van dat zelfde Jaar, kwamen TSEERAARTS en ENTES wederom voor *Goes*, met negen stukken geschut. Zij begroeven zig en plantten 'er hun geschut voor, op den 6 van die maand, en schootten wel haast twee bressen; waar op de *Franfchen* en *Engelfchen* 's nagts den storm waagden, terwijl de Kolonel KREYTS, met de *Franfchen*, aan de andere zijde, de Stad met ladders meende te beklimmen. Doch alzo deeze te kort waren, gelukte het PACIECO, met 600 *Spanjaarden* en 200 *Waalén*, de Stad te bewaaren en de bresfe zo manlijk te verdedigen, dat de belegeraars moesten afdeinzen. Geduurende dit beleg, deed ALBA zijn best om de Stad te water te ontzetten; hij zond, ten dien einde, den wakkeren MONDRAGON, met volk en geschut, naar *Saaftingen*, en deed, met het zelve getij, eenige ligte Oorlogfchepen, met Krijgsvolk, onder SANCHIO D'AVILA, de Rivier afzakken, in de meening van dus den vijand met geweld van voor *Goes* te verjaagen. Doch alzo deeze aanslag niet gelukte, en de Hertog geen mooglijkheid zag, de Stad te water te ontzetten, bedagt hij een ander middel. In de maand October gelastte hij MONDRAGON, eenen nieuwen weg, hem door eenen BLOMMART aangeweezen, in te slaan. MONDRAGON, om zijnen last te volbrengen, trok op, met omtrent 300 man, onder geleide van gemelden BLOMMART, tot drie kwartier uurs van *Woensdregt*, alwaar zij, met laag water, over het verdrinken Land konde trekken. MONDRAGON, schoon reeds in den krijg oud geworden, trok, in gezelschap van D'AVILLA en SEROOSKERKEN, voor uit. Het Krijgsvolk, meest *Spanjaarden* en *Waalén*, moest, tot aan den middel, door het water waaden. Elk droeg een zakje met buskruid en lonten, benevens een weinig beschuit, op het hoofd, of om den hals. Zij haastten zig, als duurende het laag water slegts vijf uuren, om twee mijlen wegs voort te trekken. Aldus kwamen ze, tegen den avond, behouden aan den *Krabben-dijk*, en gaven, met een vuur, het zein van hunne gelukkige overkomfte. TSEERAARTS ging voorts, met al zijn volk, te fcheep; waar op de Stad *Goes*, andermaal, van het beleg verlost werd. Niet weinig werden de Landlieden daar door bezwaard; en wel in zo verre, dat 'er, in het Jaar 1574. een

een overflag moest gemaakt worden, van de gegoedheid der Inwoonders en Burgers, op dat ieder, naar zijn vermogen, in die lasten zoude draagen. Ook werd wel strenglijk verboden, dat niemand zig uit de Stad mogt begeeven, met oogmerk om zig daar door van die lasten te onttrekken. Met den aanvang van het Jaar 1576 werd op het Stadhuis, naar gewoonte, berandslaagd, hoe veelen de Stad, en elk Dorp in 't bijzonder, van ieder honderd soldaaten moest huisvesten: het besluit was, dat men de niet geërfden naar zijne gegoedheid zou schatten.

Intuschen nam de overlast van het *Spaansche* Krijgsvolk zo geweldig de overhand, dat die van *Goes*, in het volgende Jaar, zig tot DON FILIPPO, Gouverneur van de Stad en het Eiland, vervoegden, met beklag, dat zij, in vergelijking van de Dorpelingen, te veel belast waren, en in gevalle dit aanhield, zij genoodzaakt zouden zijn, hunne Stad en Vaderland te verlaaten. DON FILIPPO sloeg dit alles in den wind; in plaats van de belastingen te verminderen, verhoogde hij dezelve. Daar op wierden de klagten gebragt voor den Raad van *Brusfel*; en toen ook hier geen agt op dezelve geslaagen werd, was zulks oorzaak van den schielijken overgang der Stad en Eiland tot de zijde der Staaten. Op besluit van Burgemeesteren en Scheepenen van de Stad, namens de Burgen en Ingezeetenen, en der Baljuwen, Schouten en Scheepenen van alle Parochien des Eilands, van wegens deszelfs Ingezeetenen, werden eenigen uit de hunnen naar den Prins VAN ORANJE gezonden, om van hem bijstand te verzoeken. Deeze bezending was opgedraagen aan den Burgemeester CORNELIS PIETERS POLDERMAN, JOHAN ANDRIES BLANK, Dijkgraaf *Bewesten Schelde*, en PIETER JASPERS VOSSEMARE, Schepen, en aan den Secretaris Mr. JACOB VALKE. Hun last hield in, om van den Prinse de toestemming te verzoeken op de Artikelen, door gemelde Regenten, in aller naam, opgesteld, en op die voorwaarde, de Stad *Goes* en het Eiland te stellen onder deszelfs Gouvernement. Men begeerde daar bij, de agtervolging van den *Roomschen* Godsdienst, zo in de Stad als ten platten Lande; mids het zo wel aan die van *Holland* en *Zeeland*, als anderen vrij zou staan, daar ter
 plaat-

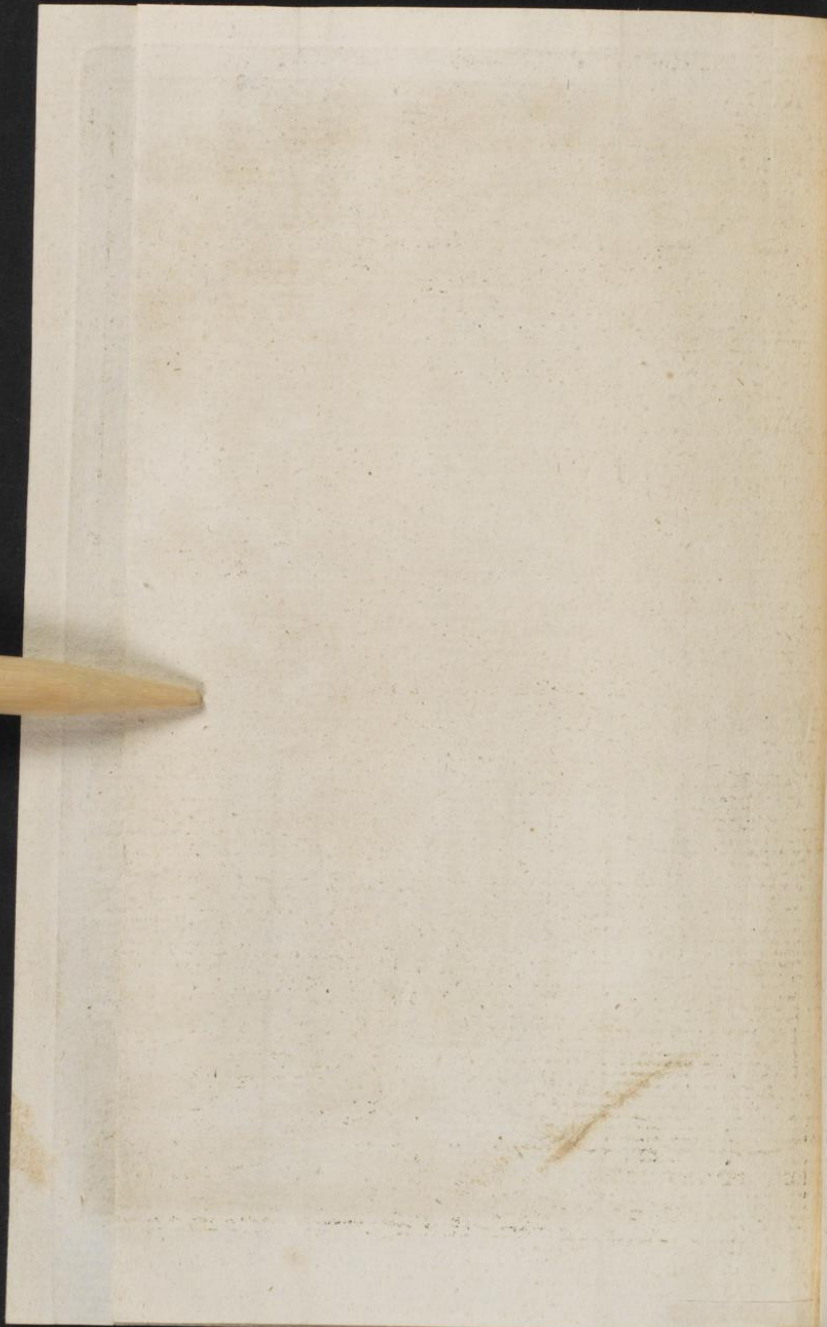

DE ZUIDPOORT TE GOES.

... in pers
... te d
... te w
... de voor
... in en
... ghu, en
... alsoo in
... te belog
... (Vindt) u
... ghur, We
... ent, ma
... de wijk. C
... te die vo
... n name, e
... rindren en
... nren, in
... te te w
... ter, op be
... in de zaak
... te, geheel
... met eenig
... n proezen
... te, welke,
... tigten op
... met het p
... in meete
... ten. Mar
... te was
... stant voor
... e en die m
... te ogmerk
... vating: te
... n al voorwa
... dchap en de
... n bij de Gra
... lenden nng.
... XVIII. 1722

stanz
popul
mou
horen d
eggen,
Magistra
kens al
terker b
f Weerd
Magistra
al verdie
gde wo
hume e
en voo
e dand
die rou
hiet bet
helen,
hem der
een, g
voorert
per geno
tra, we
rijgeder
ontrent h
g ten me
horen. I
des eens
ekend vo
g van die
Het oogt
vloeching
te of voor
dichap va
n bij de C
beedere n
XVIII.

plaatze in gerustheid te handelen, gaan keeren, woonen en koophandel te drijven, zonder in geloofszaaken onderzocht of ontrust te worden; ook, dat men geene knechten of krijgsvolk, binnen de voorschreeven Stad en Eilanden in Guarnisoen zou leggen, dan ten gemeenen koste, en met toestemming van de Magistraat, en zulks nog niet dan in tijden van nood, en dat de sleutels altoos in bewaaring van Burgemeesters zouden blijven. Verder bedong men, dat alle de bedieningen van den Geregte, of Waereldlijk of Geestelijk Regtsgebied, zouden blijven bij den Magistraat, Wet en Officieren, daar toen over gesteld zijnde, of verder, naar ouder gewoonten van regtswege, gesteld zullende worden. Ook zouden die van *Goes* blijven behouden, alle hunne oude voorregten, geregtigheden, handvesten, keuren en costumen, en zijne Hoogheid verzogt worden, hen daar bij te handhaven en beschermen. Na dat de Gemagtigden, verscheidene reizen, in onderhandelingen geweest waren met den Prins, schieen het werk der satisfactie of genoegdoening te zullen blijven steeken, op het stuk der imposten en lasten, welke men, tot steun der zaaken, zoude behooren te draagen, also de Ingezeentenen, geheel verarmd zijnde, zig buiten staat verklaarden, vooreerst eenige lasten te kunnen draagen; waar in de Prins geen genoegen nam. Men deed dan eerst verslag aan den Magistraat, welke, op den 25 Februarij van het Jaar 1577, den Gemagtigden op nieuw last gaf, tot het sluiten van het verdrag, en omtrent het point in verschil zodanig over een te koomen, als zij ten meesten nutte van den Lande, zouden oordeelen te behooren. Maar het leed nog wel eene maand, eer men het in alles eens was; want de Satisfactie werd van wederzijde niet geteekend voor den 22 Maart, en ten Stadhuize afgekondigd den 27 van die maand.

Het oogmerk van dit verdrag was eeniglijk, Satisfactie, dat is, voldoeninge te bekomen op zekere bevoorens opgegeeven punten of voorwaarden, op welke de Steden zig onder het Stadhouderchap van den Prins wilden begeeven, volgens het beslootene bij de *Gondsche* bevrediging; in tegenoverstellinge van de breedere magt, welke de Prins in *Holland* en *Zeeland* oeffende,

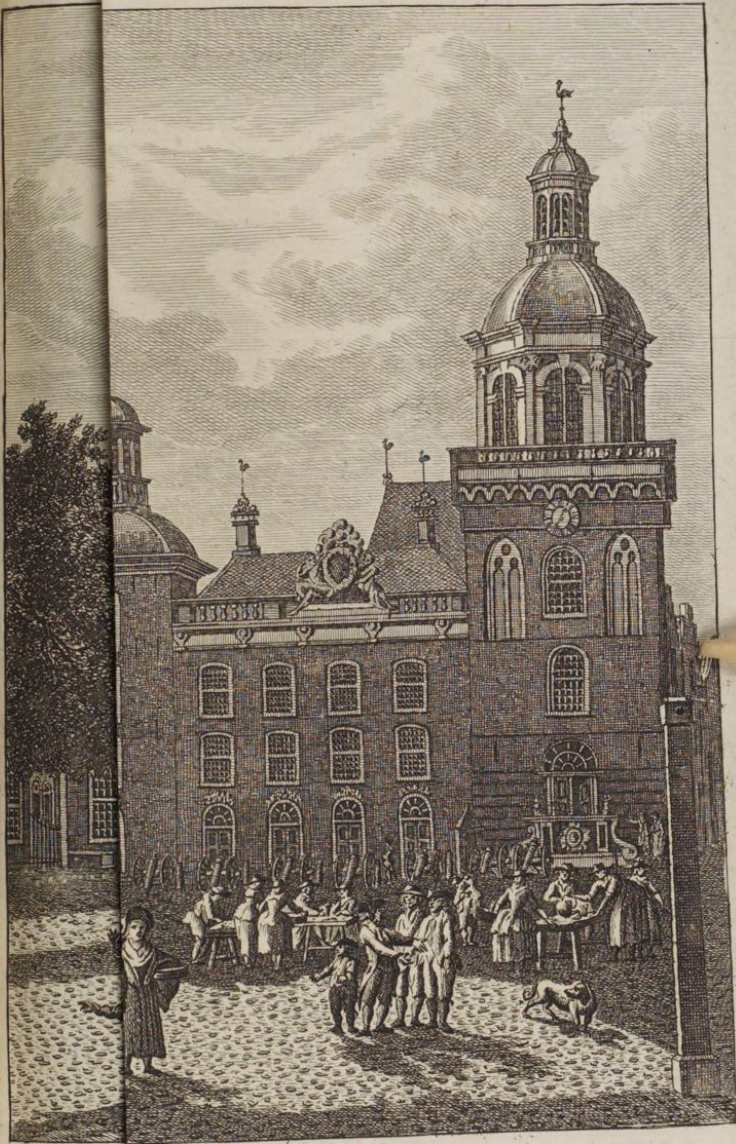
volgens het verbond van vereeniging dier twee Provinciën. Deze voldoening der Steden was bijzonderlijk ingerigt, om zig tegen die uitgestrekte magt te dekken, welke men minder noodzaaklijk begon te oordeelen, naar mate de Regenten zelve meerder finaak in het opperbewind kreegen, en de Aristocratie meerder doordrong.

Bij het verbond, tusfchen die twee Gewesten, was de *Ge-reformeerde* Godsdienst vastgesteld. De Prins had de magt ontvangen, om de Magiftraaten te veranderen, krijgsvolk in de Steden te leggen, zonder toefstemming der Overheden, Gelden tot een bepaalde fomme op te neemen. Tegen dit alles meenden zig de Steden, bij het neemen der Satisfactie, te verzekeren. Die van *Goes* bedongen de voorwaarden, die wij zo even gemeld hebben; waar in, egter, door den Prins niet zeer gemakkelijk bewilligd werd. Maar hij wist dit alles wederom te vernietigen, door de Regenten te doen bewilligen in de opdracht der hoogfte Overigheid, waar van hem alleen zijn ontijdige dood ontzette.

Dan laat ons zien, hoe het met den Godsdienst in *Goes* gesteld ware, in een der pointen, waar aan die van de Stad en het Eiland zig bijzonder hielden. Het schijnt dat de Hervorming, in den aanvang, hier niet zo veel opgang maakte als wel elders, zelfs in andere plaatzen in dit Gewest. Men vindt flegts eenige weinige Inboorlingen van de Stad en het Eiland, die omtrent het Jaar 1560, de *Roomsche* Kerk verlaaten, en zig tot de Gezinte der *Doopsgezinden* of *Gereformeerden* begeeven hadden. Ook is het getal der vonnisten, tegen zodanige perfoonen, aldaar zeer gering.

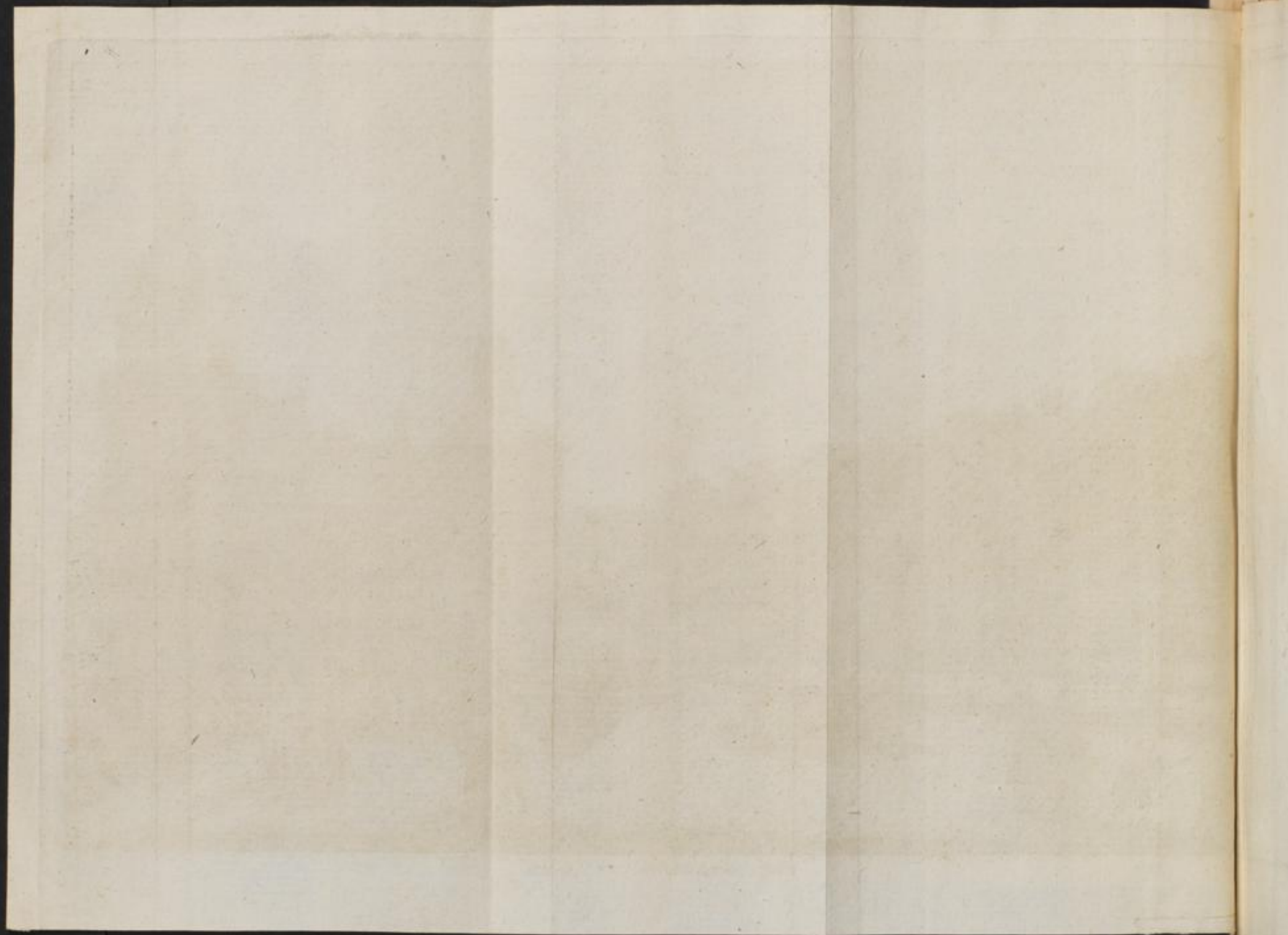
In het Jaar 1567 kwamen te *Goes* twee Raadsheeren van des Kouings grooten Raad te *Mechelen*: Mr. ANTHONIE DE MEULENAAR en Mr. JAN D'AULXTRUIJES, welke, na vertoöning van hunnen lastbrief, den 22 October, aan de Wethouderschap zeven vraagpunten opgaven, waar op de zelve, uit 's Konings naam, gevorderd werden te antwoorden. Eene dier vraagen was, „ of 'er binnen de Stad *Goes*, of derzelve „ Regtsgebied gepredikt was bij eenige Secretarisfen? Of daar

„ toe

HET STADHUIS TE GOES.

C. Breck del. ad viv. 1793.

J. C. Philippe fecit.

De groote Markt, het Stadhuis en de groote Kerk te GOES.

Is. Typogr. Excud. & Privilegio.

C. Frank del. ad viv. 1743.

J. C. Philippe fecit 1743.

De groote Markt

toe
was
te be
Het
onder a
diken b
Jaar 15
weezen
en zeer
die hij c
bloed be
voor d
in de l
woon,
meenen
dat hij
gebaar l
venceem
en den P
maalen t
wie hem
gen, ge
en dat h
reden, di
bende, d
dat niet e
MANNO e
harder aan
verklaard
heid op te
predikam,
ren, eger
als gschie
raazzaam l
heeden, die
mer amze
dhan had.
Goos mo

„toe aan die van de Weth, om verlof of plaats gevraagd was, en wat de Wethouderschap gedaan had, om het zelve te beletten.”

Het antwoord daar op bevatte verscheiden bijzonderheden, onder anderen: „Dat de eerste pooging, tot het openbaar prediken binnen deeze Stad, gedaan was den 27 Augustus van het Jaar 1566, wanneer zekere VALERIUS VAN GENEFF, (een gewezene schoolmeester te *Hoorn*, naderhand te *Middelburg*, en zeer geroemd als een ijverig voorstander der Hervorming, die hij daar na te *Brouwershaven*, in de gevangenis, met zijn bloed bezegeld heeft,) zo het schijnt, zonder enig gezelschap, voor de puie van het Raadhuis klom, en uit een papier, dat hij in de hand hield, overluid begon te leezen. Dat het volk, gewoon, aldaar de Plakaaten te hooren afleezen, derwaards kwam, meenende dat het een Deurwaarder was; maar toen het hoorde dat hij zig voor een Predikant uitgaf, hem met mond en handgebaar hadden uitgejouwt. Dat de Wethouderschap, op het verneemen van die beweeginge, op het Stadhuis vergaderd was, en den Prediker voor zig hebbende ontboden, hem verscheidene maalen had gevraagd, uit wiens last hij dit bedrijf bestaan en wie hem gezonden had; Dat zijn antwoord, op alle die vragen, geweest was, dat de Geest Gods hem gedreeven had, en dat hij geen menschelijke leeringen leerde; Dat uit andere redenen, die hij van zig gaf, de Wethouderschap beslooten hebbende, dat hij een *Mennoniet* was, hem dit verweeten, en hij dat niet erkend of geloochend, maar alleen geantwoord had, *dat MENNO een vriend Gods was*; Dat de Regeering hem daar op harder aangesprooken hebbende, hij van toon was veranderd en verklaard had, geen oogmerk te hebben om tegen de Overigheid op te staan, en indien deeze zulks gebod, hij niet meer prediken, maar terstond de Stad zoude verlaaten; Dat de Heeren, egter, beslooten hadden, hem in hegtenisse te stellen, zo als geschied was, doch dat zij, nader geraadpleegd hebbende, raadzaam hadden geoordeelt, uit hoofde van de tijdsomstandigheden, die zaak niet verder te drijven, maar hem te laten gaan, met aanzegging van de Stad daadelijk te ruimen, zo als hij gedaan had. Uit andere gevallen blijkt, egter, dat 'er veelen te *Goes* moeten geweest zijn, die een heimelijken afkeer tegen de

uiterlijke plegtigheden van de *Roomfche* Kerk hadden, dewijl de Wethouders, op den 2 October van het Jaar 1566, zwaarigheid maakten, het Placaat des Konings af te kondigen, waar bij gelast werd, algemeene en plegtige ommegangen te doen, ten einde den zegen van den Hemel te fineeken, tot voorfpoed van des Keizers wapenen tegen de *Turken*, en tot bevrediging der ontftaane beroerten in de *Nederlanden*. Kort daar na werd aldaar raadzaam gevonden, bij fcherpe Placaaten, te verbieden, het houden van conventiculen of heimelijke Godsdienstige vergaderingen; welk nodeloos zou geweest zijn, ware men niet onderregt geweest, dat de Hervorming aldaar haare voorftanders had. Verder vind men, dat, op den 27 September van het Jaar 1766, binnen *Goes* gekoomen waren zes perfoonen, welke men hield voor Predikanten, en die men vermoedde, dat daags daar aan zouden prediken; Dat die perfoonen, voor de Magiftraat ontboden, en gevraagd zijnde, wie zij waren, van waar zij kwamen, en wat zij te doen hadden? vrijmoedig hunnen naamen genoemd, en verklaard hadden, gezonden te zijn van de Hervormde Kerke te *Middelburg*, ten verzoeke van eenige Inwoonders van *Goes*, (welke zij niet begeerden te noemen,) om het waare Woord Gods te prediken, en uit te roeien het venijn, door een *Wederdooper* hier te Lande gezaaid; Dat hun, door de Wethouders, onder het oog gebragt was, een verdrag tuffchen de Landvoogdesfe en de verbondene Edelen, betreffende het toelaaten der vernieuwde predicatien, ter plaatze daar dezelve, vóór den tijd van het verdrag, waren in gebruik geweest. En dewijl daar ter Stede nooit te vooren zulke predicatien gedaan waren, oordeelde de Magiftraat, dat deezenieuwigheden, zonder uitdrukkelijke bewilliging der Landvoogdesfe, of van den Prinfe van ORANJE, als Stadhouder van *Zeeland*, niet konden worden toegestaan; en wilden zij, eger, voortgaan, de Regeering zoude 'er zig tegen verzetten en kennis geeven, daar het behoorde; Dat de Predikanten, uitftel verzogt en bekoomen hebbende tot den anderen dag, toen hadden geantwoord, dat zij met hun volk de zaak overleid hadden, en meenden, met de predicatien te moeten voortgaan, en daar toe gebruiken het *Nieuwe Werk*, of de plaats

plaats onder den Windmolen, twee opene plaatzen, binnen de muuren der Stad; Dat zij, op het dreigen der Magistraat, een weinig verzet, gevraagd hadden, of het hun veroorloofd zoude zijn buiten de Stad? waar op hun ten antwoord was gegeven: wilden zij prediken buiten de Stad, zij mogten zien, hoe zig voor de Landvoogdesse of bij den Prinse te konnen verdedigen.

Dit antwoord, waarschijnlijk, voor een oogluiking opgenomen hebbende, waren zij buiten de Stad gegaan, en predikten, eerst op een stuk zaailand, en daar na, nog drie of viermaalen, onder een Olimolen, onder den rook der Stad.

Van dit alles was, door de Regeering, met een Stadsbode, schriftelijk, kennis gegeven aan den Rentmeester *Bewesten Schelde*, die den zelfden Bode had gezonden aan de Landvoogdesse. Hoedanig het antwoord daar op was, is onbekend gebleeven. Dat het niet zeer gunstig moet geweest zijn voor de Predikanten, blijkt hier uit, om dat zij de Stad en die hun toegedaan waren verlaaten hadden.

Ook schijnen 'er, van tijd tot tijd, nog meer dergelijke predicatien, in 't geheim, zelfs binnen de Stad, gedaan te zijn, tot dat, in het Jaar 1578, hun eene Kerk ten Godsdienstoeffening werd toegestaan.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de Regeering van *Goes* verre af was van den geest van vervolging, die in andere Steden plaats had; als mede, dat door haar voorzigtig gedrag, de haatelijke beeldenstorm geweerd werd, niettegenstaande het aldaar Kermis was, toen men dit haatelijk bedrijf, te *Middelburg* gepleegd, berigt ontving. Zij hield zig aan alle de *Roomsche* Godsdienstpligten, tot in het gemelde Jaar van 1578, doch waakte niet te min ernstig tegen alle geweld der Inquisitie en invoering van de nieuwe Bischoppen.

Niet lang, evenwel, duurde de ongestoorde oeffening van den *Roomschen* Godsdienst, na de onderteekening der gemelde Satisfactie. En geen wonder! Want vermids de handel tuschen *Holland* en *Zeeland* nu open stond, kwamen 'er, van tijd tot tijd, Kooplieden, uit alle plaatzen, derwaards. Men ijverde zedert om *Goes* en het Eiland, in alles, met de overige Leden van *Zeeland* te vereenigen. En dewijl de *Gereformeerde* aan-

hang aldaar verre de sterkste was, kon het niet anders weezen, of de zaak moest daar toe overhellen, hoewel de Regeering, met bedaartheid, alles aanwendde, om de zaaken op den ouden voet te handhaaven.

De Satisfactie was nog niet afgekondigd, toen de bewegingen om verandering reeds een begin namen. Zekere FRANS SCHAALJE, een Kleermaker van zijn ambagt, had, op den 26 Maart, van het Jaar 1577, aan verscheiden Burgers gevraagd, of zij mede tekenen wilden een verzoekschrift aan den Prinsfe VAN ORANJE, om hier, gelijk te *Haarlem*, tweeelei Godsdienst-oeffeningen te hebben; dat 'er wel twee honderd waren, die dit begeerden, en dat hij hun Bode wilde zijn, en verzoeken om eenen Mr. QUIRYN tot Predikant te hebben; welke QUIRYN, zedert, de tweede Predikant, in het Jaar 1579, binnen *Goes* wierd.

Doch deeze FRANS, door den Baljuw, in hegtenis genoomen zijnde, werd door denzelven veroordeeld, om gestraft te worden met den dood en verbeurdverklaring zijner goederen. De Regeering, de redenen ter zijner verschooning gehoord hebbende, veranderde den eisch in een vonnis van bannisfement, uit *Holland, Zeeland en Friesland*, voor den tijd van drie Jaaren. FRANS, zig daar mede grootelijks bezwaard agtende, beriep zig op het Hof van *Holland en Zeeland*, en verkreeg mandement van Appél; doch moest, na lange twisten, de kosten van 't geding betaalen. Inmiddels hadden de *Gereformeerden* eenige heimelijke predicatien gehouden, die bij oogluiking schijnen gedoogd te zijn. Na de Pacificatie van *Gené* geschiedde dit meer openlijk; en wel voor de eerste reize door eenen GABRIEL HAPPART. Op den 28 September van het Jaar 1578, werd aan de Stads Overigheid een verzoekschrift overgegeeven, uit naam van haare *onderdanige Ingezeeten en Onderzaaten* (wezende de *Protestanten*) *zo van binnen als ten platte Landen*, waar bij zij verzogten, *om een Kerk, het zij het Klooster, of het Zusterhuis*. De Regeering, met dit verzoek verleegen, verzogt twee of drie dagen uitsfel, om de zaak, in het volle Collegie van de Weth, te overleggen. Maar gelijk doorgaans dergelijke verzoeken met niet weinig drift verzeld gaan, weigerden de verzoekers daar in te bewilligen. Waarom de Regeering goed-

goedvond, onder protestatie van bij de Satisfactie te volhardden, aan de verzoekers de Kerk van het Gasthuis toe te staan.

Op dit besluit liet men eenige der verzoekers binnen koo-
men, om aan hun het zelve te openbaaren. Zij verscheenen gep-
wapend, de eene met een Rapier, een ander met een Roer, en
wederom andere met een Hellebaard. Zij verklaarden, in gee-
nen deele met dit besluit zig te kunnen vergenoegen, maar
veroverden de Kerk van de *Kruisbroederen*, of het *Zusterhuis*,
en indien hun een van beiden niet goedwillig werd ingeruimd,
zij dezelve met geweld zouden neemen. Mondeling werd hun
dan de eerste toegestaan, en een der Secretarissen gelast, met den
Predikant te gaan naar den Prior van het Klóoster, hem kennis
te geeven van 't besluit der Regeeringe, en te beveelen, de
Kerk van alle versierfelen te ontdoen.

In plaatze van hier mede vergenoegd te zijn, vorderden zij de
bewilliging van vijf Artikelen, welke zij de Magistraat voorstel-
den: „ 1. dat de Heeren uit hun eerste antwoord zoude ligten,
„ *om alle inconvenientien en perijclen voor te koomen.* 2.
„ Dat hun zou gegeeven worden, het geheele Convent van de
„ *Kruisbroederen.* 3. Dat ze den Predikant zouden toeleggen
„ een tractement van 400 guldens, gelijk die op *Waicheren* ge-
„ nieten. 4. Dat die van de *Roomsche* Religie hunne omme-
„ gangen en andere plegheden zouden doen binnen hunne
„ Kerken. 5. Dat de *Gereformeerden* hunne dooden zouden
„ mogen begraven, op het Kerkhof van de Grootte Kerk.”
Hier op kwam een antwoord, 't welk niets meer behelsde dan
het voorige. Na dat de Predikant hier over nog met de Magi-
straat in onderhandeling getreden was, kreegen zij berigt, dat
de ongeduldige Gemeente bezig was, met de beelden in de Grootte
Kerk te verbrijzelen. De Predikant en Magistraat, daar over
niet weinig ontfeld, begaven zig derwaard, in hoope van den
moedwil te beteugelen. Maar te vergeefs: de woede, eens
gaande geraakt, rustte niet, voor dat genoegzaam alles, dat niet
kon geborgen werden, verbrijzeld was. Dit onbestaanbaar be-
drijf bepaalde zig niet binnen de Stad, maar sloeg over tot het
platte Land. Het duurde meer dan drie dagen, zonder dat de
Grootte Kerk in dien tijd gebruikt werd: een blijk, dat de plon-
deraars meer op den roof dan op den Godsdienst gesteld waren.

Men heeft voldoende zekerheid, dat het getal der *Gereformeerden* aldaar op verre na zo groot niet was, als dat der plonderaars en roovers. Allen, die zig aan de misdaad schuldig maakten, toonden duidelijk aan den Predikant, dat ze tot zijne Gemeente niet behoorden, ten minste dat ze geene agtinge voor zijne vermaaning hadden.

Op den 7 van de maand October van het Jaar 1578, kwam binnen *Goes* een Predikant van *Vlissingen*, en een ander van *Veere*, nevens eenige Krijgsofficieren, die teffens Leden van den Kerkenraad schijnen geweest te zijn. Zij deden zig terstond op het Stadhuis aandienen, en verzogten aan Burgemeesteren, dat vermits de Groote Kerk nu gezuiverd was van de *Roomsche* fieraadjien, dezelve den volgenden dag, aan hun mogt worden ingeruimd. De Magistraat beriep zig op de Satisfactie, aan de geheele Burgerij gegeven, en verklaarde, zonder volle bewilliging van de geheele Wet en Gemeente, daar in geen verandering te kunnen maaken; beloovende, daarom, tegen den volgenden dag, dezelve te zullen bij een roepen. De Predikanten verklaarden, voor onschuldig te willen gehouden werden, indien, door dit uitsfel, eenig onheil gebeurde. Daags daar aar volgende, terwijl de Regeering en eenige der voornaamste Burgers bij een waren, vernieuwden de Predikanten, waar bij die van de Stad zig gevoegd had, hun voorig verzoek. Maar het antwoord was en bleef als vooren, enkel met deeze bijvoeging, dat zo de Predikanten dagten, dat het hun geoorloofd was, de Groote Kerk te gebruiken, de Magistraat beslooten had, het niet te verhinderen. Inmiddels verzogten de aanzienlijkste Burgers en de Magistraat, dat de *Gereformeerden* zig met de Kerk der *Kruishroeders* wilden vergenoegen. Doch die van *Vlissingen*, wel wetende dat de Magistraat, met die Kerk toe te staan, de Satisfactie reeds had te buiten gegaan, verklaarden dat men daadelijk in de Groote Kerk zoude prediken; verzoekende ten dien einde om de sleutels. Het antwoord was, dat zij dezelve bij den Koster konden haalen. Daar op gingen de Predikanten, van het Stadhuis, naar den Koster. Zo ras de sleutels, door deszelfs vrouw, hen waren aangeweezen, openden zij de Kerk, deden de klokken luiden, en predikten nog dien zelven morgen.

Zulk

Zulk een geweldige omkeering in den openbaaren Godsdienst kon ligtelijk eene gisting in de gamoederen der Burgerije veroorzaaken, en geduurig aanleiding geeven tot verwijtinge van het gebeurde. De Regeering, daar uit eenige onheffen dugtende, besloot, op den 15 Junij van het Jaar 1579, met overleg en goeddunken der drie Schutterijen en het geheele Lighaam der Stad, eene algemeene vergiffenis af te kondigen van alle onwille en bewegingen, die 'er, zo vóór na de Pacificatie van *Cend*, gebeurd waren, met opnoeming van verscheidene punten, strekkende tot onderhouding van onderlinge liefde, eendragt en verdraagzaamheid, onder elkander. Dit was van de gewenschte gevolgen. De Regeering bleef aldaar verdeeld onder de *Roomschen* en *Gereformeerden*. In het Jaar 1609 verzogten drie *Gereformeerde* Regenten, die toen in het Kollegie van de Wet waren, bij geschrifte, dat voortaan ten minsten één Burgemeester en de helft der Schepenen, van den *Gereformeerden* Godsdienst belijdenis doende, in de Wet mogten worden aangesteld. Doch dit werd, uit kragt van de voornoemde Artikelen, geweigerd. Twee Jaaren daar na ontstonden 'er wederom veele bewegingen binnen *Goes*, over de bestelling der Regeering. Meermaals, zedert, heeft dit plaats gehad, als in de Jaaren 1653, 1656, 1657, en bijzonder in het Jaar 1692, zo als door ons, op het Art. KORNELIS EVERS DYK, breedvoerig is aangetoond. Geen gering aandeel had *Goes* in de beroerten, die, in het Jaar 1702, in *Zeeland* plaats hadden. Verscheiden Regenten, die aldaar, in het gemelde Jaar 1692, afgezet en gebannen waren, werden door de Burgerije hersteld. Kort te vooren, op den 23 Majj, hadden zij zig met een verzoekschrift verzoegd aan de Staaten van *Zeeland*, begeerende door dezelve in hunne posten hersteld te worden, waar uit zij oordeelden, ten onregte gezet te zijn, door de geweldadigheid van WILLEM DEN III. Doch de Afgevaardigden van *Goes* hadden bewerkt, dat op dit hun verzoek geen besluit genomen werd; waarom zij zig door de Burgerij deeden herstellen. Zedert werden de vonnissen, in het Jaar 1692, tegen hun geveld, en de

uitspraak van WILLEM DEN III, geheel en al vernietigd, door 's Lands Staaten. In de groote Staatsomwenteling van het Jaar 1747 hielden de *Gozenaars* zig zeer vreedzaam; wordende de verheffing van den Prins VAN ORANJE aldaar, op voorflag van éénen Burgemeester, doorgedreeven, zonder dat de Gemeente 'er zig mede moeide.

De openbaare Gebouwen binnen deeze Stad, zijn het Slot *Oostende*; het Stadhuis; de Waag; de Bank van Leening; Stadschuur en Weeshuis; de drie Schuttershoven, als die van de *Handboog*, *Kruisboog* en *Kloveniers*; de Grootte Kerk; het Gasthuis; de *Waal* Kerk; 't *Latijnsche* School, zijnde een gedeelte van het Klooster der *Kruisbroeders*; de *Roomsche* en *Mennoniten* Kerk; het Oude Mannen- en Vrouwenhuis; 't Gasthuis; het Pest- Arm- en Weeshuis.

De Regeering bestaat uit den Baljuw, eenentwintig Raaden, waar onder twee Burgemeesters zijn, en twee Secretarisfen, welke ook het Kollegie van het Geregt waarneemen; het welke, boven dien, bestaat uit den Baljuw en negen Scheepenen, die meerendeels uit de Raaden gekoooren worden. Een der Secretarisfen bekleed ook het Ampt van Penfionaris, doch voert 'er den titjel niet van. De afgaande Burgemeester word Jaarlijks tot Penfionaris Honorair verkooren.

Tot aan het Jaar 1720, bestond de Regeering alleenlijk in een Kollegie van Burgemeesters en Scheepenen, als Wet en Raad te famen. Dan die van *Goes* kwamen, in dat Jaar, bij een, om, op den voet der Refolutie van den 1 Maj van het Jaar 1651, over eene betere vaststelling van hunne Regeering te raadpleegen. Men was toen van oordeel, dat het tot meerder rust en eenigheid in de Regeering, en tot welvaart van de Stad zou strekken, indien 'er een zeker getal van altijd blijvende Raaden werd aangesteld. Dit tot een besluit gemaakt zijnde, werd daar van kennis gegeven aan de Staaten van *Zeeland*, met verzoek om dit tot een point van beschrijving te maaken, en aan de bijzondere Leden toe te zenden. Het voorstel werd ter Staatsvergaderinge overwogen, en daar in, op den 4 en 6 Junij van dat Jaar, bewilligd, en voorts aan de Stad octrooi daar op verleend;

leend; eenentwintig Raaden werden toen, door Burgemeesteren en Scheepenen, aangesteld en beëdigd, en verder vastgesteld, dat bij overlijden, vertrek of om andere reden, een Raadsplaats open vallende, dezelve, door den Raad, binnen den tijd van dertig dagen, moest vervuld worden, met een persoon, uit de notabelsten en gekwalificeerften uit de Burgerij der Stad, hebbende ten minsten geweest drie Jaaren Poorter of Burger, of één Jaar getrouwd met een ingeboorene Burgeresfe. Verder moet hij zijn een Lid der Schutterije, en Lidmaat van de *Gereformeerde* Religie. Zedert de weder invoering van het Stadhouderschap, maakt de Raad aldaar een Nominatie van twee perfoonen, welke aan den Stadhouder gezonden word, die 'er een uit kiezen moet. De Raad vergadert, gewoonlijk, alle Saterdagen, 'smorgens om 10 uren; dezelve kan geen besluit neemen, dan wanneer 'er ten minsten elf Leden tegenwoordig zijn. De gewoone dag der Jaarlijkfche Magistraatsvergaderinge, is de 24 Junij. Buiten dit Lighaam van Wet en Raad, is aldaar een Landregt; welk Kollegie, in het Jaar 1581, door Prins WILLEM DEN I is ingesteld, in plaatze van Provifoor en Deekens. Het zelve bestaat uit drie perfoonen, Kommisfarisfen van 't Landregt der Stede genaamd, en eenen Fiskaal, benevens een der Secretarisfen van de Stad. Het eene Jaar verkiest men in het zelve één, en het andere twee nieuwe Kommisfarisfen, in de plaats der afgaandep, die dan ook den eed voor den Raad afleggen. Dit Kollegie behandelt geene crimineele zaaken, schoon de Vierfchaar gaat over het geheele Eiland. De Stedelingen beprekken voor het zelve zo wel de Ingezeetenen van het Land in regten, als de Rentmeesters der goederen van Buitenlieden van verschillend Regtsgebied. Van de vonnisfen, door dit Kollegie gewezen, kan men aan Burgemeesters en Scheepenen appelleeren.

De Ambagtslieden en neeringdoende Burgers zijn aldaar verdeeld in veertien Gilden, behalven de Panneluiden, die een Gild op zig zelve hebben. Tegenwoordig zijn 'er niet meer dan 27 Pannen- of Zoutziederijen.

De Burgerij van *Goes* is vedeeld in zes Kompagnien: als twee onder het *Oranje-*, twee onder het *Blaauwe-*, en twee on-

onder het *Witte Vaandel*. De President Burgemeester is altoos Kolonel van de geheele Schutterij. In tijd van nood houden de Officieren en verdere Adelborsten, welke kwaliteit alle de Schutters hebben, de wagt op het Stadhuis, op een plaats, de Hoofdwagt genaamd, alwaar zij beurtelings, met een derde van een Kompagnie, om den agttienden nagt, waaken. Doch in tijden van rust en vrede, word 'er niet gewaakt, dan alleen door vier Klapperlieden.

Goes kan mede roemen op een aantal voornaame Mannen: als, GASPAR BARTIUS, doorgaans GASPAR BELGA, of JASPER DE NEDERLANDER genaamd; JOHANNES RAMUS; JOACHEM POLITUS; LEONARDUS MARIUS; CORNELIS FRANS EVERS DYK; JOHANNES ANTONIDES VAN DER GOES; CORNELIS GENTMAN; BERNARDUS VAN DER GOES en JACOBUS LANDSBERGEN; alle mannen, van wien wij reeds breeder melding gemaakt hebben, of nog moeten maaken.

't Wapen deezer Stad is het zelfde als dat van het geheele Eiland, namelijk *een zilveren of witte Gans op een Zwart Veld, en boven die Gans het Wapen van Beijeren*.

Zie SMALLEGANGE; VAN METEREN; BOB;
Vaderl. Hist. Satisfactie van Goes; Staat der Nederlanden, enz.

GOES, (AERT of ARNOUD VAN DER) Zoon van AERT of ARNOUD en van MARGRETA VAN BANCHEM, gebooren te *Delft*. Zijn vader was eerst Pensionaris dier Stad, en daarna Advocaat of Raad-Pensionaris van *Holland*. Onze AERT VAN DER GOES werd, om zijne welsprekenheid, Advocaat van 't Parlement en Grooten Raad te *Mechelen*, alwaar hij, op den 26 Maj van het Jaar 1550, overleed, en werd in de *St. Rombouts Kerk*, onder een blaauwe Zerk met agt kwartieren, begraven; 't welk in dien tijd iets ongemeens was. De vier Kwartieren van 's vaders zijde waren: *van der Goes, Hack van Out-Heusden, Coeyerden* en *van der Colve*. Hij had ter vrouwe MARGRETA BEUKELAAR, waar bij hij verwekte drie dogters; JOHANNA, BARBERA en ANNA VAN DER GOES, welke hem met het volgende Graffchrift vereerden.

Aan

Aan den voorzigtigen en bescheiden Advocaat der beiden Regten, in den Grooten Raad te Mechelen, ARNOU VAN DER GOES, ARNOUTSZOON, hebben zijn vrouw en kinderen, de dood van haaren liefften man en vader betreurende, dit gesteld. Hij is in het Jaar onzer herstellinge 1550 den 26 Maij in den ouderdom van 56 Jaar overleeden.

Deeze lofrede, gevloeid uit de pen van zo nabestaande bloedvrienden, zou als valsche roem kunnen genomen worden, ware het niet dat de geschiedboeken ons duidelijk aanweezen, dat AERT VAN DER GOES met regt den eernaam van voorzigtig en bescheiden, gedurende zijn leven, en ook na zijnen dood, is toegekend.

GOES, (ADRIAAN VAN DER) broeder van AERT OF ARNOUD, zo even gemeld, insgelijks gebooren te *Delft*, in dien tijd, was hun vader Pensionaris dier Stad was. Hem ging de roem na van een groot en verstandig Regtsgeleerde. Hij volgde zijnen vader, in het Jaar 1543, in den gewigtigen post van Advocaat (nu Raadpensionaris) van *Holland*. In het Jaar 1547 ontving hij, in naam der Staaten, MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Heere van *Beveren*; waar van hij zelfs, in zijn Register der Dagvaarten, dit volgende, op den 2 Maij, heeft aangeteekent: „wan-
 „ neer bij den Stadhouders voorz. mij geleverd sijn commissie,
 „ die in 't wals was, hebbe (ik) deselve de Staten voorgeleefden,
 „ en daer na sijne M. Ed. wellekom geheeten, hem gevende
 „ voor Tijtel Edele, Vermogende, Welgebooren Heere, Hem
 „ verklaarende dat de Staten seer verblijdt waren, dat Sijne Kei-
 „ zerlijke Majesteit belieft hadde hem in de plaetse van den Hee-
 „ re van Praet te committeeren tot een Stadhouders en Gouver-
 „ neur van den Lande van Hollandt; biddende dat hij d'affairen
 „ van den Lande altoos soude willen hebben voor gerecomman-
 „ deert, sij souden hem altoos weder employeeren in sijne M. E.
 „ dienste en alle behoorlijke obediencie toonen, danckende
 „ voorts den Heere van Praet van de goede addressé die hij de
 „ Staten offereerde te doen, en hun weder presenteerende alle
 „ behoorlijken dienst.” Waar op hij het antwoord van den Stad-
 „ houder doet volgen, bestaande in beloften en dankzeggingen.

ADRI-

ADRIAAN VAN DER GOES was, te *Delft*, in den Egt getreden met ANNA VAN SPANGEN, LAURENS dogter, bij welke hij zes kinderen verwekte, eenige van welke hooge Ampten bekleed, en aanzienlijke huwelijken hebben gedaan.

Hij overleed, in zijnen post als Raadpenfouaris, in het Jaar 1560. De onmisbaare Registers der Dagvaarten, van zijnen Heer vader, AERT VAN DER GOES, loopen van den Jaare 1524 tot 1543; en die van hem zelve, van 't Jaar 1524 tot den 16 December van het Jaar 1560. Dewijl deeze onmisbaare Staatsstukken, tot zeer hooge prijzen, op auktiën verkogt werden, heeft men, om ze van meer nut te doen, dezelve in 8 stukken, in gr. 8vo, herdrukt.

GOES, (CHRISTIAAN VANDER) was een zoon van Heer ADRIAAN en ANNA VAN SPANGE, gebooren te *Delft*, in het Jaar 1540. Hij was Heer van *Spijk*, en Hoofdschout te *Delft*; een man, bij de Burgerij bij uitneemenheid bemind. In het Jaar 1558 was hij in den Egt getreden met ANNA VAN RENOV, GERARDS dogter, Heer van *Spijk*. CHRISTIAAN overleed den 22 September van het Jaar 1600, en zijne Egtgenootte den 12 Augustus, van het Jaar 1608. Zijne kinderen waren: ADRIAAN, MARIA, ANNA, GERARD, LAURENS, ARNOUT en CORNELIS VAN DER GOES.

GOES, (ADRIAAN VAN DER) de oudste zoon, uit het huwelijk van Heer CHRISTIAAN en ANNA VAN SPANGE, was mede een uitmuntend Regtsgeleerde; zo dat hij, niet alleen bij zijne Geboortestad *Delft*, maar ook bij verscheiden andere Steden, als hun gewoone Advocaat wierd aangenomen. Prins MAURITS, schoon Heer ADRIAAN den *Roomschen* Godsdienst was toegedaan, vertrouwde hem, eger, de allergewichtigste zaaken en volgde, in veele gevallen, zijnen raad. FREDRIK HENDRIK stelde hem aan als zijnen Raad en Rekenmeester; in welken post hij, in het Jaar 1632, den 7 Januarij, in *'s Hage* overleed, en wierd in de Kloosterkerk begraven. Hij is getrouwd geweest met PETRONELLA VAN STOPPELAAR, die, den 28 October van het Jaar 1604, overleed. Hij hertrouwde daar na, met MARIA VAN CROMSTRIJEN. Uit zijn eerste huwelijk, had hij
ver-

XVIII. D. pl. I.

J. G. de Goye, delin.

Seint. Vanderhey, sculp. 1701.

verwekt drie kinderen, waar onder CHRISTIAAN VAN DER GOES, gehuwd met MARGARETA DE GRUIJER. Hij overleed den 26 September van het Jaar 1677, en liet na zes kinderen.

GOES, (LIEVEN VAN DER) ADRIAANSZON, stierf ongehuwd, en werd, met meer anderen van zijn Geslagt, in de Kloosterkerk, in 's *Hage* begraven.

GOES, (ANNA VAN DER) zuster van LIEVEN, werd de vrouw van Mr. PIETER DE BIJE, Advocaat in 's *Hage*. Haar tweede man was ADRIAAN VAN DER GOES, die bij haar verwekte vijf kinderen; PETRONELLA, ongehuwd gestorven, in het Jaar 1624; 2. MARTYN, Regtsgeleerde; 3. WILLEM; 4. AGATHA VAN DER GOES, getrouwd, in het Jaar 1641, te *Delft*, met SIMON VAN GRASWINKEL; en 5. ADRIAAN VAN DER GOES, die ter vrouwe nam MARGRETA VAN HOOGENDORP.

GOES, (Jonker GERRARD RENOY VAN DER) Zoon van CHRISTIAAN VAN DER GOES en ANNA VAN SPANGEN. Den naam van RENOY, zijnde die van zijne moeder, hebbende aangenomen, heeft hij, van zijn jonkheid af aan, den oorlog gevolgd, en als een dapper Officier, ten dienste van den Koning van *Spanje*, zig gedraagen. Hij werd begiftigd met het Gouverneurschap van 't Kasteel van *Gend*, en overleed op het zelve, den 8 Augustus van het Jaar 1623. Dit Geslagt, als nog in wezen, bekleed, te *Delft*, en op andere plaatzen, de aanzienlijkste Eeramp-ten.

GOES, (BERNARDUS VAN DER) dus genaamd naar zijne Geboortestad *Goes*, in *Zeeland*, is de laatste geweest, die, in het Jaar 1571, toen bijna 21 Jaaren oud, in 't Convent der Predikheeren, zijne gelofte gedaan heeft, en, in dien haggelijken tijd, Biegtvader der Nonnen zijner Orde te *Wijk bij Duurstede* was. Naderhand heeft hij het Prioraat te *Kalkar* bekleed; hij was alvorens, in het Jaar 1605, Procurator van dat Convent geweest. Na een dienst van twee Jaaren is hij, op zijn verzoek, daar van ontslagen. Geenen kans ziende, om tot zijn eerste Convent, te *Zierikzee*, te konnen wederkeeren, werd hij,

hij,

hij, in het Klooster zijner Orde, te *Gend*, ingelijfd, daar hij, tot zijnen dood, die voorviel in het Jaar 1619, in ruste leefde; laaten verscheiden schriften na.

Zie LA RUE, *Geletterd Zeeland*, bl. 402.

GOES, (CORNELIS PIETERSEN VAN DER) geboortig in *Zuid-Beveland*, was *Dominikaner* Monnik te *Zierikzee*, van waar hij, in het Jaar 1566, na zijne Geboorteplaats wilde oversteecken, om te prediken en zijnen eersten Priesterlijken dienst te verrigten, met oogmerk om eenige almoesfen voor zijn Klooster te verzamelen. Doch, terwijl hij, buiten de Stadspoort, naar den Schipper wagtte, die hem zou overzetten, werd hij, door booswigten, die voorgaven *Geuzen* te zijn, jammerlijk mishandeld, en, na dat deeze hem half dood verlaaten hadden, door anderen naar zijn Klooster te rug gedraagen, waar in hij, weinige weken daar na, aan eene bloedspuwing overleed. Deeze *Goezenaar* had onder de Geleerden den tijtel van *Athleta fidei*.

Ibid. bl. 525.

GOESSINGE, eene Havezate, in 't Landschap *Drenthe*, bitnen de grenzen van het *Diverder Dingspil*.

GOFFREDUS, (HILBRANDUS) was gebooren in *Friesland*, en twel in het Dorp *Huizum*, alwaar hij *Pastoor* was. Hij was niet alleen een Godgeleerde, maar ook een *Wiskonstenaar*, en overleed in het Jaar 1500. Hij was de verzamelaar van de *Bischoppelijke Ordonnantien* der *Bischoppen* van *Utrecht*, die te *Gouda*, in het Jaar 1484, gedrukt zijn, en ook de *Schrijver* van verscheidene Godgeleerde Geschriften.

SUFFR. PETRI; VAL. AND.

GOGE

GOGH, (MICHEL VAN) Regtsgeleerde, is eerst geweest Penſionaris van *Vliſſingen*, zijne Geboortestad, en werd, in het Jaar 1655, wegens die Stad, gecommitteerd ter Rekenkamer des Lands en Graaflijkheid van *Zeeland*. Kort na dat KAREL DE II, Koning van *Engeland*, uit *Holland* vertrokken was, en den thron van *Engeland* beklommen had, werd goedgevonden, een buitengewoon Gezantschap derwaard te zenden, waar toe, den 22 Julij van het Jaar 1660, benoemd werden de Heeren van BEVERWAARD, SIMON VAN HOORN, Burgemeester der Stad *Amſterdam*, de Heer VAN GOGH, en RIPPERDA, Heer van *Farmſum*. Na 't ontvangen van hunne instructien en genomen afscheid, van den Staat, vertrokken zij den 29 October, en kwamen den 1 November te *Gravezande*. Wegens eenige veranderingen voeren zij niet voor den 16 dier maand, verder naar *Greenwich*, daar zij door den Lord RICHARD, (*) tweeden zoon den Marquis VAN AMONT, met vier of vijf Edellieden van 's Konings Kabinet, nevens den geenen, die de plaats des Ceremoniemeesters, toen zick, bekleedde, ontmoet, en uit naam zijner Majesteit verwelkomt wierden. Kort daar op vervolgden zij in des Konings Bark hunne reis naar *Londen*, daar zij, voor den Tour, aan de trappen door Lord GRAVEN ontvangen en verwelkomt zijnde geworden, in des Konings koetzen traden, en, met een gevolg van in de twintig koetzen met zes paarden, door *London* tot in 't huis van Sir. ABRAHAM WILLIAM^e gevoerd, kosteloos onthaald en ontvangen wierden, op ééne en de zelfde wijze, als dat aan Afgezanten van gekroonde hoofden geschiedde. Den 19 des namiddags, zijnde opgehaald door den Graaf OSSORY, hadden zij eerst openbaar gehoor, alleen in pligtplegingen bestaande, bij den Koning, straks daar op bij de Koningin

(*) AITZEMA zegt, dat de eer van door een' LORD buiten *Londen* gecomplimenteerd te worden, voor deezen nooit aan iemand der Ambassadeurs van H. H. Mog. gebeurd was: 't welk WICQUEFORT, door 't onthaal van BOREEL en RENSWOUDE in 't Jaar 1640, tegen spreekt.

ginne moeder, en 's anderen daags bij den Hertog van JORK, en de Prinses ROJAAL. Daar na gehoor in 't Kabinet bij den Koning hebbende, droegen zij zijne Majesteit voor, dat de voornaamste reden hunner bezendinge was, om vast te stellen tuschen dezelve en Hunne H. Mog. een goed verstand en vriendschap, als van ouds was geweest, en (om die te bondiger te maaken) eene eeuwigduurende Alliantie, welke zoude bestaan in eene belofte van Garantie, Commerce en Navigatie. Zijne Majesteit, hunne perfoonen en voorstel aangenaam verklaarende, voegde hen eenige *Engelsche* Heeren tot Commisfariſen toe, om verder te handelen.

De Ambasfådeurs keerden weder in September van het Jaar 1662; latende in *Engeland*, den Secretaris der Ambasfåde *CUNÆUS*, tot onderhouding der correspondentie omtrent de nog hangende zaaken. Den 2 October deeden zij verflag van hunnen handel, en roemden de betuiging van goede genegenheid, door den Koning en den Hertog van JORK gedaan, die, ter dier gelegenheid, ook gerecommandeerd hadden den Heer Prins van *Oranje*. Doch zulke recommandatien van *Engeland* fmaakten *Holland* niet; dies volftrekt beſlooten was die niet aan te neemen.

De Ambasfådeur VAN GOGH gaf ook, den 26 der zelfde maand, ter vergaderinge der Heeren Staaten van *Zeeland*, kortelijk berigt van 't geene geduurende zijn Gezantschap was voorgevallen, en op wat wijze het Tractaat, van nieuws met *Engeland* gemaakt, tot beſluit gebragt en wederzijds ondertekend was: voegende daar bij wat ernstige verklaaringen de Koning, op 't affcheid der Gezanten gedaan had tot nakooming van het geflootene, en opregte onderhouding van alle goede vriendschap en vertrouwendheid met deezen Staat; verzeld met nadrukkelijke recommandatie van den perfoon en de belangen zijner Hoogheid, den Heere Prinſe van *Oranje*. Al 't welk gehoord zijnde, wierd de Heer VAN GOGH daar over van wegen de vergaderinge bedankt, en wel in 't bijzonder over den ijver, de naarſtigheid en het beleid, dat hij, nevens de Heeren zijne Amptgenooten, tot het voltrekken van dat goede werk had gebruikt; 't welk hooggemelde Staaten beloofden bij alle gelegenheden te zullen erkennen. Ook werd die Heer, dewijl toen ſtond gehandeld te worden tot gefadiging van 't gemelde Trac-

taat,

taat, verzogt, zig onbezwaard en gereed te willen houden, om aan die hooge vergaderinge zodanig verder berigt te geeven, als op eenige deelen of uitbreidingen van 't zelve zoude mogen worden vereischt; waar toe hij zig ook gulhartig en beleeftelijk aan Hunne Ed. Mog. heeft aangeboden.

In het laatst van April des Jaars 1664 wierd goedgevonden, den Heer VAN GOGH aan te stellen tot Ordinaris Ambassadeur van deezen Staat, bij den Koning van *Groot-Brittanje*: gelijk hij dan ook zijne Instructie in Maij ontving. Daarenboven magtigden Hunne Hoog Mog. hem, om, ten koste des Lands, eenige ervarenen perfoonen tot kundschappeevers, in de omliggende havens of elders nodig weezende, te mogen gebruiken. Ook werd goedgevonden, dat de schade, die op de wissels zoude koomen te vallen, voor zo veel zijn tractement aanging, bij *Zeeland* zou worden vergoed en betaald; als mede dat hij zijne onkosten en verschoot van *Holland* en *Westvriesland* wederkrijgen zou; en eindelijk dat hem, tot zijne toerusting, zouden worden toegelegd zes duizend guldens ééns, mede te betaalen door *Holland* en *Westvriesland*, uit hunnen post op den staat van oorlog daar toe geschikt.

Den 17 Junij vertrok hij van *Scheveningen*, en kwam den 19 in de Rivier van *Londen*, voor de Hoop, twee mijlen van 's *Gravezande*; daar hij, overmids het gedaane verbod van eenige Schepen uit *Holland* (wegens de besmetting der daar toen zijnde pest) te laten pasfeeren, tot 's anderen daags verblijven moest. Incognito aldus te *Londen* gekomen, had hij 's avonds ten agt uren afzonderlijk gehoor bij den Koning, die zijnen perfoon en overkomst voor aangenaam verklaarde, met veele minzaame uitdrukkingen, zo omtrent den Staat als omtrent hem zelve; klaagende des niet te min, dat de *Nederlandsche Oost- en Westindische Compagniën* dagelijks groote moeienis en schade aan de *Engelschen* dedden, en dat op zijne klagten aan de Staaten Generaal deswegens geene voldoening volgde. De Ambassadeur, zijne Majesteit hier op naar gelegenheid van tijd en zaken gediend hebbende, zeide de Koning: *Laat ons vrienden blijven*. Waar op de Ambassadeur met de vereischte hofflijkheden afscheid nam. Des anderen daags had hij een dergelijk gehoor bij den Hertog van

JORK: maar den 5 Julij had hij dat in 't openbaar, bij den Koning; twee dagen daar na bij de regeerende Koningin; en, den volgenden dag, bij de Koninginne Moeder, voorts bij den Hertog en Hertogin van JORK.

In de maand December van het Jaar 1665 werd de Ambassadeur VAN GOGH, door Hunne Hoog Mog. ter gelegenheid der ontsaane vredebreuk met *Engeland*, te huis geroepen, bij eenen brief aan den Koning van dat Rijk geschreeven, die hem daar op een fcherp antwoord toezond. Eindelijk kwam hij, na genomen affcheid van zijne Majesteit te *Oxford*, tot *Londen* aan, en van daar met een Jagt naar *Holland*, alwaar hij in den *Haag*, den 11 Januarij van het Jaar 1666, beknoptelijk opening deed van zijne handelingen; roemende voor 't overige des Konings heuschheid in allen opzigte, doch daar bij voegende, dat de Hertog van JORK nog meest den oorlog in 't hoofd had, als die gezegd had: *men moest elkanderen in Zee nog eens begroeten*. Voorts melde de Ambassadeur, dat men in 't gemeen verlangde naar den oorlog met *Frankrijk*; dat in *Engeland* geen gebrek van Zeevaart was; dat de Koophandel daar bloeide, en dat, of nu en dan door de *Hollanders* een Schip genomen werd, men dat niets agtte; dat het den *Engelschen* aan geen geld mangelde, enz. Den 26 dier zelfde maand verscheen hij ter Vergadering der Staaten van *Zeeland*, daar hij aan Hun Ed. Mog. ook een kort berigt zijner verrigtingen gaf, verzoekende te gelijk eenige weinige Gedeputeerden, om eenige geheime zaaken nader te mogen openen, gelijk hij reeds aan Gedeputeerden Hunner Hoog Mog. in den *Haag* gedaan had. Waar op hij, zo voor zijn berigt als goeden ijver, vlijt en loflijk beleid, tot 's Lands dienst in zijne Ambassade aangewend, bedankt zijnde, werden hem, tot het ontvangen der geheime zaaken, toegevoegd, de Heeren THIBAUT, STAVENISSE, GRUWAART, VRYBERGE, INGELS en REIGERSBERG, met den Raadpensionaris van 't Land.

Den Heere VAN GOGH, die, geduurende den tijd van zijn Gezantschap aan 't Hof van *Engeland*, altijd zijn Ampt als Rekenmeester van *Zeeland* had blijven behouden, werd nu ook, bij Staatlijke Resolutie, den 20 Augustus van het Jaar 1666, toegelegd het volle tractement, zedert dien tijd tot heden toe verloop; gelijk hij dan mede altijd zijn aandeel genooten heeft

uit

uit de daar toe behoorende Emolumenten (*). In het Jaar 1667 werd hij Raad van *Vlissinge*, zijnde de eerste geweest, die, zedert de opregting der Reekenkamer tot dien tijd toe, wegens die Stad Rekenmeester geweest is, en tevens het Raadsamt bekleed heeft. Hij overleed in het Jaar 1669.

Zie DE LA RUE, *Staatkundig Zeeland*, bl. 45-50.

GOGAVA of GOGAVINUS, (ANTONIUS) gebooren in de Stad *Graaf*, werd een vermaard Doctor en groot Mathematicus in *Italië*. Hij heeft veele geleerde werken nagelaaten.

Zie PONTANUS en PETIT, *Nederl. Republiek*.

GOINGA, eene Edle Staate, nabij het Dorp *Heeg*, in de Grietenije *Wijmbritzeradeel*.

GOINGARIJP, een tamelijk groot Dorp, zig in de lengte uitstreckende, in de Grietenije *Doniawerstal*. Dit Dorp heeft 29 stemmen.

GOKKINGA, een Adelijk Slot, tusfchen de Dorpen *Zuid- en Noordbroek*, in het groot Oldampt van de *Groninger Omme-landen*.

GOLBERDINGEN of GELBERDINGEN, een Dorp onder het Graaffchap *Kuilenburg*. Volgens PONTANUS behoort het onder *Gelderland*; doch VAN DER HOUVE meent dat het, met *Everdingen*, onder *Holland* behoort. Dan daar *Everdingen* en *Colberdingen* onder het Graaffchap *Kuilenburg* behooren, volgen wij PONTANUS.

GOL-

(*) *Notul. ter Rekenk. van Zeeland*, 1 Aug. 1663, en 8 Maart 1667.

GOLDA, is een vaart, met een gedeelte van een natuurlijken stroom, dwars liggende, tusfchen den *Rhijn* en den *Hollandfchen Ijffel*. ANDREAS, Bifchop van *Utrecht*, heeft, in den Jaare 1139, aan de Kerke van *St. Salvator* gefchonken, alle de Tienden van de nieuw bebouwde landen, daar aan behoorende, als mede het waereldlijk regt. Graaf FLORIS DE V noemde deeze vaart, in zijn giftbrief van het Jaar 1281, de *Goude*. Daar is 'er ook een tusfchen de *Zeeuwfche* stroomen, die Keizer OTTO DE II, in den Jaare 974, de Rivier *Golda* heeft genaamd. MELIS STOKÉ noemde deeze vaart ook de *Goude*, als hij zegt:

*Op de Goude vochten al den nacht
Ende in Middelburg bin der gracht.*

ALTING, *Nor. Germ. Inf.* Part. II, pag. 71.
M. STOKÉ, in JAN DE II.

GOLKEHEIM, eene Edele Staate, onder het Dorp *Garijp*, in de Grietenije *Tietzerkeradeel*.

GOLTHORN, een der 33 *Friefche* Dorpen, welke in het Jaar 1277, verdronken zijn.

GOLIUS, (JACOBUS) Hoogleeraar in de Wiskunde en *Arabishe* Taale, op de Academie te *Leiden*, werd, in het Jaar 1596, binnen 's *Gravenhage* uit een oude en aanzienlijke Familie, die weleer binnen *Leiden* gewoond had, gebooren. Zijn overgrootvader was FRANCISCUS GOOL. Zijne zóonen en kleinzóonen bekleedden, even als hij, de waardigheid van Scheepen en Raaden te *Leiden*.

GOLIUS (FRÉDERIK) of GOOL, de vader van JACOBUS, bekleedde mede aanzienlijke Ampten, en heeft zig, geduurende het beleg van *Leiden*, als een waardig Burger gedraagen. JACOBUS, den ouderdom van 20 Jaaren bereikt hebbende, begaf zig, na de Academie verlaaten te hebben, op zijns vaders Hofftede *Naaldwijk*, om zijne studie aldaar in ftilte voort te zetten. Ver-

vol-

volgens deed hij eene reize naar *Frankrijk*, en daar na, in gevolge van den Afgezant der Staaten, naar *Marrokko*, om zig de gronden der *Arabische* Taale eigen te maaken. Bij zijne terugkomst werd hij, in de plaats van zijnen voorigen meester ERPENIUS, tot gezegde waardigheid beroepen. Hij, over zig zelven nog niet voldaan zijnde, verzogt verlof nog eene reize naar de *Levant* te mogen doen, en keerde, na verloop van vier Jaaren, te rug. Om met één woord alles van hem te zeggen, hij heeft den roem nagelaaten, dat hij in de kennisse dier Taale nooit zijnen wederga gehad heeft. Hij overleed den 28 September van het Jaar 1667, nalaatende twee zoonen, waar van de eene de grootste waardigheid in *Leiden*, en de andere aanzienlijke Ampten in de Staats-Regeering bekleed heeft.

BAYLE, *Dictionaire.*

GOLTZ (HUBERT) of GOLTZIUS. De groote roem, dien LAMBERT LOMBARDOUS, door zijne uitmuntenheid in de Schilderkonst verkreegen heeft, als hebbende een nieuwe en betere manier, dan de oude, gevonden, deed denzelfen veele leerlingen verkrijgen. Onder deezen was HUBERT GOLTZ, of GOLTZIUS, gebooren te *Venlo*, doch herkomstig van *Wurtsburg*, daar zijne voorouders gebooren waren. Bij den gemelden LOMBARDOUS zag en kopieerde GOLTZIUS verscheiden dingen naar de Antieken, zo wel *Roomfchen* als anderen, die van de oude *Franken* in *Duitschland* na gebleeven waren, en welken in hem een ijver en lust verwekten, om met behulp van zijne geleerde belezeneheid, de *Roomfche* Oudheden te onderzoeken, waar in hij zeer ervaren geworden is, en door de handleiding van den Heer van WATERVLIEET heerlijke zeldzaamheden voortgebracht heeft.

Geduurende twaalf Jaaren hield hij zig onledig met het bijeenzamen der penningen, pronkende met de afbeeldzels der *Roomfche* Keizeren, welken hij door een zeker Schilder van *Kortrijk*, geheeten JOOST GIETLEUGEN, een welgeleerd en vernuftig man, wiens levenswijs geenzints dien bijnaam verdiende, deed tekenen en in hout snijden, en die hij, op verscheiden gronden gedrukt, in een groot boek uitgegeeven heeft. Dat

werk, waar aan GOLTZIUS veel arbeid besteed had, en 't geen de borstbeelden van alle de Keizers bevatte, van JULIUS CAESAR af tot KAREL DEN V en FERDINAND, met inlassing van eenige ledige ronden voor de troniën der Keizeren, van wien geene gedenkpenningen te vinden zijn, had hij met zwaare kosten in verscheiden Taalen te *Brugge in Vlaanderen*, zijne woonplaats, op zijne eigene Drukkerij doen drukken, die van zeer fraaie letters voorzien was, of schoon hij geen open winkel hield. Behalven dat boek heeft hij verscheidene anderen uitgegeeven, die bij de geleerden in agting en aanzien zijn: als in den Jaare 1563 een werk in 't *Latijn*, ten tijtel voerende *Cajus Julius Caesar*, of de Historie der *Roomsche* Keizeren, uit gedenkpenningen opgemaakt, en met het leven van JULIUS CAESAR verrijkt; welk werk hij den Keizer FERDINAND opdroeg. Ook gaf hij in den Jaare 1566 een ander werk, in de evengenoemde Taale, in 't ligt, genaamd *Fasli*, vervattende de overheeringen en Feestvieringen der oude *Romeinen*, van de grondlegging van *Rome* tot den dood van AUGUSTUS; alles met gedenkpenningen eigenhandig door hem gefneden en met uitleggingen verrijkt: 't geen hij den *Roomschen* Raad of Senaat opdroeg, die hem, in den Jaare 1567, in erkenisfe van zijne voortreffelijkheid en geleerdheid, op het Kapitolium, bij een bezegelden brief, wiens afschrift in zijn zedert uitgegeeven werk, *Cesar Augustus* betijtel, gevonden word, tot een Edal *Roomsch* Burger verklaarde. Het laatstgenoemde werk, in twee boeken verdeeld, waar in de levensbijzonderheden van CAESAR AUGUSTUS in de *Latijnsche* Taale beschreeven zijn, gaf hij uit in den Jaare 1574, en verrijkte het met platen der gedenkpenningen en hunne reversen of tegenzijden. In het Jaar 1576 gaf hij in het ligt een *Latijnsch* werk, onder den tijtel van *Sicilia* en *Magna Graecia*, of de Historie van de Steden en volken van Groot *Griekenland*, met *Grieksche* gedenkpenningen en hunne beschrijvingen.

De reeds gemelde en meer andere werken, door GOLTZIUS beschreeven, en die allen in groote boekdeelen kostbaar en met fraaie letteren gedrukt zijn, strekken ten getuigen van zijnen vlijt en kundigheid, en doen de gedagtenis der voortreffelijke oudheid van het *Roomsche Keizerrijk* herleeven.

Of

Offchoon ik van zijne Penfeelwerken weinig te verhaalen weet, is mij nogthans bekend, dat hij verfcheiden dingen, onder anderen te *Antwerpen*, ten tijde van het Feest der Orde van het Gulden Vlies, voor de *Oosterlingen* gefchilderd heeft. Voorts was GOLTZIUS flout in het onderneemen en kloek in het uitvoeren.

Zijne eerfte huisvrouw was de zuster van de laafte huisvrouw van PIETER KOEK VAN AALST, bij welke hij eenige kinderen teelde, welke hij *Romeinfe* naamen deed geeven, als MARCELLUS, JULIUS en dergelijken. Staande dat huwelijk vertrok hij naar *Rome*, buiten weten van zijne Egtgenootte, die meende, dat hij zig naar *Keulen* begeeven had. Ten tijde als hij te *Brugge* woonde, fchepte hij veel vermaak en uitfpanning in de Sermoenen van zekeren graauwen Monnik, geheeten BROER KORNELTS; en deeze Sermoenen zijn (zo gezegd word,) door hem beschreeven en gedrukt; ook heeft hij dien Monnik op een panneel in olievertf genoegzaam van vooren geportretteerd, en hoe wel uit het geheugen, zeer wel getroffen, met al zulk een verftoord wezen, als hij zettede, wanneer men hem met fchimpdigten en fchotfchriften te vooren had getergd. Dat Portret, 't welk, zo veel de kunst betreft, wel behandeld was, heb ik gezien en in handen gehad.

Zijne huisvrouw overleeden zijnde, begaf hij zig in een tweede huwelijk, met eene vrouw van geen zeer goed gerugte; tot finerte van zijne kinderen en vrienden, en tot zijne eigene onrust, fchade en fchande, gelijk meer aan wijze en verftandige mannen wedervaren is, die te veel vertrouwen ftellende op zig zelve, de ongeftradigheid van fommige vrouwen gemeend hebben door de reden te zullen konnen matigen, de ingekankerde kwaade gewoonte door goed onderwijs te verbeteren, en de bedorven zeden te hervormen.

GOLTZIUS, die een zeer ftatig man was en veel ooreel bezat, was bij grooten en geleerden in geen gering aanzien. Aan ANTONIO MORO, een zijner penningwerken, zeer fraai gebonden, gefchonken hebbende, zeide deeze, dat gefchenk niet dan met zijne kunst te willen erkennen, en deed hem eens en andermaal 'smorgens komen, om hem te portretteeren, doch weder, na hem telkens een ontbijt voorgezet te hebben, ver-

trekken, tot de derde reis toe, wanneer hij hem binnen een uur, of immers een zeer korten tijd, ongemeen fraai en welge-lijkend afmaalde; want hij ondertuschen zig het regte wezen van GOLTZIUS in het geheugen geprent had. Naar dat Portret, 't welk nog te *Brugge* berust, is dat gesneden, 't welk voor een zijner werken geplaatst is. Gelijk zijne boeken met verscheiden *Latijnsche* lofdigten vereerd zijn, is ook op dat Portret door eene *Engelschen* Gezant het volgend bijchrift gemaakt:

*In effigiem HUBERTI GOLTZII, ab Antonio Moro expressam,
Daniëlis Rogerii Angli Epigramma:*

*GOLTZIUM arte parem pingendi cernis Apelli,
Sculpendique parem, culte Lysippe, tibi:
Notitia imperii Graji pariterque Latini
Varroni similem, Pausaniaeque simul.*

Puntdigt van DANIEL ROGER, *Engelschman*, op het afbeeld-
zel van HUBERT GOLTZ, door ANTONIUS MORUS:

*Dir's GOLTZ, wiens kundigheid der Grieksche en Roomsche
Rijken*

*Voor geen PAUSANIAS of VARRO hoeft te wijken,
Voor wien in Snijkunst zelfs LYSIPPUS onder doet,
Voor wien in Schilderkunde APELLES zwigten moet.*

HUBERT GOLTZ, overleed te *Brugge*, in of omtrent het Jaar
1583.

Zie VAN MANDER, *Leven der Konstschilders*,
I. Deel, bl. 260-265.

GOLTZIUS. (HENDRIK) Wanneer de veelvermogende en werk-
zaame natuur jonge lieden tot de Schilderkunst (om zo te spreek-
ken) voorgeschikt en afgezonderd heeft, blijft zij met haaren
invloed niet agter, noch laat het zaad, 't geen zij in den boezem
van de zulken (als in een goeden grond) gestort heeft, daar in
ver-

verborgen blijven, maar doet het heel vroeg te voorschijn komen, mildelijk opwasfen, en deszelfs aanhoudende vrugbaarheid voor 't oog der waereld aan den dag leggen. Hoe waaragtig dit zij, zal met dit leven van HENDRIK GOLTZIUS bewezen worden. Deeze was afkomstig van eerlijke en treffelijke ouders, en tot *Malbragt* gebooren, zijnde een Dorp in 't Land van *Gulik*, niet verre van *Venlo*, in 't Jaar onzes Heeren 1558, in Sprokkelmaand, eenige dagen voor dien van *Paulus Bekeeringe*. Hooger op is zijne herkomst uit een ander Dorp, genaamd *Heinsbeek*, daar zijn bet-overgrootvader den naam van GOLTZ, van oude tijden den stam eigen, reeds gevoerd had. De grootvader van onzen HENDRIK GOLTZIUS woonde te *Venlo*, en was een kunstig Schilder, HUBREGT GOLTZ geheeten, hebbende ook een broeder SYBREGT GOLTZ, een fraai Beeldsnijder. HUBREGT nu had eenen zoon en twee dogters, beiden aan Schilders gehuwd; eene van deezen was de moeder van eenen, ook HUBREGT GOLTZ genaamd, een uitnemend geleerd Historiefchrijver, hebbende den naam van GOLTZ van zijner moeders zijde aangenomen, daar hij anders VAN WEERTSEBURG geheeten was: hij onthield zig veel te *Brugge*, in *Vlaanderen*, gelijk boven in zijn leven verhaald is. De oude HUBREGT nu (zeg ik) had eenen zoon, JAN GOLTZ geheeten, een redelijk goed Schilder, woonagtig tot *Keizersweerd*, daar hij 't Burgemeester- en andere Regeeringsampren bediende; en wederom, behalven verscheidene dogters, ook twee zoons had, waar van de jongste, mede JAN GOLTZ geheeten, na 't overlijden zijns vaders een Glaschilder werd. Vermids hem 't geluk niet zeer gunstig was, trok hij naar 't voorgemelde Dorp *Mulbragt*, en begaf zig vroeg in den Egr: deezes oudste zoon was onze HENDRIK GOLTZIUS, een vet, wild en lustig kind, niettegenstaande hem zijne moeder, uit oorzaak haarer ziekelijkheid, weinig had kunnen te zuigen geeven. Deeze lustigheid en leevendheid van geest was oorzaak van verscheidene ongelukken, hem in zijne kindsheid overkomen; want eens viel hij op een scherp stoksken, 't welk hem de neus doorboorde; veelmaal is hij uit het water gered; 't vuur, waar mede hij kinderlijk veel op hadde, heeft hij ook beproeft: want een Jaar of meer oud zijnde, en alleen

gaan-

gaande, viel hij in 't vuur, en met het aangezigt op eene pan met gebrande olie, verbrandende in de gloeiende koolen beide zijne handen. Zijne moeder stelde wel allen vlijt in 't werk, nagt en dag, zonder moeite of smert te ontzien, dezelve spalkende, smeerende, enz. om ze wel te geneezen; maar een neuswijze buurvrouw deed 'er de spalken af, zeggende, dat zij het beter beschikken zoude, en wond slegts de regterhand in eenen doek, waar door de zenuwen opkrompen, invoegen, dat hij nooit die hand regt heeft kunnen open doen. Nog gebeurde hem een ongeluk in zijne kindsheid: want zijn vader liet hem eens, door een misflag of uit onkunde, *Auripigmentum* in den mond steeken, welk hij daar na, zo veel hij kon, weder daar uit krabde.

Toen nu GOLTZIUS omtrent drie Jaaren oud was, vertrok zijn vader JAN GOLTZIUS uit het Dorp *Mulbragt*, en ging met de woon naar *Duisburg*, een Steedje in 't Land van *Kleef*, waar GOLTZIUS op zijn vierde Jaar ter Schoole ging om 't *A. b. c.*, en verder spellen en leezen te leeren. Van toen af wilde de natuur niet langer verbergen, wat 'er in hem lag, en waar toe hij geschikt was; des, gelijk de katten al vroeg gezind zijn te muizen, zo zag men in hem ook wel haast, werwaard de genegenheid van zijnen geest overhelde, te weeten de Teekenkonst, door de mannetjes, die hij veelal met de pen in plaats van letters maakte. Hier door nam de vader 't besluit, om hem aan 't Portret- en Glaschilderen te zetten, en van de Schoole af te neemen. Zeven of agt Jaaren oud zijnde, deed hij niet dan teekenen, zo in zijn huis als elders op planken en muuren; ook was zijn geneegenheid meer, om iet uit eigene vinding te doen, dan met geduld zig te zetten, om eenig stuk van eens anders arbeid geheel na te maaken. Op dien voet bevljigtde hij zig van jongs aan in de kunst, en hield zig gestadig aan den arbeid, met glazen maaken en beschilderen. Het heugt mij, eenige teekeningen van zijn eerste kindsheid gezien te hebben, waar in men een uitnemend oordeel en behendigheid, om de meeningen zijner Historien klaar, volkomen, en met naauwkenrigheid uit te drukken, merken konde. De geduurige ziekelijkheid zijner moeder veroorzaakte, dat hij veeltijds de andere kinderen moest op-

pas-

passen, de knechts helpen, en huiswerk doen, tot groot nadeel van zijne genegenheid en voorneemen; egter was de lust zo vuurig in hem, dat hij op alle heilige dagen naarstiglijk, met op muuren en elders kemels, olifanten en andere groote dingen te teekenen, bezig was. De vader dit ziende, liet den jongen maar teekenen, schilderen en kladden, al wat hij wilde, mids hij maar zijns vaders zaaken niet verzuimde of veragterde; want, (gelijk gezegd is) den man 't geluk niet mede, maar veelal tegen liep. GOLTZIUS merkende, dat zijne hulp en naarligheid te huis wel noodig was, bedroefde zig dikwils, dat hij niet uit zijner ouderen huis en daar ter plaatze konde koomen, waar hij iet fraais van de kunst hadde mogen zien; doch gedroeg zig hier in lijdzaam. Hij raakte door zijne groote kunstliefde aan 't etsen in 't koper, en beproefde het ook, om met zijn lamme (of verminkte) hand in 't koper te leeren snijden; 't welk hem van 't begin af zo gelukte, dat KOORNHART, toenmaals vier mijlen van daar woonende, wilde aannemen, om hem het Plaatnijden te leeren; want hij hadde voor denzelfen alreede veele perken geteekend, die hij zelf voorneemens was te snijden. De vader toonde zig daar toe overbodig, en maakte met hem een verdrag voor 2 Jaaren. Maar, alzo de voorwaarden of besprekken van dit verdrag aan GOLTZIUS niet bevielen, raakte dat te niet; waar op KOORNHART voorfloeg, dat GOLTZIUS 't bij hem een maand of twee beproeven, en, zo 't hem niet beviel, 'er uit zou mogen scheiden. Hier in bewilligde GOLTZIUS gaarne, op dat hij dus de behandeling zien mogte; doch toen KOORNHART zeide; „ zo gij 'er dan uitscheid, zult gij mij aan beloven, bij geenen anderen meester, noch bij u zelven, te leeren,“ floeg GOLTZIUS alles af, behoudende zijne vrijheid, en is met zijne vader weder naar huis vertrokken, niet nalatende zig dagelijks in 't Plaatnijden te oefnen. KOORNHART dit merkende, heeft den Jongeling terstond werk gegeven, en daarenboven geraaden, hem in *Holland* te volgen, 't welk hij deed. Doch zijnen vader of ouders beliefdde het, met hem derwaard te trekken, willende hem alleen zulk verlof niet geeven.

GOLT-

GOLTZIUS dan kwam te *Haarlem* woenen, even na den grooten brand omtrend *St. Jansdag*, terwijl KOORNHART vermaakschepte in het begin en aanleeren van GOLTZIUS, en hem dikwerf onderwees op de beste wijze (zijnes bedunkens) en naar zijn uiterste vermogen. Dus te *Haarlem* woonagtig, sneed hij langen tijd voor KOORNHART en FILIPS GALLE; zijne ouders intusfchen van daar weder naar *Duitschland* vertrokken zijnde. Hij nu te *Haarlem* blijvende, begaf zig in 't huwelijk met eene weduwe aldaar, die eenen zoon hadde, wien hij van jongs aan vlijtig heeft onderweezen, en door groote naarstigheit tot het *Plaatfnijden* gebragt; deszelfs naam was JAC. MATHAN (*).

GOLTZIUS nu maar 21 Jaaren oud en gehuwd wezende, begon bezorgd te worden wegens zijne huislijke omftandigheden en middelen van beftaan, en vervfel in zulk eene zwaarmoedigheid, dat hij bijna geene gezonde dagen meer hadde, en eindelijk in eene uitteerende ziekte verviel, wel drie Jaaren bloed fpuwende. De Geneesmeesters befteedden wel allen vlijt om hem te helpen, doch alles te vergeefs; zijnde die zwaarmoedigheid te zeer ingeworteld: te meer, vermids hem daar bij ook eenige moeilijke omftandigheden wedervoeren. Hij nu ziende zijn leven (als men zegt) aan eenen zijden draad hangen, en geen Genes-

(*) Deze JACOB MATHAN, was in den Jaare 1571 op den 15 van *Wijnmaand* gebooren, en heeft het teekenen zo wel als het *Plaatfnijden* bij zijnen behuwdvader GOLTZIUS geleerd. Veele Jaaren heeft hij in *Italie* doorgebragt, en veel in 't koper gefneeden, naar de voornaamste Italiaanfche en Nederlandfche meesters, ook wel naar teekeningen van deezen zijnen behuwdvader, of die van zijne eigen vinding; hij fchilderde ook met olieverf, artseerende met het penseel, als of het teekeningen met de pen waren. Hij heeft eenige plaaten van GOLTZIUS, die deeze, door den dood verrast, ten halven had laaten liggen, na deszelfs overlijden opgemaakt: onder anderen is 'er eene heel groote prent van twee volle vellen, verbeeldende de bruiloft te *Kana* in *Galilee*; welker eene helft door

GOLT-

neesmeester vindende, die moed had hem te helpen, zeggende zij allen, dat het met hem te verre was gekomen, nam, hoe zwak ook, een vast befluit, naar *Italië* te reizen, hoopende daar door eenige beeteringe te bekoomen, of ten minsten voor zijnen sterf dag de fraaiheid en schoonheid der kunsten in *Italië* te aanschouwen, 't welk hem door zijn huwelijk en meer andere zaaken zo lang was belet geweest. Hij nam dan ten dien einde zijnen knegt mede, te huis latende verscheidene leerlingen en den Drukker, en is, in het Jaar 1590, in 't laatst van Wijnmaand, over *Amsterdam* naar *Hamburg* vertrokken, hebbende, behalven eene lange reis, zwaar onweder en storm; weshalven hij den verderen togt te voet ondernam, en is ook op deeze wijze met zijnen knegt gantsch *Duitschland* doorgereisd, zonder koude of vorst te ontzien; bevindende zig hoe langer, hoe beter gesteld, waar toe niet weinig hielp de groote geneugte, door 't gezigt van zo veele en verschillende Landouwen en verandering van menschen veroorzaakt. In 't bijzonder vermaakte hij zig op de reis met boertige grappen, die hij op verscheidene plaatzen aanregtte; bij voorbeeld: zo hij ergens in eene Herberg in gezelschap van Schilders, Plaatsnijders, of andere Kunstenaars was, liet hij zijnen knegt voor meester spelen, en hield zelf zig gantsch onweetende, verneemende door dit midde
al-

GOLTZIUS, en de wederhelst door MATHAN gesneeden is. 't Getal zijner prenten is te groot om hier te melden. Hij overleed te Haarlem op den 20 van Loumaand van het Jaar 1631, in zijn 60 Jaar, en liet drie zoons na, JAN, ADRIAAN en DIRK. De oudste, JAN, was een braaf Schilder, en overleed ook te Haarlem, in 't Jaar 1643, nog jong zijnde; zijn broeder ADRIAAN is mede een kunstig Plaatsnijder geweest, doch meest van portretten, die nog heden bij de liefhebbers met veel agting bewaard worden. De jongste, DIRK, sneed veel Historien, ook wel portretten: van deezen is nog voor handen de afneeming van 't kruis, naar de Schilderij van Geertgen tot St. Jan.

alles, wat zij in 't harte hadden, ook hoe zij hem zelve en zijn werk lasterden, de een uit afgunst, de ander uit onverstand, doch ook sommigen met goede redenen. Dit alles vermaakte GOLTZIUS derwijze, dat hij volkomen gezond is geworden. Dan gebeurde het eens wederom, dat de knecht te gast genoodigd werd, of uit last van zijnen meester, op zijne beurt ook eenige kunstenaars in de Herberg onthaalde, wanneer GOLTZIUS zig heel laag hield, hebbende bijna geene plaats om te zitten, en den knecht boven aan, als Gastheer, liet zitten; die dan van de anderen feestelijk bedankt werd voor 't goed onthaal, dat hij hun aandeed. Te *Munche* gaf hij zig uit voor zijns knechts reisgezels, en werd als zodanig genoodigd bij den kunstbevorderaar HANS SADELAAR, geevende zig uit voor eene Kaaskoper, of die zig met de Kaasmakerij geneerde, belovende aan SADELAARS vrouw, dat hij haar uit *Holland* kaas zou bezorgen, 't welk, door schrijven naar huis, ook zo geschiedde. Men wisselde hier verscheidene redenen over de prenten van GOLTZIUS, bij voorbeeld deszelfs grooten HERKULES, en andere dingen, waar op de knecht bescheidenlijk antwoordde; wordende dus alles als onder makkers verhandeld en beter afgenomen.

Het is tog in de wereld veelal 't gebruik of misbruik, dat men van een afwezenden vrijer en met minder ontzag of beleefdheid spreekt, dan wanneer hij tegenwoordig ware: want dan is men min of meer schroomagtig: daar bij komt, dat thans de veelvermogende vleiery en streelzugt te zeer in zwang gaat. Sommigen mogten hier op vallen, denkende, dat het niet voeglijk nog betaamelijk is, dat iemand zig bij zijne medekunstenaars of andere geesten zo vreemd en onweetend aanfelt, en hem dus eenigzints van geveinsdheid beschuldigen; doch mij is bekend, dat GOLTZIUS genoegzaame reden hier toe gehad heeft, en daarom gemakkelijk te verontschuldigen is, gelijk hij 't zig naderhand genoeg en openlijk gedaan heeft.

Dus reizende, is GOLTZIUS door lust voortgedreeven, in *Italië* gekoomen, bezoekende aldaar de Steden *Venetië*, *Bologna*, *Florence*, en eindelijk, op den 10 van Loumaand van het Jaar 1591, zijn lang gewenscht *Rome*, waar hij zig eenige maanden in stilte en onbekend ophield, als een *Hoogduitser* en eenigzints als een boer verkleed, zig noemende HEN-

DRIK

HENDRIK VAN BRAGT; hier vergat hij schier zig zelve, door het zien der uitnemende kunstige werken, en zijne ziel was (als 't ware) aan het lighaam ontvloten: het dagelijks beschouwen van versche en nieuwe voorwerpen maakte zijne begeerte nog grooter en vernieuwde telkens zijnen lust. Even als een slegte leerjongen begaf hij zig tot het nateekenen der beste en ongemeenste oude stukken met een gestadigen vlijt. De jongens te *Rome*, die daar veel op straat teekenen, hem in zulke houding ziende, keeken zomtijds over zijne schouders op het papier, belust om te weeten, wat deeze *TODESCO* tog voor handeling van 't werk hadde, meenende veel eer iet belachlijks, dan verwonderlijks te zullen ontmoeten. Dan 't ging hun (bij gelijkenis) als den *Roomschen* Raad, met den *Danubischen* boer, ten tijde van *MARKUS AURELIUS*: want zij wisten elkander niet weinig te vertellen van de handeling van den *Duitscher*, waar voor zij *GOLTZIUS* aanzagen, en begonnen met hem nu wat gemeenzaamer te worden, terwijl hij hun vriendelijk behandelde en zelfs onderregting gaf. Aanmerkelijk is het mede, dat ten tijde van het verblijf van *GOLTZIUS* binnen *Rome*, in gantsch *Italie* een ongemeene duurte van levensmiddelen was, en in *Rome* een jammerlijke benaauwdheid, veroorzaakt door besmettelijke ziekten en sterfte, zo dat 'er meenig duizend menschen in korten tijd storven en vergongen. Op alle straaten en gemeene plaatsen lagen de elendigen en zieken te zieltogen, zelfs hier en daar nevens zijne zijde den geest geevende, daar hij bezig was met antieke beelden na te teekenen; vaarende hij niet te min voort met zijnen lust te voldoen, ja niettegenstaande den vuilen stank, die alles te boven ging, en zijne fijnheid van reuk. Ondertussehen frekte het hem tot tijdverdrijf, te gaan, daar zijne prenten te koop hingen, om dus onbekend, en buiten iemands weeten, het oordeel der kunstenaaren daar ter plaatze aan te hooren. Met zulken handel, gepaard met veel opletendheid, is voordeel te doen.

Omtrent het einde van *Grasmaand* deszelven Jaars vertrok hij van *Rome* naar *Napels*, met zijnen goeden vriend en reis-

gezel den Zilverfmit JAN MATHYSSEN (*), en een geleerd jong Edelman van *Brusfel*, genaamd FILIPS VAN WINGHEN (†); alle drie hadden zij zig heel flordig en slegt verkleed, om het groot gevaar der bandieten of gebannenen, die in grooten aantal de wegen voor de reizigers zeer onveilig maakten. Deeze VAN WINGHEN was een groot oudheidminnaar of kenner, die van al wat hem merkwaardig voorkwam, aanteekening hield, en een gemeenzaame vriend van den vermaarden Landbeschrijver ABRAHAM ORTELIUS te *Antwerpen*, van wien hij ook verscheidene op de reis ontvangene brieven aan GOLTZIUS had getoond, onder anderen inhoudende, dat GOLTZIUS in *Italië* was, met bijvoeging van eenige kenteekens van zijn gelaat en perfoon, zelfs van zijne gebrekkelijke regterhand. 't Was hier om te lachen, dat VAN WINGHEN zulke begeerte toonde om hem te zien, dien hij dagelijks zag, en met wien hij reeds te vooren eenige maanden had omgegaan; eindelijk kon JAN MATTHYSSEN zig niet langer inhouden en zeide: Dit is GOLTZIUS. VAN WINGHEN, GOLTZIUS in zo slegte kleedinge beschouwende als een gemeenen bloed, en vergeetende dat hij zelf en zij alle drie op de voorverhaalde wijze verkleed waren, antwoordde: *Neen HENDRIK, gij en zij des niet, ik meen dien fraaien Hollandfchen Plaatsnijder.* GOLTZIUS lachte hierom, en dat VAN WINGHEN den man naar 't kleed oordeelde, daar hij zelf even eens toegetakeld was, en hernam: *Zou 't niet boertig zijn, Sr. VAN WINGHEN, dat*

(*) *Eigenlijk JAN MATTHYSSEN BAN, gelijk VAN MANDER zelf hem noemt in zijne opdracht van het werk, waar in hij hem aanspreekt als den trouwen en kortswijligen reisgezel van zijnen GOLTZIUS. Zie dezelve opdracht voor dat werk geplaatst.*

(†) *Deeze was in 't gezelschap van GOLTZIUS geraakt en reisde met hem, zonder hem te kennen, gelijk uit het volgende verhaal van VAN MANDER blijkt.*

dat GOLTZIUS hier nevens u ging. Neen, (zeide hij wederom) *gij en zij des niet*. Des avonds tot *Viletri* komende, herhaalde hij al weder, dat hij zo zeker schrijven had; waar op JAN MATTHYSSEN zeide: *Hoe ligt gij dus van uw brieven te maalen? dit is GOLTZIUS*. VAN WINGHEN werd kwaad en geloofde 't niet: ja GOLTZIUS zelf mogt dit op den weg bevestigen, 't was nog: *Ba HENDRIK, ik en geloof niets*. Tot *Terracina* gevorderd zijnde, was het wederom als vooren. Doch GOLTZIUS ziende, dat hij 't niet kon gelooven, en dat hij een eerlijk man en een goed reisgezel was, en deeze nu wel het regte diende te weeten, stak zijn kromme regterhand uit, toonende met eenen zijnen neusdoek, gemerkt met het teeken, dat op zijne prenten staat, te weeten H en G in een getrokken. VAN WINGHEN deeze zo klaare ken- en lidteekenen ziende, werd stom en bleek, vloog daar op GOLTZIUS schielijk om den hals, hem op een vriendelijke en hartelijke wijze omhelzende, en toonende zijn leedweezen, dat hij hem niet eerder gekend had. Zij vervolgden voorts hunne reize tot *Napels*, bezagen het kunstige aldaar, en te *Puzzoli* mede de zeldzaamheden der natuure. Te *Napels* heeft GOLTZIUS (zo ik meen) in 't Paleis van den Onderkoning na geschilderd een uitmuntend stuk der oudheid: een zittenden jongen *HERKULES*, en is met zijn gezelschap weder gekeerd naar *Rome*, op eene der Galeien van den Paus, om dat GOLTZIUS lust had om de naakte slaaven te zien roeien, doch zijn wegens den sterken wind te *Gaita* aan land gestapt, gaande voorts te voet tot *Rome* toe. Hier werd hij bij de Paters *Jesuiten* bekend, ook bij de kunstenaars aldaar, welker meesten met Craijons teekenden: 't zelfde deed hij ook te *Florence*, *Venetie* en in *Duitschland*, en verliet op den derden van Oogstmaand *Rome*, met geen ledige beurs te rug keerende; want ik ben van gedagten, dat nimmer eenig *Nederlander* in zo kleinen en zo ongeleegenen tijd aldaar zo veele en zo kunstige dingen heeft voor den dag gebracht. Hij dan kwam met zijnen metgezel JAN MATTHYSSEN te paard, tot *Bologne*, en hield zig te *Venetie* bij een goeden vriend, *DIDERIK DE VRIES*, eenige dagen op. Hier viel ook een zoete klugt voor met een Schilder, die van de komst van GOLTZIUS wist, en gezegd hadde, dat hij hem aan zijne uit-

terlijke gedaante en voorkomen kennen zoude; dit werd GOLTZIUS aangediend, dewelke JAN MATTHYSSEN zig voor af liet vertoonen; vermids nu JAN lang van stature en van een deftige houding was, werd hij van anderen voor GOLTZIUS verwelkomd, de JUPITER in de kunst geheeten, en tevens verzogt om eene teekening van zijne hand; maar deeze liet het zijnen makker doen, die 'er den naam van GOLTZIUS ook op stelde; tot dat eindelijk de ander zig in zijne gedagten, dat hij van iemand naar de uiterlijke gestalte kon oordeelen, zelfs bedroogen vond; waar over braaf gelachen, maar hij kwalijk te vrede werd, hoe wel het maar eene grap en kortswijl was. Zij reisden verder van *Venetic* op *Trenten*, en voorts op *Munchen*, waar ter plaatze hij ook zulken, bij welke hij te vooren onbekend was, op de toets zette (*), en sommigen niet weinig beschaamd maakte. Dus voortreizende, en overal de goede vrienden en kunstenaars bezoekende, is hij wel te pas en gezond te huis gekomen.

Doch weinig tijds hier te lande geweest zijnde, is hij wederom (de oorzaak is mij onbekend) in de voorgaande ziekte allens vervallen, die hem dermaate onder heeft gehouden, dat hij uitgeteerd en gantsch uitgedroogd, etlijke Jaaren geitenmelk drinken, ja zog uit de borsten van eene vrouw heeft moeten zuigen, of dit nog in staat ware, hem tot beterschap te brengen. Ten langen leste is hij, eger, na veel zukkens en zwaare krankten, met Gods hulp, tegen ieders gedagten en gevoelen aan, van die kwaal geneezen, hebbende niet weinig tijds in zijne zaaken verzuimd, vermids hij dagelijks veel tot verlustiging wandelen moest; zo dat hij nu wederom fris werd, en met grooten lust zijne kunst oeffende. Dit is her geene wij kortelijk van 't leeven van GOLTZIUS te melden hadden.

Wat

(*) *Wat zij van hem wisten te zeggen, zig onbekend houdende.*

Wat nu zijne werken betreft, zal ik voor af zeggen, dat zijne geestige teekeningen en prenten genoegzaame getuigen zijn, hoe verre hij in die kunst gekoomen is. 'Er zijn 'er te *Brugge*, die naderhand eenigen zijner dingen gezien hebben, door hem gesneden naar de teekeninge van *ADRIAAN DE WEERD*, die al in zijn vroege jeugd gedaan, en als zijne eerstelingen zijnde, egter zeer wel stonden, ja fraai waren: bijzonderlijk hadden deeze veel behaagen in een Hiftoretje van *LUKRETIA*, door hem zelve geïnventeerd en gesneden; onder anderen was 'er een maaltijd, waar in hij zeer aardig, veel al de hedendaagfche kleeding gebragt had, 't geen den welstand van 't stukje zeer vermeerderde, en was naar hun oordeel, heel wat anders, dan de gemeene slender onzer *Nederlanderen*. In 't Jaar 1583 tot *Haarlem* met ter woon gekoomen zijnde, kreeg hij kennis aan eenige teekeningen van *SPRANGER*, waar in hij grooten zin had. Dit moet men van hem zeggen, dat hij van jongs op, niet alleen de schoonheid en verscheidenheid van de natuur getragt heeft na te volgen, maar zig ook wonderbaar gewend heeft, de verscheidene handelingen van de beste meesters na te bootzen, nu eens *VAN HEEMSKERK*, *FRANS FLORIS* en *BLOKLAND*, dan weder van *FREDRIK*, en eindelijk van *SPRANGER*, wiens geestige manier hij zeer eigenlijk volgde; en sneed ook kort daar op dat heerlijk stuk, 't Hemels Banket (*) van *SPRANGER*, waar in ook de kunst haaren nektar rijkelijk en verlokkende opdiste, en aan Teekenaar en Snijder onsterffelijken roem bijzette. In zijn voorhuis, in 't begin van zijne komst tot *Haarlem*, hingen op groot en hoog doek de zeven Planeeten naar zijne vinding, door hem geteekend met geolied kool of zwart krijt, zeer uitmuntend gehandeld, gelijkende met wit en zwarte verf geschilderd te zijn, waar in de kennis der naakten zeer uitblonk. Ter zelve tijd zag men van hem op een groot langwerpig doek, van wit en zwart olieverf, dien Romein (+), die zijne hand verbrandde; zijnde dit stuk

ge-

(*) *Of Godenmaal.*(+) *Mucius Scaevola.*

gemaakt naar de plaats in eene kamer van een groot aanzienlijk huis, toenmaals den Burgemeester van *Haarlem*, GERRIT WILLEMSZEN, maar naderhand onzen GOLTZIUS toekomende, en daar als nog (zo ik 't wel heb) te zien. Ik zoude hier kunnen gewaagen van veelen zijner prenten, onder anderen zijne *Romein/sche* Helden, al vroeg van hem gedaan, waar in ook de heldhaftigheid der Teekenkunst en 't vermogen van het graafijzer niet weinig doorstraalen. Doch kortheidshalven zal ik veel overflaan, en maar melding maaken van zes stukken, door hem, versch uit *Italië* gekoomen, gewrogt. Want toenmaals zig te binnen brengende de handelingen, allerwegen van hem gezien, heeft hij veele en verschillende handelingen naar zijne uitvinding, met een eenige hand voor den dag gebragt, en dat zeer te verwonderen is, binnen zeer korten tijd gedaan, vermids hij ze tegen een aanstaande *Frankforter* Misfe of Markt in gereedheid wilde hebben. Toen zij nu vaardig waren, en nog bijna van geen mensch gezien, regtte hij 'er verscheidene zeer aardige klugten mede aan, in 't bijzonder met de prent der *Besnuijdenis*, op de manier van ALBERT DURER gesneden, waar in het portret van GOLTZIUS te zien is: dit en zijn merk of teeken liet hij met een gloeiende kool of ijzer uitbranden, en weder lappen, de prent berookende en toemaakende, als of zij heel oud en veele Jaaren in de wereld was geweest. Deze prent dan dus vermomd, en als 't ware, in maskerade verzonden naar *Rome*, *Vennetien*, *Amsterdam* en elders, werd bij de kunstenaars en verstandige liefhebbers met groote verwondering, behaagen en lust gezien, ook van eenigen voor groot geld gekogt, verblijd zijnde, zulk een stuk, dat nog nooit het licht gezien had, van den kundigsten *Neurenberger* bekoomen te hebben. Niet minder belachelijk was het, dat men alomme den meester zo hoog boven hem zelve hoorde opvijzelen: want op eenen tijd gevraagd of geopperd zijnde, of GOLTZIUS dat wel mogte gedaan hebben, antwoordden sommigen, die de minsten in de kunst niet waren, dat GOLTZIUS *het zijn leven zo goed niet zou kunnen doen*; en dit wel het beste was, dat zij van ALBERT DURER ooit gezien hadden: eenigen voegden 'er nog bij voor waarheid, dat ALBERT bij zijn leeven, een zekere plaat gesneden, en die, bij zijn overlijden, bevoolen had verborgen te houden, tot op hon-

honderd Jaaren na zijnen dood; en zo dan nog zijne dingen in agtinge waren, zouden men ze drukken, maar anders niet: dit moest derhalven eeniglijk deeze prent wezen. Wanneer dan eindelijk na zo veel gepraat en hoog zwetzen, de onverminkte prent versch gedrukt, het ligt zag, en zulke lieden onder 't oog kwam, stonden zij, (gelijk men zegt) met lange neuzen te kijken, en waren beschaamd en onthust wegens hunne waanwijsheid: eenigen toonden hun ongenoegen en spijt, jegens de geenen, die deezen pots hadden aangeregt. Gelijke klugt had hij met het stuk de Drie Koningen, op de manier van LUKAS van *Leiden*; omtrent dit was 't het vreemdst, dat 'er Plaatfijders, die de handeling en sneede der meesters zig wel meenden te verstaan, mede bedroogen werden. Uit deeze staaltjes is op te maaken, wat onder de menschen gunst of afgunst vermoogen, of ook het vooroordeel. Sommigen, immers die GOLTZIUS in zijne kunst meenen te versmaaden of te verkleinen, hebben hier onwetende hem boven de beste oude meesters en boven hem zelve gefeld; en dit geschiedde zelfs van zulken, die gewoon waren te zeggen, dat 'er geen betere Plaatfijders na ALBERT en LUKAS opstaan zouden, en dat GOLTZIUS bij hen niet te gelijken was. Om kort te gaan, deeze zes stukken waren genoeg tot bewijs, wat hij in deeze kunst vermogt. Zij waren opgedraagen aan den Doorlugtigen Hertog van *Beijeren*, van wien GOLTZIUS deswegens beschonken werd met een schoone gouden medailje, pronkende met het borstbeeld des Hertogs, en afhingende aan eene gouden keten.

Na deezen heeft hij, in 't Jaar 1597, het ligt doen zien, een geheele Pasie, die wonder fraai is, en gantsch op de manier van LUKAS van *Leiden*, uitgenoomen dat hij in de stelling der beelden, als anderzints een bijzonderen trant houd, die egter niet min goed en te prijzen is. Ik kan ook met geen stilzwijgen voor bij gaan, eene MARIA met den dooden CHRISTUS op den schoot, een middelmaatig klein stukje, eigenlijk op de manier van ALBERT DURER gefneeden, welke plaat berustte onder den kunstlievenden Heer BEERENSTEIN, te *Haarlem*. Al dit verhaalde te zamen strekt ten bewi ze, dat GOLTZIUS een zeldzaame *Proteus* of *Vertumnus* in de kunst was, met zig in alle gestal-

ten door nabootzing van anderen te kunnen herscheppen. Al in zijn eersten tijd heeft hij eenige verwonderenswaardige dingen gedaan, te weten, een vrouwtjen met slangen en duiven, in het verschiet **CHRISTUS** voor **PILATUS**: een zinnebeeld van 't bevel des Heilands, van eenvoudig te zijn als de duiven, en voorzigtig als de slangen: het gaat alles in netheid te boven, en bewijst een zonderlinge scherpheid van gezigt. Wat hij nu met teekenen of handelen van de pen vermoogt, mogen anderen des kundigen oordeelen. Op perkament heeft hij verscheidene stukken gedaan, zo kleinen als grooten: onder anderen eenen **BACCHUS** met **CERES** en **VENUS**, waar in een **Kupido** is, die vuur aanstookt, waar van 't licht op de beelden valt: dat is (zo ik meen) te *Rome*. Een ander, verbeeldende eene jongen **FAUNUS** en **FAUNA**, een zeer kunstig stukje, is bij den Keizer. Een zeer uitneemend stuk kwam aan de Heeren **FOUCHERS**, te *Augzburg*, zijnde een zogenaamde *Pietas*, daar **CHRISTUS** van 't kruis afgenoomen voor **MARIA** ligt, welke een inwendige, doch uitneemende droefheid, zonder weenen in 't aangezigt vertoont; men ziet 'er verscheidene Engelen bij (*), en in 't verschiet is de legginge in het graf. 't Is een stuk, dat van ordonnantie

en

(*) *De bijvoeging deezer Engelen brengt mij te binnen, de ordonnantie van eene schilderij, in de Hoofdkerk van Worms, boven het Altaar van eene der Kapellen in deeze Kerk; hier ziet men, dat de H. Moedermaagd den Heiland van 't kruis afgenoomen, ontvangt, terwijl verscheidene Engelen de gereedschappen der kruisiging ten hemel voeren. Deeze Schilder heeft zekerlijk toen ter tijd zig niet herinnerd, dat deeze allerwegen nog te vinden zijn, en als Heilige Reliquien van de Kerk geëerbiedigt worden; of het moest wezen, dat de Engelen, zedert al die overblijfsels, weder op de aarde gebragt hadden. Zie **MISSONS** Reize, I. Deel, bl. 43. Mogelijk is de teekening van **GOLTZIUS** wel naar dit stuk gevolgd geweest in de ordonnantie.*

en handeling niet te verbeteren is, en naar *Spanje* voor den Koning gebragt werd, die op den zelfden tijd overleed.

Na deezen kwam 't GOLTZIUS in den zin, op geplumuurde, of tot olieverf bereidde doeken, met de pen te teekenen; want hoe groot de perkamenten ook waren, vielen zij hem voor zijnen grooten geest en voorneemens nog te klein. Dus ging hij te werk, en teekende op eene tamelijk grooten geplumuurden doek, eene naakte vrouw met eene lachenden Sater, zeer aardig en sierlijk gedaan; hij heeft daar op ook gehoogd, hier en daar het naakte, eenigermaate met verve gekleurd, en 'er een vernis op gelegd: dit stuk, eerst onder den Schilder FRANCISCUS BADENS, te *Amsterdam*, kwam naderhand in handen van den Keizer, die zig niet weinig over dit werk verwonderde, en om te weten, hoe dit gedaan was, eenigen van de kunst tot zig liet roepen, die mede hunne verwondering te kennen gaven.

Voor den zelven BADENS heeft hij nog zo een stuk vervaardigd, verbeeldende eene naakte en liggende Venus met Kupido, en in 't verschiet de fabel van de Nimfe *Periffera*, die, wanneer Venus en Kupido gewed hadden, wie de meeste bloemen zoude leezen, Venus hielp plukken, en om deezē zaak van Kupido in eene duif verandert werd. De ordonantie van dit stuk is uitneemend, gelijk mede de aktien der beelden, stelzel en handeling met gladde lange artseeringen, zō dat het niet alleen zeer te prijzen is, maar dat 'er ook niets op te vitten valt. Nog was hij bezig, zedert een geruimen tijd, over een zeer grooten doek, waar in eenige groote naakte beelden zouden komen, en moest dit stuk alle deszelfs voorgaande penwerken te boven gaan, zo als men bij gerugte verstaan had; doch om 'er met eenige zekerheid van te schrijven, behoorde men ten minsten het begin gezien te hebben, 't welk niet gebeurd is: want hij liet zijne dingen, nog onafgedaan zijnde, niet gaarne zien, maar afgedaan, zeer gaarne aan ieder die wilde; waar in, benevens andere zaaken, hij gelijk was aan den uitmuntenden MICHAEL ANGELO. Ik voor mij geloove niet, dat iemand zo vast en vaardig in de kunst was, als hij, om een beeld, ja een gantsche Historie uit de hand,

zonder eenige tekening, ten eersten met de pen vaardig te trekken, en dat met zulke zuivere juistheid en betooning van geest. Hier mede zullen wij van zijn kundigste pen aftappen, haar, gelijk het past, in de handen van dien Keizer in de kunst latende, en willen nu tot zijn schilderen overgaan.

GOLTZIUS uit *Italië* gekoomen, had de fraaie *Italiaansche* schilderijen zo vast in zijn geheugen geprent, dat hij ze, waar hij zig bevond, als in een spiegel, nog gestadig voor zig zag; nu verlustigde hij zig in de engelagtige bevalligheden van RAPHAËL, de natuurlijke vleezigheid van CORREGGIO, dan in de uitkomende hoogzels, en verre afwijkende diepzels van TITIAAN, de schoone zijdekens en andere wel geschilderde dingen van VERONESO en anderen, te *Venetie*, waar bij de Inlandschen hem afvielen, en min volmaakt voorkwamen. 't Was een lust voor Schilders in hun leven, hem hier van te hooren spreken; want, al wat hij sprak, was van gloeiende karnatien, (wegwijkende) diepzelen, en dergelijke ongewoone, of weinig gehoorde uitdrukkingen; tekende hij iet, de naakte beelden vooral, moesten met de kraions hunne verven hebben, tot dat hij eindelijk tot het penfeel en de olieverf over ging, toen hij maar twee Jaar van 't zuigen afgeraakt of van de borst gespeend was; dit was in het 42 Jaar zijns ouderdoms, zijnde 't Jaar 1600.

Zijn eerste werk was voor GYSBERT RYCKERSE, te *Haarlem*, een klein stukje op koper, verbeeldende CHRISTUS aan 't kruis, met MARIA, ST. JAN en MAGDALENA. Het naakte van den CHRISTUS is zeer doodelijk, doch aardig gekleurd, hebbende den naam van wel bestudeert te zijn, zijnde ook geheel zuiver en schoon van verf; in 't verschiet heeft men *Jerusalem*, op den voorgrond, eenigzints verschietende, eene klokken met haare kuikens, zierende op 't geen CHRISTUS zeide, toen hij die Stad beweede. Te vooren had hij voor eigen vermaak op een dock, in olieverf eene beeltenis, levensgrootte en naakt zittende, geschildert, naar 't wezen van TOBIAS SWARTZENBURG, te *Haarlem*, dien hij als een *Indiaanschen* Schutter had uitgedoscht, en in 't verschiet een kleinen ST. SEBASTIAAN, wel gelijkende, en bij uitspek wel behandeld. Voor zijnen reisgezel JAN MATTHYSSEN, maakte hij ook een groot stuk op panneel, vertoonende een hemel of hemel-

melfche vreugd, waar in een geloovige Christelijke ziele bekleed, met de witte zijde (van een zuiver geweeten en ongeveinsd geloove) tot de Kerke Gods nadert, trouwende daar met **CHRISTUS** haaren bruidegom, in de gedaante van een onnozel kind (zonder valsheid of bedrog), waar in zig alle de hemelingen verblijden, brengende of vertoonende aan de ziele een palmtak en eene kroon, betekenende volftandigheid en belooningc. Het kan ook uitgelegd worden op de Maagd **STE CATHARINA**, die door haare volhardinge in 't geloof en lijden, de kroon der martelaaren heeft weg gedraagen, **CHRISTUS** voor haaren bruidegom aanneemende. Dit stuk is zo van naakten, tronien, lakens, zijden als anderzints zeer uitneemend kunstig, en alzints een iegelijk voldoende. 't Is al willens, dat hij vermijd heeft, 't naakte en de tronien hard te schaduwen, tot des te meer bevalligheid, doch heeft ze van wederzijden een weinig gediept, 't welk hun door de karnatige hoogzels nog genoeg doet verheffen. In het drapeeren van een groot blaauw laken van azuur ultramarijn, kwam hem in 't glaceeren wel te pas, de manier van met het penseel te stooten, bij de Glaschilders heel gemeen. Om kort te gaan, alles is met groote opmerkinge en verftand uitgevoerd, hebbende hij meest, of alles naar 't leven gedaan, wordende deswegens, van zig des verftaanden, zeer geprezen, en van ieder een om de liefvelijke bevalligheid met genoegen beschouwd. Hij heeft nog op eene kopere plaat vervaardigd, eenen zittenden **CHRISTUS**, meest naakt, bij zig hebbende twee knielende Engelen, met brandende toortzen, en eenige gereedschappen der passie, mede zeer treffelijk, 't welk vervolgens in handen van den Graaf **VAN DER LIPPE** of den Keizer kwam. Voorts heeft hij in 't Jaar 1603, op een grooten doek, levensgrootte, gefchilderd, een naakte slaapende Danaë, welker ligginge overschoon is: het naakte is tot verwondering, vleesagtig en verheeven, en van groote studie, zo in omtrek als binnenwerk; een oud wijf met een ingevallen wezen, en een doortrapte Merkuur komen 'er bij, benevens eenige (ik weet niet wat voor) kinderkens, met stokbeurs en andere dingen aangevlogen, zijnde al mede in schoonheid van ordonnantie niet te verbeeteren. Te *Leiden*, bij den kunstlievenden Heer **BARTHOLOMEUS FERRERIS**, in deszelfs kabinet of kunstkamer, was het onder andere fraaiheden te zien.

Tot

Tot zijn eigen vermaak heeft hij eenige portretten geschilderd, als: een *Noordsche* boerin, en onder anderen, eenen JAN GOVERTZEN, woonende te *Haarlem*, een minnaar van schelpen en hoorens, hebbende in de hand een peerlemoeren schelp, en andere hoorntjes bij zig leggende, volmaakt aardig van welgelijken en handeling. Dit is 't voornaamst, dat ik weet door hem met de verven gedaan te zijn.

In 't Glaschilderen zou hij elk overtroffen hebben, indien hij zig daar toe wilde zetten, als blijkt uit het weinige van hem, bij den uitnemenden Glaschilder, KORNELIS YSBRANDZEN (*) te *Haarlem* te zien, waar hij, slegts om tijdverdrijf, en zijner eerster oefeninge indagtig, zo wat gedaan heeft; want deeze kunst, zo wel als 't schilderen en plaatnijden, ontvangt haar meerdere vordering en volmaaktheid uit de teekenkunde, en in deeze had hij zijnen meester niet, of iemand, die hooger trap van kunst bereikte, en zig boven 't oordeel van 't gemeen meer verheeven heeft; zo dat hij als een hooge rots pal kon staan tegen 't onweder, dat zig tegen hem mogt verheffen; zijn beroemde naam immers zal door zijne edele werken altoos leeven, daar de gedagtenis van onverstandige aanblassers vergaan zal. Ook was hij iemand, die zig met de onrustigheden der wereld niet bemoeide,
uit

(*) *Deeze Schilder, vol uit KORNELIS YSBRANDZ. KUSSEUS of KUFFEUS genoemd, was een gebooren Haarlemmer. In de St. Janskerk te Gouda, is een groot glas van zijne hand te zien; 't is het glas, welk de Burgemeesters van Amsterdam, in den Jaare 1597, aan die Kerk vereerd hebben; het onderwerp is de Fariseer en Tollenaar, die in den Tempel gingen om te bidden. In andere Steden ziet men somtijds nog overblijfsels zijner kunst, zo in Kerken als huizen, enz. Naar zijne teekeningen komen nog prenten uit, door GILLIS VAN BREEN gesneden, onder anderen, daar man en vrouw op instrumenten spelen, zijnde een Zinspeeling op den huwelijken staat. Hij overleed te Haarlem, op den 24 van Bloemaand, des Jaars 1618.*

uit overklimmende kunstliefde, rust zoekende, en de stilheid en eenzaamheid lievende, vermits de kunst den geheelen mensch vordert. Hij was bij uitstek een beminnaar van zijne eigen vrijheid, zo wel als van beleefdheid en eerbaarheid, hebbende voor zijne zinspreuk *Eer boven Gold*: gelijk hij ook met de daad bevestigde, niet zo geldzugtig als eerlievend te zijn; zijne houding was mede veel eer nederig dan moedig, schoon men van hem mag zeggen, dat hij in de kennis der natuurlijke Wijsgeerte niet onervaaren was.

Eenige vlugge, doch puntige antwoorden of spreuken, heeft men van hem geweeten, die wel aanstonden, maar nu gedeeltelijk uit het geheugen zijn gegaan; bij voorbeeld: onder andere aardige portretstukken, die in geen klein getal van hem gesneden zijn, had hij 'er, in den Jaare 1583, twee gemaakt, ten voeten uit, op kopere platen, verbeeldende twee jonge *Poolsche* Prinzen, die de Landen bezoekende, laatst uit *Frankrijk*, en dus op zijn *Fransch* gekleed, volgens de gewoonte van dien tijd aldaar, herwaard kwamen, welker eene de neef van den Koning van *Polen* was. GOLTZIUS nu te *Amsterdam* bij hen in de herberg zijnde, en met hun over den prijs handelende, vond 'er mede een *Amsteldamschen* Koopman, meer rijk dan verstandig, die deeze personaadjen 't nodige geld verschafte; deeze man hoorende, dat 'er meer geld geëischt werd van GOLTZIUS, dan hij staat gemaakt hadde, zeide onder andere uitlaatingen, dat het te veel was, en wierde GOLTZIUS dus voor zijne kunst geloond, dan kon hij meer geld winnen dan een Koopman: waar op GOLTZIUS straks eenvoudig antwoorde: *Uw Koopmanschap heeft doch geene gelijkenis met onze kunst; met geld kan ik wel een Koopman worden, maar gij kunt met al uw geld geen Kunstenaar worden.* Eens werd hij ontboden bij eenige jonge *Duitsche* Edellieden, onder welken 'er een was, die geschildert wilde wezen op een tafelet, om dan in koper gebragt te worden; deeze kwamen hem straks met drank (volgens der *Duitscheren* gewoonte) aan boord, zettende een deel glazen op de tafel, hem toebrengeende, en vermaanende om hun bescheid te doen; waar op hij hun met beleefdheid vraagde, waar toe zij hem hadden ontboden? Zij zeiden: *om te schilderen. Waar-*
om

om wilt gij dan, Heeren, (antwoorde hij) dat ik zo veel drank zal inneemen? ik ben immers geen beest, en al deed ik het eens; waar toe zal ik dan bekwaam zijn, of hoe zal ik u dan kunnen bedienen? voegende daar nog iets meer bij, zo dat zij zig begonnen te schaamen. Op een zekeren tijd, aan eenen zijner leerlingen zeker gebrek in deszelfs werk aantoonende, antwoordde deeze, hij wist of zag dat zelfs wel; waar op GOLTZIUS hem te gemoet voerde: *Uw vat is vol, gij zijt rijk genoeg*; en zig met eenen wendde naar een anderen, daar meer plaats was, om wat in te storten, die ook de onderrigting dankbaar en bereidwillig aannam. Als hij eens van eenige Schilders hoorde, dat zij hun eigen werk roemden, en zig zelven behaagden, was zijne gewoonte te zeggen, dat zij rijk en gelukkig waren, om dat hij, die vergenoegd is, rijk in overvloed is, en dit heb ik (voegde hij 'er bij) nooit van mijn eigen werk kunnen zijn. Verscheidenmaal heeft men hem zelfs hooren zeggen, nog nooit iet gedaan te hebben, dat hem volkoomen genoeg gaf, of zo behaagde, of hij wenschte, dat het nog anders of beter geweest ware; dit nu is een goede aart en inborst, om dat de zulken in de kunst niet ligt agter uit raaken, zo als die PYGMALIONS, die blindelijk op hun eigen handenwerk verlieven, en in dien ijdelen waan veeltijds meer te rug gaan, dan zij bevroeden, strekkende dan bij de kunstkenners ten spot en belachtinge, als die deeze dwaasheid niet draaglijk, en hen voor de eerste foort van zotten houden.

GOLTZIUS heeft eenige braave leerlingen gehad in 't Plaatshijden, als DE GEYN, JAKOB MATHAN (*), zijn behuwdzoon, die, *Italie* bezogt hebbende, naderhand te *Haarlem* woonde, zijnde een uitmuntend meester in de kunst; en PIETER DE JODE (†), die mede eenige Jaaren in *Italie* heeft doorgebracht.

GOLT-

(*) *Van dien MATHAN zullen wij nader melding maaken.*

(†) *Deeze PIETER DE JODE had eene broeder GERARD DE JODE,*

GOLTZIUS overleed binnen *Haarlem*, op den 1 van Louw-
maand, in het Jaar 1617, en is daar ter plaatze in de Groote
Kerk begraven, voor het Koor. Op zijn Grafzerk ligt eene
koperen plaat, waar op dit volgende Graffchrift voormaals,
eer het door den tijd was uitgesleeten, gegraveerd stond:

M. S.

*HENRICO GOLTZIO, viro incomparabili, Chalcographo ex-
cellentiſſimo, Pictori celeberrimo, atque adeo omnis artis gra-
phicæ peritiſſimo, Margareta Joh. Fil. Marito ſuo conjunc-
tiſſimo, cum quo Harlemi vixit Annos XXXVI. & fratri ſuo
cariffimo JACOBUS GOLTZIUS monumentum hoc fieri cura-
runt.*

*JACOBUS MATHAN, vitrico ſuo optime de ſe merito eri inci-
dit ſculpiſitque gratitudinis ergo. Obiit Harlemi Anno MD.
CXVII. 1 Januarij. Aetat. ſue LIX.*

Dat is:

Ter gedagtenisſe van HENDRIK GOLTZIUS, een man zonder
weerga, voortreffelijk Plaatſnijder, zeer beroemd Schilder, ja
in alle deelen der Schilderkunſte wel ervaren, hebben dit ge-
denkteeken doen ſtellen MARGARETA JANSDR. haaren wel be-
min-

DE, mede een vermaard Plaatſnijder, van wien onder ande-
ren ook melding gemaakt word, in 't leven van HANS FREDE-
MAN DE VRIES. De hier gemelde PIETER was een beroemd
Plaatſnijder, en uitmuntend kunſtig Teekenaar, zeer rijk
van vinding, hebbende lang te Rome gewoond, daar
hij zig de leſen van zijnen meester GOLTZIUS te nutte maakte.
In 't Jaar 1601, keerde hij uit Rome te rug naar zijne Ge-
boortestad Antwerpen, daar hij overleed op den 9 van Oogst-
maand, in 't Jaar 1634.

minden Egtgenoot, met welken zij te *Haarlem* 36 Jaaren geleeft heeft, en **JACOBUS GOLTZIUS** zijnen zeer waarden broeder ter eere.

JACOBUS MATHAN heeft zijne behuwdvader, aan wien hij de grootste verpligting had, tot een teeken van dankbaarheid, en hem ter eere in koper gefneeden en gegraveerd. Hij is overleeden in *Haarlem*, in het Jaar 1617, op den 1 van Louwmaand, in het 59 Jaar zijnes ouderdoms.

Uit dit Graffchrift blijkt, dat onze **GOLTZIUS** een broeder had, **JAKOB GOLTZIUS** geheeten, en uit vergelijking van zijnen ouderdom met het Jaartal van zijn sterven, dat hij in 't Jaar 1557 of 1558 zal gebooren zijn.

Hij heeft zijn eigen portret levensgrootte, zo kunstig in koper gebragt, dat de allerbeste Plaatfijders van deezen tijd; het met de grootste verwondering, als een onnavolgiik meesterstuk beschouwen. Het getal der prenten van zijne hand, zo in hout als in hoogzel, als in 't koper, zo van zijn eigene inventie, als naar andere voorname meesters gefneeden, en de prenten, die wederom van andere Plaatfijders naar zijne schilderijen en teekeningen in 't ligt gebragt zijn, is zo groot, dat dezelve te melden, een klein boekdeel alleen vullen zoude; waarom wij daar van niets meer zullen zeggen. *Uit medegedeelde berigten.*

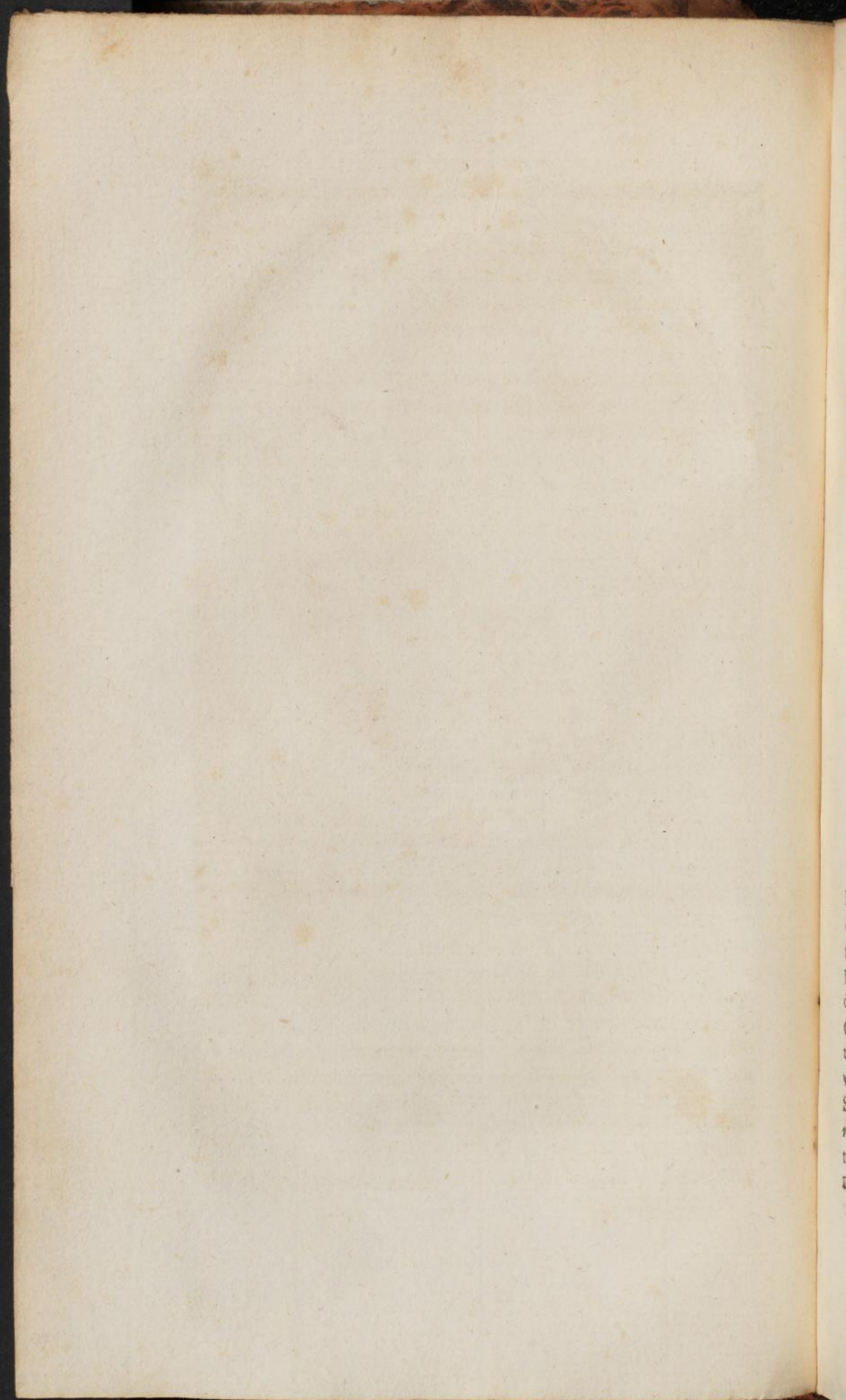
GOMARUS, (**FRANCISCUS**) Doctor en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de Hooge Schoole te *Leiden*, werd den 30 Januarij, des Jaars 1563 te *Brugge* gebooren. Zijn vader en moeder hadden den Hervormden Godsdienst omhelst, en weken wegens de vervolginge, in 't Jaar 1578, naar de *Palts*, om daar gerust te leven, en lieten hunnen zoon te *Straatsburg*, onder den geleerden **STURMIUS**, zijne studien voortzetten. Hij was onder de tugt van deezen grijsaard drie Jaaren, waar op hij naar *Neustad* ging, daar zig de Hoogleeraaren van *Heidelberg* ophielden. Hij deed in 't laatst van 't Jaar 1582, eene reizje naar *Engeland*, en hoorde te *Oxford* de Godgeleerde lesfen van **REINALDUS**, en te *Cambridge* die van **WILLEM WITAKER**. Hij ontving den eernaam van **BACCALAUREUS**, in de maand Junij des

XVIII. D¹. pl. II.

H. Blyss, delin.

Andr. Wehelen, sculp. 1788.

I
e
v
a
n
A
n
h
de
no
he
ch
G
to
vi
St
re
to
de

des Jaars 1584, bragt de twee volgende Jaaren te *Heidelberg* door, alwaar de Akademie toen weder hersteld was. De *Nederduitse* Gemeente te *Frankfort aan den Maijn* beriep hem als haaren Leeraar, in den Jaare 1587. Hier bleef hij deezen dienst waarneemen, tot den Jaare 1593; moest toen, wegens de vervolging, van daar wijken, maar werd, in 't volgende Jaar, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* beroepen. Hij nam dit beroep aan, en liet zig eerst Doctor in die faculteit maaken, te *Heidelberg*. Dit Ampt nam hij met lof waar, tot dat hij met zijnen Amptgenoot *JACOBUS ARMINIUS*, wegens de Leere der voorbeschikking, in verschil geraakte. *GOMARUS* kante zig tegen hem aan, met een uitneemenden ijver, niet alleen in de openbaare lesfen te *Leiden*, maar ook in de tegenwoordigheid van de Staaten van *Holland* en *Westvriesland*. In het Jaar 1608 redentwisten zij beide voor die aanzienlijke vergadering, en in het volgende Jaar was 'er een dergelijke, van vijf tegen vijf. De uitflag van deeze redentwisting was niet, zo als de *Nederlandsche* Kerken wel wenschten. De daar op volgende ziekte van *ARMINIUS* en zijn dood, kort daar na voorgevallen, nam dit verschil geenzints weg; maar *CONRADUS VORSTIUS*, een navolger, niet alleen van *ARMINIUS* gevoelen, maar zelfs verdagt van *Socinianerij*, werd in deszelfs plaats tot Hoogleeraar aangesteld, onangezien alle vertogen, door *GOMARUS* en anderen daar tegen gedaan: waarom *GOMARUS*, zodanig een Amptgenoot niet kunnende dulden, zig van zijnen dienst ontsloeg, en in 't Jaar 1611 naar *Middelburg* week. Hier werd hij Predikant, en hield ook openbaare lesfen. Dit duurde tot den Jaare 1614, wanneer hij door de Akademie van *Saumur*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en tot den predikdienst beroepen werd. Deeze bediening nam hij 4 Jaaren waar; trok daar op naar *Groningen*, en werd daar eerste Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en in de *Hebreeuwse* Taale. Hier stond hij tot aan zijnen dood, die den 11 Januarij des Jaars 1641 voorviel. In den tijd van 22 Jaaren was hij maar twee maalen uit de Stad geweest, eens in het Jaar 1618, om het Sijnode van *Dordrecht* bij te woonen, en nog eens in het Jaar 1633 te *Leiden*, toen hij gebruikt werd om de overzetting van 't Oude Testament te helpen nazien. Hij was drie maalen getrouwd, doch had

geene kinderen dan van zijn tweede bedde, bij **MARIA LEREMIT**, eene rijke Juffrouw, met welke hij te *Frankfort aan den Maijn* trouwde, en bij welke hij een zoon en twee dogteren had. De zoon stierf voor den vader, en liet ook kinderen na. Hij was een zeer bekwaam man, ijverig tegen de *Remonstranten*, ja zodanig, dat hij met **MARTINIUS** in twist geraakende, en hem niet pal kunnende zetten, den handschoen op de tafel wierp, en hem tot een tweegevegt uitdaagde. Zijne schriften zijn te *Amsterdam*, in het Jaar 1645, gedrukt. *Baije, Digt. Crit.*

GONDEBALD, de agtste Koning der *Friezen*, zoon van **ADGILLUS DEN II**, kwam, na den dood zijns vaders, omtrent het Jaar 739, aan het bewind. Onder zijne Regeering, en wel na het overlijden van Bisfchop **WILLEBRORDUS**, nam het Bisdom van *Utrecht* zeer toe in magt en aanzien, inzonderheid door de milde giften van **GONDEBALD**, daar aan gedaan. Sommige Schrijvers zeggen, dat hij met 8000 *Friezen*, ter hulpe van **KAREL DEN GROOTEN**, opgetrokken, in een gevegt tegen de *Saraceen*, al vroeger zou gefneuveld zijn. Ware het der moeite waardig, men zou kunnen aantoonen, dat hier mede niet deeze **GONDEBALD**, maar eene **GALIBOD** 'er door moet verstaan worden. De perfoon, van wien wij spreken, liet twee zoonen na: **GONDEBALD DEN II**, en **JOHANNES**. Dewijl deeze beiden, bij 's vaders overlijden, nog onmondig waren, kwam **GONDEBALDS** broeder, **ROTHAD DE II**, uit *Denemarken*, om de *Friesche Kroon* te ontvangen. Behalven die twee zoonen, had hij ééne dogter, **TEKLA** genaamd, die de vrouw werd van een *Frieschen* Edelman, **HAJE CAMMINGA**. Van **GONDEBALD** heeft men, op het Huis te *Adelen*, in *Sexbierum*, eene gouden munt gevonden, met dit opschrift aan de eene zijde: **GONDEBALDUS I, ADGILLI FILIUS**; en op de andere zijde: **MONETA AUREA CIVITATIS DOCUMENSIS, Anno dom 739**. Straks na den aanvang zijner Regeering moet deeze munt geslaagen zijn.

Zie **WINSEMIUS**, **PROUVERIUS**, *Kronijk van Friesland*.

'T Goot, een Dorp, in het Overkwartier van 't Stigt van *Utrecht*, een klein uur gaans van het Dorp *Houten*, ten Zuid-oosten, en niet wel zo verre van *Werkhoven*, en twee uren gaans van de Stad *Wijk*. De Kerk aldaar was eertijds slegts eene Kapel, doch is naderhand in eene Parochie verandert, wier Pastoor door die van *Oud Munster* gehuldigd werd. Het is een klein en oud gebouw, staande op een verheeven grond. 'Er word geen dienst meer in gedaan, alzo de Gemeente met die van *Houten* vereenigd is; bestaande het getal der Ledemaaten nauwlijks uit zestig personen. Hier omtrent stond eertijds het vermaarde Slot *ten Gooie*, dat met toorens gesterkt was, en voor zo veel men uit de singels en overblijfsels heeft opgemaakt, vrij groot en uitgestrekt moet geweest zijn. Het was, reeds in het Jaar 1126, als een Ridderhoffstad bekend; ook als Heer daar van, in het midden van de XIII Eeuw, GYSBERT VAN GOOIE, en in het Jaar 1294, een Marschalk van dien naam. De Heeren VAN GOOIE bouwden het Huis *Plettenburg*, in het Jaar 1300. Eenigen van dit Geslagte zijn Burggraaven van *Utrecht* geweest. De laatste erfdogter daar van trouwde, zo men wil, aan GYSBERT, Zoon van Heer HENDRIK VAN VIANEN, en bragt de heerlijke goederen in zijn Geslagt over. Deeze Heer GYSBERT, wil men, zou meer dan eens erkend hebben, dat de groote en kleine Tienden in 't *Gooi* behoorden aan den Deken en het Kapittel van de *Mariekerk* te *Utrecht*. Doch andere melden, dat eene erfdogter van den Heer van het *Gooi* aan ZWEER VAN VIANEN is getrouwd, en dat hier door de goederen aan die van *Vianen* gekoomen zijn, in het Jaar 1330. Het kan zijn, dat zij, zo niet de dogter, althans de zuster geweest is van dien GYSBREGT, van wien wij, op het Jaar 1317, gewaagd vinden, en door diens ontijdigen dood, aan de erffenis gekoomen is. Ten minste schijnt zij eene andere dan MARGRIETE UIT DEN GOOIE geweest te zijn, die Vrouwe van *Hagestein* was. Nogthans is het waar, dat alle de Heerlijkheden uit den *Gooie* en van *Hagestein*, na deezer dood, aan ZWEDER VAN VIANEN en HUBERT VAN SCHENKE verkogt werden, ten regte Erfleene, door WILLEM DEN III, Graave van *Holland*, also *Joncvrouwe Margrete wijzen Gooie van ons helt* (zegt hij)

hij) *uitgenoomen dat Huis ten Gooie, ende dat Gerecht te Houten ende ten Goije, also alst Gijsbert ten Goije placht te houden, daar 't Huis voorsz. inne staet, welk Huis ende Gerechte Gijsbrecht voorsz. van ons houdt, en daar wij zelve die manschap af behouden wille.* Dit zijn de woorden van zijn verlijfbrief van 't Jaar 1331, te vinden bij *MATTH. de Fure Gladii*, Cap. 12, p. 176. **GYSBERT VAN GOOI** stond, in het bovengemelde Jaar 1317, nog een jongeling zijnde, onder de Voogdij van **JAN VAN KULENBURG** en **NICOLAAS VAN KATS**. Bisfchop **GUIDO** eischte hun rekening af, of afstand van de Voogdij; doch zij weigerden 't een en ander te doen. De Bisfchop, door de *Hollanders* ondersteund, belegerde voorts het Slot, dat zij bij verdrag moesten overgeeven. Maar in den zelfden nagt, als dit gebeurde, stierf de Bisfchop zeer onverwagt. De uitgeweekene bezetting keerde straks te rug, overrompelde de Bisfchoppelijken, en bemagtigde het Slot. Men vermoed dat bij die gelegenheid de jonge Heer van 't *Gooi* gesneuveld is; ten minsten dat **JAN VAN KULENBURG** toen de Voogdije over den Heer, of de *Vrouw* van 't *Gooi* wederom aanvaard, en 'er nooit rekenfchap van gedaan heeft. Naderhand stelde wel Bisfchop **JAN VAN ARREL** zo veel vertrouwen in **JAN VAN KULENBURG** en **HENDRIK VAN VIANEN**, dat hij hun, met nog vier anderen, toen hij ten tweedemaale buitenslands trok, de zorg over het Stigt aan beval; doch bij zijne wederkomst bevond hij, dat zij niet veel goeds verrigt hadden. Naderhand matigden zig die Heeren allen gezag in het Stigt aan. **GYSBERT VAN VIANEN**, **HENDRIKSZON**, toen Heer van 't *Gooi*, had zijns vaders plaats vervangen, en zig, nevens **JAN VAN KULENBURG**, en anderen, tegen Bisfchop **JAN** verbonden; zij stroopten daaglijks, uit het Slot ten *Gooi*, in het Stigt. Dit had ten gevolge, dat de Bisfchop, in het Jaar 1354, het Slot belegerde, innam en afbrak. Naderhand spanden **GYSBERT**, Heer van 't *Gooi*, en **JAN VAN KULENBURG** en anderen, wederom aan, met Hertog **WILLEM**, Graaf van *Holland*, tusfchen welken en den Bisfchop, na 't overgaan van 't Huis te *Nijveld*, aan den Hertog, de vrede getroffen werd, op voorwaarde, dat

dat elk in zijn voorig bezit zou hersteld worden, en GYSBERT VAN VIANEN het Huis te *Gooi* wederom zou mogen opbouwen; dit deed hij op de oude plaats. Door de Stad *Utrecht*, en door het geld van eenige verzoende ballingen, tot omtrent 4000 pond, werd hij daar in ondersteund. Daar na, in het Jaar 1379, hield de Heer van 't *Gooi* het eerst met Bisfchop ARNOUD VAN HOORN, die, reeds tot Bisfchop van *Luik* aangesteld, gaarne Bisfchop van *Utrecht* tevens gebleeven was. Vervolgens ondersteunde hij zijnen broeder REINOUD VAN BREDERODE, die, door CLEMENT DEN VII, tot Bisfchop aangesteld was. Hij nam ook des Bisfchops Tienden, en bragt die in 't *Gooi*. Maar FLORIS VAN WEVELINKHOVEN, niettegenstaande zijnen ouderdom, belegerde het Slot *ten Gooi*, en dwong, in het Jaar 1380, beide de broeders, hem voor Bisfchop, en URBAAN DEN VI voor Paus te erkennen. In 't Jaar 1404 was HENDRIK, Heer van *Vianen*, ook Heer van 't *Gooi*. Eindelijk vind men, dat Heer JACOB VAN GAASBEEK, in het Jaar 1410, door WILLEM VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*, verlijd werd met het Huis *ten Gooi*, en 't Geregt van *Houten*; welke daar na, met zijne andere goederen, wederom aan 't Stigt gekoomen zijn: zo dat ook ANTONIE, Bastaard van *Bourgondien*, in zijnen brief van overdragt en affand van die nalaatenfchap, aan den Bisfchop in het Stigt, uitdrukkelijk melding maakt van 't regt, dat hij zeide te hebben op *Rheenen*, *Amerongen*, *Woudbenberg*, *Driebergen*, *Zeist*, *Leersum*, *Kooten*, *Langbroek*, *Zoest*, *Gooi* en *Houten*.

Historie van 't Utrechts Bisdom, II. Deel,
CORTGEEN, *Chronijk*; MATTH. *Anales*,
de Fure; HEDA, enz.

GOOILAND of GOEILAND, zo als dit Baljuwſchap in zijn eigenlijke bepaaling moet genomen worden, maakt het Oostelijkſte gedeelte van *Holland* uit, en vervat in zig, behalven de Stad *Naarden* en de Dorpen, die 'er onder behooren, de hooge heiden, bouw- en teellanden, die van *Naarden* af, Oost-, Zuid- en Westwaart, naar de Provintie van *Utrecht* gelegen

zijn (*). Aldus grenst het ten Noordoosten aan de Zuiderzee, ten Oosten aan de Provincie van *Utrecht*, alwaar de landscheiding aan dien kant begint aan den mond van den *Eem*, en Westwaart voortgaat tot aan zekeren paal, van ouds en nog de *Leeuwenpaal* geheeten, en van daar langs de Heerlijkheden van de *EEMNESSEN*, *Baren* en *Zoest*, waar van het door eene gegravenene Greppel, de *Gooiergraft* genaamd, word afgescheiden van het Stigt van *Utrecht*, rooiende deeze *Graft*, weinig minder dan in eene rechte lijn, van de *Leeuwenpaal* af, op de *St Maartens* of *Doms* tooren van *Utrecht*, en verder door eene gegravenene landscheiding, en verscheidene paalen, waar op aan den eenen kant het *Hollandsche*, en aan den anderen kant het *Stigtsche* Waapen staat, tot aan den hoek bij de drie steenen aan *Maartensdijk*, alwaar dezelve een hoek maakt, en Westwaart voortloopt. Hier grenst *Gooiland* insgelijks ten Zuiden aan de Provincie van *Utrecht*, tegen een gedeelte van *Maartensdijk*, *Agtienhoven*, *Westbroek*, en een gedeelte van *Tienhoven*, tot aan het Regtsgebied van de *Loosdregten* (†); langs welke het ten

Wes-

(*) *Wij spreken hier niet van de Gooische Landen, die ten Oosten van de Gooierschans of landscheidinge gelegen zijn: als de Vuursche, Zoest, de Eemnesfen, Baren, Maartensdijk en andere plaatsen, die tot het Stigt van Utrecht, en deszelfs Beschrijvinge behooren.*

(†) *In de bepaaling der grenscheiding, volgens de oude en laatste overeenkomsten, tuschen de Provinciën van Holland en Utrecht, word de landscheiding ten Zuiden begreepen te gaan, regstreeks tot aan de Vegt: zo dat de Loosdregten, Mijnden, Hollands Loenen, en Loenderveen in deezen ook onder Gooiland gerekend worden. Maar dewijl wij ons in deeze Beschrijving alleen bepaalen aan het Baljuwschap van Gooiland, of eigentlijk Gooiland, zo als het aan de Graafsjkheid toebehoort, stellen wij de landscheiding niet verder, dan daar zig het Regtsgebied van den Baljuw uitsprekt.*

Westen grenst aan *Kortenhoef*, onder het *Stigt*, en langs de *'s Gravelandsche* of *Gooische* vaart, en *Kortenhoef* benevens het *Stigts Ankeveen*, tot aan den *Ankeveenschen Polder*, onder *Holland*, daar *Gooiland* door den *Looijdijk* bepaald word, en Westwaart heenen strekkende, den *Ankeveenschen Polder* onder *Weesper-Kerspel* ten Zuiden heeft; dat, nevens den Regtsban van *Muiden* heenen gaande, het Baljuwschap van *Gooiland*, ten Westen van *Muiderberg* aan de *Zuiderzee* bepaalt. In deezen ommekring bevat de landstreek over de zes duizend zeven honderd morgen lands, *Rijnlandsche* maat, waar van vier duizend vijf hondert negenzeventig morgen voor de geheele Heide geteld worden.

Zeer gevoeglijk kan de naam van *Gooiland* afgeleid worden van GOEDEL, Abtdisse van *Elten*, die dit Land, onder de benaminge van *Nerdinland* of *Nardingerland*, aan Graaf FLORIS DEN V heeft opgedraagen. Vermaarde onderzoekers der Vaderlandsche Oudheden, die de *Chaucen* of *Auchen* in het tegenwoordige *Gooiland* plaatzen, tragten den oorsprong des naams van deeze volkeren te ontleenen; zo dat het voormaals *Gaukland* of *Auchland* zou geheeten hebben: doch de woonplaats der *Chaucen* in *Gooiland* is zeer twijffelagtig. Indien de naam van *Gooiland* of eene aadere, hier naar zweemende, ten tijde van *Goedela* in gebruik was, schijnt het vreemd, dat de Abdisse van *Elten* de overdragt deezer Landen zou gedaan hebben, onder de benaming van *Nardingerland*, gelijk de brieven altoos luiden. Dit Landfchap werd, nog in het begin der vijftiende Eeuw, *Nardingerland* genaamd; gelijk blijkt uit een Verlij van zekere Leenen, die de Abdis bij den verkoop aan zig behouden had: hoewel het in dien tijd insgelijks den naam van *Gooiland* droeg. Dit blijkt uit een handvest van Hertog JAN van *Beieren*, van den Jaare 1403, en uit eene overeenkomst, aangegaan in den Jaare 1404, tusschen die van *Naarden* en de *Gooilandsche* Dorpen, over de schaaringe der gemeene weiden. Omtrent den Jaare 1440 moet de naam van *Nardingerland* bijna in geen gebruik meer geweest zijn; dewijl de Abdisfen van *Elten* de Verlijen van de bovengemelde Leenen, zedert dien tijd gegeven hebben, als Leenen in *Gooiland* geleegeen.

De grond van *Gooiland* is hoog, zandig, en niet overal even vrugbaar, als ten grootsten deele met heigras bewasfen, waar op eene menigte fchaapen geweid word, welker kudden en geringe stallen men hier overal op de eenzaame heiden, doch meest naar den kant van *Hilversum*, verspreid vind. Egter zijn 'er rondsom alle de Dorpen zeer schoone Akkers, op welke, behalven havér en garst, voornaamlijk rogge en zeer schoone boekweit, in vrij grooten overvloed wast; 't welk ook gelegenheid geeft om 'er Bijen te houden, die goede honing en wasch geeft. De *Gooilanders* zijn gewoon, hunne bebouwde Landen, *Engheu* te noemen, in onderscheiding van de hooge hei; aldus is 'er de *Naarder* en *Bussumer*, de *Huizer*, de *Hilversumer*, de *Blarikummer* en de *Laarder Engh*. Deeze verscheidenheid van grond lokt Jaarlijks veele Inwooners der omgelegen Steden en Plaatzten naar *Gooiland*, om den bloei der boekweit te beschouwen, en zig te verlustigen met de bevallige gezigten deezzer Landsdouwe, die om haare menigvuldige veranderingen eene aangename verwonderinge baaren, in zulken, die zelden of nooit anders dan laage weilanden gezien hebben. Hier vertoonen zig tusschen de ruwe heide, op de heuvelen en in de daalen, de vrugbaarste Akkers, fommige lezaaid, fommige afgemaaid, anderen met een witten bloeifem bedekt, die men zig als een Zee van melk kan verbeelden. Op de hoogste heuvelen beschouwt men, als in een oogenblik, de *Zuiderzee*, het laage *Waterland*, de *Blaauwe Veluwe*, Heiden, Bouwlanden, Weiden en Boschaadjen: zo dat het oog naauwlijks weet, waar het zig zal heenen wenden, waar het zig wil aftrekken, om geene der bekoorlijke vertooningen en verschieten te misfen. Onder de heuvelen word wel de voornaamste gerekend en meest bezogt, de *Kaoltjes*- of *Tafelberg*, waar op een ronde tafel van blaauwen steen geplaatst is, in welken zestig naamen van Steden, Dorpen, Gehugten, Sloten en Heerenhuizen, ieder volgens de streck, daar men ze zoeken moet, zijn ingehouwen, en van welken ook het meeste gedeelte, bij helder weer, kan gezien worden. Deeze *Tafelberg*, benevens den *Seisjesberg* en den *Leeuwenberg*, alle niet verre van het Dorp *Huizen* geleegen, zijn de hoogste heuvelen in deeze landstreck. Tusschen *Hilversum* en 's *Graveland* is ook het *Trompenbergje*, dat zeer beval-

lige

lige gezigten oplevert. Omtrent *Hilversum*, en van daar Zuidwestwaart naar 's *Graveland*, is een aaneenschakeling van hoogten, die al zeer verheeven zijn; de omleggende Landerijen schijnen 'er als in eene diepe Valei te zinken; hier ziet men *Utrecht* en *Amersfoort*, met eene meenigte van Dorpen en Gehugten. Het ontbreekt ook in *Gooiland* aan geene welige boschaadjen; doch deeze vind men meest naar den kant van *Huizen* en *Naarden*. In het beschouwen der bijzondere Dorpen zullen wij 'er breeder van spreken. Ten Zuiden van *Hilversum* heeft ook een bosch gestaan, en de landstreek heeft hier omtrent nog voor een gedeelte den naam van het *Gooierbosch*. Wanneer dit bosch geheel verdweenen zij, hebben wij niet kunnen nasporen; doch men wil dat het nog in 't begin der voorige Eeuw, immers ten deele, in wezen was. De grond van 't *Gooierbosch* is een dorre hooge heide. Dit zogenaamde bosch werd door den Drosfaard PIETER KORNELISZOOM HOOFT begroot, op omtrent twee honderd morgens, bij gisfinge; doch, bij nader metinge, vinden wij het bepaald op drie honderd veertien morgens. Het afkruien van het zand, zo wel in het *Gooierbosch*, als elders in *Gooiland*, zou gelegenheid geeven om de heiden tot goed bouw- en weiland te maaken; doch dit afkruien word niet vergund, dan digt omtrent *Naarden*, daar men de hoogten, volgens den aanleg der vestingwerken, zoekt te slegten, om deeze Stad, bij overval van vijand, des te meer onwinbaar te maaken.

In *Gooiland* zijn eenige Landerijen, die van ouds in onmiddelfijken eigendom toekwamen aan de Graaflijkheid, en zedert het vernietigen der Rekenkamer van derzelver Domeinen, overgegaan zijn aan het gemeene land van *Holland*, zonder dat zij aan bijzonderen verder toebehooren, dan voor zo verre derzelver regt tot het gebruik aangaat; zo als zij van zeer oude tijden gebruikt geweest zijn, en nog worden bij de In- of Opgezeetenen van *Gooiland*. Deeze Landen droegen, al voor den Jaare 1400, en mooglijk merkelyk vroeger, den naam van *Gemeente*, *Meent*, *Gemeene Weiden* of *Schaarweiden*; doch of het gebruik deezer weiden zijnen oorsprong heeft uit een zeker voorregt, aan die van *Gooiland* in der tijd vergunt, dan of zij zelven zig dit van vroege tijden heb-

ben aangematigd, en of dit, om de onlusten, waar in het Land door de *Hoeksche* en *Kabeljaauwsche* partijschappen gewikkeld was, gedoogd zij, is door de oudheid zeer duister. Het vroegst dat men eenig bewijs vind, waar door dit gebruik gewettigd werd, is eene goedkeuring van Hertog ALBREGT van *Beijeren*, op zekere overeenkomst, tusschen die van *Naarden* en de *Gooilandsche* Dorpen, aangegaan in den Jaare 1404, over de schaaringe op deeze gemeene weiden; Hertog JAN van *Beijeren* wilde, drie Jaaren laater, bij handvest, dat de Gemeente in *Gooiland* zou gebruikt worden, gelijk van ouds de gewoonte was. In vervolg van tijd is het gebruik deezer weiden tot grove buitenspoorigheid vervallen: in zo verre dat de gebruikers zig den eigendom derzelve aantrokken, of immers keuren maakten op hun eigen gezag; zo dat hier uit proces ontstond, eerst voor den Hove van *Holland*, en bij hooger beroep, voor den Hoogen Raade van *Mechelen*, tusschen den Procureur-Geeneraal, in den naame van Hertog KAREL van *Bourgonje*, als Graave van *Holland*, en Heere van *Gooiland*, ter eener, en Burgemeesteren, Scheepenen en Gemeente der Stede *Naarden*, met de gemeene Dorpen van *Gooiland*, als *Bussum*, *Huizen*, *Laaren*, *Blarikum* en *Hilversum*, ter andere zijde. Dit proces werd in den Hoogen Raade van *Mechelen* beflist, bij vonnise van den 19 November, des Jaars 1474, en daar in aan den Graave toegekend, de eigendom der Gemeente, en van de Beemden, Bosfchen, Houwingen, Moeren, Weiden, Wildernissen en Veenen, in de Landen van *Gooiland*; behoudens dat de verweerers hun gebruik in dezelve zouden hebben, mids dat zij zig niet zouden onderwinden, de Jagt van de konijnen, of andere beesten in het bosch, en dat de geenen, die Bouwlanden in deeze gemeene Beemden hadden, alleen de Tienden zouden betaalen, en, ten aanzien van de Veenen, het gebruik van turf voor hunne nooddrift, zonder iets aan anderen te mogen verkoopen. In gevolge van dit vonnis, blijven die van *Naarden* en de gemeene Dorpen gerechtigd, tot het gebruik dier gemeene weiden, in zo verre dezelve onverdeeld zijn gebleeven. Doch het schijnt dat men hier omtrent, voor den Jaare 1404, eene deeling heeft willen maaken, naardien in de overeenkomst, tusschen *Naarden* en de Dorpen, gezegd word, dat de Meent, die

die zij te gader leggende hebben op *Gooiland*, ongedeeld zal blijven ten eeuwigen dage, ten ware zij die aan beide zijden eendragtelijk gescheiden wilden hebben, behoudens al zulke slagen, als in voortijden, tot hun beider goedwille gedeeld zijn, welke gedeeld zouden blijven. Bij *Naarden*, *Laren*, *Blarikum*, *Huizen* en *Hilversum* zijn Gemeenten of Meenten; maar de Opgezeeten en dezer distrieten zijn niet tot het beweiden van hunne bijzondere Meenten bepaald, maar ieder *Erfgooier* mag schaaren op welke Gemeente hij wil; onder welk regt *Bussum* mede begreepen is. Zij leggen alle onder algemeene keuren, die men Schaarbrieven noemt. Vijf schaarbrieven zijn 'er wegens de gemeene weiden. De eerste is van den Jaare 1404, de volgende zijn van de Jaaren 1442, 1455, 1568, en de laatste is van den 9 Maart des Jaars 1741. In deezen word bepaald, hoe veel runderbeesten, paarden, schaapen en verkens, ieder naar gelang mag weiden. *Muiderberg* heeft mede een Gemeente met regt van scharinge. Over de geregtigden tot de gemeene weiden of scharweiden, is menigmaal geschil geweest. Zij moeten landwinninge of landweeringe hebben, dat is, landen bezitten, en die bebouwen. Zij moeten ook man uit man in *Gooiland* gebooren zijn; doch dewijl 'er scharinge verleend is, aan sommige bijzondere Huizen, Landhoeven en Gestigten, zo heeft men in geschil getrokken, of naamlijk deeze Huizen geregtigd zijn tot de Meent, zonder dat de bezitters geboorene *Gooilanders* zijn. In de verdere bijzonderheden, omtrent de keuren over de gemeene weiden, kunnen wij niet treden (*).

Tot de bestiering der gemeene weiden, word Jaarlijks, op den 27 Maart, te *Naarden* op het Stadhuis, eene vergadering van Stad en Land van *Gooiland* gehouden, bestaande uit drie

(* Dit alles hebben wij getrokken uit medegedeelde berigten, bestaande, behalven de bovengemelde geschreevene Handvesten, uit zeker Advijs van de Rekenkamer, aan de Staaten van Holland, Sententie van den Grooten Raad van Mechelen, en andere geschriften.

drie Burgemeesteren der Stad *Naarden*, en wegens *Laren*, *Hilversum*, *Huizen* en *Blarikum*, uit den Buurtmeester van ieder deezer Dorpen, benevens derzelver Gemagtigden; welke vergadering door den Secretaris van *Naarden* word bijgewoond, om aantekening te houden. Op dezelve word tusschen de onderlinge leden verrekend en vereffend, gelijk mede de Schaarmeesters van *Naarden* en de voornoemde Dorpen, door den Schout van *Naarden*, onder eede gebragt worden, uitgezondert die van *Hilversum*. Deeze vergadering mag ook zo dikwijls bij een koomen als 't nodig is, en keuren en schikkingen maaken over de vrugten, zo van de Gemeenten als heide van *Gooiland*. Agt Schaarmeesters zijn 'er over de gemeene weiden, vier van *Naarden*, twee van *Huizen*, en van *Laren* en *Blarikum* ieder één. Daarenboven zijn 'er te *Hilversum* vier Boschbewaarders, die in oude tijden het opzigt hadden over het *Gooijerbosch*, doch zedert dit weg geraakt is, hebben zij mede bewind over de Gemeente en heide van *Gooiland*.

Ten aanzien der oudheid van *Gooiland*, of liever van *Nardingerland*, word getuigd, dat 'er in de Archiven der Stad *Naarden* een brief zou zijn, waar in het volgende geleezen word: *Gooiland ofte Nardinxland is bij de Keizers van Romen een particulier Heer gegeven en verleend geweest, eer eenig Bisshop ofte Graave van Holland was.* Van zulk een vroeger gife is ons geen ander bescheid voorgekomen; maar anderen willen, dat Keizer OTTO DE GROOTE (*) zijn regt op *Nardingerland* zou overgegeeven hebben aan WIGMAN, Graave van *Zutphen*. Hier uit kan men afleiden, uit wat regt deeze WIGMAN, onder andere goederen, ook zijnen eigendom in *Nar-*
dinx-

(*) HAD. JUNIUS schrijft, in zijn *Batavia*, Cap. XVII, dat deeze Keizer OTTO dit Land gegeven heeft aan GOEDELA, Abdisse van *Elten*; doch naardien OTTO DE I, in het Jaar 973 overleeden, en GOEDELA omtrent den Jaare 1280 Abdis geweest is, behoeft men zig niet te verwonderen, dat PONTANUS hem hier over berispt.

dinxland heeft geschonken, aan het Klooster te *Elten*, geheeten *Eltenburg*, en gelegen tusfchen *Emmerik* en *Arnhem*, onder die voorwaarde, dat zijne dogter *LUTCARD* Abtdisfe van dit Klooster zou zijn. Deeze gift is in den Jaare 970 door Keizer *OTTO DEN I* bevestigd (*). Hier tegen kante zig *BALDRIC DE III*, Graaf van *Kleef*, die aan *ADELHEID*, eene andere dogter van *WIGMAN*, getrouwd was. Hij gaf voor, dat zijn fchoonvader geene magt gehad had, om deeze goederen weg te fchenken. Dit gefchil duurde tot onder de Regeering van Keizer *OTTO DEN III*, die na den dood van *LUTCARD* te weeg bragt, dat *ADELHEID* en haar man al hun regt aan hem opdroegen, na 't welk de Keizer voogd en befchermer van 't Klooster werd, en alle de betwifte goederen aan het zelve overgaf. Uit welk een regt Graaf *OTTO* van *Gelder*, de freek van *Gooiland* aan den Bifchop van *Munfter*, tot een losloon uit zijne gevangenisse, in den Jaare 1255, heeft konnen overgeeven, om ze als een erflijk Leen van den Bifchop te verheffen, konnen wij niet befefen. Zeker is het, dat het Klooster te *Elten*, dit Land, naderhand in zodanigen eigendom bezeeten heeft, dat derzelve Abtdiften, met toeftemming der andere Kloosterzusters, niet alleen in ftaat geweest zijn om het te vervreenden; maar ook Leenen te verheffen, die 'er onder behoorden. De Abtdisfe *GOEDELA*, of *GODELEVA*, of *GODELINDA*, welke laafte naam meest in de bekende brieven gebruikt word, heeft, gelijk wij ten deele gemeld hebben, *Nardinxland*, in den Jaare 1280, afgestaan, en opgedraagen aan Graaf *FLORIS DEN V*, voor eene rente van vijftentwintig ponden, wettig *Utrechts* geld, Jaarlijks ten eeuwigen dage op *St. Maartensdag* te betaalen, aan de Abtdiften

in

(*) *Boxhornius* in zijn *Theatr. Holl.* p. 333, *fchrijft deeze bevestiginge toe aan Keizer OTTO DEN II, op het Jaar 968, waar in hij met PONTANUS maar twee Jaaren verfehilt, die dezelve felft in den Jaare 970.*

in der tijd (*), gelijk dezelve nog ten huidigen dage uit de geweene Graaflijkheids Domeinen betaald word. Ondertuschen schijnt het, dat GYSBREGT VAN AMSTEL, de derde, die deezen naam gevoerd heeft, door aankoop van de Vasfalen der Abtdisfe, ook eenige aanspraak op zekere goederen in *Nardinxland* gehad heeft; waar omtrent de Abtdis in haaren brief van overdragt verklaart, dat deeze vervreemding nooit door haare hand of toestemming geschied zou zijn: waarom zij die goederen mede aan den Graaf verleent, en in bezitting geeft. Van dit Land of deszels regt van eigendom, kwam de Graaf vervolgens in de geruste bezittinge, door den zoenbrief van GYSBREGT VAN AMSTEL, en zijne broeders, in den Jaare 1285; en zedert dien tijd is *Nardinxland* of *Gooiland* aan de Graaflijkheid van *Holland* gebleeven. In deeze overdragt werden egter, bij de Abtdisfe, uitdrukkelijk en bij naame uitbedongen of voorbehouden, zodanige Vasfalen, die eenige goederen in *Nardinxland* leggende, van haar te leen ontvingen, op welke goederen de Graaf en deszels erfgenaamen geen regt zouden hebben. Onder deeze behoorden, volgens kennelijke bewijzen, het Maarfschalksleem en Houtvesterfchap van dien, benevens de Koptienden in *Gooiland*; een regt, 't welk nog tegenwoordig hier in bestaat; dat alle Land, het welk eens bezaaid is geweest, moet geeven zeker getal van koppen of maaten, naar den inhoud der Tiendenboeken, waar over binnen de twaalf nagten van Kersmis zitdag word gehouden, in ieder Dorp; en moet ieder zijn aandeel daar komen betaalen in rogge, die rog schuldig, en in gerste, die gerst schuldig is, of in gelde. Tot het stellen van den prijs worden Burgemeesteren van *Naarden* jaarlijks verzogt, en genieten

voor

(*) *Deeze overdragt vind men zeer dikwijls bij de Schrijvers onzer Oudheden, waarom wij alle de plaatzen, daar zij gevonden word, niet aanhaalen. De Nederduitsche Lezer zal ze vinden in de Kerkelijke Oudheden van VAN HEUSSEN, II. Deel, bl. 271.*

voor het zetten van dien, zes guidens; waar na de Tiendpagtingen de keuze hebben, van in geld of in graan te betaalen. Zij, die binnen de twaalf nagten niet betaalen, verbeuren dubbel, het welk sluien genaamd word; en die drie Jaaren agter een verfluien, en in het vierde Jaar niet betaalen, derzelver land vervalt aan den Tiendheer, waar omtrent veele oude verklaringen zijn. Dit regt heeft van ouds behoord aan den Huize van *Nienrode*, waar van verscheidene Verlijen aan ons zijn voorgekomen; gelijk wij ook vinden, dat het zelve aan de nazaaten uit dien Huize is toegewezen, bij uitwijzinge van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, vonnisse van den Hoogen Raade, en berigt van de Rekenkamer aan de Staaten van *Holland*, alle gegeven omtrent den Jaare 1649 en 1652. Volgens deeze Leenen, had het Huis van *Nienrode* mede het Erfmaarschalkschap van *Gooiland*, met de alinge Tienden, oude en nieuwe, aanvallende en aankomende, en waren ook de Heeren van *Nienrode* in der daad Houtvesters van *Gooiland*. Het Erfmaarschalkschap en het regt van de Koptienden, is een geruimen tijd bezeten door den Heer GERRIT HOOFT, DANIELSZ., en de Heer Mr. ABRAHAM ALEWYN, Raadsheer in den Hooge Raade van *Holland*, en Houtvester van *Gooiland*.

Van oude tijden zijn 'er menigvuldige geschillen gereezen, over de landscheidinge tusschen het *Stigt* van *Utrecht* en *Gooiland*; gelijk onder anderen, ten tijde van WILLEM van *Beieren*, Graaf van *Holland*, en JOHAN VAN ARKEL, Bisfchop van *Utrecht*; want na dat 'er in den Jaare 1351, tusschen den Graaf en den Bisfchop, eene overeenkomst gemaakt was, over het turf delven, in de Veenen deezer landstreek, ontstond 'er naderhand nieuwe twist, over de landscheiding, en werd zelfs in geschil getrokken, of *Eemnes* aan den Bisfchop behoorde, het welk hem word toegekend, bij verdrag van den Jaare 1356. De grenscheidinge en het turf delven, bleef nogthans in geschil, en was lang een twistappel tusschen *Gooiland* en 't *Stigt* van *Utrecht*. In of omtrent den Jaare 1472, werd Hertog KAREL van *Bourgonje*, door zijne vleiens diets gemaakt, dat zekere *Veenen* of *Broeklanden* tot het Regtsgebied van *Gooiland* behoorden, of ten minsten dat derzelver eigendom twijffelagtig was; waar door hij met den Bisfchop van *Utrecht*, DAVID van
Bour-

Bourgonje, zijnen bastaardbroeder, in hevigen twist geraakte. Om dit krakeel ten einde te brengen, stelden zij de zaak aan goede mannen, bij wien de redenen en bewijzen van den Stadhouder des Hertogs weinig ingang vonden. De Bischof verdedigde zig aan zijnen kant, met de Handvesten der Keizeren, en zelfs van Graaven van *Holland*: waarom de Stadhouder wist uit te werken, dat de zaak, als door zijn verzuim, tot geene uitspraak kwam; en aldus bleeven de Bisdommen en Staaten van *Utrecht* in hunne oude bezittinge. Hertog *KAREL* had zig ook nog op eene andere wijze den eigendom der *Veenen* willen aannemen, naamlijk door voorgeeven, dat het aangespoelde Landen waren, van welke de eigendom aan den Graaf behoorde, verbiedende derhalven hier in te delven. Het geschil over de grenscheidinge werd weder levendig, in den Jaare 1526, en het komt ons voor, dat 'er geene uitspraak over gedaan is, vóór den Jaare 1532, in welken tijd wij vinden, dat de Graaf *VAN HOOGSTRAATEN*, Stadhouder over *Holland* en *Utrecht*, welk laatste, omtrent vier Jaaren te vooren, onder de heerschappij van Keizer *KAREL* gekoomen was, bij voorraad, eenige schikkinge gemaakt heeft, omtrent het delven van turf op de grenzen van ieder der Provintien, en wijders eenen Gemagtigde benoemd, om kennis te neemen over de grenscheidingen, en hier van een kaart te maaken. Om egter deeze zaak tot een uiteinde te brengen, werd na ingenomen goedvinden van den Hove van *Holland* en den Hove van *Utrecht*, bij vonnis van den Geheimen Raad des Keizers, de grenscheiding tusschen het *Stigt* van *Utrecht* en *Gooiland*, ten naasten bij in dier voege vastgesteld, als wij dezelve hier vooren hebben beschreeven, en zouden ten dien einde greppels en paalen gemaakt worden, om ieders grenzen te onderscheiden. Tot bewaaringe van het regt van ieder der Provintien, verleende Koning *FILIPS DE II*, in 't Jaar 1566, een Ocfrooi, dat de Officieren van het *Stigt* en van *Gooiland*, ieder in den zijne, die geenen zoude mogen vangen, welke zij bevinden zouden, tegen de voorgaande overeenkomsten en vonnissen, turf, heiden, plaggen en wat des meer zij te steeken. Door den tijd kwam 'er, egter, wederom verloop in deeze schikking, en men bevond, in den Jaare 1600, dat de steen, die tot een kenmerk van de landscheiding moest dienen, wel twaalf

roeden dieper in het *Stigt* gebragt was: waarom dezelve, uit last der Staaten van *Utrecht*, weder op zijne plaats gelegd werd. De Ridder *hoort* meld, in den Jaare 1618, dat 'er toen wederzijdsch redenen van klagten vielen, zo aan de zijde van *Gooiland* als van het *Stigt*, over het misbruik van ieders grondgebied, en getuigt zulks ontstaan te zijn, doordien de greppel, welke tot scheiding diende, alomme was toegeworpen en verduisterd. Het is zeer natuurlijk te denken, dat zulke klagten en misbruik, in deeze Eeuwe, mede gelegenheid gegeven hebben, tot een nadere overeenkomst en verdrag, tusfchen de Staaten van *Holland* en *Utrecht*, waar bij alles op nieuws in orde gebragt is; 't welk gefchiedde in den Jaare 1719: en volgens deeze minnelijk beraamde fchikkingen, zijn 'er op behoorlijke plaatzen nieuwe greppels gegraven, en op verscheide afftanden paalen gezet, waar van toen ook een kaart gemaakt is. De fchouw over dit werk en deszelfs onderhoud word aan de Schouten van wederzijdsch diftrict aanbevolen.

Van de *Gooilanders* getuigt *LAMBERTUS HORTENSIVS*, wel eer Schoolvoogd te *Naarden*. in zijne *Latijnsche* Beschrijving van den op en ondergang van *Naarden*; dat zij van zeer oude tijden af, een zeer ftrijdbaar volk waren, in buitenlandsche oorlogen werden aangenomen, alle anderen in roem en ervarenheid van Krijgskunde te boven gingen, en onder de geoeffendfte Krijgsluiden gesteld werden: dat zij, of tot Lijfwagten van den Veldheer werden verkoo- ren, of in de voorfte spits pal stonden, in eenen veld- slag; dat zij dubbele soldij trokken, de slagorden aan- voerden; de Krijgsampten bekleedden, en in 't kort, dapperer dan alle anderen gerekend werden. In de oorlogen hun- ner Vorften, tegen *Gelderland* of *Frankrijk*, en van de Ket- zers tegen de *Turken*, of eenigen anderen magtigen vijand, werden zij op milde bezolding ten ftrijde ontbooden; zo dat zij, volgens dit verhaal, ten allen tijde bewijs gegeven heb- ben van hunne onvertfaagdheid. Het blijkt ook, dat zij in latere tijden hunnen krijgelen aard niet hebben afgelegd. Dit toonen veele gevallen, die zij man tegen man onder malkan-

der gehad hebben, en waar van de Ridder HOORT, als Baljuw van *Gooiland*, aan de Hooge Overheid en zijne Hoogheid, den Prinse van *Oranje*, FREDRIK HENDRIK, menigmaal onderrigting heeft moeten geeven; gelijk het mogelijk nog tegenwoordig aan zulke voorbeelden niet zou ontbreeken. Voorts zijn zij goede Landbouwers, en niet onvernuftig in het geene zij onder handen neemen.

De Regeering der Dorpen in *Gooiland* is genoegzaam overal eenpaarig. De Baljuw spant de Hooge Vierschaar, met Scheepenen der Stad *Naarden*. De civiele Regtbank bestaat in den Schout en Scheepenen van ieder Dorp; alle Dorpen hebben vijf Scheepenen; behalven dat 'er voor *Laren* en *Blarikum*, die een samengevoegden Regtbank uitmaaken, zeven Scheepenen zijn, waar van 'er bij beurten, Jaarlijks, drie uit het eene, en vier uit het andere Dorp verkooren worden. Zij hebben te samen ook twee Burgemeesteren, die in de andere Dorpen twee in getal zijn, en waar van 'er Jaarlijks een afgaat. De Schout en Burgemeesters maaken een Nominatie van een dubbel getal, waar uit de Baljuw de Scheepenen verkiest; aan wien dan de verkiezing van den nieuwen Buurtmeester staat.

In het Kerkelijke behooren de Predikanten onder de Klasfis van *Amsterdam*.

Onder *Gooiland* behooren de Stad *Naarden*, en de Dorpen *Huizen*, *Blarikum*, *Laren*, *Hilversum*, 's *Graveland*, *Bussum* en *Muiderberg*.

GONZAGA, (OCTAVIO FERNANDO) was, in het Jaar 1576, de geleider van DON JAN VAN OOSTENRYK, naar de *Nederlanden*, voor wiens paadje hij zig uitgaf. Kort daar na zond DON JAN hem, met en benevens OCTAVIO GONZAGA, naar *Antwerpen*, om de *Spaansche* Bevelhebbers tot de reize te beweegen. Doch dit was slegts een list; want hij had geheimen last, om hun in stilte te zeggen, dat zij niet moesten vertrekken, dan ter Zee; gelijk zij deeden. De reden hier van was een geheime Staatkunde, daar niemand op verdagt was. In 't gemeen oordeelde men, dat DON JAN daar door het volk lan-

gef

ger zocht in het Land te houden. Dan naderhand ontdekte men, dat het voornemen was, om met de Vloot, die hun vervoeren zou, zig van *Engeland* meester te maaken; 't geen, egter, mislukte. In het Jaar 1578 zond DON JAN hem tegen de *Franfchen*, waar van hij 'er 400, in het Dorp *Barlaimont*, verfloeg. Dit was zijn laatste bedrijf in de *Nederlanden*.

Zie BOR, *Nederl. Hist.* V. B. bl. 255, X.
B. bl. 207. HOOFD, XIII. Boek, bl. 575.

GONZALES, (DON ANTONIO) was, in het Jaar 1602, Bevelhebber van *Graave*, geduurende het beleg, dat MAURITS voor het zelve geslaagen had. Hij verdedigde die Stad, niet alleen manlijk, maar deed, van tijd tot tijd, veele gelukkige uitvallen, en matte daar door 's Prinzen volk geweldig af. Na een beleg van twee maanden, benaauwde hem, egter, MAURITS zodanig, dat GONZALES, als een eerlijk Bevelhebber, besloot, den 19 September, de Stad, op een eerlijk verdrag, over te geeven.

Zie VAN METEREN, XXIV. Boek, fol. 458.

GOOR, of GOER, een open Steedje of Vlek, in het Zuiderdeel van *Overijsel*, in het Landschap *Twent*, legt aan eene Beek, die te *Diepenheim* in de *Reclé* valt, of, volgens GUICIARDYN, een mijl van *Diepenheim*. Geduurende den oorlog met *Spanje* lag aldaar eene zeer sterke Schans, die meermaalen, nu door deeze, dan weder door andere, bemagtigd wierd, al naar dat de partij meester in 't veld was. *Goor* was wel eer een Graaffchap op zig zelve, waar van de laatste bezitter ADOLF, Graave van *Goor*, genaamd word. Na in de XI. Eeuw den Geestelijken staat te hebben aangenomen, droeg deeze ADOLF zijn erfgoed in eigendom over aan den *Utrechtsche* Bisfchop BERNULF. Thans is dit plaatsje zeer vervallen, schoon de bewooners 'er een aanzienlijk aantal uitmaaken. De Gemeente aldaar word bediend door twee Predikanten. Men vind 'er

Kk 2

ook

ook eene vergadering van *Doopsgezinden*, die 'er merkelyk handel drijven in linnen. De Regeering bestaat 'er uit zes Burgemeesters, benevens één Secretaris en vier Gemeenslieden.

Zie RAY, *Diâ.* PETIT, GUICIARDYN EN BACHIENTE.

GOOR, (ADOLF VAN) Heer van *Kaldenbroek*, was een der *Staatliche* Gemagtigden tot de vrugtelooze *Keulsche* Vredehandeling, in het Jaar 1579.

GOOR, (THOMAS ERNST VAN) Regtsgeleerde, heeft zijnen naam vereeuwigd, door de beschrijving zijner Geboorteplaats, de Stad en Lande van *Breda*, in folio, met keurlijke platen versierd. Dit werk, in 't Jaar 1744, in 's *Hage* gedrukt, is verdeeld in III. Boeken, en deeze wederom in onderscheiden Hoofddeelen; het bevat al wat tot eene volledige beschrijving behoort.

'T GOO-REGT, in het bijzonder bij de *Latijnen* genaamd, *Præfæura Suburbana*, een der Landschappen, onderhoorig aan de Stad *Groningen*. In oude schriften draagt het den naam van 't *Goo* en 't *Woldregt*. Hier komt in aanmerking de betekenis van 't woord *Gho* of *Goo*, eigenlijk *Gaauw*, dat, in de oude *Duitsche* taal, zo veel als Land wil zeggen. Dus *Goo-regt* niets anders is, dan *Land-regt*; of *Regtsgebied*, 't welk de Stad over dit Land oeffent. Dit Landschap bestaat een finale streek Lands, die de Stad omringt, doch inzonderheid naar 't Zuiden of Zuidoosten zig uitstrekt, tot aan de grenzen van *Drenthe*. Men ziet hier de Zand- en Kleilanden zig onder elkander verwisfelen. Door het zelve loopt de zogenaamde *Bischopsrugge*; zijnde een zekere hoogte, die binnen de Stad *Groningen* haar begin neemende, van daar Zuidoostwaard voortgaat, door *Drenthe*, en eindigt in *Munsterland*. Op den bodem van dit *Goo-regt*, leggen tien, meest al fraaie en wel bevolkte Dorpen, als: *Wierum*, *Noorddijk*,
Mid

Middelwert en Engelbert, Helpen, Haaren, Noordlaaren, Westerbroek, Kropswolde, Hogezaand en Sapmeer.

Zie BACHENE, B. bl. 239, enz.

GOOREN, (DE) een Vlek, door VAN DER HOUVE gesteld, onder de Dorpen van *Noordholland*, en wel onder het Schoutambt van *Hoorn*.

GOIJER, (DIRK DE) werd, in het Jaar 1588, door NIEUWENAAR, met DIRK KANTER, aangesteld tot Burgemeester van *Utrecht*, in plaats van de berugte RUISCH en PROUINK.

Vaderl. Hist. VIII. Deel, bl. 301.

GOOIJER, (JACOB DE) was een der *Utrechtsche Gemagtigden*, in het Jaar 1618; om met de *Hollandsche Afgevaardigden*, aan het huis van DANIEL TRESEL, over het afdanken der Waardgelden te handelen. Hij dus de partij van ADOLF DE WAAL en andere toegedaan zijnde, moest, na dat MAURITS dezelve had afgedankt, en die in zijne begrippen stonden, het lot van anderen ondergaan. Hij werd uit de Regeering gezet; om plaats te maaken voor de creatuuren van dien Stadhouder.

Zie *Vaderl. Hist.* X. Deel. bl. 210
en 233.

GORNICHEM, GORNICHEM, en bij verkorting doorgaans GORCUM genaamd, de agtste Stad in den rang der stemmende Steden van *Holland*, legt aan de *Merwede*, ter plaatse daar de *Linge* zig met die Rivier vereenigt; vier uren gaans ten Noordwesten van *Schoonhoven*, en even zo verre ten Westen van *Dordrecht*.

K k 3

regt.

regt De *Merwede* stroomt voorbij de Zuidzijde dezer Stad; de *Linge* deelt dezelve in twee deelen, welke, met drie groote houten bruggen, ieder van vier boogen, de *St. Pietersbrugge*, de *Vischbrugge* en de *Koornbrugge*, aan elkander gehegt zijn. Zij maakt hier eene der voornaamste graften der Stad uit, de Haven genaamd. In het Jaar 1542 werd zij, tot in een diepe kreek doorgrayen, waar door dezelve vervolgens in de *Merwede* valt. Deze Stad kan zo wel, als meer andere Steden van *Holland*, meer versterkt zijn, dan ze werkelijk is, te meer nog, om dat de ligging dezer Stad, met weinig moeite, hier toe gelegenheid geeft. Al in den aanvang der voorgaande Eeuwe, hebben om de Stad twaalf bolwerken gelegen; naderhand zijn 'er nog verscheide nieuwe werken bij aangelegt. Dan, wat baat dit alles, indien dezelve van geene genoegzame manschappen, voorzien zijn? Voorheen lagen hier gewoonlijk negen Compagnien voetvolk in bezetting, die door *Holland* betaald werden, en onder bevel van een Majoor stonden. In de maand September 1787 werd *Gornichem* geattaqueert, door de troepen van zijne Majesteit den Koning van Pruisen, onder bevel van den regerende Hertog van BRUNSWIJK, aan wien deeze Stad naar eene geringe tegenstand, door den Gouverneur Jonkheere ALEXANDER FILIP VAN DER CAPELLEN, Heer van Berkoude en Achtenbroek, over werd gegeven; die den 19 van die maand gevangen naar *Wezel* werd gevoerd, en den 10 December te *Utrecht* overleed. *Gornichem* heeft vier Poorten; de *Dalem*- of *Burgpoort*, naar *Dalem*, in de *Thielerwaard* uitgaande; de *Arkelpoort*, naar 't Land en Dorp van dien naam leidende; de *Waterpoort* en de *Kansepoot*: welke laatste men meent, den naam ontleend te hebben van de *Kanzeleij*, op den *Burgt van Arkel*.

Volgens
hebben, m
fchers, om
reken gena
wooning van
heere hebbe
nam gevoer
rij als eene
den zijnen
ml een me
Heim, heb
gen, als w
wij, drukt
Even o
Somnigen
weest is,
heer Heer
Merwede e
gekogt heb
en daar in,
dit alles ru
van zeggen
men in twe
van FLORA
en 1209,
en Hollan
ten word
maakt. Ook
het het Jaar
de Jaar 11
blijft dat el
jenden walt
man van de
de Merwe;
de Schied
daar, door
of veele
'er geweld

Volgens sommigen zou deeze Stad haaren naam ontleend hebben, van de eerste bewooners, een gering slag van vischers, om hunne *Goore*, of *Goorige* gedaante, spotswijze, *Gorickens* genaamd. Anderen leiden dien naam af van *Heim*, of wooning van eenen *GORIS* of *JOBIS*, Heer van *Arkel*. Maar deeze hebben niet bedagt, dat 'er onder die Heeren niemant dien naam gevoerd heeft. Indien ons ook het gissen vrij sta, zouden wij als eene waarschijnlijke onderstelling voordragen, dat *Gorichem* zijnen naam ontleent van *Gor* of *Goor*, 't welk in de oude taal een moerasfige plaats betekende; dit gevoegd bij *Hem* of *Heim*, beduidende eene woning, zou *Gorichem* zo veel zeggen, als woning, in of aan een moerasfigen grond. Dit meenen wij, drukt de gelegenheid deezer Stad zeer naauwkeurig uit.

Even onzeker, als de naamsoorsprong, is de tijd der stigtinge. Sommigen willen, dat de *Romeinsche* Legerplaats *Grinnes* geweest is, daar nu *Gorichem* legt. Anderen verhaalen, dat zekere Heer *JAN VAN ARKEL*, de Heerlijkheid *Wolferen*, bij de *Merwede* en *Linge* geleegen, van Graave *OTTO VAN BENTHEM* gekogt hebbende, dezelve met het Land van *Arkel* vereenigd, en daar in, omtrent het Jaar 1230, *Gorichem* gestigt heeft. Dan dit alles rust op losse gronden, alzo laater Schrijvers 'er niets van zeggen. Het eerste berigt, dat eenige zekerheid heeft, vind men in twee Handvesten, van Hertog *JAN VAN BRABAND*, en van *FLORIS DEN V*, van *Holland*, gegeeven in de Jaaren 1287 en 1289, waar bij die van *Gorichem*, door gantsch *Braband* en *Holland*, tolvrij verklaard worden. In de oude Rijkkronijken word van *Gorichem*, al vóór het Jaar 1300, gewag gemaakt. Ook begint de lijst der Scheepenen van die Stad reeds met het Jaar 1315. Uit een Handvest van den 11 November des Jaars 1182, gegeeven door den Heer *OTTO VAN ARKEL*, blijkt dat die Stad, toen reeds eenen geruimen tijd, in bloeienden welstand was geweest. Men vind daar in melding gemaakt van de Schepen der Poorteren van 's Heeren Veer, over de *Merwe*; van zijne Molenaars; van zijn Gevangenhuis; van de Stadschool en Vischmarkt, enz. In het Jaar 1378 werd al daar, door *OTTO VAN ARKEL*, eene Kanunnikdij van twaalf of veertien Kanunniken gestigt. Tien Jaaren laater ontstond 'er geweldige twist, tusschen de Heeren van *Arkel* en *Via-*

nen, bij gelegenheid dat vier *Gorichemsche* Poorters eenige Meiboomen te *Meerkerk* wilden haalen, met toestemming van den Landman, doch tegen den zin van deszelfs huisvrouw, die over geweld schreeuwende, de *Meerkerkers* op de been bragt, en dus oorzaak was, dat de *Gorichemmers* moorddadig om 't leven gebragt werden. Heer OTTO VAN ARKEL nam hier een geweldige wraak over: hij brandde het Land van *Vianen* plat. Door Graaf WILLEM VAN OOSTERVANT werd deeze ongelukkige twist eerlang bijgelegd. In 't zelfde Jaar, den 14 September, verloor *Gorichem*, door een ongelukkigen brand, meer dan 1500 Haardsteden. Hertog ALBREGT, met Heer JAN VAN ARKEL, die, als Rentmeester van *Holland*, weigerde rekening te doen, oneenig geworden zijnde, belegerde, zo als op het Art. VAN ARKEL gezegd is, in het Jaar 1403, die Stad. Daar na maakte Hertog WILLEM VAN BEIJEREN zig meester van *Gorichem*, en deed het, onder bevel van den Ridder FILIP VAN DORP, bezetten, met 500 man. WILLEM VAN ARKEL hernam de Stad, bij verrassing, en dreef de *Hollanders*, die 'er hem wilden uitjaagen, op de vlugt. Hij werd daar in ondersteund, door zijnen oom, Graaf REINOUD VAN GELDER, van wien hij daar na *Gorichem* en het Land van *Arkel* ter leen ontving. De felle oorlog, die vervolgens, tusfchen de *Hollanders* en *Gelderschen*, ontstond, eindigde met een verdrag, 't welk in het Jaar 1412 getroffen werd. Bij het zelve werd deeze Stad, nevens *Woudrichem* en het geheele Land van *Arkel*, aan Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, Graave van *Holland*, afgeftaan. Heer JAN VAN ARKEL verzette zig eerst tegen dit verdrag, 't welk met zijnen zoon geflooten was, doch werd spoedig genoodzaakt, daar in te stemmen. Inmiddels was Hertog WILLEM, op den 24 Augustus van 't gemelde Jaar, gehuldigd, en had reeds twee onderscheidene Handvesten verleend.

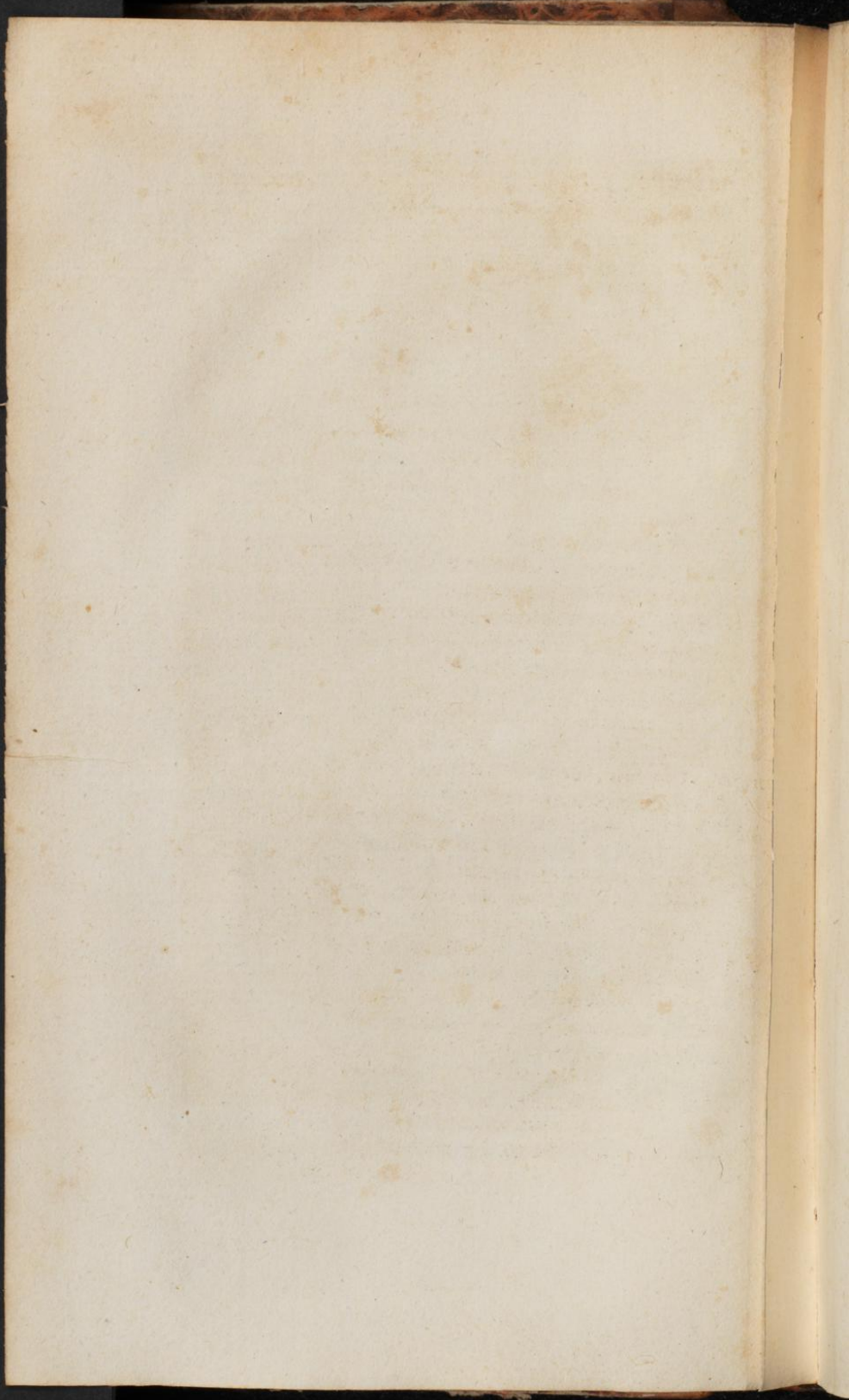
Toen, vijf Jaaren daar na, Hertog JAN VAN BEIJEREN, met den onrustigen WILLEM VAN ARKEL, samen spande, werd *Gorichem*, 't welk door de *Hoekschen* bezet was, door de *Kabbeljauwschen*, onder ARKELS behuwdbroeder, JAN VAN EGMOND, overweldigd. Het Slot bleef onder bedwang van Vrouwe JACOBA, die, een aanzienlijk Leger verzameld hebben-

J. Bays, inv. et delin.

Andr. Schellin, sculp. 1788.

JONKHEER WILLEM VAN ARKEL SNEUVELD TE GORICHEM.

bende, de *Kabbelsaauwschen* overviel en versloeg. Jonker WILLEM en veele Edeken sneuvelde in 't gevegt. De straat, waar in dat gevegt voorviel, droeg, zedert dien tijd, den naam van de *Krijz- of Krijgssteeg*; thans word zij de *Revezsteeg* genaamd. In den gevel van een huis, voor 't welk Jonkheer WILLEM zou gesneuveld zijn, leest men, in een blaauwen arduinsteen, hebbende de gedaante van een kruis, de volgende regels.

*Doe men schreef den 1 December MCCCCVI. en een
Doe bleef den Edelen Hooggebooren WILLEM VAN ARKEL
voor deezen steen.*

Mischien heeft men dit kruis, volgens het gebruik dier tijden, eerst opgeregt gehad ter plaatze, alwaar Jonkheer WILLEM omkwam, en naderhand, om het geheugen van zijn ongeluk te bewaaren, in den gevel van dit huis gemetzeld.

Gorichem en 't Land van *Arkel* werden naderhand, door de *Hollandsche* Graaven, ter leen uitgegeeven, en, in 't Jaar 1454, bezeeten door Jonkheer JACOB VAN GAASBEEK. In dat zelfde Jaar ontstond 'er een geweldige twist, tussehen de vischershers van *Gorichem* en JACOB VAN HOORN, Heer van *Altena*, over de vischerij in de *Merwe*. De Regeering van *Gorichem* was 'er zelfs oncenig over. De Drosfaard deed verscheiden Burgers straffen; veele anderen moesten hem en de Scheepenen, op Zon- en Feestdagen, blootshoofds en in 't hemd, om vergiffenis vragen. Hertog FILIPS gaf, in dat zelfde Jaar, vergiffenis uit voor 70 *Gorichemmers*, die, om deezen twist, gebannen waren. Ook moest de Stad, omtrent dien zelfden tijd, ter voldoening der Graavelijke Bede, 226 ponden Jaarlijksche rente; verkoopen. Geen gering aandeel had, deeze Stad in den oorlog met de *Gelderschen*; haare Ingezeetenen verbrandden *Vuuren* en *Aalst*, in het Jaar 1479.

Eerlang, egter, slooten de Dorpen van de *Bommelerwaard* een verdrag met *Gorichem*. Op den 10 October van het volgende Jaar kwamen de *Gelderschen*, niettegenstaande dat verdrag, wederom voor de Stad, en schooten dezelve in brand; waar door verscheiden huizen aan koolen werden geleid.

Zestien Schepen, onder LUMEY, kwamen, in het Jaar 1572, voor deeze Stad, en eischten dezelve op, in naam des Prinzen VAN ORANJE, als Stadhouder van *Holland*. De Drosfaard gaf een weigerend antwoord, en borg zig, met alle zijne goederen, op het Kasteel. Maar de Burgemeesteren lieten de *Staatschen* binnen komen, die 't Kasteel wel haast bemagtigden. Wreed en allerschandelijkst handelde LUMEY aldaar met eenigen der *Roomsche* Geestelijkheid; negentien van dezelve, na het doorstaan van verschrikkelijk folteringen, werden in *den Briel* opgehangen. De bijzonderheden van dit Treurtooneel zijn bij G. ESTIUS te vinden, zo als reeds op dat Art. is gezegd. In het Jaar 1573 braken die van *Gorichem*, bedugt zijnde voor de *Spanjaards*, hunne Voorsteden af, zelfs die van de *Kanspoort*, alwaar het Leprosenhuis en wel zestig steenen wooningen stonden. Zij versterkten de wallen, verbreedden de grachten, en staken den brand in *Woudrichem*, om dezelve voor den vijand ten onbruik te maaken. Zij beveiligden zig daar door.

In het Jaar 1672 sneedden de *Franschen* verscheiden aanslagen op *Gorichem*; die, egter, allen ten leur liepen. Op den 30 Junij eischten zij de Stad op. Doch de Veldmarschalk WURTZ, die 'er het bevel voerde, gaf een zo moedig antwoord, dat zij zonder 'er het beleg voor te slaan, naar 's *Herzogenbosch* trokken. Den 18 van Augustus werden 'er eenige Ruitertij, uit *Utrecht*, naar *Gorichem* gezonden; doch zij moesten met verlies te rug keeren. Daar na zогten de *Franschen*, door verraad, 'er meester van te worden; doch de toeleg werd tijdig ontdekt, en de verrader naar verdienste gestraft. Daarenboven zогten zij, door valsche Patenten, de bezetting uit de Stad te lokken; doch ook dit mislukte, zo als de voorige onderneming. Behalven deeze rampen, van binnenlandfchen twist en buitenlandfchen oorlog, heeft *Gorichem* meermaalen, door overfroomingen, bij het doorbreken der Rivierdijken, zeer veel geleden, en wel voornamelijk in het Jaar 1740; doch deeze nadeelen zijn telkens spoedig hersteld. Het voorgevallene in die Stad, in de berugte Jaaren 1747 en 1748, behelst niet zo veel bijzonders, als elders: daar hadden ook de twisten, tusschen de Regeering en Burgerij, ten gevolge, dat door Commisfarijsen, in naam van den Stadhouder derwaards gezogden, de Rege-

gee-

geering
Men
bepon
zelve
ruime
steen,
len st
waar
Daar
markt
inzom
bragt,
dat m
duurd
werdet
nen aan
bouwen
Gevange
meer de
ken, We
is alda
Ook heeft
zo wel
voorgeb
waar van
Schutterij
spooring
ie herleeve
De Re
ventien
Getreg,
Schou e
ter, Om
meestere
De G
ger, ee

geering aldaar veranderd werd.

Men telt aldaar tusschen de 13 en 1400 huizen. Sommigen bepaalen het getal der Ingezeetenen op meer dan 6000. De Stad zelve is verdeeld in agt Wijken. Men heeft 'er een tamelijk ruime vierkante Markt; in het midden derzelve legt een ronde steen, waar op, bij het geheugen van eenige oude lieden, paa-len stonden, die men voor overblijfsels hield van het Tooneel, waar op Hertog KAREL van *Bourgondie* gehuldigd is geworden. Daarenboven is 'er een Koornmarkt, een aanzienlijke Vischmarkt, waar op Zalm, Elft, Karper en andere Rivierisch, inzonderheid aangenaam smaakende Voorn, word ter Mart ge-bragt. Een der voornaamste Gebouwen was weleer het Slot, dat men in het Jaar 1578 heeft begonnen af te breeken; dit duurde tot in het Jaar 1600, wanneer de laatste overblijfsels werden weg genoomen. Reeds in 't Jaar 1598 maakte men eenen aanvang, om op die zelve plaats een aanzienlijk Tolhuis te bouwen, Verder heeft men 'er het Stadhuis, Vleeschhal, Waag, Gevangenpoort, Bank van Leening, de Doele, twee *Gereformeerde Kerken*, *Waa'sche*, *Remonstrantsche* en *Roonsche* Kerken, Wees-, Gast-, Pest-, Oude-Mannen en Vrouwenhuis. Nog is aldaar, in 't Jaar 1753, een nieuw Armhuis gebouwd. Ook heeft men hier een *Latijnsche* School. *Gorichem* heeft, zo wel als andere Steden, verscheidene vermaarde mannen voortgebracht; onder anderen, W. ESTIUS en THOMAS ERPENIUS, waar van reeds gewag gemaakt is. Eindelijk is hier een goede Schutterij, die in de *Oude* en *Jonge* verdeeld is. Door aanspooring van het Genootschap, hier ter Stede, is zij begonnen te herleeven.

De Regeering deezer Stad bestaat uit een Kollegie van zeventien Raaden of Vroedschappen, en een Kollegie van het Geregt, bestaande uit een Drosfaard, drie Burgemeesters, een Schout en zeven Schepenen; voorts Thesaurier, Fabriekmeester, Ontvanger, één Pensionaris en twee Secretarissen, Weesmeesteren, enz.

De Graaflijkheids tol word aldaar bediend door een Ontvan-ger, een Kontrarolleur en een Beziender. Het Wapen deezer

Stad

Stad is de afbeelding van de *Arkelpoort*.

KEMP, *Beschrijving van Arkel; Vaderl. Hist. Nederl. Jaarboeken.*

GORLEUS, (ABRAHAM) gebooren te *Antwerpen*, in het Jaar 1549, was beroemd wegens zijne kennis in de Penningkunde en Historien. Hij overleed, als een ampteloos persoon, te *Delft*, den 15 April van het Jaar 1609. Zijn Kabinet is, na zijnen dood, verkogt aan den Prins van *Walles*.

Ibid.

GORNICHEM, (HENDRIK VAN) geboortig in de Stad van dien naam, werd, in het Jaar 1420, Leeraar in de Godgeleerdheid te *Keulen*, en naderhand Onder-Cancelier aldaar. Hij leefde onder 't Pauschap van PIUS DEN II. Zijne schriften zijn gedrukt in de *Vlaamsche Taal*.

VAL, AND.

GORNICHEM, (JAN VAN) WILLEMSZOOM, mede aldaar gebooren. Hij verliet den *Gereformeerden* Godsdienst, werd *Roomsch* Priester, en onthield zig te 's *Hertogenbosch*, alwaar hij overleed in het Jaar 1628. Bij VALERIUS ANDREAS vind men zijne schriften aangewezen.

GORREDYK, bij verkorting *Gordijk*, word, op de lijst der Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Opsterland*, die gemeenlijk op XIII bepaald worden, niet mede gerekend, en heeft dus ook geene stem, als andere Dorpen in *Friesland*. De reden hier van is, dat toen de lijsten der stemgeregtigden gemaakt wierden, dit Dorp of Vlek nog niet in wezen was; het was toen niets anders, dan een Buitenbuurt van het nabij geleegene Dorp *Kortzwaag*.

zwaag.

zwaag. Ter oorzaake der bekwaame Veenen, door den tijd, langs hoe meer bevolkt zijnde, is het eindelijk een Dorp geworden. Thans bestaat het uit twee lange straaten, die kruiswijze elkander in 't midden doorsnijden. Eene deezer straaten word doorfheden van een vaart, aangelegt om de turf te vervoeren; zij draagt den naam van de *Gorrefoot*. De Kerk, die in het Noorden staat, een weinig van de huizen afgezonderd, word door een eigen Predikant bediend, de beroeping van die staat, niet aan de Eigengeërfden, zo als in andere Dorpen van *Friesland* plaats heeft, maar aan den Grietman van *Opsterland*: die een Nominatie van drie perfoonen zend, waar uit de mans Ledematen de vrijheid hebben, eene keuze te doen. Ook is aldaar een Gemeente van *Doopsgezinden*, die een Predikant hebben, welke te gelijk de Gemeente te *Lippenhuizen* bedient.

BACHIENE, A. bl. 1376.

GORSSEL, een *Geldersch* Dorp, tusfchen *Zutphen* en *Deventer*, aan den *Ijssel*.

GORTEL, een Buurtschap, onder het Schoutamt *Eepe*, in 't Landdrostamt van de *Veluwe*.

GORTZ. (Baron) Deeze bevond zig, in het Jaar 1717, alhier in *Holland*, na alvorens, als Resident der Kroon *Zweeden* gerefideert te hebben aan verscheidene Hoven, onder anderen in *Engeland*. Hier had men ontdekt, dat hij, met den Graave van *GYLLEMBORG*, eenige onderneemingen gedaan had, ten behoeve van den Pretendent. Het voorneemen was, in *Frankrijk* en *Holland* Schepen te koopn, en dezelve naar *Gottenburg* te zenden, om vervolgens van daar 8000 knechten en 4000 ruiters, met eenen bekwaamen voorraad van oorlogsbehoeften, over te zenden naar *Groot-Brittanje*. Doch dit voorneemen werd ontdekt, en *GYLLEMBORG* in hegtenis genomen. De *Engelsche* Resident *LEATHES* had, aan Gecommitteerde Raaden, verzogt, om *GORTZ* insgelijks te doen vasthouden, die zig meest te *Amsterdam* had onthouden. De Koning van *Zweeden* had hem voor-

voorzien van een algemeene volmagt, om, ten zijnen dienst, met ieder een, te handelen en te sluiten. Gecommitteerde Raaden zonden, den 19 Februarij, twintig man naar de wooning van den Baron, die zig toen in 's *Hage* onthield, met last om zig van zijn persoon te verzekeren; doch, twee uren te voren, was hij, te post, verreisd naar *Amsterdam*. Een zijner Secretarissen, broeder van den Graave van GYLLEMBORG, werd gevat en in de Kastelenij gebragt. LEATHES vertrok, in allerijl, naar *Amsterdam*, daar hij niet voor den volgende dag verlof bekoomen kon, om GORTZ, die zijnen intrek bij een *Zweedsch* Koopman genomen had, te doen vasthouden. Maar hij was, reeds met het openen der Poorte, naar *Arnhem* vertrokken; daar op bewoog men den bekenden WILLEM VLEERTMAN, om hem na te jaagen; deeze agterhaalde hem te *Arnhem*, alwaar hij met voorkennis van den President Burgemeester, nevens zijnen Secretaris STAMBEKE, in verzekering werd genomen. Men vond bij hem twee kisjes met papieren. De Staaten, berigt gekreegen hebbende dat GORTZ gevat was, beslooten, op herhaald verzoek van het *Engelsche* Hof, en zonder zig te slooren aan de vertoogen, die hier tegen gedaan werden, door den Secretaris van de *Zweedsche* Ambassade in 's *Hage*, hem met zijne twee Secretarissen zorgvuldig te bewaaren. In *Engeland* werd des Barons gedrag zo hoog genomen, dat men terstond allen handel met *Zweeden* verbood, en daar toe de Staaten ook zocht te beweegen. In *Zweeden* had men 'er geene tijding van gekreegen, of de *Engelsche* Resident, ROBERT JACKSON, werd mede in hegtenis genomen, en den Resident der Staaten, WILLEM HENDRIK RUMPF, het Hof ontzegd.

De brieven van GYLLEMBORG en GORTZ werden gedeeltelijk in 't ligt gegeven; men ontdekte daar uit duidelijk genoeg hunnen toelag. Koning GEORGE drong 'er sterk op aan, dat GORTZ aan hem overgeleverd, of in nauwer hegtenis, het zij op *Loevestein* of elders, zou worden opgeslooten. Doch zo min tot het een als het ander werd geen besluit genoomen. Het *Zweedsche* Hof, daarentegen, drong niet min sterk op zijn ontslag. De Staaten beriepen zig op de nauwe verbintenisse met *Engeland*, welke niet gedoogde, dat men iemand, die verraderlijke aanslagen tegen dat Rijk gesmeed had, op vrije voeten stelde: te minder,

der, om dat hij nooit voor een Gezant van de Kroon *Zweeden* erkend was. KAREL DE XII, niet voldaan met dat antwoord, besloot, aan de *Hollandsche* Koopvaardijfchepen, die naar *Zweeden* wilden, paspoorten te weigeren, zo lang de Baron GORTZ niet ontslagen zou zijn. Inmiddels handelde het *Fransche* Hof, om KAREL DEN XII met den Koning van *Engeland* te bevredigen. Zijne *Zweedsche* Majesteit liet zig eerlang overhaalen, om schriftelijk te verklaren, dat hij geene kennis had van het geen zijne twee Staatsdienaars gehandeld hadden, en dat zijn oogmerk nimmer geweest was, om eenige troepen naar *Engeland* te zenden. De Staaten, hier van kennis gekreegen hebbende, en ziende dat het gevaar van eenen inval in *Engeland* voorbij was, beslooten, den Baron GORTZ en de zijnen te ontslaan, en met den *Engelschen* Gezant te overleggen, op hoedanige wijze zulks gevoeglijkst konde geschieden. Doch *Engeland*, nog geen genoeg neemende in de verklaring des Konings, kon in dat ontslag tot nog toe niet bewilligen. Evenwel toonde zig dat Hof geneegen, om GYLLEMBORG tegen JACKSON uit te wisselen. De Staaten vonden dit zeer vreemd; en 't was op hunne voorstellingen dat dit Hof van denkbeelden veranderde. Koning GEORGE verklaarde, in de maand Julij, in het ontslag van den Baron te zullen bewilligen, mids hij zig te sloop naar *Zweeden* begaf, en het hem niet zoude vrij staan, zig in de *Nederlanden* op te houden. Door bemiddeling van 't *Fransche* Hof werd beslooten, dat GYLLEMBORG, met een Fregat, uit *Engeland* zou gevoerd worden naar de *Maaze*, alwaar GORTZ aan boord zou komen, om gezamenlijk naar *Zweeden* te stevenen, van waar dat zelve Fregat JACKSON zou te rug brengen. De papieren, die bij den gevangenen gevonden waren, zouden, beslooten en verzegeld, aan den Koning van *Zweeden* worden te rug gezonden. Terstond hier na stelden de Staaten van *Gelderland*, op verzoek van den Graave VAN RAVENTLAU, Gezant van den Hertog van *Sleeswijk*, den Baron GORTZ op vrije voeten, mids RAVENTLAU zig voor hem verbond, dat hij terstond naar *Zweeden* keeren zou. Dit besluit werd aldaar op den laatsten Julij genomen. De Secretaris STAMBRE werd ten zelfden tijd, en de Secretaris GUSTAAF GYLLEMBORG, die in den *Haag* zat, weinige dagen later ontslagen. De Staaten gaven 'er terstond kennis van

van aan den Koning, met berigt dat zij vertrouwden, dat de Scheepen hunner onderdaanen niet meer belemmerd zouden worden.

GORTZ, met zijne twee Secretarissen, keerde eerlang naar *Zweeden*. Nog vóór zijn vertrek uit *Gelderland* hield hij een heimelijk gesprek, op het *Loo*, met CZAAR PETER DEN I. Na den dood van KAREL DEN XII, die voorviel in de maand November van het Jaar 1718, werd de Baron GORTZ, zeer onverwagt, op naam van de Hooge Regaering van *Zweeden*, in hegtenisfe genomen, en eerlang, als van verscheidene misdaden beschuldigd en overtuigd, ter dood veroordeeld en onthalt.

Vaderl. Historie, XVIII. Deel, bl. 160.

GOSEWINUS VAN AMSTEL, Bischop van *Utrecht*; zie AMSTEL. (GOSEWYN VAN)

GOSLINGA, eene Edele Staate, in de *Friesche* Grietenij *Ferwerderadeel*, nabij het Dorp *Hallum*. Eene andere Staate, van dien zelve naam, ligt N. O. van het Dorp *Wansweid*. Beiden behoorden aan 't bekende Geslagt, 't welk dien naam voert, waar uit verscheidene aanzienlijke Staatsmannen zijn voortgekomen: onder anderen,

GOSLINGA, (TJEPKE VAN) die de Zoon was van FYE EN SYTS VAN AYLVA. Hij was gehuwd met ANNA LIAUCKAMA, overleeden den 2 Julij van het Jaar 1582, en bij hem te *Driefsum* begraven. Van zijn wedervaaren, zedert het Jaar 1568, is weinig of niets bekend. Uit zijne indaging, naar *Antwerpen*, door den Hertog VAN ALBA, blijkt het dat hij onder het getal der verbonden Edelen behoord heeft. Hij overleed den 20 Maart van het Jaar 1581.

GOSLINGA, (SICCO VAN) mede een der afstammelingen van dat aanzienlijke Geslagt, was, in het Jaar 1712, Grietman van *Franekeradeel*, en tevens een der Gemagtigden, tot de vredehandeling, te *Utrecht*. Naderhand werd de Hoere GOSLINGA, mer den

den Heer w. BUIS, afgevaardigd, als Ambassadeurs, naar *Frankrijk*. In de maand Januarij van 't volgende Jaar vertrokken zij derwaart. Zij deeden hunne openbaare intrede, te *Versailles*, niet vóór Zondag den 27 Maij, met een ongewoone plegtigheid, en hadden, ten zelven dage, openbaar gehoor bij den Koning, dien zij begroetten wegens den geslooten vrede. Zij werden zeer minzaam ontvangen; en, in de daad, niet zonder reden. Beide die Heeren hadden ongemeen geijverd om dat werk, tot genoegen van 't *Fransche Hof*, door te zetten. GOSLINGA keerde, in 't einde van de maand Junij, naar *Holland* te rug; de Heer BUYS, zo als wij op het Art. van hem gezien hebben, bleef aldaar tot in het volgende Jaar. Geen minder deel had de Heer GOSLINGA, in het Jaar 1718, in de bevordering van WILLEM DEN IV tot Stadhouder van *Groningen*, dan hij in de bevordering der *Utrechtische* vrede gehad had: in het geheim had hij gestadig gearbeid, met den Burgemeester CORNELIS SCHAY, van *Groningen*, die de eenige oorzaak was, dat dit werd doorgedreeven. Dat hij een bekwaam Staatsman moet geweest zijn, blijkt hier uit, om dat men, in het Jaar 1728, groote moeite deed, om hem den post van Gevolmagtigde, in de bijeenkomst te *Soissons*, te doen aanneemen. Hij had verzogt, daar van verschoond te zijn, deels om zijne hooge Jaaren, deels en nog meer, om dat *Friesland*, van wegen de bekrompenheid van geldmiddelen, bezwaarlijk draagen kon in de kosten dier aanzienlijke bezending. Dit niettegenstaande hielden de andere Gewesten, en bijzonder *Holland*, zeer ernstig aan, dat *Friesland* den Heer GOSLINGA daar toe wilde beweegen. Zelfs bood *Holland* aan, de helft der kosten te willen draagen, gedurende den tijd dat GOSLINGA zig tot de handeling zou laten gebruiken. Op deeze voorwaarde nam hij eindelijk dien post aan. Het Gezantschap duurde tot in het Jaar 1730, wanneer hij, nevens den Heer HOP, na huis keerde. De Heer GOSLINGA stierf te *Franker*, in de maand September van het Jaar 1731; eenen loffelijken naam bij zijne Landslieden nalaatende, en ook bij allen, die hem gekend hebben. In den Succesie-oorlog was hij Afgevaardigde te velde geweest, en had den slag van *Malplaquet* van zo nabij bijgewoond, dat hem een paard onder 't lijf wierd dood geschooten, en eenigen naast hem sneuvekten. Even kloekmoedig

kweet hij zig in alle de posten, waar toe hij benoemd werd. Hij was niet alleen in de hedendaagsche, maar ook in de *Latijnsche* en *Grieksche* Taalen bedreeven. HORATIUS en POLYBIUS las hij met groot genoegen. Keizer LEOPOLD had zo veel agting voor hem, dat hij hem tot den Rijksgraavenstand wilde verheffen. De Regeering van *Bern* bood hem het groot Burgerregt haarer Stad aan. Doch hij, te vrede met zijne Oud-Adellijke geboorte, en niet willende uitmunten boven andere Edelen zijner Provintie, heeft zo wel de eene als andere eerbewijzing van de hand gewezen. Het geschenk, egter, van eenen gouden beker, hem, benevens de Heeren FAGEL en HOORNBEK, aangeboden, door de Staaten van *Gelderland*, na het bijleggen van eenige hunner geschillen, over het aandeel der bijzondere Kwartierlasten, heeft hij aangenomen. Op zijn overlijden heeft de Hoogleraar P. WESSELING een Lijkrede, in de *Latijnsche* Taal, gedaan.

Zie *Vaderl. Historie*, XVII, XVIII en XIX.
Deel.

Gosso, (LUDIGMAN) de VI. der Potestaaten van *Friesland*, leefde omtrent het Jaar 1000. Op het Artikel BREDERODE is reeds gezegd, hoe sommigen van oordeel zijn geweest, dat uit het huwelijk van zijne dogter TETIA, met een der jonger zonen van ARNOUT, Graaf van *Holland*, de Heeren van BREDERODE of BREDEROEDE, zijn voortgekomen.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*;
FOEKKE SJOERDS, *Friesche Jaarboeken*,
II. Deel, bl. 149.

Gosson. (NICOLAAS) Onder alle de Edelen, die zig met Koning FILIPS verzoend hadden, word geteld CAPRES, Gouverneur van *Atrecht*, schoon hij daar bij niet volhardde. De Aartsheerog MATTHIAS, niet veel vertrouwen in hem stellende, beval hem en de Magistraat, het oprigten van een Collegie van vijftien aanzienlijke mannen, die gekooren moesten worden uit de Bur-

DE RAADSHEER GOSSON, EEN MAN VAN OMTRENT 70 JAAREN,
 IN DE NACHT BIJ TOORTSLICHT, TE UTRECHT, ONTHOOFD.

gerij, en wier post zijn zoude, de Stad in rust te houden, en bij de Unie te bewaaren. CAPRES en de Magistraat hadden hier toe weinig lust, doch moesten 'er evenwel toe besluiten. Een van hun, welke tot dat vijftiental gekooen werden, was deeze NICOLAAS GOSSON, een voornaam Regtsgeleerde. Schoon deeze Heeren zig in het geheel niet moeiden, noch met het Ampt van den Gouverneur, noch met dat van de Magistraat, konden zij, egter, van dezelve niet geduld worden. Zij hielden zig stil, tot den 17 October, op welchen dag de Magistraat alle de Burgers op het Stadhuis ontbood, en beval, dat de Schutterije zig zoude wapenen. Een groot gedeelte der Burgerij, ziende dat hier iets agter school, maakte zig meester van de hoofdwagt der Schutterij. Van daar zig begeevende naar de Kamer van de Magistraat, namen zij de vergaderde Heeren in verzekering, zonder dat zij daar in door iemand verhinderd werden, of zij zelve iemand enig leed toebrachten. Door middel van de Schutterij, werd de Magistraat, na een gevangenis van vier dagen, ontlagen. CAPRES daar na binnen de Stad gekoomen zijnde, was men bedagt, hoe men zig zoude wreken van die Burgers, welke tegen de Magistraat waren. Een der voornaamste van dezelve werd terstond met de koorde gestraft. Ook werden de vijftien Gecommitteerden afgezet, en een van hun, met naame PIETER BARTOUL, een man van 71 Jaaren, in den nagt van den 23 October, opgehangen, nevens den Advocaat ALLARD CRUGROT. NICOLAAS GOSSON, een wijs en geleerd man, oud 72 Jaaren, die, als Edelman, den Lande zeer veele dienste beweezen had, werd, na een regtspleeving van 7 uren, op den 24 der gemelde maand van het Jaar 1578, 'snagts van zijn bed gehaald en voorts onthoofd. Hier mede scheen de wraakzugt van den Gouverneur en de Magistraat voldaan te zijn.

BOR; BAUDART.

GOTHEN, GOTH of GOTTI, een oud en magtig volk, 't welk, ten allen tijde, zeer beroemd geweest is. Over hunnen oorsprong en eerste verblijfplaats zijn de gedagten zeer ver-

schillende. 'Er zijn 'er, die willen, dat zij in *Duitschland*, langs de *Eisfel*, tot aan de *Baltische Zee*, gewoond hebben. Anderen zeggen, dat het de *Gothi* uit *Asie* geweest zijn, die, om een ander Land te zoeken, hun Vaderland verlieten, zig in *Bosnie*, *Tracie* en *Bulgarie* nederfloegen, en zig van daar tot in *Scandinavie* hebben uitgebreid. Best volgt men 't gevoelen van *JORNANDES*, die hun uit *Zweeden* doet voortkomen, alwaar nog heden eene Provintie, *Gotland* genaamd, bekend is. *PETREUS* leid hunnen naam af van eenen hunner Regenten, *GUTHI*. Het ging dit volk als veele anderen. De vermenigvuldiging van hun Geslagt noodzaakte hun, andere Landen te zoeken, om voedzel te vinden. Eenige van hun trokken uit, en floegen zig elders neder: dus hebben zij zig eerst in *West-Gotland*, op het Eiland *Bornholm*, en in het *Gotland*, verder in *Estland*, en eindelijk in *Duitschland* uitgebreid. Eenige Jaaren vóór *CHRISTUS* geboorte, verkooren zij een nieuwe wooning, floegen zig in *Pommeren*, *Pruisfen* en *Saxen* neder, en werden daar door in *Oost- en Wester-Gothen* verdeeld. Ook heeft de plaats, daar zij zig eerst in *Zweeden* nederfloegen, nog dien naam behouden. Onder de Regeering van Keizer *DECIUS*, dat is, omtrent het Jaar 250, begonnen zij hunnen inval in het *Keizerrijk*, en versloegen *DECIUS*. Onder de Regeering van *GALIENUS* vielen de *Gothen* in *Tracie*, *Griekenland* en *Zevenbergen*. Doch onder Keizer *CLAUDIUS* leden zij een groote nederlaag in *Mese*, alwaar men wil dat wel 32,000 van hun gefneuveld zouden zijn. De Keizer zou hier van den bijnaam van *GOTHICUS* ontleend hebben. De weinigen, die nog in *Illirie* waren overgebleeven, deden den Christenen, onder *CONSTANTYN*, veel onregt. Onder het bestier van *VALENS* werden 'er eenigen van hun Christenen, doch meestal *Arianen*. *VALENS* liet hun in *Thracie* woenen; doch die gunst beloonden zij zeer ondankbaar, door hem den oorlog aan te doen. Hij overwon hun, driemaal; doch moest in den vierden veldslag de vlugt neemen. De Keizer in een huis zig verborgen hebbende, staken zij 'er den brand in, en deden hem door vuur verteeren. Keizer *THEODOSIUS DE GROOTE* verdreef hun uit *Thracie*. Maar hun Vorst *ATHANARICUS* begaf zig onder zijne bescherming. Na het overlijden van deezem, onderwierpen zij zig gezamentlijk aan den Keizer, tot aan
zij

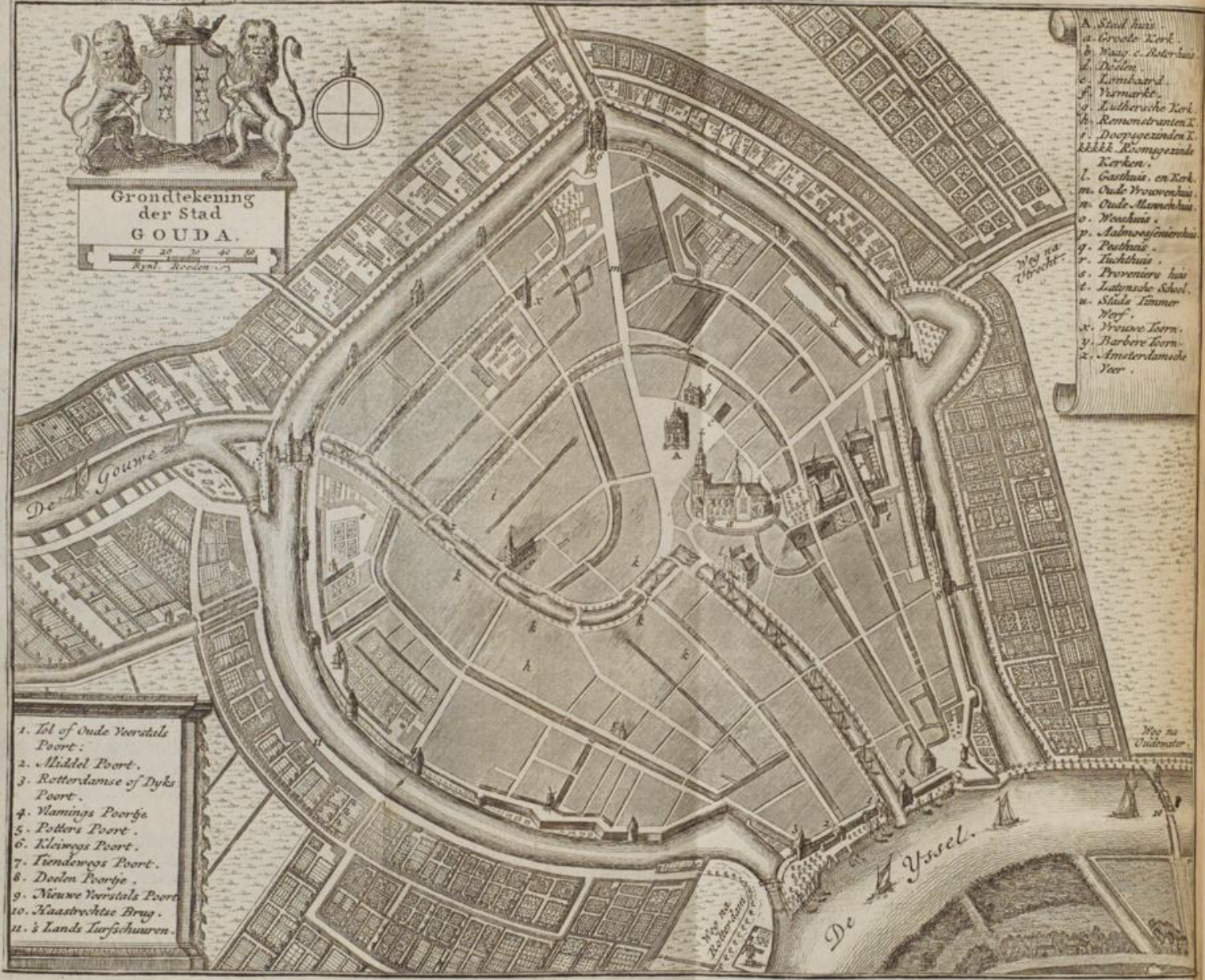

Grondtekening
der Stad
G O U D A.
10 20 30 40 50
Kont. Amsel. 17

- A. Stadhuis
- B. Grote Kerk
- C. Nieuwe Kerk
- D. Doelen
- E. Limbaard
- F. Vismarkt
- G. Lutherische Kerk
- H. Remonstranten K.
- I. Doopgezinden K.
- Kkkk. Roomsgezinde Kerkken
- L. Gasthuis, en Kerk
- M. Oude Vrouwenhuis
- N. Oude Mannenhuus
- O. Wapenhuus
- P. Salmwagenerhuus
- Q. Posthuus
- R. Tuchtthuis
- S. Proveneren huus
- T. Latynsche School
- U. Stads Timmer
- V. Wap
- X. Nieuwe Leern
- Y. Barbere Leern
- Z. Amsterdamsche Yeer

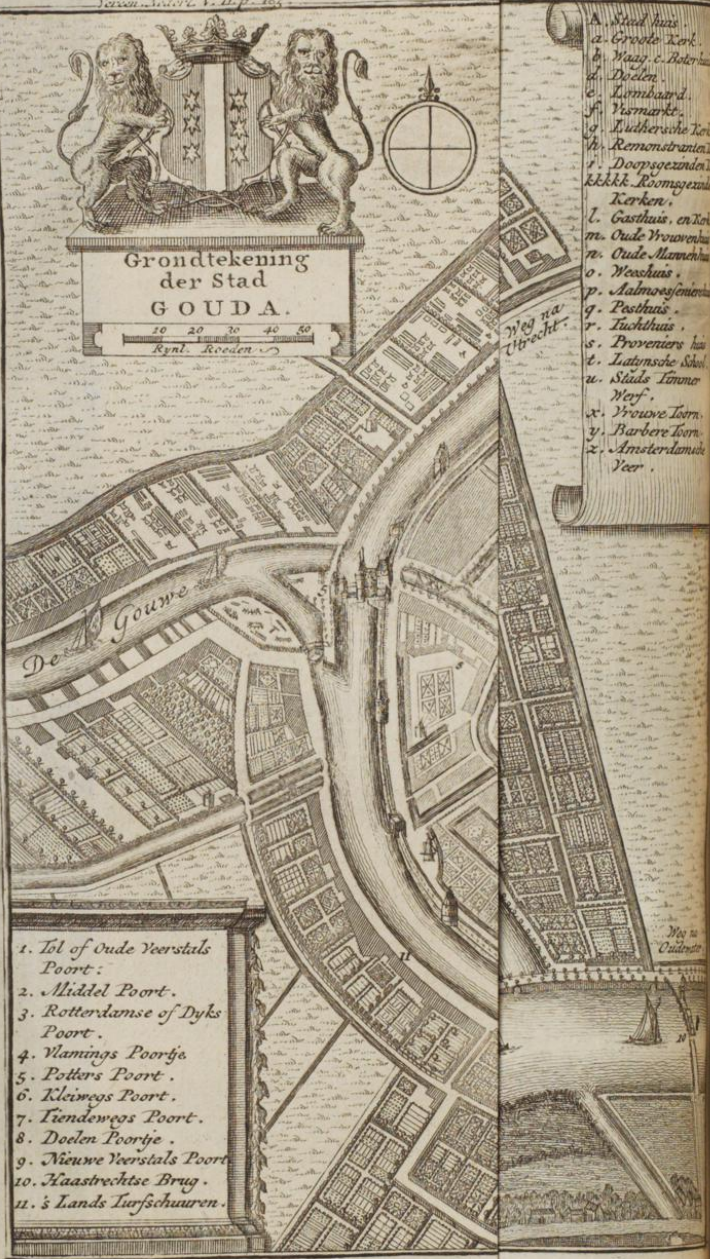
- 1. Tol of Oude Verstals Poort.
- 2. Middell Poort.
- 3. Rotterdamse of Dyks Poort.
- 4. Vlamings Poortje
- 5. Potters Poort.
- 6. Kleyns Poort.
- 7. Tiendewegs Poort.
- 8. Doelen Poortje
- 9. Nieuwe Verstals Poort
- 10. Haastrechtse Brug.
- 11. 2 Lands Lurfchuuren.

Grondtekening
der Stad
GOUDA.

20 20 20 20 20
Rydt. Roeden

- A. Stadhuis
- a. Groote Kerk
- b. Waag. c. Bovenwaag
- d. Doelen
- e. Lombard
- f. Westmarkt
- g. Nieuwkerkekerk
- h. Remonstrantenkerk
- i. Doopgezanten
- kkkk. Roomsgezantenkerken
- l. Gasthuis. en Ziekhuys
- m. Oude Vrouwenkerk
- n. Oude Mannenkerk
- o. Weeshuis
- p. Almoesghenue
- q. Posthuis
- r. Tackhuis
- s. Proveniers huis
- t. Latynsche School
- u. Stads Linnen Weyf
- x. Vrouwe Toorn
- y. Barber Toorn
- z. Amsterdamsche Veer

- 1. Tol of Oude Veerstals Poort.
- 2. Middel Poort.
- 3. Rotterdamsche of Dyks Poort.
- 4. Vlaminghs Poortje
- 5. Potkers Poort.
- 6. Kleinwegs Poort.
- 7. Tiendewegs Poort.
- 8. Doelen Poortje.
- 9. Nieuwe Veerstals Poort
- 10. Haastrechtse Brug.
- 11. & Lands Lurfschuuren.

zijnen dood. Na den dood van **THEODOSIUS**, het Rijk zeer verdeeld zijnde, maakten zij gebruik van die onrust, tot dat **RUFINUS**, onder Keizer **ARCADIUS**, **ALARIK** voor Koning der *West-Gothen* in *Griekenland* uitriep, welk Land zij niet alleen, maar ook *Hungarie*, en eindelijk, in het Jaar 413, de Stad *Rome* zelfs veroverden. Na dat de *West-Gothen*, door de *Wandalen*, uit *Italie* verdreeven waren, bragt **THEODORICUS**, Koning der *Oost-Gothen*, **ODACER**, Hertog of Veldheer der *Herulen*, in 't Jaar 493, overwonnen hebbende, *Italie* onder zijn gezag; zedert welken tijd de *Gothen* van *Italie* meester bleeven. Schoon *Rome* hun ontveldigd was, wierd deeze Stad, egter, door **TOTILA**, in de Jaaren 546 en 549, van nieuws veroverd. **JUSTINIAAN** maakte, door zijn dappere Veldheeren **BELIZARIUS** en **NARSES**, na dat hij **TOTILA** en **TEJAS** overwonnen had, een einde van het *Gothische* Rijk in *Italie*. De *West-Gothen*, egter, onthielden zig nog in *Spanje*; zij hadden aldaar, onder hunnen Koning **AISTULPHIUS**, een Rijk opgerigt, 't welk tot aan het Jaar 713 stand hield: om welken tijd de *Saraceenen* het Koninkrijk *Spanje* overmeesterden. Ook had **AISTULPHUS**, in *Aquitanie*, een Rijk der *West-Gothen* gestigt, 't welk als nog den naam van het *Gothische* Markgraaffschap draagt. Zij hadden hunne bijzondere inrigtingen, munten en gewoonten. Dat deeze volkeren, reeds vóór de belegering van *Frije*, en ten tijde van **HERCULES**, al in *Zweeden* zouden gewoond hebben, word met regt voor beuzeltaal gehouden.

Men zie hier over breeder **JORNANDES** en anderen, die over de oudste volkeren geschreeven hebben.

GOUDA, de zesde Stad in den rang der stemmende Steden van *Holland*, legt aan het water den *Ijssel*, 't welk wel eer uit de *Lek*, een weinig beneden *Vreeswijk* of de *Vaart*, zijnen oorsprong schijnt gehad te hebben, doch naderhand, boven *Ijsselsein*, afgedamd geworden is: het vereenigt zig, bij de Stad, met eene gegravene vaart, de *Couwe* genaamd, loopende in den *Rhijn*, bij *Alphen*, en met denzelven voort tot

in het *Leidsche* of *Haarlemmer Meir*. De Stad heeft eene bijna ronde gedaante. Men heeft 'er eene frische lugt, door den geduurigen op- en afloop van 't *Ijsfelwater*. Ook is de Stad omringd met aangename Hoven, Tuinen en lustige Wandelwegen. Sterk is zij alleenlijk wegens haare gelegenheid, konnende, door middel van verscheidene Sluizen, in en buiten de Stad, binnen vierentwintig uren, rondsom, onder water gezet worden. *Gouda* is met eenen enkelen muur, doch wijde en diepe Graften omringd. De Stad heeft zeven Poorten, behalven twee kleinere uitgangen. De zeven Poorten zijn, de *Tolpoort*, de *Middelpoort*, de *Dijkspoort*, de *Potterspoort*, de *Kleiwegspoort*, de *Tiendewegspoort*, en de nieuwe *Veerstalspoort*. De twee uitgangen zijn het *Vlamingspoortje*, en het *Doelenpoortje*. Voor het laatste legt een brug; doch voor het eerste alleenlijk eene schouw. *Gouda* legt omtrent vier uren gaans ten Noordoosten van *Rotterdam*, en omtrent agt uren gaans ten Zuiden van *Amsterdam*.

Gouda word van veelen *Tergouw*, van sommigen *Der Goude* genoemd. Waarschijnlijk heeft de Stad haaren naam naar de reeds gemelde vaart of vliet de *Gouwe*, die haar in twee ongelijke deelen deelt. Waarom deeze vaart *Gouwe* genoemd zij, is onzeker. Sommigen willen, dat zij deezen naam gekreegen hebbe, van het goud of geld, 't welk, op den tol aldaar, geheeven werd. Doch dit schijnt verre gezogt. Anderen beweerden, dat *Gouwe* oudtijds ook *Graft* zou betekend hebben. Verscheidene ongerijmde gisfingen, over den naamsoorsprong van *Gouda*, gaan wij met stilzwijgen voorbij.

De tijd van den eersten aanleg van *Gouda* is onzeker. Sommigen willen, dat *Der Goude* eerst een onbemuurd Vlek geweest zij, voerende den naam van Heerlijkheid, en gelegen in een gedeelte van den *Bloemendaalschen Polder*, 't welk naast aan de Stad paalt, en nog de *Oude Gouwe* genoemd word. Zeker is 't, dat 'er onder FLORIS DEN IV, WILLEM DEN II, en FLORIS DEN V, een DIDERIK VAN DER GOUDE onder de *Hollandsche* Edelen bekend geweest is. In 't Jaar 1272, verkreeg de Ridder NICOLAAS VAN RATS, van Graaf FLORIS DEN V, eenige voorregten, ten behoeve der Poortereren van *Der Goude*; en toen werd, zo men wil, de plaats eerst bemuurd. Sommigen

zijn

zijn van gedagten, dat *Gouda* ten deezen tijde, door den huize van *KATS*, van den Graave van *Holland* ter leen gehouden werd. *Sofia*, laatste erfdogter uit den huize van *Der Goude* trouwde, in 't Jaar 1294, met *JAN VAN RENESSE*, Baljuw van *Zuid-holland*, en overleed zedert, zonder kinderen na te laten: waar door de Heerlijkheid van *Der Goude* aan de Domeinen der Graaflijkheid van *Holland* verviel. In 't Jaar 1306 werd *JAN VAN HENEGOUWEN*, Heer van *Beaumont*, van zijnen broeder, Graaf *WILLEM DEN GOEDEN*, Lefchonken met de Heerlijkheid van *Der Goude*, *Schoonhoven* en *Thoolen*. Hij was getrouwd met *MARIA*, dogter van *HUGO*, Graave van *Soissons*, en overleed in den *Haag*, in 't Jaar 1356. Zijne eenige dogter, *JOANNA*, was getrouwd geweest met *LODEWYK VAN CHASTILLON*, Graave van *Blois*, die, in 't Jaar 1347, in eenen veldslag gefneuveld was, en drie zoonen, *LODEWYK*, *JAN* en *GUY*, nagelaaten had. Zij volgden elkanderen op, in 't bezit der vaderlijke Heerlijkheden. *Guy*, de jongste, stierf, zo wel als zijne broeders, zonder wettige kinderen na laten, in 't Jaar 1397. De Heerlijkheden van *Schoonhoven* en *Der Goude* vervielen toen aan Hertog *ALBREGT VAN BEIJEREN*, Graaf van *Holland*, en zijn zedert met de Graaflijkheid verknogt gebleeven. Van dien tijd af, is *Gouda* onder de groote Steden ter Dagvaart van *Holland* beschreeven. Ondertusfchen had de Stad *Gouda* al vóór den Jaare 1375, merkelyk door den brand geleeden, en onder anderen, haare Handvesten verlooren. In 't Jaar 1438, werd *Gouda* andermaal, op eenige weinige huizen na, aan koolen gelegd. Die van *Utrecht* zogten zig, in 't Jaar 1488, door verraad, meester van *Gouda* te maaken; doch de aanflag werd tijdig ontdekt; 't welk vier Schippers, die 'er toe gebruikt waren, het leven kostte. De beeldforming, in 't Jaar 1566, werd, te *Gouda*, door de wijze voorzorg van den Slotvoogd, Jonkheer *CORNELIS VAN DER MYLE*, Zoon van *AREND VAN DER MYLE*, Burgemeester van *Dordrecht*, voorkomen. Men poogde, omtrent deezen tijd, buiten *Gouda* te prediken, en liet het gerugt daar van, door zekeren Barbier, onder 't volk strooien; doch niemand kwam ten gehoor. Zelfs mompelden eenigen, van den Predikant en deszelfs gezelschap te willen doodflaan. Eenige

Paapen deelden den Schoolkinderen van *Der Goude* koek uit, mits dat zij de glazen van den gemelden Barbier zouden uitwerpen; 't welk nog dien zelfden avond geschiedde. In 't Jaar 1572, op den 21 Junij, werd *Gouda*, door omtrent zeventig mannen, onder beleid van Jonkheer ADRIAAN VAN ZWIETEN, voor den Prins van *Oranje* en de *Staatliche* partij verzekerd. LUMEY, Graaf van der *Mark*, die zig, door 't mishandelen en ombrengen van verscheidene onnozele Geestelijken, bij *Onroomschen* en *Roomschen* gehaat gemaakt had, werd, niet lang hier na, op 't Slot *Ter Goude*, en niet te *Woerden*, gelijk sommigen schrijven, gevangen gezet. Naderhand, van zijn bewind verlaaten, trok hij ten Lande uit. In den aanvang des Jaars 1574, zogt men *Gouda* wederom aan de *Spaansche* zijde te brengen. JAN HEI of HEIN, die zig te *Utrecht* onthield, en zig verflond met ADRIAAN PIETERSZON, zijnen schoonzoon te *Gouda*, was één van de hoofdbeleiders des aanslags. Men had voor, de Stad op den 5 Februarij te overvallen. Doch kort te vooren, was Jonkheer ALBREGT VAN EGMOND, met een vendel knechten, binnen de Stad gekoomen, 't welk den samenspanneren geenen kleinen schrik aanbragt. ADRIAAN PIETERSZON schreef aan zijnen schoonvader, dat de toelig haperde; doch bewimpelde den zin zijns schrijvens met woorden, meldende de krankheid eener nigte, wier kwaal verergerd was, zulks haar thans de beraamde geneesdrank geene baat kon doen. Zekere boer zou den brief overbrengen, die, terwijl hij eerst eene wijl in de Poort staat te trantelen, en naderhand naar den stroom gaande, schrijlings schuit en oever bestapt houd, niet weetende hoe hij wilde, de wagers tot agterdenken brengt en aangegrepen word. In 't waghuis betast zijnde, vind men eenig geld bij hem, en een kluwen garens, om 't welk hij, meer dan om 't geld, begaan schein. Dit gaf nieuw bedenken. Men wond den draad af, en vond den brief. De boer, gevraagd zijnde, *wat hem zo bedremmeld gemaakt had*, antwoordde, *dat het water, schijnende als klaar bloed tegen hem op te rijzen, hem in zig zelyven had doen zeggen, Heere God, zou ik wel eene bloedige boodschap draagen!* 't Verraad zedert volkomener

ner ontdekt zijnde, werden verſcheidene medepligtigen met de dood geſtraft. Toen men in den Jaare 1583 arbeidde, om den Prinſe van *Oranje* de Graaſlijkheid op te draagen, waren *Amſterdam* en *Gouda* de eenigſte Steden, welke hier in zwaarigheid maakten. Ook ſtelde *Gouda* zig, in den Jaare 1584, ernſtelijk tegen den handel met *Frankrijk*. Toen, in 't Jaar 1618, de Regeering der meeste *Hollandſche* Steden; buitenſtijds, verandert werd, kwam Prins MAURITS, op den 31 October, ook tot dat zelfde einde, binnen *Gouda*. Doch hier geſchiedde minder verandering dan elders, 't zij om 't groot getal van *Remonſtrantsgezinden*, dat zig in deeze Stad, en zelfs onder de Regenten, bevond, niet te zeer te ſtooten; of om andere redenen. Op den 27 December des volgenden Jaars, geſchiedde 'er, egter, door Gemagtigden van den Stadhouder, eene nieuwe verandering in de Vroedſchap, en werden toen wel dertien Leden, die te vooren in bediening geweest waren, van hunne Ampten verlaaten. In 't Jaar 1658, werd de Trekvaart, tuſſchen *Amſterdam* en *Gouda*, voltrokken, en op den 18 April voor de eerſte reize gebruikt. In de maand Junij des Jaars 1672, na dat de *Frantiſchen Oudewater* reeds ingenoomen hadden, kreegen die van *Gouda* ſchrijvens van de Staaten, om hunne groote Sluizen te openen, en 't omleggend Land onder water te zetten. Dit was zo dra niet geſchied, of de Boeren der naaſte Dorpen, de overſtrooming te gemoet ziende, trokken gewapend op de Stad aan; doch vonden de Poorten geſlooten. Zij wilden de groote Sluis toe hebben; 't welk geweigerd werd: waar op zij, tegen den avond, de *Tolpoort* open braaken, en in merkeelijken getale ter Stad in trokken. Zij bezetten terſtond het Stadhuis, alwaar de Regeering vergaderd was. Vierentwintig uren hielden zij hier ſtal; binnen welken tijd, Gemagtigden, zo van Stads- als van humentwege, aan den Prinſe van *Oranje* gezonden werden. Midlerwijl viel het graauw aan op het huis van den Burgemeester GERARD CINQ, 't welk geplonderd werd. De Burgerij, in de wapenen gebragt, deed de Boeren wel haast verſtuiven, en ter Stad uitvlugten. 't Gemeen was, egter, nog niet geſtild. Men riep, dat de Prins Stadhouder zijn moest. Men dreigde de huizen van eenige Regenten, die men zeide dat hem tegen waren, om verre te haalen. De Wethoudersſchap beſloot,

half radeloos, van 't Stadhuis te laten afleezen, dat men den Prins zou verzoeken binnen *Gouda* te koomen, alwaar men hem, met alle agtinge, ontvangen zou. Dit geschiedde twee dagen daar na. De Prins werd op 't Heeren-Logement deftig onthaald. 't Volk waande in 't eerst, dat hij nu Stadhouder was, en hield zig stil; doch naderhand verneemende, dat men eenigen van *Dordregt* en *Rotterdam* afzond, om hem 't Stadhouderschap nog eerst aan te bieden, sloeg het op nieuws aan 't muiten, de Heeren voor bedriegers uitmaakende. Men moest dan, gedwongen, besluiten, den Prins tot Stadhouder te verklaren. Men liet de *Oranievlag* terstond van den Stadhuisstoren waaien; waar mede de morrende menigte gefild werd. Kort daar na ontstond 'er nieuwe beroerte. Men wilde verandering in de Regeering gemaakt hebben: 't welk, op den 25 September en den 2 October, door den Stadhouder geschiedde. Zedert heeft *Gouda*, zo verre ons bekend is, eene volkomene rust genooten, tot in het Jaar 1747. Hier, zo wel als elders, heerschte toen een geest van beroering, onder de smalle Gemeente, om den Prins VAN ORANJE tot de Stadhoudelijke Waardigheid te doen verheffen. De Regeering besloot 'er toe, op den 1 Maj; 't welk oorzaak was, dat hier alles in rust kwam. *Gouda* was niet eene van de laatste Steden, welk alles toebagten, om *Bergen op den Zoom* van het nodige te voorzien. Maar dit blijk van Vaderlandsheide werd, kort daar na, onluisterd, door een hevigen twist, tusschen de Pijpmakers en Pottebakkers, over het bakloon der pijpen. Zo lang dwongen de laatste de Burgemeesters, dat zij hun moesten toestaan, om ovens in hunne huizen te mogen zetten, tot het bakken der pijpen. Doch 't gevolg deed ras zien, dat dit voor die beide Fabrieken nadeelig was. De onbestaanbaare drift, tot het verkoopen der Ampten, uit *Rotterdam* en *Amsterdam*, naar *Gouda* overgewaaid zijnde, zag men aldaar, ten dien zelfden einde, op den 28 October, aan den Raad en Vroedschap een Request ten voorschijn komen, 't welk door den Hoofdofficier dier Stad allereerst geteekend was. Doch de verstandigsten, naderhand ziende, hoe zij, door drift vervoerd, iets gedaan hadden, dat zelfs bij den Stadhouder, te *Rotterdam*, was afgekeurd, leverden, op den 4 December van dat zelve Jaar, een nader vertoog in, waar in zij verklaarden,

mjs.

misleid te zijn. Het was onderteekend door een twaalfstal Burgers, welker naamen, bij Refolutie van de Vroedschap, op het eerstgemelde geschrift werden doorgehaald. Anderen maakten daar op eenige aanmerkingen, met oogmerk om de billijkheid van het eerste Adres staande te houden, en den Heer Hoofdofficier MOERING vrij te spreken van alle oogmerk om oproer in de Stad te verwekken; als hebbende hij niemand verzogt, veel min gedrongen om te teekenen. Licht vermoed men, dat de steller van die aanmerkingen niet verzuimde, om de twaalf Burgers, welke het tweede Request geteekend hadden, van lafhartigheit te beschuldigen. De schikkingen, naderhand op het stuk der Ampten gemaakt, bragten de gemoederen tot bedaaren.

Maar in het volgende Jaar, ontstond 'er een nieuwe beroerte, door gebrek aan *Friesche* turf; 't welk oorzaak was, dat de Pottebakkers bakken, noch de Pijpemaakers konden werken. Op den 16 van de maand Maj van het Jaar 1748, vergaderde een hoop van 4 of 500 gemeen volk, voor het huis van den Pottebakker PLUIM, en bedreef aldaar grooten moedwil; die, egter, door den Heer Hoofdofficier gesluit, en door de aankomst van eenige Schepen met Turf geheel tot bedaaren gebracht werd. De geweldadige plonderingen, die, in *Amsterdam* en elders, om de pagten te doen vernietigen, hadden plaats gehad, dedden de Vroedschap van *Gouda*, ter voorkoominge van dat onheil, op den 26 Junij, door het doen eener Publicatie, aan de Burgerij kennis geeven, dat de pagten waren afgeschafft. Met een groot gejuich werd dit aangehoord, en door de waakzaamheid van meergemelden Heer Hoofdofficier bezorgd, dat de Pagters, terstond, de invordering staakten. Hier door voorkwam hij allen moedwil.

Niets, ondertuschen, waren alle deeze bewegingen, in vergelijking van de opschudding, welke aldaar ontstond, op den 13 van de maand October des zelfden Jaars. Reeds eenige dagen had binnen *Gouda* een gerugt geloopen, dat in de Stad een Regiment Krijgsvolk zou koomen, om Guarnisoen te houden. De Burgerij, van oordeel dat zulks onbestaanbaar was met de Capitulatie, in het Jaar 1673 geslooten, tuschen de Regeering en den Stad-

Stadhouder WILLEM DEN III, toonde daar over haar ongenoe- gen. Verscheiden van de aanzienlijkste Burgers begaven zig, daags daar aan, bij Burgemeesteren, terwijl het grootste gedeelte der Ingezeetenen, voor het Stadhuis, naar raport bleef wagten. Zo dra de Burgers binnen gestaan waren, meende de Pensionaris het woord te voeren; doch werd door de Burgers gelast te zwijgen: also zij tot Burgemeesteren, en niet tot hem spraaken. Op hunne vraage, wat 'er van de komst van Krijgsvolk ware, zeide de eene ja, een ander neen, en een derde, het niet te weten; welke onbepaalde en vershillende antwoorden den agterdogt nog meer gaande maakten. Een der Burgers, die het woord voerde, wat dristig zijnde, riep tot de buitenstaande meenigte: *Burgers, gij moet in de wapenen en de Poorten toe.* Naauwlijks was dit gezegd, of het gefchiedde; loopende den een naar deeze, en geene naar eene andere Poort, om zig daar van te verzekeren. De Poortier van de *Potterspoort* weigerde de sleutels te geeven; doch naauwlijks was hij, met een kolf van een snaphaan, tusfchen hals en schouders geslagen, en hem den dood gedreigd, of hij gaf de sleutels over. De vijf tamboers floegen alarm, en de Stadsroeper riep, *dat ieder in de wapenen had te komen, op straffe van met geweld gehaald te zullen worden.* Binnen een half uur waren de vier Compagnien in de wapenen, en alle de Poorten, Boomen en Sluizen geslooten. Aan den ingang der haven, aan den *Ijssel*, plantte men drie, en bij de *Doelepoort*, alwaar een stuk van den muur, om dien te vernieuwen, afgebrooken was, vier stukken kanon; van daar werd eenen ieder, die naderde, toegeroepen: *niet verder!*

Dien geheelen dag wierd de *Rotterdamsche* Poort voor eenen ieder geslooten gehouden, vooral voor Rijtuigen. Een voerman, zig daar tegen willende verzetten, werd wel haast genoodzaakt, de Burgers te gehoorzaamen. De Heeren, om den angst te sluiten, deeden, bij klokkeslag, afkondigen, *dat ze niets van de aankomst van soldaaten wisten*; niets baatte deeze afkondiging: want zij hadden, daags te vooren, al hun vertrouwen verbeurd. Opmerkelijk is het, dat van de vier Kapiteinen, slegts één in de Stad, en de Kolonel in *Amstel-*
dam

dam woonagtig was. Een frakte schikking, voorwaar! Tegen den avond kwamen de drie Kapiteinen in de Stad. Inmiddels vonden Burgemeesteren goed, den Pensionaris SNEELS, die bij de Burgerij in geen goed vertrouwen was, met den Burgemeester VAN DEN KERKHOVEN, en als Adjunct den Heer H. GOUDANUS SNEELS naar den *Haag* te zenden, om met den Stadhouder, over den toestand van zaaken, te raadpleegen. De Burgers, die voor hunne vrijheid waakten, kwamen in de *Doel* bij een, en beraamden een order, dat twee Compagnien des nagts zouden waaken. Ook raadpleegden zij over het stellen van een Request, om bij den Heer Stadhouder eenige schikkingen en veranderingen te verzoeken.

Daags daar aan, den 15, betrokken wederom twee andere Compagnien de wagten. Burgemeesteren deden, van nieuws, afkondigen, *dat 'er niets te vreezen was, en dat ieder gerust kon zijn*; doch dit help weinig, alzo de voorrige bekendmaaking. Te diepe wortels van wantrouwen had geschooten; en dit werd nog grooter, toen, met den middag, de reizende Bode uit den *Haag* kwam, en den Burgeren toeriep; *Mannen, zijt gerust; zij zullen niet komen: het Patent is hertekend. Hoe, zeide men, wat wil dit zeggen? Zijn 'er geen orders gegeven, waar toe dan het Patent hertekend.* Dus bleef alles in de wapenen. Gelijk een kwaad zelden alleen komt, ging het ook hier. Een commando van zestien man, met een Serjeant, was, voor eenige maanden, door den Stadhouder, gezonden aan de groote Sluis, bij de *Rotterdamse Poort*, om te pasfen op de doorvaarende Schepen, die na het afschaffen der pagten, geweigerd hadden, pasfagiegeld te betaalen, niet wetende, dat het geld voor den armen was, en Stad noch Land raakte. Eenigen van dit volk hadden de onvoorzigtigheid, om de Burgers over hunne verrigtingen te berispen, met de bijvoeging, van wel in staat te zijn, om de gantsche Burgerij naar hunne pijpen te doen dānzen, of weg te jaagen. Dit sārren, niettegenstaande de Officier reeds twee in arrest had doen neemen, ging zijnen gang, tot dat de wijven en jongens, zulks moede wordende, hun ontwapenden, en het geweer op het Stadhuis bragten. De soldaaten, nevens hunnen Officier, begeleid door eenige Burgers, om hun voor mishandeling te bevelligen, begaven zig hier op naar 't Stadhuis,

om van de Regeering te hooren, wat hun te doen stond. 't Antwoord was, dat zij de Stad moesten verlaten. Straks werden zij, onder het voorig geleide, naar hunnen post aan de Sluis, doch zonder geweer, te rug gebragt, van waar zij de marsch naar den *Haag* aannamen. Nog meer werden de gemoederen der Burgers verbitterd, toen eenige vreemde Officiers ondernamen om in de Stad te koomen; doch afgeweezen wordende, den Burgeren toeduwden: *wij hebben u maar eens willen beproeven*. In den avond liep 'er een gerugt, dat 'er eenige honderden soldaaten te *Haastrecht* waren aangekoomen. Dit deed de beweeging tot eene ongemeene hoogte rijzen. Vijfentwintig Burgers, met een Serjeant, trokken derwaart; doch vonden 'er niets.

Van nieuws vergaderden de Burgers in de *Doele*, en werden het aldaar eens over 9 Artikelen: 1. over de Ampten; 2. over het armen geld van de Sluis; 3. een vrijen Krijgsraad; 4. het handhaven der Gilden; 5. op het bestier der Godshuizen; 6. het benoemen van twee Kerkmeesteren uit de Burgerij; 7. beter agtgeving op de Stads Gebouwen; 8. verbetering van 't opzigt van Curatoren over de *Latijnsche* Schoole, en wel te zorgen, dat Burgerkinderen, in het uitdeelen der prijzen, niet voorbij gegaan worden; 9. dat de *Roomschgezinden*, voortaan, ontheven mogten zijn van 't zogenaamde Schoutgeld, als strijdig tegen de Unie. Na dat deeze Artikelen, door eenige honderden Burgers, onderteekend waren, werden de vier gewezen Hoofden der Burgerij, te weten de Heeren MOERING, DR. DE MOOR, RAVENSBERG en VRYALDEHOVEN, verzogt op de *Doele* te koomen. De drie laatstgemelden verscheenen terstond; doch de eerstgenoemde niet dan na herhaald verzoek. Bij zijne komste aldaar deed hij een aanspraak, die alle harten bewoog, en waar in hij aantoonde, dat hij, in alle gevallen, niet als Burger kon worden aangemerkt. Evenwel weigerde hij niet, eenen weg aan te wijzen, dien men moest inslaan. Ook bleef hij niet in gebreke, schoon hij vertrok, goeden raad te geeven. De drie andere beslooten, dat men eene commissie moest benoemen aan den Stadhouder, met een Notariaal Request. Tot deeze commissie werden de drie gemelde Heeren benoemd, met bijvoeging van nog drie anderen. Den zestienden bleef de Burgerij in denzelven staat.

faat. Op de *Doele* deed men het Request aan den Stadhouder, door een Notaris, opstellen, en daar in voegen een verzoek aan zijne Hoogheid, dat het hem mogt gelieven, in de Stad te koomen, of, bij verhindering, Commisfariſfen te zenden, om op der Burgeren bezwaaren agt te geeven. Het Request werd dadelijk door 300 Burgers ontertekend. Dan, voor dat het werd afgezonden, kwam des avonds om 7 uren, onder de Bedestonde, eene misſive van den Heer Stadhouder aan de Regeering, welke daar na aan het volk, bij wijze van Publicatie, werd voorgelezen.

De misſive was van den volgenden inhoud.

„ *Erentſte, Wijze, Voorzieninge,*
„ *onze Lieve Bijzondere!*

„ Wij hebben met geen mindere bevreemding, als ongenoegen
„ vernoomen, dat 'er in uwe Stad eenige gerugten verſpreid
„ zijn, als of 'er militie in Guarniſoen ſtond te komen, en dat
„ daar toe door UE. of eenige Leden van de Regeering aan-
„ zoek zouden gedaan zijn. Het een en ander verdigt zijnde,
„ hebben wij UE. bij deezen, daar van wel willen kenniſſe gee-
„ ven. In 't particulier moeten wij 'er bijvoegen dat ook on-
„ waar is, 't geen gedebiteerd werd, dat door den Penſionaris
„ *Snels*, daar over preſentatie zijn gedaan, daar wel verre van
„ dien, al een geruimen tijd geleden, door den gem. Penſionaris
„ verzogt is, niet alleen van Guarniſoen, maar zelfs van door-
„ marſchen, verſchoont te worden.”

„ Het is nog met vrij grooter ongenoegen, dat tot onze ken-
„ niſſe is gekomen, dat eenige Ingezetenen, zig hebben durven
„ verſtouten om een Detachement van 16 man, tot opzigt van
„ de Sluis geſfeld te disarmeren, en twee man, daar van in
„ arrest te neemen.

„ Wij hebben zulks voor ditmaal aan een verkeerde opvatting
„ van de Burgerij wel willen toefchrijven, doch requireeren
„ UE. teffens om ten ſpoedigſten order te ſtellen, dat aan 't
„ gem. Detachement de wapenen wederom gegeeven, en de
„ twee gearreſteerde gearlaceerd worden. Zullende wij in gebree-

„ ken

„ ken van dien, genoodzaakt zijn zodanige kragtadige maatre-
 „ gelen tegen de Autheurs van deeze ongeregeltheden te nee-
 „ men, als wij zullen oordeelen te behooren.”

Waar mede enz.

Deeze brief, waar uit duidelijk was af te neemen, dat men zijne Hoogheid, omtrent de waare gefeltenis van zaaken, geenzints naar behooren onderregt had, verbitterde de gemoederen nog meer, en wel zodanig, dat de Heeren Burgemeesteren, van het Stadhuis naar hunne huizen, door de goede Burgerij moesten begeleid worden. Een Oud-Burgemeester, bij veelen bekend voor een Aristocraat, werd, door sommige van het gemeen, na geschreeuwd: *sta dood dien die en die*. Voorts vergaderde het gemeen voor deszelfs huis; verwoedheid en plonderzugt straalde veelen ten oogten uit. Dan deeze gevaarlijke menigte werd verftrooid, eerst door het gezag van den bij den Burger beminden Hoofdschout MOERING, en daar na door een Detachement gewapende Burgers.

In den morgen van den zeventienden reden de zes Gecommitteerden naar 's *Hage*, om den Stadhouder van alles verslag te doen, en vervolgens het gemelde Request over te leveren. Terwijl deeze op reize waren, verwoegde zig iemand bij Burgemeesteren, met verzoek: I. dat de brief van zijn Hoogheid, des avonds te vooren voorgelezen, gedrukt mogt worden. Dit werd toegestaan. II. De copie van den brief, die 's morgens aan zijn Hoogheid gezonden was; om te zien, op welke wijze men de zaaken daar in had voorgedragen, vooral ten aanzien van de soldaaten. Doch Burgemeesteren gaven tot antwoord, aan dat verzoek niet te kunnen voldoen, buiten bewilliging van de Vroedschap; doch dat hij afgezondene de vrijheid kon krijgen, om op de Secretarij den brief te mogen zien en leezen. Inmiddels bleef de Burgerij nog in de wapenen, en alle Poorten en toegangen bezet.

Des avonds om half zeven uren kwamen de Gecommitteerden uit den *Haag* te rug, reden het Stadhuis om, en riepen: *Goede zijding*. Op de *Doele* deden zij verslag van hunne commissie; zij berigten, „ dat zij bij zijne Hoogheid, bijna een half uur

„ ge-

„ gehoor gehad hadden, en dat die het Request had aangenomen, met bijvoeging, dat hij het gedrag der Burgeren goedkeurde, en hun bedankte voor betoonde zorg en bravoure. Dat het gerug van inkwartiering ontstaan was, door abuis van den Kwartiermeester Generaal, die, bij misflag, *Gouda*, geschikt had voor een Battaljon van het Regiment van Gardalierre, doch dat zijn Hoogheid den naam van *Gouda* had doorschrappt, en den *Briel* in de plaats gesteld. Dat hij voorts de braave Burgerij recommandeerde de wapenen neder te leggen, wyl de zaak, waarom zij die hadden opgevat, nu vervallen was. Dat hij, dan doch ook niet eerder Commisfarisfen zoude zenden, om zodanige middelen van redres te beeraamen, als zijne Hoogheid best geraden zoude vinden. Dat hij na het afvaardigen van dien brief beter was onderregt geworden, en die hield als nooit geschreeven. En dat hij de Burgerij van zijn Vorstelijke gunste verzekerde.”

Dit rapport, 't welk met groot genoeg door de gantsche Sted werd verstaan, had ten gevolge, dat men de wapenen nederleide. Daags daar aan werd hier van, bij Misfivē, kennis gegeven aan den Heer Stadhouder. Het Detachement soldaaten, welk wederom aan de Sluis kwam, werd aldaar een huis aangewezen, en hun eene order voorgelezen. Men vorderde, eger, van Burgemeesteren de copie van twee brieven; die men nu bevond, niet aan den Stadhouder, zo als men vermoedde, maar aan de Stads Gedeputeerden geschreeven te zijn, op den 15 en 16 October. Na dat dezelve in druk verscheenen waren, zag men ook, dat dezelve niet behelsden het geene men verwacht had. Alles bleef in rust, tot den 25 October, wanneer men verstond, dat Commisfarisfen van zijne Hoogheid, als Stadhouder, eerlang verwacht werden. De Burgerij, hier op in de *Doele* vergaderd, revideerde, corrigeerde en amplieerde het Request in dier voegen, zo als men meende te behooren. In den avond van den volgenden dag verscheenen aldaar de Baron VAN WASSENAAR, Mr. WILLEM PAAUW, en de Heer PIELAT, als Secretaris. Terwijl zij redea naar de *Doele*, stond de Burgerij onder de wapenen. Hier werd aan H. Ed. Mog. het gemelde Adres der Burgerij, en een ander van de Vendrighs der Burgerij,

XVIII. DEEL. Mij over-

overhandigd, inhoudende verzoek om zitting te mogen hebben (gelijk voorheen) in den Burger-Krijgsraad. Hun Ed. Mog. de verzoeken gehoord hebbende, vertrokken, den negentwintigsten, naar 's *Hage*, om aan den Stadhouder verflag te doen, en kwamen op den eersten November te rug. Het eerste werk was nu, verandering in de Regeering; wordende eenige van de Vroedschappen, Burgemeesteren en Schepenen bedankt, en anderen aangesteld en beëedigd; en voorts zodanige nadere dispositien, op de Requesten der Burgerij, gemaakt, dat dezelve daar mede volkomen genoeg en nam. Zie daar het voornaamste van het voorgevallenen in gemelde Jaar. Dewijl, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, de zaken aldaar, zo min als elders, nog niet haar volle beslag hebben, zullen wij 'er niets van zeggen.

Wat de Grootte deezer Stad aangaat; deeze kan eenigermaate worden afgeleid, uit het getal der huizen en derzelver bewoners. Het getal der eerste word geschat op 3974, en dat der laatsten op 20,000. Onder de voornaamste Gebouwen binnen *Der Goude* behoorde weleer het aanzienlijk Slot, 't welks in het Jaar 1577 geslegt is. Thans zijn dezelve het Raadhuis; de Vleeschhal; Korenbeurs; Waag; Boterhuis; Lombard; de *Doele*; *Groote of St. Janskerk*, door gantsch Europa vermaard, wegens derzelver konstig geschilderde glazen; *Kleine of Gasthuiskerk*; Gasthuizen; Oude-Manhuis; Weeshuis; Aalmoesfeniers en Leprozenhuis; Pesthuis; Tugt- en Proveniershuis; *Latijnsche Schoól* en Boekerij.

Onder de vermaarde mannen, welke deeze Stad heeft voortgebragt, munten onder anderen uit: KORNELIS en WILLEM HERMANS VAN DER GOUDE; PIETER KORNELISZOOM BOKKENBERG; HIERONYMUS VAN BEVERNINCK; KORNELIS en FREDRIK HOUTMAN, en meer anderen.

Deeze Stad, zo wel als anderen, is voorzien van aanzienlijke Voorregten: als de Tolvrijheid, door *Holland, Zeeland, Gelderland* en *Zutphen*. Ook is, niet aan de Regeerders, maar aan de Ingezeetenen, door Vrouw JACOBA, in het Jaar 1428 verleend, en bevestigd door FILIPS, in het Jaar 1505, het voorregt, om door hunne Regeerders, als Landpoorters,

te mogen doen aanneemen, de Opgezeetenen van de Dorpen *Moordregt, Nieuwkerke Kapellen, Zevenhuizen, Waddinxveen, Boskoop, Middelburg, Sluipwijk, Reewijk, Zwammerdam, Bodegrave, Haastregt, Stolkwijk, Bergen en Bergambagt*, uitgezeid die van *Oudkoop*, welken te *Sluipwijk* ter Kerke koomen; alle welken gelijken vrijdom met de andere Poorters genieten. Ook moet de Vierfchaar van *Bloemendaal* binnen *Gouda* gespannen worden.

Gouda is heden de zesde onder de stemhebbende Steden van *Holland*, terwijl dezelve voorheen de vijfde was.

De Regeering akdaar bestaat uit een Kollegie van Raaden, en een Kollegie van den Geregte, bestaande uit een Baljuw en Schout, vier Burgemeesteren en zeven Schepens, behalven de andere Amptenaars.

De Raaden waren 'er oudtijds veertig, dienden voor hun leeven, en verkooren, bij het overlijden van een derzelven, eenen hunner in deszelfs plaats. Ook benoemden ze Jaarlijks een dubbel getal, waar uit, door den Graaf, of deszelfs Stedehouder, Burgemeesteren en Schepenen gekozen wierden. Hertog KAREL VAN BOURGONDIEŒ ontnam den Raaden dit voorregt. Zij werden, in het Jaar 1476, daar bij hersteld, door Vrouw MARIA. Toen naderhand deeze brief, door eenigen, die na de Regeering stonden, gescheurd was, werd dezelve hernieuwd, in 't Jaar 1494, en bekrachtigd door Hertog FILIPS. In het Jaar 1650 verzogten Burgemeesteren en Raaden, bij Hun Ed. Groot Mog. Octroi, om het getal van 40 te verminderen tot op 28 Raaden, waar uit het nog tegenwoordig bestaat. Ook verkreeg zij toen het Octroi, om voortaan hunne eigen Wethouders te mogen kiezen, bij openbaare stemmen, op een enkel getal. Hier van maakten ze gebruik, tot in het Jaar 1672, wanneer de verkiezing van Burgemeesteren en Schepenen aan den Stadhouder werd opgedraagen, zo als van nieuws geschiedde in het Jaar 1747.

De Baljuw en de Schout van *Gouda* worden aangesteld door Hun Ed. Groot Mog. De nieuw verkooren Burgemeesters doen den eed van zuivering in handen van den afgaanden Oud-Burgemeester, en den eed van aanstelling in handen van den Baljuw.

Schepenen leggen den eed van zuivering af in handen van den President Burgemeester, en dien van aanstelling in handen van den Baljuw.

Zedert het Jaar 1476, is het getal van Burgemeesteren aldaar van twee tot vier vermeerderd. Eer iemand die waardigheid aldaar kan bekleeden, moet hij ten minsten 40 Jaaren oud zijn. Het getal der Schepenen is zeven, en de dag der Jaarlijkse verandering der Magistrature, de 1 Januarij. Aan de Kollegien van Regeering zijn toegevoegd één Pensionaris en drie Secretarissen, en verdere Thefauriers en mindere Amptenaaren.

't Regtsgebied van *Gouda* was voortijds bepaald binnen de muuren der Stad, doch, volgens Privilegie van *FLORIS DEN V*, in het Jaar 1272, tot 350 Gaarden daar buiten bepaald. In het Jaar 1484 werd het, door *MAXIMILIAAN* en *FILIPS*, uitgebreid tot op een vierde deel van een mijl rondsom de Stad, *Gouda* bezit mede veele Heerlijke goederen, zo binnen als buiten de Stad: als de Heerlijkheid van de Landen van *Steen*; een kamp Lands, genaamd *Kalverbroek*; de Heerlijkheid van *Vrijkoef*; *Korte Haarlem*; *Willens*; *Gouderak*; *Kapelle* en *Nieuwkerk op den IJssel*. Onder het Baljuwschap van *Gouda* behooren ook de Ambagtsheerlijkheden van *Gouderak*, *Bloemendaal*, *Broekhuizen*, *Broek*, *Tuil* en 't *Wegje*.

Gouda is de eerste stemmende Stad, in de Klasfis van *Gouda* en *Schoonhoven*. Aldaar zijn vijf Predikanten, doch hebben te samen niet meer dan vier Predikbeurten ieder Zondag. Het getal der *Remonstranten* is aldaar grooter, dan in eene der *Hollandsche* Steden; zij worden aldaar door twee Predikanten bedient. 'Er zijn vijf *Roomsche* Staatjen. De beroeping der Predikanten geschied door den Kerkenraad, na verkreegen handopening, van den Wel Ed. Groot Achtb. Magistraat, uit een Nominatie van zes en drie, door de Magistraat geapprobeerd, welke ook de beroeping, door haare goedkeuring, haar volle beslag doet genieten. 't Wapen deezer Stad is een zilveren Baar, hebbende ter wederzijde drie gouden Sterren op een gouden Veld, omringd door een Doornkrans, waar op deeze spreuk: *PER ASPERA*; door *zwaarigheden ten Hemel*. In de oude Zegels der Stad

Stad stonden maar twee Sterren; doch, in 't Jaar 1616, werden 'er zes in geplaatst.

Zie JUNIUS, *Batavia*; WALVIS, *Beschrijving van Gouda*; VAN LEEUWEN, *Bat. VAN LOON, Aloude Hist*; HOOFT, *Nederl. Historie*; BRANDT, *Reform. VI. Boek*; VALKENIER, *Verward Europa*, bl. 690. *Staat der Nederlanden*; *Nederl. Jaarboeken*; BACHIENE, *Kerkl. Geographie*.

GOUDA, (WALTERUS en JACOBUS NICOLAI DE) beide mannen van naam en geleerdheid. De eerste overleed in 't Jaar 1475.

GOUDA, (WILHELMUS A.) een vermaard Minnebroeder, schreef, in 't Jaar 1504, uitlegging van de geheimen der Misse.

GOUDA, (FRANCISCUS) een Inboorling van die Stad, leefde, in het Jaar 1520, in 't Klooster *Zion*, buiten *Delft*.

GOUDANUS, (HENRICUS), een geleerd *Goudenaar*, die leefde in het Jaar 1435. Hij begaf zig onder het getal der Kloosterlingen, die men de *Eremiten van St. Augustinus* noemde; sleet zijnen tijd in Godgeleerde boeken, waar door hij zig boven de zijnen verhefte. Hoogleermeester te *Heidelberg* geworden zijnde, overtrof hij allen in 't schrijven van boeken, die door AND. VALERIUS zijn opgenoemd. Den tijd van zijn overlijden vind men niet aangetekend.

GOUDANUS, (JACOBUS) Predikheer te *Keulen*, was teffens een vermaard Zededigter. VALERIUS hield deezen voor een *Genenaar*; doch van dien misflag heeft hem BOXHORN overtuigd.

AND. VALERIUS; WALVIS, *Beschrijving van Gouda*.

GOUDERAK of GOUWERAK, een vermaaklijk Dop, aan den *Ijsel*, een uur beneden *Gouda*, niet onderhoorig aan den Vierfchaar van *Zuidholland*, maar aan de Stad *Gouda*, aan welke ook de Ambagtsheerlijkheid deezer plaatze behoort.

BACHENE, A. 517.

GOUDHOEVEN, (WOUTER VAN) ZOOH VAN ADRIAAN, was Dijkgraaf van *Duppeldam*, en geboortig van *Dordregt*; een zeer naarstig onderzoeker der *Nederlandsche* Oudheden, en bijzonder in de Stamlijsten der oude *Hollandsche* Edelen: blijkens zijne *Vermeerderde Hollandsche Kronijk*, welke herdrukt is in het Jaar 1636. Hij heeft ook geschreeven een *Kronijkje* van *Dordregt*; dat, egter, niet gedrukt is. Hij overleed in het Jaar 1636.

GOUDRIAAN, onderscheiden in *Oud-* en *Nieuw-Goudriaan*, in de *Zuidhollandsche* Waard, behoort, als eene vrije Heerlijkheid, aan de Vrouwe van *Langerak*. Welcer was 't een eigendom van 't Geslagt van TRIP.

Ibid.

GOUDSCHE SLUIS, legt in de Heerlijkheid van *Alphen* en *Rietveld*, over de Watervliet, de *Gouwe* genaamd. Men meent dat door Graaf FLORIS DEN V, reeds in het Jaar 1284, de vrijheid geschonken is, om de deur leggende in de *Goudsche Sluis* op den *Rhijn*, te mogen uitdoen en afneemen, wids het Land ter nederzijde van de *Gouwe* te bewaaren met een *Waterkeer* of *Zomerdijk*. Uit een voorregt van Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, in het Jaar 1356, aan die van *Alphen*, *Hazarswoude*, *Boskoop* en *Waddinxveen* gegeven, blijkt, dat dit regt diende om in den *Ijsel* eene vrije uitwatering te hebben; wordende daar bij bepaald de strekking van elke kaade, welk ieder Ambagt te bekostigen had. JAN VAN BLOIS, Heer van *Schoonhoven* en *Ter Goude*, verzette zig hier tegen met dadelijkheid, en liet den watergang, als ten deele door zijn Land en Heerlijkheid

loopende, dammen en toeflaan. Naderhand te vrede gesteld zijnde, gaf hij 'er, bij opene brieven, van den Jaare 1358, zijne bewilliging en toestemming aan. Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN heeft deeze voorregten, in de Jaaren 1360 en 1400, nader bevestigd. Men vnd ook, dat aan de Heeren Raaden van *Alphen, Hazarswoude* en *Boskoop*, die een onregte Schouwe in *Waddinxveen* gedaan hadden, door gemelden Landsheer, in 't Jaar 1401, een gedeelte der boete is kwijt gefcholden.

Ook blijkt, uit een vergelijk en uitspraak, in 't Jaar 1446, dat 'er geen Sluis met een ophaalbrug, zo als tegenwoordig, maar alleen een schotdeur heeft gelegen. In het Jaar 1561 is de *Goudsche* Sluis van steen gemaakt, zo als zij nog is. In de gemelde zestiende Eeuw, is Westwaards van de *Oude Goudsche* Sluis, een tweede grooter Sluis, Verlaat en Kolk gelegd en gemaakt, ten dienste van 't gemeene Land van *Holland* en *Westfriesland*, ter bevordering van de Scheepvaart. Nog heden ten dage zijn aldaar twee Sluizen, waar van de grootste, bij Heeren Gecommitteerde Raaden van *Holland* en *Westfriesland*, word onderhouden, en de kleinste bij Hoog-Heemraaden van *Rhijnland*. Deeze Sluizen dienen tegenwoordig, om bij Noorde en Noordooste winden en watervloeden te verhoeden, dat het water, koomende uit de groote *Haarlemmer Meer*, bij perfsing der winden en wateren, niet zo hoog op de kaade gedreeven worde, dat de nevensgaande Landen zouden overstroomen. Maar na de verhooging van 't bedde van den *Ijssel*, dient deeze Sluis thans meer, om, bij drooge zomers, water in te laten, tot verversching van de *Rhijnlandsche* Boeren, dan om het te ontlasten.

Uit 's Lands Geschiedverhaalen blijkt, dat hij, die voorheen meester van de *Goudsche* Sluis was, veel voordeel op zijnen vijand had. Want, in het Jaar 1436, brak Vrouw JACOBA het beleg voor *Haarlem* op, om dat Hertog FILIPS VAN BOURGONJE deeze Sluis dreigde te stoppen. In het Jaar 1574 dreeven de *Spanjaards* van daar vijf *Engelsche* Vaandels, om te veiliger voor *Leiden* te zijn. En in de volgende Eeuw werden de *Franschen* aldaar door de *Ssaatschen* gestuit.

Zie *Handvesten van Rhijnland*, enz.

GOUDSWAARD; zie KROONDYK.

GOULART, (SIMON) ZOOH VAN SIMON GOULART, Predikant te *Geneve*. GOULART, daar wij hier van spreken, was *Fransch* Predikant te *Amsteldam*, in tien tijd, als de verschillen met de *Remonstranten* aldaar het hevigst waren; zo als wij, onder de Kerklijke Geschiedenisfen van die Stad, reeds vermeld hebben. In zijnen dienst gefchorst zijnde, trok hij, met de gebannen *Remonstranten*, naar *Antwerpen*, en na het einde van 't Bestand, naar *Frankrijk*. Hij overleed in de *Frederikstad*, in 't *Holsteinsche*.

BRANDT, *Hist. der Reform.* LE CLERC,
enz.

GOUTUM OF GOUTHEN, een der Dorpen in de Grietenij *Leeuwaarderadeel*, hebbende 28 stemmen.

BACHIENE.

GOUWE, (DE) een Vaart of Rivier, loopende in den *Rhijn*, bij *Alphen*, en met denzelven voorts tot in de *Haarlemmer Meer*.

GOVERNEUR GENERAAL; zie STADHOUDER.

GOVERWEL, is een Sluis aan den *Ijssel*, tusfchen *Oudewater* en *Couda*, welke, geduurende den inval der *Franschen*, in het Jaar 1672 en 1673, zeer berugt was, en nu wederom dikmaals word genoemd, om het tegenhouden van de *Gemaal*in van den Stadhouder, WILLEM DEN V, in derzelve voorgenomene reize na 's *Gravenhage*.

GOZEWYN DE WILDE; zie WILDE. (GOZEWYN DE)

GRAAF, (DIRK JANSZON DE) was een dier Burgeren der Stad *Amsteldam*, welke te vooren, uit hoofde van het slegt gedrag der Regenten, als ballingen, eenigen tijd, hadden omge-

ZWOR-

DIRK JANSZON DE GRAEFF,
 Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam
 na de Reformatie A^o 1578.

J. Houbraken, fecit nat' Schilders by de Wel Ed. Gefe. W. M. G. de Graeff, Schepen en Raad der Stad Amsterdam.

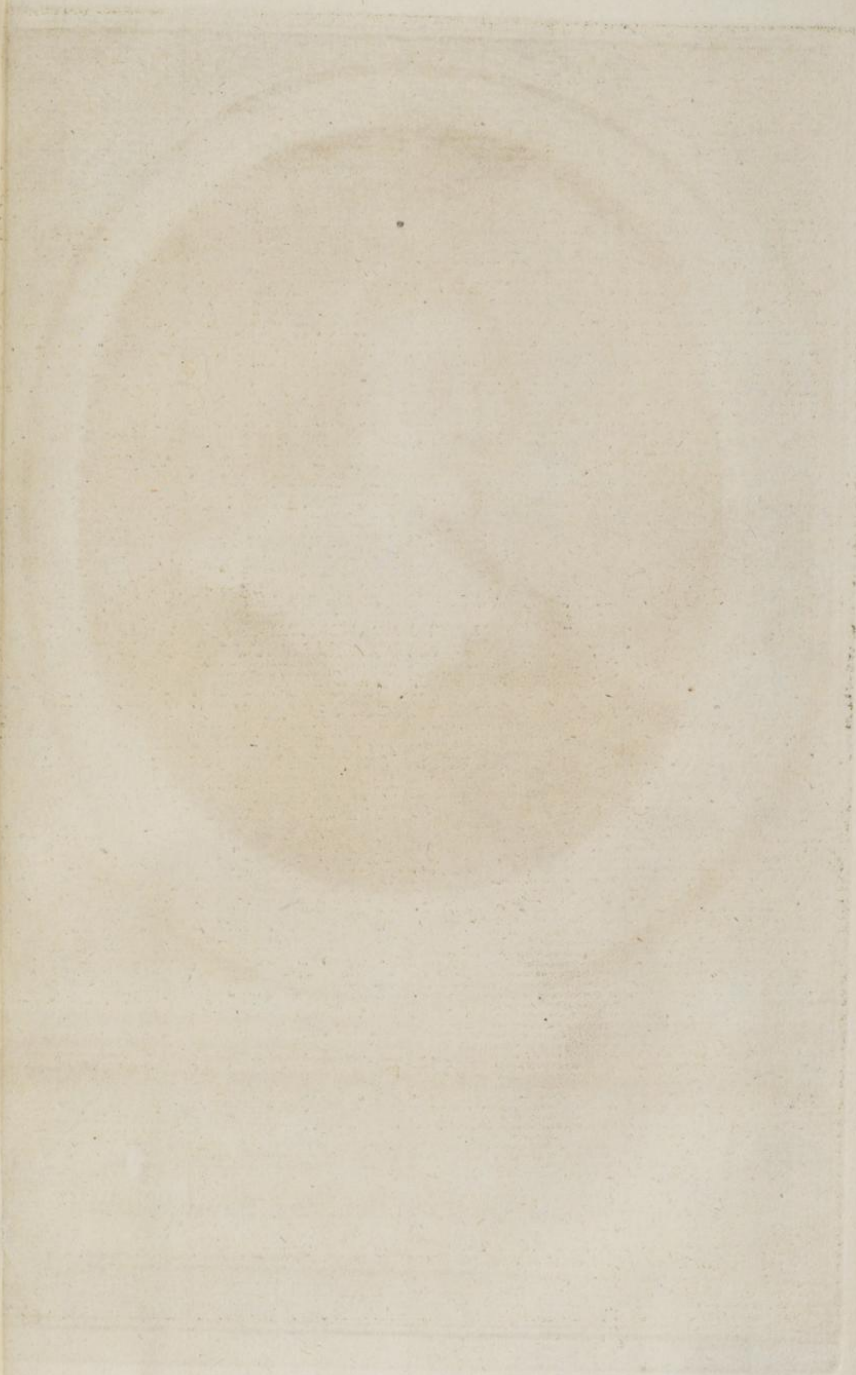
ur
 ch
 le
 le
 n.
 n
 e-
 t

 ij

 r

 er
 et
 ils
 en
 ze

 der
 ge-
 ge-
 or-

CORNELIS DE GRAEFF,
Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.

J. Houbraken fecit nact. Schildery by de Wel Ed. Geste: H. M. G. de Graeff, Schepen en Raad der Stad Amsterdam.

zworven, zo als wij reeds, op het Art. AMSTELDAM, hebben aangewezen. Zedert werd hij, bij den omkeer van zaaken, in het Jaar 1578, na dat de Regeering ter Stad was uitgeleid, door de nieuwe Raaden tot Burgemeester verkooren. Doch ik vind niet dat hij die waardigheid naderhand bekleed heeft.

Van nieuws ontmoet men den naam van JACOB DIRKSZ. DE GRAAF, op de lijst der Burgemeesteren, op het Jaar 1615, die, nevens SEBASTIAAN EGBERTSZOON, ten aanzien van de Kerklijke geschillen, infemde met den beroemden C. P. HOOFT, en daarom met anderen, op den 3 November van het Jaar 1618, door Prins MAURITS, als Raad en Oud-Burgemeester werd afgezet, en, met nog zes andere Heeren, nooit wederom in 't bewind kwam.

Zie WAGENAAR, *Vaderl. Historie en Beschrijv. van Amsterdam.*

GRAAF, (KORNELIS DE) was de Zoon van JACOB DE GRAAF, Vrijheer van *Zuidpolsbroek*, welke, tusschen de Jaaren 1628 en 1637, de Burgemeesterlijke waardigheid meermaalen heeft bekleed. KORNELIS DE GRAAF, Vrijheer van *Zuidpolsbroek*, werd Burgemeester in het Jaar 1643, en bekleedde die waardigheid negenmaalen, tot in het Jaar 1661. In het Jaar 1650 werd hij, benevens SIMON VAN DER DOES en NICOLAAS TULP, Schepenen, en PIETER KLOEK, Raad, door de Regeering afgevaardigd aan WILLEM DEN II, die zig aan hun verklaarde, met te zeggen, dat hij Krijgsvolk in de Stad wilde laten koomen, en dezelve bezetten. In dat zelve Jaar werd DE GRAAF, met verscheiden andere Heeren, gezonden naar *Gelderland* en *Overijsel*, om die Gewesten tot eenigheid met *Holland* over te haalen. In het Jaar 1655 vertrok hij andermaal naar *Overijsel*, met den Raad-Pensjonaris DE WITT, om de geschillen in dat Gewest bij te leggen; 't welk hun gelukte. Dit alles toonde het groot vertrouwen, welk de Staaten van *Holland* in den persoon van den Heere DE GRAAF stelden.

Ibidem.

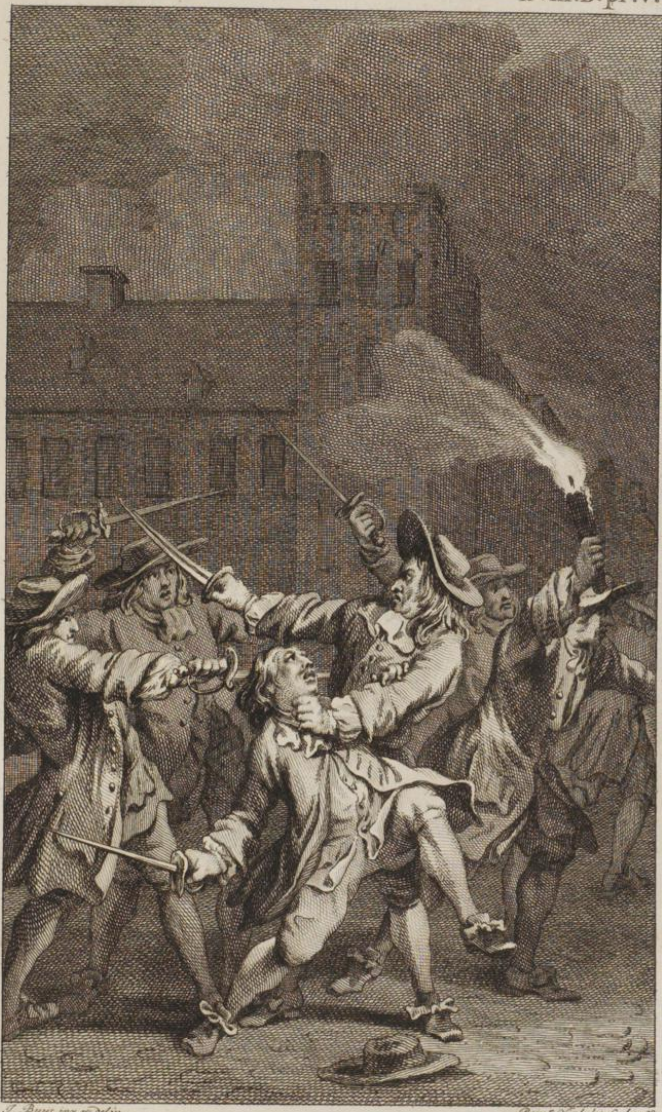
GRAAF, (PIETER DE) was een der Raaden, die, den 15 September van het Jaar 1672, van hunnen post ontzet werden. Diergelijk lot trof ook,

GRAAF, (ANDRIES DE) welke, in het Jaar 1657, tot de Burgemeesterlijke waardigheid verheeven was. Deeze is de laatste, dien men op de Regeeringslijst der Stad gemeld vind. In het berugte Jaar 1672, niettegenstaande de Vroedschap, als maanen van eer, verklaard had, gezind te zijn, de Stad tot het uiterste te verdedigen, en zelfs den uitvoer van graanen verboden had, morde de Gemeente onophoudelijk. De Heer ANDRIES DE GRAAF, Oud-Burgemeester, werd zelfs naar den *Haag* afgevaardigd, om, uit naam der Stad, in de verheffing van WILLEM DEN III te bewilligen. Aan den postwagen gekoomen zijnde, werd hij, door 't graauw, aangevalfen, hem de paruik van het hoofd gehaald, en hij gedreigd, hem te zullen doorschieten. Intusfchen scholden hem anderen voor verrader, en riepen dat hij geld en brieven bij zij had, om de Stad aan den vijand te leveren. De Schutters, die de wagt boven het Heeren-Logement hadden, op dit gerugt toefchietende, deeden den postwagen stilstaan; waar op de Burgemeester het dreigende gevaar in 't Logement ontkwam. Bij het sluiten van de deur werd naar hem met een degen gestookt: waar door een jongman, OLFERT MEIJEN genaamd, aan de hand gekwest werd. De Burger-Kapitein, PIETER VERLO, zijne Kompagnie onder de wapenen gebragt hebbende, trok naar het Heeren-Logement, deed het graauw verfluiven, en geleidde den Burgemeester naar 't Stadhuis; waar na hij eerst, tussfcher de Burgemeesteren CORNELIS DE VLAMING VAN OUDSHOON en HENDRIK HOOFT, en de Kolonellen GEELVINK en ROETERS, gevolgd van eene groote meenigte weldenkende Ingezeetenen, naar de *Haarlemmerpoort* geleid werd. Hier deed men eene verklaring aan de Burgerij, dat de Heer DE GRAAF, om Stads zaaken, ten beste van de Ingezeetenen, naar den *Haag* vertrok. Toen liet men hem ongemoeid zijnen weg vervolgen naar den *Haag*, alwaar hij, ter Staatsvergadering, ernstig aandrang op de verheffing van WILLEM DEN III, tot Stadhouder; onder andere voor reden geevende, dat
alle

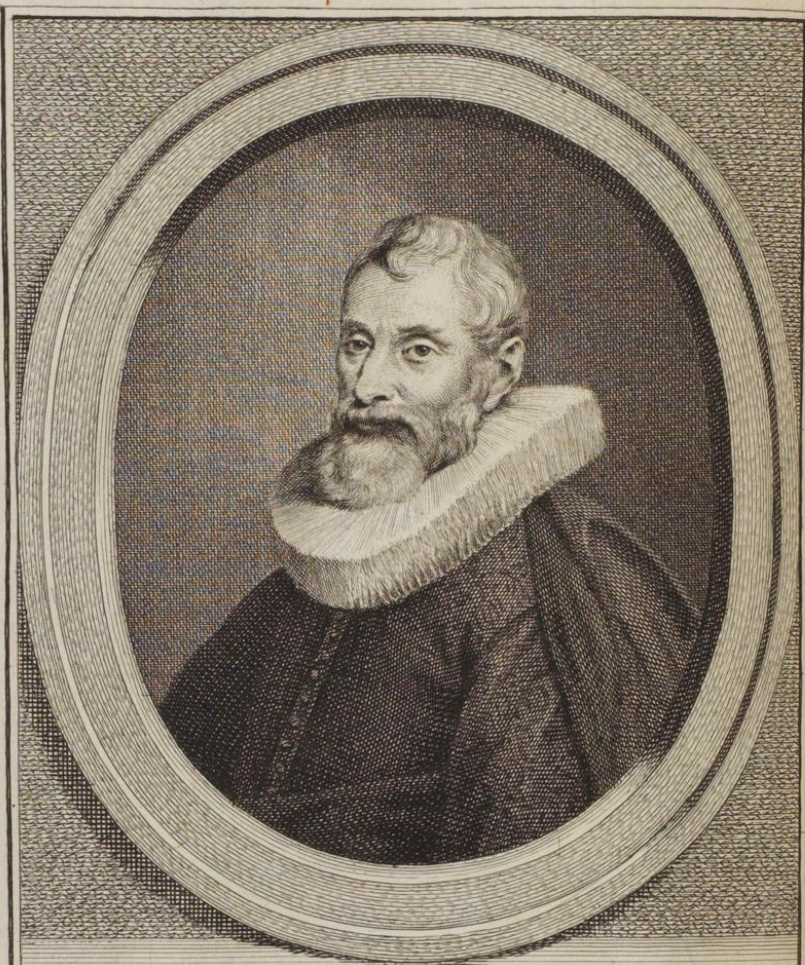

MR. ANDRIES DE GRAEFF,
 Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.

H. Pothoven delin. nat. Origin. by de W. G. G. de Graeff. Schepen en Raad der Stad Amsterdam. J. Houbraken fecit.

DE RAADPENSIONARIS J. DE WIT AANGEVALLEN
EN SWAAR GEWOND.

JACOB DE GRAEFF,
Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.

J. Houbraken fecit. aët. Schildery by de Wêld. - gest. - K. N. G. de Graeff, Schepen en Raad der Stad Amsterdam.

alle uitstel het volk ten uiterste zou verbitteren. Men weet dat kort hier op volgde, de aanstelling tot Kapitein Generaal van de Unie.

ibid.

GRAAF, (PIETER EN JACOB VAN DER) ZOOENEN VAN DEN Raadsheer VAN DER GRAAF, die, benevens ADOLE BERREBACH en KORNELIS DE BRUYN, overleg gemaakt hadden, om den Raadpensionaris DE WIT te vermoorden, en daar toe gelegenheid meenden gevonden te hebben, in den nacht van den eenentwintigsten Junij van het Jaar 1672. De Raadpensionaris, die, tot omtrent middernacht, in de Vergaderplaats der Staaten van *Holland* had geschreeven, keerde thans naar huis, verzeld van zijnen knecht, die een brandenden flambouw droeg. Bij het zogenaamde *Groene Zootje* gekoomen zijnde, werd de Heer de WIT aangevallen van de gemelde perfoonen, die het ligt hebbende uitgeslaagen, hem een houw in den hals gaven, vervolgens op den grond smecten, en daar na nog eene wonde, tuschen de schouders, en eene andere tuschen de ribben, toebagten. Ook was, door den val, zijn hoofd gekneusd. De moorders, meenende hun doel bereikt te hebben, namen de vlugt. 't Leed, egter, niet lang, dat de booswichten ontdekt werden. JACOB VAN DER GRAAF werd alleen gevat, en terstond voor het Hof te regt gesteld. „ Hij beleed, „ buiten pijn en bouden, dat zij, met hun viere, aan het „ huis van den Raadsheer, die naar *Delft* was, gegeeten „ hebbende, uitgaande, en ziende dat 'er nog ligt in de ver- „ gadering van *Holland* was, daar uit afleidden, dat de Raad- „ pensionaris daar nog tegenwoordig zou zijn, dien zij uit- „ maakten (zo als reeds meer gedaan was) voor een schelm, „ voor een landverraader, en daar op beslooten, hem van kant „ te maaken. Dat DE BRUYN hem het eerst had aangetast, en „ dat hij gevangene hem met een mes tuschen de schouderen „ gesteecken had; voorts geen reden wetende waarom hij dat „ stuk had helpen uitvoeren, dan dat hij van God verlaaten „ was.”

„was.” De jonge VAN DER GRAAF werd, op sterk aanhouden der Staaten van *Holland*, spoedig door 't Hof gevonnisd, 't welke hem verklaarde, begaan te hebben misdaad, van gekwetste Hoogheid, en veroordeelde, om onthalsd te worden, met verbeuring van zijne goederen. Het vonnis werd aan hem ten uitvoer gebragt, op den 29 van gemelde maand. Hij stierf als een waar Christen, indien men mag geloof slaan aan het gedrukt verhaal, kort daar na, onder den tijtel van *Jacobs Worseling*, in het ligt gegeven. De vrienden van *Oranie* beschouwden den jongen VAN DER GRAAF als een Martelaar van Staat. Alle weldenkenden hadden wel gewenscht, dat de Raadpensionaris de edelmoedigheid bezeeten had, om pardon voor hem te bewerken. Doch de Heer DE WIT, welke moeite daar toe ock werd aangewend, was daar toe niet te beweegen. Ondanks alle naspooring, heeft men de overige medepligtigen nooit kunnen ontdekken.

Hollandsche Mercurius van 1672, bl. 88.

GRAAF, (WILLEM DE) van *Gend*, was een der wakkere helden, door wier beleid en moed, in het Jaar 1572, den *Briel* werd ingenomen.

GRAAF, (REINIER DE) een vermaard Geneesheer te *Delft*, gaf, in 't Jaar 1664, eene verhandeling in het ligt, over de stoffe en het gebruik, van 't *Succus pancreaticus*. Ook heeft hij geschreeven over de Teeldeelen der mannen en vrouwen, en getragt aan te toonen, dat alle dieren, zonder de menschen wit te zonderen, voortkomen uit eijeren.

HOOGSTRATEN.

GRAAVEN en GRAAFLIJKHEID. De Graaven waren, oudtijds, zo veel als Landvoogden der *Fransche* Vorsten, en bekleedden bijzondere Ampten, als die van Regter, Dijkgraaf, Woudgraaf,

graaf, Vrijgraaven, Markgraaven, Burggraaven, Heirgraaven en Watergraaven, en onder meer foortgelijke benamingen. Zij bekleedden het Ampt van Regter, over zeker Diftrict of Landfchap, hun door den Vorst opgedraagen. In tijd van vrede waren zij gehouden, regt en gerechtigheid te oefnen, zo wel in 't Geestelijke als in 't Waereldlijke. De kwaaddoenders moesten, diensvolgens, naar de Wetten van het Diftrict, waar over zij waren aangesteld, door hun gestraft worden. Van hier dat alle nieuwe Wetten en Ordonnantien, door den Vorst gemaakt, aan hun gezonden werden, om in hun Graaffchap openlik te worden afgekondigd. Daarenboven waren zij gehouden, in tijd van oorlog, in hun onderhoorig Diftrict, een bepaald getal manfchap op de been te houden, om den Vorst daar mede ten dienst te zijn; over welke manfchappen zij als Krijgsoverften het bevel voerden. Over een zeker getal dier Graaven werd doorgaans een Hertog aangesteld. Ook gebeurde het fomtijds, dat één Graaf met twee of drie Graaffchappen werd begunftigd; onder de jonge *Frankifche* Vorften vind men hier van verfcheiden voorbeelden. Wanneer, daarentegen, een Landfchap te groot was, om van wegen de meenigte van Inwoonderen, door één Graaf behoorlijk te kunnen beftuurd worden, werd het wel eens in verfcheiden Landfchappen verdeeld. Sommigen zijn flout genoeg geweest van te willen bepaalen, dat één Hettog twaalf Graaven onder zig moest hebben. Doch dit was geene vaste wet. Want, gelijk zo even gezegt is, en in 't vervolg nog nader zal blijken, de eigenlijke Graaven hadden geen Hertog boven zig. Ook vind men dat fomnige Hertogen niet meer dan vijf of zes Graaven onder zig hadden. Alle deeze Graaven bezaten, in den aanvang, hunne Graaffchappen niet in eigendom, maar in den naam van hunne Oppervorften, en enkel als Leenmannen van den Keizer of Koning. Zij en hunne Bijzitters in 't Geregt, genooten, gemeenlijk, een derde deel van alle geldboeten en verbeurd verklaarde goederen. Somtijds hadden zij hunne erfgoederen, of wierden, indien zij hunne posten vlijtig waarnamen, of indien zij hunne vrienden ten Hove hadden, of om hunne aanzienlijke Huwelijksverbintenissen, door den Vorst met eenige erfgoederen in eigendom begiftigd, het zij binnen of buiten hun Graaffchap. Deeze Graaffchappen, welke zij als

Leen-

Leengoederen bezaten en bestierden, waren, in den beginne, niet erflijk, maar voor een zekeren tijd, of ten hoogsten voor hun leven, aan hun opgedraagen. Niet altoos ging dus die waardigheid op hunne kinderen over. Zonder aan een bepaalden tijd gebonden te zijn, gaf hun de Vorst een opvolger naar zijn welgevallen. Hunne zoonen droegen den naam van Jonkers. Hoewel deeze waardigheid niet erflijk was, werden, nogthans, de zoonen, bij 's vaders overlijden, indien zij bekwaam geoordeeld werden, om deeze waardigheid te bekleeden, anderen voorgetrokken. Wijders, zo als wij reeds hebben aangemerkt, waren 'er verscheiden soorten van Graaven. Door verloop van tijd, toen de Vorsten hunne Vorstendommen of Staaten erflijk gemaakt hadden, volgden de Rijksgraaven dit voorbeeld, en ontvingen dezelve als onsterfelijke Leenen. Anderen maakten zig, door magt of geweld, van de Regeering ten eenemaale meester. En dit was de reden, dat sommige Graaffschappen, in 't *Roomsche* Rijk, reeds ten tijde van **CONSTANTYN DEN GROOTEN**, erflijk waren; welke Vorst de wet *Lex Flavia de heredit.* uitgaf, waar in bepaald word, dat de Steden, Landerijen en Dorpen, welke den Graaven, als mede den Hertogen, Krijgsoversten en uitgediende foldaaten, tot hun onderhoud, waren toegewezen, op hunne kinderen en erfgenaamen zouden overgaan. Wat *Frakkrijk* aangaat; sommigen zijn van gevoelen, dat de gemelde waardigheden, van Hertog, Graaf, enz. in dat Rijk, van de ouders op de kinderen hebben begonnen over te gaan, onder **KAREL DEN EENVOUDIGEN**; en dat de grootte Heeren, die in 't bezit van de gemelde bedieningen waren, en weinig ontzag voor **KAREL** hadden, of hem overal werk verschaften, zig in het bezit vestigden, en het aan hunne kinderen nalieten, zonder dat de Koning met dezelve anderen durfde begiftigen. Dien 't lust, kan hier over nazien **DOUZA**, in het V. Boek zijner *Jaarboeken*. Anderen daarentegen gelooven, dat de waardigheid van Graaf, nevens andere Ampten, hier boven gemeld, erflijk zijn geworden onder **HUGO KAPET**, die dubbele reden had, om de Grooten aan zig te verbinden.

Wij gaan over, om de opkomst en magt der *Hollandfche* Graaven na te spooren. De oude Kerklijke Schrijvers, **BERA**,

HEDA en anderen, die hun gevolgd zijn, weeten veel van die oude Graaven te vertellen. Doch alles is zeer twijffelagtig en onzeker, zo als wij reeds, op de Artikelen van DIRK DE I en DIRK DE II, hebben aangetoond. Even onzeker is ook de aanwijzing van hunne magt, en van de voorwaarden, op welke DIRK DE I zijn Graaffchap ontvangen heeft. Doch alzoo, vóór hun, aan de zogenaamde Koningen der *Batavieren*, niet zo zeer eene onafhankelijke magt, als 't gezag om de beveelen van hooger hand uit te voeren, gegeven was, en zelfs uitlandsche Schrijvers hebben aangetekend, dat de heerschappij der Vorsten, in deeze Landen, door wetten bepaald, en door de besluiten der Staaten gematigd werd, kan men daar uit zekere gisfing maaken, dat de Regeering der Republiek van *Holland*, in die tijden, als tusfchen beide is geweest, en de zelfde, welke zij van hunne voorouderen ontvongen, en vervolgens aan hunne nakomelingen nagelaaten hebben. Dit is waarschijnlijk, inzonderheid om dat het bezwaarlijk valt te gelooven, dat zo wel de magtigste Steden, als de Edelen, aanzienlijk door hunne middeelen, uit hunne gewoone gelijkheid, spoedig tot eene ongewoone ongelijkheid zouden hebben willen vervallen. Van de andere zijde is 't kennelijk, dat de grootheid der volgende Graaven, door de aaneenkoppeling van Vorstendommen, voornamelijk onder het bestier der Huizen van *Bourgondie* en *Oostenrijk*, zeer toegenoomen zijnde, de vrijheid op den oever van haaren ondergang gebragt was; zo als op de Artikelen van ieder dier Graaven blijken zal, en reeds op eenige is aangetoond.

De voorwaarden van de heerschappij der Graaven waren deeze: 1. Geene Graavin neeme een man ten huwelijk, anders dan op goedvinden der Staaten. 2. Geene Ampten van Raaden, Rentmeesters, Schouten, Baljuwen, zullen anders dan aan inboorlingen gegeven worden. 3. Den Staaten staa het vrij, Staatsgewijze te vergaderen, zo vaak en daar het hen gelieven zal, zonder daar toe alvorens aan de Graaven verlof te vragen. 4. Geen nieuwe tollen of belastingen mogen geheeven worden, dan met goedvinden van de Staaten. 5. Geen oorlog aan te vangen, tot bescherming van buitenlandsche goetereu, of om verbintenisse met andere Vorsten gemaakt, dan met goeddunken der Staaten. 6. Dat die Vorsten in hunne brieven de

Duit-

Duitsche Taal gebruiken. 7. De Vorstelijke munt niet te verhoogen of te verminderen, dan met bewilliging der Staaten. 8. Geen gedeelte van het Graaffchap te verminderen of te vervreemden. 9. De Staaten noch Ingezeetenen buiten het Graaffchap te regt ter dagvaart te mogen roepen. 10. Dat de Graaf verplicht zal zijn, alle beden in perfoon te doen, en niet door zijnen Stadhouder, en geene schatting vorderen, dan die, waar in vrijwillig geconsenteerd is. 11. Het Regt en de Justitie, door den gewoonen of ordinaren Regter, te doen bedienen. 12. De oude Gewoonten, Wetten en Costumen onverbreeklijk in waarde te laten blijven; en indien de Vorst daar tegen eenig besluit neeme, dat niemand der Ingezeetenen verplicht zal zijn, daar aan te gehoorzaamen.

Deeze regten en voorregten des volks zijn wel een tijd lang onderhouden; doch naderhand, op dat de aart der Vorsten, door kwaade konstenarijen der hoofste vleiers, niet tot de hoope eener onwettige heerschappij zou verleid worden, eerst stukswijze beschreeven, en door de Vorsten ondertekend; en ten laafsten, op de klagten der Staaten, dat veele grondwetten van de oude Republiek, door onbruik, werden om verre gestooten, zo van anderen, als voornamelijk van Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIE, bij een vergaderd, en ter eeuwige gedagtenisfe bezegeld. Alhoewel die van *Holland*, in navolging eens Vorstendoms, de orde van de Geslagten volgden, hebben zij niettemin, om te toonen dat de heerschappij niet voortkwam uit des vaders erffenisfe, maar uit eene algemeene toestemming des volks, dat is, door deszelfs Souveraine vertegenwoordigers, niemand voor hunnen Vorst erkend, ten ware zig dezelve alvorens, onder eede, aan de Staaten had verbonden, 's Lands Wetten, Gewoonten, enz. te zullen onderhouden. Na dat de Vorst dit had bezworen, werd vervolgens aan hem de eed van getrouwheid gedaan.

Wij laten hier volgen, eene Lijst der Graaven van *Holland*, zo als zij, uit bijzondere Huizen, elkander zijn opgevolgd.

Uit

Uit den Huize van Holland.

1. DIRK DE I.	stierf 901. of 903.	regeert 40 Jaaren.
2. DIRK DE II.	987. - 988.	85 .
3. ARNGOUT.	993.	5 .
4. DIRK DE III.	1039.	46 .
5. DIRK DE IV.	1048.	9 .
6. FLORIS DE I.	1061. - 1062.	13 .
7. GEERTR. VANSAXEN, afgef.	1064.	2 .
8. ROBBERT DE VRIES.	1071.	7 .
9. GOVERT MET DE BULT.	1075.	5 .
10. DIRK DE V.	stierf 1091. - 1092.	17 .
11. FLORIS DE II.	1123. - 1124.	31 .
12. DIRK DE VI.	1157. - 1163.	40 .
13. FLORIS DE III.	1190.	27 .
14. DIRK DE VII.	1203. - 1204.	13 .
15. ADA.	1204.	1 .
16. WILLEM DE I.	1223.	19 .
17. FLORIS DE IV.	1234. - 1235.	12 .
18. WILL. DE II. R. Koning.	1255. - 1256.	20 .
19. FLORIS DE V. vermoord.	1296.	41 .
20. JAN DE I.	1300.	4 .

Uit den Huize van Henegouwen.

21. JAN DE II.	1305.	5 .
22. WILLEM DE III.	1337.	32 .
23. WILLEM DE IV.	1346.	9 .
24. MARGRETA. Keizerin.	1351.	5 .

Uit den Huize van Beijeren.

25. WILL. DE V. word krankz.	1371.	20 .
26. ALBERT.	1404.	33 .
27. WILLEM DE VI.	1417.	13 .
28. JAN DE III.	1424.	7 .
29. JACOBA. doet afstand	1433.	9 .

Uit den Huize van Bourgondien.

30. FILIPS DE GOEDE I. stierf 1467.	regeert 34 Jaaren.
31. KAREL DE STOUTE. 1477.	10 .
32. MARIA. 1492.	5 .

Uit den Huize van Oostenrijk.

33. MAXIMIL. doet afstand. 1494.	12 .
34. FILIPS DE II. gestorven. 1506.	12 .
35. KAREL DE II. doet afstand. 1555.	49 .
36. FILIPS DE III. afgezworen 1581.	26 .

Met de afzweering van FILIPS is het Graaffchap vernietigd, zo als op het Artikel daar van omstandig is aangetoond.

GRAAVE, GRAAF, of DE GRAAF, legt aan den linker oever der *Maaze*, ruim twee uren gaans ten Zuidwesten van *Nijmegen*, en zes uren ten Noordoosten van 's *Hertogenbosch*. De Stad is klein binnen haare Wallen, en kan in een vierdendeel murs rond gegaan worden; doch zij is van verscheidene goede Vestingwerken voorzien, en daarenboven zeer sterk, uit hoofde van haare gelegenheid.

De *Maas* stroomt langs de Stad aan de Noordzijde, en vulf derzelver wijde en diepe graften. Aan den anderen kant, heeft men veele laage Landen, die door het Riviertje de *Rdam*, dat uit de *Peel* komt, en somtijds over zijne boorden vloeit, vogtig en diep gemaakt worden. In de wintermaanden, stroomt de *Maas* over de Landerijen, die onder de Stad gelegen zijn, en zet dezelve zo diep onder water, dat zij met kleine schuitjes bevaaren kunnen worden. De Stad is, op zulke tijden, volstrekt ongenaakbaar voor den vijand. De Vestingwerken bestaan uit vijf goede Bolwerken, die door vier Halve maanen bestreeken worden. De oude muur der Stad is, op sommige plaatzen, nog overgebleeven, en van verscheidene ronde toorens voorzien. Aan den anderen kant der *Maaze*, tegen over de Stad, heeft men eene Schaans, zijnde een Kroonwerk, opgeworpen, door welke de Vaart langs de Rivier beschermd word-

word. De Vestingwerken van *Graave* zijn zeer regelmatig, en worden wel onderhouden.

In den aanvang van den *Spaanschen* oorlog, maakte ALVA zig meester van *Graave*, voorgeevende dat deszelfs Baron, WILLEM DE I, Prins van *Oranje*, tegen zijnen wettigen Vorst was opgestaan. De Stad werd, egter, op den 27 April des Jaars 1568, door zekeren SANDER TURK, den *Spaanschen*, bij verassing, ontweldigd, en in den naam des Prinzen van *Oranje* overmeesterd. De tijding hier van kwam zo dra niet te *Brusfel*, of men zond eenig volk naar *Graave*, om die Stad wederom te bemagtigen. TURK, de aankomst van deezen hoop verneemende, verliet de Stad, daar toen eene goede bezetting, onder der *Spaanschen* Overste BRACCAMONTE, in gelegd werd. De Ingezeetenen leden veel van de wreedheid deezes Oversten, tot dat zij, in 't Jaar 1577, beslooten, zig van zijne dwingelandij te ontslaan. De Regeering lokte hem ten dien einde op het klein Kasteel aan de *Maaze*, alwaar zij, in silte, eenige gewapende Burgers had doen komen; en zo dra had men 'er hem niet binnen, of de brug werd opgehaald, en hij gevangen genomen. Na eenige dagen, voerde men hem te scheep, naar *Maastrigt*. De Prins van *Oranje* kreeg tijding van deezen wel gelukten aanslag, en zond de Stad eenig Krijgsvolk toe, met welks hulp men de *Spaansche* bezetting verdreef. De Stad bleef in de magt der *Staatschen*, tot in 't Jaar 1586, wanneer zij door PARMA werd ingenomen. MAURITS, Prins van *Oranje*, kwam 'er, in 't Jaar 1602, voor, en maakte 'er zig, in 't gezigt van 't *Spaansche* Leger, na twee maanden, meester van. De *Spaanschen*, en in 't bijzonder GROBBENDONK, stelden zedert verscheidene pogingen in 't werk, om *Graave* wederom magtig te worden. Doch vergeefsch. De Staaten bleeven meester van de Stad, tot in 't Jaar 1672. Wij hebben te vooren gesproken van den aanslag, dien de *Franschen* op 's *Hertogenbosch* voor hadden. Die Stad was slegt van volk voorzien, en in *Graave* lag eene bezetting van ruim vierentwintig honderd man, onder den Heere VAN WALENBURG. De Staaten, bedugt voor 's *Hertogenbosch*, waar aan veel meer dan aan *Graave* gelegen was, gaven WALENBURG bevel, om *Graave* te verlaten, en 's *Hertogenbosch* te bezetten. WALENBURG sammelde, en wilde het besluit van

den Prins van *Oranje* eerst afwagten; doch, door vernieuwde boden en scherpe bedreigingen verschrikt, trok hij, op den 2 Julij, ter Stad uit, en kwam dien zelfden avond, omtrent tien uren, binnen 's *Hertogenbosch*. *TURENNE*, die voor *Nijmegen* lag, kreeg zo haast geen berigt, dat *Graave* verlaate was, of hij deed de Stad opeisfchen. De Regeering gaf voor, onzijdig te willen blijven; doch *TURENNE* stond stijf op het inneemen van *Fransche* bezetting. Men moest hem dan Gemagtigden toefchikken, om over de voorwaarden te handelen. Ondertusfchen ontving *WALENBURG* te 's *Hertogenbosch* eenen brief van den Prins van *Oranje*, en daar bij bevel, om *Graave* niet te verlaaten, of zo zulks reeds gefchied was, zig in allerijl wederom naar die Stad te begeeven. Hij rijdt 'er dan, op den 4 Julij, met eenig volk naar toe. Voor de Poort gekoomen, eifchte hij, dat men hem binnen liet, voorgeevende, dat hem een aanzienlijke Krijgsmagt volgde. Ook kwam hij in de Stad. Doch de *Franschen*, die kondfchap gekreegen hadden, dat men hun *Graave*, met eenen kleinen hoop volks, zocht te ontweldigen, zonden 'er eenige troepen op af, door welke *WALENBURG*'s manfchap onder weg geflaagen werd. De Stad moest zig vervolgens aan de *Franschen* overgeeven. Toen zij, in 't volgende Jaar, de overmeesterde Steden in de *Nederlanden* verlieten, hielden zij *Maafrigt* en *Graave* nog in. *Graave* werd, in 't Jaar 1674, door den Generaal *RABENHAUPT* belegerd. Het beleg duurde eenige maanden, tot dat de Prins van *Oranje* zelf voor de Stad kwam, en dezelve, op den 26 October, tot de overgave noodzaakte. Zedert dien tijd is *Graave* in der Staaten magt gebleeven.

Men heeft binnen *Graave* niet meer dan omtrent vier honderd huizen geteld, die voor 't grootfte gedeelte oud en zeer flegte gebouwd zijn. Daar zijn ook eenige foldaatenwoningen, in welke een gedeelte van de bezetting gehuisvest word. Men telt omtrent drie duizend Ingezeetenen binnen *Graave*. De Stad is van drie Poorten voorzien: de *Maaspoort*, de *Haampoort* en de *Brugpoort*. De *Haampoort* is een deftig gebouw: zij is zo groot, dat men 'er, in eenen tijd van belegering, wel twee Batalijons voetvolk in kan bergen, en men kan 'er met geene bomben bij komen. Men had te *Graave* eertijds een fraai

Kasteel, alwaar de Heeren van *Kuik* gewoonlijk hun verblijf plagten te houden. Het was veel ouder dan de Stad; doch, in de laatste belegering van 't Jaar 1674, zeer beschadigd zijnde, heeft men het, eenige Jaaren daar na, afgebroken, om de Vestingwerken der Stad aan dien kant te bekwaamer te kunnen verbeteren. De Stallen en Voorpoort van dit Kasteel zijn alleen overgebleeven. Van de Stallen heeft men een Wapenhuis gemaakt, waar in wapens voor drie of vier duizend man bewaard worden. Het staat onder het opzigt van eenen Kommiss, die door den Raad van Staate word aangesteld. De Voorpoort dient tot eenen Kruidtooren. Het klein Kasteel, waar van wij te voren, met een woord, gewag gemaakt hebben, en waar door de *Maas* beschermd word, is, ter gelegenheid van het vermeerderen der Vestingwerken langs die Rivier, ook te eenemaal gellegt.

Van negen of tien Straaten, uit welke de Stad *Graave* bestaat, loopen 'er vier uit op een groot Plein, rondsom het welke de beste huizen staan; behalven het huis van zijne Hoogheid, 't welk door den Rentmeester der Domeinen bewoond word, en dat van den Prins van *Hessen-Filipsdal*, welke voor de fraaifte huizen van de Stad te houden zijn.

Men heeft twee Kerken binnen *Graave*. De voornaamste staat op de Markt, en was weleer aan St. ELIZABET toegewijd. Zij word van de *Gereformeerden* gebruikt, welker getal veel kleiner dan dat der *Roomschgezinden* is, en door twee Predikanten bediend. Een groot deel van deeze Kerk, is in 't Jaar 1674, door de bomben, verwoest geworden. De inkomsten derzelve zijn gering, en worden door twee Kerkmeesters bestierd, die 'er Jaarlijks aan de Regeering rekening van moeten doen. Door de spaarzaame bestiering dier inkomsten, is men in staat geweest, om deeze Kerk, in het Jaar 1739, merkeliijk te verbeteren en te versieren. De andere Kerk werd, in den Jaare 1686, door WILLEM DEN III, Prins van *Oranje*, tot gebruik der *Fransche* vlugtelingen geschikt. Zij werd voor deezen door éenen Predikant bediend; doch alzo 'er maar twee of drie *Fransche* huisgezinnen te *Graave* zijn, is 'er, zedert het Jaar 1731, geen vast Predikant geweest.

Men heeft te *Graave* nog Nonnen van *St. Franciscus Orde*, die haar Klooster bewoonen, en deszelfs inkomen blijven genieten; mits dat zij eene Jaarlijkse erkentenis voor deeze gunst aan den Raad des Prinsen van *Oranje* in den *Haag*, betaalen. Zij neemen haaren Godsdienst waar in eene Kamer van 't Klooster, die egter te klein is, om alle de *Roomschgezinden* van *Graave* te bevatten: welken daarom nog een ander Kerkhuis, tot het pleegen van hunnen Godsdienst, vergund word. De Algemeene Staaten hebben, in 't Jaar 1731, beslooten, dit Klooster te laten uitsterven.

Daar is een Gasthuis voor kranken en elendigen te *Graave*, dat, onder andere inkomsten, de Tienden geniet van de Landen, die, braak gelegen hebbende, wederom op nieuws bebouwd worden. Het staat onder de bestiering van drie Provisers of Opzigters, en één Ontvanger, die Jaarlijks aan de Provisers, welke uit de Regeering gekooren worden, rekening doet.

Vóór de laatste belegering der Stad, stond 'er, agter de Groote Kerk, een Weeshuis, dat, in die belegering, te eenemaal verwoest werd, en waar van men zedert eenen Tuin gemaakt heeft. De inkomsten van dit Huis staan onder de bestiering van twee Directeurs, die met de zorg voor de opvoeding der Weezen belast zijn, en Jaarlijks rekening aan de Regeering moeten doen.

Het Stadhuis, dat op de Markt staat, is het fraaiste openbaar Gebouw van *Graave*. De plaats, in welke de gevangenen bewaard worden, was voor deezen onder 't Stadhuis; doch men heeft 'er onlangs eenen Vleeschhal van gemaakt. De Vleeschhal is nu tot een Wagthuis geschikt.

Het Burgerregt van *Graave* was eertijds zeer gewild. Een vreemdeling rekende zig gelukkig, als hij een Burgerdogter van *Graave* ten huwelijk kreeg, zonder eenige andere Bruidschat, dan haar Burgerregt. Men heeft agt Ambagtsghilden te *Graave*. Onder de *Roomschgezinden* zijn nog zeven of agt Schutterijen, die ieder eenige inkomsten hebben, tot ondersteuning der armen. De Burgerij is in vier Kompagnien verdeeld, die ieder eenen Kapitein, eenen Luitenant en eenen Vendrig hebben. De Kloveniers schieten Jaarlijks naar den vogel. De Burgers van *Graave* hebben van ouds veele voorregten gehad, en onder

an-

anderen vrijheid van tollén in *Brabant*, *Gulikkerland*, *Gelderland*, *Holland* en *Zeeland*.

De Regeering der Stad befaat uit den Amptman, twee Burgemeesters, zeven Schepens, en agt Gezwoorens. De Amptman en de twee Burgemeesters neemen de Burgerlijke Regeering der Stad waar. De Amptman trekt Jaarliks van de Stad twee honderd guldens wijngeld, en honderd en vijftig guldens correspondentiegeld. De eerste der twee Burgemeesteren word Burgemeester van den Heer, en de andere, Burgemeester van de Stad genoemd, welker Zegel hij bewaart. De Burgemeesters worden Jaarliks, door den Baron, op de benoeming van den Amptman, verkooren. Zij genieten ieder honderd guldens 's Jaars, behalven vijftig guldens comparitiegeld, en drie guldens negen stuivers wijngeld. De Schepens, welke het Regteramt waarnemen, trekken, boven het Regt, dat zij van de handelíngen genieten, welke voor hun verleeden worden, niet anders dan vijftig guldens comparitiegeld, en drie guldens negen stuivers wijngeld. Zij oordeelen over alle Burgerlijke en Lijfstraffelijke zaaken. Ten opzigte van de eersten kan men herziening van hunne vonnissen, bij den Raad van *Brabant*, in den *Haag*, verzoeken. In de laatsten vellen zij beslissend vonnis, volgens een voorregt, dat *Graave* gemeen heeft met de andere *Brabandsche* Steden. De agt Gezwoorens woonen den Raad alleen bij, wanneer 'er over eenige nieuwe belasting zal gehandeld worden, of over andere zaaken, welke de gantsche Stad aangaan. Zij genieten ieder niet meer dan een eeregeschenk van eenenveertig stuivers wijngeld in 't Jaar. De Schepens en Gezwoorens worden insgelijks Jaarliks door den Baron, op de benoeming van den Amptman, aangesteld.

De Regeering heeft eenen Geheimschrijver in haaren dienst, die twee honderd guldens in 't Jaar trekt, behalven vijftig guldens comparitiegeld. De Ontvanger der Stad word, voor zijn leven, door den Baron, aangesteld, en trekt twee honderd guldens, behalven een wijngeld van drie guldens negen stuivers in 't Jaar. Zijne ontvangst, waar van hij Jaarliks aan de Regeering rekening moet doen, is niet zeer groot, en befaat alleenlijk in de Stads excijnzen op de tabak, wijn, bier, enz. welke weinig opbrengen. Daar is ook een Onderfchout binnen *Graa-*

ve, die te gelijk het Ampt van Rigterbode waarneemt. Als Onderschout moet hij, nevens drie Geregtsdienaars, en drie Poorters, den Amptman en Schout ten dienst staan. Voorts is 'er nog een reizende Bode binnen *Graave*. De Stad *Graave* doet Jaarlijks een geschenk van honderd guldens aan den Griffier van den Raad des Prinsen van *Oranje*, en betaalt honderd en vijftig guldens aan den Agent, dien zij, gezamentlijk met het Land van *Kuik*, in den *Haag* houdt.

Her Regtsgebied der Stad strekt zig alleenlijk over eenen kleinen Polder uit, die *Mars* en *Wijth* geheeten is. De Schout is 'er Dijkgraaf over, zo wel als van de Dorpen *Eefscharen* en *Casfel*. Hij is van zeven Heemraden verzeld, wanneer hij den schouw over de Dyken doet: en dit Kollegie van Dijkgraaf en Heemraden oordeelt over de boeten, welke men zulken moet opleggen, die verzuimd hebben, de Dijken behoorlijk te onderhouden.

De Leenkamer, die binnen *Graave* gehouden word, bestaat uit den Amptman, als Stadhouder van de Leenen, zeven Leenmannen, een Griffier en een Bode. Zij doet rekening aan den Raad des Prinsen van *Oranje*, in den *Haag*, en alle de Agterleenen, welke van de Baronnie afhangen, moeten voor deeze Leenkamer verheven worden. De Griffier is te gelijk Ontvanger van 's Heeren Geregtigheden.

Het Kollegie van de Admiraliteit, ter Kamer op de *Maaze*, houdt een Komptoir te *Graave*, alwaar de regten op de inkomende en uitgaande goederen ontvangen worden. Men heeft 'er, ten dien einde, een Ontvanger, een Kontrarolleur, en vier Kommiezen ter recherche. De Baron houdt ook een afzonderlijk Komptoir te *Graave*, om zijne tollens van de goederen, die langs de *Maaze* gevoerd worden, te heffen. Het bestaat uit een Ontvanger, een Kontrarolleur en twee Vistateurs der vaartuigen. Zedert het verminderen van de Vaart langs de *Maaze*, zijn de inkomsten van beide deeze Komptoiern merkelyk minder dan voor deezen.

De Stad *Graave* heeft, na tijds gelegenheid, doorgaans eene redelijke bezetting. Dezelve heeft haar verblijf, ten deele in de Kazernen of woningen, voor haar geschikt, en ten deele, bij de Ingezeetenen in huis. Schoon deeze Stad een der voor-

naam

naamste fleutels van den Staat is, naar den kant van de Landen des Konings van *Pruisfen*, voert, echter, de Bevelhebber derzelve, alleenlijk den Titel van Kommandeur. Zijn Ampt brengt hem omtrent duizend guldens in 't Jaar op. Hij heeft daarenboven eene gemakkelijke wooning, die op kosten van het Land onderhouden word. Over de bezetting heeft hij het zelfde regt, als de Gouverneurs in andere sterke Plaatzten hebben; doch in de Regeering en over de Burgerij heeft hij geen gezag altoos. De Kommandeur heeft eenen Majoor onder zig, die, echter, geene vrije wooning heeft. Ook is 'er gewoonlijk een Ingenieur binnen *Graave*.

Het Wapen der Stad is een Hemelsblauw Veld mes agt zilveren Meerlen, tusfchen twee zilveren Balken, in welks midden een roode ronde Burgt staat.

GRAASBEEK, (JOOST VAN) van Ambagt een Broodbakker te *Brusfel*, en, door den daaglijkfchen omgang, een zeer gemeenzaam vriend van ADRIAAN BROUWER; zij waren als broeders met elkander: zo dat in den drinkwinkel, daar de eene was, de ander ook werd gevonden. Joost, zo ras hij zijn brood had gebakken, was sfraks bij BROUWER, welken hij, onder 't smooken van een pijp, en het drinken van een potteke bier, gezelfchap hield, tot dat deeze zijn werk verrigt had: waar na zij te faamen naar de kroeg gingen, om te drinken, of deeze of geene pots te verrigten. Joost, die een vernuftigen geest bezat, vatte insgelijks, door den tijd, het Penceel bij de hand. BROUWER gaf hem eenige vaste lesfen, en wekte daar door nog meer zijnen Schilderlust. Hij maakte zo goede vorderingen, dat BROUWER zig zelven in Joost, als in een fpiegel, kon zien; beiden werden eerlang even flordig in leven, drinken, potzen maaken en fchilderen; zo dat de een in den anderen volkomen en in alles genoeg nam. Doch al wat Joost fchilderde, was niets dan vuiligheid: fchijters, fpuwers, dobbelaars, bordeellopers, luizeknippers, en andere verbeeldingen, die grappig heetten. 'Er word van hem verhaald, dat hij, vermoedende dat zijn vrouw een ander man liever zag dan hem, daar van op deeze wijze de proef nam. Hij trok zijn wambuis open, en befchilderde zijnen blooten

borst, als of hij zwaar gewond was; voorts zijne lippen en wangen met een witte doodkleur bestreeken hebbende, maakte hij een naar geluid, terwijl hij uitgestrekt op den grond lag. Zijn wijf daar op toeschietende, maakte een groot misbaar, en viel huilende op hem neder, meenende dat hij dood was. Toen rees hij over einde, en sprak: *nau gij zottinne, houd u bakkus: ik zie wel dat gij mij lief heb; ik ben niet dood.* Meer soortgelijke kuuren regtte hij aan. Op meer dan ééne wijze heeft hij zig zelve gefchilderd: zo dat zijn gantsche levenswijze in zijn afbeeldzel te zien was.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel, bl. 333.

GRAAT, (BARENT) insgelijks een oeffenaar van de edele Schilderkunst, doch op een gantsch andere wijze dan de zo even gemelde. Op den 21 September van 't Jaar 1628 werd hij te *Amsterdam* gebooren. Na dat zijne moeder hem in zijne eerste kindsheid had opgevoed, nam hem zijn oom, die een fraai Beestefchilder was, en in de wandeling Meester HANS genaamd werd, in zijn huis. Deeze, een grooten geest en natuurlijke zugt tot de kunst in hem bespeurende, werd te raade, zijner neiginge bot te vieren. De zugt des Jongelings tot de Tekenkunst ging alle maat te boven. Naderhand aan 't schilderen geraakt, liét hij niet na, ijverig naar 't leven te teekenen. Des zomers, zo ras de Poort open ging, begaf hij zig naar buiten, om in 't Land paarden, osfen, koeien, schapen en geiten naar 't leven te teekenen; hier mede hield hij aan tot 7 of 8 uren, wanneer hij met dien zelve ijver aan 't schilderen ging. Tot zijn ongeluk maakten de vrouw en dogter van Meester HANS meer werks van spreken over Godgeleerde geschillen, dan van het huishouden; en om dat zijn oom, die op krukken liep, weinig voort konde, moest BARENT veeltijds voor keukenmeid speelen. Na dus een jaar zes of zeven bij zijnen oom gewoond te hebben, keerde hij tot zijne moeder te rug, om zijne konstoeffening onvermoeid voort te zetten. Eerlang bragt hij het zo verre, dat zijne beestjes voor kunststukken van P. VAN LAAR werden
aan-

aangezien; zelfs werd een van dezelve voor dat van BAMBOOTS, in openbare veiling, verkogt, schoon de koper nader bevond, dat 'er B. GRAAT *fecit* onder gefchreeven stond. Met deeze vorderingen nog niet vergenoegd, beproefde hij zijne kragten op andere stukken, en ging over tot het zwaarste in de konst, namelijk het schilderen van Historien. Terwijl hij daar mede bezig was, beving hem de reislust; weshalven hij zijne Schilderijen, Teekeningen en al wat hem niet dienen kon, verkogt, met voorneemen om een reize te doen naar *Rome*. Doch hier in werd hij verhinderd, eerst door den raad zijner vrienden, en vervolgens door zijn huwelijk met MARIA BOOM, weduwe van JAN VAN BELLEN. Hier door werd hij meer bekend dan voorheen, en kreeg handen vol werk, vooral van 't schilderen van Pourtraitten. Dus vervaardigde hij de vier Regenten van 't Ouden-Mannenhuys, in één stuk; de zes Overlieden van 't Leertouwers Gilde; folder en schoorsteenstukken, en grauwen en nissen in portaalén. Nog heden zijn veele van zijne stukken in wezen. Vijftien agtereen volgende Jaaren, hield hij, tweemaal ter week, in zijn huis, een Kweekschool, op de wijze der Koninglijke Academie, niet alleen om anderen te onderwijzen, maar ook om zig zelven te oefenen. De voornaamste Konst-schilders lieten zig daar bij vinden, om naar het leven, zo wel vrouwen als mannen, te tekenen. Zijn ijver diende voor anderen tot een spoorflag.

Hij had een ligtvaardige en vaste wijze van tekenen, zo met rood als met zwart krijt. Aan alles wist hij, zonder veel moeite, de waare natuur en leven te geven. Weinig leerlingen heeft hij tot de konst opgekweekt, alzo hij afkeerig was van de moeite, daar aan vast, Zekere JOH. HENDRIK ROOS, van *Frankfort*, is evenwel, door zijn onderwijs, een bekwaam meester geworden. Met vermaak oeffende hij de konst, tot het laatst zijns levens, en stierf in hoogen ouderdom. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit.

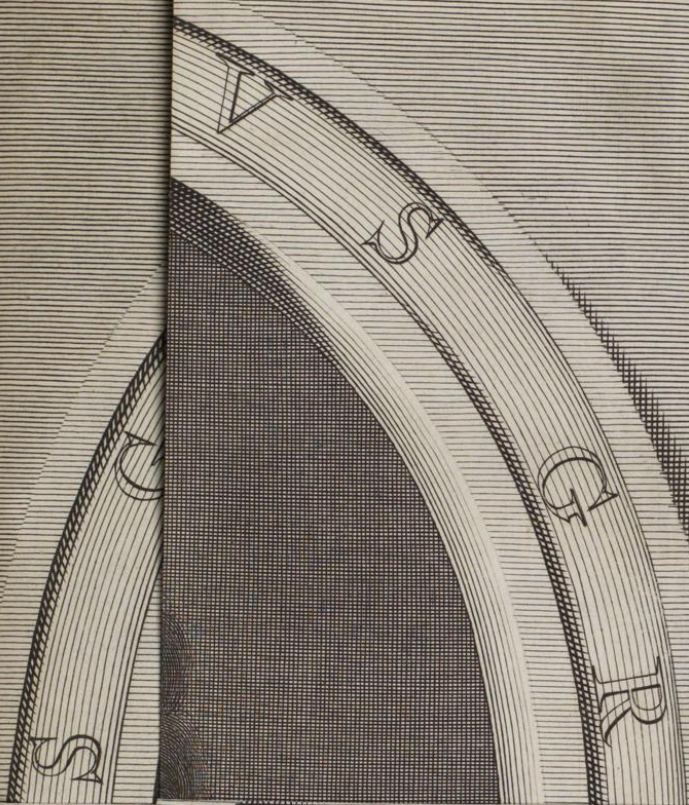
HOUBRAGEN, II, Deel, bl. 2000, enz.

GRAAUW, (HENDRIK) gebooren te *Hoorn*, genoot het eerste onderwijs in de Schilderkonst van P. FRANZE GREBBER van
Haar-

Haarlem. Daar na raakte hij, gedurende agt Jaaren, onder het opzigt van JACOB VAN KAMPEN, den vermaarden Bouwmeester van 't Stadhuis van *Amsteldam*; gedurende welken tijd hij niets deed dan tekenen en ordineeren van allerhande voorwerpen. Daar na beschilderde hij, voor VAN KAMPEN, vier groote vakken, op de vermaarde Zaal van 's Prinsfen Huis in 't Bosch. In het Jaar 1648 begaf hij zig naar *Rome*, oeffenende zig eerst naarstig in het natekenen der beroemde marmeren Standbeelden, en vervolgens in het schilderen naar de beste voorwerpen. Zo groote vorderingen maakte hij daar in, dat POUZY, hem de hand op 't hoofd leggende, zeide, nooit eenen *Hollander* gezien te hebben, daar grooter verwagting van was. Na een driejaarig verblijf aldaar, keerde hij weder naar *Holland*, onthoudende zig nu te *Amsteldam* en dan te *Utrecht*. In het Jaar 1672 dreef hem de vreeze voor de *Franschen* naar *Hoorn*. Hij overleed te *Alkmaar*, alwaar hij agt of tien Jaaren had gewoond.

Ibidem, bl. 189, enz.

GRAEVIUS, (JOHANNES GEORGIUS) broeder van GODFRIED GRAEVIUS, een Leroemd Historiekenner en Staatkundige, Hoogleeraar der Geschiedenissen en Welsprekenheid te *Utrecht*, op den 29 Januarij van het Jaar 1682 te *Naumburg*, in *Saxen*, gebooren. Bij zijne komst in de *Nederlanden*, vervoegde hij zig allereerst bij GRONOVIVS, te *Deventer*. Deeze vraagde hem, of hij de *Latijnsche* Taal wel verstond; daar hij ja tot antwoord op gaf. Waarop GRONOVIVS hem verder vraagde, of hij dan de brieven van CICERO wel verstond. GRAEVIUS dit zeer vreemd vindende, bood aan, eene proef daar van te willen geeven: waarop GRONOVIVS hem eenige brieven in de *Hoogduitsche* Taal deed overbrengen. GRONOVIVS, uit deeze proeve ras bemerkende, dat hij de Taal wel verstond, maar geenens sijn bezat, onderrigte hem vervolgens in de waare kragt der Taale, en verder in de *Romeinsche* Geschiedenissen; waarom GRAEVIUS, in 't vervolg, altoos plagt te zeggen, dat hij 't meeste van 't geene hij wist, aan GRONOVIVS was verschuldigd. Twee Jaaren bragt hij aldaar door. SALMASIVS en HEINSIVS, inmiddels, te *Leiden*

raevius
 cus soli.
 P. FRANCYS.
 J. Specht exc. 1688.

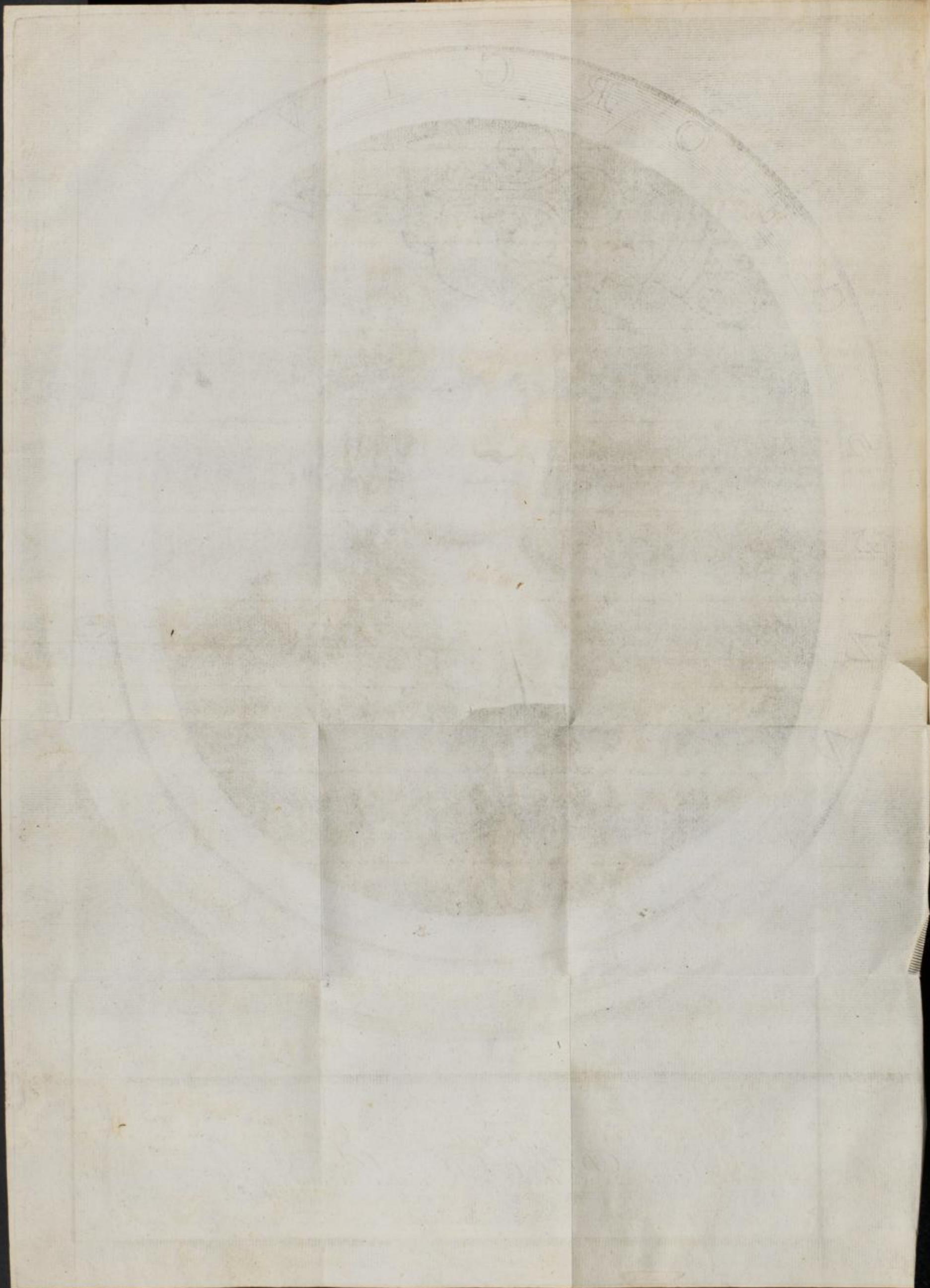
*Hoc eruditus spirat ore Graevius
 Decus Pelasgi, Romuli decus soli.*

G. Hoet pinx.

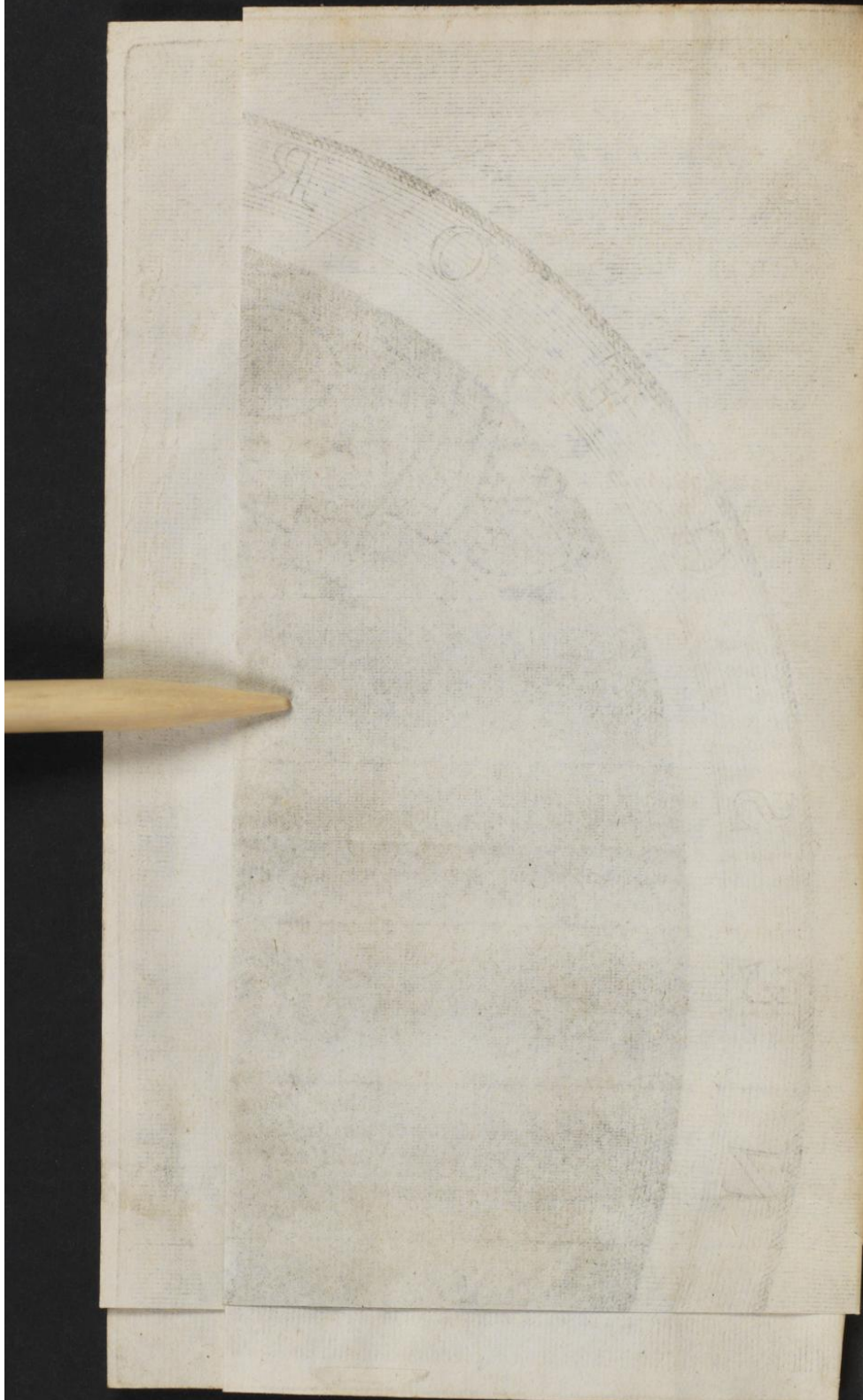
G. Valck sculp.

G. Graevius.

J. Specht aet. 1688.

gehorve
ALIXAN
oefine
lijdes v
roe Jan
Duisbur
in 't ja
ter her
stuur h
punt v
Anstede
van de
aliner
wees.
Hidori
schene
nog kw
we, m
gleefi.
1703,
ven, i
door e
TANUS
Bij z
kinder
ben.
verke
toor e
ig ver
Gaa
van De
Gaa
wern
zink
doer
wboor

gette
ALE
oeff
lijde
rwe
Duis
in 't
ter
alwa
guns
Am
van
zij
w
H
se
no
we
gel
17
ve
doe
TA
Bij
kin
ben
wer
doe
dig
G
van
C
me
zaal
doe
hebe

gestorven zijnde, begaf hij zig naar *Amsteldam*, en hoorde daar ALEXANDER MORUS en DAVID BLONDEL. Op hun aanraden oeffende hij zig in de Historien en Godgeleerdheid, en deed belijdenis van den Hervormden Godsdienst. Na een verblijf van twee Jaaren, werd hij, in de plaats van SCHULTING, naar *Duisburg*, en zedert het vertrek van GRONOVIVS naar *Leiden*, in 't Jaar 1658, in deszelfs plaats, tot Hoogleeraar te *Deventer* beroepen, en van daar, in 't Jaar 1661, naar *Utrecht*, alwaar hij een meenigte Leerlingen tot zig trok. Zo veele gunst werd hem aldaar beweezen, dat hij alle beroepen, te *Amsteldam*, *Leiden*, *Venetie*, van den Koning van *Pruisten*, van den Keurvorst van den *Palz* en elders, door den roem zijner geleerdheid, hem aangeboden, beleefdelyk van de hand wees. Koning WILLEM DE III gaf hem den rang en titel van Historieschryver. In het Jaar 1702 werd hij met duizelingen, schemeringen der ooggen en andere toevallen geplaagd; waar bij nog kwam, de droefheid over het overlijden zijner huisvrouw, met welke hij, veele Jaaren, in liefde en eendragt had geleefd. Na dat hij, 's morgens, den 11 Januarij van 't Jaar 1703, aan eenige voornaame personaadjen nog les had gegeven, ging hij dien nademiddag uit, doch werd, onverwagt, door eene beroerte overvallen, en voorts in 't huis van PONTANUS gebragt, alwaar hij, nog dien zelfden dag, overleed. Bij zijne huisvrouw ODILIA, uit *Dusfeldorp*, had hij 18 kinderen verwekt, waar van vier dogters hem overleefd hebben. Zijne uitgegevene schriften, waar onder vrij aanzienlijke werken, belooopen een aantal van 37 Deelen. Zijn leven is, door den Hoogleeraar F. BURMAN, in eene lijkrede, omstandig vermeld.

GRAES, eene Havezate in *Overijsel*, een uur ten Z. O. van *Delden*.

GRAFT, eertijds een zeer welvaarend Dorp, in de *Schermermeer*, doch, in later tijd, merkelijk vervallen; de oorzaak daar van was, een felle brand, in 't Jaar 1705; waar door 43 huizen in de asche geleid werden. Onder dit Dorp behoort het *Noordeinde van Graft*.

GRAFT

GRAFTDYK, in dien zelven oord geleege, bestaat uit twee bijzondere Dorpen, die elk hunne eigen Kerk en Predikant hebben, *Graftdijk* en de *Oosterbuurt*, wordende anders ook onderscheiden in *Oost-* en *West-Graftdijk*. Men wil, dat deeze drie Dorpen: *Graft*, *Oost-* en *West-Graftdijk*, hunne naamen ontvangen hebben van een water, loopende uit de *Schermer*, langs *West-Graftdijk*, in de *Stermeer*, de *vuile Graft* genaamd, of ook wel de *kwaade Graft*, dus genoemd, om het verongelukken van een vaartuig in dezelve. In deeze Dorpen woonen veele Memmoniten, die aldaar drie Vergaderplaatzen hebben; als één te *Oost-*, een te *West-Graftdijk*, en de derde in 't Noordeinde, alwaar ook een Staatje van *Roomschgezinden* is. De Ambagtsheerlijkheid deezer gemelde Dorpen is, in 't Jaar 1730, door de Regenten, ten behoeve van de In- en Opgezeetenen, gekogt voor 15200 gulden. *West-Graftdijk* heeft de eere, van de Geboorteplaats geweest te zijn, van den godvrugtigen en wijd beroemden n. NIEUWENTYT.

GRAFHORST, een Buurtschap in *Overtijsfel*, een klein half uur gaans ten Noordoosten van *Ijselmuiden*, aan den Zee-dijk.

GRAFT VAN DRUZUS EN VAN CORBULO. De eerstgenoemde is de tegenwoordige nieuwe *Ijsfel*; de andere, die, waar van wij, op 't Art. CORBULO, gewag gemaakt hebben.

GRALDA, eene Edele State, in de *Friesche Grietenij Menaldumadeel*, in de nabuurschap van 't Dorp *Menaldum*.

GRAMMAYE, (JOH. BAPTIST) Pauslijke *Protonotaris*, Proost van *Arnhem*, en Aartsdiaken van *Utrecht*, werd te *Anwerpen*, uit een Geslagt, uit *Gelderland* herkomstig, geboren. Na zijne letteroeffeningen, te *Leuven*, verrigt te hebben, werd hij Historiefchrijver van *Nederland*, en deed eene reize naar *Duitschland* en *Italie*. Op zijnen weg naar *Sparje*, werd hij, door Zeerovers van *Algiers*, gevangen en in *Africa* opgebragt, waar door hij gelegenheid kreeg, veele Landen

te bezien, welke hij ook beschreeven heeft. Na zijne wederkomst in de *Nederlanden*, deed hij eene reize naar *Moravie* en *Sileziën*, alwaar hem het opzigt over het Collegie werd toevertrouwd. Op zijne terugreize naar *Nederland*, werd hij, te *Lubek*, in 't Jaar 1635, krank, en stierf aldaar. Zijne schriften zijn: *Historia Brabantie*; *Antiquitates Ducatus Brabantie*; *Antiquitates Flandriæ*; *Namurcum*; *Africa Illustrata*, enz.

Zie VAL. AND.

GRAMSBERGEN, een Dorp en Heerlijkheid in *Overijsel*, een uur gaans ten Noordoosten van *Hardenburg*, behoorende aan den Graave VAN RECHTEREN, die daar bij nog eene Havezate, van dien zelven naam, bezit.

GRANEN, (GERARD DE) een der Onderteekenaars van 't Verbond der Edelen, door BOR, verkeerdelijk, GRAVEN genaamd.

GRANGE, (N. S. DE) kan behoord hebben tot het Geslacht van dien naam, 't welk, in *Frankrijk* en *Vlaanderen*, onder de Edelen bekend stond. Dit zo zijnde, is hij een Stamgenoot geweest van den roemwaardigen PERGRIN DE LA GRANGE, den steller der *Nederlandsche* Geloofsbelijdenis. Zeker is het, dat hij behoord heeft tot de Onderteekenaars van het Verbond der Edelen.

Zie TE WATER, bl. 422.

GRANVELLE; zie PERENOT, Cardinaal van *Granvelle*.

GRASWINKEL, (JACOB JANSZ.) bijgenaamd BOOT, mogelijk om dat zijn vader, JAN JANSZ. GRASWINKEL, Thefaurier der Stad *Delft*, in de Brouwerij *de Boot* woonde. Hij werd aldaar geboren, den 25 Julij des Jaars 1536. Hoe wel geen man van groote geleerdheid, was hij, eger, een zeldzaam voorbeeld van nedrigheid, soberheid, weldadigheid, godvrug-

tig-

tigheid, en meer andere deugden. De Geschiedenis van zijn leven, volgens de opgave van DIONISIUS VAN SPRANKHUIZEN, onder den Tijtel van *Delfsche Israëliet*, zullen wij hier kortelijk mededeelen. Niet meer dan zestien Jaaren oud zijnde, gebeurde het, dat hij, met andere jonge lieden, uit vermaak, naar *Delfgauw*, een Gehugt, een half uur van de Stad gelegen, varende, het schuitje, in het wederkeeren, omsloeg. Onder de vermisten was hij de laatste; doch men vond hem insgelijks, na dat het schuitje was regt gezet. Op zijn jeugdig gemoed had dit voorval een zo levendigen indruk, dat hij besloot, van de ijdelheid en vermaken des levens af te zien, en zig geheel aan God en Godsdienst over te geeven. Sints dien tijd wijdde hij zijn leven en wandel volkomen aan de oefeningen van Godzaligheid; zo dat hij voor een wonder van zijnen tijd gehouden werd. Nooit heeft hem naderhand iemand zien lachen; nooit een onbetamelijk woord hooren spreken, of toornig, of ontfeld worden, wat leed hem ook wierd aangedaan. Hij nam zijnen intrek gantsch alleen, in een agterhuis, tot aan het einde zijner dagen, en leide aldaar, in die eenzaamheid, een ongemeen streng leven. Zijne klederen waren, in huis, zeer eenvoudig en armlijk, doch op straat als die van een gemeen Burger. In het gebruik van spijsze en drank was hij ongemeen sober, eetende niets dan gekruimeld broot, met een weinig gefchraapte kaas. Zijn drank was, niets dan hui of Wei; hebbende hij, zints zijn agttiende Jaar, geen kan bier noch pint wijn gedronken; en geen pont vleesch of een ei gegeeten. In zijn huis vond men bed, tafel noch banken, of iets diergelijks; hebbende hij alleenlijk een stoel, daar hij overdag opzat, en 'snachts in sliep; hij lag dwars tegen zijn deur aan, met de beenen op de sporten. Dit deed hij zo wel des winters, als des zomers, uitgezonderd dat hij zig 's winters van een stoof bediende. Dit alles zou men meer als een uitwerkzel van overdreven dweeperij, dan als waare Godsdienstigheid hebben aangezien, ware het niet dat het duidelijk gebleeken was, dat hij, ten dienste Gods, en ten nutte van zijnen evenmensch, alles opofferde. De woorden van DAVID, Psalm 16 vs. 8 en 10. Psalm 18 vs. 2 en 3. en Pf. 115 vs. 12, had hij steeds in den mond en in het hart; besteedende voorts zijnen tijd met bidden en leezen

in de H. Schrift, en woonende ook den openbaaren Godsdienst naarflig bij. Ten aanzien van zijnen medemensch gedroeg hij zig niet min godvrugtig. Zijn vermaak was, alle menschen te dienen en te helpen, en wanneer iemand iets voor hem verrigt had, rijkelijk te beloonen. Jegens de armen was hij zeer milddadig, behoudende hij bijna niets voor zig zelven, en zoekende zelfs de behoeftigen op, en dat wel des avonds in het donker, om niet bekend te zijn. Men verhaalt dat hij, op zekeren tijd, uitgaande, om iets aan een behoeftig huisgezin te brengen, door een dief werd aangerand, die hem zijnen mantel ontnam en daar mede doorging. De goede man stond stil, en riep den dief toe: *Vriend, doet gij dit uit armoede? Sta dan stil: ik zal u nog wat geld geeven.* De dief, hier door beschaamd wordende, wierp hem zijnen mantel weder toe, en ging heen. Zijne vrienden hebben berekend, dat hij, van al zijn inkomen, naauwlijks vijf ponden vlaams, of dertig guldens, Jaarlijks, verteerd heeft. Wanneer hij bij iemand ter maaltijd werd verzogt, ging hij vooraf derwaards, zeggende: *Breng, voor mijn deel, een schotel, in dit of dat huis,* daar hij wist, dat het benodigd was. Om de armen nog meer te dienen, leidde hij zig toe op de Geneeskunde, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat hij den aard en de kracht der Geneeskruiden leerde kennen; ten welken einde hij briefwisseling hield, met den vermaarden PALUDANUS, van *Enkhuizen*, en andere vermaarde mannen van dien tijd. In zijnen Tuin plantte hij de heilzaamste kruiden, en, die hem ontbraken, zogt hij buiten de Stad. Vervolgens leidde hij zig toe op de Stookkunde, en geraakte daar door in kennisse met de Gravinne VAN SOLMS. Hij droeg een lederen riem om zijn lijf; en als hij, 's avonds, de zieken ging bezoeken, hingen daar aan veelerlei kannetjes, glaasjes en potjes voor lijders, welke hij bediende, genas, en nog geld daarenboven gaf. Volgens zijne aantekeningen, die men, na zijnen dood, vond, deed hij alle avonden de ronde, en bezorgde aan hun, die aan de beterhand waren, versterkende spijzen. Door iemand der zijnen gevraagd zijnde, of hij, met zo een armoedig en werkzaam leven, den hemel dagt te verdienen, antwoorde hij: *Acht! wat zouden wij den hemel verdienen,*

die onze schuld niet kunnen betaalen! Hij overleed, op den 10 Maart van het Jaar 1624, in den ouderdom van 88 Jaaren, zonder van iemand geholpen te willen zijn, zo lang hij zig zelve helpen kon. Na zijn overlijden, deeden hem zijne vrienden aftekenen, en zijn dor en vermagerd lichaam eerlijk ter aarde bestellen, in de Oude Kerk te *Delft*, en, op zijn Familiegraft, dit volgende Graffchrift stellen:

In dit Graf rust

JACOB JANSZ. GRASWINKEL, *geseit* BOOT;

Geboren 25 Julij 1536.

was

Tot een wonder

DEN ARM EN RIJC

HEM ZELVEN ARM.

STERFT X MARTII ANNO MDCXXIV.

SIJNS OUERDOMS LXXXVIII.

Zie BLEISWYK, *Beschrijving van Delft*,
pag. 796.

GRASWINKEL, (DIRK) gebooren te *Delft*, was een van de vermaardste Regtsgeleerden in de zeventiende Eeuwe; gelijk daar van verscheide werken getuigenis kunnen dragen. In den Jaare 1642 zag men van hem, in 's *Hage*, in 't ligt komen een boek, onder den titel de *jure Majestatis*, door hem opgedragen aan de Koninginne van *Zweeden*. Hij betoonde zig daar in een ijverig voorstander van de voorregten der Monarchale Regeering, en kante zig heftig tegen BUCHANUS. Daar na verdedigde hij het regt der *Venetiaanen*, tegen den Hertog van *Savoien*, waar over hij verscheidene schriften in 't ligt gaf. Behalven zijne Regtsgeleerde schriften, vervaardigde hij een overzetting van de Psalmen DAVIDS, en eene vertaaling van het *Leven van Thomas à Kempis*. Ook schreef hij, in 't *Nederduitsch*, eenige werkjes; als *de kunst van wel te leven*; *Commentarie over de Plakaaten van de Lijftogten*, in twee stukken, in 4to, *over de Oppermagt der Staaten van Holland*. De Staaten van *Holland* erkenden zijne verdiensten: want hij werd aangesteld tot

Ad

HENRIK GRAVE,
Luitenant-Admiraal
van Holland en Westfriesland.

N. Verhulst, pinxit.

J. Houbraken fecit.

20^e Deel P. 338

Advocaat-Fiscaal van *Holland*, en Griffier der Staaten Generaal. De Republiek van *Venetien* maakte hem Ridder van *St. Marcus*. Hij overleed te *Mechelen*, aan een beroerte, den 12 October van het Jaar 1666, in den ouderdom van 66 Jaaren, en werd begraven in 't Choor van de Groote Kerk binnen 's *Gravenhage*, alwaar, op een uitgehouwen Zark, zijn Graffchrift nog te zien is. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit. Zijne Zinspreuk was: NEMO IGNAVIA FACTUS IMMORTALIS; dat is: NIEMANT IS DOOR LUIHEIT ONSTERFLIJK GEWORDEN.

Nieuwe Beschrijving van Delft, in fol. bl. 762 en 763.

GRATINGA, weleer een Dorp in de Grietenij *Franckeraeel*, doch tegenwoordig eene fraaie Buitenbuurt der Stad *Harlingen*.

GRAVE. (HENDRIK) Na dat deeze Zeeheld, in 't Jaar 1722, als Schout bij Nagt, met een Esquader in Zee was gestookten, tegen de *Algerijnen*, had hij het geluk, om twee van hunne Kapers te bemagtigen. In het Jaar 1744 werd hij, als Luitenant-Admiraal, met een Vloot van tien Schepen, in Zee gezonden, om zig met de *Engelsche* Vloot, onder den Admiraal JOAN BALCHEN, te vereenigen, hoe wel de Staaten, tot nog toe, geen besluit hadden genomen, om *Frankrijk* den oorlog te verklaaren. De Heer GRAVE bekleedde den post van Luitenant-Admiraal van *Holland*, onder het resfort van 't Kollegie op de *Maaze*, tot aan zijnen dood, die voorviel op den 25 Maart van 't Jaar 1749; hebbende hij bereikt den ouderdom van 79 Jaaren. Den 31 van die maand werd het lijk ter aarde besteld, in de Nieuwe-Kerk, te *Amsterdam*, met de volgende staatsie: 1. agt Aanspreekers, in twee rijen. 2. Het Wapen. 3. De Degen. 4. De Staf van Commando. 5. De Lijkkoets, met 6 paarden bespannen, leggende op het doodkleed, waar mede de kist overdekt was, ter wederzijden, vier kwartieren van het Wapen. 6. De vier oudste Vlag-Officieren: namelijk, de Luitenant-Admiraal TAELMAN, de Luitenant-Admiraal

SCHRYVER, de Vice-Admiraal REINST en de Schout bij Nagt DE LANGE, in hunne monteeringen, omhangen met kaperzijde Sjerpen, en floersche Cocarden op de hoeden en aan de degens; houdende ieder deezer Heeren een slip van 't doodkleed. 7. De Kapiteinen Geweldige, met een Sponton. 8. Zes Hellebardiers. 9. Veertien dragers, met zwarte Rouwmantels. 10. Agt Bodden, met busfen op de borst. 11. Zijne Excell. de Wel Ed. Heer G. A. HASSELAAR, (representeerende den Heer Stadhouder, als Admiraal-Generaal,) gekleed in bruin fluweel, rijk met goud gegalonneerd, omgord met een kaperzijde Sjerp, en gezeten in een koets, met zes paarden bespannen. 12. Vier koetzen, ieder met vier paarden, waar in gezeten waren de Heeren van den Raad. 13. Vier koetzen, ieder bespannen met vier paarden, en ledig voor de Vlag-Officieren, die het kleed ophielden. 14. Vier koetzen, ieder met twee paarden, voor de Heeren Kapiteinen, zijnde de Heeren, die daar in zaten, in gekouleurde kleedinge, doch op den arm met floersche Cocarde, ten teken van Rouwgewaad. 15. Agt Rouwkoetzen voor de Familie, ieder met twee paarden bespannen. 16. Drie koetzen, zonder Rouw, die den trein sloten.

Vaderl. Hist. XVIII, XIX en XX. Deel,
Nederl. Jaarboeken, 1749.

's GRAVEDAAL; zie DAALHEM.

's GRAVEDEEL, eene Ambagtsheerlijkheid, behoorende aan de Stad *Dordregt*, in het Baljuwschap *Strijen*, in de *Hoeksche Waard*, nabij de *Dordsche Kil*.

's GRAVELAND, het jongste, fraaiste en aangenaamste Dorp van gantsch *Gooiland*, leggende ruim een uur gaans van *Naarden*, en maakende, met deszelfs Landstreek, het Westelijk gedeelte van het *Gooiland* uit, als zijnde alhier de grenscheiding tusschen *Holland* en het *Stigt*, eenige voeten ten Westen, van de 's *Gravelandsche* vaart, die naar de *Loosdregten* en *Hilversum* loopt. Tot omtrent het Jaar 1625, was hier nog niets van

al het tegenwoordig fraaie te zien; wordende aldaar niets anders gevonden, dan onlanden, vullingen, verlaatene veenen, uitgedolven en moerasfige plasfen, die niets dan biezen, hei en ander wildruigten voortbragten. Ten dien tijde behoorden nog deeze Landen aan de Graaflijkheid, zonder dat zij onder het bijzonder bestier van eenige andere Dorpen van *Gooiland* schijnen geweest te zijn; waar uit men met reden kan opmaaken, dat zij van daar den naam van 's *Gravelanden* behouden hebben, waar van, bij verkorting, 's *Graveland* gemaakt is. Hoe slegt deeze Landen ook waren, vond men, egter, eenige lieden, die, ten gemelden tijde, dat is, in het Jaar 1625, zig geneegen toonden, om dezelve te bebouwen, bekwaam en vrugtbaar te maaken. Ten dien einde wendden zij zig tot de Graaflijksheids Rekenkamer, met verzoek om die onlanden, voor zekere erkentenisfe, in eigendom te mogen erlangen. Van daar werden zij gewezen naar de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, bij welke, in dat Jaar, door Mr. JAN ENGEL, en zijne medestanders, een verzoekschrift werd ingeleverd, om die Landen te mogen benaderen, op zodanige wijze, als zij, met de Rekenkamer, zouden kunnen overeenkomen, mids genietende de voorregten, die, gemeenlijk, aan de bedijkers van nieuw aangelegde Landen worden vergund, benevens het regt van Ambagtsheerlijkheid, over den grond, die aan hun zou worden toegestaan. Met eenige bepalinge werd dit aan hun ingewilligd.

Tot erkentenisfe zouden zij, aan de Graaflijkheid, betaalen, Jaarlijks, tien stuivers voor ieder Morgen Lands; 't welk, in het Jaar 1636, veranderd is op de elfde schoof. De Ingelanden verkreegen toen ook het Burgerlijk Regtsgebied, om, met raad van den Baljuw van *Gooiland*, Keuren te mogen maaken, en hunne Landen te laten beregten, door Schout en Schepenen, bij den Baljuw uit de Ingezeetenen te kiezen. Het lijftraffelijk Regtsgebied bleef ter beregtinge van de Vierschaar van *Naarden*. Op den grondslag deezer Ootrooien, of wel van het eerste, ging men aan het werk, om de Landen af te graaven en ter bebouwing bekwaam te maaken. Doch het werkvolk der onderneemers werd, door de Ingezeetenen der omleggende *Gooilandsche* Dorpen, en in 't bijzonder door die van *Hilversum*, geduurig gestoord, met hunne werken te vernielen, en met op de gravers

te schieten, hun te kwetzen en allen moedwil aan te vangen, in weerwil zelfs van 's Lands Plakaaten en inlegering van eene Kompagnie ruiters en voetvolk. Zo groot was, ondertusfchen, de ijver der aanleggers, dat, reeds in het Jaar 1634, de akkers konden gekaveld worden. Volgens de verdeeling van dien tijd, besloeg 's *Graveland* 555 Morgens en 28 Roeden, *Rhijnlandsche* maat. Na dien tijd is het Dorp merkelyk in luister toegenomen, en heeft dien, tot op den tegenwoordigen tijd, behouden. Behalven de aangenaame ligging, is de aanleg zeer regelmatig. Het grondgebied, aan de zijde van *Naarden*, strekt zig, van den hoek aan de Noordzijde, genoegzaam in een regte lijn, tot aan de *Hilversummer* vaart, langs eenen weg, die, ter wederzijde, beplant is met een dubbele rij van schoone en hooge eiken boomen. Aan de Oostzijde van deezen weg ziet men niet anders dan schoone weilanden en heerlijke lustplaatzen; terwijl, aan den anderen kant, de Dorpbuurt legt, waar van de erven der wooningen strekken tot aan de *Gravelandsche* vaart. Alle de huizen, die tot geen lustplaatzen of boerewooningen dienen, moeten aan die zijde gebouwd worden, zo lang 'er plaats, in de lengte van 's *Graveland*, overig blijft. Men heeft hier ook de meeste linnebleekerijen, die zeer goed water uit de vaart hebben, en aldaar in geen minder agting zijn, dan die buiten *Haarlem*. Het getal der huizen word gerekend op 119. De Kerk is niet groot, maar net gebouwd, in 't midden op een vierkant belommerd Kerkhof, en voorzien van een klein vierkant Torentje, met uur en slagwerk, waar op een dergelyke spits staat, met lei gedekt.

Zo wel als *Hilversum* en de *Loosdregten*, diende 's *Graveland*, in den Jaare 1672, tot inlegering der *Franschen*, die 'er tot in het Jaar 1673 bleeven, en vele baldadigheden pleegden. Zij verwoestten aldaar de Hofstede van den Luitenant-Admiraal KORNELIS TROMP, en die van zijne Gemalinne Vrouwe MARGRETA BARONNESSE VAN RAAPHORST, naast elkander geleegeen. Het heerlijk geboomte werd 'er uitgerooid, het Lusthuis van den Admiraal, ten gronden toe, geslegt; al wat men 'er kostbaar vond, vernield, en eindelijk het huis van des Admiraals Gemalinne in brand gestoken, waar door het in een puinhoop veranderde. Deze ramp, hoe schadelijk ook voor de eigenaars,

was

en, in
eene
chen,
kkers
tijd,
land-
bege-
hou-
geel-
zig,
lijn,
der-
e ei-
niet
tijl,
vea
lle
1,
de
de
n,
v.
et
t.

Een heerelijk cieraad van'tmagtig' Leeuwendaal,
Een zeldzaam voorbeeld vande schitterendste praal,
Waar steeds de Vorsten van EUROPA zijn vergaêrd,
Is 'S GRAAVENHAAGE, heel de wereld door vermaard.

was oorzaak, dat de Lusthoven, voornamelijk dat van Mevrouw **TROMP**, naderhand, in meerder luister hersteld zijn geworden, gelijk het deftig *Trompenburg* nog heden getuigt. Het huis, in gedaante, eenigzints gelijkende naar een Oorlogschip, rijst rondom uit het water, als een Kasteel, en pronkt met een schoonen Koepeltoren. Behalven deeze, vind men aldaar eene menigte andere Lustplaatsen, die bij de tegenwoordige omstandigheden veel geleeden hebben.

De bewooners van dit aangenaam Dorp geneeren zig met den landbouw en linnebleekerijen, behalven welke geene andere dan de benodigde Burgerneeringen, aldaar gedreeven worden.

Tot de verkiezing van Schepenen van 's *Graveland*, word, door Schout en Schepenen, een Nominatie gemaakt, uit Ingelanden en Opgezeetenen, en vervolgens overgeleverd aan Hoofd-Ingelanden, welke deeze Nominatie vervolgens zenden aan den Baljuw van 't *Gooiland*, die daar uit de verkiezing doet.

De Predikant van 's *Graveland*, even als alle die van 't geheel *Gooiland*, behoort onder de Klasfis van *Amsteldam*.

's **GRAVEMOER**, een Dorp, aan de Rivier de *Donge*, die, langs *Geertruidenberg*, in den *Biesbosch* valt. Dit Dorp is geen Ambagts-, maar eene vrije Heerlijkheid, en staat dus niet onder den Hoogen Vierschaar van *Zuidholland*, maar heeft een eigen Regtbank op zig zelven. Laast heeft deeze vrije Heerlijkheid behoord aan zijne Exellentie **ARNOUD JOOST**, Baron van *der Duin*, Heer van *Maasdam*, enz.

's **GRAVENHAGE**, hoewel, in pragt en luister, veele der grootste Steden van *Holland*, niet alleen evenaarende, maar zelfs overtreffende, word, van sommigen, slegts een *Vlek* genoemd, om reden dat het met geene muuren of wallen omvangen is, of met poorten kan worden afgeslooten. Wat hier van zij, dit is onbetwistbaar zeker, dat 's *Hage*, zo als het, bij verkorting, word genoemd, met veele voortreffelijke Stedelijke voorregten voorzien is. Ook valt het gemakkelijk te bewijzen, dat 's *Gravenhage*, al in den Jaare 1481, en vroeger, en ook nog in de zestiende Eeuw, meermaalen, onder de kleine Steden van *Holland* ter dagvaarten is beschreeven. Met dit alles is het

insgelijks zeker, dat, in brieven van de Jaaren 1350, 1370, en zelfs van veel laater tijden, den *Haag* een *Dorp* genoemd word.

In vroeger tijden werd deeze plaats *die Haage*, nu meest *de Haag*, of *den Haag* genaamd. Haare ligging is aan den Zoom van *Delfland*, nabij de plaats der grenscheidinge tusfchen *Rhijn*- en *Delfland*, te weten, aan den eenen kant door de fcheidinge van *Haag-Ambagt*, en aan de andere zijde door *Wassenaar*. Meer bepaaldelijk legt 's *Gravenhage* $1\frac{1}{2}$ uur gaans van *Delft*; 3 uren van *Leiden*, en $\frac{1}{2}$ uur van de Noordzee. Het heeft, ten Oosten, het *Bosch*, of *Hagerhout*; ten Zuiden, de grazige weilanden; ten Westen, weelige Koornakkers, vrugtbare Boomgarden en fierlijk beplante Lusthoven; aan het Noorden, de Duinen, die 's *Hage* voor de Zee dekken. Rondsom 's *Gravenhage* vind men aanzienlijke Dorpen, heerlijke Landhuizen, pragtige Hoven en uitmuntende Wandelwegen.

De Naamsorsprong word tweeledig opgegeven. Volgens de eerste word dezelve ontleend van eene *Haag*, of beplanting van houtgewas, ter beveiliging van de gemaakte Boschaadje, die zig voorheen veel verder uitftekte dan tegenwoordig. De tweede is de oude betekenis van een huis of wooning, waar bij men zou konnen voegen die van den *Graaf*, en dus 's *Gravenhage*, zo als het, in laater tijd, en wel in het Jaar 1400, genoemd is.

Van deszelfs oudheid of allereerste stigting, kan niets met zekerheid gezegd worden. Men vind wel een Handvest van Graaf FLORIS DEN II, door hem, op den 15 Junij van 't Jaar 1097, in den *Haag* gegeven; doch hier uit kan met geen volkomen regt beweezen worden, dat aldaar, toen reeds, een Burgerlijk bestel over Inwooners, of van Overigheid, plaats had, of dat den *Haag*, toen reeds, tot een vast verblijf van den Vorst geschikt was. Want, uit veele Handvesten blijkt duidelijk, dat de Graaven, nu hier en dan elders, hun verblijf hadden, en alzo hunne brieven op onderscheidene plaatzen tekenden. Met dit alles is het, egter, niet onwaarschijnlijk, dat 's *Gravenhage*, nu en dan, hun tot een plaats van vermaak gedient heeft. Men vind ook, vóór het Jaar 1250, geen bewijs, dat den *Haag* voor een plaats van Burgerlijk verblijf gehouden is; maar wel, dat, om-

trent

trent dien tijd, Graaf WILLEM DE II eenen aanvang heeft gemaakt met het bouwen van zijn Paleis, 't welk, vijf Jaaren na zijnen dood, door zijnen zoon FLORIS DEN V voltooid werd. Vermits deeze Graaf, gelijk uit verscheidene aantekeningen kenbaar is, aldaar menigmaal zijn verblijf gehouden heeft, zal dit, waarschijnlijk, aanleiding hebben gegeven tot den aanbouw van veele huizen van Ridder en Edelen, die van zijn gevolg waren. Ook zullen veele Winkeliers en Kooplieden zig aldaar hebben nedergezet, om de noodwendigheden te vervullen: waar uit dan, allengs, eene bewoonbare plaats, rondom het Hof, zal ontstaan zijn. Dus zal dan ook het verblijf der volgende Graaven den *Haag* in bewoners merklijk hebben doen aangroeijen: waarom ook Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, in den Jaare 1370, het een aanzienlijk Dorp noemde. Vraagt men, waar 's *Gravenhage* het allereerst bebouwd is? Wij antwoorden, waarschijnlijk, op de plaats, de *Kneuterdijk*, voorheen het *Tournoiveld* der Graaven, en de *Vijverberg*, alwaar, door de Graaven, aan de Edelen, den grond tot de bouwing hunner huizen verleend werd. Reeds in 't Jaar 1400 waren, in het Zuidelijk en Westelijk gedeelte van den *Haag*, veele huizen bekend, die, van tijd tot tijd vermeerderende, oorzaak waren, dat 's *Gravenhage*, reeds in 't Jaar 1563, in vier wijken verdeeld was. Na het vertrek der *Spanjaarden* uit deeze Landen, en het herstellen van de schade, welke den *Haag* door hun geleden had, begon men, op plaatzen, daar toe van nieuws aangewezen, met meerder ijver dan voorheen, den aanbouw voort te zetten; 't welk, door de vermeerdering der bewoners, noodzaaklijk was geworden.

In het Jaar 1626, had men den *Haag* reeds in meer wijken verdeeld. Naderhand geschiedden nog aanmerkelijke vergrootingen, en werd, omtrent de Jaaren 1642 en 1643, de Prinsgracht, het aanzienlijkste gedeelte der plaatze, gegraven. De laatste vergrooting geschiedde in het Jaar 1706, wanneer veel gronds van het *Bosch* en de *Maliibaan* tot Erven uitgegeeven, en hier door een ongemeene luister aan den *Haag* werd bijgezet.

Wat het *Geschiedkundige* van 's *Gravenhage* betreft; de eerste blijken, welke men daar van, met zekerheid, gemeld vind, zijn die van het Jaar 1479, wanneer de tweefpalt tusfchen *Hoeksch* en *Kabbeljaauwsch* gantsch *Holland* nog beroerde, en in den *Haag* tot dadelijkheid kwam. Deeze nam haaren aanvang met den twist tusfchen de dienaars en huisgenooten van den Stadhouder WOLFERT VAN DORSSELEN, die den *Hoekschgezinden* niet ongeneegen was, en die van den Heer VAN WASSENAAR, een der voornaamfte hoofden van de andere partij. Na herhaald wederzijdsch fchelden en verwijten, werden de Valkeniers van den Stadhouder, digt bij 't Hof, door de dienaars van den Heere VAN WASSENAAR overvallen; doch de eerste zig in huis geborgen hebbende, fchooten op de anderen en doodden 'er eenigen van. Hier door geraakten de *Kabbeljaauwsche* Edelen en Onedelen in 't harnas; die voorts, met hulp uit de Steden *Delft*, *Leiden*, *Haarlem* en *Amfteldam*, het Hof belegerden, en het ook, met geweld, zouden overmeesterd hebben, indien 'er niet, door de tusfchenkomst van eenen PIETER LANKHALS, een verdrag getroffen ware, waar bij werd vastgesteld, dat de dienaars van den Stadhouder, en anderen, vrij en onverhindert zouden mogen attrekken. De *Kabbeljaauwschen*, op het Hof gekomen zijnde, haalden de hengften uit den ftal, floegen kisten en kaffen open, en bedreeven allerlei moedwil. De Stadhouder, over het fchenden van 't verdrag, ten uiterften verbitterd, verfterkte zig met die van *Dordregt*, *Gouda* en *Schoonhoven*, en trök met groote magt op den *Haag* aan, 't welk hier op, door de *Kabbeljaauwschen*, geruimd werd. De *Hoekfchen* plonderden de huizen hunner vijanden, en veroorzaakten, alomme, groote fchade. Na dat de Stadhouder dit volk had afgedankt, kwamen 'er de *Kabbeljaauwschen* wederom binnen, en oeffenden, van hunne zijde, wraak, tot dat zij, van roven en plonderen, hunnen genoegen hadden bekomen.

In den Jaare 1489, werd 's *Hage* en *Haag-Ambagt*, door de knegten van Keizer MAXIMILIAAN, die tegen *Rotterdam* was opgetrokken, onder brandfchatting gefield. In het Jaar 1524 floeg het volk aldaar aan 't muiten, over zekere dubbele belasting op het bier, welke de Regeerders van 's *Hage*, met Oetroof van Keizer KAREL DEN V, hadden opgelegd. Aanleiding tot den

op-

oproer gaf, het bedrijf van den Procureur Generaal, die eenen Schuiveoerder, welke aan de Gemeente bier zonder excijns had gebragt, in de Kerk, waar in hij gevlugt was, als ten dien tijde nog een veilige schuilplaats, wilde vangen. De Schuiveoerder werd met geweld ontzet, en de Procureur Generaal, met zijne dienaars, den gantschen nagt, in de Sacristie van de Groote Kerk opgeslooten gehouden.

Terwijl hij aldaar zat, brak men den Kerker open, en gaf een vrijen uittogt aan de gevangenen, welke, zints eene voorgaande oproerige beweeginge, aldaar opgeslooten waren. Om dien oproer te stillen, was de Stadhouder genoodzaakt, drie honderd foldaaten in den *Haag* te doen komen, die eenige muitelingen onder den voet schooten. De Gemeente werd hier door genoodzaakt, vergiffenis te verzoeken, welke zij ook verkreeg, mids betaalende eene boete van 1500 guldens, en dat sommige perfoonen openbaare boete moesten doen, in naam van de gantsche Gemeente van den *Haag* en *Haag-Ambagt*.

Zeer bekend is de aanval, welchen 's *Gravenhage* leed, in 't Jaar 1528, door MAARTEN VAN ROSSEM, die het openlijk op deeze plaats gemunt had. Hij kwam van *Utrecht*, langs den *Rhijn*, voorbij *Leiden*, met 2000 knechten, en 200 paarden, of, gelijk anderen willen, in het geheel met 14 of 1500 man, die onder *Keizerlijke* baniere optrokken. Te *Rijswijk* en aan 't *Haagsche Bosch* genaderd zijnde, beval de Veldheer, de *Geldersche* Vaanen te ontwinden, en te schreeuwen *Gelder! Gelder!* Hier door werd de schrik en het vlugten algemeen. De *Gelderschen* dus geen weerstand ontmoetende, gingen ras aan 't plonderen, en lieten weinige huizen ongeschonden; ook staken zij de Groote Kerk in brand. De roof van goud, zilver en andere kostbaarheden, werd in beddekusfens, waar uit men de veeren gefchud had, ingepakt en weggevoerd. Het Paleis, of Hof, werd aan den geweldenaar ingeruind, alwaar hij alles ongeschonden liet. De plonderaars bleven 'er niet lang, maar vertrokken, gelijk eenigen willen, op den derden dag, met Gijzelaars en Pandslieden voor twintig duizend guldens, welke de *Gelderschen*, voor brandschatting, bedongen hadden.

Dan dit alles kwam in geene vergelijking, bij het geen 's *Gravenhage*, geduurende de *Spaansche* beroerten, heeft geleden.

Na

Na dat aldaar, in den Jaare 1566, door de stoutheid van twee onverlaaten, de beelden uit de Kerken waren weggenomen, moesten de Ingezeetenen, in het Jaar 1572, dit bezuuren, door den inval der *Spanjaarden*, die, voor *Delft*, het hoofd gestooten hebbende, de *Hagenaars* noodzaakten, hun binnen te laten; waar na zij ten doel stonden aan allerleie overlast. Zij moeten 'er evenwel niet lang vertoefd hebben, also het blijkt dat de Staaten, in het volgende Jaar, op de versterking van den *Haag* bedagt waren; 't welk evenwel niet geschiedde. Integendeel, werd de plaats, geduurende het beleg van *Leiden*, ontledigd, om ROMERO met zijne benden te ontwijken.

In het Jaar 1574, toen BALDEUS, ten tweedemaale, *Leiden* belegerde, lag, in den *Haag*, slegts eene bezetting, onder Hopman RUIKHAVER; zo dat Don LOUIS GAETAN weinige moeite had, om de plaats in te neemen. Nogthans kwam hij 'er niet binnen, zonder dat vooraf RUIKHAVER, aan de Geestbrug, hen zo lang, met schermutzelen, bezig had gehouden, dat de *Hagenaars* gelegenheid hadden, met hunne beste goederen, naar *Delft* te vlugten. Na dat GAETAN 'er binnen was gekomen, nestelde hij zig op het Hof, om te meer verzekerd te zijn, alwaar hij, door het gemeen, dat overgebleven was, van levensmiddelen, kruid en lood voorzien werd, in de hoope van daar door te beter behandeld te zullen worden. 't Geen aan den *Haage* het meeste nadeel deed, was, dat de voornaamste Ingezeetenen, de Stadhouder, de Adel en de onderhoorigen van het Hof, ja zelfs alle de hooge Kollegiën, zig naar *Delft* begeeven hadden, waar door den *Haag* met eene gantsche vernietiging gedreigd werd. Het plonderen en rooven veroorzaakte 'er de droevigste vertooning; zo dat het niet meer naar een bewoonbare plaats geleek. De fraaten waren met gras begroeid; van de voornaamste huizen waren de deuren, kozijnen, zolders, enz. tot brandstoffs gebruikt. De fraaiste vertrekken dienden tot stallingen voor beesten. Sommige huizen waren zodanig van ijzer en lood beroofd, dat ze niet meer staan konden. In het Jaar 1576 waren de fraaten en steegen, in 's *Gravenhage*, nog zodanig met mesthopen en vuiligheden bezet, dat de Dorpelingen van *Haag-*

Am.

Ambagt, van den Baljuw daar toe bevel hebbende ontvangen, onmooglijk alleen in staat waren om deeze plaats van zo menigvuldige onreinigheden te zuiveren; waarom het Hof genoodzaakt was, aan de Dorpen *Rijswijk*, *Voorburg*, *Wassenaar* en *Loosduinen* bevel te geeven, om, daaglijks, ieder, met zes wagens met paarden, die van den *Haag* ten dienst te staan, om het Vlek te reinigen. Prins WILLEM DE I was de eenige, die weigerde, aan die van *Delft* hun verzoek toe te staan, om den *Haag* geheel en al te verdelgen. Want, het zij dat eene regtmatige vreeze voor hunne Stad hun noopte, of dat de voorrige luister van deeze plaats hun in den weg was, zij dienden, in het Jaar 1575, zijner Hoogheid aan „ dat hunne Schutters verzoogen, dat men den *Haag* zou doen verbranden, „ zo verre de vijanden zig naar 't Westerkwartier kwamen te begeeven; waarop, bij den Prins, geantwoord werd, dat „ alzo zonderling geen beestiaal omtrent den *Haag* is, en de „ vijanden zig ook des zomers in de Tenten konden onthouden, „ het daaromme niet geraden was, den *Haag* te verbranden; „ doch dat des niet te min zijn Doorlugtigheid verhoopte, dat „ zo verre *Maaslandsluis* mogt worden behouden, de vijanden „ zig in dat Kwartier niet zouden begeeven.” Al vroeger had de Prins reeds zijne zugt voor het behoud van den *Haag* getoond. In het Jaar 1574, toen de *Spanjaarden* het beleg voor *Leiden* opgebroken en den *Haag* verlaaten hadden, verbood de Prins, door een Plakaat, deeze plaats te berooven, te plonderen of te verbranden, of eenige verdere brandschatting te vorderen; op straffe van de koorde, of met den vuure, naar gelange van de misdaad; verbiedende hij tevens, dat niemand de Ingezeetenen zou mogen verongelijken, aan hunne perfoonen of goederen, onder voorwendzel dat zij, geduurende het aanwezen der vijanden, aldaar gebleeven waren, maar zulks over te laten aan de Gemagtigden, ten dien einde aangesteld.

De Raden des Hofes en die van de Kamer van Rekeninghe, ofschoon nog te *Delft* vergaderd, wendden, in het volgende Jaar, mede hunne zorge en poogingen aan, tot welzijn van 's *Gravenhage*, zendende zij ieder eenen Gemagtigde, uit het midden hunner, om op te neemen, hoe veel leeftogt aldaar gevonden werd, en om van Burgemeesteren te verstaan, welke perfoonen

den

den Eed van getrouwheid nog niet hadden gedaan, met bevel om voorts dezelve bij klokflag, of anders, te ontbieden, om dien af te leggen; als mede, om de ongehoorzaamen en onwilligen te belasten, binnen vierentwintig uren, den *Haag* te verlaaten. De Staaten van *Holland* waren insgelijks op het welzijn van 's *Hage* bedagt, en wendden allen mooglijken vlijt aan, ter bewaaring van het Hofgebouw. In het laatst van het Jaar 1574, hadden zij ISAC KOEBEL gemagtigd, om twintig perfoonen aan te neemen, en daar mede, als Kastelein, onverminderd den last van hem, welke voorheen tot dien post was aangesteld, het Hof te helpen bewaaren. Doch vermits over deeze lieden klagten vielen, van wegen hun wangedrag, werden Burgemeesteren, in het Jaar 1575, gemagtigd, om gemelden KOEBEL, met zijne knechten, af te danken. Naderhand werd die zelve Regeering gemagtigd, om het Hofgebouw te doen bewaren, door den Procureur Generaal, PAULUS VAN HOVE, bij voorraad, voor den tijd van een half Jaar. 's Lands zaaken, zedert, een gunstiger keer neemende, keerden ook de bewooners derwaards terug. Bij eene misfive, van den 13 Maart van het Jaar 1577, gaf zijne Doorlugtigheid aan het Hof wederom vrijheid, om deszelfs verblijf, van nieuws, in den *Haag* te mogen neemen; doch de Staaten van *Holland* en *Zeeland* vonden, als nog, niet geraden, de Registers, of andere stukken van aanbelang, derwaards over te brengen. Kort daar na werd de Kamer van Rekening, volgens Resolutie van *Holland*, mede derwaards van nieuws overgebragt. Van tijd tot tijd namen aldus de Staaten van *Holland*, de Algemeene Staaten en andere Hooge Kollegiën wederom zitting in den *Haag*; terwijl het Hof, aan alle zijne onderhoorigen, beval, aldaar terug te koomen. De Deurwaarders moesten, op verbeurte van hun Ampt, zig insgelijks aldaar met der woon nederzerten.

Na deeze herstelling, waar door den *Haag*, binnen kort, in vorigen luister kwam, heeft deeze plaats geene aanvallen van buitenlandsche vijanden geleden, hoewel de bekommering daar voor, de Staaten, menigmaal, deed in overweeginge neemen, om dezelve te versterken. Meer dan eens heeft Prins MAURITS den voorslag gedaan, om den *Haag* met omgraavingen en vestingwerken te voorzien, en wel inzonderheid in het Jaar 1600,

toen

toen de *Spanjaarden* voorneemens scheenen, om, na dat zij *Bommel* overrompeld zouden hebben, in het hart van *Holland* te dringen. Hij schreef, ten dien einde, aan de Staaten van *Holland*, en deed aan hun, door de Societeit van 's *Gravenhage*, de nuttigheid daar van ten klaarffen voorstellen. Hier door werd de zaak zo verre gebragt, dat de Edelen en alle de Steden 'er in bewilligden. Doch alzo de Staaten weigerden, daar toe eenigen onderftand te geeven, bleef het werk agter. Geene twintig Jaaren, egter, verliepen 'er, of men zag dit Vlek met graffen omgraven. In het Jaar 1629, toen men bedugt was voor eenen aanval van de *Duinkerkers*, die voorgaven, het zelve te willen plonderen, ontving de Magiftraat bevel, van Gecommitteerde Raaden, om de graffen, aan de Noordzijde, te verdiepen en te verwijden. Niet alleen werd dit terftond in het werk gefield, maar men begon ook een borstweering op te werpen, en met ravelijnen en wagthuizen te dekken. Maar dit alles gefchiedde niet met algemeene goedkeuring der Staaten. Op een Vertoog, door de Stad *Delft* ingeleverd, werd de onderneeming opgefchort, ja zelfs, op uitdrukkelijk bevel der Staaten, verboden. Zedert heeft de Regeering van *Delft*, met geen minder ijver, zig tegen het verfterken van den *Haag* aangekant, waar toe, door eenige Gemagtigden uit de Regeering, verzoek gedaan was aan de Staaten van *Holland*, den 1 Maj van het Jaar 1635, daar bij voor redenen geevende, de gerugten en oogmerken van eenige *Spanjaarden*, om een frop op den *Haag* te doen; waar omtrent, zo als men zeide, aan Prinse FREDRIK HENDRIK verfcheide waarfchouwingen zouden gedaan zijn. Toen *Schenkenschans*, in dat zelve Jaar, in 't laatst van Julij, door de *Spanjaarden*, was ingenomen, liep ook het gerugt, dat de vijand voorneemens was, 's *Gravenhage*, van den Zeekant, te overrompelen: waarom men, aanftonds, op alles order ftelde. De onderhoorigen van den Hove en de Burgerij werden in de wapenen gebragt; twee of drie Kompagnien Waardgelders aangenomen, en nog twee andere van *Amsfeldam* ontboden. Daarenboven deed men eenige vifcherspinken, langs ftrand, in Zee kruifen. Doch van de voorgenomene verfterking, zo min als van den aanval, kwam
niets.

niets. Eene dergelijke voorzorge, raakende het aanneemen van Waardgelders, tot bewaaring van den *Haag*, werd ook gebruikt, ten tijde van den oorlog met KAREL DEN II, Koning van *Engeland*, en den Bischof van *Munster*, in het het Jaar 1665. Na het sluiten van den vrede, werden ze wederom afgedankt.

Nooit, egter, trof deeze Hofplaats grooter vreeze, voor binnenlandsche beroerte, en voor buitenlandsche vijanden, dan in het Jaar 1672, wanneer de *Franfchen* den aanflag smeeden, om uit *Woerden*, 't welk zij, in het laatst van September, in bezit hadden genomen, dieper in *Holland* te dringen, *Leiden* te overrompelen en den *Haag* te plonderen. Ten dien einde had de Hertog van *Luxemburg* de Stad *Woerden* met meerder Krijgsmagt bezet, en van alles wel voorzien; waar na hij, met omtrent negen duizend man te voet, en twee duizend man te paard, den togt over het ijs aannam. De tijding van deezen aantogt, zo als ligt is te denken, baarde, in den *Haag*, eene bijstere ontsteltenis; elk zocht een goed heen komen; terwijl, intusfchen, de Regeering niets verzuinde, om alles, wat tot bewaaring dienen kon, te werk te stellen. De Heeren van de Societeit van 's *Hage* ontvingen, ten dien einde, bevel, om op alle toegangen de boomen om verre te houwen, en op elkander te stapelen, om den weg hier door te belemmeren. Bij deeze gelegenheid had men wederom twee Kompagnien Waardgelders aangenomen; als mede, de Advocaaten, Procureurs, Deurwaarders en andere onderhoorigen van den Hove, onder een Vaandel gebragt. Maar alzo de vijand, door het omslaan van het weder, in het volvoeren van zijn oogmerk verijdeld werd, bleef den *Haag* vrij van den gedreigden aanval. De voorflag, om den *Haag* te versterken, werd thans wederom levendig; doch de Stadhouder WILLEM DE III keurde het toen ongeraden. Na dien tijd, alzo den *Haag*, telkens, van diergelijke aanvallen is bevrijd gebleeven, heeft men het laten berusten. Dewijl wij, op het ART. DE WITTEN, omftandig zullen moeten spreken van het rampzalig lot, die beide broeders, aldaar, te beurt gevallen, fchuiven wij, voor het tegenwoordige, een gordijn voor dat akelig Tooneel; gelijk wij ook zullen genoodzaakt zijn, de

Vuë du Kneuter dijk en venant de la Place .

Geficht van de Kneuter dijk komende van de Plaats.

D. Marret delin: A. van der Laan Esc.

*Vuë du Kneuter dijk en venaventer dijk komende
Plaats.*

28

D. Mart. Loh.

*Vue du Kneuter dijk regardant vers l'Eglise
du Cloître .*

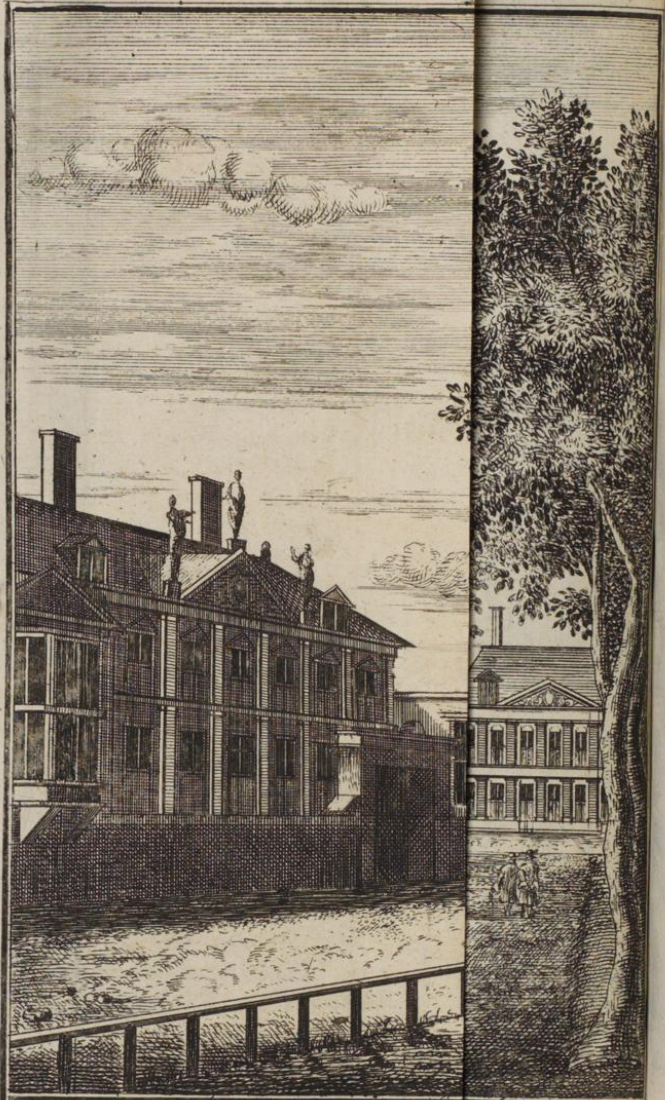
*'t gezicht van de Kneuter dijk siende na de
Klooster Kerk .*

*Vuë du Kneuter dyk regar dyk siende na de
du Cloit'erk.*

100

C. Allard excudit. Amstelod. cum Privilegio
Gezicht bij de

C. Allard excudit. Amstelod.

Gezicht by de Pooten, in het Plein; naar de korte Veeverberg

cum Privilegio

verder aldaar voorgevallene en veel gerugt maakende gebeurtenissen, te moeten verhaalen op het Art. van WILLEM DEN IV en WILLEM DEN V, Prinzen van *Oranje*. Den draad van 't geschiedkundige dus hier mede afbreekende, gaan wij over tot de beschrijvinge van de plaats zelve.

Wat de Grootte en uitgestrektheid van den *Haag* aangaat. De beroemde BOR getuigde, in zijnen tijd (in het begin der voorige Eeuw) dat het getal der huizen bestond in bijna 2400. In het Jaar 1732, werden, op de lijst der verpondingen, gebragt 6163 numero's, en het getal der bewoners van den *Haag* en *Haag-Ambagt* op 38000 gerekend; waar van men wil dat 3 of 34000 in den *Haag* zouden wonen. Anderen begrooten het getal, met bijvoeging van *Haag-Ambagt*, op 41500, van welke moeten worden afgetrokken 2 of 3 duizend vreemdelingen en reizigers.

Dit heerlijk 's *Gravenhage* munt, boven alle plaatsen in *Nederland*, uit, in zeer schoone opene pleinen, als de *Vijverberg*, de *Kneuterdijk* en het *Voorhout*, die allen met overheerlijke gebouwen en zeer fraaie wandelwegen voorzien zijn. Het *Plein*, weleer des Graaven *Kooltuin*, en naderhand de *Tuin* van den Stadhouder, is een aangename wandelweg, beplant met Lindeboomen, en aan wederzijde met heerlijke gebouwen versierd. Op 'dit *Plein* trekt alle dagen de Wagtparade op. Op de plaats, voorheen de voorplaats van het Hof, stond weleer, vóór de bouwing van 's Graaven Hof, een herberg, de *Zwaan* genaamd, die tot een pleisterplaats voor de reizigers diende. Volgens sommigen zou dit weleer een Jagthuis der oude Graaven geweest zijn, en naderhand een Leen van *Holland* geworden. Zedert zijn, van deeze herberg, twee aanzienlijke huizen gebouwd. Ten Westen op deeze plaats stond weleer de Geregtsplaats des Hofs, gemeenlijk het *Groene Zandje* genaamd, waar op de misdadigen, bij vonnisfe van den Hove, hunne straffen ontvingen. Doch dit werd, in het Jaar 1719, op verzoek der eigenaars en bewoners der bijgeleegene huizen, weg gebrooken.

Behalven deeze opene Pleinen, is den *Haag* van de benodigde ruime Marktplaatzten voorzien: als, twee Groenmarkten;

twee Vischmarkten; de Kalvermarkt, Varkenmarkt, Turf- en Houtmarkt; en inzonderheid de groote Weekmarkt.

Onder alle de gebouwen van 's *Gravenhage* munt uit, het Hofgebouw, van den tijd van welks stigting wij reeds, als onder Graaf WILLEM DEN II geschied, melding gemaakt hebben. Eene omstandige beschrijving daar van voor ons bestek te omflagtig zijnde, zeggen wij alleen, dat, zints eenige Jaaren, onnoemelijke schatten ter verbetering daar van besteed zijn. Dit weinige moeten wij 'er van zeggen. Bij den opgang komt men op de groote Zaal. Als eene bijzonderheid daar van word aangetekend, dat de kap gemaakt is van hout, uit *Ierland* herwaards gebragt; welk hout de eigenschap zoude bezitten, van nimmer te verrotten of te vermoltfemen; als mede, dat 'er geene spinnen in konnen nestelen. Ook is het zeer merkwaardig, dat deeze Zaal, hoewel zonder eenige dwarsbalken gemaakt, reeds zo veele Eeuwen heeft konnen duuren, en nog in een zeer vasten staat is. Aan het einde van de zelve is de plaats, waar 's Lands Loterijen getrokken worden. Boven aan pronkt zij met allerhande zegetekenen. In deeze zelfde Zaal, vooraf daar toe bekwaam gemaakt, werd, in het Jaar 1651, de zo zeer vermaarde Staatsvergadering gehouden, bij den naam van de Groote Vergadering bekend, waar van wij reeds, op het Art. van JACOB CATS, melding gemaakt hebben. De verdere vertrekken van het Hof zijn: de Graaflijkheids Rekenkamer, die gebruikt word door de Heeren van de *Societeit van 's Gravenhage*; de Kamer ter *Auditie van de gemeene Lands Regeringe in Holland*; de *Leenkamer van Holland*; de *Pleitzaal voor den Hove van Holland, Zeeland en Friesland*; de *Raadkamer, de Leenkamer en Requestkamer*; een *tweede Raadkamer*, doch die tegenwoordig niet gebruikt word; *twee Charterkamers*; waar van de eene den Heere JOAN VAN OLDENBARNEVELT tot een gevangenis gestrekt heeft; de *Fourneerkamer van het Hof*, zijnde een langwerpig vertrek, waar in de zakken van de Procesfen, die in staat van wijzen gebragt zijn, ingeleverd worden. Ook worden aldaar bewaard de *Memoriaalboeken en Registers van den Hove*. Nog vind men 'er de *Griffie*

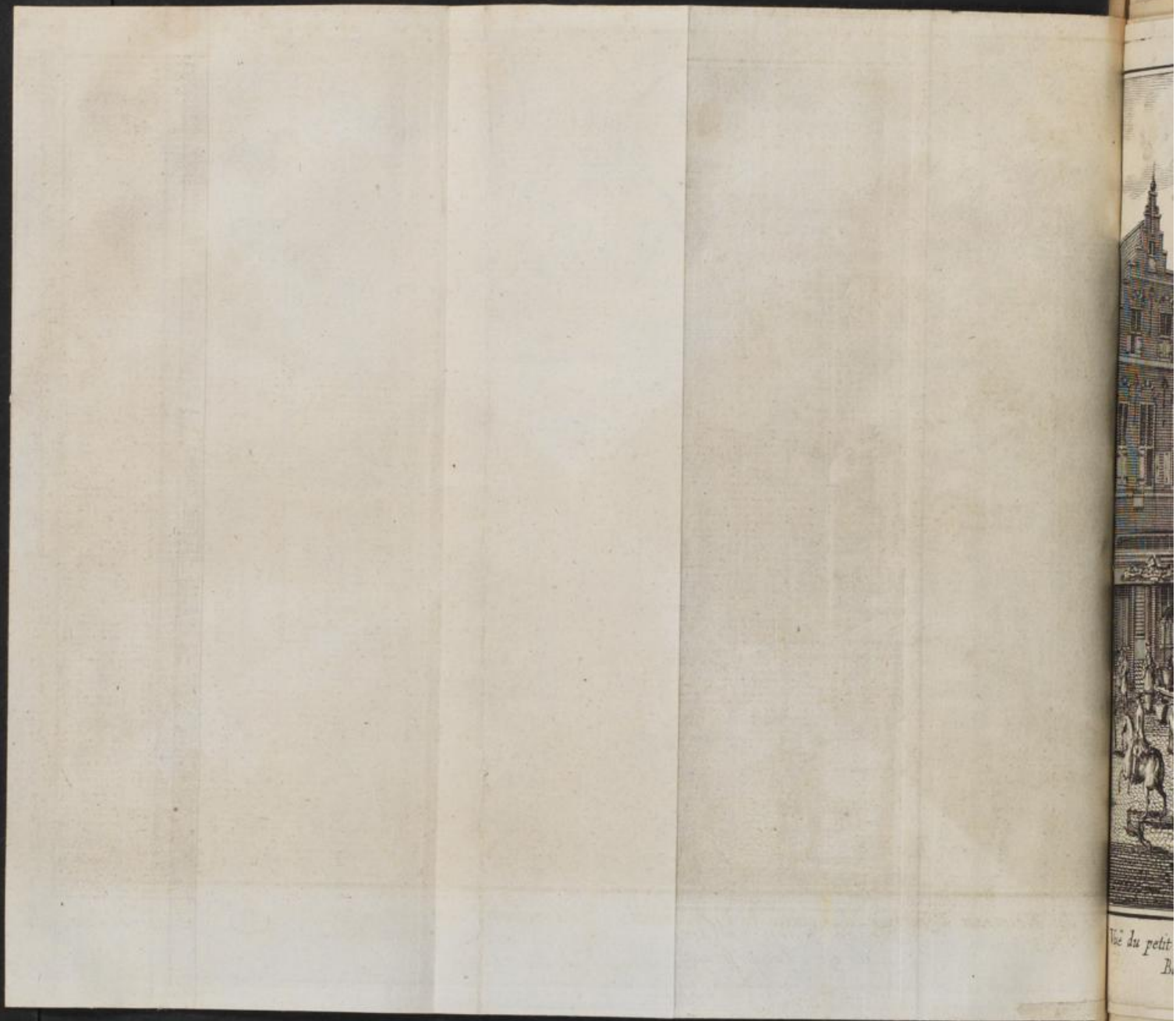
Vüe du Nouveau Quay den Nieuwen Uijt Leg voor by
het Geschut Huys.

Vüe du Nouveau Quartier du cotté de l' Arsenal.

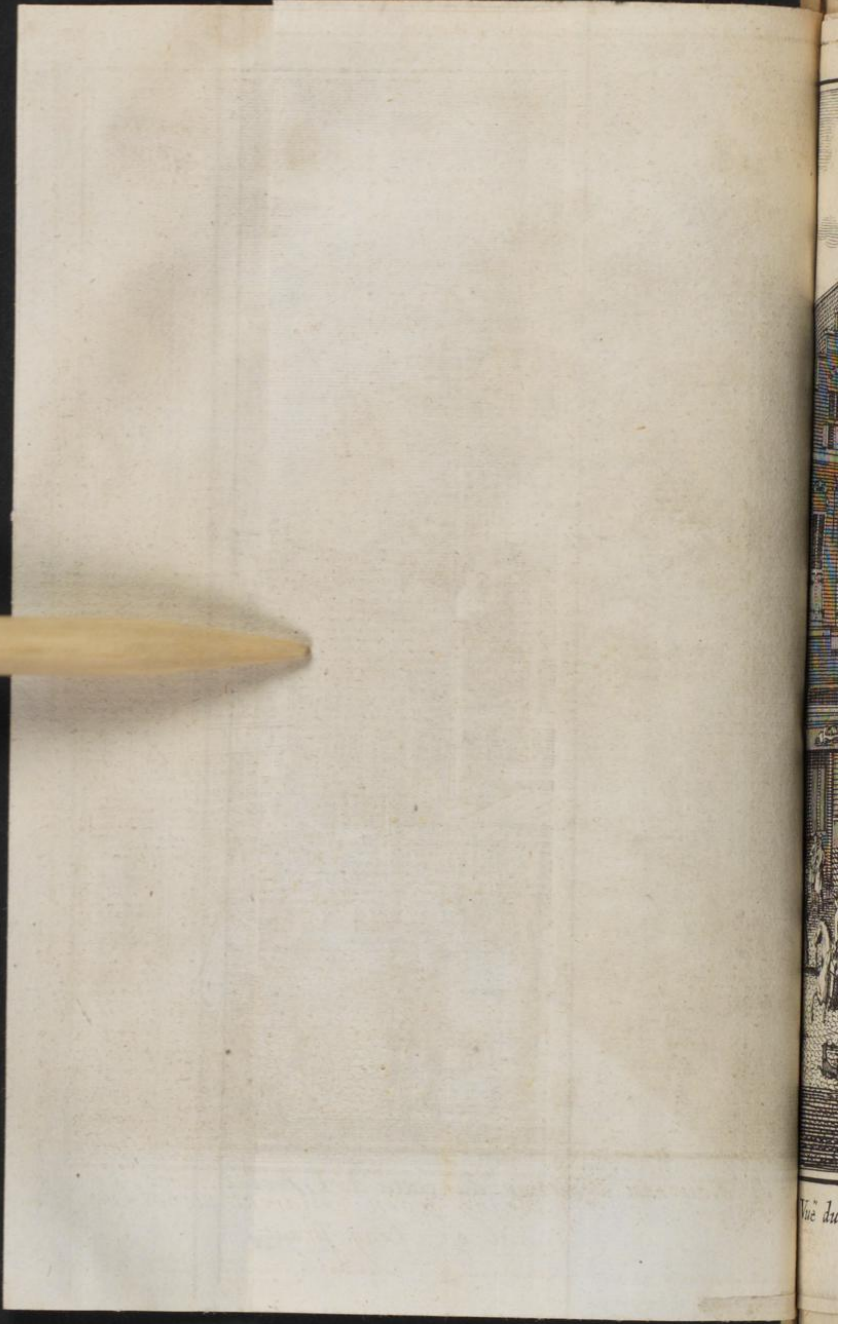
't geficht van den Nieuwen Wijt Leg voor by het Geschut Huys.

D. Marec delin. A. vander Laan fec.

Vie du petit
B.

Vue de

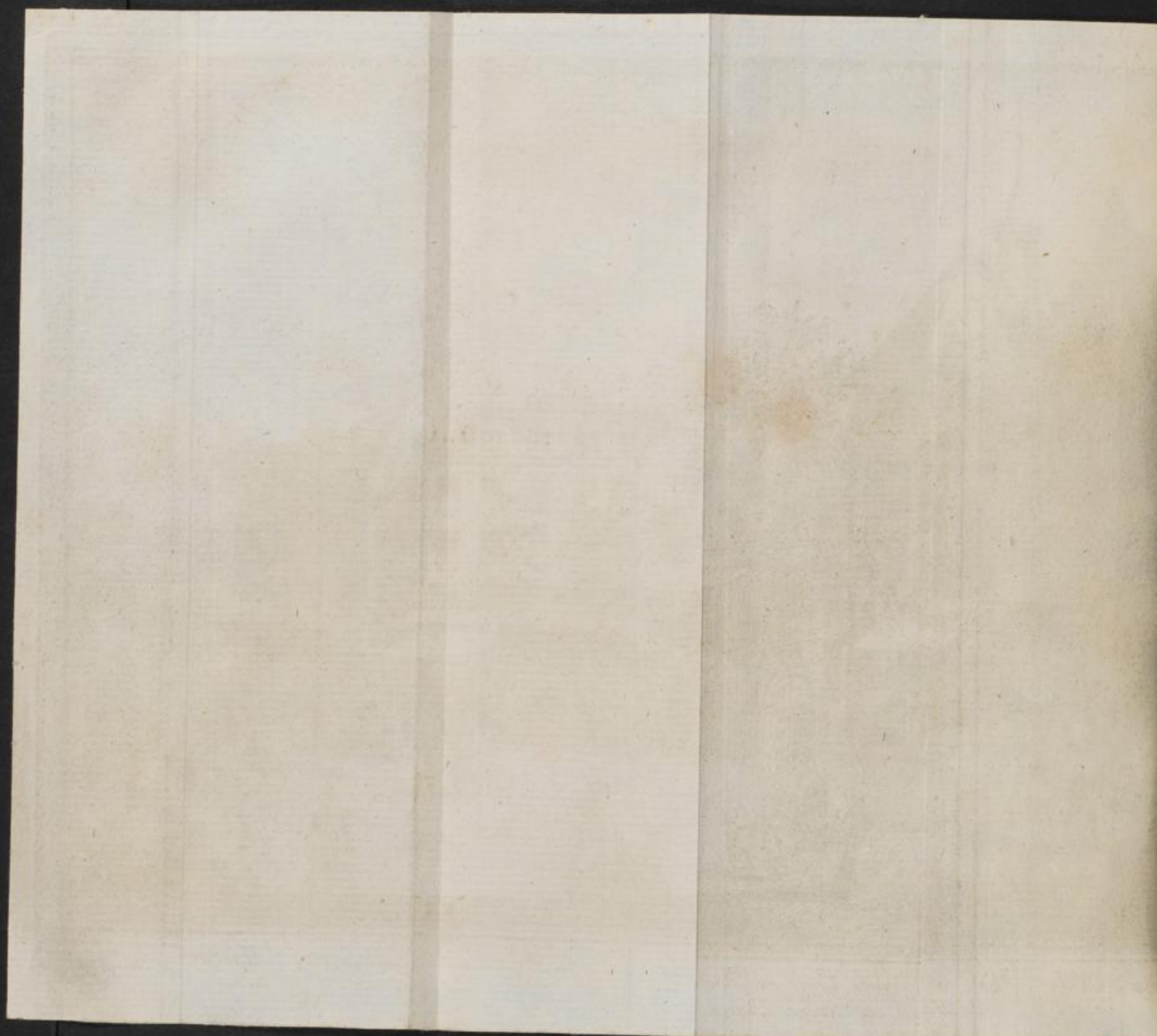

*Vue du petit Marché klein groen Marckt siende na
Boucherie Hil en Hoog straat.*

*Vüe du petit Marche aux Herbes du cotté de la
Boucherie & du Hoog ſtraat .*

*'t geficht van de kleinne groen Marckt ſiende na
de Hal en Hoog ſtraat .*

Vue du Pri...

*Vuë du Prince Graft & Prince Graft en Booter Huys siende
La Haan de Koore Bours*

Vuë du Prince Graft & du Marché au Beurre julqu'à
la Halle au Bled.

't gezicht van de Prince Graft en Booter Huys siende
na de Kore Beurs

*Vüe du Pont de Scheveling lors qu'on
sort du Nordeynde.*

*'t gezicht van de Schevelingse Brug komende uit
het Noordende.*

D. Marcet Debu. A. vander Laan. Fecit.

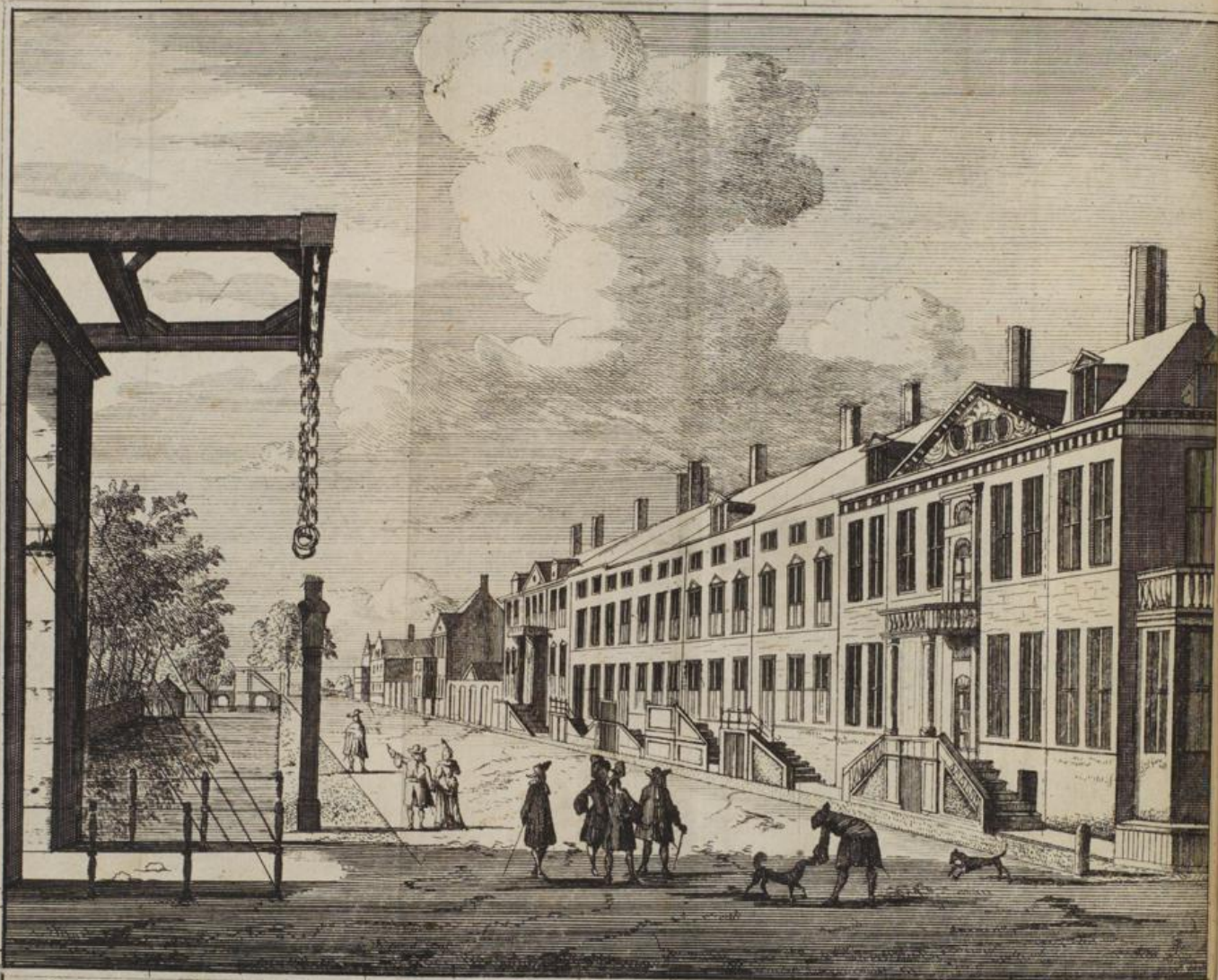

*Vüe du Pont de Scheveling; Brug komende up
fort du Nordeyna.*

29

Handwritten text, possibly a signature or a note, located at the bottom right of the page. The text is very faint and difficult to read.

*Gezicht bij de Koë-kamp tot aan de
Leydse Brug*

Allard delit

*Conspectus prope Theriotrophium, sive
Campum Vaccinum, Pontem usq[ue] Lugouneusem
c. Privileg*

Gezicht by de Koë-kamphium, sive
Leydse Brug of Lugdunenhem

30

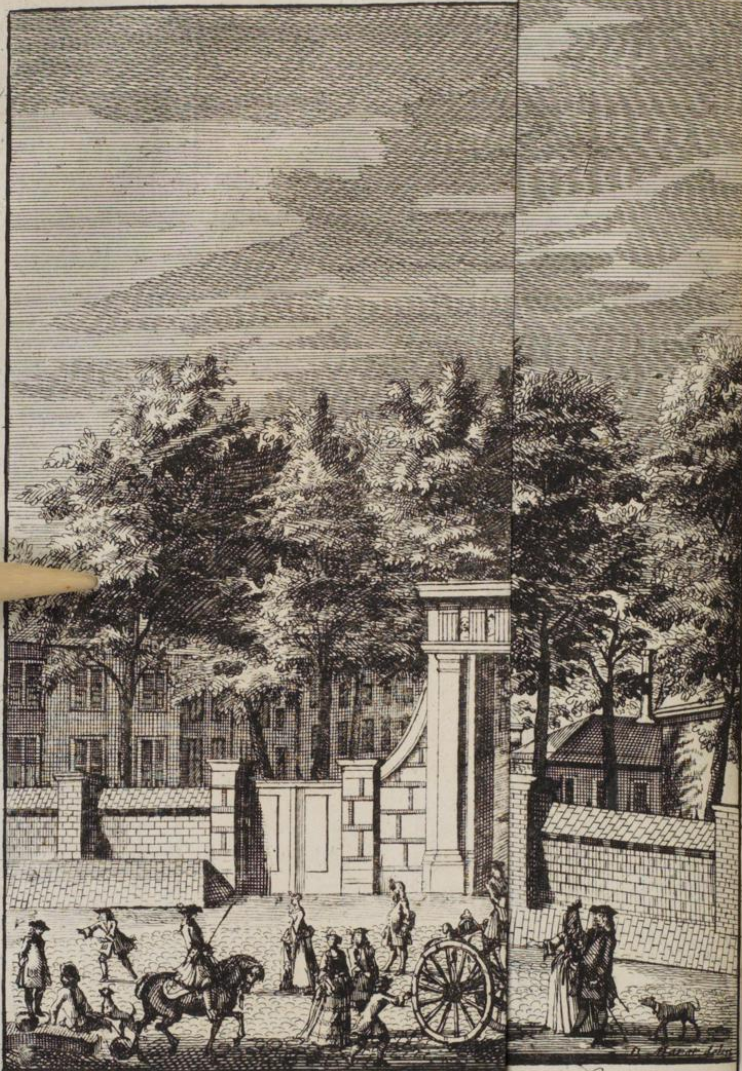

Vüe de l'Eglise Neuve par devant .

*'t gezicht van de Nieuwe Kerk van
voore te sien .*

Vüe de l'Eglise Neuve par de Kerk van

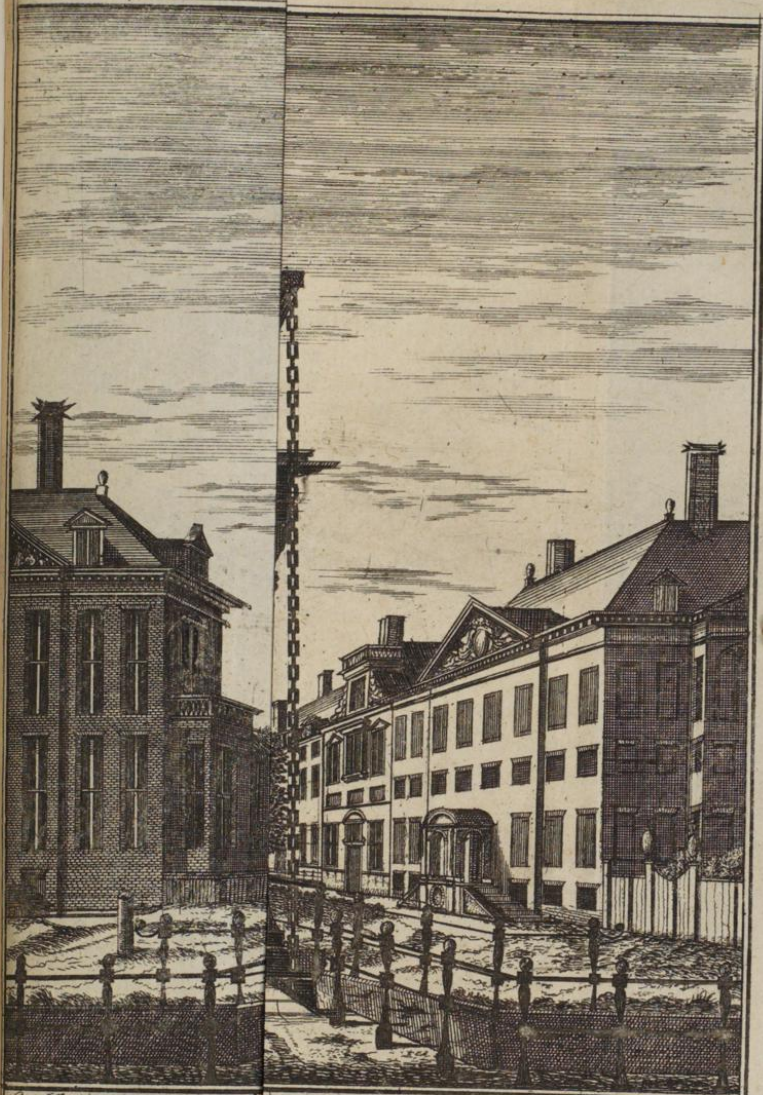
van
Ra
en
berg
de
de
mer
wor
Staa
Gen
wijd
den
den
van
kan
lijk
D
en
de
Oos
Cha
de
Ver
mit
van
Sta
Hol
de
Aan
Dra
Zuid
Hee
Gou
aan
het
doe
ring
Rui

van den Hove; gelijk ook de vertrekken van den Hoogen Raad: als de *Pleitrolle*, weleer de *Pijnkamer* van het Hof; en daar naast eenige kleindere vertrekken, tot comparitien, en berging van papieren en boeken; de *Kastelenij*, tegen over de poort of ingang van den Hoogen Raad. Verder vind men de *Vergaderkamer der Algemeene Staaten*; de *Treveskamer*; het zogenaamd *Hollands Kamertje*, welk gebruikt word, wanneer de Leden van de Vergadering der Algemeene Staaten, gelijk ook die van den Raad van Staate, of van de Generaliteits Rekenkamer, in onderhandeling moeten komen; wijders nog twee vertrekken, ten dienste van de Afgevaardigden uit de Kollegien der Admiraliteiten; de Vergaderplaats van den Raad en het *Leenhof van Brabant*; van den Raad van Staate; de *Finantiekamer*, en daar boven de *Artillerijkamer*; de *Generaliteits Reken- en Charterkamer*; en eindelijk de Griffie der Algemeene Staaten.

De vertrekken, ten dienste der Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, en derzelve onderhoorige Kollegien, zijn de volgende: de *Vergaderzaal van Hun Ed. Gr. Mog.* ten Oosten van dezelve de *Besoignekamer*, en daarenboven de *Charterkamer*; ten Zuiden van die Vergaderzaal, heeft men de *Verblijfplaats van den Stadhouder*. Regt onder deeze Vergaderzaal van *Holland*, zijn twee Kamers voor de *Gecommitteerde Raaden*, en twee *Besoignekamers*; het *Komptoir van den Raadpenfsonaris*, en dat van den *Secretaris van Staat*; drie vertrekken, behoorende tot de *Finantiekamer van Holland*, en verder het *Corps de Garde*; het *Komptoir van de Expedieerende Klerken*, en de *Secretarij van Holland*. Aan wederzijdén van het Binnenhof vind men de *Staaten Drukkertj*; en aan den ingang naar het Hof, aan de Spuij- of Zuidzijde, de *Raad- en Rekenkamer der Domeinen van den Heere Prinse van Oranje*; niet verre van daar slaat het *Goud- en Zilverfmits Keurhuis van 's Hage*; en naast daar aan de *Generaliteits Muntkamer*. Alle deeze vertrekken van het Hof zijn, door geduurige vertimmeringen, en bijzonder, door het maaken van schuifraamen, en daar door vermeerdering van ligt, zints eenige Jaaren, merklijk verbeterd. Het *Buitenhof*, veel schooner en ruimer dan het *Binnenhof*, is,

gelijk algemeen bekend is, met zeer schoone huizen bezet. Het huis van de Gravinne VAN ALBEMARLE, is een van de aanzienlijkste derzelve. Daar op volgt het gebouw, in welks Lovenste gedeelte thans de Bibliotheek van zijne Hoogheid, en in het benedenste deszelfs Naturalien-Cabinet bewaard word. Voorheen was, op dit Buitenhof, het Gevangentuis van 's *Gravenhage*, toen 's *Gravenstein* genaamd, staande naast de stalling, weleer van Prins MAURITS, doch thans de stalling of het Corps de Garde van de Ruitelij, die aldaar haare Hoofdwagt houdt. Op dit Buitenhof word ook een gedeelte van de Jaarlijksche Kermis gehouden, welke invalt op den 3 Majj. In het Jaar 1758, ontstond, ter deezer plaatze, in een der kraamen, een zeer zwaare Brand, waar door eene zo aanmerkelijke schade veroorzaakt werd, dat men de ongelukkig geworden kramers, door het doen van eene collecte, wederom moest in staat stellen. Van dit Buitenhof gaande naar den *Vijverberg*, tredt men door een poort, weleer de Voorpoort van den Hove; dienende nu tot de Gevangendoort, waar op de misdadigen bewaard worden. De verdere aanzienlijke Gebouwen, die de Staaten eenigzints aangaan, zijn, onder andere, het Huis van Prins MAURITS, gebouwd door JOAN MAURITS, weleer Gouverneur van *Brazil*. Dit huis word, door de Algemeene Staaten, in huur gebruikt, om 'er de Gezanten van vreemde Mogendheden, bij hunne intrede, te ontvangen; of ook wel, om bijzondere Commissien daar in zitting te doen neemen. Onder anderen heeft de beroemde Commissie, tot de vervaardiging der nieuwe Pfalmberijming, haare zittingen daar in gehouden, en dat werk ten einde gebragt. In het Jaar 1704 verloor dit Gebouw, door een fellen brand, zijnen voorigen luister, blijvende daar van niets dan de kelders en muuren overig. Aan de eigenaars van dit Gebouw werd toegestaan, eene Loterij te mogen oprigten; waar door het vervolgens in dien staat gebragt is, waar in het zig thans vertoont. Meer onmiddellijk behooren tot de Gebouwen der Staaten van *Holland*:

's *Lands Geschut- en Ammunitie-Magazijnen*, zijnde 's *Lands Geschuthuis*, gebouwd in het Jaar 1665, en de Ammunitie-Huizen in den Jaare 1598; vervolgens mag men hier onder rekenen, de *Logementen der Afgevaardigden van de Stembouwen*.

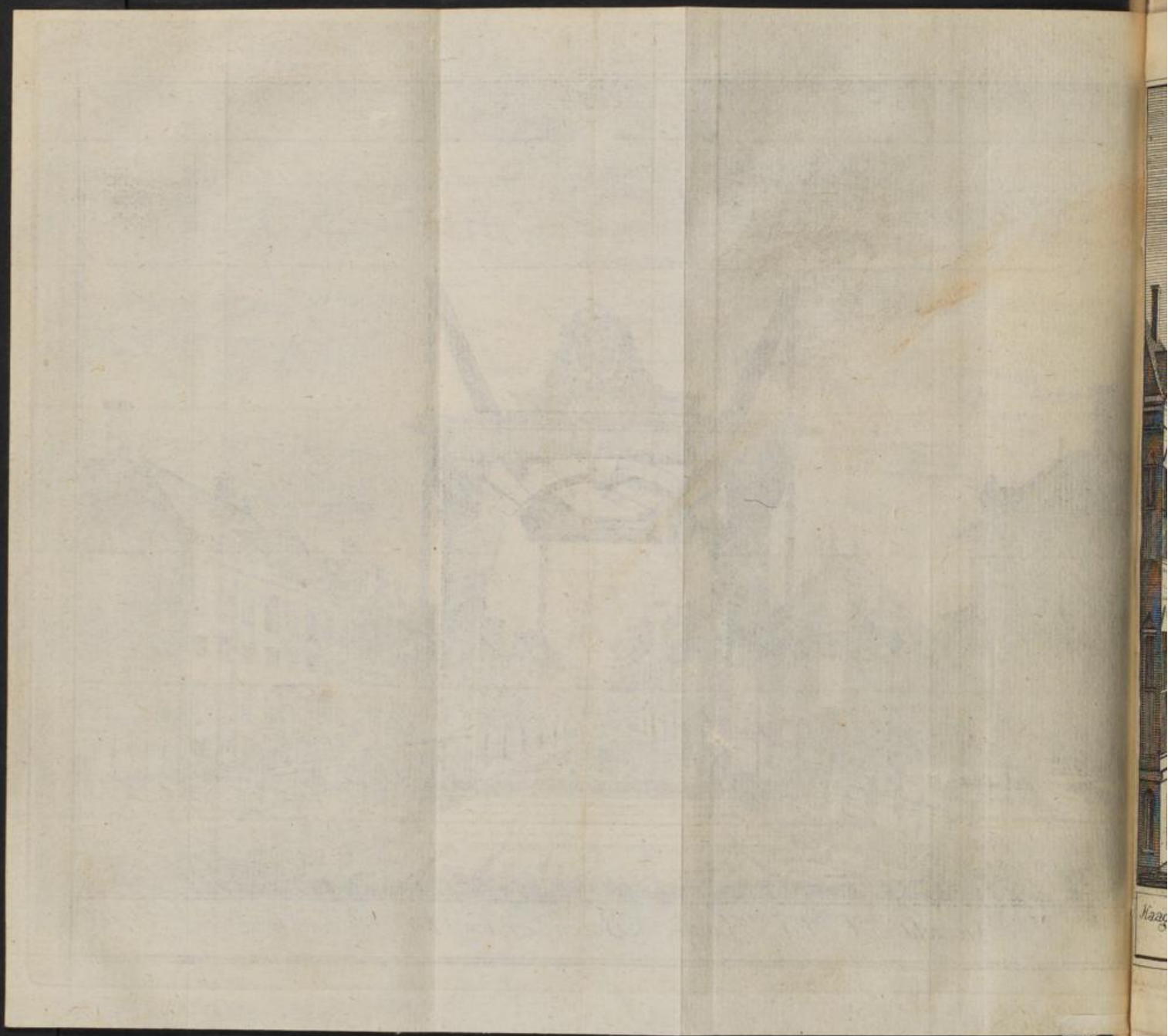

C. Allard exc. Gezket Voor-hout cum Privilegio

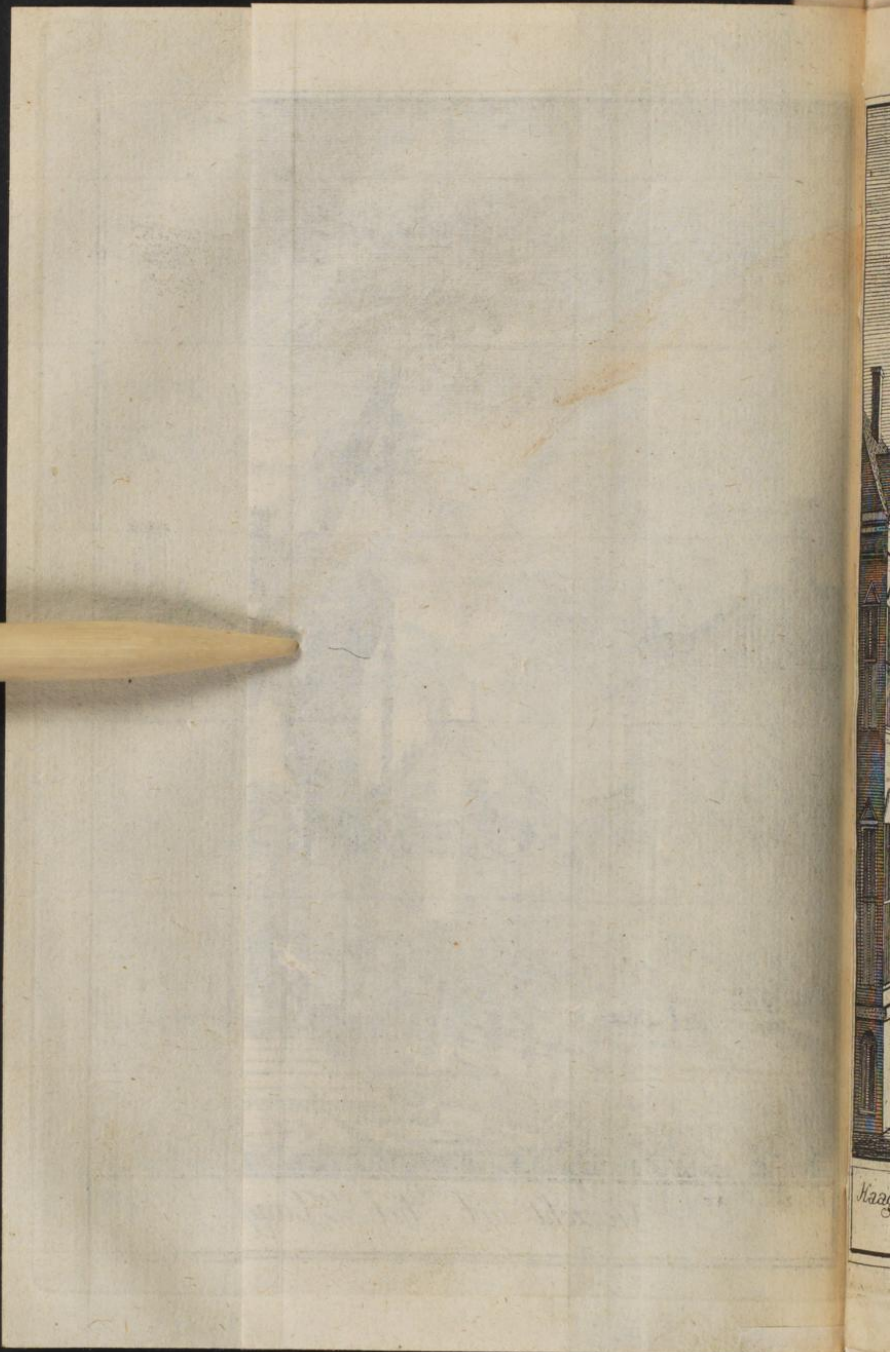
C. Allard exc.

Gezicht uit het Haagse Bosch, naar het Voor-hout cum Privilegio

Haag

Maag

Haags gezignuli Piscinae Brevioris, juxta
 Vyve Hortos, usq. in Sirculorum Aream

*Haags gezigt by de Doelen, over de korte
Vyver-berg, tot aan het Plein*

*ALLARD del.
Conspectus Tumuli Piscinae Brevioris, juxta
Sagittariorum Hortos, usq. in Sarculorum Aream*

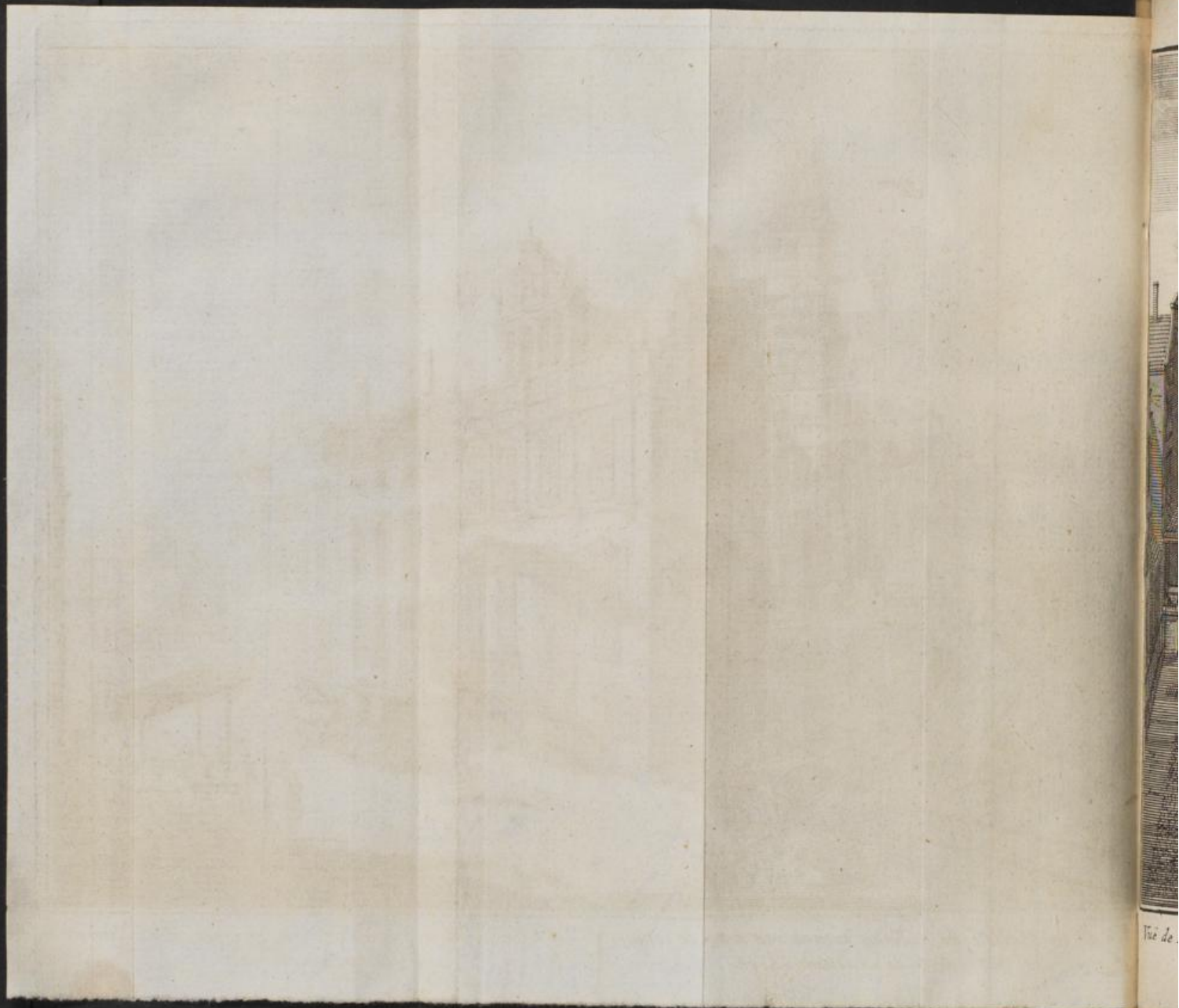
The de.

*Vue de la Maille van voore en op sijde siende na de
adeijne groen marckt*

Vue de la Maison de Ville en face, de cotté & jusqu'à | *het Stact Huys van voore en op syde siende na de*
au marché aux Herbes. | *kleijne groen marckt*

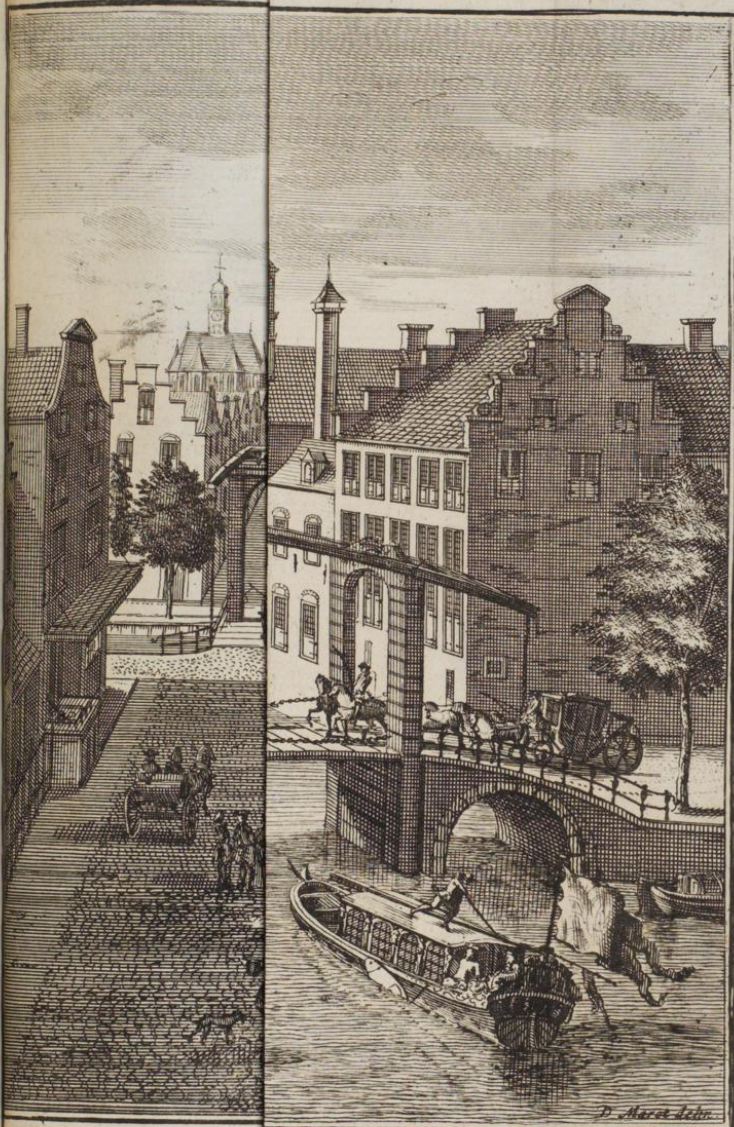

Tue de

The de

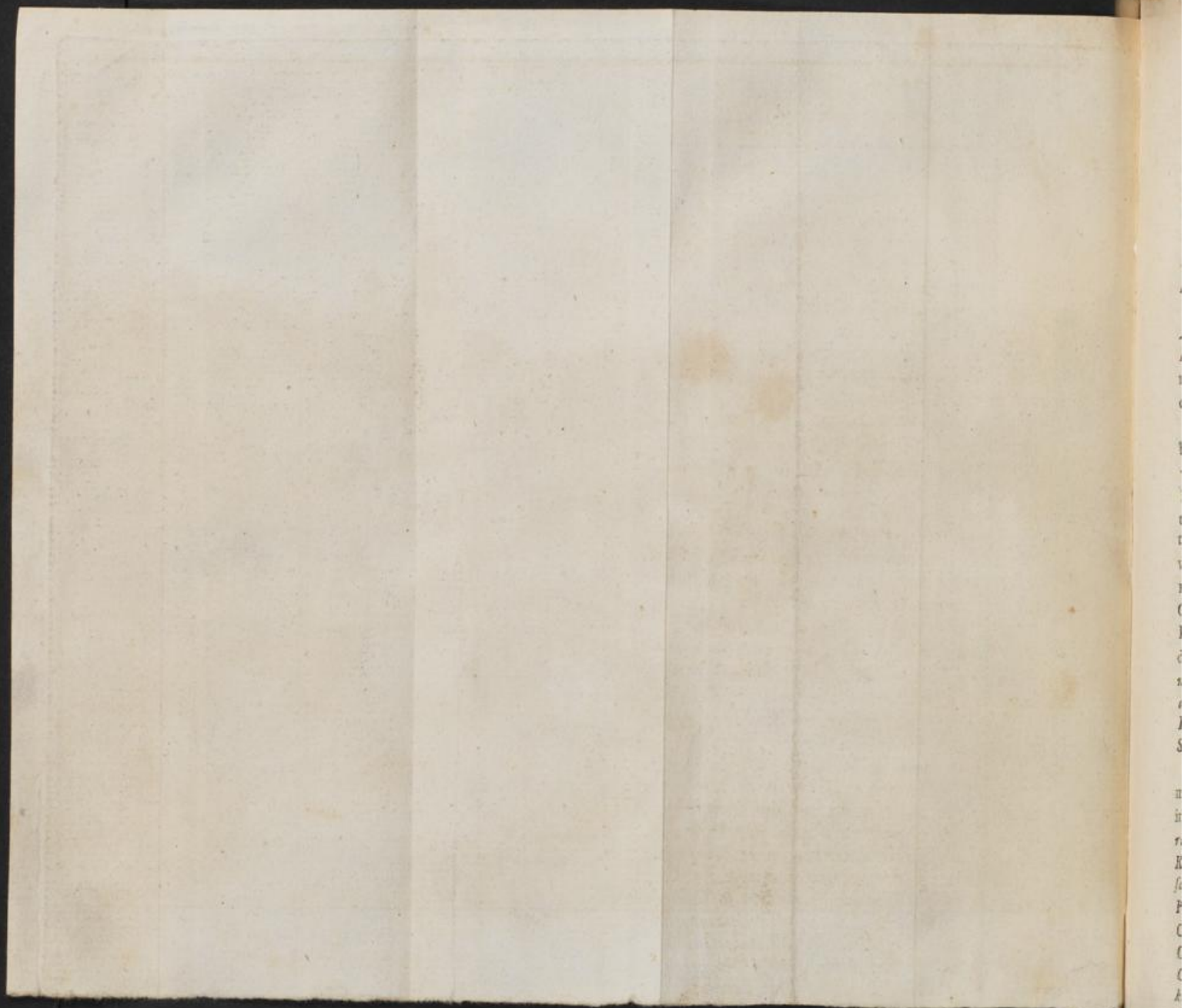

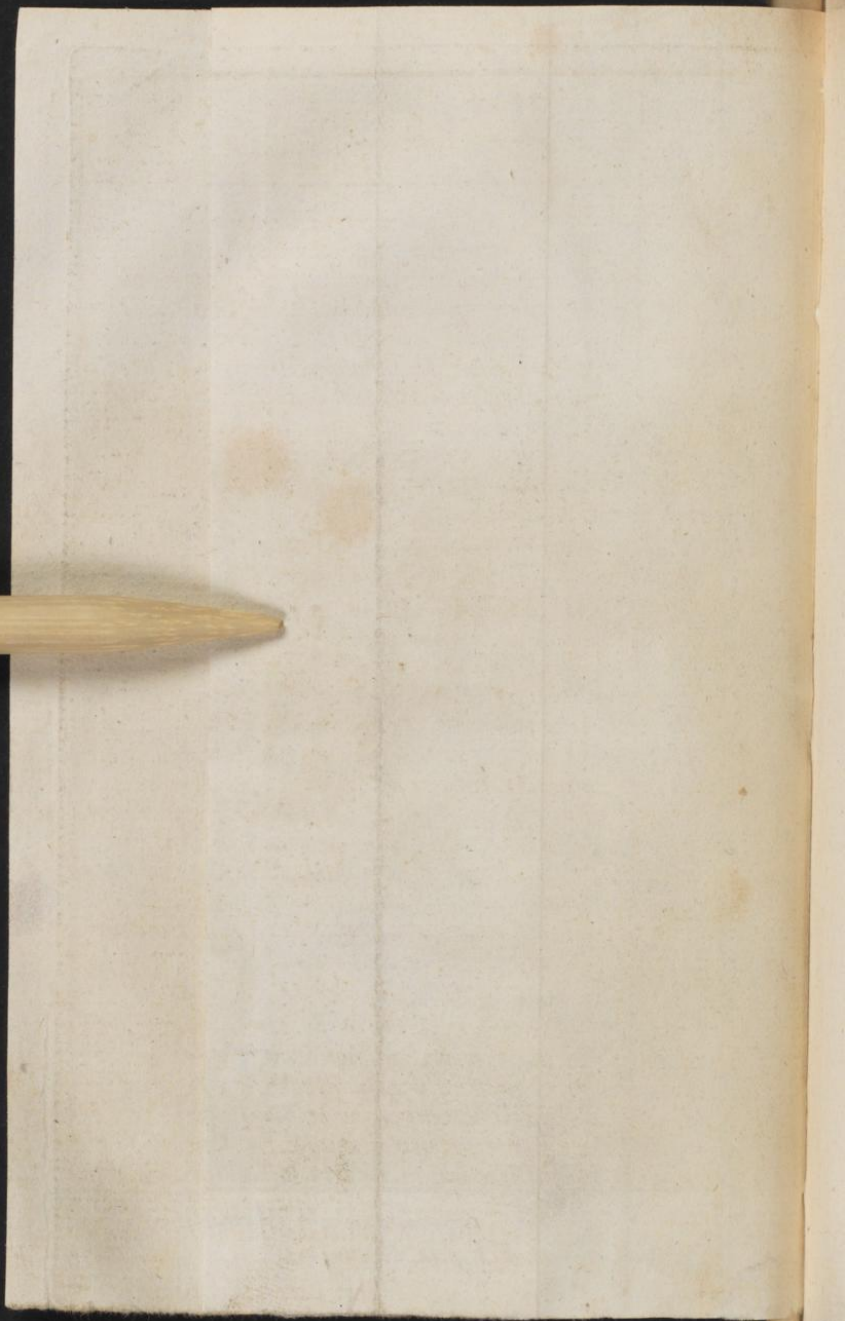
Vue de l'entrée de la *Haag* siende van het Kinder Huys
 Pauvres vers de Nieuwe Kerk.

*Vue de l'entrée de la Haye regardant de la Maison des
Pauvres vers l'Eglise Neuve .*

*'t in komen van den Haag siende van het Kinder Huis
na de Nieuwe Kerk .*

bende Steden: als, die van *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Gouda* en *Rotterdam*, ieder afzonderlijk. Andere Steden hebben te saamen één Logement, dat is, voor twee of meer Steden gemeen: als *Gornichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven* en *den Briel*; *Alkmaar* met *Enkhuizen* één; *Hoorn* met *Edam*, *Monnikendam*, *Medenblik* en *Purmerend*.

Het Kollegie ter *Admiraliteit op de Waaze*, en dat van *Amsterdam*, hebben ieder, voor hunne Afgevaardigden, in den *Haag*, hun eigen en vast Logement. Zo ook heeft de Algemeene *Oostindische Maatschappij* een Logement, tot verblijf der Heeren Bewindhebberen.

Verder komt in aanmerking, als eigenlijk tot den *Haag* behorende, vooreerst, het *Stad- of Raadhuis*, naar men wil, weleer het huis der Heeren VAN BREDERODE. Het gebouw, thans daar toe dienende, meent men, gestigt te zijn tusschen de Jaaren 1560 en 1565, schoon 'er, vóór dien tijd, ter zelve plaatze, al een Stadhuis was. De laatste vernieuwing en vergrooiting van dit gebouw is geschied, in 't Jaar 1733. Een der oudste hier na volgende gebouwen, is de *Groote Latijnsche School*, gelijk blijkt uit eenen brief van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, van het Jaar 1393. Die verder in aanmerking komen, zijn: de *Anatomie* of *Ontleedkamer*; de *Vleeschhal*; de *Boterhuizen*; de *Waag*; het *Collegie der Apothecars*; het *Koorenhuis*; het *Konstgenootschap van Piúra*, het *Tugt- of Spinhuis*; de *Bank van Leening*; de *St. Joris- en St. Sebastiaans-Doelen*.

Tot de Kerklijke gebouwen overgaande, dient vooreerst melding gemaakt te worden van de *Kloosters*, die, voorheen, in den *Haag* gestigt waren: als, het *Oude Weeshuis*; *St. Maria*, nu de *Hof-Capel*; *St. Jacobsparochie*, nu de *Groote Kerk*; *St. Vincent-Klooster*, nu de *Kloosterkerk*; *St. Elisabeths-Convent*; *St. Agniete-Convent*; het *Convent van de Proostdij van Berkelen*; *St. Maria in Gallica*; *St. Maria Capel*; de *Capel van Sacraments Gildenhuis*; *St. Nicolaas Capel*, nu de *Vleeschhal*; *St. Nicolaas Gasthuis*; *St. Jacobs Capelleken*; het *Capelleken van 't Vrouwken mette Crujken*; *St. Cornelis Capel*, en het *Leprozenhuis*; *St. Antonies Capel*, en *Pesthuis*; *St. Antonies Capel*, en het *Oude*

Wijvehuis, Behalven de *Groote*, heeft men nog de *Klooster* en de *Nieuwe Kerk*, welke laatste gebouwd is in het Jaar 1649. Ook vind men aldaar de *Fransche* en *Engelsche*, die te gelijk de *Hoogduitsche Kerk* is; de *Lutherfche Kerk*, gestigt in 't Jaar 1620; de *Remonstrantsche Kerk*, gebouwd in het Jaar 1635; die der *Doopsgezinden*, nu al lang vernietigd; en drie *Roomfche Kerken*; als ook de *Joodsche Sijnagoge*, volbouwd in 't Jaar 1726. Voorts het *St. Nicolaas Gasthuis*; *Leprozenhuis*; *Sacraments-Gasthuis*; *Dol- en Pesthuis*; *Weeshuis*; *Diaconie-Armen*, of *Oude Vrouwen en Kinderhuis*; en eindelijk het *Huis van de Vrouwe van Renfwoode*. Ook telt men in 's *Hage* verscheidene Hofjes; als, 't *H. Geest Hofje*; dat van *Nieuwkoop*; van *Kornelia van Wouw*; van den Ridder *Bartholomeus van Wouw*; van *van Dam*, of *St. Ammeland*; van *Pieter van Hooglande*; en dat van Mr. *Kornelis Barthout Jansz.*

Verder pronkt 's *Gravenhage* met een aantal van uitmuntende Gebouwen; die eer Paleizen, dan wooningen verdienen genaamd te worden: waar onder uitmunt, het *Oude Hof van Spanje* en 't *Hof van Spanje*. Jonker VAN DER HOUVE, in zijn Handvest Chronijk, geeft, in het Jaar 1640, daar van deeze volgende Lijst:

Het Keizers Hof, nu het Hof van den Haag.

²/₄ *Stadhouders Hof*, nu het Kwartier van zijn Prinsfelijkc Excellentie.

²/_t *Stadhuis*, eerst het Hof van Brederode.

²/_t *Huis van Brunswijk*, op den Kneuterdijk.

²/_t *Huis van Egmont*, op den Vijverberg.

²/_t *Huis van Wasfenaar*, op den Kneuterdijk.

²/_t *Huis van Aardenburg*, in 't Voorhout.

²/_t *Huis van de President Suis.*

²/_t *Huis van den Abt van Egmont.*

²/_t *Huis van Oosterwijk.*

²/_t *Huis van Borsfelen*, in 't Voorhout.

²/_t *Huis te Cabau.*

²/_t *Huis van Seraerts.*

²/_t *Huis van den President Sasbout*; allen in 't Voorhout.

²/_t *Huis van Coebel*, op den Kneuterdijk.

- ’t Huis van de Ketel.
- ’t Huis te Benshuizen.
- ’t Huis te Schagen.
- ’t Huis te Drogendijk.
- ’t Huis te Bronckhorst.
- ’t Huis te Baertwijk.
- ’t Huis te Brantwijk.
- ’t Huis van Jonker Otto van Egmont.
- ’t Huis van Asfendelft.
- ’t Huis van de Vrouw van Helmont.
- ’t Huis van Hoogwoude.
- ’t Huis te Perlijn.
- ’t Huis van der Nieuwburg.
- ’t Huis van Blois van Treslong.
- ’t Huis van Maria van Vosfen.

De meeste van deeze zijn naderhand in andere Geslagten overgegaan.

De oude Schutterij van den *Haag*, waar van de hedendaagse haaren oorspronk heeft, bestond uit de Kloveniers, of Buschutters, van *Sebastiaans Doele*, wier Gild, of Broederschap, omtrent het Jaar 1538, door Keizer KAREL DEN V, wierd ingesteld, bestaande toen in ’t geheel uit tagtig perfoonen. FILIPS DE II vermeerderde het zelve, in het Jaar 1561, tot op hondert en twintig. In het Jaar 1580 werden dezelve onder twee vaandels gebracht, en aan hun Roers gegeven, in plaats van Buschen. Door den aangroei van het getal der Schutteren, moesten dezelve, naderhand, in meer Kompagniën verdeeld worden. In het Jaar 1617 werden zij tot vier, in 1648 tot op zes vaandelen gebracht, welke nog in wezen zijn: als, het *Witte*, *Oranje*, *Blaauwe*, *Oranje Blanc* en *Bleu*, *Croene* en het *Colombijne* vaandel; voor ieder van welke bepaalde loopplaatzen zijn vastgesteld. Ieder Kompagnie heeft een Kapitein, een Hoofdman of Kapitein-Luitenant, een Vaandrig, mitsgaders zes Officieren, ook Luitenants genaamd, die, met hunne Rotgezellen, in zes Rotten verdeeld, de Nagtwagten op het Stadhuis moeten waarneemen. Alle deeze Kompagniën staan onder één Kolonel. Alle Opperofficieren worden, door Schout en Burgemeesteren, voor

den tijd van agt Jaaren, aangesteld, en de anderen voor zes Jaaren. De verkiezing geschied doorgaans op den 20 Januarij, door alle de Officieren, op voorstelling van de Rotgezellen, in wier Rot een plaats open is. De afgaande waakende Officier word Hoofdman, of Kapitein-Luitenant, voor den tijd van één Jaar, en heeft zitting en stem in den Krijgsraad. Men plagt hier, Jaarliks, op Kermis, een algemeenen Wapenschouw te houden, die zeer pragtig was; doch, om de ongemeene kosten, zo van kleeding als anderzints, welke sommigen hier toe maakten, werd dezelve, voor eenige Jaaren, opgeschort; doch is, naderhand, wederom in stand gebragt. In het Jaar 1750 trok de Schutterij op, voor zijne Hoogheid den Heer Erftadhouder, WILLEM DEN IV, zo ook, in het Jaar 1752, ter eere van Prins WILLEM DEN V, en, in het volgende Jaar, met den Prins aan het hoofd; wordende, door de Vrouwe Gouvernante, met een gouden beker beschonken. Zedert heeft dit, eenige Jaaren, aangehouden. De *Haagsche* Schutterij heeft nooit enig deel gehad aan de Heirvaarten of Uittogten, die onder het Graaflijk bestier, weleer, plaats hadden, om reden dat die oude gewoonte, ten tijde haarer oprigtinge, meest in onbruik geraakt was; en ook, om dat deeze Schutterij was opgereg, „ om te verhoeden zekere merklijke immineerende periculen van overloopen en invasien van Herdoopers en andere seditieuse menschen en generaelijk tot defensie van de Inwoonders der vrijheid van den Haage en tot sterkenisfe van de Exerctie van de Justitie. Dit niettegenstaande kan men haar den roem niet betwisten, dat zij, in latere tijden, bij verscheidene gelegenheden, haar aandeel heeft gehad in het beschermen van het Vaderland. Dus werden dezelve, op bevel der Staaten van *Holland*, in het Jaar 1584, gezonden naar den *Briel*, om die Stad voor den vijand te bewaaren en te verzekeren; waar voor, aan ieder Schutter, daags, werden toegeleg twintig stuivers, en aan een Sergeant, vijftien stuivers. Toen, in het Jaar 1599, de *Spanjaarden*, zeer spoedig, voor *Bommel* gerukt waren, werden, op verzoek van Prins MAURITS, opontboden 500 Burgers uit *Dordrecht*, 200 uit *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsterdam*, *Gouda* en *Rotterdam*; 300 van *Cornichem*; 100 van *Schiedam*, en 150 uit 's *Hage*, tot bezetting der Frontiersteden. Het zelfde

geschiedde in 't Jaar 1621, toen de Stadhouder voorneemens was, om *Bergen op den Zoom* te ontzetten; de *Haagsche* Schutterij bezorgde toen twee Kompagniën, ieder van 150 man, wel gewapend. In het Jaar 1629, werden 300 *Haagsche* Schutters gezonden naar *Utrecht* en *Geertruidenberg*, en, in het Jaar 1672, naar *Bodegraven* en elders. Breedvoerig zou men hier kunnen uitweiden, over 't geen, in de jongste zeer berugte binnenlandsche beroerten, zo ten aanzien van deeze Schutterije, als van het *Genootschap van Wapenhandel*, is voorgevallen. Doch wij oordeelen 't raadzaam, zedert de onlangs voorgevallene verandering van zaaken hier van te zwijgen. Intuschen kan men een omstandiger verhaal, van deeze Schutterij, vinden, in mijne uitgegeevene *Verhandeling van den oorsprong, aanwas en tegenwoordigen staat der Nederlandsche Schutterijen*, enz. Of het plaatzen van Meiboomen, door de *Haagsche* Schutterij, in het Jaar 1635 allereerst geschied zij, is onzeker. Doch de zaak zelve is te bekend en van te weinig aanbelang, om 'er iets van te zeggen.

Thans gaan wij over tot de Gilden, of Broederschappen, in 's *Gravenhage*, wier Wapenborden, of Schilden, in de Groote Kerk aldaar, bij meenigte ten toon hangen. De na te noemen Gilden, schoon met eenige voorregten beschonken, hebben aldaar nooit, zo als in andere Steden, eenig gezag of bewind, of eenig deel aan de Stedelijke Regeeringe gehad. Hoewel de oudste Borden, die men aldaar vind, niet ouder zijn dan van de Jaaren 1579 en 1580, blijkt het, egter, uit eenige bewijzen, dat het *Gild van St. Babera*, of dat der *Metzelaren*, al in het Jaar 1497, in wezen is geweest, en dat van *St. Jan*, of der *Kledermaakers*, in het Jaar 1505. De nog meest bekende Gilden aldaar zijn:

Adams, of 't *Fruitverkopers*. *St. Jozeps*, of 't *Timmern. Gild.*
Noachs, of 't *Wijnkopers*. *St. Elois*, of 't *Smits.*
St. Barberaas, of 't *Metzelaars*. *St. Jan*, of 't *Kleeremakers.*
St. Peters, of 't *Vischkopers*. *St. Lucas*, of 't *Schilders.*
St. Oberis, of 't *Bakkers Gild.* *Poliers*, of 't *Hoenderkopers.*
Valentijns Gild. *St. Krispijns*, of 't *Schoenn. Gild.*
Wevers. *Chirurgijns Gild.*

<i>Lakenkopers.</i>	<i>Vleeschhouwers Gild.</i>
<i>Hoedenmakers.</i>	<i>Oudekleedemaakers.</i>
<i>Valders.</i>	<i>Koetzemakers Gild, enz.</i>
<i>Boekverkopers en Boekbinders, afgescheiden van 't Konstschil-</i>	
<i>ders Gild, waar onder zij voorheen behoorden.</i>	
<i>Lakendrapiers en Droogscheerders Gild.</i>	

Uit de benamingen van deeze Gilden kan men opmaaken, dat allerhande Burgerneeringen aldaar gedreeven worden. Doch eigenlijk genaamde Koophandel kan aan 's *Gravenhage* niet worden toegeschreeven. De *Lakenbereiderij* en *Weeverij* was aldaar, voorheen, in zeer bloeienden staat; doch zedert geheel verloopen zijnde, zegt de Magistraat, in het Jaar 1588, den zelve weder te herstellen. Zij bragt, ten dien einde, de *Lakenbereiders* en *Droogscheerders* onder één Gilde, verleende aan dezelve een uitvoerigen Gildebrief. In het Jaar 1600 waren aldaar nog tien Raamen, bestaande het kleinste 33 Roeden. De laatste Keur, hier op gemaakt, is van het Jaar 1621; na dien tijd is deeze Fabriek aldaar geheel te niet geraakt.

De Regeering van 's *Gravenhage* bestaat uit den Baljuw, die te gelijk Schout is; verder uit Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschap. De verkiezing stond, weleer, aan de Graaven; naderhand kwam zij aan de Stadhouders, en, in Stadhouderlooze tijden, aan de Staaten van *Holland*, of, indien deeze, op den dag der verkiezinge, niet vergaderd zijn, aan Gecommitteerde Raaden. Van ouds werd hier toe, Jaarlijks, op den 24 November, een dubbel getal, door Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschappen, overgegeeven, waar uit, den volgenden dag, de nieuwe Regeering werd aangesteld. Doch zedert het Jaar 1672, is aldaar in gebruik geraakt, dat de Burgemeesterlijke waardigheid alleen bekleed word, door zes perfoonen, uit Schepensbank, behalven welke geene anderen, tot de Regeering, zo verre het Burgerlijk bestier betreft, worden gekooren. Wanneer de Burgemeesters van dit Ampt afgaan, worden zij wederom dienende Schepenen; zo dat die Heeren, altoos, als Burgemeesters of als Schepenen, in Regeeringe zijn. Doch aan deeze wijze zijn de Staaten noch de Stadhouder gebonden, dewijl daar van Wet noch Handvest voor handen is. Nogthans word die order doorgaans onderhouden.

Het

Het Ampt van Baljuw en Schout van 's *Gravenhage*, schoon merklijk verschillende in magt en waardigheid, ontmoeten wij, egter, niet alleen in de eerste tijden, maar tot in de vijftiende, ja zelfs nog in de volgende Eeuwen, wanneer den *Haag*, van een Dorp, reeds tot een aanzienlijke plaats was uitgebreid; nu eens door een en den zelveu persoon, en dan wederom door twee onderscheidene personen bekleed wordende.

Allereerst schijnt het Ampt van Baljuw van den *Haag* bekleed geweest te zijn door 's Graaven Hofmeester, dewijl kenbaar is, dat Graaf WILLEM DE III, door zijnen Hofmeester met de Schepenen recht deed doen, 't welk in die tijden, zo lang 'er geene Burgemeesters aan zodanige plaats waren, eigenlijk het werk van Baljuw en Schepenen was.

FILIP VAN LEIDEN, spreekende van de tijden van de Hertogen WILLEM EN ALBERT VAN BEIJEREN, dat is, van het Jaar 1350 tot 1380, getuigt, dat voorheen de Rentmeester van *Noordholland*, uit kragte van dat Ampt, plagt te zijn Baljuw van den *Haag*, alhoewel, zegt hij, „ bij onze tijden die twee Ampten gescheurd en gescheiden zijn, en mischien kwalijk, dewijl die „ aanhegting is uitgevonden, en door samenvoeging van wedde „ verknogt zijn geworden, op dat de Heere diensten te ligter „ aan de gewoone Paleizen en des Graaven Hoven zouden konnen worden gedaan, en de bedieningen van de algemeene be- „ hoeften en eetwaren niet verdeeld zouden zijn.” Uit deeze woorden blijkt, dat 'er, vóór zijnen tijd, een Baljuw van 's *Hage*, en dat die Baljuw de Rentmeester van *Noordholland* was: een Amptenaar, toen en zedert altoos van meerder aanzien, als de kleine omtrek van 's *Hage*, in die tijden, schijnt vereischt te hebben, indien niet de Graaf daar voor een bijzondere zorge had willen draagen. Doch, wanneer de Rentmeester van *Noordholland* een Geestelijk persoon was, moest hij eenen anderen in zijne plaats aanstellen; zo als gebeurde in 't Jaar 1356, wanneer CLAYSE DEN HERT, Priester, volgens order van Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, moest aanstellen eenen GYSKEN AMMERS; blijvende, egter, de klem en luister van dat Ampt in handen van den Rentmeester. Het Ampt van den Baljuw bestond eigenlijk in het uitoeffenen van al wat de Hooge en Lijfstraffelijke misdaden aanging; terwijl dat van Schout zig bepaalde tot het geen den middel-

baa

baaren en iaageren Geregtsdwang betrof. Maar, hoe wel hier uit blijkt, dat de Baljuw van 's Hage, Hoogen en Crimineelen Regtsdwang konde oefenen, bewijst dit evenwel in geen deele, dat Schepenen van den Haag ook zouden gehad hebben het vermogen, om, met den Baljuw, in zodanige zaaken te regt te zitten. Integendeel zijn 'er menigvuldige bewijzen voor handen, dat de Baljuw van 's Hage, als in een Hooge Heerlijkheid, niet met Schepenen, maar met welgebooren mannen, ter Vierschaar zat, en dat wel tot in het Jaar 1497.

Ondertusfchen schijnt het zeker te zijn, dat, kort na het Jaar 1500, Schepenen van den Haag, met den Baljuw, de Vierschaar gespannen hebben: dewijl men, in een oud Formulier, betreffende het spannen van den *Baljuws Vierschaar*, leest: *van 's Coninx wegen als Grave van den Landen, omme regt te doen van Hoog, van Laage, van Crimineel, van Civijl*, enz. als mede, dat de Baljuw zijnde gaan zitten, *met regt vrraagde de oudste Schepen of de Vierschaar gespannen was*; welk Formulier gesteld is tusfchen de Jaaren 1500 en 1505. Ook is het zeer zeker, dat, in het Jaar 1544, een Hooge en Laage Vierschaar in den Haag geweest is; als ook, dat de Baljuw, over alle Crimineele misdadigen, met de Schepenen, aldaar heeft te regt gezeeten; en wel in dier voege, dat als, in het Jaar 1553, de Baljuw eenige perfoonen, bij hem Crimineel gevangen, wilde te regt stellen, door dien de nieuw gekoorene Schepenen weigerig bleeven in den dienst te treden, „ het hem niet mogelijk „ was, tegen denzelven te procedeeeren.”

Zeer groot was altoos de luister van dat Ampt. Duidelijk is dit op te maaken, uit het aanzien der perfoonen, aan welke het zelve was aanbevolen; zijnde meest al geweest Edellieden; sommigen van welke daarenboven bedienden groote Ampten: zelf vind men als zodanig gemeld, Raaden van den Graaf. Ook is het Baljuwſchap, in latere tijden, bestendig aangemerkt als een *Principaal Offisie* van 't Land. Dus hielden de Staaten van Holland, in het Jaar 1580, bij het verdrag, met den Graave VAN LEICESTER gemaakt, aan zig, het regt van de benoeming van drie perfoonen, om daar uit, bij zijne Excellentie, één gekooren te worden. Van hier ook, dat zo dikmaals, naderhand, deeze Provintie zonder Stadhouders was, Hun Ed. Groot

Mo-

Mogende, onmiddelijk, de begeving daar van gedaan hebben.

Wat de voorregten van den Baljuw van 's *Hage* aangaat; zij zijn inzonderheid de drie volgende: *Vooreerst*, dewijl het Dorp van *Scheveningen*, van zeer vroege tijden, zodanig heeft beheard onder den *Haag*, dat te *Scheveningen* geen afzonderlijke Regtbank is geweest, maar die van dat Dorp werden aangemerkt als Leden van 't Lichaam van den *Haag*, en door die van 's *Hage* genoemd wierden *onze Buurlieden van Scheveningen*, en zij in cas van regten verscheenen in den *Haage*, zo had de Baljuw het voorregt, van te *Scheveningen* een Schout aan te stellen.

Ten tweeden heeft de Baljuw het voorregt, dat aan hem ook is onderworpen, het Ambagt van 's *Gravenveen* of *Nieuwveen*, gelegen buiten den *Haag*, aan den kant van *Voorburg* en *Rijswijk*.

Het derde aanmerkenswaardige voorregt van den Baljuw bestaat hier in, dat hij, ten allen tijde, zitting heeft in de Kamer van Burgemeesteren, en met de zelve, over alle zaaken, het politiek bestel deezer aanzienlijke plaats aangaande, helpt beraamen en besluiten, en dus als een geduurig aanwezend Burgemeester kan worden aangemerkt; hebbende dus de Baljuw, nevens de drie Burgemeesteren, zijne tourbeurten, in de begeving van alle Ampten, welke in de drie maanden van zijne beurt open vallen; iets, 't welk, in de daad, geen geringen luister aan dit Ampt bijzet.

Het schijnt zeker dat in 's *Gravenhage* geene Burgemeesters geweest zijn, vóór het Jaar 1559, wanneer Koning FILIPS DE II, als Graaf van *Holland*, bij Oëtrof van den 16 November van dat Jaar, vergunde, dat van toen af, voortaan, boven het getal van Schepenen, die aldaar, Jaarlijks, werden aangesteld, ook zouden gesteld worden twee Burgemeesteren, van de notabelsten aldaar. Bij deeze werd, door de Staaten van *Holland*, den 21 Januarij van het Jaar 1591, nog gevoegd een derde Burgemeester, met gelijke waardigheid en voorregten als de twee voorgaande; dat is met zulke eere, regten en præminentien, als andere Burgemeesteren, van onze groote of kleine Steden van *Holland*, genieten en gebruiken. Reeds te vooren, egter,

ter,

ter, te weeten in het Jaar 1560, was eene breedvoerige Instructie beraamd, waar bij derzelver gezag en voordeelen uitgedrukt, en in 't bijzonder hunne magt, in het maaken van Keuren, word bepaald. Deze Instructie word nog heden gevolgd.

Wat aangaat de aanstelling van Burgemeesteren van 's *Hage*; met zekerheid kunnen wij hier omtrent melden, dat gelijk, volgens het Handvest van WILLEM VAN BEIJEREN, de Schepenen werden aangesteld op den 25 November, zo ook ten zelven dage, vermoedelijk van den beginne af, de Burgemeesteren zijn aangesteld. Voorts, dat, ten dien einde, door de dienende Magistraat, plagt te worden gemaakt een dubbel getal van perfoonen, zo van Burgemeesteren en Schepenen, als van Vroedschappen, 't welk, op den 24, aan den Stadhouder werd overgegeeven, en, in Stadhouderlooze tijden, aan de Staaten van *Holland*, en, bij derzelver afwezigheid, aan Gecommitteerde Raaden, tot het doen van eene verkiezing; wordende, bij die overzending, verzogt, *dat voor genomineert en geellegeert mogten werden gehouden de Burgemeesteren en Schepenen, die afgestemt zouden mogen worden, om te dienen als Vroedschappen naar ouder gewoonte.* Maar, zedert het Jaar 1672, is gemaakt een overleg, waar van het gevolg geweest is, dat 'er alleenlijk zes perfoonen zijn, die de Burgemeesterlijke waardigheid bekleeden, en dat niemand, buiten dat getal, tot die waardigheid verkooren word. Bij affterven van eenen derzelven, word de oudst gekoore Schepen Burgemeester, en een ander, in diens plaats, tot Schepen gekooren; dat insgelijks de afgaande Burgemeesteren niet meer in de Vroedschap koomen, gelijk voorheen plaats had, maar dat dezelve als dan worden dienende Schepenen. Gelijk de Burgemeesteren, in gevolge deezer schikkinge, zo als reeds gezegt is, altoos in 't bewind zijn, 't zij als Burgemeester, of als Schepen, zo worden ook, de drie andere Schepenen, van Jaar tot Jaar, gecontinueerd; uit alle 't welk ligt is op te maaken, van hoe veel belang en voordeelig, als ook hoe aanzienlijk, dit Ampt aldaar is: te meer nog, dewijl zij, benevens den Baljuw en Schout, hebben de begeevinge van alle groote en kleine Ampten en bedieningen, binnen den *Haag*; alle welke bedieningen, zo door derzelver getal, als aanmerkelijke voordeelen, en door de uitgestrektheid

VAN

van den *Haag*, van de grootste aangelegenheid zijn voor hun, die dezelve te begeeven hebben. Geen wonder dan ook, dat, zedert de Magistratuure aldaar, zo wel als in andere Steden, in handen gekoomen is van aanzienlijke Familien, de Regeeringsposten met zo veele moeite worden befolliciteerd, en van zo veel aanzien mogen gerekend worden.

Het oudste Kollegie van Wethouderschap van den *Haag*, zo wel als van de meeste plaatzen in *Nederland*, is dat van Schepenen; welk Kollegie aldaar reeds plaats had, in het Jaar 1311, en dus naauwlijks zestien Jaaren na de bouwinge van het Hof, gestigt door Koning WILLEM; welke stigting, zo als wij boven hebben aangetoond, den grondslag van den *Haag* gelegd heeft. Het bewijs van de gemelde oudheid word ontleend uit eene Aëte, gedagtekend *Sz. Dionisius dag* des Jaars 1311, volgens welke zekere HEYME VAN LOON, voor de *Parochie Paap van 's Hage*, en die *gemeene Schepenen in dezelve Stede*, jaarlijks, eene rente vestigde op zijn Huis en Hofftede. Denkt ondertusfchen iemand, dat al het doen van deeze Schepenen eenig en alleen bestaan heeft, in 't verlijden en bezegelen van brieven, of in het verrigten van andere kleine daaglijkfche bezigheden, zo dient hier ter wederlegging van dergelijke gedagte, de volgende Aëte, die een bewijs oplevert van Proceduuren en Regtspleegingen, al in het Jaar 1323, voor het Geregt van *'s Hage*, gehouden: zij is van deezen inhoud:

„ *Wij die gemeen Seepenen uter Haghe* maken condt al-
 „ len luden, dat *voor den Regter en voor ons in die Haghe*
 „ quamen Jan Arentsz. en Gberyt Aelwynszbene van Leijden
 „ (tuigden) mit ons Heren 's Graven Brieven, dat *Dirk Ve-*
 „ *ren Bavensz.* (dat is *Vrouw Bavenszoon*) al zijn geut te-
 „ ghens Heeren Pieter van Leijden en Janne voorsz. verbon-
 „ den hadde over Scout, die *Dirc Heeren Pieter* sculdig
 „ was; voerts toegheden zij Scepenen brieven van Leijden,
 „ hoe zij mit Dirck voorsz. geëffent hadden van dier Scout
 „ en van andere stucken naar Heeren Pieters doot voorsz.
 „ alsoe dat Dirck voorsz. sculdig was, bleven naer dier effe-
 „ ningen Janne voersz. vijf pont tien scellingen vier pennin-
 „ ghen grooten en Gheraerde voorsz. achte pont vier seellin-

„ gen

„ gen vier penninghen grooten, en hier af begeerden bejide
 „ Jan en Gheraert voorsz. rechts aan zijne goeden in die Ha-
 „ ge, alsoe verre als 't strekken mochte; die Rechter gaf
 „ hem pande van alle hufen en erven, die Direk toebehoor-
 „ den, alsoe als Eggerich hier voormaals beseten hadde be-
 „ houdens elx man zijn regt.” enz. In gevolge hier van werd
 dag belegt en regt gedaan, en de uitspraak getekend door
 ADR. BENNINGER. Even duidelijk kan men aantoonen, dat
 Schepenen van den *Haag*, al in het Jaar 1325, gemagtigd
 zijn geweest, om met 's Graaven Hofmeester, als Baljuw,
 Keuren en Ordonnantien te mogen maaken; welke Baljuw ook
 het regt van aanstelling van Schepenen had, zonder bepaa-
 ling van tijd. Dit heeft geduurd tot in het Jaar 1407, wanneer
 Hertog WILLEM VAN BELJELEN daar in verandering maakte, om
 dat die van den *Haag* hem, gunstiglijk, dat morgengeld ge-
 geeven hadden. Gelijk hij andere zijne Landen en Steden, met
 verscheidene voorregten, beschonk, verleende hij ook het
 regt, dat Schepenen, op den *St Catharina dag*, door den
 Baljuw, zouden gekooren worden, die een Jaar lang zouden
 dienen. In de Handvest word gezegd: „ voort soe hebben
 „ wij om des gemeene oirbaers wille onsen goeden luden
 „ voorsz. sulke gratie gedaan ende geconfenteert, confenteeren
 „ en willen dat onse waelboorne luden en huisluden binnen
 „ onse voorsz. Ambachten geseten samentlijk in onse Gerechte
 „ wesen sullen en ons Dorp en Ambacht regeeren tot onser
 „ eere en beste oirbaer, also dat onse Bailjuw, die nu is of
 „ namaels wesen sal, *uit onsen goeden waelboorene en huis-*
 „ *luden*; voornoemt alle Jaer op *St. Catharijnen dag* kiezen en
 „ zetten sal *zeven goetige en vreedzaame mannen*, die drie
 „ Jaer after een binnen onsen ambocht woenstad gehouden heb-
 „ ben, Scepenen te wesen in onsen Dorpe en Ambocht voorsz.
 „ een Jaer lang, die men alle Jaer versetten op den Jaersdach
 „ voorsz. en anders niets ten wair of eenig van die Scepenen
 „ storven binnens Jaers, so soud men eenen ander goeden man
 „ in sijn stede setten, die dat Jaer voirt uit Scepen wesen
 „ souden.”

Hier bij was wel bepaald, dat men, om Schepen te kon-
 nen worden, drie Jaeren in het Ambagt van den *Haag* moest

ge-

gewoond hebben; doch, egter, daar bij geene bepaalinge gemaakt, hoe verre de een den anderen in den bloede mogt betaalen, of welke Jaaren hij moest bereikt hebben, eer hij verkiesbaar was. Ook is ons niet gebleeken, dat aldaar naderhand eenige vaststelling is gemaakt. Volgens Handvest van **FILIPS DEN GOEDEN**, van het Jaar 1452, zouden zij moeten *gegoed zijn hondert Nobelen en daarenboven*. Ook was daar bij, aan den Baljuw, volkoomen vrij gelaaten, om uit de *goeden welboorene Huisheden*, binnen voornoemde Ambagt gezeeten, tot Schepenen aan te stellen, die hun zouden welgevallen. In het Jaar 1656 is hier uit twist ontlaan, doordien men in twijffel trok, of de Magistraat wel bevoegt ware, tot het maaken van een Nominatie. Doch de Staaten vonden goed, dit stuk bij het oud gebruik te laten.

Daarenboven is het meer dan waarschijnlijk, dat onder die zeven Schepenen zullen behoord hebben, de Schepenen van *Scheveningen*. In deezze gedagte worden wij te meer versterkt, door de volgende woorden van het gemelde Ofstrooi, waarin de Graaf zegt, *dat onse waelgeboerene Luden en Huisluden binne onze voorsz. Ambacht geseten, samentlijk in onse Gerechte wesen sullen en ons Dorp en Ambacht regeren*. Want niet alleen bevestigt ons in die gedagte, het naauwe verbond, tuschen den *Haag* en *Scheveningen*, maar ook het gemeen gebruik dier tijden, volgens 't welk eenige Dorpen, onder ééne Vrijheid en Poortregt zijnde, den naam van het voornaamste en aanzienlijkste Dorp wel behielden, maar, egter, uit ieder Dorp, naar maate van deszelfs vermogen, een zeker getal van Schepenen en Regeerders wierd verkooren, die dan niet elkander één Gereg't en Vierschaar uitmaakten, en gelijke wetten en voorregten hadden. Dan, of 'er, in den beginne, meer dan één perfoon, wegens *Scheveningen*, in Schepensbank gezeten hebbe, is onzeker. Evenwel zouden wij dit ook geloven, namelijk, dat 'er, na het gemelde Jaar 1407, van *Scheveningen* een Schepen in der Schepensbank van den *Haag* gezeten heeft. Ten minsten, in het Jaar 1531, zat 'er een **JACOB SYMONSZ.**, die volkomen met die van den *Haag* gelijk was. En zelfs nog lang na der Jaare zestien honderd blijkt het, dat de Schepen van *Scheve-*

ningen alle zaaken, met en benevens die van den *Haag*, heeft helpen berigten. Ondertusfchen dient men hier aan te merken, dat hij, in laatere tijden, en ook nog tegenwoordig, niet anders werd geroepen, dan in geval van Crimineele en halsstraffelijke misdaden. Waar uit men dan, met regt, zou mogen besluiten, dat de tegenwoordige Schepensbank alleen uit zes perfoonen bestaat; ten minften dat alle Civiele zaaken en Proceduuren bij zes Schepenen worden behandeld en afgedaan. Met dit alles is de tijd, wanneer die van *Scheveningen* daar van zijn uitgesloten, ons onbekend. Te vooren vielen zij zelfs mede, als afgaande Schepenen, onder de Vroedschappen, gelijk gebleeken is aan CORNELIS JONGENEEL, welke, eenige Jaaren, Schepen van *Scheveningen* geweest zijnde, Vroedschap is geworden.

Wat aangaat den dienst van Schepenen van den *Haag*, in 't algemeen; hier omtrent staat aan te merken, dat, in voorige tijden, aan de perfoonen, die dit Ampt bekleedden, was toevertrouwd, niet alleen de oeffening van Hooge, Middellaare en Laage Jurisdictionen, als zijnde de behandeling van alle Regtzaaken, na dat het Crimineele, van den Vierfchaar van welgeboorene mannen, aan Schepensbank was overgebracht, als ook van Burgerlijke gefchillen, het maaken van Keuren en Ordonnantien, enz.; maar ook het gantsche bestuur en bewind over alles, wat den Burgerftand, de bewaaringe van de goede Stede, en de befiering haarer goederen en inkomsten betrof. Dan, vermids dit uitgebreid bewind hun te zwaar en te lastig viel, deden zij, in het Jaar 1552, hun beklag aan den Keizer, en verzogten, *dat hen, even als alle andere groote en kleine Steden, en sommige Dorpen en open Vlekken in Holland*, ter hunner hulpe en bijftand, werden toegevoegd Burgemeesteren en Toezienders van het gemeen welvaren van den *Haag*. Het liep, egter, aan, tot in het Jaar 1559, eer zij, van FILIPS DEN II, twee Burgemeesteren, boven het getal der Schepenen, verkreegen, zo als boven reeds gezegd is. Hier door werden de Schepenen, ten dien tijde, voor het grootfte gedeelte, ontheven van den last, het bewind en de bezorging van veele zaaken, de Policie en welstand van den *Haag* betreffende; die, vervolgens, aan Burgemeesteren,
vol-

volgens derzelve Instructie, werden opgedragen; blijvende, na dien tijd, gelijk in andere Steden en Dorpen, alleen aan Schepenen (die, ondertuschen, door dat verzoek, hunnen grootsten luister en voordeel weg sineeten) de behandeling en bediening van de Regtspleegingen over: zo dat zij dus een Lichaam boven zig verkreegen.

Hoe wel, volgens het zeggen van 's Lands Staaten, in het Jaar 1587, *de Raaden of Vroedschappen der Steden zo oud zijn als de Steden*, ofte immers dat 'er geen *Memorie en is van haar beginzel*, kan dit, egter, op den *Haag* niet worden toegepast: naardien dezelve hunnen oorsprong schijnen genomen te hebben na het Jaar 1400. Immers vind men 'er gene melding van gemaakt, vóór het Jaar 1443. Ook is het onzeker, uit hoe veele Leden het Kollegie der Vroedschappen, in den beginne, bestaan hebbe. Zekerder is het, dat het zelve menigvuldige veranderingen ondergaan heeft, en niet altoos in een en dezelve gedaante gebleeven is.

Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEŉ bepaalde, op den 18 Maart van het Jaar 1451, *Sijli Curia*, het getal der Leden op tweecendertig *notable perfoonen*, *Buurliden in den Dorpe van den Haage*; gevende, aan dezelve, magt, „ om alle Jaaren, „ op *St. Katharina avond*, op Dorphuifen van den *Haage* te „ vergaderen, en aldaar te verkiezen, eer zij scheidden ult ten „ Huifen, bij de meeste stemmen, veertien perfoonen, dair uit „ onse Stathouder en Raide voorz. of onser Baljuw aldair, bij „ heuren beveelen, kieser zoude zeven perfoonen naar haare „ goetduncken, om Scepenen te wesen,” enz. De Hertog voegde daar nevens: „ ende indien eenich perfoon van de „ voirz. *tweecendertig* alijfwich ware geworden, zo zouden in „ de Stede van des dooden, die eenendertich of zo veele als „ daar blijven zullen, kiezen en stellen eenen anderen, om 't „ getal altoes vol te houden; het welck zoude dueren den tijd „ van den alstoen tien Jarige bede en daerenboven naa 's Graafs „ wederzeggen.”

Waarschijnlijk, hoewel niet volkomen zeker, schijnt dit al eenige Jaaren geduurd te hebben. Want, in het Jaar 1481, werd, in het Mandement, gegeeven bij MAXIMILIAAN en MARIA, den 1 October, duidelijk gewag gemaakt *van Scepenen en*

Raide onser Stede van den Haige; en in 't Oétroi, door *MAR-*
LIPS, Hertog van *Oostenrijk*, verleend, in het Jaar 1485,
 word niet alleen gesproken van de *Rijkheit*, maar ook van de
Vroedschap van den Hage. Dan dit moet, eenigen tijd, in
 verval geraakt zijn, dewijl zij anders niet hadden kunnen ver-
 zoeken, *om te hebben vernieuwd heere Privilegie van de*
Vroedschappe; 't welk zij ook verwierven, van Keizer *MAXIMI-*
LIAAN, als Voogd van zijnen zoons zoon, in het Jaar 1513,
 waar bij haar gegund werd, het verzoek om met den Bal-
 juw, Schout en Geregte, een Vroedschap van vierentwintig
 personen te kiezen van 's Keizers wegen, en zulks uit de
 rijkste, bekwaamste en wijste mannen van den *Haag*.

Na verloop van eenige Jaaren, verkreegen die van den *Haag*
 een ander Privilegie, waar bij 't voornoemde getal van vieren-
 twintig Vroedschappen wierd verminderd, en gebragt tot op de
 helft; in welken staat dat Kollegie, tot nu toe, gebleeven is.
 Gemelde Privilegie was gegeven, door Keizer *KAREL DEN V*,
 in het Jaar 1525. In het Jaar 1621 verzogt de Magistraat, aan
 de Staaten van *Holland*, bij Requeste, „ dat H. Ed. Gr. Mog.
 „ wilden vergunnen aan de supplianten, een Permanente Vroed-
 „ schap, en dat het getal van 22, (alzo de Schepen van *Sche-*
 „ *veningen* niet gerekend word onder de Vroedschappen) mogt
 „ worden vermeerdert op 28 personen. De reden van dit hun
 „ verzoek bestond voornamelijk hier in, dat de Regeerende
 „ Burgemeesteren en Schepenen na oude Costume, ook Vroed-
 „ schappen waren, en afgaande ook Vroedschappen bleeven ter
 „ tijd en wijlen toe zij mede veranderd wierden. Zulks dat als-
 „ uit het Corps van 's *Gravenhage* buiten de Vroedschappen
 „ eenige bekwaame personen tot Regeerende Magistraaten
 „ wierden voorgeslagen, en bij zijne Vorstelijke Genade daar
 „ toe wierden geëligeert, nootelijk volgen moest, dat Jaarlijks
 „ zeker getal van oude Vroedschappen haare plaatsen moesten
 „ ruimen voor de afgaande Magistraaten, die Vroedschappen
 „ bleeven, welke verandering de supplianten (zo zij zeiden)
 „ voor den welstand van 's *Gravenhage* in veel manieren scha-
 „ delijk vonden." Hun Ed. Gr. Mog. namen daar op geen be-
 sluit, en de Regeering bleef nog in haare voorige gedaante; tot
 dat, eindelijk, in het Jaar 1672, eene geheel andere schikking
 daar

daar in gemaakt is, zo als boven reeds is aangetoond. Hier door is de Vroedschap geworden, een vast en afzonderlijk Kollegie, uit twaalf personen bestaande, welker Leden, eens verkooren zijnde, hun leven of poorterschap lang, dienen; terwijl ze te vooren, alle Jaaren, op den 25 November, nevens de andere Magistraatspersonen, werden vernieuwd. Volgens de beschrijving, die 's Lands Staaten zelve daar van gegeven hebben, „ staat het aan deeze Amptgenootschappen alleen te stemmen, „ te besluiten en order te stellen op alle zaaken, die 't gemeene Land of de Stad van elk in 't bijzonder aangaan; en „ wat zij stemmen, besluiten of verordenen, werd bij de „ gantsche Burgerije gevolgd.” V n hier dat zij de Raaden, of de Wijsheid der Stad, genoemd worden. Om meer bepaaldelijk van de *Haagsche* Vroedschap te spreken, zoude men moeten onderscheid maken tusschen de verschillende tijden, dewijl dit Kollegie niet altijd in den zelve staat geweest is. Doch alzo dit eene taak is, welke wij niet durven op ons neemen, merken wij hier alleen aan, dat de magt van dit Kollegie zodanig behoefd en verminderd is, dat het thans meer een Kollegie in naam, dan in de daad zelve is. Onder de verdere Amptenaaren van 's *Gravenhage*. behooren: één Thesaurier en twee Secretarissen; vier Weesmeesteren: als mede de SOCIETEIT van 's *Hage*, een Kollegie, 't welk nergens anders, dan daar alleen, plaats heeft. Om van deeze *Societeit* een regt denkbeeld te geeven, zullen wij, *voorcerst*, onderzoeken, bij welke gelegenheid dit Kollegie is opgerigt; *ten tweeden*, uit welke Leden het zelve bestaa; *ten derden*, wat onder deszelfs bestiering behoore.

Voor dat wij overgaan tot het eerste point, zullen wij in het algemeen aanmerken, dat den *Haag*, van oude tijden af, tot nu toe, bestaan heeft uit tweederlei soort van Ingezeeten: te weten, uit Edelen en Suppoosten, die onmiddelijk onder den Hove van *Holland* behooren, en uit Ambagts- en Neeringdoende personen, die aan het Geregt van den *Haag* onderhoorig, en het zelve onderworpen zijn. Wij zullen ons hier niet inlaaten, tot een onderzoek, of 'er nog een derde soort van Inwoonders zij, onderscheiden van de twee boven gemelde; als mede, onder welk Regtsgebied of beheeringe

dezelve eigenlijk zoude behooren: waar over, tusfchen het Hof en de Magistraat van den *Haag*, al voorheen, verfchil is ontfaan, 't welk tot op dezen dag, voor zo veel wij weeten, niet is afgedaan. En dewijl binnen den *Haag* ook is geleegeen een groot gedeelte Graaflijke Grond, waar van de beheering ftaat aan de Graaflijkheids Rekenkamer, die voorheen met het Hof zodanig was vereenigd, dat geene zaaken, die eenigzints haare betrekking tot de Graaflijke Domeinen en Gerechtigheden hadden, voor den Hove wierden gebragt, verhandeld en afgedaan, *zen zij daar bij en over waren geroepen, die van de Rekeningen in den Hage*, vind men diensvolgens ook, dat zij, als Raaden, onder die van den Hove, in oude Memoriaalboeken, vermeld worden.

Deeze drie afzonderlijke Amptgenootfchappen, waar van het eene over des anderen onderhoorigen geen zeggen had, of eenig gezag konde oefnenen, kwamen voorheen, als de nood het vorderde, bij den anderen, om de zaaken, het algemeene welzijn van den *Haag* betreffende, te beflegten, maakten Ordonnantien, enz. Nogthans maakten dezelve tot nog toe geen vast lichaam uit. Maar met het uitbreeken der broeften, in 1572, door gantsch Nederland, en toen alles moest worden opgezet, om de Vrijheid te bewaaren, moest den *Haag* ook zijn aandeel draagen. Doch, naardien de Magiftraat, over de Edelen en Suppoosten aldaar, die onmiddelijk onder het Hof van *Holland* ftonden, geheel geen regtspraak had, vervoegden zig dezelve, bij de voornoemde Kollegien, om gezamentlijk middelen te beeraamen. Bij deeze drie kwam, in het Jaar 1584, de *Hooge Raad*, als een vierde Genootfchap, niet uit eigene beweeging, of uit hoofde, dat de gemelde Raaden eenige Jurisdic tie hadden, als een Hof van Hooger apél, maar als door de Staaten daartoe genoodzaakt. Deeze vier Kollegien vereenigden zig, in den Jaare 1586; wordende, naderhand, door de Staaten van *Holland*, in verfcheidene gevallen, erkend en ter Vergaderinge befchreeven; 't welk geduurd heeft, tot kort na het Jaar 1600. 'Er vielen, echter, nu en dan, eenige gefchillen voor, die, eindelijk, in het Jaar 1603, aan goede Mannen gefeld werden, waarbij de *Sociëteit* haare regte gefalte verkreeg; wordende, aan die van den *Haag*, bij de uitspraak, uit de inkomsten

van de *Sociëteit*, toegelegd, eene somme van 5000 guldens, die, naderhand, verhoogd is, met een gelijke somme. Bij de uitdeeling der *Sociëteits-penningen*, trekt de Magistraat twee vijfde, en de andere Kollegien ieder een vijfde gedeelte.

In dien stand bleeven de zaaken, tot het Jaar 1614, wanneer 'er nieuwe moeilijkheden ontstonden, die zo hoog reezen, dat de Magistraat niet goedvond, op dien voet, langer in de *Sociëteit* te blijven. Doch, na de veranderingen, in 1618 en 1619 voorgevallen, vereenigden zig dezelve wederom, in het Jaar 1622.

Deze *Sociëteit*, zo als wij gezegd hebben, is zaamengevoegd uit vier Kollegien. Derzelver Leden komen niet Collegialiter bij den anderen; ieder van dezelve zend zijne Gevolmagtigden ter *Sociëteit*; te weeten, de drie Voorzittende Kollegien ieder twee, en de Magistraat drie; maakende te zamen een getal van negen perfoonen. De tijd hunner bijeenkomfte is niet bepaald. Hunne Vergaderplaats is in het vertrek van de Graaflijkheids Rekenkamer; welk vertrek, in het Jaar 1681, op kosten van de *Sociëteit*, daar toe is bekwaam gemaakt. Dit Collegie heeft een eigen Secretaris, die de Vergaderingen bijwoont, en verder alles verrigt, het geen tot het ampt van zodanigen Amptenaar behoort. Hun Tijtel is *Edele Mogende Heeren*. Deze *Sociëteit* verrigt, in 's *Gravenhage*, al wat de Magistraaten in andere Steden doen. Zij stelt de Ontvangers aan van den honderdften en tweehonderdften Penning, als mede van extraordinaire Verpondingen; zij heeft het bestier over de Nieuwe Kerk, en voert het bewind over de Brandspuiten en Brandfchouw, als mede over de Lantaarnen, in den *Haag*; stelt een Hoogleeraar in de Ontleedkunde aan; heeft het regt om een Burfal, in het Theologisch Collegie, te *Leijden*, te benoemen. Ook behoort aan de zelve de versterking van den *Haag*, waaraan zij, meer dan eens, de hand gelegd heeft, doch telkens is verhinderd geworden. Ook zijn, meermaalen, door dezelve, Waardgelders aangenomen. De Armen van den *Haag* hebben, verscheiden maalen, reden gehad, om op de milddadigheid der *Sociëteit* te roemen. Eindelijk trekken de *Haagsche* Predikanten, van dezelve, jaarlijks, boven hunne gewoone Wedde, 200, en die van *Scheveningen* één honderd guldens.

's *Gravenhage* bezit de Ambachtshoerlikheid *Rijswijk*, waarvan de Stad *Delft* de Hooge Heerlijkheid in Pandfchap heeft.

't Wapen van 's *Gravenhage*, is een *Oijevaar op een Goudveld*, hebbende een gekronkeld Aaltje of Slangetje in den Bek.

's GRAVENPOLDER, een Dorp en Heerlijkheid, een half uur van *Goes* in *Zeeland*. De Ambachtshoerlijkheid behoort aan verfehede Heeren, doch het grootte gedeelte aan den Heere WILLEM CORNELISZ OCKERS^e. Bij dit Dorp zou, meent men, het oude *Fortrappe* ge'egen hebben, waarvan, in oude Schriften, gewaagd word.

BACHIENT.

's GRAVEVEEN; zie NIEUVEEN.

's GRAUENWAARD, ook *Vosfenhol* genaamd, een Eiland, of Schier-Eiland, waarop *Schenkenfchans* geleege is.

's GRAVENZANDE, in oude brieven, *Arena Comitit* genaamd, legt in het zogenaamde *Westland*, doch bepaaldelijk in *Delftland*, twee uren gaans ten Zuidwesten van 's *Gravenhage*, en drie ten Oosten van *Delft*, aan den Hoek van *Holland*. De grond is aldaar zandig, doch de Oord bekoorlijk, door Zaaiwei- en Teellanden, en overheerlijke Hoffeden en Landhoeven.

De naam van 's *Gravenzande* word afgeleid, van de verblijfplaats der oude Graaven van *Holland*, die aldaar, voor dat Koning WILLEM het Hof in 's *Hage* had gebouwd, hun verblijf hadden, gelijk nog heden blijkt, uit de overgebleeven naamen van *Koningsstraat* en *Hofsaan*. Met meerder grond, echter, zou men dit kunnen bewijzen, uit de Brieven, door de Graaven van *Holland*, aldaar gegeeven; zijnde het Hof, hier ter plaatse, nog in stand geweest, na den dood van gemelden Koning WILLEM, in het Jaar 1256. Ook is 't niet onwaarfchijnlijk, dat WILLEM dit Hof, aan zijne Moeder, Vrouwe MACHTELD, ter wooning heeft nagelaaten. Ook meent men, dat het oude *Pastoorshuis* aldaar tot de Hofkeuken, en, na de Hervorming, als eene wooning

VOOR

voor den Predikant gediend heeft. Bij de herbouwing vonden men, in den grond, verscheiden aarden vaatjes met Huisgeraaden, die men voor Gedenkstukken der *Romeinen* hield, Onzeker is het, wanneer dit Hof is ten gronde gegaan; men meent; dat zulks geschied is in het Jaar 1418, gedurende den tweespalt tuschen VROUW JACOBA en haaren Oom JAN VAN BEIJEREN. Ook meent men dat dit 's *Gravenzande* behoord heeft aan de oudste Graaven van *Maasland*, *Texel* en *Kinheim*.

Van ouds is 's *Gravenzande* een bemuurde Stad geweest, en voorzien met Poorten; hebbende voorts eene bevaarbare Haven, tot in den mond der *Maaze*, welke, door den tijd, en door het bedijken van sommige Polders, verdweenen is. Tegenwoordig is het nog een der voortreffelijkste opene plaatzen. Men telt 'er 109 Huizen en een Koornmolen. De openbaare Gebouwen zijn, de Kerk, het Raadhuis en een Ouden Mannenhuis. Onder het zelve behoort *Zand-Ambacht*.

Staat der Nederlanden.

GREBBE, OF DE GREB, een Riviertje, dat zig, tuschen *Wageningen* en *Rheenen*, in den Rhijn ontlast. Omtrent het midden legt een Meir, het *Utlermeer* genaamd, waar uit zig de Puin en het vervallen Muurwerk van een groot Kasteel verheffen, de *Hunnenschans* genaamd: een naam, welken dat oud Kasteel zou ontleend hebben, van de *Hunnen*. DE GREB is een buurtschap, en de pleisterplaats der *Arnhemse* Postwagens.

GREBBER, (CLAAS DE) die leefde ten tijde van Graaf FLO-RIS DEN V, schijnt een *West-Friesch* Edelman geweest te zijn, en, in 's Graaven dienst, eenig bevel gevoerd te hebben. Hij belegerde, met de *Westfriezen*, het *Muiderlot*, toen gemelde Graaf, daarop, door zijne verraders, gevangen gehouden werd, in het Jaar 1292.

GREBBER, (CLAAS DE) een ander, van denzelfen naam, was een der Bevelhebbers van de Vloot, in het Jaar 1438, tegen

de Oosterlingen in Zee gezonden, en behaalde, op dezelve, eenige aanzienlijke voordeelen.

Vaderl. Hist. III. Deel, bl. 89 en 537.

GREGORIUS MARTINU; zie MARTINUS (GREGORIUS).

GRENSVOORD, een Adelijk Huis, in *Gelderland*, onder het Dorp *Renkom*.

GREONTERP, een *Friesch* Dorp, in de Grietenije *Wonseradeel*, hebbende elf Stemmen.

GREVINCKHOVEN, (NICOLAAS) Predikant te *Rotterdam*, moest aldaar, als behoorende tot de Remonstranten, veele moeilijkheden doorstaan, en zag zig, eindelijk, genoodzaakt, op raad van den Heer DE GROOT, van zijnen dienst afstand te doen.

Zie BRANDT; *Vaderl. Hist.* X. Deel.

GREVIUS, (JOANNES) voorheen Predikant te *Heusden*, werd, als behoorende tot de Remonstranten, in het Jaar 1621, in gebannen te zijn, te *Emmerik* gevat, en te *Amsterdam*, in het Rasphuis, gevangen gezet, benevens SAMUEL PRINCE. Gedurende hunne Gevangenis hielden zij, en bijzonder PRINCE, een gesprek met den Koning van *Boheemen*, en andere aanzienlijke lieden van deszeifs gevolg. Zo zeer was de Koning daar over voldaan, dat hij, in het heengaan, tot iemand zeide: *Die Man heeft verstand; maar 't is jammer, aat hij het niet beter gebruikt heeft. Ik dank God, zeide de gevangene, dat ik nog niet overtuigd ben, het kwalijk gebruikt te hebben.* Hierop nam de Koning, nevens de anderen, afscheid, met be- tooning van beleefdheid. Van eene der voornaamste Vrouwen, daar bij tegenwoordig, word verhaald, dat zij, haare driften bot vierende, de twee Predikanten, die dus geantwoord hadden, voor Oproermaakers en Landverraaders schold; waarop geen van beiden antwoord gaf, als zijnde zij, aan dergelijke bejegeningen, dagelijks, gewoon.

Het ontcomen van WELSING uit den *Haag*, van SAPMA uit de boeijen te *Amsterdam*, en van VEZARIUS te *Haarlem*, deed sommigen oordeelen, dat men voortaan deeze Gevangenen, buiten allen

allen toegang, behoorde op te sluiten. Zelfs wilden twee Regenten, dat men hun in naauwer hegtenisfe, en wel naar *Loevestein*, moest zenden, Hunne Vrienden, reeds zints eenige Maanden, hier voor bedngt, waren op middelen bedagt geweest om hun te verlossen; en, ten dien einde, met hun eens afspraak gemaakt.

Tot dat oogmerk kwam men eindelijk tot het besluit, hun met Ladders te verlossen; *SAPMA* had, al vóór zijne gevangenneeming, aangenomen, dit ontwerp ten uitvoer te brengen; maar toen mislukte de aanslag, uit hoofde van te weinige helpers. Naderhand, toen hij, in zijn Vrouws Kleederen, de Boeien ontkomen was, namen anderen, die zig daar mede bemoeid hadden, 's nachts daar van eene proeve; andermaal mistukte het, en was bijna ontdekt geworden. Dus moest men wagten tot eene betere gelegenheid. De Remonstranten, op Zaterdag, den 19 van October, zeker bericht ontvangen hebbende, dat de twee Predikanten, den volgenden Woensdag, naar *Loevestein* zouden gevoerd worden, beslooren, van nieuws, eene poging te doen. *SAPMA* en de zijnen oordeelden, nu den laatste kans te moeten wagen, en geen gevaar van Lijf of Leven te ontzien. En, zeker, buiten dit kon het niet geschieden, vermits het Tugthuis zeer hooge muuren en steile daken had, langs welke de Gevangenen moesten op en afklauteren.

De aanslag werd dan weder te werk gesteld, in den nacht, tuschen den 12 en 13 van October. Men had middel gevonden om de sleutels van de Kamers, waar in de Gevangenen zaten, te doen namaaken. Aan den buitenmuur bracht men houten ladders, zwart geverfd, om, in den duister, minder gezien te worden. Langs dezelve klommen eenige lieden naar boven, tot op het dak, waar over ze touwen leeren spanden, welke ze voorts lieten nedervallen, tot op de binnenplaats van het Tugthuis. Maar, eer men tot hier toe was gevorderd, bejegenden den beleider en helpers zo veele zwarigheden, dat zij, aan de verdere uitvoeringe, bijkans wanhoopten. Van alle kanten hoorde men zo veel geblaf van honden; 'er waren zo veele voetgangers op de been; de Nachtwachten hielden zo zorgvuldig wagt, en het aanvoeren van Ladders ging zo traag voort, dat zij het verder gaan voor dwaasheid aanzagen. Nogthans gingen ze voort,

hoe-

hoewel ze, naderhand, over hunne standvastigheid, zig niet genoeg konden verwonderen. Terwijl dan, onder dit alles, de Ladders geplant stonden, de touwen leeren over het dak gespannen waren, en de helpers daar nog aangingen, vast nederklimmende om op de binnenplaats te komen, en de sloten der gevangenen te ontsluiten, kwam iemand, die dicht daar bij woorde, met den blooten degen in de hand, aanloopen, op de geenen, die bij de Ladders stonden, schreeuwende, uit alle zijne magt: *Alarm, de Nachtdieven zoeken de Geldkist der Armen van 't Almoesjeniershuis (nu het Latijnsche School) te besteeleu, en zijn vast bezig om de ijzeren tralien te breeken.* In de verlegenheid, welke daar op volgde, deed men wat men kon, om den schreeuwer te doen bedaaren; en zeide rond uit, dat het hun te doen was om de gevangene Predikanten te verlossen, en niet om te steelen. Op dit zeggen zweeg hij stil, bleef eenigen tijd staan, zag het werk aan, en vertrok, na toewensching dat het werk wel gelukken mogt. Dit dreigend gevaar, van buiten, verdweenen zijnde, ontstond 'er een ander van binnen. Een van de Tugtelingen, die niet wel bij zijne zinnen was, riep en tierde geweldig, terwijl men aan het werk was; herhaalde reizen agter een schreeuwende: *De Arminiaanen breeken uit! de Arminiaanen breeken uit!* zelfs aan de overzijde van den Singel, daar eenigen de wagt hielden, werd dit roepen gehoord. Dan, het zij men, van binnen, hier op geene agt gaf, of, om dat hij dit meermaal, zonder dat 'er iets aan was, hadt geroepen, de helpers, althans, kwamen, eindelijk, langs de leeren, op de plaats, openden terstond de Gevangenplaatsen, haalden GREVIUS en PRINCE 'er uit, deeden hun langs de afgelaaten touwleeren, (die zij wel vast gemaakt hadden, met een koorde, welke, met een Katrol, werd opgehaald, om niet ligtelijk te ontschieten of te vallen) naar boven klimmen, tot op het Dak, en van daar langs de houten Ladders, naar beneden daalen. Hier moesten zij nog gaan door een Poort, waarvan zij ook den Sleutel hadden. Nevens hun wierden, op gelijke wijze, twee of drie anderen verlost, onder anderen nog een Jesuit, LEVINUS WOUTERS genaamd. Om des *Jesuits* wille, hadden eenige Roomschegezinde Burgers den Remonstranten de behulpzame hand geboden. Dus werden dan

GRE-

nie
, de
ge-
der-
der
Or-
en,
gt:
an
n,
de
n,
lat
en,
leei
ren-
tar,
bin-
as,
ver-
ee-
zij-
ou
pe-
is
e-
n
t
n
n
n
n

PETRUS GRIBIUS

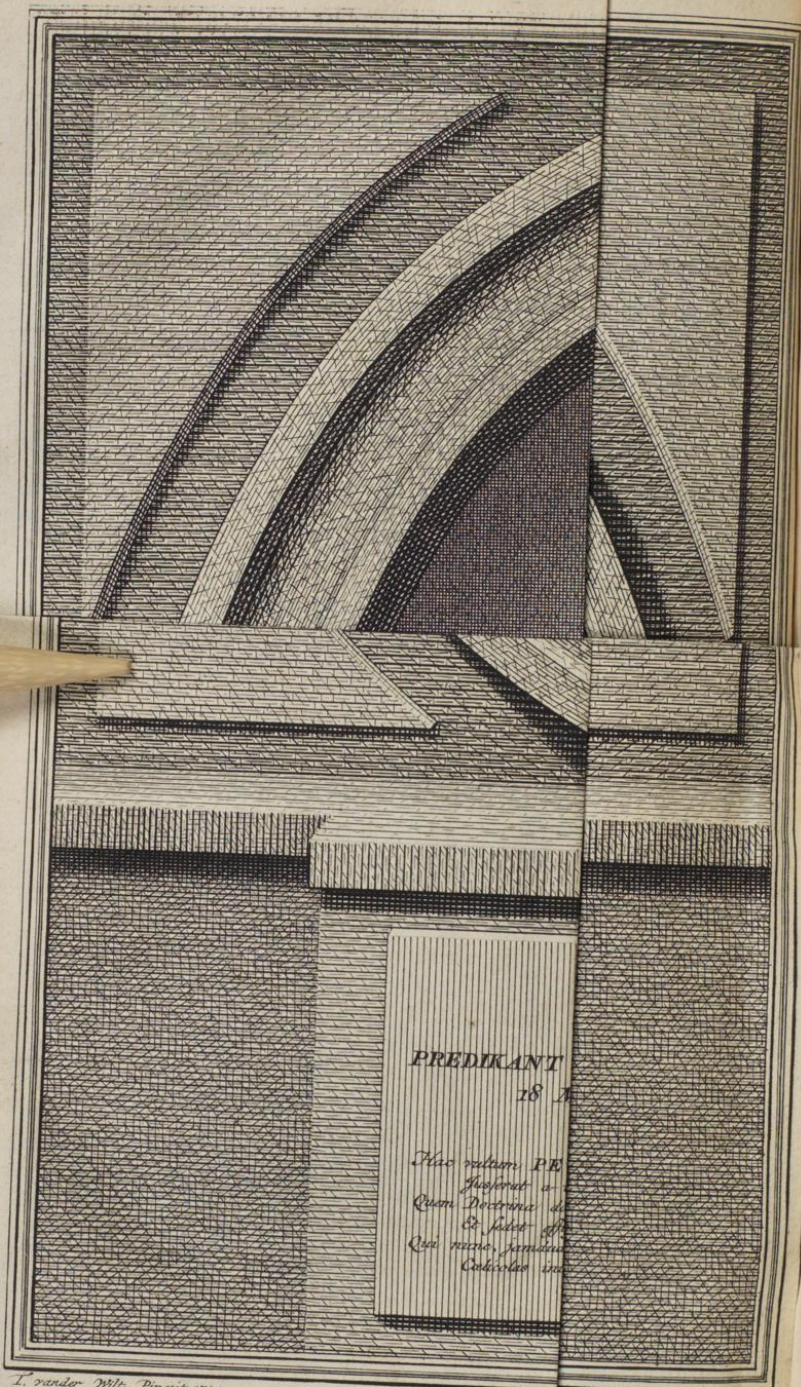
GEBOREN TE MIDDELBURCH 25 OCTOBER 1651.
 PREDIKANT GEWEEST 20 MAANDEN TE MIDLIE, 20 MAANDEN TE GROTENBROEK,
 18 MAANDEN TE HARDERWYK, 53 JAREN TE DELFT, EN ALDAAR
 OVERLEDEN 30 OCTOBER 1739.

*Hac vitam PETRI pictus in imagine GRIBI.
 Fuitque a nobis quoniam Datus est sum.
 Cum Doctrina dedit, Datus quoniam legit utrumque,
 Et fides fuit magis per ora veris.
 Qui non, penitentem ab interitu, evasit
 Caliculis non felle, arripit murt.*

CORON. JOH. VELSE.

Dus ziet men GRIBIUS naar 't Leven afgetaanst,
 Eerwaardige Aelbaerheid kinkt uit 't Munt schruiter Woon.
 Deur Geeten Godgevaant door 't Hoeren Geest bedraant
 Cal' gracie liden, Schaars by anderen te lezen,
 Daar vliende van Oceanus van Wyndad tot zyn mond,
 Als Hy tot Heil van 't Volk as 't Heeren Tompel stant.

REINIER BOITET.

PREDIKANT

18

*Hac vultam PE
Fugiet a
Quon Doctrina d
Et fides est
Qui nunc, jamten
Catholicos ita*

GR
nog
Tu
ov
vo
zen
W
lij,
wier
lijk
Am
de 2
lan
Hol
met
Vrij
ught

G
ren
toen
het
werd
Prop
met
terug
raa
1680
bende
bedan
heeft
trouw
ren,
getree
MARIA
Wel
Ma

GREVIUS EN PRINCE uit den bangen Kerker verlost, en kwamen, nog in dien nacht, bij eenigen hunner Geloofsgehoorten. In het Tugthuis miste men hun 's morgens; doch de deuren vond men overal geslooten, zonder eenig teken van breeken. Buitenshuis vond men twee Ladders, welke de helpets hadden achtergelaten.

Weinige dagen daarna schreef GREVIUS eenen Brief, waar in hij, van zijne verlossing, gewaagde, met dankzegging aan God, wien hij alleen de eer gaf van de zaak, die hem altoos onmogelijk hadt gescheenen. GREVIUS bediende de Remonstranten, te *Amsterdam*, nog eenigen tijd daarna; doch dit schuil zitten moede zijnde, begaf hij zig, in het volgende Jaar, naar *Duitschland*. Ook onthield hij zig, eenigen tijd, te *Hamburg* en in *Holstein*. Op eene reize naar *Spiers* is hij vermist, zonder dat men ooit taal of teken van hem gevonden heeft. Van zijne Vrienden werdt hij, om zijne geleerdheid, zedigheid, goeddaarigheid en andere deugden, hartlijk betreurd.

Zie BRANDT, III. en IV. Deel.

GRIBBIUS, (PETRUS) was de Zoon van P. GRIBBIUS, geboren te *Middelburg*, in 't Jaar 1651, alwaar de oude GRIBBIUS toen Leeraar der *Engelsche* Kerk was, doch van waar hij, in het volgende Jaar, als Hoogduitsch Predikant, te *Amsterdam* werd beroepen. In het Jaar 1676 werd de Jonge GRIBBIUS Proponent onder de Klasfis van *Haarlem*. Naderhand deed hij, met JACOBUS TRIGLAND, eene reize naar *Engeland*. Bij zijne terugkomst was zijn eerste standplaats, in 1677, *Middelie*; van daar werd hij verroepen, in 1679, naar *Grootenbroek*; 1680, naar *Har derwijk*; 1681, naar *Delft*, alwaar hij, (hebbende voor andere beroepen, die hem werden opgedraagen, bedankt) tot zijnen dood bleef. Deeze beroemde Kerkleeraar heeft aldaar den tijd van vier-en-vijftig Jaaren zijnen dienst getrouwelijk waargenomen, en stierf, na een rusttijd van acht Jaaren, den 30 October 1739. Hij was, te *Delft*, in den Egt getreden met DEBORA VAN HEUL; uit welk huwelijk geboren is MARIA GRIBBIUS, die, naderhand, de Egtgenoote werd van den Wel Ed. Heer ABRAM VAN BLEISWYK, Burgemeester van *Delft*.
? Mans Afbeelding gaat in Prent uit.

GRIB-

GRIBBENVORST, een der negeu Dorpen des Lands van *Kesfel*; in het Kwartier van *Roermonde*.

V. DER HOUVE, I. Deel fol. 81.

GRIETWAARDER, en GRIETWACHTER, waar van de eigentlijke spelding is *KRYTWAARDE*. Dit Ampt bestond in het opzigt over het *Kampveld*, 't welk *met krijt was afgetekend*, en in het bewaaren van de Wetten, op het Kampvechten gemaakt; welke men kan vinden bij *ALKEMADE*, over het *Kamprecht*. Dit Ampt heeft, weleer, berust, onder de Heeren *VAN WASSENAAR*; onder andere vind men, als zodanig, vermeld, *FILIPS, Heer van Wasjenaar, Burggraaf van Leiden*. Het werd te Leen bezeeten van de Graaven van *Holland*. In het Jaar 1404 werd het opgedraagen aan *JAN VAN DER WOUDE*, Heer van *Warmond*, wiens Voorouders het lang bezeeten hadden. Niet zeker is het, ondertusfchen, of gemelde Heer *FILIPS* dit Ampt, als *Burggraaf van Leiden*, dan als *Heer van Wasjenaar*, bezat. Het laatste is het waarfchijnlijkste, om dat het blijkt, uit den *Zoenbrief*, waarbij het *Burggraaffchap* wierd afgeftaan, dat hij het daarbij behouden heeft, en het, nog lang daarna, door zijne Nazaaten bezeten is, zelfs tot in 't Jaar 1444, wanneer het werd afgeftaan.

GRIETENIJEN. Dit woord komt af van het oude *Friefche* woord *GRETEN*, 't welk niet alleen betekent, iemand *aanspreken* en *begroeten*, maar ook *uitdaagen* en *beschuldigen*, ja zelfs, 't geen nog nader komt, *beoordeelen* en *vonnisfen*. *Gretman*, *Greetman*, of *Grietman*, wil dus zeggen, een *Gerechtsman*; *Hoofdrechtter*, (*Procurator Generalis*), die 's Graaven Perfoon, of dien van 's Lands Souverain, in zijn Distrikt, verbeeld, in zaaken, die de *Rechtsoeffening* betreffen, en zorge moet draagen, dat het recht wel en wettig worde gehandhaafd. Men vindt, van deeze *Grietmannen*, allereerst gewag gemaakt, in een Acte van *Verzoening der Friezen van Westergoo*, met onderwerping aan Graave *WILLEM van Holland*, van 4 Julij 1310, te vinden in het *Charterboek van Friesland*, I. Deel, pag. 149. enz. De *Grietmannen*, of, gelijk men, in die Provincie, gewoon is te zeggen; de *Grietfhuizen*, die hun Ampt,

Ampt, geduurende hun leven, behouden, worden door de Heeren Stadhouders van dat Gewest verkooren, uit eene Nominatie van drie Perſoonen, die ontworpen of gemaakt word, door de Eigenſſden van ieder Grietenij, en door de Gedeputeerde Staaten, aan den Erſtadhouder in der tijd, gezonden. Van de Bijzitters of Mederegters, heeft de Grietman het recht van Verkiezing, uit eene Nominatie van drieën, welke door de Stengeregigden gemaakt word; waarna de gekoozene, door het geheele Geregt, in den eed word genomen. Dit heeft ook plaats omtrent de Verkiezing van de *Secretariſſen*, alleen met dit onderscheid, dat zij den Eed doen aan de Heeren Gedeputeerde Staaten. De *Grietluiden* hebben, in Dijk- en Vaartſchouwen, en eenige andere zaaken, een hun alleen bijzonder aanvertrouwd gezag, maar, in alle gewoonlijke Rechtshandelingen, betreffende de *Civiele* of Burgerlijke Rechtszaaken, niet meer te zeggen, dan een Bijzitter; elk heeft daarin niet meer dan ééne Stem. Voorts is eene Grietenij zulk een District, waaraan meer of minder Dorpen onderhevig zijn, die te zamen één Gerecht uitmaaken. Dus zou men kunnen zeggen, dat de *Grietenijen*, in *Friesland*, een volkomene overeenkomst hebben met de *Ampman- of Baljuwſchappen* in de andere Provintien; 't en ware, tusſchen deeze en geene, dit aanmerklijk onderscheid plaats hadde, dat, in de laatſtgemelde, het Rechtsgebied zig mede uitſtrekt tot het Crimineele; terwijl dat der Grietmannen zig alleen bepaalt tot het *Civile*. Uit ieder *Grietenij* worden, Jaarlijks, door de Stengeregigde Opgezeetenen, twee Lieden, Volmagten genaamd, tot de Staatsvergadering benoemd: één uit den Adelftand, en één uit de Eigengeërſden; 't welk men elders noemt den *Ridder- en Boerenſtand*. Het getal dezer *Grietenijen* is niet altoos even groot geweest; zijnde nu eens meerder, en dan minder, door de ineenſmelting of ſplitzing van Districten. Thans beſtaan dezelve in een getal van XXX. Zie verder het geen, op het Art. *FRIESLAND*, hier van gezegd is.

GRIETHOORN, een *Overijsſelsch* Dorp, onder het Droſtamp van *Vollenhoven*, en, naar men wil, allereerst, in het Jaar 1312, bewoond geweest, van een deel Vreemdelingen, die op hunne
Klee-

Kleederen, van vooren en agteren, Kruisfen droegen, zig zelve, met roeden en touwen, vol knoopen, geesfelden; welke menschen tot die Sekte behoorden, die men toen, in *Hoog-en-Nederduitschland*, *Geezelaars* noemde. Deze eerste bewoonders van dit Dorp, hebben, met zwaaren arbeid, het zelve bebouwd. Ook wil men, dat zij de eersten geweest zijn, die, in deeze Geweesten, het Turfmaaken, dat zij, mooglijk, elders gezien hadden, in gebruik gebragt hebben. Ook vind men, dat **LUDOLPH**, de eerste Abt van *St. Laurens Kerk*, te *Oostbroek*, buiten *Utrecht*, aan de Nonnen, die uit dat Klooster, om de engte, verplaatst waren, een stuk Veengrond vereerde, om 'er zo veel Turf, als zij noodig hadden, uittedeelen.

Kerklijke Oudh. van Deventer, I. Deel, bl. 571. enz.

GRIETHUIZEN, een Steedje of Vlek, in den omtrek van *Westphalen*, behoorende aan het Hertogdom *Kleef*, een halve mijl boven de Stad *Kleef*. Welcer behoorde het onder het Bisdom van *Utrecht*.

GRIFFIER. Dus noemt men den eersten Minister der Algemeene Staaten, zijnde dus een Amptenaar van 't eerste aanzien. Reeds ten tijde der Graaflijke Regeering, was de Griffier een Minister van de Staaten. Hij word aangesteld door de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, en geniet de zelfde Voorrechten, als de Leden van den Raad. Ten tijde, dat de Graaven, ten hunnen voordeele, van alle Ampten, Recognitien trokken, werd dit Ampt verpagt. Dan H. H. Mog. vonden, naderhand, geraaden, bij derzelver Resolutie, van 24 en 30 Mai 1602, dit tot een Permanent Ampt te maaken.

Reeds te vooren, in den Jaare 1582, had men een Order en Reglement, op de Griffie van den Hove, gesteld, en de Jaarwedde van den *Griffier* bepaald; zie Refol. van Holl. 4 Febr. 5,

8 Maart en 23 April van dat Jaar. De verpachting bleef, echter, in stand, mids niemand daar toe werd aangesteld, dan die den Hove aangenaam, en een goed *Vaderlander* was; welke woorden men uitdrukkelijk leest in de Refol. van 4 en 26 Mai, en 24 Junij van 1583. Doch, in het gemelde Jaar 1602, den 24 Maij,

word

werd een andere Instructie voor den Griffier vastgesteld, en, bij het bepaalen van een nader Order op de *Griffie*, 8 Junij 1605, goedgevonden, dat de Griffier zou borgtogt stellen, ten genoegen van den Hove, voor zijnen Ontvangst van de Namptisfementen. In de Jaaren 1618 en 1619, werd deszelfs Wedde nader geregeld. Aan den Griffier staat, onder goedkeuring van den Hove, de aanstelling van den Penningmeester, en van alle de Klerken der Griffie, gelijk ook, met goedvinden van de Staaten, van den Substitut-Griffier. De Griffier van H. Hoog Mog. woont dagelijks derzelve Vergaderingen bij. Hij leest het Gebed, waar mede alle Vergaderingen worden aangevangen. Gedurende de raadpleevingen, zit hij aan het einde van de tafel, met gedekten hoofde; doch hij ontdekt zig, en staat over einde agter den Armstoel van den President, wanneer hij, zo als zijn post mede brengt, Brieven, Verzoekschriften, of andere Papiere voorleest. Hij stelt alle de besluiten der Staaten te Boek. Hij schrijft de Berigtschriften voor de Dienaars van den Staat aan vreemde Hoven; en de Brieven aan Uitheemsche Mogendheden. Alle de Lastbrieven, voor de Krijgsoversten en Bevelhebbers, als mede de Wetten en Plakaaten der Algemeene Staaten, worden door hem bezegeld en afgevaardigd. De besluiten van den Staat, door den *Griffier* geboekt, worden gedrukt op der Staaten Drukkerij. Hij woont ook de Onderhandelingen met de vreemde Ministers bij, daar hij zijne stem in heeft. Dit aanzienlijk Ampt is, zints den Jaare 1670, zo als wij op het Art. FAGEI, gezien hebben, door mannen van dat Geslacht, tot op heden toe, bediend. Van de Vertrekken, tot de *Griffie* behoorende, hebben wij, bij de beschrijving van 't Hof, op 't Art. 's GRAVENHAGE, melding gemaakt.

GRIFT, (DE) een der *Geldersche Beeken*, welke een zamenloop van alle *Beeken*, in die Provintie, is, alle welke, bij *Hatzem*, haar water in den *Tysel* storten.

GRIMALDI, (REINIER) van *Genua*, was, in het Jaar 1304, Admiraal van *Frankrijk*. Tot onderstand van Graaf JAN DEN II, en van de *Hollanders*, kwam hij herwaards, om de magt der *Vlamingers* te helpen dempen; loopende hij, met zijne Vloot,

de Maas binnen, en tot voor *Schiedam*: terwijl de *Hollandsche* Vloot gereed lag voor *Ceertruidenberg*. Niet lang toefde GRIMALDI, maar den voortogt neemende, voer hij langs de *Bornisfe*, een Water, welk eertijds de Landen van *Voorne* en *Putten* van elkander scheidde, tot in het *Haringsliet*, en werd van de *Hollandsche* Vloot gevolgd. Een hevige storm hield de Vlooten drie Etmaalen op. Naderhand, in het gezicht van *Zierikzee*, 't welk door de *Vlamingen* belegerd was, gekomen zijnde, vuurden de Vlootelingen, van de toppen der Masten, om den belegerden kennis van hunne aankomst te geeven; 't welk, uit de Stad, met vuuren beantwoord werd. De stilte, na den Storm, was zo groot, dat de Schepen nauwlijks een Boogfcheut wegs, op een geheelen dag, konden afleggen. Met yeele moeite naderden ze, eindelijk, tot onder *Zierikzee*, en lieten aldaar het Anker vallen. Veel werks had het in, om te voorzien in 't gebrek aan leeftogt. GUL, Graaf van *Vlaanderen*, in het Jaar 1304, kennis gekreegen hebbende van het naderen der vereenigde Vloot, liet 10,000 mannen voor *Zierikzee* leggen, en begaf zig, met de rest van het Leger, aan boord zijner Schepen, die voor de Stad ten Anker lagen. Op den 10 van de maand Augustus raakten de Vlooten aan makander, op 't *Gouwe*, tusfchen *Schouwen* en *Duiveland*, niet verre van *Zierikzee*. GRIMALDI, door de Ebbe genoodzaakt zijnde, afhouden, raakten eenige zijner Scheepen, op een droogte, voor de Stad, aan den grond, en moesten 'er, tot dat de Vloed kwam, blijven leggen. Ter nauwer nood ontkwamen ze het gevaar van verbrand te worden. De Admiraal en Jonkheer WILLEM hadden beslooten, het gevegt, niet voor 's daags daaraan, te hervatten; doch tegen den avond, met het wasfend water, kwamen de *Vlamingen* op hun af. Terfcond werden de vereenigde Vlooten in slagorde gesteld, en van de *Hollandsche* zijde, eerst uit zestig *Oestelen*, en tweehonderd *Bank-Armborsten*, en daarna uit meer dan duizend, op den Vijand gefchooten. De *Blijden*, waaruit men Steenen wierp, wierden ook, zo lang ze dienst konden doen, gebruikt; waar tegen de *Vlamingen* ook niet fchuldig bleeven. Onophoudelijk zag men de lugt vervuld met een hagelbui pijlen, waar vat het gefnor, een mijl verre, kon gehoord worden. De stranden

weër-

weérgalmden van het geroep van *Holland, Holland! Parijs, Parijs!*

In den aanval was het den *Vlamingen* gelukt, drie onzer Schepen te bemagtigen, op welke zij eene geweldige slagting aanrigtten. De *Hollanders* vermeersterden daar na een *Vlaamsch* Schip, dat dergelijk lot onderging. GRIMALDI, ziende meer te zullen kunnen verrigten, indien hij de *Vlamingers* aan boord klampte, gaf daar toe bevel. Ten zelven tijde raakten vier van zijne Schepen wederom vlot, en gingen terstond op den Vijand los, die dezelve, met allerhande handgeweer, ja zelfs met brandende houten, te keer ging. Kortom, de zege, die men op den Vijand behaalde, was volkomen. De Graaf van *Vlaanderen* werd, 's daags daaraan, door GRIMALDI, gevangen genomen; het welk het ontzet van *Zierikzee* ten gevolge had.

Zie MELIS STOKÉ. *Oude Holl. Chronijk*, enz.

GRIMANI, (HUBERTUS) anders HUBERT JACOBSZ. genaamd, gebooren te *Delft*. Van der jeugd af aan geneigt geweest zijnde, om andere Landen te bezien, begaf hij zig onder andere naar *Venetien*, alwaar hij zig aan het Hof van den Hertog wel tien Jaaren onthield, en door den Hertog met den eernaam van GRIMANI werd beschonken: welken zijne Nazaaten ook behouden hebben. Hij was een goed Pourtrait-Schilder. Maar, alzo de *Engelschen*, voor welke hij veel werkte, weinig geduld hadden, om, zo lang hij noodig oordeelde, te zitten, liep hij zomtjids wat los over 't werk heen. Dit is de reden, dat zijne laatste werken op verre na zo goed niet zijn als zijne voorige.

Hij was te *Delft* getrouwd, met GEERTRUIJ GRAUWINKEL *Fansdogter*, en stierf in den *Briel*, in 't Jaar 1628 of 1629.

Zie BLEISWIJK, *Beschr. van Delft*.

GRIMBERGEN, een der Adellijke Huizen, ten Noorden van *Rijsen*, onder *Almelo*, behoorende aan 't Geslacht van voérst.

GRIMBIJ, is, met *Mechelen*, de tweede Bank van *St. Servaas*, in *Staats-Braband*. Het Dorp van dien naam, dat ook *Daal-Grimbij* genaamd word, ligt een half uur gaans van het Dorp *Mechelen*, doch nader bij *Maastricht*.

GRIMHUIZEN, een Adelijk Kasteel, in *Staats Braband*, behoorende aan het Geslacht van dien naam, ten Westen van het Dorp *Buvel*.

GRIMOALD, Zoon van PEPIJN VAN LANDEN, was de opvolger zijns Vaders, als Groot Hofmeester in *Austrafie*. OTTO, die de Voogd of Opziender over SIGEBERT was, dit Ampt voor zig zelve zoekende te verkrijgen, maakte hem, drie Jaaren lang, zeer veel spels, tot dat hem GRIMOALD, door LEUTHARIUS, Hertog van *Zwaben*, liet afmaaken. Daarna vierde hij zijner Heerschzugt den teugel, tot zo verre, dat hij zijnen Zoon tot Erfgenaam van 't Rijk deed verklaren; doende des Konings Zoon DAGOBERT naar *Ierland* voeren, en in een Klooster steeken, in het Jaar 650 of 652, onder voorgeven, dat dezelve overleden was; waarop hij zijnen Zoon, onder den naam van CHILDEBERT, tot Koning deed uitroepen. Naderhand ontving de verraader zijnen loon: met zijnen Zoon werd hij, door CLODOVEUS, gevangen genomen en omgebracht.

Zie mijn *Amsterdams Eer en Opkomst door de Hervorming*.

GRIMOALD, Zoon van PEPYN VAN HERSTAL, was, onder de *Frankische* Koningen CHILDEBERT DEN II en DAGOBERT DEN III, Groot-Hofmeester. Hij trouwde, in het Jaar 715, met THEOSINDA, Dochter van den *Frieschen* Koning RADBOUD. In het Jaar 758, werd hij, op de begraafenis van ST. LAMBERT, door een *Fries*, RANGAR genaamd, vermoord, nalaatende een Bastardzoon TIBALD, die, onder DAGOBERT DEN III, Groot-Hofmeester was, en insgelijks vermoord werd.

Abid.

GRIM-

GRINNES. CLAUDIUS CIVILIS maakte eenen aanvang van den Oorlog, tegen de Romeinen, met hun, zo verre het Land der *Canninefaten* zig uitstreckte, van de Noordzee te verdrijven. Waarschijnlijk zou de Oorlog ten voordeele der *Batavieren* geëindigd zijn, hadde hij de Romeinen ook uit het bovenste gedeelte van het Eiland kunnen verdrijven, alwaar zij vier Vlekken bezet hielden, niet met een klein getal, maar met twee geheele Keurbenden, en de Uitheemsche Hulptroepen, zo te Voet als te Paard. Aan eene van deeze vier plaatzen, welke, door CLASSICUS, met geweld wierden aangevallen, geeft TACITUS den naam van GRINNES, zonder iets verder van dezelve aanteteekenen. In de Reiskaart van PEUTINGER word de rechte plaats van GRINNES aangewezen, als gelegen, twee gemeene Duitfche mijlen beneden *Carve*, en eene mijl boven *Lefevanum*, omtrent het Dorp REMMERTEN, en dus een weinig boven den Dijk, waardoor DRUSUS den Rhijn, die op den *Gaulischen* Oever aanstortte, beteugelde. Men kan niet twijsfelen, of het Zand, 't welk van den Oever afgespoeld was, door de kragt van den stroom, die weërom fluitte, verder naar boven is gedreeven, alzo de kromme en bijna overdwarsche stroom van den Neder-Rhijn daar wijd geweest is. Waar uit dan volgt, dat 'er tusfchen GRINNES en REMMERTEN, eenige drooge Eilandjes zijn opgekomen, waar van deeze twee plaatzen hunne naamen hebben kunnen ontvangen. GRINNES stamt dus af van GREND of GRENDEN, met welken naam de drooge gronden genoemd worden, waarop de groente zig boven het water begint te vertoonen; betekenende GRIN, in 't oud Friesch, GROEN, en GRIND, GROND.

ALTING, *Not. Germ. Inf. Part I. fol. 80.*

GRINT, GRIND, of GRIEN, een verlaaten Eilandje, omtrent twee mijlen bezuiden *ter Schelling*, digt aan de *Friesche Kust*. Voor omtrent 80 Jaaren stond aldaar nog één huis, en werd 'er nog Hooi gewonnen; doch tegenwoordig is het een Schulplaat.

GRINDT. (CORNELIS VAN) Volgens Sententie der Stad *Enthuizen*, in het Jaar 1569, om reden dat hij zijne Vrouw had

Rr 3

laa.

laaten sterven, zonder eenig Sacrement, naar de wijze der Roomsche Kerke, en voorts in stilte, bij nacht, begraven, na drie maalen, te vergeefs, ingedaagd te zijn, werd deeze man veroordeeld, in Bannissement en Verbeurdverklaring zijner Goederen.

GRISPEERE, (ANTONIJ VAN) en GERRIT VAN RATINGEN, gewezen Raaden in het Hof van *Utrecht*, en, in het Jaar 1580, woonagtig te *Emmerik*, hadden, in dat zelve Jaar, ten voordeele van *PARMA*, zig ingelaaten met *WILLEM VAN MONTFOORT*, Drost van *Hattem*, om die Stad in handen van den Koning te leveren. Niets anders hadden zij daar voor bedongen, dan vergiffenis en onderhoud voor hun en de hunnen, indien zij hierom vervolgd wierden; 't geen hun ook was toegezegd. Zo zorgvuldig beledien zij het stuk, dat veertig man, door *RENNENBERG*, naar *Hattem* gezonden, door hun werden ingelaaten. Doch de Drost en zijn Vader werden gevangen, naar *Arnhem* gevoerd, en aldaar onthoofd. De bespringers werden eerst uit de Stad, en daarna, door bekomen hulp, uit de naast bij gelegene Steden gejaagd.

GROBBENDONK, eene Baronnie, met een Kasteel, in *Brand*, tusschen *Lier* en *Herenthals*, aan de *kleine Nethe* gelegen. Ten tijde van Keizer *KAREL DEN V*, bloeide zekere *GROBBENDONK*, als Heer van *Wesemaal*, en Thesaurier Generaal der Koninglijke Finantien in de Nederlanden. Deszelfs Zoon, *COENRAAD VAN GROBBENDONK*, Koninglijke Raad, Commisfaris der Finantien in *Vlaanderen*, werd, in het Jaar 1600, Vrijheer van *Hoboke*. *ANTONIE SCHETS VAN GROBBENDONK*, Koninglijke *Spaansche* Krijgsraad, Gouverneur van 's *Hertogenbosch*, werd, in 1602, tot Baron of Vrijheer, en, in 1637, tot Graaf verheven, als ook tot Ridder van *St. Jacob*. Terwijl hij Gouverneur van 's *Bosch* was, gebeurde het zo berugte als onbezonnen gevegt, waarvan wij, op het *Art. BREAUTÉ*, gewag gemaakt hebben, in het Jaar 1600. *GROBBENDONK* werd, meermaalen, beschuldigd, dat hij zijn Volk zou hebben aangezet om *BREAUTÉ* om te brengen. Dat dit geschied zij, is bekend; maar of *GROBBENDONK* werkelijk oorzaak van dit schelmsluk

WA-

ware, is niet zeker, hoewel het ook, met grond, niet kan worden tegengefproken. Een der naastbestaanden van den vermoorden, HOCQUINCOURT genaamd, kwam, uit *Frankrijk*, te 's *Hertogenbosch*, en daagde GROBBENDONK uit tot een tweegevegt; 't welk de Aartshertog verhinderde. Manlijk gedroeg hij zig, in het Jaar 1601, wanneer Prins MAURITS den *Bosch*, te vergeefs, belegerde. Buiten de *Vugterpoort* deed hij eenige Buitenwerken opwerpen, moedigde de Burgers, op alle mogelijke wijzen, aan, en beloofde hun, binnen kort, ontzet en vergoeding van schade. In het Jaar 1603, in de maand Junij, dreef de Burgerij het Regiment van den Baanderheer VAN HACHENCOURT uit de Stad. Gedurende de Belegering, waren verscheiden Soldaaten in de Stad gekomen, en het gemelde Regiment, met de Ruiters van den Gouverneur, aldaar in Bezetting gebleeven. De Burgerij was daar over ten uitersten misnoegd; te meer, om dat zij vermoedde, dat dit Volk gemeenschap hield met de Muiltelingen te *Hoogstraaten*. GROBBENDONK scheen, over de uitdrijving, zeer misnoegd te zijn: want men vond Briefjes, van den volgenden inhoud, door de Stad gestrooit. „ Ach lieve Burgers, sta bij, of wij zijn met goed en „ bloed verlooren. De Heer van GROBBENDONK heeft gezwoo- „ ren, dat hij het ons vergelden zal, dat wij de Waalen uit de „ Stad gezet hebben; maar laat ons dat niet genoeg zijn, wij „ over de drie honderd sterk, die gezworeen hebben, dat wij „ hem vergelden zullen, dat hij met zijne Ruiteren beslooten „ had, ons van boven neêr dood te smijten; laat ons malkande- „ ren bijstaan, om hem ter Stad uit te helpen met zijn Volk, of „ wij zijn in eeuwigheid verlooren.” Doch hier kwam niets van, wyl de Stad, kort daarna, wederom, door Prins MAURITS, hoewel vrugteloos, belegerd werd.

GROBBENDONK bestierde de Stad, in meerder rust dan voorheen, tot in het Jaar 1629; in welk Jaar hem, in het zekere, berigt werd, dat Prins FREDRIK HENDRIK het voorneemen had opgevat, om het beleg voor den *Bosch* te slaan. GROBBENDONK, echter, weigerde, aan die tijding geloof te geeven, zeggende dat hij den Prins daar toe voor veel te wijs kende. Doch de tijd leerde hem het tegendeel. De Gouverneur, terwijl het Leger de Stad naderde, deed alle de zwakste plaatsen, binnen den

Wal, zo veel mogelijk, versterken, doch verzuimde, de Belegers, in het aanleggen hunner Werken, te verhinderen, als kunnende nog niet gelooven, dat de Prins het beleg van den *Bosch*, maar wel dat van *Breda*, in den zin had. Deeze ongeloofigheid was de oorzaak, dat hij de Vesting niet naar behooren met Volk en Krijgsbehoeften deed voorzien. Dit niettegenstaande hield hij het hevig Beleg uit, van den 1 Maij tot den 11 September, op welken dag de Regeering verzogt, om in onderhandeling te treden. Twee dagen daarna kwam men overeen, om de Stad, aan de Algemeene Staaten, overtegeeven.

Uit het misnoegen der Burgerij op den Gouverneur en den Voorzittenden Schepen, blijkt duidelijk, dat de Stad, uit gebrek aan Buskruit, heeft moeten worden overgegeeven. Openlijk zeiden ze: „ Men belastte ons, op zwaare straffen, onze „ huizen met Levensmiddelen te voorzien; en nu is 'er geen „ genoegzaame Voorraad van Buskruit. Wij hebben, Jaaren „ achter den anderen, geld, tot verbetering der Vestingwerken, „ moeten opbrengen; en nu zitten wij 'er toe. Wij hebben een „ rijken Gouverneur en Voorzittenden Schepen, die ons hebben „ uitgezogen.”

Zeker is het, dat GROBBENDONK van ongemeene gierigheid beschuldigd werd; en, uit de Stads Rekenboeken, is meermaalen aangetoond, dat hij en zijne Vrouw, zelfs nog gedurende het beleg der Stad, groote geschenken ontvangen hebben. Nogthans kan de roem, van een dapper, voorzigtig en kundig Krijgsheld geweest te zijn, hem niet onthouden worden; kunnende daarvan dit beleg ten getuige strekken.

Bij den uittogt, uit den *Bosch*, zag men, onder de Geestelijken, die de Stad verlieten, de Gemaalin van GROBBENDONK, verzeld van eene Minne en een klein Kind, waarvan zij, gedurende het beleg, verlost was. De Prins groette haar, en sprak haar zeer vriendelijk toe; waarbij zij eene ongemeene bedaardheid betoonde. De Krijgsknechten waren in drie hoopen verdeeld. GROBBENDONK, gezeeten op een wit Paard, had zig tusschen de eerste en tweede bende geplaatst. Hij toonde een ernstig gelaat, waarop aller oogen gevestigd waren. Bij den Prins gekomen zijnde, hield hij met denzelfen een gesprek, waarin zijne Hoogheid deszelfs gehouden gedrag, gedurende het

het beleg, ten hoogsten prees. Hij, schertsende, daarop geantwoord hebbende, *dat hij vernesteld was*, gaf zijn Paard de spooren, en reed weg.

VAN HEURN, *Historie van den Bosch*,
II. Deel.

GROEDE, korthedshalve, GROE genaamt, is het grootste en beste Dorp van het geheele Eiland van *Kadzand*, in *Staats Vlaanderen*. Het pronkt met een fraaije Kerk en een hoogen spitzen Toorn. Dit Dorp word bewoond door verscheiden *Fransche* Vluchtelingen, die 'er ook een Kerk hebben. In het Jaar 1740 is aldaar een *Luthersche* Kerk gesticht, ten dienste der *Zaltsburgers*. Wijders is aldaar een Gemeente der *Doopsgezinden*, welke, met die van *Nieuwliet*, een Leeraar hebben, wiens eigenlijke standplaats te *Aardenburg* is,

GROEN, (THEODORUS) gebooren te *Heusden*, en weleer Predikant te *Maastricht*, Schrijver van veele geleerde Schriften, en daar onder eene volledige Beschrijving zijner Geboorteplaatsze,

OUDENHOVEN, *Beschrijving van Heusden*,
bl. 188.

GROENENDAAL, een Konvent, bij *Brusfel*, in 't *Sonnienbosch*, behoorende onder het Bisdom *Mechelen*, zijnde, weleer, geweest de wooning van een Kluizenaar. In het Jaar 1417, werd dit Konvent gebragt onder het Kapittel van *Windesheim*, bij *Zwolle*, en wel bepaaldelijk onder het Bisdom *Deventer*,

GROENDIJK, weleer een Klooster, niet verre van de Stad *Bolswerd*, in de *Friesche* Grietenij *Wonseradeel*; doch, in het Jaar 1572, door het Water geheel weggespoeld. Tegenwoordig leggen, op den grond van hetzelfde, eenige Boerderijen. Een ander Klooster, van dien zelven naam, vond men, voorheen, in de Grietenij *Wijmbritseradeel*.

GROENHOUT, een Gehugt, in *Staats Brabant*, behoorende onder de *Vrijheid van Roozendaal*.

GROENENBERG, weleer een Slot of Stadhuis van de Ridders van dien naam, in de *Groninger Ommelanden*, ten Westen van 't Dorp *Middelbert*. AVA VAN GROENENBERG, of GROENENBURG, Stadvoogd van *Groningen*, was, in het Jaar 1322, het laatste Mansoir van dat Geslacht, dat bekend was geweest zedert het Jaar 1040.

GROENEVEEN, (*'t Huis*) nu *Papenburg*, gelegen in *Kenne-merland*, een half uur benoorden de *Zantpoort*, allernaast het *Huis te Velzen*, omtrent het Jaar 1565, door ADRIAAN VAN GROENEVEEN, die, in 1572, Vroedschap der Stad *Haarlem* was, gesticht, in de gedaante van een Slot, omsingeld met breede Graffen. De Stichter van dit Huis, is, in den Jaare 1573, terwijl *Haarlem*, door DON FRIDRICO, belegerd was, en hij, in een Schermutzeling, op den 20 Januarij, gevangen was, benevens QUIRIJN DIRKSZON en Meester LAMBERT JACOBSZ, beide Oud-Burgemeesteren, tot weêrwraak, op den Wal, met de beenen om hoog, aan een Galg gehangen. Op de puinhoo- pen van dit Huis, heeft de Heer KORNELIS VAN DER MEIJE, in het Jaar 1633, een schoon vierkant Huis gebouwt, en het zelve, in 1643, hoewel toen nog niet volbouwd, verkogt en opgedraagen, aan den Heer GERARD VAN PAPENBROEK, Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappij, ter Kamer *Amsteldam*, die het naar zijnen naam genoemd heeft.

In het uitgraven en diepen der Vijvers, rondsom dit Huis, zijn verscheide oude gebakken roode Steenen gevonden, met Bijbelsche en andere Historien daarop, als ook een gantsch onschonden *Jacoba's Kannelje*. Behalven verscheidene aanmerklijke zaaken, was, onder anderen, aldaar een zeer groote en ongemeene kostbaare Boekerij, zo van oude gedrukte als met de hand geschreevene Boeken, die twee Gallerijen of Kamers besloeg; als ook de afbeeldzels van vermaarde en geleerde Mannen, en veele Antique stukken Marmer, met groote kosten, uit de zeldzaamste verzamelingen van de Heeren REINST, SIX, WITSEN, HEIDANUS, GRAEVIUS en anderen, bijeengebragt. Van deze verzameling van oude Marmeren Gedenkstukken, met Aantekeningen en Uitleggingen verrijkt, was, in zijnen tijd, de kundige *Amsteldamsche* Predikant BEBBER, voorneemens, een Werk

Werk in 't licht te brengen, onder den tijtel MARMORA PAPENBURGICA; doch zijn ontijdig overlijden verhinderde de volvoering van dit ontwerp.

Zie de *Oude Holl. Chronijk*; VAN LEEUWEN, *Batavia*; AMPSING; HOOFT; SCHREVELIUS, enz.

GROENEVELDT, een Ambachtsheerlijkheid, in *Holland*, behoorende onder het Baljuwschap van *Delfland*, onder de Parochie van het *Wout*, is geweest een adelijk Stamhuis der Heeren VAN WASSENAAR, door Heer DIRK, nevens 75 morgens Lands, voor deszelfs Erfdeel, nagelaaten aan zijnen jongsten Zoon AREND, die daar mede verlijd werd, in het Jaar 1228. Deze AREND, daar na, een Slot daarop hebbende doen bouwen, heeft den naam van WASSENAAR nagelaaten aan zijnen oudsten Broeder, en dien van GROENEVELD, van deeze Hofftede, aangenomen. Hij nam tot zijn Wapen, *drie wasfende Maanen op een Groeneveld*. Dit Ambacht word, in de oude Brieven, genaamt *de la Harnesch*. In het Jaar 1409, werd daar mede verlijd, JOHAN VAN GROENEVELD. Doch deeze, de zijde van Vrouw JACOBA volgende, werd, in het Jaar 1420, zijn Slot, met meer andere Huizen, ten grond toe afgebrand, maar naderhand weder opgebouwd. Dit *Groeneveld* grenst, ten Oosten, aan het *Wout*, in de *Groeneveldsche Watering*; ten Zuiden, aan den *Lierweg*; ten Noorden, aan de *Zwet*; en ten Westen, aan den *Naaldwijkfchen weg*. In zijne Polders befaat het omtrent 300 Morgens. 't Slot *Groeneveld* is thans veranderd in een fraai steenen Boerenhuis.

GROENEVELD; (REINIER VAN OLDENBARNEVELD, *Heer van*) zie OLDENBARNEVELD (R.)

GROENEVELD, (JONKHERR AREND VAN) was, in het Jaar 1587, een manmoedig verdediger van *Sluis*, toen het, door den Hertog VAN PARMA, belegerd was.

GROENEWEGEN, een der achttien verdronken Dorpen, in *Roemerswaard*, in *Zeeland*.

GROE-

GROENEWEGEN, (MR. SIMON VAN DER MADE) Leeraar in de beide Rechten, en Secretaris der Stad *Delft*; alwaar zijne Voorouders, veele Jaaren, aanzienlijke bedieningen bekleed hadden. Hij heeft den roem nagelaaten, van, door zijn kunde in de Rechtsgeleerdheid, deeze Landen grooten dienst gedaan te hebben; bijzonder door het schrijven zijner twee Boeken, waarvan het eene ten tijtel voert: *Aanmerkingen op de Hollandfche Rechtsgeleerdheid van H. de Groot*; en het tweede: *Traëtatus de legibus abrogatis in Hollandia vicinisque Regionibus*, in 4to.

Hij overleed, den 5 Julij 1652, in den ouderdom van ruim 39 Jaaren,

BLEISWIJK, *Beschrijving van Delft*, pag. 834.

GROENEWEGEN, (HUIG JANSZON VAN) een der Voorzaaten van den zo evengemeldten Heer VAN GROENEWEGEN, was, in het Jaar 1573, Burgemeester der Stad *Delft*, en den Roomschen Godsdienst nog toegedaan. BOSSU, zegt zig van hem te bedienen, om den Prins VAN ORANJE gevangen te neemen; doch de bringer van den Brief, een gevangen Soldaat zijnde, stelde dien in handen van den Heer VAN BATENBURG, die hem aan den Prins bezorgde. De Burgemeester, bij den Prins ontboden zijnde, verklaarde zijne opregtheid, met God aan te roepen tot getuige van zijne onschuld; zeggende verder, geen meester van de Pen van BOSSU te zijn. De Prins hervatte, dat zijne trouwe zou blijken, indien hij BOSSU zelven in de laagen lokte, welke hij voor anderen bereid had. Maar ook hierop betuigde de Burgemeester, dit van zig zelven niet te kunnen verkrijgen; waarop de Prins hem, eenigen tijd, in zijn huis, deed in verzekering houden, doch eerlang wederom ontslaan.

BOR, VI. Boek, bl. 315 en 318.

GROENEWOUDE; zie AMELISWAART.

GROENEWOUDE, eene Riddermaatige Hoffstad, in 't Sticht van *Utrecht*, ruim een kwartier uur ten Noordwesten van de Kerk van *Woudenberg*. Deeze Ridder-Hofftede schijnt gesticht te

te zijn, in 1382, door eehen WILLEM VAN GROENEWOUDE, op de plaats van het Kasteel *Woudeberg*. Zijne Nazaaten bezaten het, tot in het Jaar 1495; in welk Jaar het, door LUBBERT VAN GROENEWOUDE en deszelfs Zoon, werd overgedraagen aan ERNST TAATS VAN AMERONGEN, in wiens Geslacht het gebleeven is, tot dat WILLEM TAATS VAN AMERONGEN, *Heer van Giesfenborg*, in 1643, het aan den Leenheer opdroeg, ten behoeve van MARIA HONDELING, Weduwe van DIRK VAN ECK VAN PANTALON, Heer van *Lauwenregt*, die het, ten zelve dage, opdroeg aan haaren Zoon, GERARD VAN ECK VAN PANTALON, Heer van *Oud-Broekhuizen*. Deeze gaf dit Huis, in 1670, wederom over aan HENDRIK JACOB VAN THUIJL VAN SEROOSKERKEN, *Heer van Zuilen*, door wien het, ten volgende Jaare, werd opgedraagen aan de Weduwe van GIJSBERT VAN HARDENBROEK, die het terstond wederom overgaf aan haaren Zoon, GIJSBERT JOHAN VAN HARDENBROEK, die, wegens *Groenewoude*, in 1674, als Lid der Edelen beschreeven werd. Naderhand verkogt hij het aan BARTHOLOMEUS DE GRUITER, Raad in de Vroedschap der Stad *Utrecht*. Vervolgens is het aan andere Geslachten overgegaan. Het Huis vertoont zig als een ouderwetsch Gebouw, met drie scherpe Gevels, en legt in een ruimen Vijver, omringd van aangename Laanen en Bosfchaadjen.

GROENINCX, (EGIDIUS) was, in het berugte Jaar 1672, bij het schrikverwekkend oproer, dat toen, te *Rotterdam*, plaats had, een der Burger-Kapiteinen, die zig aller achtung waardig maakte, door het beschermen van eenige Leden der Regeering op het Stadhuis, tegen de woede van het moordenplonderziek graauw.

GROENLO; zie GROL.

GROESBEEK, (... *Heer van*) was, in het Jaar 1567, Lid van den Grooten Raad te *Mechelen*. Hij werd, in dat zelve Jaar, door de Landvoogdesse, benevens JORIS RATALLER, benoemd, als Afgezant naar *Denemarken*, om den Koning van de verhooging der *Zondsche Tollen* afteemaanen; doch zijn

Ge-

Gezantschap was vrugteloos. In het volgende Jaar bekleedde hij, voor den Graave VAN ARREMBERG, het Stadhouderschap van *Groningen*.

BOR, IV. Boek.

GROESBEEK, een Dorp en Heerlijkheid, in het Kwartier van *Nijmegen*, tuschen die Stad en *Kraanenburg*. Hier is een Predikant, die ook te *Schenkenschans* dienst doet.

GROESTRA, eene Edele Staate, in *Friesland*, na bij het Dorp *Marsum*, in de Grietenij *Menaldumadeel*.

GROET, een klein Dorp, in *Noord-Holland*, twee en een half uur van *Alkmaar*; zijnde het uiterste Dorp van *Kennemerland*, ten Noorden van het Dorp *Kamp*, waarmede het, in 't Kerklijke, vereenigd is.

GROL, of GROENLO, is de vijfde Stad van 't Kwartier van *Zutphen*, leggende omtrent vier uren gaans, ten Z. O. van *Lochem*, aan het Watertje de *Sluik*, dat, een weinig beneden *Borculo*, in de *Berkel* valt. Voortijds was dit een Steedje, voorzien van goede en regelmatige Vestingwerken; doch tegenwoordig is alles geslegt, zelfs tot de Poorten toe; zo dat het nu genoegzaam een open Vlek is. De naam van *Grol*, of *Groenlo*, word afgeleid van een groene hoogte, die rondsom met boomen bezet was. In oude Graaflijke Brieven draagt het den naam van *Grunlo*; doch, reeds in 't Jaar 1236, werd het GROL genaamd.

Van ouds her was GROL eene Heerlijkheid, voorzien van hooge gerechtigheid, behoorende aan den Huize van BORKULO. OTTO DE III kocht dezelve, in het Jaar 1235, van HENDRIK VAN BORKULO. Door REINOUD DEN II. werd het met muuren omringd. In 1550 deed KAREL DE V het, met nieuwe Graf ten en Wallen, versterken. Na de *Gentsche* Vrede voegde zig GROL aan de zijde der Staaten. Maar na dat RENNEBERG afgevallen was, bragt hij dit Steedje ook weder aan de *Spaansche* zijde. MAURITS belegerde GROL, in 1595, doch, met beter uitflag, twee Jaaren daarna; de Stad ging toen aan hem over, den

den 27 September 1597, en bleef aan der Staaten zijde, tot in 1606, wanneer SPINOLA het bemagtigde. In 1627 onderging *Grol* een zwaar beleg, van Prins FREDRIK HENDRIK, waarvan de omstandigheden door den vermaarden H. DE GROOT, breedvoerig, en in fraai Latijn beschreeven zijn. *Grol* bleef, van dien tijd, tot in het Jaar 1672, aan der Staaten zijde, wanneer het den Bischof van *Munster* in handen viel. Na de verovering, in 1627, was *Grol* merklijk versterkt en met goede Bolwerken voorzien. De *Munsterschen* bleeven 'er in, tot 1674, wanneer zij, na de Vestingwerken geslegt te hebben, 'er weder uitrokken. In het Jaar 1747, hielden vier Kompagnien *Hanoverschen* aldaar, eenigen tijd, hun verblijf. Ook werd 'er, in dat Jaar, een Kerk of Klooster ingewijd. In het Jaar 1750, ontstond aldaar eene verre uitzierende verwijdering, tusschen de Leden van den Kerkenraad, wegens het bevallen van de Bruid van zekeren Ouderling; doch de zaak werd in der minne bijgelegd. In de jongste beroerten van Nederland, heeft *Grol* rijkelijk zijn aandeel gehad, naardien verscheidene Burgers aldaar zeer misnoegt waren op den Burgemeester ABBINK. Maar alzo wij voorneemens zijn, dit alles naauwkeurig te beschrijven, in een bijzonder Werk, onder den tijtel van *Zaaken van Staat en Oorlog, zedert het Jaar 1780 tot heden*, en met authentique Stukken alles aan te wijzen, gaan wij nu over om *Grol* nader te beschouwen.

De Regeering aldaar bestaat uit een Kollegie van zeven Burge-meesters, Schepenen en Raaden, en één Secretaris. De Regter over het Ampt van *Grol*, zo wel als de andere Regenten, worden door den Stadhouder in der tijd aangesteld. De Admiraliteit van *Amsteldam* houd aldaar een Kommissie ter Recherche. De aldaar zijnde Gebouwen zijn oud en vervallen, schoon 'er nog eenige zijn, die een tamelijk goed aanzien hebben. De Hervormde Kerk word door twee Predikanten bediend. Ook hebben 'er de Roomschegezinden eene Staatie, die door een wae-feldlijk Priester bediend word.

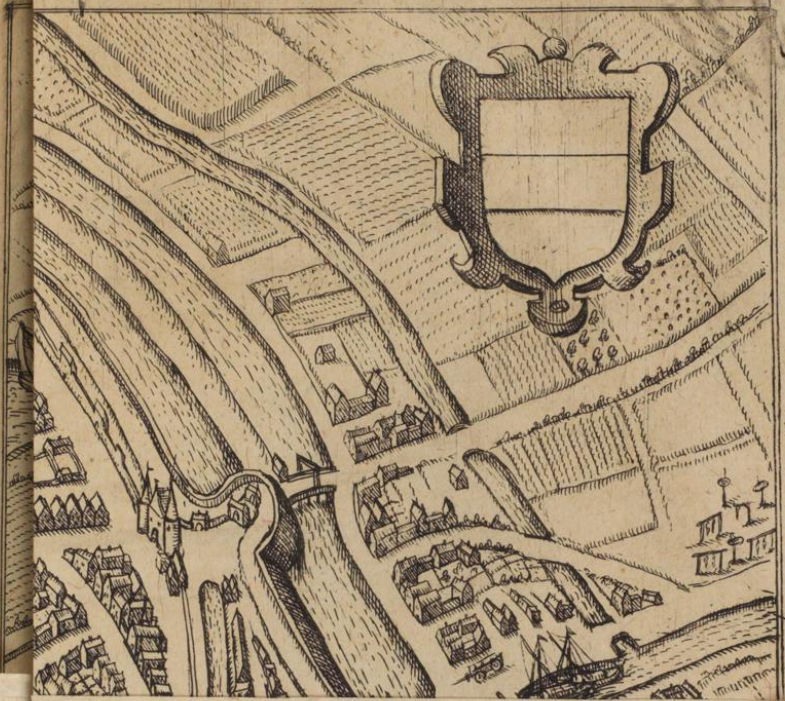
GROLLENHOUT; zie BALLERHOUT, *Regtbank te Rolde*.

GROL-

GROLLO, een Buurt, ten Zuiden van *Rolde*, in 't Landſchap *Drenthe*, alwaar, eertijds, in het nabij geleegen *Bosch*, onder den blooten Hemel, de algemeene Vergaderingen der *Drenthſche* Landſtanden gehouden werden. 'Er waren, daar ter plaatze, gaten in den grond gemaakt, voor elk naar zijnen rang, om daarin te zitten; dan naderhand zijn die Vergaderingen gehouden in de Kerk te *Rolde*.

GRONINGEN, GRONNINGEN, GROENINGEN, GRUNINGEN OF GREUNINGEN, in het Latijn *Groninga*, *Groningia*, *Gruninga*, en *Gruningia*, eene fraaije, ſterke en welbewoonde Stad, in het Noorderdeel van *Nederland*, tuſſchen de *Eems* en de *Lauwers* gelegen; hebbende ten Zuiden, het Landſchap *Drenthe*; ten Westen, de Provintie van *Friesland*; ten Noorden, de *Wadden* en Eilanden aan de *Noordzee*; en ten Oosten, den gemelden *Eemſtroom* en *Ooſt-Friesland*, en maakende met de Dorpen, de *Ommelanden* genaamd, eene der zeven Vereenigde *Nederlaſdſche* Provincien.

Deeze Stad word, ten aanzien van haare eerſte beginzelen, voor zeer oud gehouden, en zelfs niet alleen voor de oudſte Stad van *Friesland*, maar ook van de gantſche Zeekust over den *Rhijn*. Zij heeft haaren naam echter niet ontleend van eenen GRUNUS, gelijk eenige Fabeldichters willen, voorgeevende, dat zekere FRISO, 313 Jaaren vóór Christus Geboorte met de zijnen in dit Geweſt zou gekomen zijn, het welk nu *Friesland* genaamd word; dat dit Volk, ten opzigte van zijnen Godsdienst, een Opperpriester, zo veel als Opperhoofd, en eerſte der *Druïden*, had, HAIJO genaamd; dat dezelve twee Zoonen had, GALO en MANNUS, geheeten; van welker eerſten GRUNUS zou geſprooten zijn, dewelke omtrent 136 Jaaren vóór Christus geboorte, in *Friesland*, een Kasteel bouwde, naar hem *Grunusbirgen*, of *Grunusburght* genaamd; waarbij naderhand eenige Huizen zouden gebouwd zijn, en dus GRONINGEN alſengs in de geſtate van een Dorp geraakt. Dit gantſche verhaal is zonder bewijs, en word deswegen met reden voor een verdichtzel gehouden. Waarfchijnlijker, zo niet geheel zeker, is het geen de geleerde MANSO ALTING, een Man, die zijn Vaderland, door eenen onvermoeiden vlijt, in het naſpeuren van
des

amp
ndier
nzf.
last-
ng,
ge-

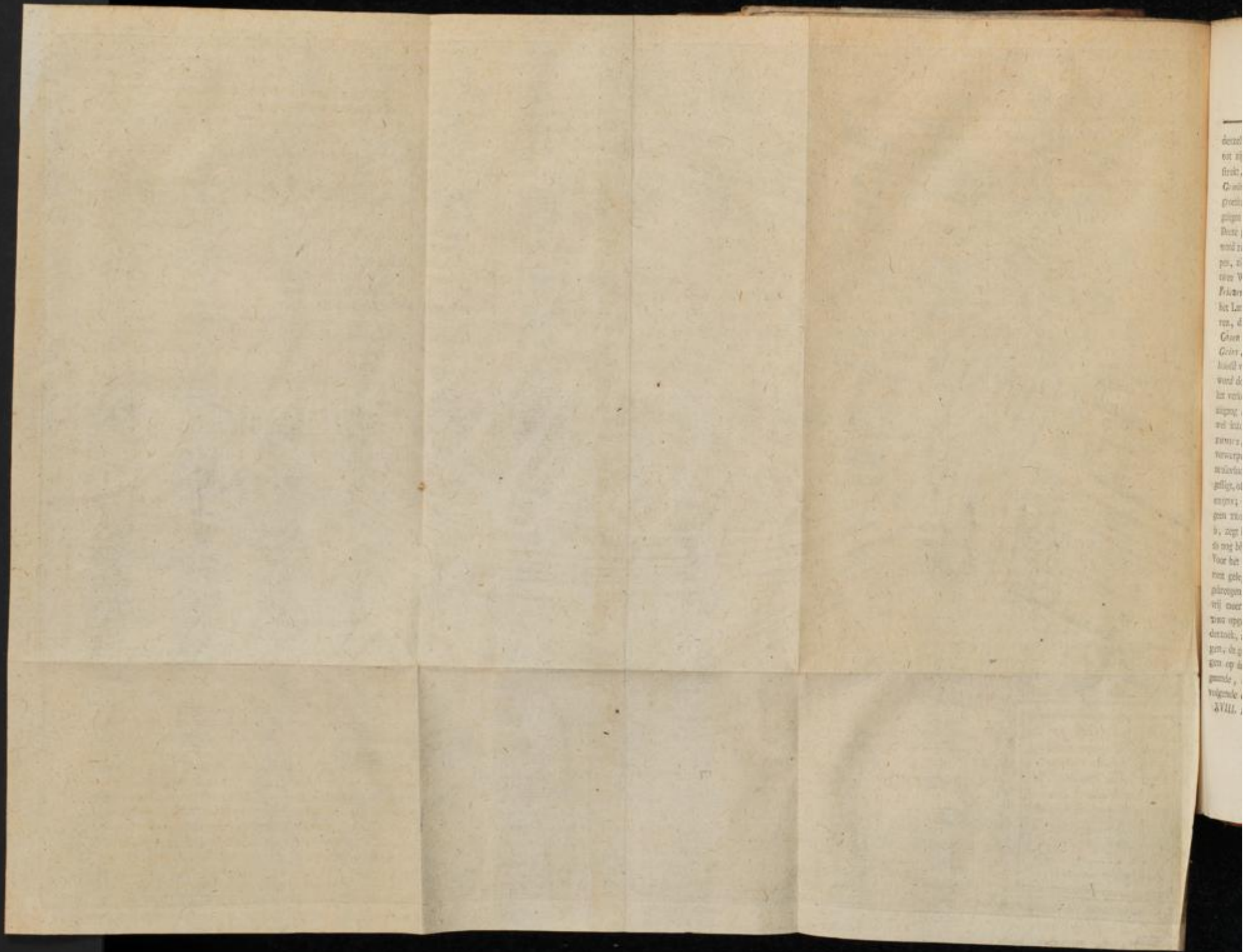
of
gg,
in
de
ven-
en,
den
de
de

n,
the
ver
ran
en-
ner
es-
de-
lle
er
js
s-
im
nd
al-
er-
es
e,
le
un
as

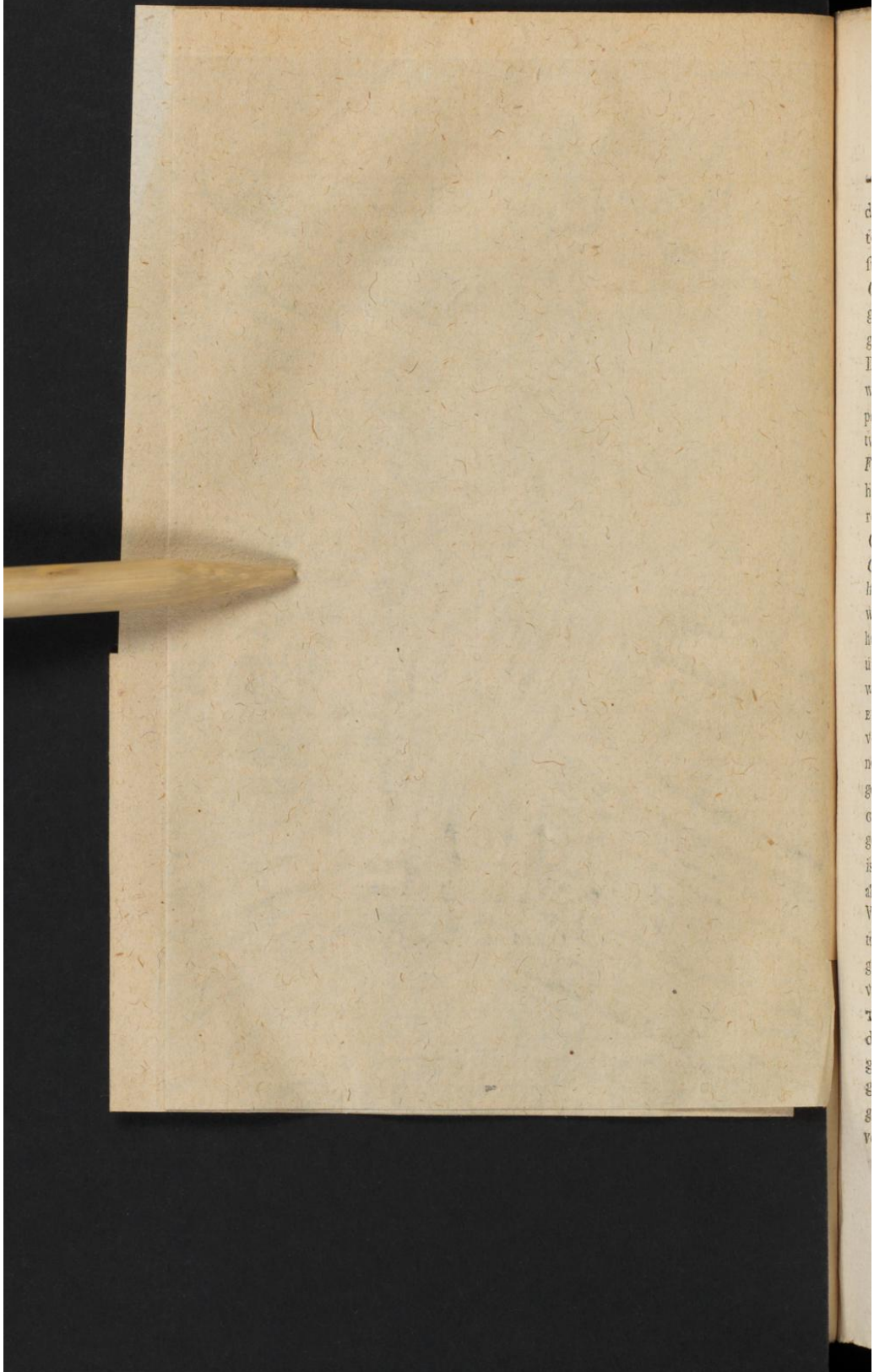
GRONINGA opulenta
 populosa, et valde contra
 hostiles insultus munita
 Ptolemei urbs Ptolemei Phi-
 leum, constructa et denomi-
 nata a Grynno Antenoris
 Regis Francorum fratre.
 Anno ante incarnationem
 Christi. CCCLXXVII. ut
 Humbaldus scribit.

den
er m
frukt.
G
p
p
B
w
p
v
F
h
r
G
G
h
w
h
s
s
g
e
g
b
d
V
r
p
v
v
d
g
g
g
v
v
v

d
t
f
e
s
I
W
P
t
F
h
r
C
H
w
h
u
w
E
v
n
S
C
S
h
a
V
t
s
v
T
c
S
S
V

deszelfs oudheden , en het ontdekken en verklaaren van veele tot zijnen tijd toe onbekend geweest zijnde zaaken ; tot roemt frekt , aangaande deeze naamreden opgeeft , namelijk , dat *Groningen* of *Groeningen* zijnen naam heeft gekreegen van de groenheid der Velden , tusfchen de twee Vloeden of Rivieren gelegen , waar van zij , gelijk gezegt is , een hoogen rug beflaat. Deeze gelegenheid , dus vervolgt die naauwkeurige Schrijver , word zelfs niet duister te kennen gegeven door het Stads Wapen , zijnde een groene ftreek , of Veld , dat midden tusfchen twee Wateren of Vloeden is uitgestrekt : want *Groen* , bij de *Friezen* , *Grien* genaamd , word van de *Duitschers* , die dieper in het Land wonen , *Gruin* of *Grun* geheeten , en van de anderen , die langs de Stranden , of aan de Zeekust , woonachtig zijn , *Groen* of *Gron* ; waar van daan de verfcheide benamingen van *Grens* , *Grunngen* , *Groeningen* , *Groningen* , enz. aan het hoofd van dit Artijkel aangehaald , gekomen zijn. *Greuningen* word door de wandeling alleen van de *Hollanders* gezegd , door het verkeerd uitspreken van de *Saxifche* tweeklank *oe*. Maar de uitgang *ing* is bij ons , gelijk op veele plaatzen in *Duitschland* , wel inzonderheid een merkletter der Geflachtsnaamen. *UENO EMMUS* , fchoon de naamreden van de groenheid der Velden niet verwerpande , fchijnt echter meer zin te hebben in eene van zijne uitvindinge. Namelijk , hij is 'er niet vreemd van , dat *Groningen* gefligt , of ten minfte beheerscht is geweest door eenen *GRUNUS* , of *GRIJNS* ; doch geen Indiaanfchen *GRUNUS* ; geen *FRISOOS* Neef ; geen *TROJAAN* ; maar een Inlander en een gebooren *Fries* ; en dit is , zegt hij voorts , mogelijk de reden , dat *Groningen* dikwijls (zo als nog bij de *Friezen*) *Griufe* , of *Grenfe* , is genaamt geweest. Voor het overige doet hij gelden , dat meer plaatzen , hier omtrent gelegen , haare benaming van brave en deftige Liederen gekreegen hebben. Doch men twijfelt niet , of de Lezer zal vrij meer fmaak vinden in de naamreden , door den Heer *ALTING* opgegeeven. Men zal hier , echter , tot befluit van het onderzoek , aangaande den naamsoorfprong dezer Stad , nog bijvoegen ; de gedagten van den Heer *H. V. R.* in zijne Aantekeningen op de *Oudheden en Gefichten van Groningen* , dien aangaande , en het oordeel daar over aan den Lezer overlaaten , volgende daar omtrent het zedig voorbeeld van den Schrijver

zelve. Het staat dan, volgens dezen Schrijver, te weten, dat *Gronna*, *Gronnia*, en *Grunna*, naar de opmerking van BOLANDUS (bij DU CANGE, op het woord *Gronna*, bij de Latijnisten der middelste Eeuwen, *Veen*, of *Veenland*, en zomwijlen ook *Moeras* betekent, het welk de Schrijver door eenige plaatsen in de Latijnsche taale bewijst. Van dit *Gronna*, of *Grunna*, hebben, volgens het getuigenis van DU CANGE, zommigen de naamen van *Groningen*, in *Friesland*; *Gronaw*, in het Land van *Brunswijk*, en *Groningen*, in het Bisdom van *Halberstad*, afgeleid. Hij besluit hier op, met deeze woorden: „ Was de naamreden van *Groen* niet in den weg, dan „ zou die van *Gronna*, of *Grunna*, al vrij in bedenking komen, en doet het *mischien* evenwel.”

Wat voorts de Oudheid van *Groningen* betreft, de Heer ALTING (P. I. *Germ. Inf.* p. 48) heeft waarschijnlijk niet gedoeld in zijne meening, dat de Stad *Groningen* het Kasteel of de Vesting is, welke de Veldheer der Romeinen CORBULO bouwde, om de *Friezen*, die weder onder de gehoorzaamheid van het Roomsche Rijk gekomen waren, in bedwang te houden. GERMANICUS, van voorneemen zijnde de *Cheruscen*, zig omtrent de *Weser* onthoudende, den Oorlog aan te doen, vertrok, van het Eiland der *Batavieren*, met zijn Voetvolk, op duizend Schepen, zijn vaart neemende op *Drusus* Gragt en den *Ysfel* tot in een *Meir*, het welk hedendaags te *Zuiderzee* is, welcher wateren ter dier tijd nog zo wijd uitgestrekt niet waren, als zij tegenwoordig zijn. Van daar begaf hij zig in den *Oceaan*; en de Kusten langs vaarende, kwam hij aan den mond van den *Eems*, alwaar hij zig met zijn Volk ontscheeptte. PEDO, Generaal van de Ruitertij, nam een anderen weg, en trok door *Friesland* en het Land van *Groningen*, het welk daar aan vast was, en kwam, met zijne Benden, mede op de Oevers van den *Eems*, daar de bestemde algemeene vergaderplaats was. Hier was een kleine Haven, met een Kasteel, dat den naam van de Rivier had, waarin de Vloot;geduurende den Veldtocht, gelaten werd. Deeze Haven en dit Kasteel, of Stedeke, wierden veeltijds verkeerdelijk genomen voor de Stad *Emden*, die zo oud niet is, en eerst vermaard is geworden door haaren grooten Koophandel, als de andere. Maar deeze twee Steden waren

ge.

gelegen aan de twee verscheide zijden van de Rivier, waar van zij haaren naam ontleenden; en die, daar GERMANICUS zijn Voetvolk ontscheepte, buiten allen twijffel, aan deeze zijde van den *Eems*, en aan den kant van *Groningen*, nademaal de Ruitertij te Land door *Friesland* zich kwam voegen bij het Voetvolk, het welk daar ontscheept was. Men had als toen nog geene Dijken, om het geweld en de overstromingen van de Zee en van den *Eems*, welks mond zeer wijd is, te keeren; zo dat de *Romeinen* hunne winterkwartieren langs die Rivier niet houden; of sterke bezettingen laten konden, maar genoodzaakt waren, te rug te keeren; en zij leden zelfs onder weg al veel, door den hevigen wind, en 't opzwellen van de Zee: waarom zij hunne wijk namen in een Dorp in 't Land van *Groningen*, 't welk hooger was dan andere, en daar GERMANICUS, met eenige Keurbenden (*Legiones*) voor uit getrokken zijnde, hen verwagte. *Friesland* en *Groningen* hadden de magt niet, de minste beweging te maaken, zo lang de Krijgsbenden van GERMANICUS, die, van het bedwingen van hunne nabuuren, waren te rug gekomen, zo nabij waren. Maar het leed niet lang, of daar geschiedde een algemeene opstand; de Benden der *Romeinen* werden geslagen, en CORBULO, in den Jaare 48 van de gemeene tijdrekening, herwaarts gezonden, om de Volkeren van *Oost-Friesland* en het Hertogdom *Breemen* weder tot gehoorzaamheid te brengen. De *Friezen*, door zijne komst en de gestrenge straffen, die hij oefende, overal, wie hem dorst wederstaan, ten uitersten verbaasd, zonden Afgezanten aan hem; beloofden zig zijner gehoorzaamheid te onderwerpen, en gaven hem Gijzelaars voor hunne getrouwheid. Hij nam deeze gelegenheid waar, om zig meester van *Friesland* te maaken, en verdeelde het in Kwartieren; hij gaf de oude en nieuwe Inwooners zeker gedeelte Land, en bouwde eene sterkte, om hen in toom te houden. M. ALTING meent, gelijk zo even gezegd is, dat deeze Vesting gelegd werd ter plaatze, daar tegenwoordig de Stad *Groningen* legt, om dat het eene welgelegene en gemaklijke plaats was, op den weg tot CORBULO, en niet verre van het Steedje *Eems*, daar deeze Veldheer zig bevond, wanneer de *Friezen* hem hunne Gezanten toezonden, en van waar hij het oog kon hebben, te gelijk op het bouwen van deeze sterkte, en op het onderbrengen van de Vol-

keren, die aan de overzijde van de Rivier woonden. Het geen deeze gisfing waarschijnlijker maakt, is, de groote overeenkomst, welke men bespeurt tusschen de Regeering van 't oude Rome en die van Groningen. Daar is een Raad of Senaat, die het oppergezag heeft; daar zijn Burgemeesters (*Consules*); een Hoofdschout (*Prætor*); Zede- of Tuchtmeesters (*Censores*); Wijk- of Bouwmeesters (*Ædiles*), en zelfs heeft men 'er, als het de nood vereischte, 'een Oppergezaghebber (*Diclator*) gemaakt. Maar voornamentlijk zijn 'er verscheide Wetten in deeze Stad in gebruik, de welke uit die van de twaalf Tafelen schijnen genomen te zijn. Het was eene Wet der twaalf Tafelen, dat de Hoofdschout de Procesfen vóór den middag moest oordeelen; dat de naaste Bloedverwant van minderjarige Kinderen, die hunnen Vader kwamen te verliezen, de Voogdij over dezelve moest op zig neemen; dat men op geen Begravenisfen mogt drinken, en dat de uitspraaken van het Volk van een volstrekt gezag zijn. Men vind, echter, niet veele Roomfche gedenktekenen in Groningerland; doch dit komt misfchien om dat de Romeinen, op 't bevel van den Keizer CLAUDIUS, hunne troepen uit Duitschland trokken, en hunne Guarnifoenen naar den Rhijnkant zonden. Het is niet wel te zeggen, of de Vesting van CORBULO eene Stad is geworden; en hoewel verscheide andere plaatzen, daar de Romeinen hunne Bezettingen, en Tuigen Wapenhuizen hadden, het geluk van dusdanige voordeelige verandering gehad hebben, men kan nogthans niet verzekeren, dat het ook zo met deeze sterkte gegaan is. HEDA verhaalt, dat de Normannen in hunne strooping, in 't Jaar 837, drie plaatzen verwoestten, welke vermaard waren door haaren Koophandel en haare Jaarmarkten, te weeten: Antwerpen, bij de Schelde, *Vilva*, digt aan de Maas, en Groningen, op den Oever van den Eems. Antwerpen is genoeg bekend; maar naardien 'er in dien tijd geen plaats nabij de Maas was, in welke een Jaarmarkt gehouden, en groote Koophandel gedreeven kon worden, dan alleen *Vlaardingen*, schijnt het, dat men voor *Vilva* zou moeten leezen *Vlaardinga Viltorum*. Ook mist de Schrijver in de gelegenheid van Groningen, als zijnde niet, gelijk hij zegt, op den Oever van den Eems: en zo zou hij mede hebben kunnen mistasten in den naam van deeze Stad, die niet aanmerke-

kelijk werd, noch bemuurt is geworden voor langen tijd na de gezegde strooping, gelijk zo aanfonds zal gezegd worden. Ook blijkt het gezegde uit den Giftbrief van Keizer HENDRIK DEN III, ten behoeve van de *St. Martenskerk te Utrecht*, waar bij hij, na verscheidene overweegingen wegens 't goed gebruik, 't welk men behoort te maaken van de aardfche Goederen, met die aan God, van wien men dezelve ontvangen heeft, weder te geeven, aan de gemelde Kerk, in den Jaare 1040, geeft een Landgoed, dat hem toebehoorde in *Villa, Groninga nuncupata*, in het Vlek *Groningen*, gelegen in het Landschap *Drenthe*, met de Huizen, Velden, Weiden, bebouwde of onbebouwde Landen, Leenschattingen, enz. Het is zeker, dat het woord *Villa* in dien tijd zeer zelden eene bemuurde Stad betekende, maar gemeenlijk genomen werd voor eenige Huizen, bijeen staande, die een Dorp of Vlek uitmaakten. In de elfde en twaalfde Eeuw werd *Groningen* eene Stad van vermogen en aanzien, en omtrent den Jaare 1110 met muuren, torens en poorten omringd: doch GODEBALD, XXII Bisfchop van *Utrecht*, noodzaakte de Inwooners, in den Jaare 1112, de zelve weder af te breeken, hen voorts verbiedende dit werk ooit weder te onderneemen, ten zij de *Utrechtsche* stoel, aan welken deeze plaats, als boven gezegt is, in den Jaare 1040, door Keizer HENDRIK DEN III gegeven was, daar in had bewilligd. De plaats moet, egter, kort daar na wederom versterkt en in staat gesteld zijn om een beleg te kunnen uitstaan: want de Inwooners, in den Jaare 1166, tegen GODFRIED VAN RHEENEN, Bisfchop van *Utrecht*, opgestaan zijnde, kwam FLORIS DE III, Graaf van *Holland*, tot zijne hulpe, verlostte hem uit de handen der Inwooners, die hem bezet hadden, en belegerde de Stad, welke hij met veel moeite poogde te vermeesteren; doch waar toe hij niet kon geraaken. Keizer FREDERIK gebruikte zijn gezag om een einde van deezen Oorlog te maaken, en verzoende, door BEINOLD, Bisfchop van *Keulen*, de Burgers met den Bisfchop, en vervolgens den Bisfchop met den Graave van *Holland*, die te zamen oneenig geworden waren over den eigendom der Landen, strekkende van *Groningen* tot aan de Rivier de *Lawwers*. FLORIS hield staande, volstrekt meester van dezelve te weezen, om dat zij hem door zommige Kei-

zers gegeven waren. De Bisfchop bragt van zijnen kant andere giften te voorschijn, waar bij hij aantoonde, dat hij de wettige Eigenaar van een gedeelte van deeze Landen was. De Keizer beslegte het gefchil in diervoegen, dat zij voor het toekomende de inkomsten te zamen zouden deelen, en dat zij derhalven een Burggraaf zouden verkiezen, die de beheering daar van zou hebben; dat zij malkander over de keur van den perfoon niet kunnende verstaan, dezelve door hem zou worden benoemd; dat voorts beide in de maand van Maj te *Groningen* zouden komen, om de verdeeling van den ontvangst te doen, en daar niet langer verblijven dan zes weeken, de een om den Geestelijken dienst te verrigten, en de ander om de Burgerlijke zaaken te beschikken. Hier uit blijkt dan niet alleen, dat *Groningen* toen eene bemuurde Stad was, die een Leger kon wederstaan, en een beleg uithouden; maar ook, dat de Graaven van *Holland* en de Bisfchoppen van *Utrecht* zig elk den eigendom daar van aanmatigden, en dat de Keizer rechter van de gefchillen over dat Land was, niet alleen als Scheidsman, maar ook als Leenheer; om dat de eene en de andere het zig niet anders toeëigenden, dan uit kragte van giften, door zijne Voorzaten gedaan, onder beding van Leenschatting en hulde, zo als dat in die tijden geschiedde. Het platte Land, of de Landen, gelegen rondom *Groningen*, dat men tegenwoordig de *Ommelanden* noemt, behoorden niet onder de Stad; het was eene heerschappij, of zelfs verscheide heerschappijen op zig zelve, die, voornamenlijk het Kwartier van *Fivelingo*, geregeert werden door Burgemeesters, welke alle Jaaren verkooren werden, als in 't oude *Rome*. Deeze bediening werd zeer begeerd door de geenen, die aanzien en gezag in 't Land hadden; en hoewel dezelve in vervolg van tijden dikwils vermengt is met die van Schepenen en Gezwoorens, die Rechters over 't Volk zijn, zij was daar van nogthans zeer verschillende, en veel hooger in het oude Land van *Groningen*, of liever de *Ommelanden*. Een gedeelte van de *Ommelanden* stond, ten opzigte van het Geestelijke, onder den Bisfchop van *Munster*; maar die van *Utrecht* matigde zig het Geestelijke rechtsgebied over de Stad aan, schoon zij beide daar over altijd veel sribbelingen en strijd gehad hebben. Dat de verscheide Kwartieren der *Ommelanden*, elk eene bij-

zon-

zondere heerschappij, onafhankelijk van *Groningen*, waren, en zig zomtijds daar tegen vereenigden, blijkt genoegzaam uit de Oorlogen, die 'er dikwijls ontstonden, en gevoerd werden, tusschen de Inwooners van de Stad, en de Opgezeetenen van het platte Land; als mede daar uit, dat de Stad en ieder Kwartier zomtijds afzonderlijk tegen malkander, of tegen anderen, veeltijds om zeer geringe zaaken, oorloogden; want elk had zijn bijzonder belang, en zijne eige Krijgsbenden en Wapenen. De Stad werd zo rijk en magtig, dat zij bestond haar gebied uit te strekken over *Friesland*, en daar veroveringen te doen. De Overwinnaars misbruikten hunne magt, en handelden de geenen, die zij onder bragten, hardelijk. ALBERT van *Saxen*, door Keizer MAXIMILIAAN gezonden, tastte de *Friezen* mede aan, en zijn voordeel doende met de verdeeling en bloedige Factien van de *Schieringers* en *Vetkoopers*, welke geheel *Friesland* en *Groningen* zo deerlijk geschud hebben, viel hem de overwinning gemakkelijk. Hij wilde ook van de *Groningers* wederom neemen het geen zij overweldigd hadden; doch zij wederstonden hem kloekmoedig, en verdroegen alle de ongemakken van een streng beleg, tot dat zij eindelijk, vreezende in de handen van hunnen viand te zullen vallen, zig liever onder zekere voorwaarden wilden verzoenen met FREDERIK VAN BADEN, die in den Jaare 1490 tot Bischof van *Utrecht* verkooren was. Zij stonden toe, een Rechter, in den naam van den Bischof, te ontvangen, behoudens dat zij eene volkomen vrijheid behielden; maar wanneer men hen wilde noodzaaken, weder te geeven, het geen zij in *Friesland* veroverd hadden, werd de onderhandeling afgebrooken door een Priester, die veel gezag had, en zich daar tegenwoordig bevond, beweerende, dat het beter was onder het juk te buigen, dan die overwinningen te verlaten; waar op zij middel vonden om zig van ALBERT te ontslaan, met de *Friezen* bij te staan, die zijn Zoon HENDRIK belegerden. De Vader verliet de *Groningers*, om den belegerden Prins te hulp te komen, en stierf van hartzeer. HENDRIK en zijn Broeder GEORGE, hervatten, echter, den strijd weder tegen de Inwooners van *Groningen*, die EDZARD, den Vorst van *Oost-Friesland*, aan geene zijde den *Bems*, en KAREL, Hertog van *Celder*, uit den stamme van *EGMOND*, te hulp riepen.

De Oorlog was uitfleekeud hevig. *Koeverden*, door verraad van de *Groningers* in handen van den Hertog geleverd, werd hernomen door den Bisfchop, die, het Recht van zijn Bisdom niet kunnende fttaande houden, zig daar van liever ontfloeg. Eindelijk gaf *Groningen* zig in den Jaare 1536 over aan Keizer KAREL DEN V, zendende eenige Afgezanten aan MARIA, Zuster van dien Keizer, en Gouvernante der *Nederlanden*, met verzoek om onder des Keizers befcherminge aangenomen te worden. Dit werd greeutig aangenomen, en GEORG SCHENK, met eene genoegzaame Krijgsmagt, als Stadhouder derwaards gezonden; waar door *Groningen* en de *Ommelanden* aan de *Nederlanden* werden gehegt. KAREL DE V liet dezelve onder anderen na aan kijnen Zoone PHILIPS DEN II, onder wiens Regeeringe, wegens het verbreeken van des Lands Voorrechten en Vrijheden, en het pleegen van Dwingelandij en Geweetensdwang, de langduurige en wreede Oorlog met *Spanje* een begin heeft genomen, aan welken *Groningen* zo wel, als andere *Nederlandsche* Steden en Provincien, zijn deel heeft gehad, en eindelijk, met dezelve, het *Spaansche* juk ten eenemaal van zijnen hals gefchud. Men zal het merkwaardigfte, deeze Stad in het bijzonder, geduurende deeze beroerten, overgekomen, hier kortelijk verhaalen. Na de algemeene Beeldftorming in *Nederland*, die te *Groningen* zo groot niet was als in andere Steden, kreeg de Graaf VAN ARENBERG, in het begin van Junij des Jaars 1567, uit naam van den Koning van *Spanje*, met bewilliging der Regeeringe, en op eene listige wijze, vier Vaandelen *Hoogduitsche* Soldaaten binnen *Groningen*, dewelke aldaar grooten moedwil bedreeven, inzonderheid aan de Hervormden; de Stadsfleutels naar zig namen; de Burgerij ontwapenden; de Gereformeerde Predikanten deden ophangen, en een Jongman, door opgelegd Verraad, vierendeelen. Graaf LODEWIJK VAN NASSAU kwam de Stad wel, in den volgende Jaare, na het verflaan van ARENBERG bij *Heiligerlee*, met eene redelijke Krijgsmagt belegeren; maar het afkomen van den Hertog VAN ALBA, met een vijf talrijker Leger dan het zijne, deed hem het Belg opbreeken. De Hertog kwam daarop binnen *Groningen*, en gelastte daar een Kasteel te bouwen, tusschen de *Oosteren Heerepoort*, met vijf Bolwerken, het welk in den volgende

Jaare

Jaare werd voltrokken : maar de Algemeene Staaten zonden zekeren STELLA derwaarts, om de Regeering en het Krijgsvolk tot het aanneemen der Pacificatie van *Gent* te beweegen, en hen te overreeden, om het met de Generaliteit te houden, be- loovende de bezetting ten dien einde alle de agterstallen, die vrij groot waren, te betaalen. De Stadvoogd ROBLES, de lugt daar van gekreegen hebbende, liet STELLA terstond vatten en op den Pijnbank leggen, om zijnen last uit hem te brengen; maar door- dien hij alles standvastig ontkende, en het Krijgsvolk heimelijk de gezegde aanbieding wist voor te stellen, raakte hetzelfde ein- delijk op de been; nam den Bevelhebber ROBLES, met eenige andere *Spaansche* Hoofdmannen, gevangen; verloste STELLA uit zijne gevangenis; bragt hem op de Markt, onder het geroep *lang leve de Prins! lang leven de Staaten!* en deed hem, in den naame der Staaten, den Eed; zendende voorts eenige Ge- volmagtigden met STELLA naar *Brusfel*, welke de Stad aldaar aan de Algemeene Staaten opdroegen, en een Gouverneur van hen verzogten. Hier op werd de Graaf VAN RENNENBERG der- waards gezonden, die 'er in den beginne des volgende Jaars aankwam, het vreemde Krijgsvolk de agterstallen ten vollen be- taalde, en het zelve de Stad deed uittrekken; waarop de *Gro- ningers* hem en de *Generaliteit* den Eed van getrouwheid dee- den; en het Kasteel, door last des Hertogs VAN ALBA opge- bouwd, weder afbraken. Echter weigerden zij in de Unie, in den Jaare 1579 te *Utrecht* geflooten, te treden: waarom REN- NENBERG de Stad met omtrent 2000 man, in de maand *Majj* des gezegden Jaars, belegerde, en tot het aanneemen van het ge- melde eeuwig Verbond noodzaakte; waarop op den *Gerefor- meerden* de *St. Walburgs-* en *Minnebroeders-kerk* werden inge- ruimd, en de Magistraat door RENNENBERG, die Gouverneur der Stad bleef, veranderd. Doch deeze trouwlooze Graaf toon- de wel haast, dat hij het zelf niet wel met de Staaten meende, alzo hij *Groningen*, op den 3 *Maart* des volgende Jaars 1580, wederom aan de *Spanjaarden* overgaf. De Staaten deeden de- zelve wel terstond wederom belegeren; maar vruchteloos, doordien Graaf LODEWIJK VAN NASSAU, na de nederlage des Graaven VAN HOHENLO op de *Hardenberger Heide*, genood- zaakt, was het beleg, na drie en een halve maand geduurd te heb-
ben,

ben, wèder op te breeken. Zedert werd 'er meer dan eens een aanflag gemaakt om *Groningen* aan der Staaten zijde te brengen: doch alles te vergeefs, tot dat Graaf MAURITS het zelve eindelijk, in den Jaare 1594, voor de Algemeene Staaten vermeersterde, en weder tot de Unie bragt, na dat hij het omtrent vijf weeken had belegerd gehad. Graaf WILLEM VAN NASSAU werd tot Stadhouder daar over aangesteld, en de nieuwe Regeering en de Burgerij deeden daar op den Eed van getrouwheid aan denzelven en aan de Algemeene Staaten. Evenwel bleef *Groningen* in het draagen der Consenten, tot de algemeene Lasten van de Generaliteit, zodanig in gebreke, dat het verscheidene Jaaren ten achteren was: zo dat de Staaten der andere Provincien dezelve met geweld moesten laten invorderen. Ten dien einde werd de Heer VAN TEMPEL, in den Jaare 1600, met eenige Troepen derwaarts gezonden, die, tegen wille en dank der Burgeren, op den 16 Maart in de Stad raakte, en de Executie straffelijk uitvoerde. Eenige bijzondere Persoonen waren de oorzaak van deeze harde behandeling, om welke voortaan in toom te houden, omtrent de *Heerepoort*, ten Zuid-Oosten van de Stad, wederom een Kasteel werd opgebouwd, het welk over de 40,000 guldens kwam te kosten; doch het zelve is in den Jaare 1607, op het ernstig verzoek der *Groningers*, voor een groot gedeelte wederom afgebrooken, en zijn in het tegendeel, in den volgenden Jaare, de nieuwe Vestingwerken deezer Stad begonnen en voltooit, wordende dezelve met een aan den Zuidkant verder uitgebreid en vergroot. Eene aanmerkelijker vergrooting deezer Stad geschiedde in de Jaaren 1612 en 1613, te weeten rondom dezelve, doch meest naar het Noorden; wordende vervolgens met zeven schoone groote poorten voorzien, nevens nog een klein poortje bezijden het *Schuitendiep*.

Wanneer de Koning van *Frankrijk*, LODEWIJK DE XIV, met zijne Bondgenooten, KAREL DEN II, Koning van *Engeland*, den Aartsbischop van *Keulen*, en den Bischop van *Munster*, den Vereenigden Staat, in den Jaare 1672, zo plotseljk op het lijf viel, belegerde de laatstgemelde, na het onderbrengen van *Overijsfel* en het veroveren van de Vesting *Koeverden*, met eene Krijgsmagt van 22000 man, de Stad *Groningen*, den 19 Julij, aan de Zuidzijde. De Stad hadt tot Gouverneur KAREL VAN

RABENHAUPT, een dapper en ervaren Krijgsheld. De Hertog van *Holslein-Pleun* had het bevel oyer het Voetvolk, en de Kolonel STOLTZENBURG over de Ruitery. De Bezetting bestond in den beginne uit slechts 24 Vaandelen Voetknechten, 4 Staandaarden Ruiters, en drie Vaandelen Dragonders, te zamen omtrent 2000 man uitmaakende; maar zij werd meer dan de helft versterkt door de 18 Vaandelen Burgers, die geweer voerden. Daar na werden 'er nog 4 nieuwe Vandelen van Advokaaten, en andere Lieden, die tot deezen tijd toe vrij van de Wacht waren geweest, en een Kompagnie Studenten, 150 man uitmaakende, opgeregt; en voor dat de Stad nog geheel door de Vijanden be-rend was, kwamen 'er 200 man, met Bijltes gewapend, bin-nen, uit het Regiment van KONINGSMARK. De Sterkten en Ma-gazijnen waren in goeden staat, en de Regeering meende het zo wel als het Volk, staande alle te zamen onder het bevel van RABENHAUPT. Deeze ervaren Stadvoogd, de Belegering al van langer hand voorzien hebbende, had alle de Huizen en Tu-nen, buiten de Stad staande, doen verbranden, of slech-ten. Op den eersten aantogt der Vijanden liet hij de Sluizen openen, en de Dijken doorsteeken, om alzo het Land rondom te laten onderloopen. Doch dit belette den Bisshop van *Mun-ster* niet, den 22 Julij, zijne Krijgsbenden te doen aannaderen, en nog dien zelven avond aan de Loopgraven te doen werken. Hij deed, den 27 der zelve maand, eene Batterij met vijf stukken Kanon op de Stad schieten; maar de braave Konstapels, waar van de Stad voorzien was, maakten de gantsche Batterij, eer de dag ten einde was, onbruikbaar. Des anderen daags liet de Bisshop de Mortieren te werk stellen, en met Bomben en Granaten op de Huizen werpen: doch door de goede voorzorge van RABENHAUPT en de naarligheid der *Doopsgezinden* deeden dezelve weinig schade. Maar de volgende dagen schooten de Belegeraars geweldiger, waar door in de Stad groote schade werd veroor-zaakt, en de Inwooners gedwongen met hunne huisgezinnen naar het Noorder gedeelte van de Stad, daar zij zekerder waren, te ver-trekken. Ondertusfchen schikte de Stadvoogd zijn geschut zo-danig op de Wallen, dat hij in het laatste der gezegde maand de werken van den Bisshop en van den Keurvorst zeer begon te beschadigen. Hij liet ook verscheide uitvallen doen, waar door

de

de Belegers genoodzaakt werden, met verlies te wijken, en nieuwe Werken te beginnen. De Burgers, die de bevelen des Stadvoogds gehoorzaamden, droegen zich zo manhaftig als de best geöeffende Soldaaten; de Studenten kweeten zich mede op eene verwonderenswaardige wijze: zo dat de Staaten der Provincie Gedenkpenningen tot hunner eere hebben laten slaan, om des zelfs geheugenis te vereeuwigen. Ondertusfchen zagen de Belegers het getal hunner Bomben verminderen, zonder veel uit te werken, en begonnen derhalven, in de maand van Augustus, met gloeiende Kogels te fchieten: doch geene deeden fchade dan de eerfte, doordien de andere naderhand door de wakkerheid der *Doopsgezinden*, meest werden uitgedoofd. Daarna zond de Bifchop een Trompetter, met een Trommelflager, aan den Magiftraat, om eerlijke voorwaarden voor te ftellen, indien zij de Stad wilden overgeeven: doch men gaf tot antwoord, dat men in het algemeen beflooten had het uiterfte af te wagten, en dat de Stad, die eene nieuwe verfterking van Soldaaten, Kruit en Geld had bekomen, van Volk en allerlei behoeften voor veele maanden voorzien was. Het vuur van het Gefchut en van de Bomben ging echter met de zelve kracht voort, tot dat het op den middag begon te verflappen, en de Bifchop den moeden eenemaal liet zakken, en alle hoop verloor van een algemeenen storm te waagen. Na dien tijd hoorde men in het vijandelijke Leger niet dan met Musketten fchieten; het welk de Belegers deed denken, dat hun gefchut onbruikbaar was, en vreesden derhalven voor eene Krijgslist: doch drie honderd van de ongeduldigfte Mannen deeden een uitval op de Loopgraven der Vijanden, daar zij een groot bloedbad aanrechten, en eenige gevangenen mede in de Stad bragten. Den volgenden nacht liet de Vijand het gros van het Leger opbreken, latende de Mijnen, die vervaardigd waren, fpringen, en verliet alle zijne Werken. De Gouverneur kreeg daar kondfchap van; deed daar op den 27 deezer maand de Batterij in brand fteeken, de Gragten vullen, en alle Wapenen, Krijgsbehoeften en Legertuig, door den Vijand agter gelaaten, daar uit haalen. De Stad werd den laaften Augustus geheel van den vijand verlaaten, en die dag door de *Groningers* met Bidden en Vasten gevierd, om God voor deeze gelukkige verlosfinge te danken. Het verlies der

der Belegerden was zeer gering, naar de groote menigte van Kogels, Bomben en Granaten, door den Vijand in de Stad geschooten en geworpen, en daar werden geene honderd menschen vermist. Maar dat der Vijanden was zeer groot. Van de 22000 Man, met welke het Beleg, als boven gezegd is, was ondernomen, keerden 'er maar 12000 te rug, waar onder nog 1400 zieken waren; 600 kwamen in de Stad overloopen, en 5000 begaven zich naar andere plaatzen: zo dat 'er omtrent 4500 dooden waren, waar onder drie Kolonellen, twee Lieutenant-Kolonellen, en drie en zestig Kapiteinen gevonden werden. Het is aanmerkelijk, dat in eene groote Bombe, door den Vijand in de Stad geworpen, na dat dezelve gedempt was, op een koper Plaatje eenige wonderlijke Letters en Characters gevonden werden. Niemand wist dezelve te ontcijferen, en men heeft verscheide andere plaatjes met diergelijke opschriften gevonden; het welk eenen der Hoogleeraaren van de Akademie te *Groningen* in zijne dankreden, na de opbrekkinge van het Beleg, niet onaartig heeft doen zeggen, dat de Bisshop van *Munster*, de Stad niet ziende te winnen door de hulpe van SIMON PETRUS, zijne toevlucht had genomen tot SIMON MAGUS, of den Tooveraar. Doch men moet hier bijvoegen, dat de afbeelding daar van zeer onderscheidenlijk door de Schrijvers word opgegeeven. Na het verlaaten van de Stad veroverden de *Groningers*, onder aanvoeringe van den dapperen RABENHAUPT, *Koeverden* wederom, en verdreeven den Vijand voorts uit *Winschoten*, *Winschoter-schans*, en *Winschoter-sijl*, als mede van het Huis te *Wedde*, uit de *Brugschans*, de *Oude Schans*, enz. RABENHAUPT werd, tot belooninge zijner getrouwe diensten en betoonde kloekmoedigheid, door de Staaten, behalven Lieutenant Generaal der Provincie van *Groningen* en de *Ommelanden*, en van Gouverneur der Stad *Groningen*, tot Drosfaard van het Land van *Drenthe*, en tot Gouverneur van *Koeverden* aangesteld. Vervolgens werden de Vestingwerken der Stad *Groningen*, welke geduurende het Beleg eenige schade hadden geleden, weder opgemaakt en verbeterd: ook werd tot derzelve verzeekeringe in het toekomende, en tot beveiliginge der nabuurige Provintie *Friesland*, als mede van *Holland*, inzonderheid van deszelfs Noorder-kwartier, bij
de

de Algemeene Staaten, beslooten, haar verder op gemeene kosten te versterken, en ten dien einde de *Drenthfche* zijde, tusfchen het *Schuiten-* en het *Hoornfche Diep*, daar zich de Vijand, wegens de hoogte van den grond, met zijn Leger had nedergeslagen, geheel te laaten flechten, en met den laagen grond gelijk te maaken; waar toe dan de de afgeftookene Aarde, met karren, op den Stads Wal gereden, in de groote holligheden der dwingeren werd gebragt, en dezelve daar mede gevuld, langs welke heen eene sterke Vestinglinie, naar des Heeren KOEHOORNS ontwerp, is gelegd, en waar in naar de Stad toe, bij bemagtiging door den Vijand, nog twee of drie afhijdingen kunnen gemaakt worden.

Groningen, zints dien tijd, van openbaare belegeringen bevrijd gebleeven, heeft, even als andere Steden, menigmaal, verscheiden onrusten van binnen doorgestaan; waarvan wij hier een kort verflag zullen geeven. De groote Staatsverandering, in het Jaar 1747, maakte aldaar, in den beginne, geen de minste beweeging, also men, in die Provintie, aan de waardigheid van Stadhouder meer gewoon was, dan in de andere Provintien. Alleen scheen de toenmalige Burgemeester J. GEERTSEMA aan de vreugde, over de aanstelling van wijlen Zijne Hoogheid Prins WILLEM DEN IV, eenige paalen te willen stellen. Ten minste het verzoek, door eenigen, van ter zijden, gedaan, tot het dragen van Oranje, werd, op deszelfs bevel, afgescheurd, en aan een ieder zijne vrijheid daar omtrent gelaaten; dat hem niet weinig in den haat der Gemeente bragt. Op den Landdag werd, genoegzaam met eenparigheid, gestemd tot het overnemen van 30,000 man vreemde Troupen. Ook gaven de Staaten van die Provintie hunne toestemming tot het heffen van den 50 Penning. Het gemeen werd, nog in dit Jaar, door zeker bekend Maandwerk, de *Groninger Nouvellist*, in zo verre tegen de Regeering opgezet en aangelitst, dat dezelve, voor erger gevolgen daar van bedugt zijnde, besloot, op den 11 van de maand November, na herhaalde waarfchouwingen, den *Groninger Nouvellist* niet alleen te verbieden, maar ook de Drukkers van de *Groninger Courant* ernstig te waarfchouwen, voortaan geene *Couranten* meer te drukken of uittegeeven, zonder voorafgegaane examinatie en approbatie. De za-

men-

mensteller van gemelde Maandschrift, N. REMKES, M. D. verzocht, bij Request, uit hoofde dat hij daarvan zijn bestaan had, het zelve te mogen vervolgen; doch op zijn Request kwam *Nihil*. Dit snoorde de Lasterfchriften niet, maar noodzaakte de Regeering, nog andere Publicatien daar tegen te doen.

Door de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, werd, nog vóór het einde van dit Jaar, aanzoek bij die van *Groningen* gedaan, om de Waardigheden van den Heere Stadhouders erflijk te verklaren. Schoon eenige Regenten van de Stad 'er niet tegen waren, werd, evenwel, ter Staatsvergadering, geen besluit daar toe genomen. Om de opschuddingen, in het volgende Jaar, voortekomen, vond de Regeering raadzaam, de *Groninger Courant* te verbieden; te meer, daar men de verbodene *Groninger Nouvellist*, en de *Reizende Nouvellist*, Geschriften, beiden door de scherpe Pen van Doctor N. REMKES zamengesteld, van nieuws zag in 't licht komen. Ook werd een scherpe Publicatie, tegen alle oproerige bewegingen, afgekondigd. Maar de geest van misnoegen bedaarde daar door niet. Op Zondag, den laatsten nagt, was 'er groote beweging binnen *Groningen*; wordende elk en een ieder gedwongen, *Oranje* te draagen. Des avonds om vijf uren, eischte het Gemeen, van den President Burgemeester, den Sleutel van de Gevangenis, als willende, dat zij, die, om het laatste Oproer, gezet waren, zouden worden losgelaten; doch de Burgerij en de Bezetting stuitten de gevolgen daarvan. Op den 6 April, wanneer drie gevangenen openlijk gegeezeld werden, als deelgenooten van de Plundering aan het huis van den Burgemeester GEERTSEMA, toonde het gemeen zig hier over ten uiterste misnoegd; het verzamelde bij tijds op de Markt, om, indien het mogelijk ware, de Gevangenen te ontzetten. Om de Regtspleeging, onverhindert, te doen voortgaan, had de Regeering eenige gewapende Soldaaten op de Markt doen post vatten. Nogthans begon het Volk, in 't oogenblik als met de volvoering van het vonnis een aanvang werd gemaakt, zodanig met Steenen te werpen, dat het Krijgsvolk zig nauwlijks bergen kon, en verplicht was, onder den hoop te schieten. Dit niettegen-

staan-

staande was bijkans een der Gevangenen, in het gaan van het Stadhuis naar de Kaak, aan de handen van 't Geregt ontveldigd. De Justitie had, echter, voortgang; waarna de Gefraften gebannen werden. In de Stad bedaarden de opschuddingen bijna geheel; doch werden, op het Land, met grooter woede hervat. In het Dorpje *War*, werd de Plaats van den Burgemeester GEERTSEMA geheel geplunderd. Even eens ging het ook elders; 't welk niet, dan door tusfchenkomst van Krijgsvolk, gestuit werd. Alles bedaarde, na dat, in de Stad, eene Burger-Commissie was benoemd, om de bezwaaren der Burgerij te onderzoeken, en het Stadhouderschap, in de Mannelijke en Vrouwelijke Linie, erflijk verklaard werd. Bij zijne komst, in het volgende Jaar, schikte Zijne Hoogheid alies, het geen nog onafgedaan was gebleeven; stellende tevens vast een REGLEMENT REFORMATOIR, om te dienen, tot een fundamenteele en onverbreekbare Wet, waarna alle zaaken, zo van Politie als Justitie, daarin vervat, voortaan zullen worden beleid en behandeld; van den volgenden inhoud:

Art. I. „ Dat de Regeering gelijk van ouds, zal blijven bestaan uit twee Leden, de Stad en Ommelanden.

II. „ Dat de Stads Regering zal bestaan in Burgemeesteren en Raed, met asumptie van den Oud Raed, en als dan in Eed zinde of effective Taelmannen en Gezworen Gemeente, die tot alle zaken, het welzijn van de Stad en Provincie concernerende, door Burgemeesters en Raed geroepen zullen worden *imperio & jurisdictione exceptis*; zoo dat de Taelmannen en Gezworen Gemeente zich direct niet zullen bemoejen, met zaken, rakende de Criminele of Civile Justitie, maer zal de gehele oeffening van de Jurisdictie verblijven bij Burgemeesters en Raed.

III. „ Dat de keuze van den Raed en Gezworen Gemeente zal blijven aen Taelmannen en Gezworen Gemeente, bij uitlotinge van vijf zwarte Boonen, volgens de Originele Constitutie, met annullatie van alle inreperatoire Resolutie, ingekropene gebruiken, zoogenaemde recommandatien en liguees, als mede van alle verteringen bij sollicitatie.

IV. „ Dat de zittende Raed aen zich zal behouden de approbatie of disapprobatie over de wettigheid van de qualificatien der

ver-

verkorene, gelijk ook de faculteit, om bij versterf van een' van de Leden van den zittenden Raed, een' ander in deszelfs plaats te eligeren, als mede om uit het midden van hun Burgemeesteren te verkiezen, en dat de zittende Raed aen zich zal behoudeñ het onderzoek en recognitie, of de verkorene personen naer de Wet behoorlijk zijn gequalificeerd.

V. „ Dat de zittende Raed, hebbende onderzocht en kennis genomen, of de verkorene Personen behoorlijk zijn gequalificeerd, en de verkiezing dus in zoo verre voltrokken zijnde, de Raed daer op zal moeten verzoeken de approbatie van den Heer Erf-Stadhouder in der tijd; gelijk mede aen den Heere Erf-Stadhouder zal staen de approbatie van de verkorene Burgemeesters, en zoo wanneer Hooggemelde Heer Erf-Stadhouder niet zoude mogen goedvinden de voorz. keuze, het zij van Burgemeesteren en Raed, het zij van Gezworens, in het geheel of ten deele, te ageren, en met deszelfs consent te bekrachtigen, dat de Hoogstgedachte Stadhouder, in zulk een gevalle, die zelfs zal mogen suppleren met de bekwame Personen uit het gehele Lighaam der Burgerije.

VI. „ Dat alle Gilden zullen hersteld worden en gemaintineerd bij hunne Gilde-brieven en Privilegien, en gelijk van ouds mogen Gecommitteerden zenden, om te asisteren bij Stads Regeeringe.

VII. „ Dat bij Burgemeesters en Raed, gelijk altoos in gebruik is geweest, en behoorlijk is, zal blijven het aenstellen van Burger-Officieren, mits dat de verkiezing geschiede uit Burgeren, die onder hetzelfde Vaendel wonen, daer de vacature valt.

VIII. „ Dat de Regeeringe van de Ommelanden zal bestaen, gelijk van ouds, uit Jonkeren, Hovelingen, Eigen-Erfdien en Volmachten, uit de drie distincte Kwartieren Hunzingo, Fivelingo en 't Wester-Kwartier.

IX. „ Dat de Subdivisien en Onder-Kwartieren, waerdoor de macht in de Regeering gemakkelijk tot eenige weynige kan worden gebracht, zullen ophouden, en het Reglement van den Jare 1659 met de Ampliatie 1663; waer bij dit is geintroduceerd, in zoo verre vernietigd worden, *en dat in het toekomende met twee Kwartieren zal worden geconcludeerd*, zullende in ieder

XVIII. DEEL.

T t

Kwar-

Kwartier de stemmen hoofd voor hoofd worden gerekend, en daer uit de meerderheid geformeerd.

X. „ Dat, vier weken voor de monstering, de Electie van de Volmachten zal geschieden, na dat Zondags te voren de afkondiging door den Predikant zal zijn gedaen; om, indien geen Eigen-Erfsden mochten compareren, het Karspel op den Landdag als van ouds te representeren.

XI. „ Dat de Verkiezing van Volmachten zal geschieden in de Kerk of het Rechthuis, of andere bekwame plaats, zoo beide in een Karspel niet mochten gevonden worden, en zal de Convocatie der gequalificeerde Karspellieden den Buur-Richter, en daer niet zijnde, door den Schatbeurder gedaen worden, die de stemmen behoorlijk zal opnemen, en daer uit de Procuratie of Volmacht, naer wettige meerderheit opmaken, en aen de Monster Heeren ter examinatie en decisie overgeven.

XII. „ Nadien Delfzijl van ouds het Recht gehad heeft om ten Landsdage te verschijnen, en in den Jare 1659 ook geplaeist is onder de Karspelen van Fivelingo, daer toe gerechtigd, doch aldaer geen grazen Lands worden gevonden, waer door iemand gequalificeerd is ten Landsdage te compareren, of kan worden, om Volmachten te teekenen of aen te nemen, en reeds in den Jare 1661, door wijlen Onzen Heer Over-Grootvader Prins WILLEM FREDERIK, glorieuser gedachtenis, en de Heeren de Monstering daer omtrent interpretatie of dispensatie is gerequireerd, zoo hebben Wij goedgevonden, dat de Ingezetenen van Delfzijl, die een eigen Huis bewoonen en Hoofd-en Haerfstede Geld betalen, zullen gerechtigd wezen, om uit hun een of twee Volmachten ten Landsdage te zenden, doch die gelijk in alle de andere Karspellen, niet meer dan een stem te samen zullen hebben, en zal de Convocatie van de Ingezetenen tot Electie van de Volmachten gedaen worden door den Hopman of eersten Officier van de Schutterije.

XIII. „ Dat de Stad Appingadam volkomen hersteld zal worden in haer Privilegie, om wegens de Communitet twee Volmachten ten Landsdage te zenden, welke door het Eedgenoodschap als van ouds zullen verkoren worden, ieder met een gehele stem, schoon te gelijk wegens Appingadam Eigen-Erfsden ten Landsdage mochten compareren.

XIV.

XIV. „De Monſter-Heeren zullen malkanderen in conſanguï-
niteit of affiniteit niet nader mogen beſtaen dan in den vierden
graed , 't welk ook plaets zal hebben omtrent de Heeren Ar-
biters, en zal de Heer Erſtadhouder in der tijd van beide de
Verkiezing hebben uit Leden van de Ommelander Regering.

XV. „Dat alle gefabricceerde en geleende qualificatien, federd
eenigen tijd lang menigvuldig in gebruik geweest , waer door
vele Ingezetenen van de Ommelanden in hunne Rechten wor-
den benadeeld en Comparanten op de Landsdagen gebracht;
die daar in geenen deele toe gerechtigd waren, en alleen dien-
den om het gezag van andere te ſlijven, waer door een Heer-
ſchappij van weinige , zoo nadeelig voor de wettige Conſti-
tutie, wiesd opgerecht , op het ſtrengſte worden verboden,
bij pæne dat de dus misbruikte goederen tot ſubverſie van de
fundamentele gronden van de Regering zullen worden gecon-
fiſqueerd, waervan de derde part zal komen ten profijte van
den ontdekker van zulke frauduleuſe handelingen, zoodanig,
dat de ſchuldige in Rechten zal wezen geconvinceerd, een derde
voor de Armen van het Karſpel, daer de gecondemneerde
woonagtig is, en zal de overige derde part komen ten profijte
van het Ommelander Comptoir.

XVI. „Dat, om de Regering van de Ommelanden in eenige
weinige Familen over te doen perpetueren, federd eenigen tijd
is geintroduceerd, om Contracten met Eigen-Erſden, zelfs in
geſchriſte, op te rechten, waerbij die Lieden zich verbinden
om op te trekken onder zekere Huizen, en geen andere ſtemmen
ten Landsdage uit te zullen brengen , als die hun uit een Fa-
milie of van een bezitter van een Huis zijn opgegeven: En
ſchoon zulke Conventien en verbinteniften zijn ſtrijdig tegens
de Wetten van het Land, en ook vernietigd door Hun Hoog
Mogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlan-
den in den Jare 1735, zoo hebben wij echter beſpeurd, dat
dezeelve niet zijn ingetrokken, maer als nog exiſteren: wactoni
wij goedgevonden hebben, om zulke onbetamelijke Complotteri
geheel te weren en uit te roejen, te ſtatuereen, dat boven de
Ordinaris ſtraffen, naer Rechten daer op geſteld, de Oprechters
van zulke Aſten, zoo wel die dezeelve paſeren als onvangen,
met een altoos duurende Infamie en Inhabilitieit op de Lands-

dagen te verschijnen; of eenig Amt, Commissie of Bedieninge te bekleeden, zullen worden gestraft.

XVII. „ Dat geen Eigen-Erfdē ten Landsdage zullen worden geadmitteerd, ten zij die boven de vereischten, bij het Ommelander Reglement gestatueerd, op de Quohieren van de personeele Goedschatting of zoogenaemden 400sten penning bekend staen, ten minste voor de waerde van de Goederen, volgens welker eigendom zij begeren te compareren, en daerenboven zullen hebben bereikt den ouderdom van 19 Jaren voor den tijd van de Registrature, en zijn Ledematen van de ware Gereformeerde Kerk.

XVIII. „ Dat, gelijk billijk is, dat ieder in zijn Recht en Gerechtigheden worde gemaintineerd, ook naeuwkeurig zorg behoort gedragen te worden, dat daer van geen misbruik tegens de primitive instellingē word gemaekt, zoo keuren wij volkomen af de wijze, waer door men zich federd veele Jaren in de Ommelanden heeft weten meester te maken van Gerechtigheden en Heerlijkheden met die in eigendom te acquireren, zonder de Huizen en Landen, die daer toe van ouds behoorden, of die te samen in eigendom bekomen hebbende, het Huis en Landen weder te verkopen, separerende dus de Gerechtigheit, zijnde een *jus fundo inherens* van 't Goed of Haerd, waer aen het van ouds afhangig is geweest, door welk middel vele staende Jurisdictien, Schepperijen, Zijl en Dijkrechten, als mede Jura Patronatus of Collatien zijn opgerecht: waerom wij voor altoos verbieden het affcheuren der Heerlijkheden en Gerechtigheden van de Erfgronden, Edele en andere Haerden, Huizen, Hofsteden en Landen, waer aen zij behooren, welke van malkander noch in het geheel noch ten deele zullen worden veralieneerd, of afgescheiden, op wat wijze zulks ook zoude mogen wezen, maer zullen als volgens hunne *rechte natuur* van ouds in gebruik is geweest, bij malkanderen moeten blijven.

XIX. „ Doch, nadien tegens de aloude fundamentele Wetten, Constitutien en Herkomens in zoo verre is gedeveierd, en de gewoonte om de Gerechtigheden en Heerlijkheden van de Erfgronden af te zonderen zoo oud is, dat zonder merkelijke confusie en nadeel van die gene, die volgens het 8ste Artikel van het 4de Boek van het Ommelander Landrecht, zulke Gerechtighe-

heden *Justo Titulo* hebben bekomen en geëxerceerd, daerin niet volkomen kan worden geremedieerd, zoo hebben wij nochtans, om diergelijke misbruiken in 't toekomende voor te komen, goedgevonden, dat, binnen drie maenden, na het emaneren van dit Reglement, ieder een zal hebben op te geven aen de Hooge Justitie-Kamer de Gerechtigheden en Heerlijkheden, die of met, of zonder eenige Goederen bezit, met de aankomst-brieven, daer toe behoorende, op dat door gemelde Gerichtshof exacte en nauwkeurige Clauwboeken en Registers van alle Gerechtigheden ieder afzonderlijk worden gemaakt, en aldaer in originali bewaerd, ten einde dat in het toekomende voor een richtfnoer verftrekke, om het getal en hoedanigheid van die Gerechtigheden, en wie dezelve met of zonder gronden, Huizen en Hoffteden bezitten, te weten, op dat alle onzekerheit in een zaek van zulken verren uitzicht, en die zoo zeer concerneert de welvaert van het Land en de Ingezetenen, op onwrikbare gronden, (zoo veel doenlijk) worde gesteld.

XX. „ Dat de Jurisdicdien van de Grietenijen, Over of Land-Rechten, Redgerechten, Schepperijen, Dijk-Zijl en Buurt-Rechten, naer hunne originele Fundatie-brieven weder zullen worden ingericht, en alleen de breukvallige geboet volgens de Wet, zonder dat geoorlofd zal wezen, onder wat voorwendzel of naem 't zij, van vacatien of diergelijke, boeten te vorderen van die gene, dewelke niet schuldig aen Overtredingen zijn bevonden.

XXI. „ En nadien het misbruik in het vorige Artikel gemeld, zoo groot is geworden, dat genoegzaam onmogelijk is het zelve weg te nemen, als door het introduceren van een impartial Rechtbank tot wien die gene, die zich door den ordinairen en domestieken Reghter bezwaerd vinden, bij appel hunne toevlucht kunnen nemen; en zulks ook in de Stad Groningen deficieert, kunnende van de Vonnissen, door den Raed geveld, niet worden geprovoceerd, waer over ook vele en verscheiden klachten zijn ontzezen, zoo hebben wij niet kunnen afzijn, om, tot fluur van de Justitie, Onze gedachten te laten gaen op een Provinciael Hof van Justitie, het welk de Burgers en Ingezetenen, zoo van de Stad als Ommelanden, uit alle de Leden en deelen van de Provintie, met veel iever

en zucht hebben begeerd, waer toe wij het bekwamste geoordeeld hebben de Hoofdmannen kamer te erigeren, met derzelver Instructie te amplieren en op nieuws vast te stellen.

XXII. „ Alwaeromme Wij vernietigen de Ordonnantien op de appellen van de drie geprivilegieerde Zijlvesten, die voor aen zullen komen aen gedachte hooge Justitie-Kamer.

XXIII. „ De gemelde hooge Justitie-Kamer zal bestaen uit een' Luitenant en acht Hoofdmannen, alle permanente Leden.

XXIV. „ De Heer Erfschouder in der tijd präsent zijnde, zal in deze hooge Justitie-Kamer altoos praesideren, doch in deszelfs absentie zal de Luitenant praesideren.

XXV. „ De Luitenant en Hoofdmannen, of Ordinaris Raden, zullen moeten zijn Ledematen van de ware Gereformeerde Kerk, Inboorlingen, of ten minsten Genaturaliseerde, Doctores of Licentiaari Juris, die den ouderdom van 25 Jaren hebben geadiempleerd, en malkanderen niet nader bestaen in consanguiniteit of affiniteit, als in den vierden graed (zullende echter de supervenierende affiniteit aen dezelve onderling niet obsteren) en zullen niet vermogen eenig deel in de Regering, zoo in de Stad als Ommelanden, te hebben, of aldaer of elders eenige Amten of Bedieningen bekleeden, maer zich alleen moeten bemoejen met de administratie van de Justitie, zonder, onder wat voorwendzel het mag wezen, zaken van Politie of Finantie aen zich te trekken, referverende wij echter aen Ons de macht, om voor de eerste mael omtrent den Gradus van Doctor of Licentiaet en Inboorlingschap of Naturalisatie dispensatie te geven.

XXVI. „ Dit Hof zal wezen voorzien met een Procureur Generaal en twee Sekretarissen, die mede de qualiteiten, als in Luitenant en Hoofdmannen worden gerequireerd, zullen moeten bezitten.

XXVII. „ De Luitenant, Hoofdmannen en bovengemelde Ministers, zullen, zoo nu als in het toekomstige, worden verkoren en aengesteld bij den Heer Stadhouder in der tijd, direct, zonder eenige Nominatie.

XXVIII. „ De Klerken, Boden, en mindere Suppoosten, zullen worden aengesteld door den Luitenant en Hoofdmannen zelve.

XXIX.

XXIX. „ Deze Provintiale Hooge Justitie-Kamer zal oeffenen de Civile en ook de Crimineele Jurisdictie over de gehele Provintie van Stad en Lande, en het geen tot dezelve behoort, (zonder dat de Militairen zullen worden verlaen hier onder begrepen te zijn, welke aen de Judicature van den Militairen Rechter zullen gelaten worden,) op een wijze als bij een Instructie, door Ons geformeerd, is gearresteerd; welke achter dezen Reglemente is geannexeerd, en gehouden word als van woorde tot woorde hier geinfereerd, gelijk ook de Formulieren van Eed, daer toe specterende.

XXX. „ Dat, ten dienste van de Justitie, bij de Gerechten in de Ommelanden ordentelijk Protocol, zoo omtrent Acten van contentieufe als volontaire Jurisdictie, zal worden gehouden, welke Protocolen bij de afgaende Rechteren of hunne Erfgenamen niet zullen mogen verblijven, maer bij verandering van den Richter aen den Succesor in Officio aanstonds worden overgegeven, op dat de Retroacta altijd kunnen nagezien worden.

XXXI. „ Dat, op gelijke wijze als in Holland en Westfriesland, de Heer Erfstadhouder zal hebben en exerceren het recht van pardon.

XXXII. „ Dat in cas van oneenigheid of discrepantie tuschen de Stad en de Ommelanden, of Collegien en Leden van dien, mitsgaders tuschen bovengemelde Hooge Justitie-Kamer, de Stad, of eenig Gerechte, de Heer Erfstadhouder in der tijd zal hebben de bemiddeling, of, bij onverhoopt Non success, de eijdelijke decisie en uitsprake derzelve.

XXXIII. „ De Heer Erfstadhouder in der tijd zal hebben de approbatie van alle Provintiale, zoo binnen als buitenlandse Commissien, zonder eenige reden van disapprobatie te geven, en, op dat in dezelve Commissien, voor zoo verre die op het Lid der Ommelanden vallen, de respectieve Kwartieren daer in, zoo veel mogelijk, egael komen te participeren, zal daer van door het Lid der Ommelanden een verdeeling gemaakt, en aen Ons ten fine van approbatie gepresenteerd worden.

XXXIV. „ Dat de Heer Erfstadhouder in der tijd, de volkomen aentelling en dispositie zal hebben van alle hooge Politieke ministeriale Bedieningen, zoo Provintiael, als die van de Stad

en Ommelanden , waer onder begrepen zullen wezen Sindicquen , Sekretarien , Rentmeesters , Ontvangers , Monſter-Commisſarifen , Artilleriemeesters , Fiskael , Postmeester , Major en Commis van de Provincie , Drosten en Amtmannen in de Oldamten , Westerwolde , Gorecht en Sapmeer , gelijk de Heer Erſtadhouder in der tijd zal hebben de volkomen aenſtelling en diſpoſitie van Gouverneur en Commandeur , en van alle verdere militaire Charges , referverende Wij aen Ons om aengaende het Krijgsgericht nader te diſponeren .

XXXV. „ Dat , om het zoo zeer vervallen Finantieuzen te herſtellen , ten ſpoedigſten middelen behooren te worden uitgedacht , niet alleen het verlies van de afgeſchafte Pachten te vervullen , maer ook om de inkomens van de Provincie van Stad en Lande aen hare Quote en Verbinteniſſen aen de Unie zal kunnen voldoen , en de Provinciale Laſten hoeden , dat ten dien einde ten ſpoedigſten een Provinciale beſoigne van Finantie zal worden gehouden , en na gedane rapport , door de Staten , met Ons overleg , zoodanige middelen vaſtgeſteld en ten ſpoedigſten geïntroduceerd , als noodig zullen geoordeeld worden ; welke beſtingen een ieder , van wat Staet of Conditie hij mag wezen , als rechtgeaerde Ingezetenen betaemt , zich zal hebben te onderwerpen .

XXXVI. „ Dat ten ſpoedigſten een nieuw Quohier van de Perſonele Goedſchattinge , of zoogenoemden 400ſten Penning zal worden opgemaakt , en alle twee Jaren gerevideerd en vernieuwd ; en deze perſonele ſchatting zoodanig geheft , als de nood of toestand van de Provinciale Finantien zal vereiſchen .

XXXVII. „ Voorts word bij deze vaſtgeſteld , dat alle de Provinciale Plaetzen en Landen ter bekwaemer tijd , door Ons nader te deſigneren , zullen worden verkocht op eene wijze , die met Onze voorkennis het profijtelijkſte voor de Provincie zal geoordeeld worden .

XXXVIII. „ Alle Solliciteurs-plaetzen zullen , als onnutte Bedieningen , komen uit te ſterven , zonder dat dezelve ooit weder mogen vervuld worden , zullende de betalingen der Soldijen van de Militie direct uit het Provinciale Comptoir geſchieden , en de Tractamenten van de Solliciteurs komen ten voordeele van de

de Provincie, en zoo veel doenlijk, geëmplooiëerd worden, om prompte betaling te bezorgen.

XXXIX. „ De Provinciale Rekenkamer zal in alle deelen van hare functie worden gemaintineerd, en zich stipt naer hare Instructie reguleren, en zal de Erfstadhouders in der tijd, aldaer, als ook in de Commissie van de Finantie, Sessie en Stem hebben, op gelijke wijze, als in de Commissie van de Gedeputeerde Staten.

XL. „ De Ontvanger Generael van de Provincie zal verplicht zijn, alle drie maanden, een naeuwkeurigen staet van zijn Comptoir zoo wel aen den Heere Erfstadhouders in der tijd, als aen het Collegie van de Gedeputeerde Staten over te geven, vervattende den Ontvang en Uitgave die hij sederd zijne laatste gedane Rekening heeft gehad, en zoo vervolgens sederd den laetst overgegeven staet, volgens deszelfs Instructie.

XLI. „ De Ontvanger van de Provincie of eenig andere Comptabelen, die administratie van 's Lands Penningen hebben, zullen in hunne functie niet worden toegelaten, ten zij eerst en alvorens caurie en borg voor hunne ontvangst en administratie hebben gesteld, conform de ordres en begrooting daer omtrent gemaakt, of in het vervolg gemaakt te worden, zullende niemand tot borge worden geadmitteerd, die eenige administratie of ontvangst van 's Lands Penningen heeft, gelijk ook niemand als borge zal toegelaten worden, die zich reeds voor een Ontvanger of Comptabele als borge zal hebben geconstitueerd.

XLII. „ Alle defalcationen aen de Comptoirs, het zij onder den naem van Depechegelden als anderszins, worden verboden, bij poene van verlies van amt.

XLIII. „ Ten voordeele van het Comptoir van de Stad als Ommelanden zullen Æquivalenten op de Amten en Bedieningen, zoo politieke als militaire, worden gesteld, naer mate van derzelver tendement, en zullen verders alle Amtenaren bij het aenvaerden van hunne Bedieningen den Eed van purge doen, dat voor het bekomen van dien niet gegeven hebben, geven, of beloven zullen.

XLIV. „ Dat om het verval van de Provinciale Academie te herstellen en dezelve in goeden stand te conserveren, de Curators-plaatzten, zoo wegens de Stad als Ommelanden zullen

wezen permanent, en de begeving daer van staen aen den Heere Erfstadhouder in der tijd, zullende de Erfstadhouder in der tijd wezen Rector en Curator Magnificentissimus, aan wien het met Overroeping van de zes Curatoren zal staen. de begeving en aenstelling van Professooren en andere Leeraers in de Univerfiteit, is mede de volle directie over de Gebouwen en alles wat tot de Akademie behoort.

XLV. „ Dat een Provintiael Jacht-gericht zal worden opgericht, waer van de Erfstadhouder in der tijd zal wezen Opperhoutvester, die de aenstelling zal hebben van een' Luitenant-Houtvester en zes Meesterknepen, welke in het laetste resfort een op te rechten Jacht-Reglement over alle zaken, rakende de Jacht, Visfcherij, en het gene daer toe behoort, alleen zullen oordeelen en geasfsteerd worden door een' Fiskaal.

XLVI. „ De Hoofdmannen-Kamer opgerecht zijnde tot een Provintiale Hooge Justitie-Kamer in Civile en Criminele zaken, als de Schouw die men in eenige Kwartieren van de Ommelanden sedert lange Jaren gehad heeft, insgelijks worden waergenomen door dit Jacht-gericht, welverstaende echter, dat van de vonnissen en boeten aen de Hooge Justitie-Kamer zal kunnen worden geappelleerd.

XLVII. „ Dat het Tractement van den Luitenant Houtvester, Meester-knepen en verdere Bedienden van het Jacht-gericht zal worden bepaeld en gevonden uit de Tractementen van de twee Extraordinaris Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit tot Harlingen met de verdere Bedienden daer toe behoorende, welke Commissien, als geheel onnoodig, worden ingetrokken, en voor altoos vernietigd.

XLVIII. „ Dat alle Regenten, hooge en lage Magistraatspersonen en Amtenaren, geene uitgezonderd, op wat naem eenige Commissien, Charges en Beneficien bekleeden of genieten, zoo nu als in der tijd bij het aenvaerden van hunne Amten, Commissien of bedieningen, bij solemnelen of gestaafden Eede op nieuw zullen moeten aennemem alle 's Lands Wetten, Reglementen en Ordonnantien, in zoo verre door deze niet zijn veranderd, en wel in het bijzonder dit Reglement striet te observeren en te doen observeren.

XLIX.

XLIX. „ Dat zoo iemand , van wat staet, conditie of rang hij ook mochte wezen, zich zoo verre emancipeerde van hier tegens direct of indirect aen te gaen, de facto van zijne Beneficie, en Amt, Commissie, of Magistrature zal wezen vervallen, behalven dat tegens de zulken aenstonds met de Wetten van den Lande zal worden geprocedeerd.

L. „ Wij referveren aen ons de explicatie en interpretatie van dit Reglement, indien bij opkomende gevallen eenige elucidatie mochte nodig wezen, en nadien gedurende het verblijf van onze Commisarisfen binnen de Provintie van Stad en Lande, aen dezelve vele klachten zoo van Particulieren als van Societeiten zijn gedaen, die een egael onderzoek requireren, en wij in dezen Reglemente voor de oeffening van de Justitie zoodanige zorg gedragen hebben, dat ieder een deszels grieven en bezwarenisen behoorlijk aen den Competenten Rechter kan inbrengen, en aldaer ventileren, zoo zullen zoodanige Remonstrantien, Requesten en Suppliquen aen de Verzoekers weder worden uitgegeven, om dezelve naer rechten te vervolgen bij den Rechter, aen wien de judicature daer over behoort.

LI. „ En eindelijk (om zoo veel doenlijk) het gepasfeerde gedurende deze oneenigheden te doen vergeten, en de Ingezetenen met malkander in ruste en eenigheid te brengen, en het onderling vertrouwen te herstellen, hebben wij goedgevonden aen de Ed. Mog. Heeren Staten van Stad en Lande te recommandeeren, gelijk wij doen bij deze, om door een generale Amnestie te vergeven en te aboleeren, alles wat gedurende deze Troubles en ter occasie van dien is geperpetreerd, van wat natuur zulks ook mag wezen, zelfs uit een singuliere gratie daer onder begrijpende de nu onlangs voorgevallene zeer verregaende, en ten uitersten strafbare oppositien tegens het Plakkaat op het heffen der middelen van Finantie, met onze goedkeuring en overleg geëmanceerd, schoon zulks een nieuwkurig onderzoek en exemplare straffe verdiend hadde, in verwachting, dat een iegelijk 's Lands Lasten, Schattingen en Gerechtigheden met gewillige onderwerping zal opbrengen en betalen, zonder dat iemand daerom in rechten zal worden vervolgd; met interdiction aen de Hooge Justitie-Kamer, Magistraet,

Ge-

Gerechten, Justicieren en Officieren van deze Provincie om nu of namaels zelfs eenig verder onderzoek hier naer te doen, of gedogen dat gedaen word, bevelende wijders alle en een iegelijk, om zich in het toekomende als goede, geschikte en getrouwe Burgers en Ingezetenen betaemt te gedragen en aen hunne Overigheid alle schuldige onderwerpinge, eerbied en gehoorzaamheit te bewijzen, op pøene dat die bevonden zullen worden contrarie te hebben gedaen, daer over als Verstoorders van de gemeene ruste en veiligheid naer de beschreven Rechten en Plakaten van den Lande zullen worden gestraft.

„En op dat niemant hier van eenige ignorantie zoude kunnen pretenderen, zal dit Reglement over al worden gepubliceerd en geaffigeerd, daer men gewoon is Publicatie en Affixie te doen, want wij zulks tot 's Lands welwezen en herstelling van de rust en vrede verstaen hebben te behooren. Aldus gearresteerd in Groningen den 27 November 1749.”

(was geteekend)

PRINCE D'ORANGE EN NASSAU.

(L. S.)

(Lager stond)

Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheit

(Gecontrafigneerd)

J. D E B A C K.

In het Jaar 1759 ontstond 'er twist tuschen de Staaten van deeze Provincie en die van *Holland en Westfriesland*, over en ter zaake van het arresteeren van Schepen en Goederen, aan Ingezeetenen dier Provincie behoorende, uit hoofde van het niet betaalen der agterstallige Lijfrenten, ten lasten der Provincie *Groningen en Ommelanden*. Zie hier de echte Stukken van dit toen veel gerugt makend geval.

Echte

*Echte Copy van Arrest, benevens Reden
van het zelve, gedaan door den Heer
JACOB ROETERS.*

JACOB ROETERS, *Koopman.*

„ Woonende binnen deeze Stad, zo voor hem zelve en als gequalificeerde van een groot getal mede geintresfeerdens in de agterfallige Lijfrenten ten laste van de Provincie van de Stad Groningen en Ommelanden, bij den hierna te vermeldene Resolutie breder gementioneerd, en alzo in evengemelde qualiteit en Relatie bij Resolutie van de Ed. Groot Mogt: de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in dato 9 Majj 1759 permissie bekomen hebbende, om vermogens en in gevolge de Protectie, sterke hand en retorsie daar bij aan hem verleend, en ten fine als bij dezelve Resolutie vervat is, de Hand te mogen leggen op alle Effecten en Goederen geene uitgezondert, welke Hij binnen deeze Provincie zoude kunnen bekomen en magtig worden, en de Ed. Mog. Heeren Staaten van welgemelde Provincie van Stad en Lande, of eenige Leden, Steden of Plaatsen van dien of ook wel aan eenige of iemand der Ingezetenen van de zelve Provincie in eigendom toebehooren, doet door mij ondergeschrevene Gerechts Bode

Arresteeren

Onder handen, bewind en directie van alle zodanige Effecten, Goederen en Penningen, geene uitgezondert, als onder Hem mogten berustende zijn en bevonden worden in eigendom toebehoorende, voor het geheel of ten deele Hoog gemelde Heeren Staaten van voorgedagte Provincie van Stad en Lande, of eenige Leden, Steden of Plaatsen van dien, of ook wel aan eenige of iemand der Ingezeetenen van dezelve Provincie, en specialijk als zijnde Ingezetenen van meergemelde Provincie van Groningen en Ommelanden, ten einde en omme daar op niet alleen de Jurisdictie van de Ed. Groot Achtb. Heeren Schepenen dezer Stad te fundeeren, maar ook daar aan door de gewoone weg van Justitie hier ter Stede gebruikelijk, voor zo verre zulks zal kunnen strekken te mogen verhaalen,
het

het deugdelijk agterwezen van hem Arrestant, ende geene van welke hij Arrestant, de voorz. zijne qualificatie mede heeft bekomen, als in voorschreven Lijfrenten mede geïntresfeert zijnde, en voorts ten fine als de meergemelde Resolutie mede brengt. Concludeerende tot &c.

Actum Amsterdam den 2 October 1787.

B E U M E R.

EYLKENS,

Bode.

Procur.

R E D E N V A N A R R E S T.

JACOB ROETERS, Koopman; woonende binnen deze Stad, zo voor hem zelve en als gequalificeerde van een groot getal mede geïntresfeerdens in de agterstallige Lijfrenten ten laste van de Provincie van de Stad Gröningen en Ommelanden, bij den hier na te vermeldene Resolutie breder gementioneert, en alzoo in evengemelde qualiteit en Relatie bij Resolutien van de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in dato 9 Maj 1759 permissie bekomen hebbende, om vermogens en ingevolge de Protectie, sterke Hand en Retorsie daar bij aan Hem verleend, en ten fine als bij dezelve Resolutie vervat is, de Hand te mogen leggen op alle Effecten, Goederen, geene uitgezondert, welke Hij binnen deze Provincie zoude kunnen bekomen en magtig worden, en de Ed. Mog. Heeren Staaten van welgemelde Provincie van Stad en Lande, of eenige Leden, Steden of Plaatsen van dien, of ook wel aan eenige of iemand der Ingezetenen van dezelve Provincie in eigendom toebehoren, doet door mij ondergeschrevene Gerechts-Bode, overleveren aan N. N. de Ommestaande Copia qualificatie employeierende dezelve, als mede de Resolutie in den Hoofde dezès gemeld. Voor redenen van het Arrest bij hem in voorschreven qualité op gisteren Rr. Bode BEUMER gedaan, en Concluderende & Protesterende, &c.

Actum in Amsterdam 4 October 1759.

D U N T E.

EYLKENS,

Bode.

Procur.

Op

„Op den 23 October en volgende Dagen tot den 9 Maj incluis, van den Jaare 1754 compareerde respectivelijk voor mij ABRAHAM TZEEWEN openbaar Notaris tot Amsterdam, bij den Ed. Hove van Holland geadmitteert, ende voor de Getuigen naar genoemd.

„De Ondergetekende, alle Geintresfeerdens en Succesfeuren in de onbetaalde verscheenen, en nog te verschijne Lijfrentens ten Lasten d'Provintie van de Stad Groningen en de Ommelanden, verklaren mits dezen genoeg en te neemen, in de behandeling ende directie dus verre gehad en genomen bij de overledene Heeren JACOB ROETERS en LEONARD DEDERIKS, tot bevordering van het agterweezen van de gesamentlijke Geintresfeerdens in de onbetaalde verscheene Lijfrenten tot Laste der Provintie van Stad en Lande van Groningen, en vermits de Ed. Mog. Heeren Staaten van Groningen, tot noch toe geen dispositie schijnen te maaken, tot voldoeninge van het voorschreven agterweezen, waar toe al voor lange op gemelde Heeren JACOB ROETERS en LEONARD DEDERIKS, specialijk waren geauthoriseert en gequalificeerd na luijt Acte den 31 Julij en volgende Dagen des Jaars 1731 voor mij ABRAHAM TZEEWEN, Notaris alhier en Getuigen gepasfeert.

„Zoo werd bij dezen de Heer JACOB ROETERS, Zoon van den Overledenen Heer JACOB ROETERS geauthoriseert en gequalificeert om het belang en Intrest van Hun gezamentlijke Comparanten verder te vervolgen ende waar te neemen, zoo en in diervoegen, als hij zal goedvinden ende verstaan te behooren.

„Ende dat niet alleen bij en omtrent de voornoemde Staaten van Groningen, maar ook om in de namen en van wegen alle de Intresfanten en Comparanten, bij Haar Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal dezer vereenigde Nederlanden, mitsgaders Haar Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, en daar het zijn Ed. verder mogte goedvinden te behooren en werden vereist, derzelver hulpe en assistentie ten dien einde te verzoeken, ende wijders alles meer te mogen doen of laten verrigten in den naame en van wegen hun Geintresfeerde Comparanten, als hij de Heer ROETERS uit kragte dezes goed en geraaden oordeelen zal te behooren, met Authorisatie, om voor alle Geregthoven of Hoofdmannet-
Ka-

Kamer, alle Actien te mogen Inſtitueeren en met Regtsmiddelen pourſuiveeren tot de betalinge.

„Gevende en verleenende bij dezen daartoe aan zijn Edele volkomen magt en authoriſatie, met magt van *ſubſtitutie ad Negotia & Ad lites*, belovende al het geene, in voegen als vooren, bij den meergemelden Heer geauthoriſeerde hierinne zal worden gedaan en verrigt, te zullen approbeeren, voor goed en van waarde te houden, en doen houden, gelijk ook dezelve Heer geauthoriſeerde mede compareerende, de voorenſtaande heeft geaccepteert en aangenomen.

„Aldus gepaſſeert en getekent binnen Amſterdam, in preſentie van CHRISTOFFEL ABRAHAM DOUBLET, JACOB DIJL en STEPHANUS MOLENGRAAF, als Getuigen.

(Was met verſcheide handen ondertekent)

JACOB ROETERS.

JAN VAN WATTENS.

WILLEM KAT.

ANSELMUS en ANT. HARTZEN als Executeurs van de Testameten van wijlen ALIDA HARTZEN.

PIETER DE CLERCQ, als mede Executeur van de Testamenten van wijlen CORNELIA BLOK, Wed. PIETER DE CLERCQ.

ADRIAAN TEMMINK VOOR JACOB TEMMINK.

GIJSBERT VAN HOGERWOERT voor Hem en Broeders en Zusters.

J. SWEERS voor Hem en Vrouw, d'Wed. stx, geboren BEEKMAN.

PIETER DE CLERCQ, als mede Gemagtigde van SARA BLOK, Wed. P. GRIJSPEERT.

DANIEL DE NEUFVILLE en LEENDERT DE NEUFVILLE, *Fanz.*

JACOB ROETERS VOOR E. VAN HASKAMP, volgens Brief van 7 November 1753.

JAN BOEKWEIJT.

J. ROETERS VOOR JOH. WILL. HEIJMAN, volgens Brief van 6 December 1753, voor mijne behuwd Zuster d'Wed. Secretaris VAN MUIJDEN en van JACOB VAN STRIJEN, beide te Utrecht, en voor mijn zelfs.

M. VAN HARLINGEN.

PIETER BENSER VOOR d'Erven van den Heer HELMIGH KONNINGH. Huij

- HUIJBERT VAN BEUSEKOM;
 CORNELIA ELISABETH OCCO;
 J. GRAAFLAND;
 JAN GIJSBERT DE MEIJ.
 PETRUS IJVO VAN DIEPENDAAL, voor mijn Huijsvrouw N. M.
 VAN KEMPEN;
 GIJSBERT HEIJROOP;
 JOHANNES MENEVEN, als schriftelijke ordre hebbende van den
 Heer JAN CARBL BARKMAN WUIJTIER.
 Idem als schriftelijke ordre van M. E. VAN DEN HEUVEL tot
 BEIJLINGEN, gezegt BARTVLETTI.
 JAN ARENT ABBELEVEN, als Erfgen. van Vrouw SARÁ MUIJKENS,
 wed. d'Heer Mr. VAN BEUSEKUM, mitsgaders voor de Erfge-
 naamen van ARNOLDUS MUIJKENS en NICOLAAS ABBELEVEN;
 voor MARRETJE VAN HUIJNEN, Wed. A. CRIST. MUIJKENS;
 voor de Houders van vier Lijffrentebrieven. Een op de
 naam van PHILIPPUS MUIJKENS, een ARNOLDUS MUIJKENS, en
 een ANNA MUIJKENS.
 ADRIAAN PLA, als Exécuteur in den Boedel van den Heer en
 Mr. JER. GHIJS;
 ANTONIJ DOMMER;
 CORNELIS BAKKER, *Jansz.* als Last hebbende van den Hr. en
 Mr. C. BAKER, Oud Schepen dezer Stad.
 JOAN MUIJSKEN, als schriftelijke Ordre hebbende van den Heer
 en Mr. THEODORUS SCHRÉVELIUS, als in Huwelijk hebbende
 Vrouwe ELISABETH GLAUDINA VAN TEIJLINGE.
 DAVID D'ORVILLE;
 BARENT CRAMER, als Exécuteur van wijlen JAN VAN DE VELDE.
 MATTHEUS BOENDERMAKER, voor d'Erfgenamen van MARIA VAN
 FOREEST, Wed. JAN TEENGS.
 S. C. PELS, Wed. VAN DER SPELT;
 PIETER SIX;
 PIETER CROOS voor d'Erven van WROGT SCHELLINGER.
 P. VAN DEN BROEK voor zig zelfs, als Erfgenaam van den
 Heer ERNST ROETERS, en voor zijn zelfs.
 Lijjt. Admiraal REIJNST, als Erfgenaam van H. REIJNST, *Jacobs*
 JACOB DULL, als Exécuteur van de Testamente van wijlen J. VAN
 DE VELDE.
 XVIII. DEEL. V V. BRU.

BRUNO TIDEMAN, voor de Wel-Ed. Geftr. Heer en Mr. J. J. VAN WESTRENE te Utrecht.

JAN VAN BOORN, voor d'Erfgenamen van JAN VAN STIJN.

DIRK PIETERS HAAN in Comp., woonende tot Zaandam.

DAVID LEEUW, qq.

JACOB KROON van Edam, als Executeur van 't Testament van mijn Schoonmoeder SIJTJE DEKKER, Wed. JACOB GROOT, en Procuratie hebbende van de Voogden over TIERK LOKES.

JACOB ALEWIJN voor zig zelven, en voor de verdere Defcendenten van wijlen MARTINUS ALEWIJN.

GERARD ROGGE.

THEODOOR ROGGE, zo voor zig zelven als qq.

HERMANUS DOBBER te Edam, voor d'Erfgenamen en Succesfeuren van TRIJN JANS ROES, JAN PIETERSE WOUT, ANNETJE LAMMERS, DIRK CLASEN VOGEL en JAN CLASEN HU.

JAN HENDRIK CRAMER, als ordre hebbende van NIESJE VAN DE VELDE, Wed. JOH. BAGELAAR, woonende te Vijfhuijfen bij Zuilen.

ABRAHAM DEDERIKS, als ordre hebbende van d'Erfgenamen van JAN DE LA HAIJE en SARA DE LA HAIJE.

A. VAN HARENCAFPEL, fper ordre van mijn Vader P. BECK, als mede Executeur van 't Testament van wijlen l en Heer GERRIT KARSEBOOM, als mede van wijlen GERRIT VEERPOORTEN.

G. C. DU FAIJ, uit kragten van Erfenisfen qq., ten respecte van WIJNTJE VAN LEEUWAARDE, waar van Moeder is geweest CATHARINA VAN BAASDORP.

ABRAHAM DE LA NOIJ en Conforten, mede Erfgenaamen van TEUNTJEN HARTSEN, Wed. JACOB VAN LAAR.

DAVID DELPRAT, Diakon van de Waalsche Gereformeerde Diaconie alhier.

DANIEL FLOERNOOIJ, Diaken van de Gereformeerde Diaconie alhier.

DAVID DE WILLEM, voor d'Erfgen. van Jonkvrouw CLARA ELISABETH DE WILLEM.

LUCAS COUDRI, voor d'Erfgen. van LOISA en JACOB GUIOT.

CORNELIS VAN LINTOLA, als Executeur van de Testamentaire Dispositie van MARQRETA JACOBA BECKX, Wed. WILLEM DEKKER. COR.

- CORNELIS VAN GENT**, als Gemagtigde van **MARGRETA ISABELLA DE SURMONT**.
- CORNELIS VAN DER VLIET**; pr. procuratie van **CORNELIA VAN LAAR**; Wed. **JAN VAN DER VLIET**, zijnde Erfgenamen van **TEUNTJE HARTSEN**, Wed. **JACOB VAN LAAR**.
- MATTHIAS KOOPMAN**, voor de Erfgenamen van mijn Grootmoeder **ANNA VISSER**; Wed. **MATTHIAS KOOPMAN**.
- JAN VAN SCHAGEN**; per ordre van mijn Vader **PIETER VAN SCHAGEN**; zo voor hem zelve als voor de verdere Erfgenamen van **Mr. SALOMON VAN SCHAGEN**; als mede voor de Heer **JACOB GUKOT**.
- GERBRANT MOENS**.
- DANIEL DESMARETSZ**, voor d' Erven van **JACOB DESMARETSZ**.
- . . . SAUTIJN**, voor zig zelve als voor d' Erfgenamen van **Vrouwe THEODOORA VAN DAMSEK**, Wed. **WILLEM SAUTIJN**.
- GERARD REGTERING**; voor de Familie van **WIJTIERS**, **CROMHOUT**, **DUTRIE**.
- SURMONT**, als Exécuteur van de Testamente van **Jonkvrouwe MARIA ELISABETH DE WALE** van Ankeveen.
- F. BROMMER**, voor de respectieve Erfgenamen van **ANNETJE PIETERSE JOSEPHS**, **PIETER CORNELIS** en **CORNELIS WIJBETZS**.
- PHILIPPUS VAN DEN IJVER**.
- GERÁRD REGTERING**.
- JACOB ROETERS**, als ordre hebbende van **P. A. GILLIS**; volgens Brief van 4 Julij 1753.
- GERRIT HOOFT**, als Exécuteur van de Testamente van **Jonkvrouw MAGDALENE WIJBRANTS**.
- PIETER BECK**; als schriftelijke ordre hebbende van den Heer **W. H. HOP**.
- HESTER BARNART**, Wed. **DAVID LEEUW VAN LENNEP**, voor d' Erfgenamen van de Heer **JOSEPH COIJMANS**.
- B. COIJMANS**.
- JAN KETELHOED** de Jonge, qq. voor **M. OMPHALIJ**.
- PIETER RIJLOFF**, als Exécuteur van de Testamente van wijlen **HENDRIK TESING**.
- F. DE WIT**, wegens de pretensie van de Heer **GERRIT DE**

- GRAAF, cum suis; als mede wegens de pretenfie van de Heer
JAN DE WIT.
HENDRIK HOOFT, D. L. Z. over de Kinderen van **DANIEL**
HOOFT.
GERBERT REBEL, voor Mevrouw d'Wed. **DANIEL DEUTZ.**
D. VAN BUREN, als Erfgenaam van **GERRIT** en **ANNA DUIS-**
SENT.
W. WILTENS, voor de Erfgenamen van **Jusft. MAGTELT JACC-**
BA SERVAAS.
P. en J. SCHILDERNIK, als Executeurs van de Testamenten
van **GERRIT VAN LIMBURG** en **RISSIE HIJMS.**
JACOB SCHELLINKS, als procuratie hebbende van d' Erfgenamen
van den Heer en Jonkvrouwe van **ZUIJTWIJK.**
DIRK HAGEN enz., als gefurrogeerde Executeur van den Testa-
mente van Meufvrouw **ANNA ZOUTMAN**, Wed. **H. WHLLINK.**
DIRK HAGEN, voor d'Erven **JACOB VORSTEMAN.**
MATTHIJS ALEWIJN.
CLAAS WAGENAAR, als in Huwelijk hebbende **TRIJNTJE KIEFT**,
woonende tot Edam.
CORNELIS KNAP, woonende aan de Westzaander Overtoom.
JAN VAN HOUT, woonende tot Zaandam.
HENRICO STAATS, voor de Erfgenamen van **HENRICO STAATS**,
Zalr. woonende tot Gouda.

Quod Attestator.

Getekent

A B R A H A M T Z E E W E N.

Not. Publ.

„ De Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen te
weeten: Also de Heeren *Staaten van Holland en Westfries-*
land hebben goedtgevonden an enen **JACOB ROETERS** soo voor
hem selfs als *gequalificeert* van enige *geintresfeerdens* in oude
pratenfien, fo vermenen ten laste van dese Provintie te hebben,
te *permitteren* de hand te moeten leggen op alle *Effecten* en
roe.

roerende Goederen, gene uitgefonderd, welke Hij in de Provincie van *Holland* fal kunnen bekomen en magtig worden, in eigendom toebehoorende an iemand of enige der Ingefetenen van dese Provincie, en daar mede te mogen continueren, heen ter tijd gemelde JACOB ROETERS en *Conforten* wegens haar vermeenende *pretensien* zouden zijn voldaan: en gemelde JACOB ROETERS en *Conforten* ook in gevolge voorgemelde *concesse* reeds verfehiden Scheepen, Gelderen, Waren en Koopmanschappen Onse Ingefetenen toebehoorende, hebben in beslag genomen, en daar mede onverhooptelijk *continuerende*, veel nadeel bij *provisie* aan onse goede Ingefetenen soude kunnen toebrengen.

„ So hebben Wij nodig geoordeeld door desen alle onse *commercierende* Ingefetenen, Kooplieden en Schippers hier van de vereijste kennisfe te geven, en deselve te waarfchouwen na deser faken gelegenheid voorfigtig te zijn, en tot voorkominge van alle onverhoopte schade, vertragingen en belemmering bij *Provisie* geen Waaren, Koopmanschappen en Turff na enige plaatfen in de Provincie van *Holland* gelegen, te verfenden en vervoeren, of doen verfenden of vervoeren, ten zij dan op hun eigen *rifco* en gevaar.

„ En fal desen tot een ieders narigtinge alomme in deze Provincie worden *gepubliceert* en *geaffigeert* ter plaatzen alwaarmen gewoon is fulks te doen.

„ Aldus gedaan ter vergadering binnen in 't Provincie Huis den 13 October 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve,

B. H. KNOCK, *Secret.*

„ De Staaten van Stad *Groningen* en *Ommelanden*, doen te weeten: Hoe Wij bij Onfen vorige Placcaat van den 13 October laetstleden, ter oorfaake door JACOB ROETERS en *Conforten* veele Goederen Onse Ingefetenen toebehoorende in *Holland* zijn *gearrefteert* geworden, insgelijks de hand hebben gelegd en in beslag genomen alle fodane *Effecten*, *Crediten* en *Goederen*, geene uitgezondert, als de Ingefetenen van de Provincie van

Holland en Westfriesland in deese Provincie in eigendom toebehoren of te eischen hebben, om daar uit schierkomstig te verhaalen de schadens Onze Ingefetenen toegebracht: en op dat deese Onze *Serieuse intentie* in allen deele moge worden voldaan, en ter *executie* gebracht.

„ *So is 't*: dat wij hebben goedgevonden en verstaan de Provinciale Bedienden op de *avenuen* van de Provincie ter *recherche* gestelt, als bij alle de Zijlen, op de Soutkamp, tot Strobos en bij de Haven van deese Stad bij desen wel ernstig te gelasten nauwkeurige toeverstigt te nemen omtrent alle Schepen en Goederen die aldaar mogten binnen komen, en bevindende dat de zelve de Ingezetenen van *Holland* zijn toebehorende, om als dan dusdanige Schepen en Goederen aanstonds in beslag te nemen, en daar van soo ras doenlijk kennis te geven aan den *Secretaris* van de Provincie В. Н. КНОСК.

„ Verfoeken en beveelen daar benevens alle *respective Justicieren* en *Richteren* in de Provincie om ter uitvoer van deese Onse welmeininge, bij voorkomende gevallen en het vereischt wordende, de sterke hand te bieden en alle nodige *assistentie* te besorgen.

„ Wijders hebben wij goedgevonden alle *Rendanten*, *Solliciteurs* en een iegelijk, uit welken hoofde het ook moge sijn, wegens Ingefetenen van *Holland* iets in *Administratie*, onder hun bewind hebbende ofte aan haar schuldig sijnde, bij desen te gelasten van alle diergelijke Goederen, Penningen en Effecten, sonder onderscheid een *exacte notitie* op te maken, en aan voorgemelden *Secretaris* binnen den tijd van veertien dagen na *Publicatie* deses te overhandigen, so nogtans dat het de Kooplieden sal vrijstaan om van al het geene sij aan Ingefetenen van de Provincie van *Holland* mogten schuldig sijn, een *gecachteerd Billet* met eigenhandige verteikening hunner naemen in *verso* aan den *Secretaris* voornoemd inwendig den voorschrevene tijd te besorgen; ten einde daar van gebruik zoude kunnen werden gemaakt, ingevalle sulks noodig mogte worden geoordeeld, of anderziuts het selve ter zijner tijd ongeopent wederom te rug te langen: zullende alle deselve soo wel Kooplieden, *Solliciteurs* als die verders eenig bewind of *Administratie* van *Effecten*, Goederen of Penningen de Ingefetenen van *Holland* toe-

toe-

toebehoorende mogten hebben, verplicht zijn, des *gerequireert*, haare overgegevene *Notitie* met lichamelijken Eede te bekragtigen: Alles bij pœna, dat de geene soo inwendig den voorschrevene tijd aan deese Onze welmeininge niet mogten hebben voldaan, vervallen zullen zijn in een boete van honderd Ducatons, half ten profijte van den Aanbrenger, en half ten profijte van de Armen ter plaatse, alwaar de *calange* zal geschieden.

„ En op dat niemant hier van eenfge onwetenheid moge voorwenden, zal dezen alomme *gepubliceert* en *geaffigeert* worden ter plaatsen, alwaar men gewoon is zulks te doen.

„ Aldus gedaan ter Vergaderinge in het Provincie- Huis binnen Groningen den 2 November 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve

B. H. K N O C K, *Secret.*

Misfive van de Heeren Staaten van Stad en Lande, aan de Heeren Staaten van Gelderland, Zeeland, Utrecht, Overysfel en en Friesland; over de ontfane differenten met de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.

EDELE MOGENDE HEEREN, BIJZONDERE
GOEDE VRIENDEN, NAGEBUIREN EN
BONDGENOOTEN.

„ Schoon Wij gaarn U Ed. Mog. attentie soude hebben *gemenegeert*, en wel gewenscht hadden ons gedifpenseert te mogen zien, van U Ed. Mog. gewigtige occupatien te interrumpereen, worden Wij egter door de haggelijke omstandigheden, waar in ons tegenswoordig gebragt zien, als genoodperst, dit ons verlaangen op te offeren aan 't gemeen welzijn onfer Ingefetenen, en ter behartiging van dien, door eed en pligt gedrongen, U Ed. Mog., tot wien Wij als Bondgenoten fulk een nauwe relatie hebben, voor te dragen, de strenge en harde behandeling, die de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland tegens

onfe Ingefetenen werkelijk oeffenen; hebbende Haar Ed. Gr. Mog. bij Refolutie van den 9 Majj defes Jaars kunnen goedvinden aan eenen JACOB ROETERS en Conforten, uit hoofde van eenige oude agterftallige Lijfrenten, ten lafte van defe Provincie, te permitteren *de hand te mogen leggen op alle Effecten en Goederen, geene uitgezondert, welke hij binnen de Provincie van Holland zoude kunnen magtig worden, niet alleen defe Provincie, maar zelfs eeuwige of iemand onfer Ingefetenen in eigendom toebehoorende*, om daar aan te verhaalen 't agterwefen van voorgemelde Geinteresseerdens; en hoewel Wij niet in gebreeke fijn gebleven, Haar Ed. Groot Mog. op 't vriendernftigfte te verfoeken, om derfelyer genomen Refolutie, tot voorkominge van alle fchadelijke en nadeelige gevolgen, die hier uit noodwendig fouden moeten proflueren, wederom te willen intrekken; Soo hebben egter onfe repræfentation daar tegens gedaan die ingrefte niet gevonden, welke Wij daar van hadden te gemoete gezien, nadien door een groot aantal onfer Ingefetenen geïnformeert zijn geworden, dat derzelve Goederen, Waaren, Schepen en Koopmanschappen, zelfs d'ordinaire Veer- en Beurtschepen niet uitgefondert, door J. ROETERS en Conforten in Amsterdam, en verſcheiden andere Steden en Plaatsen van *Holland* reeds gearreſteert fijn. Weshalven Wij, de ſaken tot die extremitet fijnde uitgeborſten, ter vermiyding van verdere confuſie, en handhaving van onfer Ingefetenen gefchonden regt, niet konnen ſtille ſtaan, dienswegens aan U Ed. Mog., gelijk mede aan d'andere Bondgenoten, te doen ons regtveerdig beklag, en te proteſteren over 't fenſibel ongelijk door diergelijke onnabuurlijke en onvriendelijke maniere van behandeling onfe goede Ingefetenen aangedaan.

, En om fulks te meer te doen geblijken, vinden Wij ons verplicht de ſaken hoger op te halen, en U Ed. Mog. tot onfer decharge ouverture te geven van al 't geene ten defen opſigte is gepaſſeert: Ten welken einde Wij d'eer hebben U Ed. Mog. voor te houden, dat in den Jaare 1665 en 1666, wanneer de Verëenigde Staat in een ſwaaren en koſtbaren Oorlog tegens de Kroon van Engeland, en den Biſchop van Munſter waar ingewikkeld, en reeds een groot aantal Munſterſche Troupen in een van de beſte Diſtriecten van defe Provincie zig onthield en fogt

vaſt

vast te maken, de middelen deser Provincie niet in staat zijnde tot 't dragen van d' enorme lasten, Wij, ter betoning van onse bereidwilligheid in 't bevorderen en handhaven der gemeene saken, en conservatie van den Lande, tot stuur van de toen sivevende en nog verder gedreigden oorlog, considerable sommen in Holland van Los- en Lijfrenten genoodsaakt sijn geweest te negotieren, en daar voor aan de respectieve Creditoren hebben doen afgeven Obligatien in gewone en behoorlijke forma, *sonder egter daar in te verbinden d' Effekten en Goederen onser Ingesetenen*, gelijk U Ed. Mog. uit nevensgaande Copie kan gelyken; dat Wij vervolgens met de betaling der interesfen van de losse Obligatien na 5 en van Lijfrenten na 10 ten honderd eenige Jaren agter malkanderen gecontinueert, en ook de Capitalen na 5 percent in 't laatste van de voorgaande Eeuw hebben afgelost, dog naderhand door de menigvuldige calamiteiten, waar mede dese Provincie besogt is geworden, de sware rampen die Gods hand over deselve heeft laten toekomen, en de notoire onmagt, waar in de Provincie vervallen is door de overdragende lasten van den Oorlog, ende daar op gevolgde engagementen met de Generaliteit, ons genoodsaakt hebben gevonden van de betaaling deser Hollandfche Lijfrenten voor eenigen tijd af te zien; welke hooggaande en continuele fataliteiten ook altoos soo veel impressie hebben gemaakt, dat, of schoon de onbetaalde Rentheffers in den beginne eenige instantien ter betaling entameerden, egter in 't vervolg overtuigt van deser Provincie onmagt, geen sterke poursuites daar op hebben gedaan; en hoewel in den Jaare 1726, wanneer eenige Gecommitteerden uit de Vergadering van Haar Hoog Mog. herwaarts gefonden, om over de dringendste schulden van dese Provincie, een vaste voet te beramen, die Heeren mede last hebben gehad op dese betaling te insisteren, so hebben se egter, uit aanmerking van de sware lasten, waar onder dese Provincie toen gebragt is, tot prestatie van immense agterstallen aan de Generaliteit verschuldigd, en volkomene overreding, dat alles, wat de Provincie boven 't gessipuleerde aan de Generaliteit, hadde te ontfangen, tot noodwendige lasten in de Provincie absoluut gerequireert wierde, dese pretensie ten eenemaal ter sijde gesteld, verklarende zelfs *dat aan cordate Bondgenoten niets meer konde werden geveert*; gelijk ook in

den Jaare 1734. Haar Hoog Mog. Gecommitteerden, ter occasie van de toenmalige differenten alhier sijnde, op versoek van de Geintresseerden, wel eenige aanmaninge tot de betaling hebben gedaan, egter geperfaadeert van d'absolute onmogelijkheid, waar in de Provincie zich bevond tot voldoening van d'agterfallen, insgelijks hier van afgezien; ja zelfs wanneer wij in den Jaare 1751 door Onse Gecommitteerden in 's Hage aan wijlen Sijn Doorlugtigste Hoogheid, en de Heeren des zelfs Gemagtigden, hebben opengelegd de waaragtige en deplorable toestand van deser Provincie finances, en daar tegen de groote schulden en agterfallen aan de Generaliteit, en andere openstaande, tot welkers voldoening 21 Tonnen Gouds onder Garantie van Haar Hoog Mog. hebben moeten negotieren, is op dese pretensie geene de minste reflexie, veel minder computatie gemaakt, en geoordeelt, dat dese Provincie boven het hoeden van de Ordinaire en Extraordinaire Staaten van Oorlog, de betaaling der lopende Petitiën en Subsidien, en noodwendigheden in de Provincie, niets meer konde werden geveert, dan de voldoening van 250 duisent guld, 's jaarlijks aan de Generaliteit, waar voor alle de Goederen van dese Provincie niet alleen verbonden, maar zelfs andere posten van ontfang speciaal verhijsotiseert sijn geworden; waarom sijn Doorl. Hoogheid Glor. Ged. geen swarigheid heeft gemaakt, aan onse Gecommitteerden te declareren, *dat dese Provincie met de betaling van verdere Schulden niet zoude werden gemoeit*; tot dat eindelijk, des niet tegenstaande, na verloop van bijna een halve Eeuwe, dese instantien door J. ROETERS en Conforten, bij wien voor eenige weinige Jaaren deze oude pretensien *van zo weinig valeur en consideratie wierden gerekent, dat dezelve voor 8 à 10 pro cent aan meer dan een van onze Ingezetenen te koop hebben gepresenteert*, wederom gerenouvolleert, en in den Jaare 1755 voor de Hooge Justitie-Kamer deser Provincie met soo veel vigeur gepoursuiveert sijn geworden, dat Wij met d' uiterste attentie, overeenkomstig 't groot gewigt en importance van dese saak, onse deliberatien daar over hervat, en allen ijver hebben aangewend, om middelen ter afdoening deser affaire te beramen, ten einde de klagten der Hollandse Creditoren tot wederzijds genoegten uit den weg geruimt, en een dragelijk accommodement tot welsijn

on-

onfer Provincie getroffen mogten werden; dan wat wegen Wij daartoe ingeflagen, en welke propofitien Wij door onfe Gecommitteerden aan TOBIAS UBINCK, als gevolmagtigde van J. ROETERS en Conforten, hebben laaten doen, fijn Wij egter in onfe verwagting, dat de Geintereseerdens in defen, welke dog voor 't grootste gedeelte haar actien voor een zeer geringe prijs hebben aangehandelt of bij Erffenisfe verkregen, aan onfe gedaane prefentatien fouden hebben gedefereert, tot ons innig leetwefen gefruftreert gebleven, hebbende de bovengenoemde T. UBINCK in plaats van een redelijke en convenable wijfe, gelijk voorgaf, te accorderen, desfelfs enorme en importante eifch van 362164 guld. bij Mandate gerechtelijk gevordert, met meer dan 100000 guld. vermeerdert, en renten ex mora judiciali, nog daar na boven gereferveert; foo dat Wij geen apparentie tot 't treffen van een accommodement ziende, en egter geïnclineert blijvende, om de fchuldeifchers, foo veel eenigfints met 't behoud van onfe Provincie mogelijk was, kragteloos te fteflen, met wijlen *Haare Koninkl. Hoogheid*, hoog loffelijker Memorie, in overleg fijn gekomen, op welke een convenable wijfe defe faake foudē kunnen werden getermineert, en in onfe laafte Misfive van den 27 Novemb. des gepasfeerden Jaars, aan wijlen Hoogst Deselve hebben geproponeert, dat Wij de flegte toefland van defer Provincie finances met leetwezen ingefien, en volkomen overreed, dat d'inkomften en middelen van dien, welke meest alle tot vaste en onvermijdelijke posten van uitgave ter foutien van 't Comptoir van d' Unie als anders geaffecteert fijn, geenfints permitteeren, om tegenswoordig fonder ruine van defe Provincie en verval van onfe verbintenisfen, fulk' een importante pretensie, die na allen fchijn op 17 à 18 Tonnen Gouds fal beloopen, geheelijk af te doen; dat Wij egter ter contemplatie van de menigvuldige klagten en instantien geresolveert hadden eenige penningen ten lafte defer Provincie te negotieren, om daar mede aan de Hollandfe Creditoren, wegens hunne agterfallige Lijfrenten, na aangetoont regt binnen 6 Maanden alhier, te voldoew een fomma van 15 van ieder 100 guld., welke door valable blijken aan onfe Gecommitteerden fouden kunnen toonen, hen uit hoofde van de onbetaalde Lijfrenten te competeren; en gelijk Wij dit aan wijlen *Haare Koninkl. Hoogheid* hebben gecommu-

ni-

niceert, soo hebben Wij insgelijks Haar Ed. Groot Mog. hier van wel kennis willen geven, met verfoek, dat Haar Ed. Groot Mog., J. ROETERS en Confr. mogten soeken te disponeren, om hier van te profiteren, ten ware deselve liever prefereerden, om met haare pretensien te superfederen, te zijn hersteld, of ten minsten meer mogelijkheid tot afbetaling dezer lijfrenten zig sou hebben opgedaan.

„ Na U Ed. Mog. dus 't geheel beloop van saaken te hebben gedetailleert, twijffelen Wij geenzints, of U Ed. Mog. sullen daar uit de redenen van ons billijk resentment ligtelijk hebben opgemaakt.

„ Wenschelijk waar het sekerlijk geweest, dat Haar Ed. Groot Mog. de Staten van Holland en Westfriesland derselver genomene Resolutie, geduirende de Minderjarigheid van den Heer Erfstadhouder, als d' eenigste, aan wien ingevalle van discrepance tusschen de Bondgenoten, 't regt van decisie competeert, buiten effect hadden gesteld, of J. ROETERS en Conforten door derselver veel vermogende inductien hadden soeken te permoveren, om van onse gedane offerte gebruik te willen maken, en zig daar mede te contenteren, ten einde alle occasien van verwijdering tusschen Bondgenooten, die door een eeuwig verbond aan mal-kanderen verknogt zijn, met alle forgvuldigheid hadden mogen werden geprevenueert.

„ Dan in plaats van de band der eenigheid en goed vertrouwen tusschen Haar Ed. Groot Mog. en ons te conserveren, hebben de Heeren Staten van Holland, sonder eenige de minste eguards op onse Misfivete nemen, of haar gedagten daar over aan ons te laten toekomen, geen swaarigheid gemaakt, na een stilswijgen van 20 Jaaren, en *sonder ons Copie van derselver genomene Resolutie, veel weiniger van de preemtoire tyd tot desselfs executie bepaald, te communiceren*, 't effect van derselver violente en onwettige maatregels aan J. ROETERS en Conforten tegens onse Ingesetenen te accorderen, en hem te permitteren, om deselve in Haar Ed. Gr. Mog. Provincie, door middelen van constrainte en nadruk, hoe seer die ook bij het ontwerp van d' Unie forgvuldig zijn gaadegeslagen en geprecaveert, tot de betalinge te brengen van oude schulden door dese Provincie gecontracteert, daar 't egter uit 't vooren gededuceerde klaar is

gebleken, dat de *Particuliere effecten en goederen van d' Ingezetenen deser Provincie bij d' Originele Obligatie-Brieven geensints geaffekteert zijn*, en dienshalven op geen fundament met arresten belemmert kunnen worden, zijnde 't genoegzaam geaveereert, dat de goederen van Particulieren in dese Republijk in geene deele obligatoir zijn voor de schulden van den Souverain, ten zij expres daar voor verbonden: Waaron Wij ook in den Jaare 1702., wanneer ten dienste van de gemeene faake gezint waren een Somma van 500 duisend guld. onder Garantie van Haar Hoog Mog. te negotieren, en Haar Hoog Mog. in de Obligatie mede de Personen en Goederen van onse Particuliere Ingezetenen, in cas van wanbetaling, wilden stipuleren, die Obligatie niet eerder hebben geaccepteert, dan na dat *de clausul van verband op de Perzoonen en Goederen van onze Ingezetenen 'er was afgelaten*, oordeelende Wij niet bevoegt te zijn, om door sodanige verbintenissen onse Ingezetenen te onrusten en in bekommering te brengen; 't geen mede tot evident bewijs kan verstreken, dat *de Heeren Staten van Holland*, die zig immers in desen opzichte geen meerder auctoriteit kunnen aanmatigen, dan Haar Hoog Mog., *geensints geregtigt zijn, om arresten te verlenen, op goederen onzer Ingezetenen, die in geenen deele voor de Schulden deser Provincie zijn geëngageert.*

„, Behalven dien vermeinen Wij ook, dat sulke harde en onvriendelijke manieren van behandeling geensints te compasseeren zijn met 't *tracdaat van d' Unie* tusschen de Provincien onderling gesloten tot gemeene bescherming tegens alle Uitheemse en *Inlandze magt*, als 't eenigste fundament, waar op 't gebouw van desen Staat is gegrondvest; terwijl de tranquilliteit van de Bondgenoten het vereischt dat bij, in, of onder de Provincien geen extremiteiten of dadelijkheden werden gebruikt; en schoon 't *regt van represailles* onder vreemde Mogendheden, ingevalle van openbaare weigering van Justitie, gepermitteert zij, soo heeft 't eger geen plaats onder de Bondgenooten, die, hoe seer ook ieder op zig selven aangemerkt, de Souverainiteit bezitten, evenwel in soo verre bij d' Unie daar aan hebben gerenuncieert, dat de verschillen en oneenheden *niet door geweld*, gelijk de represailles zijn, *maar door vrien-*

de-

delijke en zachte wegen uit den weg moeten werden geruimt, ingevolge 't eerste, 16 en 17 artikel van de Unie: *Cum etiam nihil*, volgens 't zeggen van Cicero, *civitati sit exitiosus, nihil minus civile & humanum, quam composita, & constituta republica quicquam agi per vim.*

„ Hebben dan onse voorzigtige Voorouders zig dus op een plechtige wijze verbonden, om d' eenigheid, eendragt en vriendschap onder elkanderen te onderhouden, en in vooruitzigt van eenige dissenfie of misverftand tusfchen dezelve, de middelen, om die onderling weg te nemen, vastgefteld, en vinden alle Provincien daar bij haar wefendlijk belang, veiligheid en fterkte, foo twiiffelen Wij geenfints, of het zal U Ed. Mog., foo wel als de vier andere Bondgenoten, ter harten moeten gaan, om defe fterke en onheufche behandeling van de Heeren Staaten van Holland, *allexints tegens d' Unie aanloopende*, in haar verdere gevolgen voor te komen;

„ Oordeelende Wij het bijna onnodig te zijn, aan U Ed. Mog. na derselver hooge wijsheid in cordate bedenking te geven, welke fwarigheden U Ed. Mog. Ingefetenen of van d' andere Provincien mede over het hoofd fouden kunnen hangen, wanneer fulk een voorbeeld door andere Creditoren, na inhoud hunner *nog fterkere fchuldbrieven* gevolgt wierde, gelijk ligtelijk fodanig exèmpel wel navolgers fou kunnen krijgen, en welke fchadelijke en dangereufe gevolgen hier uit voor 't tegenswoordige kunnen refulteren, bij aldien de effecten en goederen onfer Ingefetenen, die thans voor fulk een importante pretenfie in beflag zijn genomen, door de Hollandfe Creditoren worden ingehouden, en na zig getrokken, waar door de Commercie tot nadeel van wederzijds Ingefetenen niet alleen verbroken, en alles in de uiterfte confufie alhier fou geraken, maar Wij ook buiten ftat gefeld, om aan de diere gefworene engagementen met de Generaliteit in Jaren 1726 en 1751 ingegaan te kunnen voldoen, en dus geheel inutill aan 't Bondgenoodfchap fouden werden gemaakt.

„ Alle welke akelige en voor Ons finertelijke vooruitzigten en ontflaggelijke gevolgen, Wij gaarn aan de nadere overweging van U Ed. Mog. overlaten, in vertrouwen, dat U Ed. Mog. daar aan niet onverfchillig, maar conform d'importance van defe

ma

materie, met 'er daat fullen willen toonen, 't geen 't *Bundelken Pijlen met een band te samen geknoopt mede brengt*, en door alle bequame middelen de Heeren Staaten van Holland fullen soeken te persuaderen, om *Haar Ed. Groot Mog. van derselver genomene Resolutie te doen afzien*, en d' *arresten schadeloos t' ontheffen*, fullende Wij aan onse zijde ook niet in gebreke blijven na vermogen alles te contribuieren, wat tot bevordering van de goede harmonie en eenigheid sal kunnen dienen, en voorts niet nalaten de effecten en goederen aan de Hollanders in dese Provincie toebehoorende, en welke Wij tot onser Ingesetenen indemniteit in beslag hebben genomen, wederom vrij te verklaren, en teffens, aan de Hollandsche Creditoren, zig na behooren aan Ons adresferende, onse gedaane offerte te presteren.

„ Voor dat Wij desen eindigen is ons vriendelijk verzoek, in gevalle U Ed. Mog. niet vergaderd mogten zijn, dat de Heeren Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, wegens 't gewigt deser materie, U Ed. Mog. ten aller eersten gelieven te beschrijven, ten einde hier over sonder uitsfel mag werden gededibereert.

„ Waar mede enz.

Groningen den 23 October

1759.

C O P I A.

„ De Gedeputeerde Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen condt ende betuigen door kracht van desen Openen Versegelden Brieve, in conformité Resolutien van d' Extraordinaris Heeren Gecommitteerden van beide Leden deser Provincie in dato den dertigsten Martii deses Jaars *sestien hondert ses en sestig*, door handen van onsen Ontfanger Generaal CORNELIS VAN ROIJEN, ten profijte ende laste van dese Provincie, *tot nootwendig emplotj in dese beswaarlijke tijden, in dewelke contante penningen werden vereist*, ontfangen te hebben een somme geldes, ende tot dien einde wettelijk verkoft ende gecon-

een

... een rente van hondert Caroli guldens, tot twintig stuivers het stnk, ten Lijve van gebooren van N. N. out zijnde omtrent Jaaren, welke rente wij voor ons ende onse nakomelingen beloven aan den Koper voorz., of des last hebbende, d' eene helfte op den eersten November toekomende, en d' andere helfte op den eersten Majj sestiën hondert seven en sestig daar aanvolgende, ende soo voort van half Jaar tot half Jaar binnen Amsterdam, kost en schadeloos te betalen, soo lange de voornoemde N. N. in levende lijve wesen sal, ende langer niet: Ordonneren daarom onsen Ontfanger in der tijdt, ofte die daar toe binnen Amsterdam verordent is, om dit voorz. Lijfspenfioen voornoemt aan horder van desen, tegens overneminge van behoorlijke attestatie de Vita, van twee geloofwaardige Persoonen, 'elken verschijndage (acht ofte tien dagen voor ofte nae onbehaalt) nit zinnen ontfank, eerst ende voor al te betalen, ofte doen betalen binnen Amsterdam voornoemt, *verhypotiserende ende verbindende daar voor alle onze Provincie Landen, Goederen ende Inkomsten*, wat namen die sels ook mogen hebben, het zij dezelve staan onder bewind van den Ontfanger voornoemt, ofte iemant anders mancange van Provincie penningen hebbende, soo wel binnen als buiten lands gelegen, de selve alle der Heeren Lieutenant ende Hoofsmannen Camer, ende alle andere Gerechten, de reale Executie, onder renunciatie allen exceptien rechtens, so6 desen eenigsints contrarie souden kunnen erdacht ofte gemoveert worden, submitterende, omme in cas van misbetalinge daar uit dezelve te mogen eijfchen ende vorderen: alles sonder arglist, in oirconde der waarheid hebben Wij Ge-deputeerde Staaten opgemelt, beneffens d' Heere Presidents paraphure ende des Secretarii subscriptie, het Provincie Zegel beneden aan desen doen hangen, ende in de Rekenkamer laten registreren. Gegeven binnen Groningen den twintigsten Majj sestiën hondert ses en sestig.

(Onder stont)

A. CHRISTOPHORI vt.

(Lager stont)

Ter Ordonnantie der Heeren voorz.

(getekent)

J. MEIJNARDI, *Secret.*

PUB.

P U B L I C A T I E.

„ De *Staatē van Holland en Westfriesland*; Allen deri geenen, die deeze zullen zien of hooren leezen, salut: Doen te weeten: Dat de Heeren Staatē van Stad Groningen en Omme-landen in vroeger tijden voor en ten behoefte van dezelve Provincie van veele Ingezetenen binnen deeze Provincie hebbende genegotieert en opgenomen importante Sommen van Penningen op Lijfrenten, onder de gewoone Verbintenisfen, na luid der Brieven daarvan aan de Geïnteresfeerdens geëxtradeert, dezelve Heeren Staatē al van den beginne af aan, zeer gebrekkelijk aan haare beloften hebben voldaan, en verders van tijd tot tijd daar mede zodanig zijn ten achteren gegaan; dat dezelve Lijf-Renten met den Jaare 1685, en vervolgens, meereendeels hebben gelaaten onbetaald, waarvan dienvolgende de gezamentlijke welgefundeerde Prétenfen tot eene notabele Somma, veele Tonnen Gouds importeerende, zijn geaccresceerd.

„ Dat, gelijk opgemaelde Heeren Staatē met dit alles, echter daar toe nimmer hebben kunnen resolveeren, om de deugdelijkheid van dezelve Schulden eenigfints in twijffel te trekken of te willen tegenspreken, alzo t'elkens wel hebben willen aanhooren de welgefundeerde Klagten over de Wanbetaalinge door de Geïnteresfeerdens aan haar gedaan, zo als ook de menigvuldige Sollicitatien en Représentatien dieswegens door alle de tijden heen, en zonder ophouden, bij Ons daartoe geëmployeerd, en welke verscheijde maalen bij haar Hoog Mog. zelve zijn geapuijeerd, dan dat al het zelve, buiten en behalven de weinige betaalingen, welke daarop, veele Jaaren geleden, zijn gevolgt, wanneer men in deze Provincie dien aangaande met nadruk heeft beginnen te procederen, is geweest van geen het minste succes, terwijl het opgemaelde Heeren Staatē, die wel Middel hebben weeten te vinden haar eijge Ingezetenen genoegē te doer hebben, nooit aan Prétexten heeft ontbroken, om dezelve Zaaken, ten opzigte van de Geïnteresfeerdens in deze Provincie, te doen traïneeren, onder geduurige Beloften van ten spoedigste en met alle ernst haare Deliberatien te zullen voortzetten, om eenmaal dezelve buiten Klagten te doen verblijven; doch

van alle welke zo solemneele gedaane Intentie Wij ten vollen zijn geperfuadeert geworden, wanneer laatstelijk Ons is gebleeken, dat, of schoon wijlen Zijne Doorluchtige Hoogheid, Hoogloffelijker Memorie, bij autorisatie en overgifte van hooggemelde Heeren Staaten, de Zaaken van Politie en Justitie bij eene altoos duurende Wet en Reglement in den Jaare 1749. binnen de voorschreve Provincie hadde gebragt op eene billijke en vaste grond, en de voorschreve Geïnteresfeerdens in conformité van dien, dezelve Heeren Staaten over haar achterwezen in Justitie hadden aangesproken en geroepen, en verscheide Jaaren de noodige Procedures over deze wettige Schuld voor de hooge Justitiekamer aldaar tegens dezelve hadden voortgezet, opgemelde Heeren Staaten de Condemnatie en Justitie niet weetende te ontgaan, zelfs die geenen zijn geweest, welke tegens die vastgestelde Wet aan, de Deur van de Justitie voor de gemelde Geïnteresfeerdens eijgener autoriteit hebben toegeslooten; zonder dat zelfs daarenboven de hooge Intercessie van wijlen haare Koninglijke Hoogheid, Glorieuser Gedachtenisse, in die tusschen-tijd te meermalen tot quijtinge, immers tot behoorlijke schikkinge van deze rechtmaatige Schuld, voor dezelve Geïnteresfeerdens aan welgemelde Heeren Staaten gedaan, zo veel heeft konnen effectueeren, dat dezelve zig tot eenige de minste vriendelijke en betamelijke Arrangements hebben gelieven in te laaten.

„ Dat, over zulks de voorsz. zaak op die wijze ziende behandelt, en in zodanige situatie gebragt, welke niet alleen nimmer onder Bondgenooten behoorde plaats te vinden, maar welke ook vertrouwt wordt, dat nergens, noch ook na eenig regt, met de naam van goede trouwe zal konnen bestempelt worden, Wij dienvolgende na dit alles, volgens het regt en billijkheid, en op voorige exempelen, hebben geoordeeld Ons niet anders overig te zijn, dan aan dezelve Geïnteresfeerdens eindelijk te moeten verleenen de sterke hand en protectie, op die wijze als bij hun te werk is gelegd, als het eenigste middel om daar door aan haar deugdelijk achterwezen te kunnen geraaken, dan waar toe Wij noch geensints zijn gekomen, als na dat welgemelde Heeren Staaten een geruime tijd bevoorens daar van hebben gewaarschouwd, ten einde op eene redelijke wijze zulks zonden

wil-

willen voorkomen, doch waarop al wederom niets is gevolgd; dan alleen dat bij eene onvriendelijke Rescriptie en op eene gantsch ingratiouse wijze vijftien perCento van het voorfz. achterweezen hebben durven presentereen; een aanbiedinge nauwelijks toereikende tot de onkosten bij de Geïnteresseerdens in zo veele Jaaren ter invordering van dien gesupporteert. En nademaal Wij boven dit alles met zeer veel bevreemdinge zijn ontwaar geworden, dat opgemelde Heeren Staaten van Stad en Lande, in plaatse van hier door eindelijk geneegen te zijn geworden, om tot eene vriendelijke schikkinge van een deugdelijke hand te leenen en daartoe nadere en billijker voorslaagen aan Ons te doen; omme daar door alle verdere verwijderinge te voorkomen, en alle verdere nadeelen voor haare Provincie en Ingezeetenen af te wenden, integendeel de voorfz. Onze handelwijs, waartoe Ons zelfs genecessiteert hebben; gantsch qualijk opneemen, en dezelve daar mede trachten te denigereen, dat zulks zoude geschieden om een verouderde schuld; tegens alle recht, en ter verongelijkinge van haare Ingezeetenen, en in die idées zijn voorgeslagen tot middelen, welke Wij zelfs om alle preuves van Onze moderatie omtrent Onze Bondgenooten te geeven, tot op een nader toedragt van zaaken hadden uitgesteld; terwijl van alle bij de voorfz. Provincie Ons te lasten gelegte zaaken geene gevonden zal worden, waar van niet aanfonds; en bij een ieder geconfidereert zal moeten worden; opgemelde Heeren Staaten zelfs alleen de oorzaak te zijn, en aan wien het toestaat al het zelve op eene billijke wijze te redresseeren; en nadien Wij derhalven geensints van intentie zijn, om van de voorfz. Onze wettige genoome Measures eenigfints af te gaan, zonder dat eindelijk eens eene billijke voldoeninge zal zijn gevolgt; en daarom thans genoodzaakt wordende de voorfz. onrechtmatige handelwijs van de Heeren Staaten van Stad en Lande met eene behoorlijke retorsie tegen te gaan, en voorts alles te doen wat tot efficitieuse protectie van Onze zo zeer benadeelde Ingezeetenen enigfints zal kunnen strekken.

ZOO IS 'T, dat Wij hebben goedgevonden en verstaan, zo als goedvinden en verstaan bij deezen, boven en behalven de Arresten, die bij de Geïnteresseerdens in de voorfz. Groningse

Ingezeetenen en eene onnagaanbaare *confusie* in de *Commercie*, werkelijk gebruik werd gemaakt.

„ Over welke *importante materie* bij Ons thans ernstig werdende *gedelibereert*, om middelen uit te denken, waar door onze Ingezeetenen van alle zulke verongelijkingen mogen werden bevrijd, bij hun goed regt *gemaintineert*, en alle gevreesde *Confusien* worden voorgekomen.

„ SOO IS 'T, dat Wij Ons verplicht bevinden, bij *provise* geduirende Onze *deliberatien*, elk en een iegelijk bij dezen te gelasten, geene penningen uit welken hoofdē dezelve ook mogten schuldig zijn, aan Ingezeetenen van *Holland* te voldoen, over te maaken, of op eene of andere wijze te betaalen door *Wisfels* te *accepteren* of *geaccepteerde Wisfels* te voldoen; het zij iemand die penningen in eigener persoon of in eenige andere *qualiteit* wegens Huir en Renten, Goederen of eenige andere *Crediten* of *Administratien* mogte schuldig zijn, en zulks alleenlijk bij *provise* heen ter tijd hier over nader zal zijn *gedisponeert*, bij *pāna* dat iemand tegen den inhoud dezes geduirende deze Onze *prohibitie* iets betalende of overgemaakt te hebben, maar in allen gevalle zulks schoon betaalt of overgemaakt zijnde schuldig te blijven.

„ En op dat hier van niemant eenige onweetenheid voorwende, zal dezen worden *gepubliceert* en *geaffigeert* daar men gewoon is zulks te doen.

„ Aldus gedaan ter Vergadering binnen Groningen in 't Provincie-Huis den 8 October 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve.

B. H. K N O C K , Secret.

„ De Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen te weeten; Dewijl de Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, op *instantien* van ROETERS en *Confr.*, als *geintereesseerden* in eene oude *pretensie* ten laste van deze Provincie hebben kunnen goedvinden, niet tegenstaande onse ernstige *representatien* daar tegens gedaan, aan denselven in *glie* te-
gens

en die het verders zoude mogen aangaan, ter zaake van de feitelijkheden, die tegens alle recht en reeden, en alleen om niet te betaalen een Schuld, die deugdelijk is, en als rechtmatig is erkend, bij de Heeren Staaten van de Provincie van Groningen bereijds tegens de Goederen van Ingezeetenen van deze Provincie zijn ondernomen, voorzigtig te zijn in het verzenden van eenige Goederen, Waaren of Koopmanschappen na dezelve Provincie, ten eijnde daar door geen Schaden komen te lijden. En dit alles bij provisie, en tot onze nadere Ordre en Voorzieninge.

„ En op dat nieuwand hier van eenige ignorantie zal kunnen pretendeeren, lasten en beveelen Wij, dat deeze alomme zal worden gepubliceert en geaffigeert, daar zulks te geschieden gebruikelijk is.

„ Gedaan in den Hage onder het Kleijn Zegel van den Lande den 2 November 1759.

(Lager stond)

Ter Ordonnantie van de Staaten,

(was geteekend)

A R I S v. D. M I E D E N.

„ De Staaten van Stad Groningen ende Ommelanden doen te weeten. Nademaal Wij tot Ons uiterste Leedwefen en grote bevreemdinge in 't sekere zijn onderrigt geworden, dat *Haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland* hebben kommen goedvinden, aan JACOB ROETERS voor hem zelve en in *qltè* te *permitteren* om in beslag te neemen Goederen van bijzondere Ingezeetenen van deze Proviucie, om daar uit te verhaalen verouderde *pretensien*; zoo deeze Provincie zedert een halve Eeuw aan gemelte JACOB ROETERS en in *qltè* mogte schuldig zijn; en daar bij uit menigvuldige klagten van Onze Ingezetenen zijnde *geinformeert*, dat van die verregaande *permisfie* tot groot nadeel van wederzijdse

„ En op dat niemant eenige onwetenheid voorwende, sal de-
fen alomme werden *gepubliceert* en *geaffigeert* ter plaatse,
daar men gewoon is fulk te doen.

„ Aldus gedaan ter Vergaderinge in het Provincie-Huis bin-
nen Groningen den 13 October 1759.

Ter Ordonnantie van De Selve

B. H. KNOCK, *Secret.*

P U B L I C A T I E.

„ De Gecommitteerde Raaden van de *Staatē van Holland
en Westfriesland*; Allen den geenen die deese fullen sien of
hooren leesen, salut: Doen te weeten: Nademaal haar Edele
Groot Mogende de Heeren Staatē van Holland en Westfriesland
bij Resolutie van den 13 Maart deeses Jaars, genoomen op het
subjeet der agterstallige Lijstrenten door de Heeren Staatē van
Stad en Lande aan de Ingezeetenē van deese Provincie verschul-
digt, hebben gelieven te verklaaren, dat Haar Edele Groot Mo-
genden uit toegeeventheid voor de intercesie der Bondgenooten,
en om te doen sien hoe zeer zij aan de Provincie van Stad en
Lande ten besten willen te gemoet koomen, niet ongeneegen
zijn, mits het selve alvorens in de Provincie van Stad en
Lande, ten reguarde van de Ingezeetenē van deese Provin-
cie, sal geschied zijn, om, blijvende alle de Aresten, soo ge-
neraale als speciaale, die gedaan zijn van volle kragt, bij eene
Publicatie te doen adverteeren, dat van doen af aan tot den 1
Junij aanstaande geene verdere Arresten op eenige Scheepen,
Goederen of Effecten, de Ingezeetenē van de Provincie van
Stad en Lande toebehoorende, fullen gedaan werden, ten einde
daar door, bij provisie, alle Commercie in zoo verre wederom
open en vrij te stellen, en om aan de Heeren Staatē van Stad
en Lande, des noods, eene overvloedige tijd te laaten om zig
op de cordaate offertes van deese zijde gedaan, te kunnen be-
denken, en deese saak op eene billijke voet tot een volkoo-
me afkomste te kunnen brengen, indien bij opgemelde Heeren
Staatē daar toe een sinnedere inclinatie is resideerende, met
die expresse voorbehouding nogthans, dat, de voorsz. tijd
vrugtelooos verlopen zijnde, Haar Ed. Groot Mog. nog de
Ge

gens het regt onder zulke nauwe Bondgenooten stand grijpende, toe te laten, de hand te mogen leggen op alle *effekten* en goederen, geene uitgezondert, welke Hij binnen de Provincie van *Holland* zal kunnen bekomen of magtig worden, niet alleen onze Provincie, maar zelfs ook aan eenige of jemant onzer Ingezetenen in eigendom toebehoorende, om daar aan te verhalen het agterwezen van voorschreven *geintresseerden*.

SO IS 'T, dat Wij, na ingekomene regtmatische klagten van een groot aantal onzer Ingezetenen, wiens goederen reeds in *Holland* door J. ROETERR *gearresteert* zijn geworden, schoon zij in geenem opzichte aan deselve of in *qte* iets het minste schuldig zijn, nog ook voor eene oude *gepratendeerde* Schulde van dese Provincie in hunne goederen aanspraakbaar veel minder *arrestabel* zijn, hebben goedgevonden en verstaan, bij desen de hand te leggen en in beslag te nemen alle sodanige *effekten*, *Crediten* en Goederen, geene uitgezondert, als de Ingezetenen van de Provincie van *Holland* en *Westfriesland* in deese Provincie in eigendom toebehooren of te eijsschen hebben, om daar door, bij onverhoopte quade uitslag van alle andere middelen, welke in het werk gestelt sullen kunnen worden, om dese zaken op eene vriendelijke voet uit den weg te ruimen, in staat gestelt te zijn, de toegebragte belediging onser Ingezetenen te kunnen herstellen, de schadens hen sonder hun schuld aangedaan te vergoeden, en daar uit in allen gevalle schierkomstig te verhalen de verdere nadeelen, uit dese onvriendelijke en tegens het Regt der Bondgenoten strijdende behandeling voort te vloeijen.

Ten welken einde Wij elk en een jegelijk van onse Ingezetenen gelasten, geene penningen of goederen, onder hun bewind staande, en Ingezetenen van *Holland* toebehoorende uit te keeren of te voldoen, maar bij *provisie* onder zig te behouden, en niets uit hoofde van Schulden, Huiren, Renten, Goederen of *Administratien* aan een of ander buiten de Provincie te betalen, maar sulks alles voor *gearresteert* te houden, bij poena, dat voor het betaalde of verfondene ten allen tijde aanspraakbaar zal blijven, en vervallen zijn in de boeten op het *violeren en arresten* gestelt.

weeten: Dat bij de Publicatie van de Heeren Onse Gecommitteerde Raaden van den 14 April laatstleeden op Onse autorisatie gedaan, de vastgestelde termijn, waar inne (blijvende alle arresten die gedaan waren) geene nieuwe arresten binnen deese Provincie op eenige Scheepen, Goederen of Effecten de Ingezeetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehoorende, foudede gedaan werden, met den eersten Junij aanstaande staat te expireeren, sonder dat de differenten over de voldoeninge der agterstallige Groningsche Lijfrenten tusshen deselve Provincie en ons gereesen tot hier toe geheel hebben kunnen werden vereesent, waar toe welgemelde Heeren Staaten van Stad en Lande nogthans ter deeser tijd eenige meerdere hoopde koomen te geeven, en Wij uijt Onse gewoone moderatie en toegeevenheid voor Onse Bondgenooten, de saaken, hoe seer op alle regt en billijkheid gefundeert, niet geerne pousfeeren dan in de uiterste noodsaakelijkheid, en daaromme alsnog geeneen zijn eene convenable tijd af te wagten, om daar inne de verschillen buijten verdere verwijderinge tot onderling genoeg te kunnen zien afgedaan.

„ SOO IS 'T, Dat Wij ten dien einde noodig hebben gevonden door deese alle en een iegelijk nader te advertteeren, dat Wij hebben goedgevonden de voorschreeve bij de Publicatie van den 14 April laatstleeden gestelde termijn tot den eersten Junij, alsnu verders te prolongeeren tot den eersten Augustij aanstaande, en dat alsoo tot die tijd toe geene nieuwe arresten binnen deese Provincie op eenige Scheepen, Goederen of Effecten de Ingezetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehoorende sullen worden gedaan, maar alle Vaart en Commercie geduurende deselve tijd wederom sal zijn en blijven open en onverlet; en dat wijders, omme te betoonen de deference welke voor de instantien door de Heeren Staaten van Stad en Lande daar toe aan Oas gedaan zijn hebbende, booven dien nog hebben goedgevonden die ordre te stellen, dat de Scheepen aan de Ingezeetenen van Stad en Lande toebehoorende, en die in deese Provincie zig thans nog onder arrest zouden moogen bevinden, daar uijt met den eerste geheel en al zullen werden ontslagen en vrijgesteld; terwijl egter voorts, en tot Onse nadere dispositie, van volle kragt en vigeur zullen
blij-

Geïnteresseerdens aan deese gedaane presentatie geensints verders zullen gehouden zijn, en aan haar reserveeren, omme daar na alle foodanige verdere bequaame middelen wederom bij de hand te neemen, als zij tot de eindelijke voldoeninge van deese pretensien meest oirbaar fullen vinden; En wij geïnformeert werden, dat de Heeren Staaten van Stad en Lande door derselver Publicatie van den 3 deester loopende maand aan den eisch, in opgamelde Haar Edele Groot Mog. Resolutie vervat, alsnu hebben voldaan;

„ SOO IS 'T, Dat wij, uit kragte van de autorisatie ons bij voorz. Resolutie verleend, en met overleg van de Heeren Gedeputeerden van deese Provincie ter Generalitéit, goedgevonden hebben bij deese allen en een iegelijk te adverteeren, dat, blijvende alle de Arresten, soo generaale als speciaale, die voor dato van deese onse Publicatie zijn gedaan, in volle kragt en vigeur, van nu af aan tot den 1 Junij aanstaande geen verdere of nieuwe Arresten binnen deese Provincie op eenige Scheepen, Goederen of Effekten, de Ingezeetenen van Stad en Lande toebehoorende, fullen werden gedaan: wordende ten dien einde gedurende die tijd alle Commercie bij provisie in zoo verre wederom open en vrij gesteld.

„ En op dat niemend hier van ignorantie pretendeere, ordonneeren wij, dat deese alomme sal worden gepubliceert en geaiffigeert daar sulks behoort en te geschieden gebruikelijk is.

„ Gedaan in den Hage onder het klein Zeegel van den Lande, den 14 April 1760.

(Onder stond)

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raaden.

(Was geteekent)

C. C L O T T E R B O O K E.

P U B L I C A T I E.

„ De Staaten van Holland en Westfriesland; Allen den geenen, die deese fullen sien of hooren leesen, salut; Doen te

Xx 5

wee-

„ SOO IS 't, Dat wij hebben goedgevonden en verstaan, door deese te verklaaren, niet alleen op te heffen het generaa-
le arrest, foodanig als het bij Onse Publicatie van den 2 No-
vember 1759 op alle Effecten, Goederen, Actien, Crediten
en Penningen, de Ingezeetenen van de Provincie in eigendom
toebehoorende, is gelegd geworden, met alle verboden en al het
gunt verders daar inne is gevoegt en geëxpresfeert, maar booven
dien ook bij deese op te heffen, en buiten alle effect te stellen,
alle zoodanige particuliere arresten als bij de voornoemde Geinte-
resfeerdens, of van haarentweegen door JACOB ROETERS qq. op
eenige diergelijke Effecten, Goederen, Actien, Crediten of Pen-
ningen, hoe ook genaamt, binnen deese Provincie ter saake
voorz. éenigfints souden moogen gedaan zijn, sonder dat daar
toe eenig verder of particulier ontslag noodig zal zijn, en zulks
van stonden aan, na de Publicatie deeses, als niet willende dat
eenige van dien het alderminste effect meerder forteeren sullen;
met begeerte verders, dat alle Commerce, correspondentie, en
alle verdere handelingen tusschen de Onderdaanen van deese Pro-
vincie en die van Stad en Lande voortaan wederom zal zijn, en
moogen geschieden zoo vrij en onbelemmert als dezelve voor
dato van de voorz. ongelukkige ontstaane, dog nu gelukkig bij-
gelegde, en geheel gecesfeerde differenten, eenigfints is geweest,
en gevoert heeft mogen werden.

„ En op dat niemand hier van eenige ignorantie pretendeere,
lasten en beveelen Wij, dat deese alomme sal werden gepubli-
ceert en geafigeert daar sulks te geschieden gebruikelijk is.

„ Gedaan in den Hage onder het klein Zeegel van den Lande,
den 5 Februarij 1761.

(Onder stond)

Ter Ordonnantie van de Staaten,

(Was geteekent)

A R I S v. D. M I E D E N.

He

blijven alle verdere arresten zoo generaale als speciale, die bevoorens tot dato deezes op alle andere Goederen en Effecten, geene uitgezonderd, de Ingezeetenen van de Provincie van Stad en Lande toebehoorende, binnen deeze Provincie gedaan zullen zijn.

„ En op dat niemand hier van ignorantie pretendeere, ordonneeren Wij, dat deeze alomme sal worden gepubliceert en geaiffeert, daar zulks behoort en te geschieden gebruikelijk is.

„ Gedaan in den Hage onder het klein Zeegel van den Lande, den 14. Meij 1760.

(Onder siond)

Ter Ordonnantie van de Staaten,

(was geteekent)

ARIS v. D. MIEDEN.

P U B L I C A T I E.

„ De *Staater van Holland en Westfriesland*: Alle de geenen die deezen zullen zien of hooren leezen; Salut: Doen te weeten, dat, nademaal Wij van wegens de gesamentlijke Geintereseerdens binnen deeze Provincie in de bekende agrestallige Groningsche Lijfrenten, zijn geïnformeert geworden, dat volgens de daar toe tusschen Ons en de Heeren Staaten van de Provincie van Stad en Lande aangegaane en subsisteerende Conventie, alnu dien conform de betaalinge in contante Penningen, mitsgaders de extraditie der Obligatien aan de gemelde Geintereseerdens werkelijk is geschied en volbragt, en mitsdien het billijk is, en ook na luid van de voorschreeve Conventie, dat alle arresten en belemmeringen ter saake voorz. binnen deeze Provincie gedaan, thans werden opgeheeven, en alles wederom hersteld op den voet gelijk het voor deeze is geweest.

„ SOO

stond, over alle Dijken, wel, naar men zegt, tot de hoogte van eens mans lengte, loopen, en overstroomde in korten tijd bijna geheel *Groningerland*. Het allereerste ongeval trof het Kwartier van *Hunsingo*; de tweede stoot viel voorts op dat van *Fivelingo* (zie FIVELGO,) en voorts werden de beide *Oldamp-ten*, het *Goorecht*, en eindelijk het *Wester-kwartier* overstroomt. De Stad *Groningen* stond rondom blank, en het water drong 'er zelfs op verscheide plaatsen in. Van derzelver Wallen zag men overal niets, dan droevige vertooningen: hier kermden eenigen, op folders, daken, boomen en hooibulten gevluht, om hulpe; daar zag men schorteldoeken en lakens uitsteeken, ten teken van uitersten nood; alomme dreeven lijkten op het water. Veelen wierden op hunne bedden en in hunne kamers, eer zij vluchten konden, van de indringende golven overrompeld. Bij menigten moesten 'er op de folders, twee en drie etmaalen, en langer, zonder eeten of drinken, in koude en ongemak zitten jammeren. Zeer veelen dreeven op hooiblokken, stukken van folders, of daken, planken, enz. waar van veelen verdronken, eenigen hier en daar nog aandreeven, en wonderlijk, na veele uitgestaane hongersnooden, geborgen wierden: want de Regeering der Stad *Groningen* deedt de Burgerij, twee Vaandels te gelijk, en zo vervolgens bij beurten, met allerhande vaartuigen uitvaren; die dan ook ijverig in de weer waren, om menschen, vee en andere goederen te bergen. De kracht der Zeegolven verbrak ook veele dijken; van *Delfzijl* tot aan de *Oude Schans*, was weinig van den dijk te vinden, en te *Oterdum* spoelde de dijk zodanig weg, dat de oude grondvesten van huizen, die aldaar gestaan hadden, bloot raakten: ook vernam men, dat verscheide stukken Veengrond, zo groot als huizen, tot aan de *Nieuwe Schans* dreeven: zo dat deeze vloed schrikkelijk was voor deeze Provincie, en de rampen onbeschrijflijk; want in de zelve verdronken 1558 menschen, 1387 paarden, en 7867 hoornbeesten, behalven al het andere kleine vee, als schaapen en varkens, waar van men het getal niet vind aangetekend: mogelijk om dat het zelve te groot was, of dat het niet is opgenomen. Zes honderd-en-een-en-dertig huizen spoelden geheel weg, en zes honderd-en-zestien waren door de kracht

Brou

des

Het verdere wegens deeze Stad, geene zaaken van groot gewigt betreffende, gaan wij over tot andere Artikelen.

GRONINGEN, of GROENINGEN, een welbebouwde buurt, drie uren van *Sambeck*, in *Staats Braband*, hebbende in deszelfs midden een oude Kapel. Ook is hier de pleisterplaats der Postwagens tusfchen *Venlo* en *Nijmegen*.

GRONINGERLAND, is meermaalen met droevige Watervloeden bezogt geweest, waar van de oude Kronijken en latere Geschiedenissen beklagelijke verhaalen en beschrijvingen doen. Men zal hier alleen van drie der voornaamfte gewag maaken. In den vierden Allerheiligen-vloed, ook de Allerzielen-vloed genoemd, om dat die dag op den 2 November komt, en deeze Stormvloed twee etmaalen duurde, voorgevallen in den Jaare 1570, leedt *Groningerland* eene ongemeene schade. Het Water brak bij *Cremeshorn* eerst door; vloog wel een mans lengte over alle Dijken, en als een Zee, landwaards in; en men rekent, dat 'er in *Groningerland* toen 9000 Menfchen en 70000 Hoornbeesten verdronken zijn, en eene groote menigte van Huizen en Schuuren weggefpoelt. Het grootfte gedeelte van het Land ftond als een baare Zee, en vijf mijlen verre dreeven Menfchen, zittende op daken van Huizen, waar van eenige in het hooge Land gered wierden. Overal zag men 'er op balken, berden, hooibulten, flukken van huizen, enz. in het Water drijven, die de genade Gods en hunner Evennaasten om hulpe baden. Een tweede, en nog verschrikkelijker Watersnood, trof *Groningen* en de *Ommelanden* tusfchen den 12 en 13 November des Jaars 1686; wordende deeze vloed gewoonlijk de derde *St. Mariens-vloed* genoemd, om dat dezelve daags na dat Feest is gebeurt, en ook de *Groninger-vloed* geheeten, om dat hij dit Gewest inzonderheid trof. Des avonds van den 12 November waaide het zeer fterk uit den Zuid-Oosten, gelijk het reeds eenige dagen gedaan had, waar bij een zwaar onweder van Donder en Blixem kwam; en omtrent 9 uren draaide de wind naar het Noord-Oosten, en kort daar na naar het Noord-Westen. Deeze storm dan, verzelt van hagel, deed het zoute Zeewater, in dien naaren nacht, of tegen den morgen ftond

1305, en dat der schapen 21214. Ook is 'er een getal van 1560 huizen zo weggepoeld, als ten deele beschadigt.

Het Bisdom van Groningen.

Wanneer, in den beginne der Regeeringe van Koning FLIPS DEN II, de nieuwe Bisdommen in *Nederland* wierden opgeregt, en dat van *Utrecht* tot een Aartsbisdom verheeven, werd *Groningen* aan het Aartsbisdom van *Keulen*, en aan meer andere Bisdommen, doch voornamentlijk aan dat van *Munster*, onttrokken, zelf tot een Bisdom aangesteld, en aan het Aartsbisdom van *Utrecht* onderworpen. Onder dit behoorde nu geheel *Groningerland*, het Landschap *Drenthe* en de Eilanden *Rollinge* en *Borckum*. Men vindt dit alles breder uitgedrukt, en de grenspaalen van dit nieuwe Bisdom omstandig aangewezen in de Bulle van PAUS PIUS DEN IV, door den Schrijver der Oudheden en Gestigten van *Groningen*, uit een oorspronkelijk handschrift der *Utrechtse* Kerke het eerst in het licht gegeven. Zie het gemelde Werk, pag. 6, enz. in 8. Deeze Bulle is gegeven te *Rome*, den 7 Augustus des Jaars 1561. De Bischoppelijke Stoel werd in de *St. Martenskerk* opgeregt, en het eerst beklommen door

JOHAN KNYF, gebooren te *Utrecht*, een Minderbroeder. Hij werd tot Bischof verkooren, in den Jaare 1561, en is gestorven, volgens VALERIUS ANDREAS, den 1 October des Jaars 1576; doch, naar het zeggen van anderen, eerst in den Jaare 1578. Na hem werd tot dit Bisdom benoemt,

JOHANNES BRUESIUS, of DE BRUHESE, een *Brabandsch* Edelman; maar dezelve werd, voor dat hij zijne bevestiging had bekomen, tot Aartsbischof van *Utrecht* aangesteld. In zijn plaats werd tot Bischof van *Groningen* verkooren,

ARNOLDUS NYLEN, te *Nijmegen* gebooren, van de Orde der Predikheeren: doch dezelve heeft het wijdzel niet eens ontvangen, en heeft zig, na dat *Groningen*, in den Jaare 1594, door de *Staatschen*, als boven is verhaald, was ingenoomen, naar *Brusfel* begeeven; waar mede dit Bisdom weder

der
ijde
Her

De
onder
van
jaare
Augu
ren,
name
Godg
waar
Regt
NICOL
vooren
Hoogt
Latijs
weest,
IHESUS
buiteng
MACDO
marke
Andre
De in
wijze
Marten
Predika
Akaden
voering
de de
TUS RA
standig
demie
maaltij
JOHANN
XVI

des waters beschadigt. De derde hooge watervloed, *Groningerland* overgekomen, en van welken men hier zal spreken, is de jammerlijke Kersvloed, gezegd de zesde, van den Jaare 1717. Hoe groote schade deeze vloed alomme, en in het bijzonder in de Landen, aan de Noordzee geleegeen, heeft veroorzaakt, is, helaas! te bekend, dan dat men 'er hier in 't breede van behoeft te spreken. Men zal alleen zeggen, dat het eenige dagen voor Kerstijd sterk uit den Zuidwesten had gewaaid; dat het Zeewater daar door zeer menigvuldig uit den Oceaan, door het Kanaal, in de Noordzee was geworden, en dat de wind daar op den 24 December redelijk sterk uit den Noordwesten waaide, waar door al het water uit de Noordzee weder door het Kanaal moest lopen, en dus eene zwaare overstroming veroorzaaken. In de Provincie van *Groningen* en de *Ommelanden* zag het niet veel beter, en op sommige plaatzen zelfs slegter uit, dan in den zwaaren St. Martensvloed, waar van boven is gesproken. Ook is het water in deezen vloed hier ongelijk hooger geweest dan in den voorverhaalden, ja, naar sommige meeninge, wel 3 of 4 voeten in het algemeen hooger, en het getal der verdrinkene menschen zelfs veel grooter. De zwaarste rampen gebeurden in de Kwartieren van *Hunfingo* en *Fiveringo*, en in de *Oldampzen*. Ellendig zijn veele menschen in het water omgekomen, en wonderlijk zijn ook eenige, na veele geleedene rampen, behouden. De Stad *Groningen* had het water rondom haare wallen en poorten; doch in de Stad stond het maar op eenige plaatzen, waarom ook eenige menschen op bovenkamers, of zolders, moesten vlugten; en alzo het Land alomme als eene Zee was, en veele menschen in nood waren, wendde de Magistraat deezer Stad groote zorg aan, om die rampzaligen op het Land te redden: ook wierden veele beesten met vaartuigen aangehaald, en te *Groningen* op openbaare plaatzen, zelfs op de plaats van de Hooge Schoole, en elders, geborgen. Het getal der in deeze Provincie verdrinkene menschen heeft beloopt 2276; dat der hoornbeesten 11666; dat der paarden 3200, der varkens

Friezen, inzonderheid van de Provintie van *Groningen* en de *Ommelanden*. Op den 25 Augustus deed 'er MACDOWEL eene over de nuttigheid der Philosophie; en vervolgens werd UBBO EMMIUS tot eersten Reetor Magnificus deezer Hooge Schoole verkooren, dewelke over deeze verkiezinge verbaast, deeze waardigheid in den beginne weigerde aan te neemen. Straks werden 'er wetten ontworpen, volgens welke deeze Hooge School zou bestierd worden: doch dezelve grepen geen stand, voor dat zij door de Staaten der Provintie goedgekeurd en bevestigd waren, het welk in den beginne des volgenden Jaars 1615 geschiedde. Dezelve werden daar op den 6 Maart des gemelden Jaars den Heeren Curatoren en Hoogleeraaren voorgelezen: doch de laatstgemelde bezwaarden zig daar over, dat deeze wetten buiten hunne kennisse gemaakt waren, en ook eenige zaaken behelsden, die tot hun nadeel waren: waarom hen eene verbetering derzelven beïooft werd. De eerste, die op deeze nieuwe Hooge Schoole tot Doetor in de Regten werd verheven, was HUGO VAN NYEVEEN, houdende zijn inauguraal dispuut op den 13 November des Jaars 1615, onder het Rectoraat van den Profesfor RAVENSBERG. Ook hebben de Heeren Staaten ter zelve tijd, op des Lands kosten, zestig voedsterlingen (*alumni*) aangenoomen, om hen in de fraaije letteren en geleerdheid te doen onderwijzen.

Tegenwoordig zijn in deeze Hooge Schoole negen gewoone Hoogleeraaren, te weten, twee in de Godgeleerdheid, twee in de Regten, een in de Genees- en Kruidkunde, en vier in de Philosophie, Redeneerkunde en Taalen, nevens een buitengewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, die te gelijk ook Predikant is, en den predikdienst nevens de andere Predikanten waarneemt. Deeze Heeren Profesforen worden door de Heeren Bezorgers of Curatoren der Akademie, die zes in geral zijn, te weeten drie Heeren van de Stad, en drie wegens de *Ommelanden*, voorgesteld, maar door de Heeren Staaten op een Landdag verkooren. Alle zondag avonden word 'er ook door eenen der twee Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid, beurt om beurt, in de Akademiekerk gepredikt.

De gemeene *Latijnsche* School deezer Stad bestaat in zeven Classen, of bijzonder Schoolen, die door een Rector, een

Con-

der in duigen viel, en God, in plaats van de *Roomſche* ijdelheden, de eenvoudigheid van het Euangelium, door de Hervormingé, ook te *Groningen* allengs deed ſtand grijpen.

Hooge School enz. van Groningen.

Deeze Hooge School werd in den Jaare 1614 opgeregt; onder het Stadhoudersſchap van Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU. Het beſluit tot deeze opregtinge was reeds in den Jaare 1612 genomen; en haare inwijding geſchiedde op den 23 Augustus des voorgemelden Jaars 1614. De eerſte Hoogleeraaren, in deeze nieuwe Akademie beroepen, waren zes in getal, namentlijk: Dr. HERMANUS RAVENSBERG, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, van de doorlugte Schoole van *Steinfurt* derwaards beroepen; Dr. CORNELIUS PYNACKER, Hoogleeraar in de Regten, in welke hij reeds te *Leiden* leſen had gegeven; Dr. NICOLAUS MULERIUS, Profesfor in de Genees- en Wiſkunde, te vooren Reſtor in de Schoole te *Leeuwarden*; UBBO EMMIUS, Hoogleeraar in de Geſchiedeniſen en *Griekſche* Taale, van de *Latijſche* Schoole deezer Stad, daar hij Reſtor op was geweest, op deeze nieuwe Akademie beroepen; Dr. JOHANNES EPINUS, gewoon Profesfor in de Philoſophie en Zedekunde, en buitengewoon Hoogleeraar in de Regten; en Dr. GUILIELMUS MACDOWEL, Hoogleeraar in de Reden-, Natuur- en Bovennatuurkunde, een *Schot* van geboorte, hebbende reeds te *St. Andrews* over de Natuurkundé van ARISTOTELES leſen gegeven. De inwijding deezer Hooge Schoole geſchiedde op de volgende wijze: Eerſt werd op den gezegden 23 Augustus in de *St. Martenskerk* een predikatie gedaan door ARNOLDUS MARTINI, Predikant dier Stad. Vervolgens ging men in order naar de Akademie, daar Dr. PANCRATIUS, Stads Sijndicus, eene redenvoering uitſprak, in den naame der geheele Provintie, aangaande deeze prijzelyke ſtigtinge; waar na de Hoogleeraar HERMANUS RAVENSBERG mede eene redenvoering deed, op deeze omſtandigheid gepast. Des avonds werden de Leden deezer Akademie door de Gedeputeerden der Heeren Staaten deſtig ter maaltijd onthaald; en op den volgenden dag deed de Profesfor JOHANNES EPINUS eene redenvoering, aangaande den lof der

De *St. Nicolaaskerk* was in de *Roofsche* tijden de derde Parochiekerk, en is naar het Westen van de Stad geleege. Zij is daar na aan de Lieve Vrouwe TER AA toegewijd geweest, en heeft, in den Jaare 1671, door blixemvuur haaren hoogen en spitzen Tooren, met het aangenaame klokkenspel, verlooren. Vervolgens weder herbouwd zijnde, is hij naderhand ongelukkiglijk ingefort, en heeft het voortreffelijke Orgel onder zijne puinhoopen verpletterd: doch is zedert veel sierlijker dan ooit te vooren herbouwd.

Behalven deze Kerken, waar van 'er tegenwoordig nog twee in wezen zijn, waren te *Groningen* eenige Kloosterkerken, onder welke die der *Franciskanen*, met een ruim Klooster daar aan, de grootste was. In het Klooster is, zo als boven is aangekend, zedert de veranderinge van den Godsdienst, de Hooge School opgeregt, en in een gedeelte der Kerke de Boekerij van de Akademie geplaatst.

De andere Kloosterkerken waren: 1. die der *Jacobijnen*, of *Dominicaanen*, met een Klooster daar aan. Zij stond zedert de uitlegging der Stad, in den Jaare 1615, omtrent in het midden der zelve, en is in den Jaare 1621 in een Diaconie-Kinderhuis verandert.

2. De *Broederskerk*, anders de Kerk der Klerken van het gemeene leven, met een Klooster daar aan, was niet heel groot, en stond voor deezzen op den Noorderhoek van het St. Walburgs Plein; maar is zedert tot de verblijfplaats van den Stadhouder bekwaam gemaakt.

3. De *Klarisfenkerk*, met een groot Klooster daar aan, werd in den Jaare 1590, wegens den *Spaanschen* oorlog, door de *Klarisfen* verlaaten, en het Klooster aan de *Jesuiten* gegeven; maar is, dezelve door de *Gerreformeerden* verdreeven zijnde, tot een Burger-Weeshuis gemaakt.

4. De vijfde Kloosterkerk werd in de *Roofsche* tijden gebruikt van Adellijke Maagden, die geen Kloostergeloften deden, en St. AUGUSTINUS als hunnen patroon eerden. Deze Kerk, veel kleinder dan de voorgaande, werd in den voorgemelden Jaare 1590 mede den *Jesuiten* ingeruimd, maar is zedert de veranderinge van den Godsdienst tot de Akademie-Bibliotheek en *Latijnsche* Scholen geschikt, wordende de Kerk de *Broer- of Akademiekerk* genoemd.

De

Conrektor en zeven Leermeesters of Preceptoren beftierd worden. Behalven deeze is 'er een Preceptor in de muzijk, die woensdags en zaturdags na den middag de muzijk onderwijst in eene der voornoemde Schoolen. Zij worden alle gekozen door twee Heeren van de Stad, Scholarchen genaamd.

Groningen had voor deezen twaalf Kerken, te weeten, drie Parochiekerken, vijf Kloosterkerken, en vier Gasthuiskerken.

De Hoofdkerk, in de *Roomfche* tijden, ST. MARTINUS VAN TOURS toegewijd, heeft een hoogen, sterken en deftigen Tooren, in den Jaare 1469 begonnen, en in den Jaare 1482 volbouwd. Hij is een der allersterkfte, en mogelijk ook de hoogfte, als zijnde 333 *Rhijnlandsche* voeten boven den grond opgehaald, van gantsch *Nederland*. Dezelve is, behalven een voortreffelijk klokkenfpel, met een zeer groote klok voorzien. De Tooren, die 'er te vooren op stond, stortte in den Jaare 1468, midden in den nagt, in, en vernielde mede een gedeelte van de Kerke. Deeze Kerk is met een voortreffelijk orgel verfiert, het welk door de kunftige hand van RUDOLPHUS AGRICOLA is gemaakt. Op het Hof van deeze Kerk plagt de Raad, in de XV Eeuwe, onder de lindeboomen dikwils te zitten en raad te pleegen.

De St. Walburgskerk was de tweede Parochiekerk, is zeer oud, en heeft 'er zo vroeg, of nog vroeger geflaan dan de Stad zelf; ja is, volgens het zeggen van fommigen, weleer tot het pleegen van den *Heiderfchen* Afgodendienft gebruikt geweest. Deeze Kerk, op het zelve vierkante Plein of Kerkhof met de St. Martenskerk fttaande, was bijna rond, en van een gantsch ander maakzel dan de gemeene Kerken. BEKA verhaalt, dat de *Groningers* deeze Kerk, ten tijde van HERIBERT, Bifchop van *Utrecht*, dat is omtrent het midden der XII Eeuwe, Kasteelsgewijze verfterkt, en 'er hooge Bolwerken aan gemaakt hebben (eene gewoonte, in de middelste Eeuwen sterk in gebruik, waar uit zij met pijlen, fteenen en slingers tegen de *Noormannen* vogten. Deeze Kerk, met haaren fchoonen fpiets Tooren, heeft tot den Jaare 1612 geflaan; maar toen ingefort zijnde, is dezelve geheel en al geflegt, zo dat daz van tegenwoordig niets meer gezien word.

in de Zaal, daar de Staaten vergadert zijn, verzogt worden, dewelke hunne bediening op eene plegtige wijze met een aanspraak, die door hunnen President gedaan word, in handen van de Heeren Staaten nederleggen, en worden daar op door den Sijndicus der Stad, uit name der Staaten, voor hunne goede voorzorge bedankt, en de resignatie geaccepteerd. Op dien tijd word voorts een dag vastgesteld, wanneer de Staaten weder bijeen zullen koomen om de Generaliteits Ampten en de Provinciaale Regeering te bestellen, na dat eerst op den bestemden tijd eene predicatie in het Provinciehuis is gedaan, door eenen der Profesoren in de Godgeleerdheid, of gewoonlijk door eenen der Predikanten van de Stad, waar van, volgens een oud gebruik, de nominatie en keuze gedaan word bij het Lid der *Ommelanden*. Gedurende deezzen tusschen-tijd worden de Provinciaale orders besteld door den President van de Stad en den President der *Ommelanden*. Op dien bestemden tijd word, uit name en op commissie van de Staaten bestelling gedaan van alle Generaliteits- en Provinciaale Ampten, op die wijze, dat ieder Lid in den zijnen, te weten de Stad uit haare Burgers, en de *Ommelanden* uit hunne comparanten ten Landdage, de perfoonen aantellen, en op de Staatsvergadering benoemen, welke voor dat loopende Jaar de Generaliteits- en de Provinciaale Ampten zullen bekleeden; wordende door ieder Lid gesteld drie tot Gecommitteerden in de Vergadering der Heeren Staaten Generaal; ieder een in den Raade van Staate; ieder een in de Generaliteits Rekenkamer; ieder een Ordinaris en een Extraordinaris Gecommitteerde in het Collegie ter Admiraliteit in *Friesland*, te *Harlingen* resideerende. Aangaande de Gecommitteerden in het Collegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*, daar van heeft de Stad twee Jaaren de bestelling, wanneer daar tegen de *Ommelanden* twee Jaaren de bestelling hebben van den Luitenant, of President van de Hooge Justitiekamer; en de twee Jaaren, wanneer de bestelling daar van is bij de Stad, hebben de *Ommelanden* wederom de bestelling van een persoon in de Admiraliteit te *Amsterdam*. Op den gemelden tijd worden, boven de vier perpetueele Hoofdmannen, alleen door het Lid van de Stad nog aangesteld, vier Hoofdmannen voor dat loopende Jaar in de Hooge Justitiekamer, wordende de President in de gemelde

Ka-

De Gasthuiskerken zijn: 1. de *H. Geestkerk*, staande aan de Zuidzijde van de Stad, met een zeer groot Gasthuis daar aan. 2. De *St. Jakobskerk*, een klein gebouw, staande in den uitersten hoek van de Stad, naar het Westen toe. 3. De *St. Antoniekerk*, dicht aan de Oostpoort, en de kleinste van allen. 4. Eindelijk de *Geertruidskerk*, met een Gasthuis daar aan, staat aan de Oostzijde van de Stad, bij de vesten. In de eerste en laatste der genoemde Gasthuiskerken word alle zondagen voor de middag gepredikt.

De *Franfche* Gemeente vergadert in de *Broer- of Akademiekerk*, en heeft een Predikant.

De *Luthersche* Gemeente, die hier al vrij talrijk is, heeft een fraaie Kerk, met een Orgel voorzien, waar in een Predikant in het *Hoogduitsch* predikt.

De *Mennoniten* hebben twee Kerken, behalven nog eene vergaderplaats voor die van de *Zwitzerfche* Natie.

De *Roomschgezinden* hebben hier ten minste vijf, zo niet meer Kerken, doch geen openbaare, maar woonhuizen.

Het Stadhuis der Stad *Groningen* is gebouwd in den Jaare 1443; al voor lang heeft men in beraad gehad, een nieuw in deszelfs plaats te bouwen. Het Amunitiehuis in den Jaare 1628, om van andere openbaare Stadsgebouwen korthedshalven niet te spreken.

Aangaande de Regeeringsform van *Groningen*, deeze Provincie is de laatste in rang van de zeven *Nederlandsche* Provincien, en zedert dezelve, in den Jaare 1594, wederom met de andere zes Provincien is vereenigd, word de oppermagt genoemd de Staaten van de Stad *Groningen* en van de *Ommelanden*, of van Stad en Lande, welke bestaan uit twee Leden. Het eene Lid, wegens de Stad, word gerepresenteerd door Burgemeesteren en Raad der Stad *Groningen*, en het andere Lid door de Jonkeren, Hovelingen, Eigenërfden en Gevolmagtigden der drie Kwartieren van de *Ommelanden*.

Deeze Heeren Staaten vergaderen alle Jaaren eens, gewoonlijk, op de uitschrijving der Gedeputeerde Staaten, op den 21 Februarij, in het Provinciehuis binnen *Groningen* (bevoorens geweest de *St. Martensschool*, maar in den Jaare 1601 ten dienste der Landdagen aangelegt), wanneer de eed van alle Provinciale Collegien komt te eindigen, en de Heeren Gedeputeerde Staaten

of ook wel elders anders in Garnisoen leggende buiten de Provincie, maar echter staande ter repartitie van de Stad en Lande.

Het eerste van de Provinciaale Collegiën word genoemd *de Hoofdmannen-Kamer*, of de *Hooge Justitie-Kamer*. Men vind van het zelve allereerst gewag gemaakt in de oude Geschiedboeken in den Jaare 1410, zijnde altoos tot den Jaare 1645 alleen besteld door de Stad, en gemeenlijk of bijna altoos bekleed door de vier Burgermeesters, welke in dat Jaar niet in den Raad zaten, waar bij ten tije, toen eerst Hertog KAREL VAN GELDER in den Jaare 1514, en naderhand Keizer KAREL de V, in den Jaare 1537, en vervolgens zijn Zoon FILIPS de II, Koning van *Spanje*, Beschermheeren van de Stad waren, gevoegd is een *President*, onder den titel van *Luitenant*, of *Stadhouder*. Het is aanmerkenswaardig, dat de Dienaars of Geregtsboden van de Hooge Justitie-Kamer als nog dragen de liverij, de welke door Hertog KAREL VAN GELDER is gegeven, of ingesteld, zonder dat daarin ooit eenige verandering is gemaakt. Maar na dat veele Jaaren herwaarts tusschen beide Leeden veele verschillen, ter occasie van de Hooge Justitiekamer, waren ontstaan, is daar aan een geheel andere form gegeven, ongeagt alle de Protesten van de Stad over nulliteit, door decisie van H. H. Mog. van den Jaare 1645, welke als nog bestaat, uit kragt van de welke de Hooge Justitie-Kamer bestaat uit *negen Regters*, of *Raaden*, en *twee Secretarissen*, te weeten een *Luitenant*, als *President*, de eenē twee Jaaren te kiezen bij de Stad, en andere twee Jaaren bij de *Ommelanden*, en dan vier Perfoonen Jaarlijks bij de Stad te kiezen, en dan nog vier *Hoofdlieden*, die eens vooral, of geduurende hun leven gekoozen worden, en daarom *perpetueëlen* genoemd worden: te weeten een door de Stad, en drie anderen door de *Ommelanden*, namentlijk een uit *Hunfingo*, een uit *Fivelingo*, en een uit het *Westerkwartier*; op deeze wijze, dat, wanneer 'er een Stadhouder is van de Provincie, die meerderjaarg is, bij vakatuure twee Perfoonen door de Stad of de *Ommelanden* genomineert worden, waaruit de Stadhouder eenen kiest; maar als 'er geen Stadhouder, of een minderjaarg is, word bij ieder Lid direct de begeeving gedaan, volgens

Kamer twee agtereenvolgende Jaaren, de eerste twee Jaaren door het Lid van de Stad, de volgende twee Jaaren door het Lid van de *Ommelanden*, gekoozen. Ten zelven dage worden mede door ieder Lid bestelt *vier Personen* in het Collegie der *Heeren Gedeputeerde Staaten*, en door ieder Lid *drie Personen* in de *Provinciaale Rekenkamer*. Ten zelven dage worden mede uit de Staaten en uit ieder Lid een gelijk getal van *Gecommitteerden* aangestelt. Die tot de Provinciaale Ampten gekoozen zijn, hebben geen regt geduurende hunne bediening op den Landdag als Leeden van de Staaten te verschijnen.

Voorts vergaderen de Staaten Extraordinair zo menigmaal zij wegens voorvallende Generaliteits of Provinciaale zaaken door de Gedeputeerde Staaten beschreeven worden.

Bij de Staaten worden ook afgegeeven alle Instructiën, Orders, Plakaten, Ordonnantien, en alles wat de Generaliteit of Provincie in het algemeen betreft. Bij dezelve worden mede gestatueert het Landregt en andere Wetten in regtzaaken, de Ingezetenen der Landen verbindende.

Het Lid van de Stad heeft in alle Staatsgewijze Befoignes het eerste Advijs, ook in alle Collegiën en Commissiën den eersten rang.

Verder is in deeze Provincie een *Krijgsgeregt*, of *Krijgsraad*, bestaande uit *een President*, of Geregtshultz, *twee Adfessooen*, en *een secretaris*, welke in alle civile zaaken van Personeele Actiën oordeelt, wanneer eenig Militair Persoon, in deeze Provincie Garnisoen houdende, gedaagde is, en ook met adfuntie van ten minste *negen* hooger of laager *Officieren*, in de Provincie Garnisoen houdende, criminele Jurisdic tie oeffent over grover misdaden, bij Militaire Perfoonen be dreeven. De President en de Secretaris worden bij beurtwis feling, dan door het Lid van de Stad, dan door het Lid van de Ommelanden, gekoozen: maar de eene adfessor word altoos door het Lid van de Stad, en de andere door het Lid van de Ommelanden aangestelt.

Daar zijn ook twee *Generaliteits Monster-Commissaris sen*, de welke bij beurtwisfeling der beide Leeden aangesteld worden, om op order der Staaten, of der Gedeputeerde Staa ten, de monstering te doen over de Militie in de Provincie,

Raad te *Groningen*. De beroeping van sententiën van den Drosfaard van *Wedde* en *Westwoldingelana* geschied mede aan de Hoofdmannenkamer, en wanneer dezelve daar over geoordeelt heet, kan daar van geen verder beroeping of revisie verzogt worden; maar van sententiën, in geval van beroepinge van de Regters in de *Ommelanden*, of ter eerster instantie bij de Hoofdmannenkamer geveld, kan revisie worden ingesteld: het welk verzogt mag worden bij de Staaten van Stad en Lande, of, zo dezelve niet vergadert zijn, bij de Gedeputeerde Staaten, en word dan voorts de zelve zaak in geschrifte bij de hooge Justitiekamer geventileerd; en wanneer alsdan in revisie sententie gegeven is, kan van dezelve nog wederom een revisie worden ingesteld aan een Hof van Justitie buiten de Provincie, in eene van de andere Provincien resideerende, het welk op de zelve wijze als het eerste revijs moet worden verzogt: waar op, ten overstaan van den Secretaris van de Hoofdmannenkamer van het proces door partijen van alle de stukken en blijken, daar in gebruikt, een Inventaris word gemaakt, en het geheele proces aan die Gedeputeerde Staaten, zo de Staaten zelve niet vergadert zijn, overgelangt, die het zelve beslooten, en met hun Zegel bezegeld, verzenden aan een Hof van Justitie, door hen bij pluraliteit van stemmen te eligeeren, of bijaldien de stemmen op de Staatsvergadering, of bij de Gedeputeerden mogten steken, word de verzending gedefereerd aan den Stadhouder. Het Hof van Justitie, waar aan het proces verbonden zal worden, moet daar over ten minste met agt perfoonen befoigneeren, dewelke op den eed, bij hun Ampt gedaan, over de zaak moeten oordeelen volgens de landregten, oude gewoonten en gebruiken deezer Provincie, en worden in het stemmen bij de stemmen, van dat Hof, welke voor de sententie zijn, altoos gevoegt drie stemmen voor de sententie, en dan met meerderheid van stemmen, deeze drie daar mede onder gerekend, voor of tegen de sententie geconcludeert, en daar op het proces met de sententie wederom geslooten, aan de Gedeputeerden terug gezonden, welke het zelve aan de Hoofdmannenkamer doen behandigen; dewelke alsdan tegen den gewoonen regtdag, waar op de zaak ter eerster instantie gediend heeft, partijen doen dagvaarden om de uitspraak te hooren, en de ten dage dienende het geslooten proces

gens der Staaten Resolutie van den 12 Maart des Jaars 1667. De Secretarissen worden bij beurtwisseling, dan door de Stad, dan wederom door de *Ommelanden* benoemt. Zedert de bovengemelde decisie gaan nu de bevelen van de hooge Justitiekamer op naame van Stadhouder en Hoofdmannen, wegens de hooge Overheid van Stad en *Ommelanden*, en ontvangen alle zonder onderscheid hunne commissie, uit naame van de Staaten van Stad en Lande, gelijk zij mede in derzelve naame alle Jaaren beëedigt worden. De Hoofdmannenkamer is gerechtigd om te oordeelen over alle civiele zaaken, arresten over huuren en penningen, in de *Ommelanden* geleegeen, over *possesoria summaria*; nemende mede kennis van beklagten tegen Regteren in de *Ommelanden*, in civiele of crimineele zaaken, hun Ampt te veel of te weinig doende, ook of dezelve competent of incompetent zijn. Voor hen kunnen mede in personeele actien ter eerster instantie gedaagt worden de Staaten van Stad en Lande, of een der beide Leden, 't zij van de Stad, 't zij van de *Ommelanden*, en kunnen ook Burgers en Ingezeetenen van *Groningen* ter eerster instantie een *Ommelander* voor de Hoofdmannenkamer roepen, het welk den eenen *Ommelander* tegen den anderen niet geoorlooft is; maar moet dezelve eerst te Lande worden aangesprooken voor dien Regter, waar onder hij geoorlooft is, ten ware hij zig speciaal de hooge Justitiekamer ter eerster instantie onderworpen had: want door speciaale submissie kunnen alle zaaken voor 't gemelde Gerecht getrokken worden, maar anders heeft dezelve alleen te oordeelen over die zaaken, dewelke volgens oud gebruik, zedert het Jaar 1521 tot den Jaare 1560, gewoon zijn bij de Kamer buiten die (waar van hier na gesprooken zal worden) beregt te worden; en dewelke haar verder breder bij derzelve instructie zijn aanbevoolen. Aan de gemelde Kamer geschieden ook de beroepingen van de sententien in civiele zaaken, bij de Regters in de *Ommelanden* geweest, binnen den tijd van tien dagen na het vellen van 't vonnis; gelijk mede de beroepingen van sententiën van het Gildregt in *Groningen*, wanneer zulks geschied bij een vreemde of Ingezetten van de *Ommelanden*, maar van een Burger in *Groningen* geschied 't zelve aan Burgemeesteren en

sident der Gedeputeerden, voorleest die punten, waar over de vergadering der Staaten is verzogt; 't welk gedaan zijnde, vertrekken de Gedeputeerden weder naar hunne vergaderplaats, en mogen geen befoignes van de Staaten bijwoonen.

Op dezelve wijze, als zo even van de Gedeputeerde Staaten is gezegt, worden alle Jaaren drie Rekenmeesters door de Stad, en drie door de *Ommelanden* genomineerd, en uit naame der Staaten beëdigd, welke hunne vergadering mede houden in het Provinciehuis. Derzelve Ampt is nauwe agt te neemen op alle finantien van de Provintie. In hunne handen worden eerst gesteld alle declaratien, ten laste van de Provintie, om dezelve te onderzoeken, te liquideeren, en dan aan de Gedeputeerde Staaten te doen behandigen, ten einde daar op ordonnantie worde geslaagen. Zij moeten mede agt geeven, dat alle ordonnantiën door vier Gedeputeerden, twee van de Stad, en twee van de *Ommelanden*, nevens een Secretaris, worden vertekend en geregistreerd, om vervolgens mede op dezelve wijze door vier uit de hunnen, en een Secretaris vertekend en geregistreerd te worden; dat geene ordonnantiën gepasseerd worden, welke tegen eenige *Staatsche* Resolutie zijn; dat de Provintie in eenige Generaliteits posten niet hooger worde aangeslagen, dan geconsenteerd is; dat alle inkomsten van de Provintie tijdig en exactelijk worden ingevordert; ten dien einde naauwkeurig nazien alle boeken van die geenen, welke eenig ontvang hebben van Provinciaale penningen, bijaldien zij vermeenen eenige confideratiën te hebben, waar door de pagten of andere Provinciaale inkomsten verbeterd kunnen worden, het zelve aandienen aan de Gedeputeerde Staaten; stellen ook alle Jaaren hunne Gecommitteerden, om nevens de Gecommitteerden van de Staaten te befoigneeren over het inneemen van de rekening van den Ontfanger Generaal der Provintie, en van den Rentmeester der Provinciaale vaste goederen.

Nog is in deeze Provintie een Collegie van Justitie, welke Reviseurs genoemt worden, het welk niet ordinaris vergadert, maar alleen wanneer het door de Gedeputeerde Staaten word verschreeven; het welk of uit eige beweeging, of op verzoek van een geïnteresseerde partij geschieden moet, zo menigmaal zes of meer sententiën zijn, waar van beroeping of revisie is in-

ingel
Jaari
Burge
landen
Ommel
puteer
van de
den al
Collegi
wegen
den o
beurte
of Ka
een F
landen
de link
de Om
volgens
en ste
teerd.
de Hee
eerster
men ge
zelve
word
doen
sententi
ditie.
Bove
Stad en
waar v
behaanc
ten; on
geeing
Dorper
de and
algeme
van tij

ees in tegenwoordigheid van partijen doen openen, en de sententie, bij het Buitenhof geveld, openlijk doen voorlezen; 't welk gedaan zijnde, moet dezelve zonder de minste verandering sliptelijk ter executie worden gesteld, zonder dat daar tegen eenig soort van reauditie kan worden verleent: en bijaldien gefustineerd word eenige donkerheid of twiffelagtigheid in het *dictum* der sententie te zijn, staat daar van de interpretatie aan het Buitenhof, het welk de sententie heeft afgegeeven.

Bij de Staaten van Stad en Lande word mede befteld het Collegie der Gedeputeerde Staaten, welker vergaderplaats is in het Provinciehuis te *Groningen*, en bestaat uit agt perfoonen, en twee Secretarissen, welke bij beurten, dan bij het Lid der Stad, dan bij de *Ommelanden* gekoozen worden, en ook met een zijn Secretarissen van de Staaten. Aangaande de Gedeputeerden, daar van worden alle Jaaren tegen den 22 Februarij vier genomineert en gekoozen bij de Stad, en vier bij de *Ommelanden*, welke door de Staaten bevestigd en beëdigd worden. Deeze bezorgen, dat alle Resolutien, bij de Staaten van Stad en Lande genoomen, ter executie worden gesteld, en mogen zij ook op hunnen naam ten dien einde Plakkaaten publicceeren; zij moeten zorg draagen, dat de dijken, post- en paalwerken, de Provintie te last koomende, voorts alle Provinciaale gebouwen wel worden onderhouden; dat de militie in goede order word gehouden en betaald; zij depecheren alle ordonnantien van posten, welke door de Provintie betaald moeten worden; bezorgen de verpagting van alle Provinciaale middelen, en regten alle verschillen, dewelke ter occasie van de pagten komen voor te vallen. Aan dezelve word alle Jaaren door de Staaten verleend het regt van verligten en verzwaaren der crimineele sententien, bij den Krijgsraad geveld; kunnen ook over verscheide misdaden crimineele sententie vellen; moeten alle Jaaren tegen den 21 Februarij, en ook anders zo menigmaal hen zaaken van gewigt voorkomen, of anders door de Generaliteit, of een van beide Leden der Provintie, daar toe verzogt worden, de Staaten van Stad en Lande verschrijven, om Staatswijze op den Landdag in het Provinciehuis te vergaderen, en worden alsdan in de Provinciezaal verzogt, wanneer de Secretaris, op order van den President

malkander, of met de Stad hebben verbonden, doch bij verloop van tijd al wat meerder en algemeener verknogt wierden, tot dat eindelijk, na veele verschillen en wisselvalligheden, op haar verzoek en submissie, bij Hun Hoog Mog. in den Jaare 1659 eene eeuwigduurende en onverbreekelijke wet is gemaakt, welke, volgens nadere decisie van den Jaare 1663, het II. Art., nooit verandert mag worden, volgens welke de *Omlander* Regeering bestelt moet worden, en is de zelve alzo daar door een regt vereenigd politiek ligchaam geworden, uitmakende het tweede Lid van de Staaten der Stad *Groningen* en de *Ommelanden*; zo dat nu de *Ommelander* Regeering, als gezegt is, bestaat uit Jonkers, Hovelingen, Eigenërfden en Volmagten, en verdeelt is in drie Kwartieren, als het *Hunfingo*, het *Fivelingo*, en het *Westerkwartier*. Het geen den naam en de Beschrijving zo van deeze Kwartieren, als die van de *Ommelanden* in het algemeen betreft, daar van word op ieders Artikel in het bijzonder gesprooken. Hier zal men, om eene aaneengeschakelde Beschrijving, van de Regeeringswijze deezer Provincie, bestaande uit de Staaten van Stad en Lande, te geeven, een naauwkeurig verhaal van beide doen.

Het eerste der gemelde drie Kwartieren, te weeten het *Hunfingokwartier*, is verdeelt in drie Onderkwartieren, gemeenlijk smaldeelen genaamd. Het eerste derzelve is genoemd *Marnsterdeel*, het tweede *Halfamsterdeel*, en het derde *Oosteramsterdeel*, zijnde in ieder Onderkwartier zeventien Dorpen.

Het tweede, namentlijk het *Fivelingo* Kwartier, is ook verdeelt in drie Onderkwartieren, ieder bestaande uit vijftien Dorpen, als het *Woldeel*, het *Hogelanssterdeel*, en het *Oosterdeel*.

Het derde, te weeten het *Westerkwartier*, bestaat mede uit drie Onderkwartieren, namentlijk, *Oost-Langewolsterdeel*, waarin agt Dorpen, of Karspelen; *Vredewolsterdeel*, waarin dertien Dorpen, en *Middagsterdeel*, waar in zeventien Dorpen zijn. Uit deeze Dorpen, in de drie Kwartieren vermeld, moeten alle Regenten in het Lid der *Ommelanden* gekoozen worden, zonder dat daar ooit andere of meerder Dorpen of Karspelen mogen bijgevoegt worden.

In opzicht van de Regeering dient verder gelet te worden op de perfoonen, welke gekoozen worden, en derzelve hoe-
da.

in w
zigt
dat z
Hervo
familie
eigen
Ommel
twalf
de Om
aldan
in wa
van n
graaze
der g
huis
bewoo
de ver
zaamen
en bij
register
compar
hebben
spel, s
ook co
eigen v
na derz
ver gou
zijn Vr
teert, e
geleegen
der kw
gentlijk
foon, d
Lid te
dingen
noch he
sprooke

ingesteld. Dit Collegie bestaat uit twaalf personen, waar toe Jaarlijks worden gecommiteerd, uit het Lid van de Stad, een Burgemeester en drie Raadsheeren, en uit het Lid der *Ommelanden* mede vier Heeren, dewelke mede Leden zijn van de *Ommelander* Vergadering, en vier uit het Collegie der Gedeputeerde Staaten: te weten twee, welke wegens het Lid van de Stad, en twee, welke wegens het Lid der *Ommelanden* aldaar sessie hebben. Het presidium wegens het gemelde Collegie word op het eene revijs bekleed door den Burgemeester, wegens de Stad aldaar gecommiteerd, en op het andere door den oudsten *Ommelander* Heer, en alzo vervolgens bij tourbeurten. De Vergadering is in het Provinciehuis, in de Zaal of Kamer van de Staaten; zittende de een om den ander, dan een Heer uit het Lid der Stad, dan een uit het Lid der *Ommelanden*: te weten, als het presidium is aan de Stad, zit aan de linkerzijde van den President, en stemt eerst een Heer uit de *Ommelanden*, daar naast een Heer van de Stad, en zo vervolgens. Anders als het presidium is aan de *Ommelanden*, zit en stemt eerst de Burgemeester, uit de Stad aldaar gecommiteerd. Dit Collegie oordeelt over alle civiele sententiën, bij de Heeren Gedeputeerde Staaten, of bij het Krijg-geregte eerste instantie geweest, en zulks bij meerderheid van stemmen gelijk zijn, moet voor de sententie geconcludeert, en dezelve geconfirmeert worden. In het vellen van de sententie word gepronuntieerd, dat de Gecommiteerde Reviseurs regt doen uit naame van de Staaten van Stad en Lande. Van deeze sententie valt geen verder revisie, of eenig foort van reauditie.

Boven is gezegt, dat de Regeeringsform in de Provincie van Stad en Lande bestaat uit twee Leden, het eerste van de Stad, waar van nu is gehandelt, het tweede van de *Ommelanden*, bestaande uit Jonkers en Hovelingen, Eigenërfden en Volmagten; omtrent welke laatste is aan te merken, dat derzelver Regeering in oude tijden heeft bestaan in verscheide bijzondere Dorpen, en daar in gestelde Regtstoelen, zijnde de eene van de andere geheel niet afhankelijk, noch met malkander in een algemeen verbond vereenigd, maar die zig naar gelegenheid van tijden en zaaken in een meerder of minder getal onder

mal-

der Regeering toegelaaten te worden, maar alleen een eigenerfde, invoegen als boven gequalificeert: doch indien het mögt gebeuren, dat in een of meerder Karspelen zodanige eigenerfde niet mögt gevonden worden, kunnen de Ingezeetenen van dat Karspel, dewelke dertig graazen beklemd of onbklemd Land in dat Karspel bezitten, wegens dat Karspel stellen een of twee volmagten, van de gequalificeerdste Inwoonders, voorzien met schriftelijke procuratie, en in gebruik hebbende in het zelve Karspel dertig graazen beklemd of onbklemd Land, om wegens en op kosten van dat Karspel een stem, en niet meer in te brengen in dat Onderkwartier, waar, in het Karspel geleegeen is; welke volmagt niet langer duurt dan twee Jaaren, en moet dan weder een nieuwe gestelt worden. De wijze, waar op het onderzoek en de admiffie geschied der perfoonen, welke als *Ommelander* Landdaags-Comparanten begeeren toegelaaten te worden, is, dat alle twee Jaaren op het oneffen Jaar, na dat de Provinciaale Regeering en Collegien zijn bestelt, word gehouden de monftering, of 't examen van de perfoonen en bescheiden, welke als *Ommelander* Regenten verzoeken aan te gaan. Ten dien einde moet ieder een voor den 22 Februarij van dat Jaar, op welken de monftering geschied, bij den Secretaris der *Ommelanden* aangeeven alle zodanige bescheiden van Landen, waar van hij, volgens 't geen hier boven gemeld is, verneent als Comparant toegelaaten te kunnen worden, welke bij den Secretaris te boek gestelt en geregistreert worden, en de registratuure op den rug (*in dorso*) getekend. Deeze monftering geschied door negen Monfsterheeren, wordende uit ieder Onderkwartier der *Ommelander* een gestelt, ter presentie van den Sijnicus der *Ommelanden* en den Secretaris. Van dit Collegie is de Stedehouder in der tijd President, en in het zelve zitten te gelijk op een tijd Vader en Zoon, en alle andere Bloedvrienden, of Zwaagers, en oordeelen mede over de zaaken van perfoonen, de welke hen even na verwant zijn. Deeze Heeren moeten eerst een Eed doen, dat zij zonder eenige gunst of affectie zullen oordeelen, en niemand afwijzen, welken zij meenen gequalificeert te zijn volgens het *Ommelander* Reglement, en ook niet admitteeren, welke volgens het ge-

mel-

meld
ren
vincit
geacht
aan de
bijzoo
derwa
worde,
geelspo
ren ge
moete
uitged
teert
Kame
de an
mittee
waar o
admitte
mede
regt en
gen den
te com
geeven.
van per
hij me
ren de
landen
Hoog
fementit
van hie
zulks al
generlei
monfster
twee to
ificatie
daar d
hume
op dan
XVIII

gheden; de wijze, waar op zij ingekoozen worden, en in wat form de Regeering der *Ommelanden* bestaat. In opzigt der perfoonen en hunne hoedanigheden word vereischt, dat zij bekend zijn goede Patriotten van het Vaderland, en den Hervormden Godsdienst toegedaan, en dat zij niet zijn in de familie van hunne ouderen, maar buiten derzelve familie hun eigen goed hebbende, en twee Jaaren met hun huisgezin in de *Ommelanden*, in hunne eige huizinge, hebben gewoont, of twaalf Jaaren, bij aldien zij Buitenlanders zijn, ten zij ze in de *Ommelanden* koomen te trouwen, wanneer zij zes Jaaren aldaar gewoond moeten hebben. Dezelve perfoonen moeten in waren eigendom, of in pagt, bijaldien dezelve na verloop van negen Jaaren niet is ingelost, bezitten dertig jukken of graazen Lands, duizend *Embaer* guldens waardig, (ieder *Embaer* gulden is 22 stuivers en een halve Brabandsch) daar een huis op staat, een perfoon toebehoorende (boven hunne bewoonde huis, als zij op die plaats niet wonen) doende in de verpondinge of Lands schattinge agt Kar. guldens, alle te zaamen geleegeen onder een Dorp, en het zelve schatregister; en bijaldien iemand die Landen mogt hebben onder het schatregister en karspel, daar hij woont, moet hij van dat karspel compareeren; maar bijaldien hij zodanige Landen niet mogt hebben, daar hij woont, moet hij compareeren uit dat karspel, alwaar hij zodanige Landen heeft; doch mag iemand ook compareeren van zijn Vrouwen goed, even of het zijn eigen was, niet alleen bij 't leeven van de Vrouw, maar ook na derzelve dood, zo lang hij continueert in het bezit der zelve goederen. Voorts moet die geen, die van zijn eigen of van zijn Vrouwen goed uit het eene of het andere karspel compareert, op dat zelve Karspel blijven, ten ware hij door beter gelegenheid van erffenisfe, of aankoop, zijne familie in een ander kwartier of Karspel kwam te transporteeren. Dit zijn eigentlijk de waare en regte hoedanigheden, welke in den perfoon, die een eigenerfde uitmaakt, vereischt worden om een Lid te kunnen zijn van de *Ommelanden*: want buiten deze dingen kan noch Jonker, of Edelman wegens zijne geboorte, noch hoveling wegens eenige Redgeregten (waar van hier na gesproken zal worden) eenige magt hebben, om in de *Ommelan-*
der

Monfterheeren fententie word geveld. Van de fententiën der Monfterheeren kan niet geappelleerd worden, maar is meermaalen gebeurd, dat iemand, die meende daar bij verongelykt te zijn, zig bij middel van klage aan Hun Hoog Mog. heeft geaddresseerd; welke daar op ook wel informatie hebben genomen, en dispositiven hebben afgegeeven.

Wegens de Regeeringsform van de *Ommelanden* moet voor eerst tot een grondslag gelegd worden, dat ieder Onderkwartier in zijne Vrij- en Geregtigheden van de andere Onderkwartieren niet kan worden overstemt; bestaande deeze Vrij- en Geregtigheden in drie posten, als: 1. Alle Privilegiën en Voorregten, dewelke bij eenige decisie van Hun Hoog Mog. aan de *Ommelanden* zijn toegekent; 2. Alle instructiën voor zijne Hoogheid, den Stadhouder, of voor eenige Provinciaale of *Ommelander* Collegien gearresteerd; 3. Alle decisiën en reglementen, door Hun Hoog Mog. voor de *Ommelanden* gemaakt, in 't bijzonder die van de Jaaren 1659 en 1663, waar in zelfs niet bij 't geheele Lid der *Ommelanden* eenige verandering of ampliatio kan worden gemaakt, maar alleen door Hun Hoog Mog. Doch in alle andere zaaken, de Provinciaale of *Ommelander* Regeering rakende, heeft overstemming plaats, wanneer zes Onderkwartieren tegen drie eens zijn: zonder onderscheid, of die zes Onderkwartieren zijn uit twee of drie distincte Kwartieren; maar vijf Onderkwartieren kunnen de vier Onderkwartieren niet overstemmen, maar moet bij inductie gevonden worden. De wijze van stemmen in ieder Onderkwartier geschied altoos door overstemming, naar de meerderheid van stemmen bij ieder persoon, hoofd voor hoofd in te brengen; en op deeze wijze worden alle Generaliteits- en Provinciaale Ampten, waar van de bestelling de *Ommelanden* toekomt, en waar van hier voor in de Provinciaale Regeeringsform gesproken is, in ieder Onderkwartier besteld, gelijk mede alle *Ommelander* Ampten, en worden op die wijze voor den tijd van twee Jaaren in ieder Onderkwartier gesteld een Arbitr (waar van hier na); een gewoon en een buitengewoon Gecommitteerde Raad der *Ommelanden*, door welke negen gewoone Gecommitteerde Raaden met den Sijndicus en Secretaris besteld worden de

ge-

gewe
ving
de,
bestel
Hiltee
en Sa
vinge
de, bij
aldan
een be
Ampt
als I
Hooft
tier d
derkw
men,
den ho
den; e
Ampt
tier me
Kwart
parant
mag ge
zelve l
derkwa
verfche
en het
na verv
ben, m
en wor
Onderkt
Provinc
landen,
tier van
een Alt
tien Ja
wederom
Provinci

meide Regiment Gedisqualificeert is. Wanneer de zelve Heeren daar op zitting hebben genomen in een Kamer in het Provinciehuis binnen *Groningen*; moet die geen; dewelke begeert geadmitteert te worden; zijne bescheiden in de vergadering aan den Secretaris overlengen, om bij de Monstherheeren in 't bijzonder onderzocht te worden; of bijaldien iemand in dat Onderkwartier daar belang bij heeft, dat hij niet geadmitteert worde, zo worden de zelve opentlijk gelezen; en daar over gedisponeert; wordende in beide gevallen door de Monstherheeren gesentencieert; of hij geadmitteert zal worden, of niet; moettende de reeden van *non qualificatie* in het Examinatieboek uitgedrukt en aangeteekend worden. Bijaldien iemand geadmitteert word; zo word hij ingelaaten door de eene deur van de Kamer, alwaar de Monsthering gehouden word, en gaat door de andere Kamerdeur weder uit; maar bijaldien hij niet geadmitteert word, moet hij door de zelve deur weder uitgaan; waar door hij is ingelaaten, en voorts moet die geen, die geadmitteert word, onder Eede verklaaren, dat alle blijken, waar mede de qualificatie, hier boven gemeld, is aangetoond, opregt en naar waarheid zijn, zonder dat hij eenig contract, tegen den eigendom strijdig, heeft aangegaan; en dat hij ook om te compareeren als Regent, of om zijne stem aan iemand te geeven, geen giften, uitleg, leening, desfroiemet, of verschof van penningen heeft genooten, of zal genieten. Verder moet hij mede onder Eede verklaaren, dat hij zal helpen mainteneeren de Privilegien, Hoog-Vrij-en Geregtheden der *Ommelanden*, in het bijzonder het *Ommelander* Reglement, bij Hurd Hoog Mog. in de Jaaren 1659 en 1663 vastgesteld, als mede sententien, bij de Heeren Arbiters in de *Ommelanden* (waar van hier na) uitgesproken; ook naar vermogen bezorgen, dat zulks alles bij anderen naauwkeurig worde gedaan, en zulks om generlei oorzaken na te laten. Die geenen, welke eens ingemonstert of geadmitteert zijn, worden daar op successive van twee tot twee Jaaren gecontinueert, ten waare der zelve qualificatie verandert mogt zijn; in welken gevalle hen een mandaat door de Heeren van de monsthering word gezonden; om hunne continuatie in hunne voorige qualificatie te toonen: waar op dan na gehoorde disputen en examinatie der blijken door de

hij twee Jaaren de Landdagen heeft bijgewoond, en moeten alle gekooze Officianten doen den Eed van zuivering, dat zij geen giften of gaven hebben gegeven, of beloofd, direct, of indirect, om hunne Ampten te bekoomen; gelijk mede die geenen, aan welke de collatie of dispositie van eenig officie staat, moeten aanneemen, dat zij daar voor direct nog indirect iets hebben, of zullen genieten: en zo iemand van het tegendeel overtuigd mogt worden, is hij naderhand onbekwaam om eenig Ampt te bekleeden, of op den Landdag te verschijnen.

Uit de meenigte van Dorpen in de *Ommelanden*, waar uit de perfoonen ten Landdage kunnen compareeren, is ligtelijk af te neemen, dat de Regeering der *Ommelanden* bestaat uit een groote meenigte van menschen; kunnende derzelver getal somtijds wel bestaan uit twee of drie hondert, of meerder perfoonen. Tot meerder zekerheid der *Ommelander* Regeering, en tegen de inbreuke van het *Ommelander* reglement, in de Jaaren 1659 en 1663 vastgesteld, dient niet alleen het Collegie der Monsterheeren, hier voor beschreeven, maar is daarenboven nog een ander Collegie van Regters beraamd, dewelke *Arbiters* genoemd worden, en bestaan uit negen perfoonen, ten overstaan van den Stadhouder in der tijd, uit de negen Onderkwartieren gekoozen. Deeze nemen alleen kennis van feiten, tegen het reglement begaan, en van geen andere; gelijk zij ook onder Eede moeten verklaren, dat zij zig in deezen punctueel naar het reglement zullen gedraagen, en bijaldien iemand vermeent, dat 'er eenig perfoon is, dewelke het meergemelde reglement in eenig punt mogt hebben overtreden, dezelve kan daar van kennis geeven aan den Stadhouder in der tijd, als President van het Collegie der Arbiters; dewelke de zaak van eenig gewigt bevindende, het Collegie der Arbiters kan doen vergaderen, waar op de Advocaaten, bij de *Ommelanden* te nomineeren, onder Eede worden gelast, op den naam van het Lighaam der *Ommelanden* in te stellen en te doen vervolgen, moettende zulks van agt tot agt dagen worden vervolgt door de Arbiters, tot dupliek inclus, en niet verder; moettende de bewijzen van getuigenissen voor ieders competenten Regter belegt worden, waar op na verloop van nog agt dagen, na het ingedien-

dien
In
doo
den
Ho
tie
me
of oo
ten et
en ni
onge
reget
gelte
of V
tenie
stoot
handig
Verga
op na
Volma
wers,
verzo
worde
door
Hoog
Bui
ters h
een v
Lid v
jurisdic
neele z
raakene
instruēt
veerde
me
ren de
In d
schelde

gewoone zaaken van de *Ommelanden*, als mede de uitschrijving der *Ommelander* vergaderingen. Dezelve bezorgen mede, dat in de maand van November een zekere dag en plaats bestemd worde in ieder Onderkwartier, op welken ieder gequalificeerde Landdagscomparant, ten overstaan van den Sijndicus en Secretaris der *Ommelanden*, zijne stem inbrengt tot begeevinge der Ampten, op naastkomenden 22 Februarij openvallende, bij meerderheid van stemmen; welker geëlligeerden naamen alsdan op St. Pieters Landdag worden ingebracht, om bij de Staaten bevestigd te worden. Wat verder aangaat de bestelling der Ampten, dewelke staan ter dispositie van een geheel Kwartier, als Luitenant van de hooge Justitiekamer, altoosduurende Hoofdmannen, enz. daar in geschied wel in ieder Onderkwartier de begeeving bij overstemminge, maar kunnen twee Onderkwartieren het andere derde Onderkwartier niet overstemmen, maar moet alsdan door ieder Onderkwartier een briefje in den hoed geworpen, en alzo de zaak door het lot beflist worden; en mag ook 't eene Kwartier zig niet bemoeien met de Ampten in het andere Kwartier, zelf ook niet een Onderkwartier met de Ampten in het andere Onderkwartier van het zelve Kwartier vallende: zo nothans, dat met toestemming der comparanten in de respectieve Onderkwartieren wel een verwisfeling mag geschieden der Ampten, in het eene Onderkwartier van het zelve Kwartier besteld, met een ander Ampt in het andere Onderkwartier van het zelve Kwartier begeeven, en bijaldien uit verscheide Kwartieren, of Onderkwartieren, perfoonen in een en het zelve Collegie mogten zijn gekoozen, dewelke om al te na verwantschap te gelijk in het zelve geen zitting konden hebben, moeten de geëlligeerde perfoonen onder malkander looten, en word in de plaats van de uitgevallene een ander in het zelve Onderkwartier gekoozen. Verder is van alle Generaliteits en Provinciaale Ampten, tijdelijk staande ter dispositie der *Ommelanden*, een vaste tour gesteld, wat Ampten ieder Onderkwartier van twee tot twee Jaaren hebben te begeeven, waar van een Almanak in den Jaare 1663 is opgesteld, en komt alle agtien Jaaren om, wanneer de gestelde Ampten op dezelve wijze wederom rouleeren: zo nothans, dat in hooge Generaliteits of Provinciaale Ampten niemand gekoozen mag worden, alvorens

regters , Regters (welke in het Westerkwartier Grietmannen genoemd worden) en andere: doch dezelve dependeeren in geenen deele van het Lid der *Ommelanden* als een Lighaam, of van het Lid van de Stad, als een Lighaam aangemerkt zijnde; maar die Geregtigheden behooren aan particuliere perfoonen, of ook wel aan het eene of het andere Lid van de Provincie, aangemerkt als bijzondere eigenaars van die Gronden of Landen, waar op van ondenkelijke tijden af deeze Geregtigheid is gelegd, welker gronden veelerwegen *edele Heerden* genoemd worden.

Om van deeze Regtbanken of Regtstoelen een regt begrip te krijgen, dient men te weteen, dat deeze Regtstoelen de een van den anderen geheel afgescheiden en onafhankelijk zijn; dat in ieder Regtstoel verscheide Gronden of Landen zijn, in den eenen Regtstoel meer, in den anderen minder, waar op van Jaar tot Jaar de bediening of slijting van het Regtersampt voor dat Jaar valt; ten welken einde in ieder Regtstoel een zogenaamde *Klawe* is gemaakt, welke klawe in zo veel deelen (ommegangen genaamd) verdeelt is, als 'er in den Regtstoel zulke genaamde edele heerden of gronden zijn, waar op de bediening van het Regtersampt gelegd is: bijgevolg, hoe weiniger zulke Heerden, Gronden of Landen in een en denzelven Regtstoel zijn, hoe meer de bediening van regt omkomt, gelijk in sommige Regtstoelen alle 10 of 20, in andere alle 90 of meerder Jaaren de slijting of bediening omkomt, of rouleert; waarom ook, hoe meer zulke edele Heerden iemand bezit, hoe meermaalen hij de Regtsbediening heeft: want uit de natuur of eerste instelling behooren deeze Geregtigheden en zijn aanhangend aan zodanige Erfgronden, doch bij vervolg van tijd is ingekoomen, dat men deeze Geregtigheden, afzonderlijk van de Heerden, waar op dezelve lagen, heeft verkogt; waar door het is gebeurd, dat een persoon aan zig handelde of een groot gedeelte, of ook wel de Geregtigheden van alle Heerden, waar op dezelve in deezen of geenen Regterstoel kwamen te vallen, en alzo altoos Regter was van dien geheelen Regterstoel, het welk dan een staande jurisdictie genoemd wordt. Egter kunnen niet alle perfoonen, schoon zij eigenaars van die Erfgronden, of Geregtigheden zijn, deeze Regtsbediening

chient
Vrou
Biers
slagers
iemand
gelijk
bezitter
een hor
ten de l
tigheden
bekwa
bedien
jurisdi
tig; n
civiele
steld n
de hoo
ook de
viele z
hen in
revidée
tugd, d
de, be
straf te
punten
met ee
In ie
gemeen
ter de
wel in
Warf, v
Redgeer
den, ve
Huwfing
warf, v
Leder v
op het
Gemeest

diende dupliek, de stukken van het proces onder gelibelleerden Inventaris bij malkander in een zak worden ingeslooten, en door de Arbiters aan den Stadhouder in der tijd overgelangt, dewelke dezelve buiten weeten der Arbiters overzend aan een Hof van Justitie buiten de Provintie, welk Hof daar op sententie formeert, en den beklagde, die schuldig bevonden word, mag condemneeren in een breuke van duizend goudguldens, of ook wel afzetten, naar vereisch van zaaken, uit alle Ampten en Regeering; zo nogthans, dat een van beide geschiedde, en niet te gelijk breuke en afzetting; te weeten, zo iemand ongeoorloofde giften heeft gegeven, of genoomen, of anders tegen het reglement aangegaan, mag een Jonker, of Hoveling gestraft worden met afzetting, en een bijzondere Eigenërfde, of Volmagt, met vijf hondert of duizend goudguldens. De sententie, bij het Hof geformeerd, word aan den Stadhouder geslooten toegezonden, en alzo door hem aan de Arbiters behandigt, dewelke daar op binnen drie dagen in hunne volle Vergadering, na dagvaarding der partijen, doen uitspreken, op naame van de Jonkeren en Hovelingen, Eigenërfden en Volmagten der *Oummelanden*, tusschen den *Eems* en de *Lauwers*, zonder dat daar tegen eenig appèl of reauditie mag verzogt of verleend worden, maar moet ter executie gesteld worden, des noods, door den Stadhouder, welke daar in door des Lands militie moet worden gesterkt, en door Hun Hoog Mog. ondersteund.

Buiten deeze beide Collegiën van Monsterheeren en Arbiters hebben de Heeren der *Ommelanden*, geconfidereert als een vast aaneengebonden politiek Lighaam, en het tweede Lid van de Provintie van Stad en Lande, geen de minste jurisdictie, noch in eenige civiele, noch ook in eenige crimineele zaaken, maar zijn alleen bevoegt orders af te geeven, raakende hunne bijzondere politieke Regeering, als mede instructiën te geeven, waar naar hunne Heeren Gecommitteerde Raaden, hun Raad en Sijndicus, als mede hun Rentmeester en Secretaris in hun Ampt, met relatie tot de Heeren der *Ommelanden*, zig moeten gedraagen.

In de Landstreek, de *Ommelanden* genaamd, zijn wel verscheide Regtstoelen, tot 63 in getal, en ook Registers, Over-

nen van de hooge Justitiekamer, welke aldaar prefideeren, en den rang hebben benevens een van derzelve Secretarissen, en kunnen oordeelen over alle verschillen, raakende vaste goederen en andere zaaken, die zedert de Jaaren 1521 tot 1560, op de Warven plagten verhandelt te worden, als mede over beroeping der sententiën, bij de Regters in de *Ommelanden* ter eerster instantie over zulke zaaken geveld. Van deeze Warfsententiën kan niet verder geappelleerd worden; en hoo wel de Jurisdicte der Warven in de voorgaande Eeuwen zeer groot is geweest, is dezelve nu bijna ten eenemaal buiten gebruik geraakt, dewijl door stilzwijgende of expresse submissie van partijen bijna alle zaaken ter judicatuure van de hooge Justitiekamer worden gebragt, om te vermijden de al te groote langwijligheid van procedeeren, dewelke noodzakelijk moet volgen, wanneer een Geregt maar tweemaal in een Jaar vergadert, als ook om andere redenen.

De Stads Regeering in het bijzonder betreffende, hoedanig dezelve, in voorige Eeuwen heeft bestaan, kan uit de oude Historieschrijvers, en voornamentlijk uit het Tractaat van den vermaarden *UBBO EMMIUS de agro Frisq̄ & urbe Groninga*, gezien worden; maar is daar in bij verloop van tijd, en voornamentlijk zedert het Jaar 1663, een merkelijke verandering gemaakt: zijnde tegenwoordig een zuivere Aristocratische Regeering. egter niet bepaald of gehegt aan eenige bijzondere familiën, als bestaande uit vier Burgemeesteren en twaalf Raadsheeren, dewelke op de volgende wijze verkooren worden. De voorzittende Burgemeester doet Jaarlijks op den 8 Februarij de Burgemeesters en Raadsheeren, welke in den Eed zijn, nevens de gezworene Gemeente, bestaande uit 24 personen, des morgens ten agt uren in de Kerk, en vervolgens, na de predicatie, bij hunnen Eed op het Raadhuis dagen, alwaar de Raad zitting genoomen hebbende, doet de voorzittende Burgemeester de gezworene Gemeente binnen in de Raadkamer verzoeken, welke dan sessie neemt naar order van hunnen rang op een lagerbank beneden voor de Raadsheeren, en door den President over de reden van hunne samenroeping verwittigd worden, welke daar op verder door een der Stads Secretarissen doet voorlezen de wetten,

waar

dieningen zelf bekleeden en waarneemen: want Predikanten, Vrouwspooronen, Minderjarige, Koster, Schoolmeesters, Biertappers, Onegtgeboorene, of niet Vrijgeboorene, Doodslagers, Overfpeelders, en berugt van andere misdaden, die iemand aan zijn lijf of eere gaan, zijn daar van uitgeslooten, gelijk mede de geenen, dewelke geen dertig grazen Lands bezitten, of welker goed geen duizend *Embder*, of duizend een hondert vijftewintig *Kar.* guldens waardig is, of die buiten de Provintie woonagtig is; doch mogen dezelve de Geregtheden of Regtstoel, hen competeerende, wel door andere bekwaame en naar 't Landregt gequalificeerde perfoonen laten bedienen. Deeze Regters hebben een civiele en crimineele jurisdictie over de Ingezeetenen in hunnen Regterstoel woonagtig; alleen met dit onderscheid, dat van hunne vonnissen van civiele zaaken binnen tien dagen appèl of beroeping kan ingesfeld worden, of aan de *Warf* (waar van hier na volgt) of aan de hooge Justitiekamer, naar de natuur van de zaak; zijnde ook de Hoofdmanskamer gevoegt de Regters te beveelen in civiele zaaken spoedig regt te doen: maar van vonnissen, van hen in crimineele zaaken geveld, kan niet geappelleerd of gerevideert worden; alleenlijk is de Hoofdmannenkamer geregigd, de Redgeeren hun pligt niet naar behooren waarneemende, beveelen volgens de Placaaten en 't Landregt te doen, en straf te oeffenen, ook mandaten af te geeven *de relaxando aut puniendo captivo*, en den Regter, daar omtrent peceerende, met een geldboete te straffen.

In ieder Regtstoel is een Wedman, of Geregtsdienaar, die gemeenlijk door de Ingezeetenen gekoozen, en door den Regter beëdedigt word, dewelke alle citatiën en regtsexploten, zo wel in civiele als crimineele zaaken, moet waarneemen. De *Warf*, waar van zo even is gemeld, is eene vergadering van alle Redgeeren, Regters en Hovelingen uit de geheele *Ommelanden*, verdeelt in de Oosterwarf, waar onder de Regters uit het *Hunsingo* en *Fivelingo* Kwartier behooren, en in de Westerwarf, waar onder de Regters uit het Westerkwartier behooren. Ieder Warf vergadert tweemaal in een Jaar binnen *Groningen* op het Raadhuis, na voorgaande verzogte concessie van Burgemeesteren en Raad in *Groningen*, met de Heeren Hoofdman-

vier hebben zitting in de Hoofdmannenkamer; zo dat alle Jaaren twee Burgemeesters uitgaan uit den Raad, en voor twee Jaaren zitting moeten houden in de Hoofdmannenkamer, en dat daarentegen alle Jaaren twee Burgemeesters gaan uit de Hoofdmannenkamer, en voor den tijd van twee Jaaren weder in den Raad worden ingekoozen. Van de agttien Raadsheeren zijn twaalf in den zittenden Raad, en zes in andere Generaliteits of Provinciaale Ampten. Van de twaalf Raadsheeren, die in den Eed zijn, gaan alle Jaaren zes uit den Raad, voor den tijd van een Jaar, in een ander Generaliteits of Provinciaal Ampt, en worden in derzelver plaats weder voor den tijd van twee Jaaren ingekoozen de zes andere Raadsheeren, die in het verloop van Jaar buiten den Raad, of buiten den Eed in een ander Generaliteits of Provinciaal Collegie, zitting hebben gehad.

De keuze van den Raad invoegen, boven verhaald, door de vijf Keurheeren uit de gezworene Gemeente gedaan en geapprobeert zijnde, gaan de agt nieuw ingekoozene met de agt continueerende Heeren voor het zogenaamde oude Regthuis, alwaar nu de Hoofdwagt is van de Burgerij, en alwaar hen door den oudsten afgaanden Burgemeester, of bij onvermogen van hem, door den volgenden de Eed word voorgelezen, waar bij zij zweeren, dat zij van naastkomenden St. Pietersdag, als de zon opgaat, tot St. Pietersdag van het volgende Jaar, als de zon wederom opgaat, rechte Raadsheeren zullen wezen der Stad, derzelver best naar vermogen bezorgen, en ieder een zonder aanzien van persoon Regt en Justitie in de procesfen doen. Daar op komen die zo in den Eed gebragte Raadsheeren, des anderen daags, den 9 Februarij, voor de middag ten tien uren van zelf op het Raadhuis, en kiezen uit hen voor dat loopende Jaar vier Burgemeesteren in den tijd, twee uit de continueerende, en twee uit den nieuw ingaanden rang, namentlijk die te vooren Burgemeesters zijn geweest, of zo 'er een gestorven is, den oudsten Raadsheer in dien rang, waar in een Burgemeester ontbreekt. De Keur gedaan zijnde, gaan de vier Burgemeesters naar de zelve plaats, als boven is gezegt, en worden aldaar ook op dezelve bovengemelde wijze in den Eed gebragt, blijvende de twaalf Raads-

Raad
Burg
Eed
ren,
weest
Ampt
geeven
den 22
was d
ten de
folutio
alleen
van E
't zij
ploien
voord
voor)
dat ee
mogr.
ander)
de gez
ters e
zulk
verstor
Geme
sten d
tourbe
hij in)
In he
gen van
der een
cludeert
voor he
van Burg
pergeza
uit v
lijk bev
of twee

waar naar dezelve zig in het doen van de Raadskeur zullen moeten reguleeren; 't welk gedaan zijnde, doet de President in een hoed, waar in getast en niet gezien kan worden, zo veele gouden wit-gemailleerde, met vijf zwart-gemailleerde bonen, dat te saamen een gelijk getal uitmaakt, als 'er perfoonen van de gezworene Gemeente tegenwoordig zijn. Dan koomen eerst de drie Taallieden, en vervolgens de Gezworene, ieder naar de order van zijn keur, welke in het tweede Jaar Gezworenen zijn geweest, en dan van onderen op naar de oudsten toe, die in het eerste Jaar in de gezworene Gemeente gezeeten hebben, en tasten ieder, een voor een, een boon uit den gezegden hoed. Die een witte boon krijgt, gaat aansfonds weder op zijn plaats; maar die vijf, welke ieder een zwarte boon getast hebben, moeten midden op de vloer in de Raadkamer staan blijven, wordende hen door den President voorgelezen de Eed, waar naar zij zig in de te doene keur moeten gedraagen: 't welk gedaan zijnde, vertrekken zij naar een andere Kamer, en kiezen aldaar agt perfoonen, volgens de wetten kiesbaar, dewelke zijn Raadsheeren voor dat loopende Jaar met de andere agt Heeren, welke nog een Jaar in den Raad continueeren; en bijaldien het agt Heeren zijn, dewelke alvoreus in den Raad hebben gezeeten, worden dezelve wederom op nieuw ingekooren, ten zij iemand door sententie van den Raad om eenige misdaad onbekwaam mogt zijn verklaard; en bijaldien geen agt perfoonen in leeven zijn, welke alvorens in den Raad hebben gezeeten, kiezen die vijf Keurheeren zo veel nieuwe, als 'er oude ontbreeken, naar hun eigen zin en welgevallen, mits dat dezelve hebben die hoedanigheden, welke naar de Keurwetten vereischt worden. Deze Keur gedaan zijnde, moet zij aan den Raad geprefenteerd worden, om geapprobeerd te worden; want de een of de ander geimprobeert zijnde, moeten de zelve Keurheeren een ander in deszelfs plaats verkiezen. Om te beter te begrijpen, dat alle Jaaren maar agt Heeren verkoozen worden, dient men te weeten, dat de geheele Raad, saamengefeld uit oude, of niet in den Eed zijnde, en uit den zittenden, of in den Eed zijnden Raad, bestaat uit zesentwintig perfoonen, te weeten agt Burgemeesters, en agttien Raadsheeren. Van de agt Burgemeesters zijn vier in den Eed, of in den Raad, en

de Raad de magt, om alle politieke ordonnantien, tot goede order en handhaving der politie dienende, alleen af te geeven; alle Ampten en Beneficien, groot of klein, in Politie, Justitie en Militie, ter dispositie van de Stad staande, naar haar welgevallen te begeeven, 't zij in de Generaliteits, Provinciaale of Stads Regeering en Jurisdictien. Bij den zelven word order gesteld op alle openbaare Stads gebouwen en werken, het ordinaris disponeeren over alle Stads goederen en inkomsten, het inneemen van alle rekeningen van goederen en inkomsten, de Stad direct of indirecte concernerende, uitgenomen dat de rekening, die alle Jaaren, in de week voor Paaschen, gedaan word, door den Stads Rentmeester geschied, ten overstaan van Burgemeesteren en Raad, nevens Taalmannen en gezworene Gemeente. (Te vooren plagten daar over mede geroepen te worden, de Gecommitteerden uit de agttien Gilden of Maatschappijen, voornamentlijk van handwerkslieden.) Burgemeesteren en Raad hebben mede alle civiele en crimineele Jurisdictie, alwaar een Burger of Ingezeeten der Stad gedaagde is, en oordeelen in beide gevallen bij arrest, zonder dat van derzelve vonnissen eenig appel, reauditie, of reductie, bij eenig ander Geregt, in of buiten de Provincie, verzogt kan worden.

Boven is gezegt, dat 'er een punt of twee waren, waar in de zittende Raad alleen niet concludeerde. Dit is vooreerst, in het maaken van algemeene wetten voor de Stad, en het bezwaaren van de Stads kasse, door negotiatie van kapitaal: want daar over moeten mede worden geroepen, de oude of buiten den Eed zijnde Raad, nevens de Taalmannen en gezworene Gemeente, welke in den Eed zijn; wordende ook in deezen bij meerderheid van stemmen, van alle aanwezende perfoonen geconcludeert; kunnende voorts de zittende Raad mede in alle voorvallen deeze vergadering beleggen, zo menigmaal zij oordeelen, dat het gewigt der zaake komt te vereischen. Wijders is, zedert eenige Jaaren, ingevoerd, dat over de zaaken, dewelke op den Provinciaalen Landdag verhandelt zullen worden, eerst de oude of zittende Raad mede word beroepen, om over die zaaken te befoigneeren en te besluiten.

Gelijk de zittende Raad bevoegt is om wetten te maaken voor de beide Oldampten, stelt dezelve ook een Drosfaard aan, over het

het
mee
neef
in c
zaak
geeft
Dezel
heeft i
op de
ampt.
Olda
een
derht
met
crimi
steld
en pu
Ove
Ampt
tie ald
Wald
Dijkre
en Do
De
Selwer
vast b
den.
den R
Jurisdi
huis ge
tien in
met ag
kan in
oordeel
(het v
verschil
eisch i
kunnet

Raadsheeren zo lang boven op het Raadhuis, tot dat de vier Burgemeesters hunnen Eed hebben afgelegd. Behalven dien Eed moeten alle nieuw ingekooze Burgemeesters of Raadsheeren, die nooit te vooren Burgemeester of Raadsheer zijn geweest, nog doen den Eed van zuivering, dat zij om hun Ampt te bekoomen aan niemand iets hebben beloofd, of gegeeven, noch ook belooven of geeven zullen; gelijk mede op den 22 Februarij, op de eerste zitting, de geheele Raad, nevens den Sijndicus, en beide de Secretarissen, den Eed moeten doen tegen het neemén van gaven en geschenken, bij Resolutie van den 14 December des Jaars 1663 verboden, niet alleen in opzigt van pointen van Justitie, maar ook in pointen van Politie, wegens het begeeven van Ampten en Beneficien, 't zij groot of klein, uitgenoomen het geen op eenige emploien bij openbaare wet als een equivalent is gesteld, ten voordeele van de gezaamentlijke Regenten, maar nooit iets voor iemand in het bijzonder. Bijaldien het mogt gebeuren, dat een Burgemeester of Raadsheer, in den Eed zijnde, mogt komen te overlijden, zo word in deszelfs plaats een ander bekwaam perfoon gekoozen, niet door den Taalman en de gezworene Gemeente, maar door de andere Burgemeesters en Raadsheeren, dewelke in den Eed zijn, mits dat zulks geschiede binnen agt dagen na de begravinge van den verstorven; anders vervalt de bestelling aan de gezworene Gemeente, om zijn plaats wederom te vervullen op dien agtsten dag van Februarij des Jaars, als de verstorven op zijn tourbeurt wederom had ingekoozen moeten worden, bijaldien hij in 't leeven was geweest.

In het algemeen word gepermitteerd, dat in alle vergaderingen van de Stads Regeering, alle voorkoomende zaaken, zonder eenig onderscheid van groote of kleine, worden geconcludeert en afgedaan bij meerderheid van stemmen, hoofd voor hoofd te tellen. Aangaande verder de magt en 't gezag van Burgemeesteren en Raad, dient men te weeten, dat het oppergezag is bij den zittenden of in den Eed zijnden Raad, uit vier Burgemeesters en twaalf Raadsheeren bestaande, gelijk bevoorens is gezegt, en zulks in alle zaaken, een punt of twee, hier na te melden, uitgezondert. Gevolglijk heeft

de

aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*; maar de appellaet over allerhande andere zaaken, bij den Amptman en de twee bijzitters gedecideert, moeten eerst gedaan worden aan het *Hoofdding*, het welk alle Jaaren driemaal gehouden word bij den Amptman en de agt gezwoorene bijzitters; en die zig bij dit vonnis bezwaard vind, kan daar van voor de derde instantie appelleeren, aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*. De bijzitters, waar van zo even is gemeld, worden tot agt in getal verkooren uit gequalificeerde Ingezeetenen, in het *Gooregt*, of in het Geregte van *Schwert* woonagtig, en continueeren den tijd van vier Jaaren: zo nogthans, dat alle Jaaren vier van dezelve afgaan, en in derzelve plaats vier nieuwe, door den Amptman met de vier continueerende bijzitters gekoozen worden; of, zo iemand binnen dien tijd kwam te sterven, word in deszelfs plaats een nieuwe gekoozen, door den Amptman en de zeven overige bijzitters. In alle deeze voorvallen word geoordeelt naar het *Selweder* Landregt, het welk particuliere wetten zijn, alleen tot deeze Jurisdicte behoorende, en door Burgemeesteren en Raad, in den Jaare 1673, na gedaane revisie der oude Landregten, gearresteerd.

De zelve Amptman is mede Regter in het *Sappemeer*, met annexen, en heeft tot zijn dienst den zelve Secretaris van het *Gooregt*. Dit *Sappemeer* is te vooren geweest, een groot woest Meir, waar onder veel veen zat, en is in den Jaare 1619, en daar omtrent het water daar uit afgetapt, en naar de Stad geleid, en tegenwoordig een welbeplante en redelijk volkrijke Kolonie, als hier na op zijn Artikel breeder zal gezegt worden, waar over de Amptman, als Regter van het *Sappemeer*, alleen uit naame van Burgemeesteren en Raad, oeffent alle civiele en crimineele Jurisdicte, oordeelende daar in naar het *Oldampter* Landregt; vallende mede geen appèl van crimineele sententien, maar van de civiele Jurisdicte kan mede geappelleerd worden aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*.

De Jurisdicte over *Westwoldingeland*, is voor der Jaare 1538, veele tijden lang geoeffend bij de familie van ADDINGA, maar door Keizer KAREL DEN V, tot een Leengoed gemaakt, en tot recognitie van gedaane diensten gegeven, aan GEORG SCHENK, in den Jaare 1538. Door deszelfs zoon is het over-

ge-

gedra
jaarlij
een A
groot
dat de
land b
naame
land,
rijnde
het Le
oorloo
Wedde
aan, n
order
mede
naar he
door G
in den
Gronin
zeeten
zittende
welke r
welk aa
tegenwo
wel het
oude tij
ongetwij
den naar
Landregt
der *Olda*
mede ont
beide Re
worden a
de derde
menkamer
het geen
de Ingeze
gelijk in

het *Groot of Wold-Oldampt*, dewelke, uit naame van Burge-meesteren of Raad, oeffent Jurisdicție in alle civiele en crimineele zaaken, vallende geen appèl van des Drosfaards sententien, in crimineele zaaken geveld; maar van sententien, in civiele zaaken geweest, bedragende boven vijftien *Car.* guldens, kan geappelleerd worden aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*. Dezelve Drosfaard is mede Schepper van *Termunterzijl* en heeft met zijne Sijlvesters uit het *Wold- en Klei-Oldampt*, opzigt op de gemelde Sijl, als mede met Sijlvester uit het *Wold-Oldampt*, over de Dijken en Sijlvester afwateringen in het *Wold-Oldampt*. Bij dit Collegie van Drost en Sijlvesters is gevoegt een persoon, zijnde Ontfanger der penningen, die tot onderhoud der Sijl, Diepen en Dijken worden uitgeschreeven, en met eenen Secretaris van dezelve. In opzigt van de civiele en crimineele Jurisdicție, word mede door den zittenden Raad gesteld een Lands Schrijver, dewelke bij den Drost in alle deelen en punten het Ampt van een Secretaris bekleed.

Over het *Klei-Oldampt* stelt de zittende Raad mede een Amptman, dewelke in opzigt van de civiele en crimineele Justitie aldaar de zelve magt heeft als de Drosfaard in het *Groote of Wold-Oldampt*. Hij is ook mede Dijkgraaf, en heeft nevens de Dijkregters uit de respectieve Karispelen het opzigt over de Zee- en Dollaarddijken van het *Klei-Oldampt*.

De zittende Raad stelt mede een Amptman over het Gerigte *Selwert*, of *Gooregt*, hebbende dit regt na veele strubbelingen vast begonnen in den Jaare 1576, en zedert altoos gerust behouden. De Amptman heeft bij zig een Secretaris, die mede door den Raad word aangesteld, en heeft mede civiele en crimineele Jurisdicție, welke beide binnen *Groningen* in het oude Regthuis gehouden word, met eenig onderscheid; zo dat de sententien in crimineele zaaken worden geveld door den Amptman, met agt gezworene bijzitters, zonder dat daar van eenig appèl kan ingesteld worden; maar in opzigt van civiele Jurisdicție oordeelt de Amptman ter eerster instantie met twee bijzitters (het welk *Legebank* genoemd word) over alle voorvallende verschillen, 't zij personeele, of reële actien; en bijaldien de eisch is onder de 50 guldens, of van zaaken, die geen uitstel kunnen lijden, word van die sententie onmiddellijk geappelleerd,
aan

aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*; maar de appèllen over allerhande andere zaaken, bij den Amptman en de twee bijzitters gedecideert, moeten eerst gedaan worden aan het *Hoofdding*, het welk alle Jaaren driemaal gehouden word bij den Amptman en de agt gezworene bijzitters; en die zig bij dit vonnis bezwaard vind, kan daar van voor de derde instantie appelleeren, aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*. De bijzitters, waar van zo even is gemeld, worden tot agt in getal verkooren uit gequalificeerde Ingezeetenen, in het *Gooregt*, of in het Geregte van *Selwter* woonagtig, en continueeren den tijd van vier Jaaren: zo nothans, dat alle Jaaren vier van dezelve afgaan, en in derzelver plaats vier nieuwe, door den Amptman met de vier continueerende bijzitters gekoozen worden; of, zo iemand binnen dien tijd kwam te sterven, word in deszelfs plaats een nieuwe gekoozen, door den Amptman en de zeven overige bijzitters. In alle deeze voorvallen word geoordeelt naar het *Selweder* Landregt, het welk particuliere wetten zijn, alleen tot deeze Jurisdicte behoorende, en door Burgemeesteren en Raad, in den Jaare 1673, na gedaane revisie der oude Landregten, gearresteerd.

De zelve Amptman is mede Regter in het *Sappemeer*, met annexen, en heeft tot zijn dienst den zelve Secretaris van het *Gooregt*. Dit *Sappemeer* is te vooren geweest, een groot woest Meir, waar onder veel veen zat, en is in den Jaare 1619, en daar omtrent het water daar uit afgetapt, en naar de Stad geleid, en tegenwoordig een welbeplante en redelijk volkrijke Kolonie, als hier na op zijn Artijkel breeder zal gezegt worden, waar over de Amptman, als Regter van het *Sappemeer*, alleen uit naame van Burgemeesteren en Raad, oeffent alle civiele en crimineele Jurisdicte, oordeelende daar in naar het *Oldampter* Landregt; vallende mede geen appèl van crimineele sententien, maar van de civiele Jurisdicte kan mede geappelleerd worden aan Burgemeesteren en Raad in *Groningen*.

De Jurisdicte over *Westwoldingeland*, is voor der Jaare 1538, veele tijden lang geoeffend bij de familie van ADDINGA, maar door Keizer KAREL DEN V, tot een Leengoed gemaakt, en tot recognitie van gedaane diensten gegeeven, aan GEORG SCHENK, in den Jaare 1538. Door deszelfs zoon is het over-

ge-

gedraagen aan den Graave VAN AREMBERG, die het, in het twaalfjarige bestand tusſchen Spanje en de Nederlanden, aflond, aan een *Amſterdamsch* Koopman, dewelke het naderhand voor eene groote ſomme gelds heeft verkogt, aan de Stad *Groningen*, zo dat dezelve na de Heerlijkheid van *Wedde* en *Westwoldingeland* bezit, als een Leengoed, en dezelve doet beleenen, op naame van deezen of geenen perſoon van den Raad van *Brabant*, de Provincie van *Holland*, *Friesland* en *Overijsfel*; zijnde gevolgljk geregigd, in dat Landſchap te verregten, al wat het Leenregt medebrengr, of eenigzints aan Leenmannen is geoorlooft; ſtellende uit dien hoofde den Drosfaard over geheel *Wedde* (alwaar zijne residentie is) en over *Westwoldingeland* aan, met magt van civiele en crimineele Jurisdicdie, volgens de order en forme, aljaar voorgeſchreeven en gebruikeljk; ſtelt mede een Regter over *Westerwolda*, dewelke moet oordeelen naar het *Westerwoldinger* Landregt, in de Jaaren 1566 en 1567, door Gecommitteerden van Keizer KAREL DEN V opgeſteld, en in den Jaare 1677, op order van Burgemeesteren en Raad, in *Groningen* gedrukt, met laſt, dat de Drost, Regter en Ingezeetenen zig daar naar zullen reguleeren. Bovendien ſtelt de zittende Raad een Regter aan, over *Bellingewolda* en *Blijham*, welke met dat gedeelte van de Kolonie, de *Pekel* genaamd, het welk aan de Zuidzijde van het Riviertje, de *Pekel A* geheeten, tegenwoordig mede onder *Westerwolda* gerekend word, hoe wel het waarſchijnlijk is, dat de beide eerſtgenoemde Dorpen in oude tijden onder *Reiderland* mede behoord hebben; het welk ongetwijfeld de reden is, dat die Ingezeetenen niet gereg worden naar het *Westerwolder* Landregt, maar naar een bijzonder Landregt, het welk bijna in alles overeenkomt met het Landregt der *Oldampten*, naaste gebuuren, en in oude tijden ten deele mede onderhorig aan *Reiderland*. Van de ſententien van deeze beide Regters in civiele zaaken geveld, moet eerſt geappelleerd worden aan den Drosfaard te *Wolda*, van wiens ſententie voor de derde infantie geappelleerd kan worden, aan de Hoofdmanenkamer van Stad en Lande, doch niet verder. In plaats van het geen Keizer KAREL DEN V, bij een Octroibrief, Jaarlijks van de Ingezeetenen van *Westerwolda* had bedongen, worden nu, gelijk in de zeven vereenigde Provincien gebruikeljk is, de geme-

meene middelen in *Westerwolda, Bellingewolda, Bliham*, en de Zuidzijde van de *Pekel A*, door de Gecommitteerden van den Raad van Staate, Jaarlijks ten voordeele van de Generaliteit verpagt; ten welken einde door den Raad van Staate een Ontfanger is gesteld, aan wien mede de betaaling gedaan moet worden, wegens de vrijwillige verkooping van vaste en onroerende goederen.

De Taalmannen en de gezworene Gemeente, van welke boven dikwils gewag is gemaakt, bestaan uit zesendertig personen, waar van twaalf zijn buiten den Eed, en vierentwintig in den Eed. Aan dezelve staat niet eenige beffelling van Jurisdicte of Regtspleëging, of begeëving van eenige Ampten; zij maaken ook niet uit een bijzonder Lighaam, veel min geopposeerd aan Burgemeesteren en Raad: waarom zij ook geen bijzondere vergadering mogen beleggen, of houden, dan met expres voorgaand consent van Burgemeesteren en Raad; maar kan derzelve pligt of officie best worden begreepen uit den Eed, welken zij Jaarlijks afleggen en zweeren, namentlijk: *Dat zij regte Gezworenen zullen wezen der Stad Groningen, en dat zij Burgemeesteren en Raad stijf en sterk zullen maaken, en holden in haaren regte, en dat bij haar zullen koomen als haar bode zenden, en dat beste helpen raden voor de Gemeente en voor de Stad van Groningen; en vermelden den Raad, 't geene de Raad of de Gemeente der Stad hinderen of schaden mogt, en dat zij geene verzameling of verbond maaken zullen, dan dat gezamentlijk met Burgemeesteren en Raad bovengemeld, en buiten haar consent niet.*

De Taalmannen en gezworene Gemeente, die in den Eed zijn, zitten en besogneeren Jaarlijks, nevens den zittenden Raad, over het inneemen van de Stads rekeningen, 't welke alle Jaaren, in de week voor Paaschen gedaan word, door den Stads Rentmeester, van alle ontfangst en uitgave van de Stads goederen, die in den verloopenen Jaare is voorgevallen. Burgemeesteren en Raad, welke in den Eed zijn, stellen ook alle Jaaren Gecommitteerden aan tot de Stads Rekenkamer, bestaande uit negen personen, den jongsten Burgemeester als President, de twee jongste Raadsheeren, een uit den aangaarden en een uit den continueerenden rang, den Stads Sijndicus,

Rent

Re
ren
ex
daa
op
dom
neve
stamet
vorde
He
derm
in de
den
ten h
een)
wordt
den 22
heeren.
door
den E
geëving
van he
Raad,
aangest
gekoos
van co
confide
ook mo
schil oor
De W
Jaaren o
beffeld d
alle Jaar
Die zelv
zaken.
In de
vens een
steld doo
XVIII.

Rentmeester, een Stads Secretaris; een Taalman uit de gewoorene Gemeente, den Stads Fyskaal, en een Gezwooren. Deeze examineeren en liquideeren alle declaratiën van arbeidsloon; gedaane leverantiën van materiaalēn aan de Stad en pasfeeren daar op ordonnantiën van betaaling op den Rentmeester; welke ordonnantiën door den Burgemeester en de beide Raadsheeren, nevens den Secretaris, vertekend worden; examineeren de restantiën van den Stads Rentmeester, en stellen order op de invordering van dezelve.

Het Geregt van *Gildwater* en *Stapelregt*, bestaat uit een Olderman en twaalf personen, met een Secretaris, waar van agt in den Eed zijn, en vier buiten den Eed; gaande van die agt in den Eed zijnde, alle Jaaren vier af, welke twee Jaaren gezeeten hebben, en worden opgevolgt door de vier andere, welke een Jaar buiten den Eed zijn geweest. Deeze agt personen worden alle Jaaren gekoozen en op nieuw in den Eed gebragt, op den 22 Februarij, door de twee Burgemeesters en de zes Raadsheeren, welke op dien tijd uit den Raad gaan; maar bijaldier door de dood, of anders, een plaats van een Gildregtsheer, in den Eed zijnde, mogt komen te vacceeren, daar van staat de begeving ter dispositie van den zittenden Raad. De Olderman van het Gildregt word alle Jaaren verkooren door den zittenden Raad, en word gewoonlijk die geen, welke daar toe eens is aangesteld, Jaarliks, gedurende zijn leeven, bij continuatie gekoozen. Hij is als Prefident van het Gildregt; maar in opzigt van contraventiën, tegen het Stapelregt begaan, word hij geconfidereerd als Fyskaal, en ageert op zijn naam: waarom hij ook moet opstaan, wanneer de andere agt Heeren over het verfehil oordeelen.

De Weeskamer, bestaande uit vier personen, ten minste 25 Jaaren oud, nevens een Secretaris, en een Dienaar, word medebesteld door den zittenden Raad, en worden de vier Weesheeren, alle Jaaren op den 22 Februarij, op nieuw in den Eed gebragt. Die zelve Heeren zijn tevens Commisfarijsen van de Huwelijkszaaken.

In de Stad zijn ook agt Kluftheeren, of Wijkmeesters, nevens een Schrijver, en een Dienaar. De Schrijver word aangesteld door den zittenden Raad, de Dienaar door de Kluftheeren;

maar in opzigt van de Kluftheeren zelf, is eenig onderscheid; want bijaldien de Heeren van den Raad een Kluftheer tot een ander Ampt bevorderen, vergeeven dezelve wederom terstond de Kluftheersplaats; maar wanneer een Kluftheer komt te sterfen, maaken de zeven overblijvende de nominatie van drie perfoonen, waar uit een, en tijdelijks de oudste of eerste op de nominatie, door den zittenden Raad verkooren word. Het Ampt der Kluftheeren is, te bezorgen, dat de straaten en afwateringen in de Stad behoorlijk worden onderhouden; dat niemand door eenige timmeragie van huizen, of anders, het gemeen of zijn buurman benadeelen, enz. de verschillen, daar over tusfchen de nabuuren ontstaan, de plano te decideeren, moettende van derzelver oordeel binnen 24 uren aan den zittenden Raad geappelleerd worden.

Nog is in de Stad, in den Jaare 1697, ingesfeld, een Ge-regt, genaamd Commisfariſfen van kleine zaaken, bestaande uit den jongſten Raadsheer in den afgaanden rang, en twee daar toe gestelde Kooplieden, dewelke zonder vacatien, en zonder dat Advocaaten geadmittleerd worden, de plano decideeren de verschillen, over het niet leveren naar de staal, of andere misleveringe van koorn, of diergelijk; moettende mede van derzelver uitspraak binnen 24 uren aan den zittenden Raad geappelleerd worden.

De Kerkelijke bestiering, of den *Hervormden Nederduitſchen* Kerkenraad der Stad *Groningen* betreffende, dezelve bestaat uit negen Predikanten, waar van een buitengewoon Hoogſchoolleeraar is, en den predikdienst, zo als boven, daar van de Akademie is gesproken, gemeld is, nevens de andere Heeren Predikanten waarneemt; zestien Ouderlingen, te weeten vier uit de Heeren, vier uit de Geleerden, en agt uit de *Burge-rijen*; een Aartsdiaken, of Boekhouder der Armen, en agttien Diakenen. De verkiezing der Predikanten geschied op de volgende wijze. Een Predikant overleeden zijnde, word door Predikanten en Ouderlingen een nominatie van drieën gemaakt, dewelke ieder tweemaal na mekaar moeten prediken. Dit gedaan zijnde, word op de Conſistoriekamer, door den gantschen Kerkenraad, namentlijk Predikanten, Ouderlingen, den Aartsdiaken, en de andere Diakenen, de verkiezing bij meerderheid van stemmen gedaan. Vervolgens word de gekooze-

ne,
kon
dien
O
of m
voor
in de
bevest
De
van C
Jaar
geho
App
O
Gron
LUS,
SYNEL
VERRO
dreeve
MENSO
dit W
Zie
hij. F
Altn
VI, H
op A
Europ
culo ti
en Pee
ningen.
Grot
leerde
1611.
en last
de, het
Naderh
Eindeh
Deren

ne, drie agtereen volgende zondagen, van den Predikstoel afgekondigt, en voorts des morgens, in de *St. Martenskerk*, in den dienst bevestigd.

Omtrent de agttien Diakenen is aan te merken, dat als 'er een of meer verkooren moeten worden, zulks altoos drie weeken voor Pinxteren, door Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, in de Consistoriekamer geschied, wordende altijd op Pinxterdag bevestigd.

De Kerk en Klasfis van *Groningen* staan onder het Sijnode van *Groningen* en de *Ommelanden*, het welk, om het tweede Jaar, in de eerste week van de maand *Maij*, in deeze Stad gehouden word, wordende het andere Jaar gehouden in de Stad *Appingadam*.

Onder de Geleerde en vermaarde Mannen, welke de Stad *Groningen* heeft voortgebracht, worden geteld *JOHANNES WESSELUS*, of *WESSEL HARMENS*, een groot Taalkundige; *GERARDUS SYNELLIUS*, Abt van *Mariendale*, te *Norden*; *HIERONYMUS VERRUTIUS*, een voornaam Regtsgeleerde; *UWO HELT*, zeer bedreeven in de *Latijnsche* en *Grieksche* Taalen; *UBBO EMMIUS*; *MENSO ALTING*, en veele anderen, op verscheiden plaatzen in dit *Woordenboek* vermeld.

Zie Ubbo Emmius, de agro Frisæ & urbe Groningæ, it. in hist. Fris. Schotanus, Hist. Fris. Winsenius, Kronijk van Vriesl. Alting, Notitia Germ. Inf. P. II. Mattheus, Analect. Tom. VI. Hooft en van Meteren, Nederl. Hist. Sijlvius, Vervolg op Aitzema, I. Deel, I. en II. Stuk. Valkenier, Verward Europa. Johannis Alstorpii Conjectanea Philol. super nummo cuso in mem. obsid. & liberat. orbis Groningæ. De Pijlaaren en Peerlen van Groningen. Oudheden en Gestigten van Groningen. Suffridus Petri, de script. Fris. enz.

GRONOVIVS, (*JOHANNES FREDRICUS*) een beroemd Regtsgeleerde en Historiekundige, gebooren te *Hamburg*, in 't Jaar 1611. Hij liet, van zijne tederste jeugd, een ongemeenen ijver en lust tot de studien blijken. Tot rijper Jaaren gekoomen zijnde, bepaalde hij zig tot de twee bovengemelde weetenschappen. Naderhand doorreisde hij *Duitschland*, *Italie* en *Frankrijk*. Eindelijk in de *Nederlanden* gekoomen zijnde, zette hij zig te *Deventer* neder, daar hij zig, door verscheidene geleerde

Schriften, een naam maakte. Dit was oorzaak, dat hij, in de plaats van DANIEL HEINSIUS, tot Hoogleeraar in de *Grieksche* Taal, de Historiekunde en Welsprekenheid, te *Leiden* bevordert werd. Hij nam zijnen post met grooten lof waar, en gaf een groot aantal werken in het ligt, onder welke verscheiden oude Schrijvers, met zijne aantekeningen. Hij ftierf te *Leiden*, den 28 December van het Jaar 1671, tot finert van alle Geleerden, latende twee zoonen na: JACOBUS, van wien, in het volgende Artikel, zal gesproken worden, en THEODORUS LAURENTIUS GRONOVIVS, die, als Regtsgeleerde, zijn verblijf te *Deventer* hield.

GRONOVIVS, (JACOBUS) werd, in het Jaar 1645, te *Deventer* gebooren; zijn vader onderwees hem, te *Leiden*, met allen vlijt, in de Taalen, Weetenschappen en bijzonder in de Regten. Daar na liet hij hem eene reize doen naar *Engeland*, alwaar hij zig met vlijt bediende van de Boekerijen te *Oxford* en *Cambridge*, en met de geleerdste mannen van dien tijd kennisfe maakte. Na zijne terugkomst, gaf hij POLYBIUS, met zijne aanmerkingen en die van CASAUBONIS, in het ligt. In zijn twintigste Jaar werd hem, te *Deventer*, het Hoogleeraarampt aangeboden; doch om zijnen lust tot reizen te yoldoen, bedankte hij daar voor. In het Jaar 1666 vertrok hij, met den *Hollandschen* Gezant, den Heer PAATS, naar *Spanje*, en vervolgens naar *Italie*, daar hij Hoogleeraar werd. Doch alzo het Land en Volk hem niet behaagden, begaf hij zig, na verloop van twee Jaaren, naar *Venetie*, *Padua*, en van daar naar *Duitschland*, om 'er eene rijke erffenis te ontvangen. In 't Jaar 1679 werd hij te *Leiden* als Hoogleeraar beroepen. Van wegen het genoegen, dat hij met zijne Intreërede gaf, werd zijne Jaarwedde terstond met 400 guldens verhoogd; het zelfde geschiedde, andermaal, in het Jaar 1702, wanneer hem, daarenboven, de tijtel van Aardrijksbeschrjver werd gegeven. In dien tusschentijd had hij verscheide andere beroepen buitenslands van de hand gewezen. Hij is, in het Jaar 1716, van droefheid, over het verlies zijner jongste dogter, te *Leiden*, overleeden, juist op den tijd, als hij zijn werk over TACITUS, 't welk na zijnen dood, door zijnen

ZONN,

zoon, is uitgegeeven, voltooid had. Hij liet twee zoonen na; de oudste van welke Doctor in de Geneeskunde, en de jongste, in de Regten was: beiden zeer geieerde mannen. Als iets berispelijks heeft men, in deezen grooten man, aangemerkt, dat hij de Geleerden, waar mede hij in pennenfrijd was, te scherp en met bittere woorden te keer ging. Het getal zijner gedrukte schriften beloopt 45, waar onder eenige zeer aanzienlijke werken.

GRONSFELD, een klein Landschapje, met den titjel van Graaffchap, in het Hertogdom van *Limburg*, in de XV Eeuw, door het overlijden van CATHARINA, de laatste van dat Geslagt, gekoomen aan het tegenwoordige Geslagt. Toen, in het Jaar 1588, JODOCUS, door den Keizer, tot Graaf van *Bronkhorst* verheeven, zonder kinderen overleed, nam deszelfs broeder den titjel aan. Deeze liet drie zoonen na, waar van de oudste was JODOCUS MAXIMILIAAN, Graaf van *Gronsfeld Eberstein*. Hij overleed in 't Jaar 1622, nalatende: 1. OTTO WILLEM, Graaf van *Bronkhorst, Gronsfeld* en *Eberstein, Keurbeijersche* Generaal, Veldmarschalk, en Wijbisfchop en Vicaris-Generaal van den Bisfchop van *Osnabrugge*; 2. JOHANNES FRANCISCUS; 3. ERNEST; JOHAN FILIP FELIX; 5. ANNA JUSTINA, en 6. CLARA SYBILLA. Uit dit Geslagte is mede afkomstig,

GRONSFELD-DIEPENBROEK, (BERTRAM FILIP SIGISMOND ALBREGT, Graaf van) Heer van *Wijngaarden* en *Ruigbroek*, enz. In het Jaar 1747 werd hij, door de Staaten van *Holland*, als Afgezant, gezonden naar het Hof van *Berlijn*, om het gedrag der Staaten Generaal, met opzigt tot *Frankrijk*, te verdedigen, en om tevens, ware het mogelijk, den Koning van *Pruisfen* nader te verbinden aan de belangen van den Staat der Vereenigde *Nederlanden*. Als een bekwaam Staatsman kweet hij zig getrouwelijk van zijnen pligt. In de hoedanigheid van beschreeven in het Lid der Edelen van *Holland*, werd zijne Excellentie, op de verkiezing van wijlen zijne Hoogheid, aangesteld tot Kastelein van het Slot te *Muiden*, en tot Baljuw en Dijkgraaf van *Noarden* en *Gooiland*, mitsgaders tot Hoofdschout van *Weesp* en *Weesper-Karspel* en *Hoog-Bijlemer*, in plaatze van den Heere

en Mr. JAN BERND BIKKER, die daar van, vrijwillig, afstand had gedaan. Op den 18 van de maand Augustus van dat Jaar werd de Graaf plegtig aangesteld. Op den 25 van de maand Junij, van 't Jaar 1761, nam dezelve zitting in den Raad ter Admiraliteit te *Amsterdam*.

GRONSFELD, (FREDRIK, Graaf van) werd, den tweeëntwintigsten Jannarij van het Jaar 1744, beleend met *Werkendam*, 't welk, na zijn overlijden, werd opgedraagen aan deszelfs Weduwe, VROUWE CAROLINA FREDRICA HENRIETTA MARIA, Gravinne van *Bentheim, Tekelenburg, Steinfurt* en *Limburg*, den 25 Julij van het Jaar 1755. De nog levende WILLEM ANNE LODEWYK, Graaf van *Gronsfeld*, Heer van *Werkendam* en *Endegeest*, werd daar mede beleend den 30 Julij van 't Jaar 1783. *Werkendam* werd, door zijn Ed., bij verkoop, afgeflaan, den 3 Februarij van het Jaar 1787, aan den Heere THEODOOR JAN, Baron Roest van *Akemade*, woonagtig te *Leiden*, aan wiens medegedeelde berigten wij dit Artikel verschuldigd zijn.

GRONSFORT, een oud Slot, in *Gelderland*, nabij het *Dodenweerd*, door de Heeren van LYNDEN, die het lang bezeten hebben, in de voorgaande Eeuw vertimmerd, en met groote Boschen beplant. Voorheen was het de verblijfplaats van een *Jesuitschen* Priester.

GROOT. (DE) Van dit aanzienlijke Geslacht, waar uit de Fenix der Geleerdheid, de vermaarde HUGO DE GROOT, afkomstig was, hebben verscheiden beroemde mannen, zints Jaaren herwaards, binnen *Delft*, en naderhand te *Rotterdam*, de aanzienlijkste Eerampten bekleed, welke deszelfs nakomelingen in laatstgemelde Stad nog bekleeden.

Mr. HUGO HUIGENSZ DE GROOT was, in het Jaar 1485, Lid der Veertigen. Hij overleed in het Jaar 1509.

DIRK HUIGENSZ DE GROOT, Schepen, in de Jaaren 1491, 92, 96, 97 en 1503; Thesaurier, in het Jaar 1493; Burgemeester, (11

in het Jaar 1501, 2, 4, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20 en 1521.

DIRK HUIGEN DE GROOT, Weesmeester, in het Jaar 1506.

HUIG DE GROOT, CORNELISZ., van *Noorthorn*, Schepen, in de Jaaren 1541, 42, 46, 52, 53, 54 en 1556; Burgemeester, in de Jaaren 1556, 57, 58, 62, 63, 64, 65 en 1566. Hij stierf, den 12 April van het Jaar 1567.

Mr. JOHAN HUIGENSZ DE GROOT, Schepen, in het Jaar 1589, en 1590; Burgemeester, in het Jaar 1591, 92, 93, 94 en 1595.

Mr. JAN HUIGENSZ DE GROOT, Raad; van zijn Ampt verlaaten, in het Jaar 1601; gestorven den 3 Majj van het Jaar 1640.

GROOT, (CORNELIS DE) was de oudste zoon van HUIG of HUGO DE GROOT, CORNELISZ., gebooren te *Delft*, in het Jaar 1546. Te *Parijs* en te *Orleans* zijne studien volbragt hebbende, kwam hij, met roem, van daar te rug. Eerst was hij Requestmeester van zijne Hoogheid, Prinsse WILLEM DEN I; doch werd, bij het opregten der Hooge Schoole te *Leiden*, aan dezelve, tot Hoogleeraar in de Regten verkooren. Hij overleefde op zijnen Geboortedag, den 25 Julij van het Jaar 1610. Bij zijn leven, was hij, bij de geleerdste mannen van zijnen tijd, in groot aanzien geweest. 'Er zijn geschriften van hem in druk; BOXHORN getuigt, vier onderscheidene nog ongedrukte werken van hem gezien te hebben.

GROOT, (JAN of JOHAN DE) broeder van den zo evengemelden, en vader van onzen vermaarden HUGO, had, te *Douaij*, den trap beklommen van Meester der vrije Konsten en Filosofie, en vervolgens dien van Doctor in de Regten. Hij was een groot vriend der geleerdheid en der Geleerden; houdende, in den bloei zijner Jaaren, een gemeenzaamen omgang en briefwisseling met de voornaamste Letterhelden van *Nederland*, in 't

bijzonder met LIPSIUS, die hem zijnen vriend en leerling noemde. Ook was hij ervaren in de *Latijnsche* Poëzij. In het Jaar 1589, verkreeg hij, zo als wij boven gezien hebben, den rang der Veertigen of Vroedschappen zijner Geboortestad *Delft*, en werd aldaar, in het Jaar 1591, Burgemeester. Vervolgens beklom hij de waardigheid van Curator der *Leidsche* Academie, en eindelijk die van Raadsheer van den Graave van HOHENLOO. Hij was gehuwd met ALIDA VAN OVERSCHIE, eene vrouwe van een aanzienlijk Geslacht, uit den Huize van *Overschie* en *Adrichem*.

GROOT, (DE) of GROTIUS, (HUGO) een der geleerdste en beroemdste mannen van *Europa*, was gebooren te *Delft*, den 10 April des Jaars 1583, zoon van JAN DE GROOT, zo even gemeld. De blijken van zijn verheeven vernuft straalden reeds in zijne tederste Jaaren door: want hij maakte met zijn negende Jaar vaarzen, die van de grootste liefhebbers geprezen werden. Kort voor zijn twaalfde Jaar, begaf hij zig op de Hooge Schoole te *Leiden*, daar hij aanslonds ging blokken in de Wijsbegeerte, Godgeleerdheid en in de Regten: zo dat hij met zijn vijftiende Jaar, reeds in 't openbaar, over de Wijsbegeerte durfde redentwisten. In dien zelve ouderdom, namentlijk in 't Jaar 1598, trok hij met den *Hollandschen* Gezant, den Heere JAN VAN OLDENBARNEVELD, naar *Frankrijk*, daar hij den tijtel van Meester in de Regten ontving, en ter handkus van Koning HENDRIK DEN IV werd toegelaaten, die betuigde, veel agting voor hem te hebben: want hij gaf hem mede het geschenk, 't welk hij gewoon was, aan uitmuntende Geleerden te geeven. Na zijne terugkomst in *Holland*, ging hij ijverig ter rolle, en pleitte met zijn 17 Jaar, en nauwlijks was hij 24, of hem werd het Ampt van Advocaat Generaal opgedraagen. Hij gaf met zijn 17 Jaar uit: *Martiani Capelle septem Artes Liberales*, en zou, op den raad van *Scaliger*, over de *Humaniora* iets uitgegeeven hebben; maar zijn vader belette zulks. Hij drong zig in de vriendschap van den beroemden JANUS DOUSA, en beschreef, op hoog bevel, de Historie van de *Nederlandsche* oorlogen. Hij zette zig, in 't Jaar 1613, te *Rotterdam* neder, alwaar hem de waardigheid van Pensionaris werd opgedraagen; dewelke hij egter niet wilde

aan-

aanneemen, voor dat men hem beloofde, hem nimmer af te zullen zetten; om dat hij wel voorzag, dat het verschil, aangaande de algemeene genade, reeds hevig aan 't blaaken, in de voornaamste Steden van *Holland* voor veelen schadelijke uitwerkzelen stond te veroorzaaken. In dat zelve Jaar wierd hij naar *Engeland* gezonden, om de zwevende verschillen, tuschen de twee Natiën, wegens den Koophandel op *Indie*, ware het mogelijk, te beflisen; waar over hij eene verhandeling had uitgegeeven, onder den tijtel: de *Vrije Zee*, gedrukt in het Jaar 1609. Hier kreeg hij, aan 't Hof van Koning JACOBUS DEN I, gelegenheid, om met ISAAK CASAUBONUS naauwer kennisse te maaken, die hem reeds uit zijne schriften veel agting toedroeg. Tot nu toe was HUGO DE GROOT door het geluk gestreeld, en had in een vergenoegden staat geleefd; maar in 't vervolg beproefde hij de onstandvastigheid van 't zelve. Hij, ingewikkeld in de zaaken van JAN VAN OLDENBARNEVELD, wegens het gevoelen der *Remonstranten*, of *Arminiaanen*, werd mede in den maalfroom van ongenade gedompeld, en in hegtenis genoomen, in de maand Augustus des Jaars 1618; vervolgens den 18 Maj, des Jaars 1619, gedoemt tot een eeuwige gevangenis, en alle zijne goederen verbeurd verklaard. Ten dien einde voerde men hem den 6 Junij, van 't zelve Jaar, op het Huis te *Loevestein*, als schuldig verklaard, dat hij de zaaken van den Godsdienst in *Holland*, niet alleen beroert, maar ook schadelijke raadslagen, ten nadeele van denzelven, en van de rust der Kerke en des Lands, door heimelijke en openbaare schriften en redenvoeringen, gegeeven had. Daar bragt hij zijnen tijd door, met naarstig blokken en schrijven van heerlijke boeken, zo wej over den Godsdienst, als over andere stoffen, tot dat, na verloop van anderhalf Jaar, zijne wakkere vrouw, MARIA VAN REIGERSBERG, hem op een ongemeene wijze wist te redden, en in vrijheid te stellen. Deeze vrouw, uit een voortreffelijk Geslagt gesprooten, na alles aangewend te hebben, wat mogelijk was, om bij de Heeren Staaten zijn ontslag te bevorderen, nam een kloekmoedig besluit. Zij had reeds gemerkt, dat zijne wagers zo naauw de koffers met boeken en lijnwaat, hem toegezonden wordende, niet meer open den of doorzagen,

als zij plagten te doen; en hen belast was; derhalven overreedde zij haar man, dat hij zig in een koffer liet sluiten, in welken zij, aan het einde daar zijn hoofd zou leggen, eenige gaten, om lugt te scheppen, had laaten booren, en dien hij van binnen met een ander flot kon sluiten. DE GROOT, zig op haar aanhouden, daar in gelegd hebbende, werd de koffer, zelfs met hulp van de wagt, in de schuit gebragt, waar mede men hem naar *Corkum*, daar niet verre van af gelegen, aan 't huis van eenen zijner vrienden voerde, terwijl zij de wagt verzogt, eenigen tijd te willen stil zijn, alzo zij voorgaf, dat haar man onpasselijk was; maar wanneer zij dagt, dat hij reeds in behoude haven was, zeide zij tegen hen, dat de vogel hen ontvloegen, en haar man in vrijheid was. Aanstonds wilde men tegen haar, als tegen eene misdadige, handelen; en daar waren Regters, die oordeelden, dat men haar in haar mans plaats moest opsluiten; maar de meerderheid van stemmen sprak haar vrij, en ieder prees haare kloekmoedigheid, en liefde voor haaren Gemaal. DE GROOT dus in vrijheid geraakt zijnde, ging onder het kleed van een Metzelaar, met de maatfok in de hand, op den gewoonen wagen zitten, en reed naar *Antwerpen*. Van daar ging hij naar *Frankrijk*, alwaar hij met veel agting aan 't Hof ontvangen, en met een Jaargeld begiftigd werd. De *Hollandische* Afgezanten tragten te vergeefs, hem bij den Koning kwaad te brouwen; die Vorst beschermde hem in 't tegendeel, voor hunne vervolgingen. Hier was hij niet ledig, maar hield zig geduurig op met het schrijven van fraaie werken. Het eerste, dat hij uitgaf, was een verweerschrift tegen de Staaten van *Holland*, waar in hij zijne beschuldigingen wederleidde. Prins FREDRIK BENDRIK schreef aan hem, in 't Jaar 1622, en bood hem zijne gunst aan. Men vind deezen brief agter het Leeven van DE GROOT gedrukt. Na een verblijf van elf jaaren, in *Frankrijk* keerde hij, met hoope vervuld, wederom naar *Holland*; maar hij zag, dat zijne vrienden, niettegenstaande de genegenheid des gemelden Prinsse, hem lagen leidden, die hem eerlang schadelijk zouden kunnen zijn. Dus werd hij op nieuw gedwongen, zijn Vaderland, wiens welvaaren hem altijd zeer na aan 't hart had gelegen, te verlaten. Hij sloeg den weg in naar *Hamburg*, alwaar hij zo lang vertoefde, tot dat hij, de aanbiede

dinge
hebbe
hem
Afgeza
Na dat
was ge
Koning
door h
gen. H
haar re
hij zee
kreeg l
eene b
stelde
den, o
maar m
uitstappe
vervolge
was hij
weinig
Zijn lijk
ven. Zi
hebben h
te geeve
hij daar a
over, in
zelve
sche vaar
wijze had
kwam o
diepe wij
Arabisch
Zijn onv
rede, ge
op aan l
veele Taa
de als e
der zijne

dingen van de Kroon *Zweeden*, in 't Jaar 1634, aangenomen hebbende, derwaards ging. De Koningin CHRISTINA vereerde hem met de waardigheid van Raad, en zond hem, als haaren Afgezant, naar *Frankrijk*, aan Koning LODEWYK DEN XIII. Na dat hij hier, omtrent elf Jaaren, met dit Eeramt bekleed was geweest, trok hij wederom naar *Zweeden*, om aan de Koningin verslag van zijne verrigtingen te doen. Hij trok door *Holland*, en *Amsterdam* ontving hem met eerbewijzingen. Hij zag de Koningin CHRISTINA, te *Stokholm*; en na haar rekenschap van zijn doen gegeven te hebben, verzocht hij zeer ootmoedig om ontslag van zijnen dienst. Dit verkreeg hij van haar, hoewel ongaarne, doordien deeze Vorstin eene buitengemeene agting voor zijne verdiensten had. Dit stelde hem ten doele des nijds, en verwekte hem veele vijanden, onder de Grooten van 't Rijk. Hij ging scheep, maar moest, door een storm belooopen, op de *Pomersehe* kust uitstappen, en zijne reis over Land, in ziekte en ongemak, vervolgen; doch zijn ongemak de overhand neemende, was hij gedwongen, te *Roslok* stil te blijven, alwaar hij, na weinig dagen, den 28 Augustus, des Jaars 1645, overleed. Zijn lijk werd naar *Delft* gevoerd, en bij zijne familie begraven. Zijne Gezantschappen, en ontelbaare andere bezigheden, hebben hem niet belet, verscheide heerlijke werken in 't ligt te geeven: want gedurende zijn verblijf te *Parijs*, voor dat hij daar als Afgezant van *Zweeden* was, bragt hij in 't *Latijn* over, in prose, zijn boek, over de *Waarheid van den Christelijken Godsdienst*, 't geen hij te vooren in *Nederditsche* vaarzen, ten dienste der zeevarende perfoonen, zangsgewijze had opgesteld. Dit werk was zeer Godvrugtig, en bekwaam om de ruwste zielen te beschaaven, vervuld met eene diepe wijsheid: waarom het ook in 't *Grieksch*, *Perfiaansch*, *Arabisch*, *Engelsch*, *Fransch* en *Nederduitsch* is overgezet. Zijn onvergelyklijk werk, van 't *Regt des oorlogs en der vrede*, gaf hij te *Parijs*, in 't Jaar 1625, uit, en droeg het op aan Koning LODEWYK DEN XIII. Dit werk is mede in veele Taalen overgebracht, en zeer dikwils herdrukt, strekkende als een hoofdfieraad voor alle geleerde Bockzaalen. Verder zijne *Nederlandsehe Jaarboeken en Historien*, mede een fraai

fraai werk, en bij de Geleerden in agting; voorts zijn werk, *van de Oudheid der Batavische, nu Hollandische Republiek; Chronijk van Holland; Euripidii Phœntisæ; Excerpta ex Comædiis & Tragædiis Græcis, tum quæ extant, tum quæ perierunt; Philosophorum sententiæ de fato; Historia Gothorum, Vandalorum, partim versa, partim in ordinem digesta; Lucani Pharsalia, cum notis; Dissertationes de studiis rectè instituendis; De imperio summarum potestatum circa sacra, cum scholiis Blondelli; Florum sparsio, seu notæ breves ad Justinianum; Notæ & emendationes ad Tacitum; Apologeticus eorum, qui Hollandiæ Westfrisæque & vicinis nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem, quæ evenit an. 1618. scriptis; Opera Theologica; Dissertatio de Origine gentium Americanarum; Notæ in Martiani Min. Felicis Capellæ Satiiricon; Verhaal van de belegering van Breda; van Grol; Brieven; Gedigten, enz. waar van ook veele in andere Taalen overgezet, en dikwils herdrukt zijn. Deeze zo groote en doorgeleerde man, zag zig, egter, van alle kanten, door duizenden vijanden besprongen. Hij wikkelde zig in een onaangenaamen strijd; want willende de verschillen over den Godsdienst, ware het mogelijk, vernietigen, maakte hij zig verdagt, en veroorzaakte grooter verwijdering. Een Godgeleerde binnen *Leiden*, ANDREAS RIVETUS, een *Frauschman* van geboorte, tastte hem 't eerst aan, en vergat niets om hem bij de *Protestanten* verdagt te maaken. De laster, die door zijne vijanden kwaadaardig na zijnen dood wierd uitgebraakt, als of hij, zonder op God te denken, gestorven was, is kragtig wederlegt, door het getuigenis van JOHANNES QUISTORP, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Rostok*, daar hij krank leggende, denzelven bij zig ontbood, en bliken gaf, dat hij waarlijk zijn eenigste vertrouwen op Gods barmhartigheid, en de verdiensten van CHRISTUS selde. Hier door word ook wederlegt de lastering, dat hij als een *Sociniaan* zou gestorven zijn: want hij betuigde mede aan dien Hoogleeraar, dat hij geloofde, dat CHRISTUS God en Mensch was. Ook hebben andere geleerde mannen de penne ter zijner verdediging opgevat; waarom men hier geene omstandigheden meer zal aanhalen, vermits den lasteraaren door de waarheid de mond is gestopt. Hij is getrouwd geweest met*

MA-

MARIA
PIETER
alle per
sten, PH
worden.
oudte he
en is, do
Marcus
maarden
Edelman
neraal e
wanneer
oorlogs
omzag,
vader H
welke z
hunne ge
vertrekte
TAAF kw
weduwe,
te vervor
hun Kam
voornam
Het zelve
oeder he
NELIS DE
keerde wt
overleede
te *Deffr* b
is getrou
grave va
PIETER D
Imperiali
landsche
Ath. Ba
Observ.
Lod. X

MARIA VAN REIGERSBERG, bij welke hij drie zoonen, KORNELIS, PIETER EN DIDERIK, en eene dogter, CORNELIA, heeft verwekt, alle perfoonen van een uitneemend verstand. Van den middelsten, PIETER, zal hier na, in een afzonderlijk Artikel, gesproken worden. KORNELIS EN DIRK hebben den oorlog gevolgt; de oudste heeft, onder den vermaarden TURENNE, in *Italië* gediend, en is, door den Raad van *Venetie*, met de Ridderorde van *St. Marcus* begiftigd; en de jongste heeft gediend, onder den vermaarden Hertog BERNARD van *Saxen-Weijmar*, wiens gewoone Edelman hij eerst is geweest, als mede daar na Luitenant Generaal en Gouverneur van *Lauffenburg*, in den *Elzas*. Maar wanneer KAREL GUSTAAF, Koning van *Zweeden*, het vuur des oorlogs aan alle kanten ontstoken had, en naar dappere mannen omzag, zo ontbood hij deeze twee helden, die, door hunnen vader HUGO, te vooren kennis aan 't Hof hadden gehad; dewelke zig ontdaan hebbende van hunne voordeelige posten, en hunne goederen verkogt hebbende, zig gereed maakten om te vertrekken, wanneer de tijding van de dood des Konings GUSTAAF kwam, overleeden in 't Jaar 1660. Doch de Koningin weduwe, hen hebbende laten weten, hunne voorgenome reize te vervorderen, zijn ze in den Jaare 1661 vertrokken, wanneer hun Kamerdienaar, verlokt door hunne schoone goudbeurzen, voornam hen beide te dooden, en met den buit heenen te gaan. Het zelve is ook, voor een gedeelte, door hem volbragt: zo als, onder het volgende Art. nader zal verhaald worden. KORNELIS DE GROOT, diep getroffen door dit rampzalig voorval, keerde weder naar 't Vaderland, alwaar hij in den Jaare 1665 is overleeden, zijnde, zo wel als zijn broeder, ongetrouwd, en te *Delft* begraven. CORNELIA, de dogter van HUGO DE GROOT, is getrouwd met een *Fransch* Edelman, JAN BARTON, Burggraave van *Montbas*, die in den Jaare 1672, om zijn zwager, PIETER DE GROOT, heeft moeten lijden. *Grotii Apolog. Joh. Imperialis Museum. Patin Epist. 7 Van Meteren, Nederlandsche Geschiedenisfen. Freher. Theatr. f. 1103. Meursii Ath. Bat. Auberij Memoires. Witte Mem. Philosoph. p. 554. Observ. Hall. T. VII. p. 330. seq. Le Vassor l. XII. Hist. Lod. XIII. Baijle Diction. Crit. Batefus Theatr. Virorum*
di-

dignitate clar. p. 420 & seq. Zieglers Labijrinth. p. 796. MSC.

GROOT, (WILLEM DE) jonger broeder van HUGO, wiens Digtkundige werken hij, in het Jaar 1617, bij een verzamelde, en in 't ligt gaf. Ook schreef hij eene *Inleiding tot de Praktijk van den Hove van Holland*, eerst in 't *Latijn*, en naderhand in het *Nederduitsch*; welk boek, door hem, aan de Regeering van *Delft* werd opgedraagen. WILLEM, mede een voortreffelijk Dichter, was voorts een nedrig en vroom man in zijnen wandel. Hij was gebooren den 10 Februarij, van het Jaar 1597, en overleed den 12 Maart, van het Jaar 1662.

GROOT, (CORNELIS DE) oudste zoon van HUGO en MARIA VAN REIGERSBERGEN, had, met zijnen jongsten broeder, DIRK DE GROOT, het ontwerp eener reize naar *Zweeden* beraamd, om hunnen dienst aan te bieden aan CAREL GUSTAAF, die, na CHRISTINA, den *Zweedschen* Troon beklommen, en altoos een bijzondere agting voor hunnen vader betoond had. Zij bevonder zig reeds op weg, wanneer hun, tusschen *Embden* en *Breemen*, een deerlijk ongeluk trof. In een herberg vernagtende, had een schelmsche knecht, die den jongen Heer, eenige Jaaren, gediens had, en verlokt door het geld, welk zij bij zig hadden, voorgenomen, hun beiden te vermoorden. Met dit opzet in de kamer tredende, daar de jongste reeds te rust lag, doorschoot hij denzelven met een pistool, met voorneemen om den oudsten even eens te behandelen. Dan deeze, nog niet in slaap zijnde, hoorde de schoot, kreeg agterdocht, en greep een pistool, dat voor zijn bed op een stoel lag. Thans zag hij, bij het ligt der maane, den moordenaar zagjes en al bukkende, zijne slaapstede naderen. Hierom brandde hij los, om hem geen tijd te geeven om nader te koomen, en trof hem zo gelukkig, dat hij nederviel. Hier op geraakte alles, in de herberg, in beweging. De moordenaar, die niet dood, maar zwaar gekwetst was, werd gegreepen, en naar de gevangenis gebragt. Eerlang bekende hij zijne misdaad, en ontving zijne verdiende straffe. Onze DE GROOT werd, naderhand, Kapitein van de

Hof-

*Houan
zogenb*

*Groot
den 28
been wa
leid. Zij
de Staat
van de
Amsteld
In het
ven gez*

*daar. I
rijk, de
Nederla
werd hij
lijg zig,
deed gro
men hen
Majesteit
gesprookt
een Amp
ren. Hij
weest is.*

*In Rot
Gehagt, e
hijnen kan*

*Groot,
van Utre
neder, om
Geestelijke
de dood
Van hem
regt te p
Schrift
cheeken t
1357, ha*

Houansche Gardes, en Landdrost van de Meijerij van 's Hertogenbosch.

GROOT, (PIETER DE) tweede zoon van HUGO, was gebooren den 28 Maart, van het Jaar 1615, en, om dat hij niet wel ter been was, door zijnen vader, tot de Regtsgeleerdheid opgeleid. Zijne studien volbragt hebbende, werd hij Resident bij de Staaten Generaal, van wegen KAREL LODEWYK, Keurvorst van de *Paltz*. In het Jaar 1660 werd hij Pensionaris der Stad *Amsteldam*, en bekleedde dat Ampt den tijd van zeven Jaaren. In het Jaar 1668 werd hij, als Gezant, aan de *Noordsche* Hoven gezonden; en, bij zijne terugkomst, Pensionaris te *Rotterdam*. Kort daar op vertrok hij, als Ambassadeur, naar *Frankrijk*, doch keerde, met den oorlog van het Jaar 1672, in de *Nederlanden* te rug. Gedurende de beroerten van dien tijd, werd hij, te *Rotterdam*, van zijn Ampt ontzet. Toen begaf hij zig, eerst naar *Antwerpen*, en van daar naar *Keulen*, en deed groote diensten aan zijn Vaderland. Nogthans beschuldigde men hem, bij zijne terugkomst, van misdad van gekwetste Majesteit; doch, na wettig onderzoek, werd hij daar van vrij gesprooken. Hij leefde, na dien tijd, op zijn buitengoed, als een Amptloos persoon, en stierf, in den ouderdom van 70 Jaaren. Hij liet een zoon na, die Drost van 's *Hertogenbosch* geweest is.

In *Rotterdam* bekleeden, als nog, de nakomelingen van dit Geslacht, de Stoelen der eere, zo als men uit de Regeeringslijsten kan zien.

GROOT, (GERARD DE) werd, in het Jaar 1384, Kanunnik van *Utrecht* en *Aken*. Doch hij leide, eerlang, die bediening neder, om, in zijne Geboortestad *Deventer*, een Kollegie van Geestelijken, tot onderwijs van de jeugd, op te regten; maar de dood verhinderde hem, in de uitvoering van dit ontwerp. Van hem is nagebleeven, *eene Verklaaring om de waarheid regt te prediken*; als ook, een boek *over de studie der H. Schrift*; behalven nog eenige handschriften, die in de Bibliotheeken bewaard worden. Het Klooster, welk hij, in het Jaar 1357, had beginnen te stigten, is naderhand gebruikt door Gees-

te-

telijke Maagden, en heeft, naar hem, den naam gevoerd van *Geerts Klooster*. Na de Reformatie is het, eenigen tijd, tot een Munthuis gebruikt, en, nog na dien tijd, tot andere oogmerken, van dienst geweest.

Oudh. van Deventer, I. Deel.

GROOT, (JAN DE) gebooren te *Vlissingen*, in het Jaar 1650, is geplaatst onder de *Nederlandsche* Konstfchilders. In zijne jeugd had hij tot meesters, A. VERDOEL, A. VAN OSTADE en FRANS DE JONG: in meergevorderden ouderdom, verliet hij het penceel, en werd een Koffijkooper.

Houbraken, II. Deel, bl. 52.

GROOT AMMERS; zie AMMERS. (GROOT EN KLEIN)

GROOTENBROEK; zie BROEK. (GROOTEN)

GROOTEGAST en DOESUM, twee Dorpen, in de *Groninger Ommelanden*, die in 't Kerklijke gecombineerd zijn; hebbende de Predikant zijne woonplaats in dit Dorp.

GROOTENHUIS, eene Havezaate in *Overijsel*, ten Noorden van *Oldenzeel*. Een ander, van dien naam, legt in de nabijheid van *Enschede*.

GROOTENHUIS, (ARENT VAN) een beroemd *Amsteldammer*, welke, als Oprigter der Oostindische Maatschappij, bekend staat.

GROOTENHOUT, een Buurtschap, in de Landen van *Overmaas*, onder de Hoofdbank *Beek*.

GROOTE LINDEN, een Dorp, in 't Nederampt des Lands van *Kuik*.

GROOT

GR
in 't
tiepen

Gro
rijzige
de gew
vervolg
Hij was
wel ge
Gelder
steecken
onderg
daar hi
die he
hoefde
raapte
duivel t
hel zou
geboort
door de
deringe
zen, de
voegde
het getal
derfchen
nen vijan
enkeide e
werd GR
miraal aa
zo veele
rende he
De Saxe
HERONV
Kriegsma
aan het
voeren.
16 welb
XVIII

GROOT LOON, een fraai Dorp, digt bij het Stedeke *Borgloon*, in 't Land van *Maastrigt*; het betaalt, Jaarlijks, aan Redemp- tiepenningen, 240 guldens.

GROOTE PIER, of LANGE PIER, dus genaamd, wegens de rijzigheid zijner gestalte; bereikende hij, met zijne schouderen, de gewoone lengte. Daarenboven muntte hij uit in sterkte; was, vervolgens, trotsch, stout en onverzaagt, en zelfs wreedaartig. Hij was, van geboorte en handteering, een *Friesche* Boer, die wel gezeeten was, doch, door de plunderingen der *Saxen* en *Gelderschen*, tot den bedelzak gebragt. Dit hem in den krop steekende, bragt hij een deel rappe gasten, die het zelve lot ondergaan hadden, ten getale van zes honderd, bij elkander, daar hij zig als hoofd over stelde. Zijn neef, WYRD, of WIERD, die hem, in grootte, sterkte, noch wreedaartigheid weinig behoefde toe te geeven, was de tweede Bevelhebber in dit opge- raapte Leger, 't welk, onder hunne aanvoering, mensch nog duivel schroomde, en, gelijk men zegt, een roof van voor de hel zoude gehaald hebben. Vermids het Dorp *Kimsverd*, zijne geboorte-, althans zijne woonplaats, nevens veele anderen, door de *Saxen* was afgebrand, en door den Hertog, ter plon- deringe overgegeeven, om dat het, voor de vrijheid der *Frie- zen*, de wapenen had opgevat, ging hij op de *Saxen* los, en voegde zig bij de *Gelderschen*. GROOTE PIER, ziende dat hem het geluk diende, meende, spoed te moeten maaken. De *Gel- derschen*, om de Zuider Zee ruim en open te maaken, en hun- nen vijanden allen toevoer af te snijden, hadden een goed aantal enkele en dubbele Zeilschepen toegerust. Over deeze Vloot, werd GROOTE PIER, om zijnen hoogmoed te streelen, als Ad- miraal aangesteld. Vlijtig kweet hij zig in dien post, en rigtte zo veele plunderingen aan, op de kusten van *Holland*, geduu- rende het Jaar 1514, dat hij de schrik van dat Gewest werd. De *Saxen* hadden, in *Holland*, onder bevel van den Zeevoogt HIERONYMUS SNEES, een Vloot van 36 Zeilen uitgerust, om hunnet Krijgsknegten, die, in *Friesland*, door gebrek van betaaling, aan het muiten waren geslagen, geld en levensmiddelen toe te voeren. Geen aangenaamier tijding kon PIER gebragt werden. Met 16 welbemande Schepen, zeilde hij deeze Vloot te gemoet,

en nam alle de Schepen, op agt na, die, na een hardnekkig gevegt, het ontvlugten. Het geluk, dat den zijnen ten dienste stond, maakte hun zo vermeeten, dat zij niemand, dan hunne Bondgenooten, spaarden; wordende, al wat hun in handen viel, prijs verklaard. PIER, hier door trotscher wordende, wilde niet anders genoemd zijn; dan *de verwoester der Deenen; de wreeker van Breemen; de aanhouder der Hamburgers, en het kruis der Hollanders*. Om zig nog gedigter te maaken, voerde hij, in zijn Wapen, Galg en Rad. Hij overwon de *Hollanders*, in een zeer hardnekkig gevegt, bij *Hoorn*, en deed veelen derzelven over boord werpen: veroverde en brandfchatte *Hoorn, Alkmaar, de Beverwijk, Nieuwpoort* en eenige andere Steden. Het geweldig op de *Hollanders* geladen hebbende, begroette hij hun met deeze ouderwetsche rijmen.

Ik GROOTE PIER, Coninc van *Vrieslant*,
 Hartog van *Sneek*, Graaf van *Slooten*,
 Vrijheer van *Hinloopen*, Capitein Gene-
 raal van de *Zuider Zee*.

Een Stuurman ter doot,
 Acht de *Hollanders* bloot:
 Al zijns groot van rade,
 Zij zijn slap van dade.
 Sterc van *Partijen*,
 Cranc in 't *strijen*.
 Hoog van *Glorie*,
 Cranc van *Victorie*.
 Maer de *Geldersche* sterk van *teeringe*,
 Slap van *neeringe*,
 Cloec in den *Velde*,
 Maar dorre van *Gelde*,
 Vroom van *Moede*,
 Maar klein van *Goede*:
 Doch onvertzaagt in 't *strijden*,
 Dus wilt u *verblijden*,
 En de *Hollanders* niet *achten*,
 Want zij moeten *versmagten*,

Want

*Want zij zoudent becopen,
 Waar 't bestant uitgelopen.
 Tegens mijn danck,
 Ist zes maanden bestant.*

Als hij, eindelijk, zag, dat al de beloften der *Gelderſchen*, om de vrijheid der *Friezen* te verdedigen, louter bedrog waren, en dat zij zelven, even als de *Sax* en *Bourgondier*, zogten te handelen, en daar bij bedenkende, hoe wankelbaar de gunst der Vorſten zij, heeft hij zijn afſcheid van den dienst genomen, en is te *Sneek*, in rust en in hoogen ouderdom, den 18 October van het Jaar 1520, overleeden. Op het Stadhuis te *Lecuwarden* ziet men nog twee lange blanke zwaarden, die men zegt hem en zijnen neeye te hebben toebehoord.

GROOT-SCHERMER, of ZUIDSCHERMER; zie SCHERMER. (ZUID en NOORD)

GROOT ZUNDERT, een aanzienlijk Dorp, omtrent drie uren ten Westen van *Breda*, aan den rijweg, van *Breda* op *Antwerpen*. Dit Dorp was, onder anderen, in 't Land van *Breda*, in het Jaar 1387, door Hertoginne JOHANNA, aan JAN VAN POLAANEN, verpand, voor een ſomme van duizend guldens, op voorwaarde, dat het, voor gelijke ſomme, wederom zou gelost kunnen worden. KAREL DE II, Koning van *Spanje*, bood, in het Jaar 1664, die ſomme aan den Prins van *Oranje*; doch in den *Haag* weigerde men dezelve te ontvangen, alzo de oppermagt, over dat gedeelte van *Staats-Brabant*, bij den *Munſterſchen* vrede, was afgeſtaan; en ook, om dat het regt van loſing alleen de Hertogen van *Brabant* toekwam. Het draagt den naam van *Groot Zundert*, om het te onderscheiden van *Klein Zundert*, 't welk een kwartier uurs nader aan *Breda* geleegen is. Alhier is een *Gereformeerde* Kerk, die vrij aanzienlijk is.

GROOTE SCHANS; zie ISABELLE SCHANS.

GROOTE SCHANS, in *Staats Brabant*, in de nabuurschap van *Ter Heide*, dus genaamd, ter onderscheiding van de *Kleine*. Beiden zijn thans geheel vervallen.

GROOT-OLDAMPT, in *Groningerland*, waar in gelegen zijn: *Winschoten*, *Winschoterzijk*, *de Petel-Aa*, *Wildervank*, *Veendam*, *Muntendam*, *Meden*, *Westerlie*, *Heiligerlee*, *Eexta*, *Zuid- en Noordbroek*, *Scheemda*, *Beerta*, *Finsterswold*, *Oostwold*, *Midwolde*, *Midwolde Hamrik*, enz.

GROUP; zie WEST-MAAS.

GROUW, is het grootste en aanzienlijkste Dorp van de geheele Grietenij *Iydaarderadeel*, en den naam van Vlek wel waardig. Het ligt, rondomme, zo zeer in Meeren en Moerasfen beslooten, dat men, voorheen, het zelve te Land niet kon genaaken. Doch, voor eenige Jaaren, is 'er een hooge rijweg, door de Moerasfen, derwaards aangelegd: zo dat men nu, met wagens, in en uit het Dorp kan rijden. Dit Vlek heeft zijnen naam van het water de *Grouw*, 't welk uit de verscheide Meiren, die deeze plaats omringen, voorkomt. Het Dorp heeft 71 stemmen. Behalven ééne Hervormde, heeft men 'er twee Gemeenten van de *Doopsgezinden*, die 'er ook, voormaals, vlijtiger dan heden, openbaare oefeningen of bijeenkomsten plagen te houden, in den finaak der Collegianten.

GROUWE, een Dorp, in *Staats Vlaanderen*, in het Ambagt van *Hulst*, in het Jaar 1532, door het water, verflonden.

GROVESTINS, het Stambuis van het Adelijk Geslagt van deezen naam, in de Grietenij *Tietzerksteradeel*, onder het Dorp *Hardegarijp*, onderscheiden van twee anderen, van dien zelve naam, het eene in *Menaldumadoel*, en het ander in *Hemelummer-Oldephaart*.

GROVESTINS, het Geslagt van dien naam, of, zo als men van ouds plagt te schrijven, GROUWSTINS, heeft dien naam ontleend, van een groote Stins, of Kasteel, staande, welker, bij het Dorp *Englum*, en nu omtrent 25 Jaaren geleden, afgebroken. Voorheen droeg dezelve den naam van *Sirzema*. De Lijst van dat aanzienlijk *Friesch* Geslagt, 't welk nog in wezen is, vind men bij FERWERDA, in het *Adelijk*

Wa-

Wap
Schr
gekoo
van v
ne w
is, n
dit G
ben.
Eeuw.
bijven
den,
geijk
raal v

Gre
vroeg,
voorzij
te koot
bevel c
der zij
silly.
zelve,
zig bij
land ve
Jaar 15;
bleef hij
bevoorder
hij zig
Sneek e
UNINGA,
haar talr
van man

Groo
het Jaar

Wapenboek, I. Stuk. WINSEMIUS, nevens andere *Friesche* Schrijvers, maakt uitvoerig gewag van mannen, daar uit voortgekoomen. Onder anderen spreekt hij, op de XV Eeuw, van WYBE GROUWSTINS, bekend onder den naam van SCHERNE WYBE. Zijn spreuk was: *net te goed, net te ijoed*; dat is, *niet te goed, niet te kwaad*; welke spreuk eenigen van dit Geslagt, naderhand, rondom hun Wapen geplaatst hebben. Hoe zeer eenige *Spaanschgezinden*, in de volgende Eeuw, den roem deezer mannen zогten te verduisteren, zij blijven, egter, tot heden toe, in groot aanzien, en behouden, door Staat- en Krijgskunde, hunne onterflijke eere: gelijk inzonderheid zal blijken onder het Art. van den Generaal van GROVESTINS.

GROVESTINS, (OENE VAN) ZOON van IDZARD stond, al vroeg, bekend, als een der Bondgenooten; doch was te voorzigtig, om, op de begeerte van ALBA, te *Antwerpen* zig te koomen verantwoorden. In het Jaar 1572, voerde hij het bevel over eenige Ruiters, in *Friesland*, en werd, met twaalf der zijnen, handgemeen met een gelijk getal Karabiniers van BILLY. Na dat zijne manschap was gesneuveld, ontkwam hij zelve, ter naauwer nood, het gevaar. Naderhand voegde hij zig bij den Graave van SCHOUWENBURG, met wien hij *Friesland* verliet. De uitfluiting, die hij, bij de amnestie, in het Jaar 1574, onderging, beloofde hem niet veel goeds. Dus bleef hij in ballingschap, tot na de *Gendfche* bevrediging; en bevorderde toen het tekenen en sluiten der Unie. Ook begaf hij zig wederom in den Krijgsdienst, en ijverde zelfs sterk, te *Sneek* en elders, in het Jaar 1583. Zijne Eggenoot, TET UNINGA, dogter van DOUWE HOYTSMA, begaf zig mede, met haar talrijk kroost, op de vlugt, betoonende dus, eene vrouw van mannenmoed te zijn.

Zie WINSEMIUS, BOR EN TE WATER.

GROVESTINS, (WYBE VAN) broeder van OENE, was, zedert het Jaar 1561, Grietman van *Menaldumadeel*, doch werd van

Bbb 3

djen

dien post verlaaten, en in 't Jaar 1572, opgevolgd, door HETTE ZEBINGA. Nogthans schijnt hij, eenige Jaaren daar na, daar in hersteld te zijn. In het gemelde Jaar 1572, bevond hij zig te *Franeker*, en voegde zig toen, openlijk, bij de *Nassauwschen*. Hij wierf eenig volk, en werd een verdediger der vrijheid. Uit *Friesland* naar *Enkhuizen* geweeken, werd hij, door den Prins, tot Luitenant Admiraal aangefteld, om met zijne Schepen de *Eems* te bezetten, en te verhinderen het vervoeren van Graanen, die naar de *Spaansche Steden* gezonden werden. Even als zijn broeder, van de algemeene vergiffenis uitgeslooten zijnde, was het veiligst voor hem, zig naar elders te begeeven. Naderhand in 't Vaderland wedergekeerd zijnde, werd hij, in het Jaar 1582, Kolonel van *Westergoo*, en in het Jaar 1596, Volmagt van de vijf Deelen. In den Jaare 1599 deed hij openlijk belijdenis van den Hervormden Godsdienst. Hij overleed, den 18 Junij van het Jaar 1600, en werd begraven te *Berlikum*. Tweemaal was hij getrouwd geweest.

TE WATER, bl. 426, enz.

GROVESTINS, (Jonkheer JOHAN VAN) bevond zig, in het Jaar 1618, op de vergadering, ten huize van ZULENSTEIN, te *Utrecht*, en beschuldigde aldaar den oudsten Hopman der Waardgelders, HARTEVELD, met te zeggén: dat die hun te voren had aangezegd, dat hij en de andere *Hoplieden niet begeerden te dienen tegen de Algemeene Staaten, noch tegen den Prins*; noodzaakende voorts HARTEVELD, in 't bijzijn van de anderen, zulks te bekennen: die het ook deed, met bijvoeging, dat zijn volk zelfs onwillig was. Dit had ten gevolge, na dat de Prins, binnen *Utrecht*, meester was geworden, dat GROVESTINS, nevens anderen, van zijn Ampt verlaaten werd.

Vaderl. Historie, X. Deel, bl. 229 en 233.

GRO-

GRO
Edele
zij hie

GRO
man, a
ruiters
ingen
word
„ De
„ waan
„ en a
„ rijk
„ Lege
„ bijna
„ dien
„ belei
„ waar
„ EELC
„ tijd o

GAUD
NICOLAA
die van
van de
REL DEN
Diger e
door FI
vind me

GROVESTINS, (Jonker EDZARD VAN) was een der *Friesche* Edelen, welke, in het Jaar 1668, met de *Hollandfche*, de partij hield tegen de Prinsgezinden.

Zie *Vaderl. Historie*, XIII. Deel, bl. 341.

GROVESTINS. (N. N.) In het Jaar 1712, deed deeze Krijgsman, als Generaal Majoor, aan het hoofd van 1500 uitgeleezen ruiters, een inval in *Champagne*, en rigtte deerlijke verwoesingen aan, op het platte Land en in de Dorpen. Omstandiger word dit verhaald bij TE WATER, alwaar men 't volgende leest:

„ De wakkere GROVESTINS deed, met een troep vrijwilligers,
 „ waar onder verscheiden jonge Officiers, *Friesche* Edellieden,
 „ en andere jongelingen van goeden huize, eenen inval in *Frankrijk* tot op zekeren afstand van *Parijs*. Waar dit vliegend
 „ Legertje kwam, werd alles onder brandschatting gelegd. De
 „ bijna ongelooflijke voorspoed, dien het maakte; de schrik,
 „ dien het zo onverwagt tot in het hart van het Rijk bragt; het
 „ beleid van GROVESTINS, en de dapperheid zijner togtgezellen,
 „ waar van de langstleevende geweest is, de Luitenant Generaal
 „ EELCO VAN GLINSTRAS, hebben stoffe van verwondering in dien
 „ tijd opgeleverd.”

Vaderl. Historie, XVII. Deel, bl. 466.

TE WATER, in Nota, bl. 424.

GRUDIUS, (NICOLAAS) Ridder, zoon van den President, NICOLAAS EVERHARD, bekleedde zeer aanzienlijke posten, als, die van Kasier der Staaten van *Brabant*; van Geheimschrijver van de Order van 't Gulde Vlies; van Raadsheer van Keizer KARL DEN V, en van Koning FILIPS DEN II. Hij was een beroemd Digter en Redenaar. Hij overleed te *Venetien*, werwaards hij, door FILIPS, in het Jaar 1571, gezonden was. Zijne schriften vind men gemeld, bij SWEERTIUS, *Ath. Belg.*

GRUISBEEK, eene Hofstede, in *Delfsland*, onder *Rijswijk* gelegen.

GRUITWARDT, (FERNANDUS) gebooren te *Goes*, den 19 Maart van het Jaar 1628, en aldaar een beroemd Geneesheer, Schepen, Raad, en eindelijk Burgemeester. In het Jaar 1651 was hij, te *Ulrecht*, statelijk, met de kap gepromoveert. Eerst oeffende hij de practijk te *Middelburg*, en daar na in zijne Geboortestad. Hij stierf, nalaatende eenige geschriften, in het Jaar 1701. In het Jaar 1680 gaf hij in het ligt, een boek, onder den tijtel van *Zeeuwsch Treurtooneel*, in 4to, ter verdediging zijner huisvrouw en kinderen, tegen derzelve Medeburgers, Vaders, Voogden, Regenten enz. Men vind daar in; de Deductie voor zijne vrouw, PETRONELLA WILHELMI, in het Jaar 1668; Ampliatie voor dezelve, in het Jaar 1668; Appendix voor dezelve, in het Jaar 1671; Index van de voorgaande stukken, in het Jaar 1672; Finis, of besluit, in het Jaar 1673; en meer anderen, tot in 't Jaar 1685. De Pleidooien, over welke deeze schriften loopen, waren ontstaan, over eene erffenis, bedraagende elf hondert negenendertig ponden vlaams en vijftien schellingen, die haar, door haaren vader, onthouden wierd, als zijnde haare legitime portie. Ook was GRUITWARDT, met zijne mede Regenten, in 't Jaar 1692, in een hevig geschil geraakt, over de vermeerdering van gezag, dat hij, aan WILLEM DEN III, wilde voekennen.

GRUITWARDT, (HIERONIMUS) broeder van bovengemelden, stierf, als Raadsheer van *Zeeland*, in het Jaar 1675.

GRUTE, of ook wel GRUTTE, dien men meent te behooren tot het Geslagt van GRUTHEERE, of GRUTERUS, was een der Teekenaars van het Verbond der Edelen, en mogelijk, dezelve, die, bij anderen, voorkomt, onder den naam van F. DE GRUITER.

TE WATER.

GRU

GRUTERUS, (GUALTERUS, of WOUTER VAN GRUTHEERE,) vader van den na te noemenen JANUS GRUTERUS, was afkomstig uit een Adelijk *Vlaamsch* Geslacht, zo als te zien is, bij L'ESPINOY, CARPINTIER en SANDERUS. 's Mans levensloop is eene aaneenschakeling van zeldzaamheden. Hij werd gebooren te *Antwerpen*, alwaar zijn vader, NICOLAAS, Lid der Regeering, en, volgens sommigen, zelfs Burgemeester was. Het verbond en smeekschrift der Edelen getekend hebbeude, moest hij zijne Ampten en Geboortestad verlaten, en, als balling, elders een veiliger verblijf zoeken. Zijne huisvrouw, KATHARINA TISHEM, van *Engelsche* afkomst, en ongemeen bedreeven in de Taalen, tot zo verre, dat zij GALENUS in 't *Grieksch* las, werd, te gelijk met hem, gebannen, om dat zij, schoon haars ondanks, iemand, die om den Godsdienst verdagt was, binnen haar huis ontvangen had. Zij beiden begaven zig te sloop, en leden groot gevaar van schipbreuk, bij *Walcheren*. Eindelijk kwamen zij te *Calais*. Hier ontmoette hem een zonderling getal. Op zekeren tijd de Stads wallen, in zijne onkunde van daar mede te misdoen, rond wandelende, werd hij, door de soldaaten, gevat; en terstond, naar het gevangenhuis gebragt. Inmiddels komt 'er iemand van de Magistraat, die zeide, den vreemdeling wel te kennen, en straks bevel gaf, om hem los te laten; tot zijne groote verwondering zeker, wijl die weldoender hem onbekend was, en ook altoos gebleeven is: waarom hij dien man zijnen onbekenden verlosser plagt te noemen. Kort daar na stak hij over naar *Engeland*, en koos zijne verblijfplaats te *Norwich*. Na verloop van tien Jaaren, keerde hij weder naar *Nederland*. In het Jaar 1577, woonde hij, met zijn vrouw en drie kinderen, te *Middelburg*, en werd of was aldaar Ledemaat van de *Gereformeerde Kerk*, en zelfs verkoozen tot Ouderling. Na dat de Staaten zig van *Antwerpen* hadden meester gemaakt, begaf hij zig derwaards, onder beding, van nooit in openbaare Ampten gesteld te zullen worden; een blijk, dat hij van alle eerezugt zuiver was. In het Jaar 1583, wanneer ANJOU die Stad dagt te overrompelen, was hij, egter, Wijkmeester, en kweet zig zo wel, dat men hem, toen PARMA de Stad benaauwde, be-

noemde, om met ALDEGONDE, LEEFDAAL en ROOSA, zorge te draagen voor de levensmiddelen. Onzeker is het, of hij nog lang daar na geleefd hebbe; maar niet dat hij, met den roem van eerlijkheid, edelmoedigheid en Godsvrugt, ten grave gedaald is.

GRUTERUS, (JANUS) gebooren te *Antwerpen*, was een groot kenner der *Latijnsche Taal*, en beroemd Aardrijkskundige. Zijn vader, GUALTERUS GRUTERUS, genoodzaakt, de wijk naar *Engeland* te neemen, leerde de jonge GRUTERUS aldaar de *Latijnsche Taal*. Hij werd, door zijnen vader, naar *Leiden* gezonden, om zig in de Regten te oeffenen; waar in hij, eerlang, den trap van Leeraar beklom. Doch zijn smaak helde bijzonderlijk over tot de Geschiedenisfen en Oordeelkundige wetenschappen. Zijne studien volbragt helbende, doorreisde hij *Duitschland*, en werd, te *Wittenberg*, Hoogleeraar in de Geschiedenisfen. Na den dood van CHRISTIAAN, Keurvorst van *Saxen*, verliet hij dien post. Ook weigerde hij, het Formulier van Eendragt te teekenen. Hij begaf zig naar *Heidelberg*, alwaar hij het zelve Ampt bekleedde, en ook overleed, in het Jaar 1627, het 77 Jaar zijns ouderdoms. Zijne schriften maaken een geheele Lijst uit.

BAYLE, *Dict.*

GRUTERUS, (PETRUS) bekend door zijne schriften, gedrukt te *Leiden*, in het Jaar 1609; te *Frankfort*, in het Jaar 1615; en te *Amsterdam*, in het Jaar 1625. 'Er is veel verschil, zo over de plaats zijner geboorte, voor welke de een *Zierikzee*, anderen de *Paltz* houden, als over zijne zoonen. Zijne schriften worden van eenigen gepreezen, en van anderen gejaakt.

BAYLE, *Dict.*

GRUTERUS. (THOMAS) Volgens sommigen zou deeze, benevens JAN, JACOB en REINIER, een zoon van evengemelden

PE-

PETRUS geweest zijn; en, indien men BOXHORN gelooven mag, waren 't allen *Zeeuwen*. THOMAS was Hoogleeraar te *Duisberg*. Zijn broeder JAN was, in het Jaar 1604, te *Middelburg*, Rector der *Latijnsche* Schoole, en Profesfor in de Historien.

GRUTERUS, of de GRUTHEERE, (FILIPS) naar alle waarschijnlijkheid, mede behoord hebbende tot het Geslagt van dien naam, was mede een der ondertekenaaren van het Verbond der Edelen; en dus, naastdenketijk, onderscheiden van hun, die, in 't Jaar 1575, te *Gent*, door den Aartshertog, en naderhand, door Keizer KAREL, Ridder geslagen werden.

TE WATER,

GRUTERUS, (PHILIPPUS) gebooren te *Dirxland*, op 't Eiland van *Overflakkee*, was een Geestelijke der *Roomsche* Kerke. Hij heeft, in het *Latijn*, beschreeven *de dapperheid der Oude Bataven*, gedrukt te *Leiden*, in het Jaar 1618, in folio.

VAL. AND.

GRUIJTGELD. *Gruijt* was een soort van Plantgewas, 't welk men, in de plaats van gist, gebruikte, om het bier te doen gisten, volgens SPEELMAN, in *Glosfario*, V. Grutum. Dit gevoelen word bijna eenpaarig bevestigd, in alle oude brieven, waar in van 't Gruijtgeld gesproken word. Bij HEDA, *Historia Ultraj.* pag. 95, werd het uitdrukkelijk genaamd: *Negotium generale fermentatae Cerevisiae, quod vulgo GRUTT nuncupatur*; en elders, bij MATTHEUS, *de Nob.* Lib. IV, p. 910 en 911, van den 11 Maij van het Jaar 1338, *Fus fermentandi*. Tot nog meerder bevestiging, word in een brief van het Jaar 1064, bij MIRÆUS, *Opera Diplom.* Tom. I. pag. 63, de GRUIJTER beschreeven, als een persoon, die de stof bereidde, waar mede men de bieren aan 't rijzen hielp. Volgens de meeste Schrijvers, moest dit Gruijtgeld, door de Brouwers, betaald worden, voor het gebruik van 't water. SLIGTENHORST beweert, dat dit geld

al-

alleen moest betaald worden van de dikke bieren, die gistera moesten; en dus niet van het dunne, of anders, scherp bier. De inkomsten daar van werden verhuurd of verpagt. De WASSENAAREN, en de Heeren VAN NAALDWYK, onder *Rhijn-Delf* en *Scheeland*, hadden mede Gruijtgeld, waar van de eene helft een Graaflijkheidsdomein was. *Delft* verkreeg, eerst uit zekere Leeninge, de eene helft van FILIPS DE II; de andere helft kocht de Stad af van de Heeren VAN WASSENAAR. Na dat men de hoppe meer heeft beginnen te gebruiken, is het Cruijtgeld, of de belasting op de gist, merklijk gedaald, en genoegzaam geheel vernietigd.

Zie BOEY, *Woordentolk; Oudheden van Utrecht*, III. Deel; *Beschrijving van Delft*, in folio, bl. 616, enz.

GRIJN, voorheen een Buurt in *Friesland*, aan den uitgang van 't *Vlie*, doch, zedert, door het water verslonden, in het Jaar 1287.

GRIJNDE, een der vijf Eilanden van *Westfriesland*, aan de Zee gelegen.

GRIJPSKERKE, in *Walcheren*, een oud en vrij goed Dorp en Ambagtsheerlijkheid, behoorende aan *Poppendamme*. Ten Noorden paalt het aan *Buttingen*, en behoorde, weleer, aan de Edelen van dien naam. De Kerk aldaar word door één Predikant bediend.

GRYSPEER, (PIETER) onzeker waar gebooren of gestorven, is alleen bekend, om dat hij, van het Jaar 1625 tot 1655, Leeraar, te *Haarlem* en *Amsterdam*, onder de *Vlaamsche Mennoniten* was. Zijne schriften zijn onder de zijnen genoeg bekend.

SCHYN, *Hist. der Mennoniten*, III. Deel, bl. 183.

Gar

GRYZE, (JACOB DE) weleer Hoog Baljuw van *Brugge*, en, in het Jaar 1584, Afgezant, van wegen *Brabant*, naar *Engeland*, om, nevens JOACHIM ORTEL, met Koningin ELISABETH te handelen. Op het Art. ORTEL zullen wij van die onderhandeling verflag doen.

GUICIARDYN, (LODEWYK) was een neef van den Historiefchrijver van *Florence*, die den zelve naam voerde. Van deezen is ons nagebleeven, zijne *Beschrijving der Nederlanden*. Hij was het, die, aan den Hertog VAN ALBA, den raad gaf, dat hij, om de rust te herstellen, de Vasten behoorde af te schaffen; welken raad hij zelfs in geschrifte aan den Hertog overgaf. Behalven het gemelde werk, heeft hij nog geschreeven: *Verhaal van aanmerklijke voorvallen in Europa, en bijzonder in de Nederlanden, van de Jaaren 1530 tot 1560; Uitspanningen; Ernstige en Boertige woorden en daaden, ter verbetering der Zeeder*. Hij schreef dit werk, te *Antwerpen*, alwaar hij, in den ouderdom van 66 Jaaren, overleeden is. PONTANUS heeft zijne *Beschrijving der Nederlanden*, in fol. gedrukt, in het Jaar 1612, met aanmerkingen verrijkt en verbeterd.

GUGERNEN, of GUBERNEN, worden, bij PLINIUS, tusfchen de *Ubien* en *Batavieren*, langs den *Rhijn* geplaatst; dat ook door TACITUS genoegzaam bevestigd word.

GUIDO VAN AVENNES, anders VAN HENEGOUWEN, de XLII Bifchop van *Utrecht*, was een zoon van JAN VAN AVENNES en van MARGRETA VAN CONSTANTINOPEL, Graavinne van *Vlaanderen*. Hij kwam, na den dood van Bifchop WILLEM DEN II, op de volgende wijze, tot het Bifdom. De ftemmen der Kanunniken, zeer verdeeld zijnde, ftemde de een voor ADOLF, Domproost, en de ander voor GUIDO. Maar GUIDO, geholpen door zijnen broeder JAN DEN II, Graaf van *Holland*, en door eenige andere Vorften, kreeg dus de meerderheid. Zijne Regeering was niet gelukkig; moettende hij veele wederwaardigheden ondergaan; eerst door gemelden ADOLPH, en daar na van de *Friezen*; zo dat hij zig, niet zonder groote moeite, ftande hield.

hield. Hij deed, tot dekking van het Stigt, bouwen, de Sloten *Goer*, *Dullenburg* en *Stoutenburg*. Hij was een man van deftig gelaat, en schoone gestalte; bevallig van uitspraak; kloek van verstand, en voorzigtig in zijne onderneemingen; en verder begaafd met verscheiden deugden en goede hoedanigheden. Met schulden beladen zijnde, was hij ongemeen spaarzaam, leevende, een geruimen tijd, in *Frankrijk*, zuinig en sober. Gedurende zijne reize, in het Jaar 1311, naar *Vienne*, werd hem, op die Kerkvergadering, de Kardinaalshoed aangeboden, waar voor hij bedankte. Gedurende zijne afwezigheid, waren de *Friezen*, op een valsch gerugt van zijnen dood, aan het muiten geslaagen. Terug gekeerd zijnde, ging hij hun gewapend tegen. Op den 27 Maj van het Jaar 1317 overleed hij, zeer schielijk, niet zonder verdenking van vergeeven te zijn, en werd in de Domkerk begraven.

Zie *Batavia Sacra*, D. II.

GUELIELMI, (ADRIANUS) gebooren te *Vlissingen*, en overleeden, te *Parijs*, in 't Jaar 1604. Hij was een Geneesheer, en ongemeen ervaren in de *Arabische* Taal, waar van de getuigenissen, bij *CASAUBONIS* en anderen, voor handen zijn.

LA RUE, Geletterd *Zeeland*.

GUISIUS, (MATTHIAS VAN) een gebooren *Amersfoorder*, was weleer, te *Emmerik*, Kruisbroeder geweest, zonder, egter, zijne geloften gedaan te hebben. Hij werd Priester, en bediende *Stoutenberg*, *Leusden* en *Hoewelaken*, *Zoest* en *Baarn*, en werd daar na Pastoor in zijn Geboortestad. Oud geworden zijnde, is hij aldaar overleeden, den 24 Februarij van 't Jaar 1696.

GULIK, (MATTHIAS VAN) geboortig van *den Bosch*, was eerst een *Jesuit*, en naderhand Huispastoor bij den Heer van *WARMOND*.

Gu-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

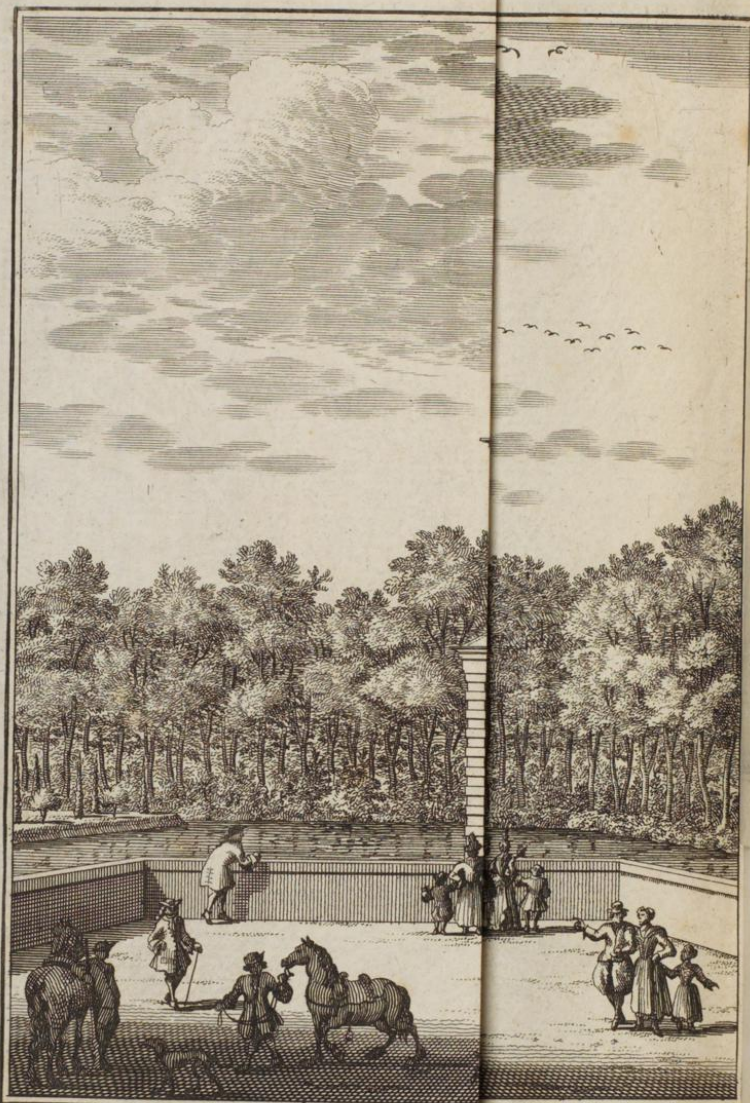

Het Huis GUNTERSTEIN, van den H^o. Ferdin^o. van Collen, Hooft Officier van Amsterdam Keere van Gunterstein en Tienhoven. &c.

La Maison GUNTERSTEIN du S^r. Ferdin^o. van Collen Grand Baillif d'Amsterdam, Seigneur de Gunterstein et Tienhoven. &c.

Ge
129
verou

voorheen,
de het be
van de 50
1539 was
Ridder-Ho
ten van H
ent van e
1672 were
gemeeten,
zinde, ve
gebouw,

*Het Huis GUNTERSTEIN, van den ^h Ferdin. van Collen
 Collen, Hooft officier van Amst^{er}ignieur de Gunter
 Gunterstein en Tienh^u &c*

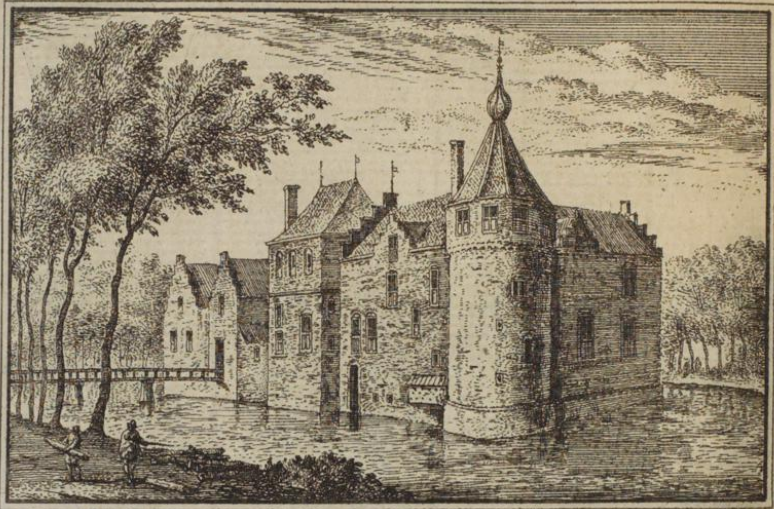
Gul
 1372,
 verzoor

voorheen
 de het b
 van de s
 1539 was
 Ridder-H
 ten van
 ceat van
 1672 wer
 gefmeeten
 zijnde, v
 gebouw,

28

Allen
ster 33

A Rademaker fecit

OUT-GUNTERSTEIN

1614

GULIE
1392, d
vertoone
KENHEIM
bij bijna
de, die l
om in ee
de Bisfich
hoofden.
op nieuw
Geestelijk

GUDEL
leerde,
van het
tende tw

GUNTER
Utrecht,
voorheen,
de het be
van de 50
1539 was
Ridder-He
ten van H
caat van
1672 werd
gemeeten.
zijnde, ve
gebouw,

GULIK, (JACOB VAN) een Minnebroeder, kwam, in het Jaar 1392, te *Utrecht*, gaf zig uit voor een Geestelijk Prelaat, en vertoonde daar van eenige verdigte brieven. Bisfchop BLANKENHEIM stelde hem aan tot Vicaris en Wij-Bisfchop; welk Ampt hij bijna zes Jaaren bediende. Daar na rugtbaar geworden zijnde, dat hij ongewijd was, werd hij gevangen, en veroordeeld om in een ketel met kookend water geworpen te worden, daar de Bisfchop hem levendig deed uithaalen, en vervolgens ont-
hoofden. Die van hem, tot Priester, gewijd waren, moesten, op nieuw, gewijd worden. Sommige van deeze verlieten den Geestelijken Staat, en begaven zig in 't Huwelijk.

HEDA, *Oude Holl. Krontjk.*

GUDELINUS, (PETRUS) een beroemd *Nederlandsch* Regtsgeleerde, gebooren te *Aath*, in *Henegouwen*, den 8 Augustus van het Jaar 1549, stierf te *Leuven*, in het Jaar 1619, nalaa-
tende twee zoonen, en zijne fchriften over de Regtsgeleerdheid.

VAL. AND. FOPPENS, *Bibliot. Belg.*

GUNTERSTEIN, een oud Adelijk Huis, in 't Nederkwartier van *Utrecht*, fchuins over de Kerk van *Breukelen*. Dit Huis werd, voorheen, door Edelen bezeeten. In het Jaar 1573, geduurende het beleg van *Haarlem*, werden daar op gelegd 40 man, van de 500, die *Breukelen* beschanst hadden. Reeds in 't Jaar 1539 was dit Huis, door de Staaten van *Utrecht*, voor een Ridder-Hofstad bekend; doch, in het Jaar 1611, door de Staaten van *Holland*, aan welke het leenroerig was, aan den Advocaat VAN OLDENBARNEVELD, als een Leen gegeven. In het Jaar 1672 werd het, door de *Franschen*, met buskruid om verre gefmeeten. Zedert wederom fierlijk opgehaald en vernieuwd zijnde, vertoont het zig tegenwoordig, als een vierkant deftig gebouw, in 't midden van een breede graft, omringd met lom-
mer-

mer-

merijk geboomte. Zints lang heeft het behoord, aan de Heeren VAN COLLEN, Heeren van *Gunterstein* en *Tienhoven*.

Staat van Utrecht.

GIJBELAND, eene Heerlijkheid, onder *Dordregt*, in het Kerklijke, gecombineerd met *Brandwijk*.

GYLLEN. (J. DE) Van deezen weet men niet meer, dan dat hij behoord heeft onder de *Brabandsche* Bondgenooten.

TE WATER.

GYSSELING, (JOHAN) van *Vlissingen*, was Bewindhebber der Geoëtroieerde West-Indische Maatschappij, ter Kamer *Zeeland*. Hij werd, te gelijk met den Heer MATHYS VAN CEULEN, Hoofd-Participant en Bewindhebber ter Kamer *Amsterdam*, verkooren om naar *Brazil* te vertrekken, en aldaar het opperbewind te aanvaarden. Zij namen, den 13 October van het Jaar 1632, de reize derwaards aan, en kwamen, den 17 Januarij van het Jaar 1633, voor 't Recif, met de Schepen *Middelburg* en *de Leeuw* voor anker. GYSSELING begaf zig, den 4 Februarij, naar *Tamarica*, om aldaar order te stellen. In de maand Augustus zeilde hij naar *Arijal*. 's Morgens vroeg vertrok hij met het volk uit de *Afogads*, en verder naar gezegde Kaap, daar hij zig nedersloeg; maar gebrek aan leefstogt, en de annadering van de vijandelijke overmagt, noodzaakte hem van daar te wijken. In Octoer van dat zeive Jaar, deed hij, met eenige Schepen, bemana met 600 soldaaten, een togt naar 't Zuiden van *Brazil*, en toonae overal, waar hij kwam, zijnen moed en bekwamheid. Op dien togt veroverde hij 250 kisten met zuiker, en 98 stukken *Brazilien* hout; steekende voorts, behalven het Vlek *Alago*, veele Hoffsteden, Schepen en Barken in brand. Den 24 Februarij van het volgende Jaar, zeilde hij, met een Vloot wel toegeruste Schepen, als Generaal, op het Schip

Over

Over
tegen
Jagen
August
verloer
Hun
Scheper
kisten fi
Jaar 16
wincbet
gekeken
blijf in
bijna 23
gulden

Over
ten had
de hij 't
Kapitein
waardigh
denzelver
veel sulke

XVIII.

Overijsfel, naar de Rivier *Pariba*; doch, om dien te grootet tegenstand, dien hij aldaar ontmoette, liet hij dien stroom met Jagten bezetten, en zette, met de overige Schepen, koers naar *St. Augustijn*, daar hij eenige veroveringen maakte, en den vijand versloeg. In April keerde hij weder naar 't Recife.

Hunnen tijd tén einde geloopt zijnde, kwamen zij, met drie Schepen en één Jagt, welker lading bestond in 826 zo vaten als kisten suiker, 27000 R Brazilliehout. den 6 November van het Jaar 1634, in 't Vaderland te rug: J. DE LAAT, hun Mede-Bewindhebber, heeft, in zijn *Jaarlijks Verhaal*, omstandig aangegetekend, wat voordeel de Maatschappij, gedurende hun verblijf in de *Brazil*, genooten heeft; en berekent het zelve op bijna 23 tonnen gouds; van de suiker alleen is gemaakt, 1655700 guldens. Hun lof is, door BARLEUS, zeer breed uitgemeeten.

DE LAAT, *Jaarlijks Verhaal*, bl. 380, 382, 390 en 398.

GYZELS. (ARNOUD) Na dat men, in het Jaar 1641, beslooten had, om eene Vloot naar *Portugal* in Zee te zenden, voerde hij 't bevel over dezelve. DE RUITER werd, op dien togt, tot Kapitein en Schout bij Nagt aangesteld, en woonde dus, in dié waardigheid, den Scheepstrijd, bij Kaap *St. Vincent*, bij. Na denzelven week hij naar de Rivier van *Lisbon*, en keerde, na veel sukkelens, in de Havens deezer Landen terug.

Vaderl. Hist. XI. Deel, bl: 314.

REGISTER

D E R

HOOFDZAAKEN.

L E T T E R G.

XVII. en XVIII. DEEL.

	bl.		bl.
G AAL, (Hugo)	1.	Galen, (Jan van) Heer van	
— (Jacob)	ib.	Papendorp.	12.
Gaasbeek, Geslagt.	ib.	Galenus Abrahams.	35.
— (Jacob van)	2.	— (Mattheus)	36.
Gaasdonk.	3.	Galkeheim, Adelijk Huis.	ib.
Gaasp.	ib.	Gallen, of Galli.	37.
Gaast, Dorp.	ib.	Gallien of Gallia.	39.
Gaasterland, Grietenij.	ib.	Gallilee, voortijds een Kloos-	
Gaastmabuuren.	4.	ter.	41.
Gaastmeer.	ib.	Gallienus.	42.
Gabbema, een Dorp.	ib.	Gallus. (Carel)	ib.
Gabellen.	ib.	Gallutius. (Angelus)	43.
Gaetan, (Don Louis) een		Galo. (Simon)	ib.
Spanjaard.	ib.	Gama. (Vascus)	ib.
Gagain. (Robbert)	5.	Gameren, een Dorp.	ib.
Gageldonk.	ib.	Gamarra. (Don Esterande)	ib.
Gajekingaterborg, Adelijk		Gama. (zie oud Gein)	44.
Huis.	ib.	Gangalphus.	ib.
Gail, (A.) of Goulus.	ib.	Gans. (Mr. Johan)	45.
Galama, Slot.	6.	— (Jan in de)	48.
— oud Adelijk Geslagt.	ib.	Gansfort. (J. W.)	ib.
— Potestaat.	7.	Gansfoijen, een Buurt.	50.
— (Galo Iges)	ib.	Ganswijk; zie Emminkho-	
— (Hartman)	8.	ven en Waardhuizen.	51.
— (Sjerp)	9.	Gapinge, een Kerkdorp.	ib.
— (Tabo)	10.	Garderen, een Dorp.	ib.
Galamadam.	11.	Gardin. (Guillaume du)	ib.
Galba, (Sergius Sulpitus)		Gardolf.	52.
Roomsch Keizer.	ib.	Garmerswolde.	ib.
Galber, een Buurtschap.	12.	Garneweert en Gostrum.	ib.
Galen. (Christ. Bernard)	ib.	Garrelsweerd, een Dorp.	ib.

Garst-

	bl.		bl.
Garsthuizen.	52.	Garswijk, een Dorp.	76.
Garijp.	ib.	Geertrui, de zuster van Beg-	
Gaspaaren; Gaspaerne of		ga.	ib.
Gasparde; zie Flagestein.	ib.	----- dogter van Hertog	
Gasfel, een klein Dorp.	ib.	Herman.	ib.
Gasfelte, en Gasfelter-Nieuw-		----- (St een Dorp.	77.
veen.	53.	Geertruidenberg, de Heer-	
Gastanaga. (Don Francisco		lijkheid	ib.
Antonio Agerto)	ib.	----- een Stad	78.
Gastel, een Dorp.	ib.	Geertzema. (Johannes)	81.
----- (Oud)	ib.	Geerhad, een klein Stedeke.	82.
----- (Nieuw)	ib.	Grins, zie Rinsmageest, een	
Cat (het) van de Maaze.	54.	Dorp.	83.
Gambuis. (H. D.)	55.	Geestelijkheid.	ib.
Gaudenten, een Orde van		Geesten. (Adelijk Huis)	85.
Monniken.	ib.	Geestwater; zie Lisfepolder.	
Gauw, een Dorp.	ib.	Geesteranus. (Henricus)	ib.
Gaveren; zie Juchij.	ib.	----- (Jodocus)	86.
Gaijmans; zie Tulleken.	ib.	----- (Johannes)	ib.
Gaijkema een Hofstede.	ib.	----- (Cornelius en Ar-	
Gala. (Theodorus)	ib.	noldus)	92.
Gebhard. (Janus)	56.	----- (Nannius)	97.
Gecommitteerden ad Caufas	ib.	Geestmer-Ambagt.	98.
----- Raaden.	ib.	Geffen, een aanzienlijk Dorp.	ib.
----- in 't		Gein, Geijn, of 't Gein.	99.
Noorderkwartier.	65.	Geldenhauer. (Gerard)	101.
----- in Zee-		Gelder, of den Gelder, ook	
land.	67.	op Gelder.	ib.
Gedeputeerden in Zeeland.	72.	----- een Stad.	102.
Geelmuiden; zie Geenemui-		----- (Aarnoud van)	ib.
den.	73.	Gelderland, Gelria.	103.
Geelvink, een oud Geslagt.	ib.	----- Gelegenheid.	105.
----- (Jan Cornelis)	ib.	----- Voortbrengfels.	106.
----- (Mr. Johan)	ib.	----- Rivieren.	107.
-----	ib.	----- Aard der Bewoo-	
----- (Mr. Nicolaas)	ib.	ners.	110.
----- de jonge.	74.	----- Historie.	112.
----- (Cornelis)	ib.	----- Regeering.	172.
-----	ib.	----- Kerkelijke Regee-	
----- (Derk)	ib.	ring.	206.
----- (Jan Corneliszoon)	ib.	----- (Staats Opper)	208.
----- (Mr. Lieve)	75.	Gelri, of Gelre (Pieter van)	213.
----- (Anna Elisabeth)	ib.	Gelder. (Arend de)	ib.
Geer of vrije Geer.	ib.	Geldermassum.	214.
Geereftein, Lusthuis.	ib.	Geldersoort, een Schans.	ib.
----- en Suldbroek.	ib.	Geldersche Friesen.	215.
		Ccc 2	Gel.

	bl.		bl.
Gelderſche Tooren, een		Georg Wilhelm, Keurvorst	
Adelijk Huis.	215.	van Brandenburg.	294.
Geldorp, of Geldrop.	ib.	Georg, Hertog van Bruns-	
— een Schilder.	216.	wijk.	297.
Gelduba, Legerplaats der		Georg Chriſiaan de II,	
Romeinen.	ib.	Vorſt van Ooſt-Frieſland.	209.
Geleen. (de)	ib.	George Bernhard, Graaf	
Gelekingen.	217.	van Solms.	302.
Gelente, of Gelenthe, een Pol-		George de I.	ib.
der.	218.	— de II.	310.
Geleijſe of Leijſe, (Cor-		Georgius van Egmond; zie	
nelis)	ib.	Egmond.	325.
Gelkenis, een Dorp.	219.	Gerpiden.	ib.
Gellekun, een Dorp.	220.	Gerard.	ib.
Gellecum. (Cornelis van)	ib.	— van Velleſen; zie Vel-	
Geloofsonderzoek; zie In-		ſen.	ib.
quifitie.	-	Gerardus, een Leeraar.	ib.
Geloofsvrede.	ib.	Gerbranda, een Hofftede.	ib.
Gelzelaar, Heeren Huis.	232.	Gerbranda. (Edo)	ib.
Germachi.	ib.	Gerreformeerden.	326.
Gembloors, een kleine Stad.	ib.	Gerardus (Johannes)	359.
Gemert, een vrije Heerlijk-		Gerbrandus.	ib.
heid.	ib.	Gere.	360.
Gemma Frifius.	236.	Gerkes, Klooster.	ib.
Gemond of Gemonde.	237.	Gerlach de I.	361.
Gena, Gene.	ib.	— de II.	ib.
Gender. (de Rivier de)	ib.	Gerlacius. (Antonie)	362.
Genderen, een Dorp.	ib.	Germanen.	363.
Genderingen.	ib.	Germania, Inferior.	ib.
Genemuiden.	238.	Germanicus.	370.
Generaliteits Landen.	239.	Gemerhuizen.	374.
Genenareth, of Genefareth.	278.	Gemerwalda, een Dorp.	ib.
Gend, (Sas van) een klein		Gerolf de I.	ib.
Stedeke.	ib.	Gerolf de II	ib.
— of Gend, Hoofdfad.	278.	Gerrit Gerritz, zie Erasmus.	375.
— (Otto van)	287.	Gerritz. (Lubbert)	ib.
— (Willem Joſeph van)	ib.	— (Cornelis)	ib.
— (Barthold van)	289.	Gershuizen, een Dorp.	376.
— (Johan van)	ib.	Gerroluma.	ib.
— (Johan van) Heer van		Gerſloot.	ib.
Ooſterweide.	290.	Gerwen.	ib.
— (Cornelis van)	291.	Gerſchoron.	ib.
— (Walraven, Baron		Geſehu. (Cornelius)	ib.
van)	292.	Gethorne.	378.
Gentman. (Cornelius)	ib.	Geuium.	ib.
Genum en Ligtaard.	294.	Geuzen.	ib.
		Geu-	-

Geuz.
Geuz.
Geuz.
—
Gleere,
band.
Glibert
Gleien.
Glibelles
—
van Ar
—
Choir. (C
Gambell
Marna.
Gleensze
Giekerk,
Gietje-dor
wijheid.
Giersberge
Gieſen, ee
— He
Gleſenburg
Gieſendam.
— Nie
— Ou
ſendam.
— On
Gieſen, een
Gieſerne.
Gieſerus. (H
Gieſe of Gieſen
Gieſen.
Gieſeborg.
Gieſeia.
Gieſio.
Gieſia. (Georg
Gieſe, of Gieſt
Gieſie. (H.
Gieſendor, ee
Gieſel.
Gieſel, Heerſij
Gieſia.
Gieſinus. (Vie
Gieſert.

	bl.		bl.
Geuzen. (Wilde)	380.	Geraerts. (Johan)	ib.
Geusenbril, een Schans.	381.	Gewarde.	387.
Geul, (de) Rivier.	ib.	Geijn; zie het Gein.	ib.
— een Dorp.	ib.	Geijns, een Slot.	ib.

XVIII. D E E L .

Gheete, (Rivier de) in Bra-		Glauber. (Johannes)	ib.
band.	383.	— (Joh. Gottlieb)	408.
Ghibercius.	384.	— (Diana)	ib.
Ghiefen. (Filips van der)	ib.	Gleune.	409.
Ghiftelles, een Adelijk Huis.	385.	Glimes, een Polder.	ib.
— (Cornelis van)	386.	Glimmer. (Jan)	ib.
— (Joost van) Heer		Glins.	ib.
van Arel.	387.	Glins. (Haring)	ib.
— (Filips van)	ib.	— (Douwe van)	ib.
Choir, (W.) of Ghore.	ib.	— (Haring van)	410.
Giannibelli, (Fredrik) van		Clinfra.	ib.
Martna.	388.	Glinthuis.	411.
Gideonszoon. (Jan)	390.	Glinthorst.	ib.
Giekerk, Dorp.	ib.	Glocester.	ib.
Gieltjesdorp, Ambagtsheer-		Griephoek.	ib.
lijkheid.	ib.	Goch, een Stedeke.	413.
Giersbergen, Gehugt.	ib.	Gockinga. (Schans)	414.
Giefen, een Vliet.	391.	— — — —	ib.
— Heerlijkheid.	ib.	— — — —	ib.
Giefenburg, Heerlijkheid.	ib.	Goedaart. (Johannes)	ib.
Giefendam.	392.	Godebald, of Godebold.	415.
— Nieuwkerk.	ib.	Godefredi. (Johan)	419.
— Ouderkerk en Gie-		Godefrid, Koning der Dee-	
fendam.	ib.	nen.	ib.
— Ouderkerk.	ib.	Godefroj, of Godefried de	
Gieten, een Dorp.	393.	I.	421.
Giethorne.	ib.	Godevaart.	422.
Giffianus. (Hubertus)	ib.	— van Amstel.	432.
Giffe of Giffen, een Dorp.	394.	Godewijk. (Pieter van)	433.
Gilden.	ib.	— (Maria van)	ib.
Gildenburg.	395.	Godlinse, een Dorp.	ib.
Gilleijela.	398.	Godschalkoord.	434.
Gillio.	399.	Goens. (Rijkloff van)	ib.
Gilpin. (George)	405.	Goeree, of Goedereede.	435.
Gilse, of Gilst, en Giffen.	ib.	Goedereede, Stad.	436.
Gimnig. (H.)	406.	Goereefche Gat.	439.
Ginderdoor, een Buurt.	ib.	Goeree. (Willem)	ib.
Ginsel.	ib.	— (Jan)	440.
Ginkel, Heerlijkheid.	406.	Goes, of ter Goes, Stad in	
Ginneke.	ib.	Zeeland.	441.
Giselinus. (Victor)	ib.	— (Aart van der)	450.
Gisfelbert.	407.	— (Adriaan van der)	459.

	bl.		bl.
Goes. (Christiaan van der)	460.	Goslinga.	526.
— (Adriaan van der)	461.	— (Tjepke van)	ib.
— (Lieve van der)	ib.	— (Sicco van)	ib.
— (Anna van der)	ib.	Gosfo. (Ludlgman)	528.
— (Jonker Gerard Re-		Gosfon. (Nicolaas)	ib.
noij van der)	ib.	Gothen, Goth, of Goti.	529.
— (Bernardus van der)	ib.	Gouda.	531.
— (Cornelis Pieterfen		— (Gelegenheid en	
van der)	462.	Oudheid)	532.
Goesfinge.	ib.	— (Geschiedenissen)	ib.
Goffredus.	ib.	— (Groote, Gebouwen)	ib.
Goch. (Michiel van)	463.	— (Regeering)	ib.
Gogara, of Gogarinus. (Anto-		— (Walterus)	547.
nius)	467.	— (Wilhelmus a)	ib.
Goinga.	ib.	— (Franciscus)	ib.
Gokkinga, Adelsijk Slot.	ib.	Goudanus. (Henricus)	ib.
Golberdingen, of Gelbeldingen.	ib.	— (Jacobus)	ib.
Golda, een Vaart.	468.	Gouderak, of Gouwerak.	548.
Golkeheim.	ib.	Goudhoeven. (Wouter van)	ib.
Golius. (Jacobus)	ib.	Goudriaan, vrije Heerlijk-	
— (Fredrik)	ib.	heid.	ib.
Goltz. (Hubert)	469.	Goudsche Sluis.	ib.
Goltzius. (Hendrik)	473.	Goudewaard; zie Kroondijk.	550.
Gomarus. (Franciscus)	493.	Goulart. (Simon)	ib.
Gondebald.	496.	Goutum of Gouthem, een	
Gooij, een Dorp.	497.	Dorp.	ib.
Gooiland, of Goeiland.	499.	Gouwe, (de) Vaart of Ri-	
Gonzaga. (Octavio Fernan-		vier.	ib.
do)	512.	Gouverneur Generaal; zie	
Gonsales. (Don Antonio)	513.	Stadhouder.	ib.
Goor, of Goer, een Steedje.	ib.	Goverwel, Sluis.	ib.
— (Adolf van)	514.	Goswijn de Wilde; zie Wil-	
— (Thomas Ernst)	ib.	de.	ib.
Gooregt.	ib.	Graaf. (Dirk Janszoon)	ib.
Gooren. (de)	515.	Graaf. (Cornelis de)	552.
Goijer. (Dirk de)	ib.	— (Pieter de)	ib.
— (Jacob de)	ib.	— (Andries)	ib.
Gornichem, een Stad.	ib.	— (Pieter en Jacob van	
Gorleus. (Abraham)	522.	der)	553.
Gornichem: (Jan van)	ib.	— (Willem de)	554.
— (Hendrik van)	ib.	— (Reinier de)	ib.
Gorredijk, een Dorp.	ib.	Graaven en Graaflijkheid.	ib.
Gorsel, een Dorp.	523.	Grave, Graaf of de Graaf.	561.
Gortel, een Buurtschap.	ib.	Graasbeek. (Joost van)	567.
Gortz. (Baron)	ib.	Graat. (Barend)	568.
Gosewinus van Amstel; zie		Graauw. (Hendrik)	569.
Amstel.	526.		

Grag.

Greets.
 (g)
 Gras.
 Graf, een
 Graflijk.
 Grafhorst.
 Graf van Dr.
 Ind.
 Galla.
 Gammaje.
 Gamsbergen.
 Ganten. (G
 Gange. (H.
 Gavelle; z
 Gouwinkel.
 Gounga.
 Grave, Hen
 's Graveval.
 's Graveland.
 's Gravemoer
 's Gravenhage
 's Gravenpold
 's Gravenveen
 's Gravenwaar
 's Gravelande.
 Gebbe, of d
 Geboer. (Cl
 Gegerius Me
 nus.
 Gensvoord.
 Genswerp, ee
 Gevinchoove
 Gevius. (Job
 Gebius. (Pet
 Gebbervorst.
 Gebwaarder.
 Giesdijem.
 Geichoom.
 Gieschizem.
 Geiler.
 Geit. (de)
 Geimlin. (Rei
 Geimel. (Hub
 Gensbergen.
 Geinb.
 Geinbuzen.

	bl.		bl.
Graevius. (Johannes Geor-		Grimoald.	626.
gius)	570.	zoon van Pepijn van	
Graes.	571.	Herftal.	ib.
Graft, een Dorp.	ib.	Grinus.	627.
Graftdijk.	572.	Grint, Grind of Grien.	ib.
Grafhorst.	ib.	Grindt (Cornelis van)	ib.
Graft van Drufus en van Cor-		Grispeere (Antonij van)	628.
bulo.	ib.	Grobbendonk.	ib.
Gralda.	ib.	Groode.	631.
Grammaije. (Johan Baptist)	ib.	Groen. (Theodorus)	ib.
Gramsbergen, een Dorp.	ib.	Groenendaale.	ib.
Graanen. (Gerard de)	ib.	Groendijk.	ib.
Grange. (H. J. de)	ib.	Groenhout, een Gehugt.	ib.
Granvelle; zie Perenot.	ib.	Groenberg.	632.
Graswinkel. (Jacob Jansz.)	ib.	Groeneveen.	ib.
———— (Dirk)	576.	Groeneveld.	633.
Gratinga.	577.	Groeneveld; (Reinier van	
Grave. (Hendrik)	ib.	Oldenbarneveld, Heer van)	
's Gravedaal; zie Daalhem.	578.	zie Oldenbarneveld.	ib.
's Graveland.	ib.	———— (Jonkheer Arend van)	ib.
's Gravemoer.	581.	Groeneweegen, een Dorp	ib.
's Gravenhage.	ib.	———— (Huig Janszoon	
's Gravenpolder.	614.	van)	634.
's Gravenveen, Nieuwveen.	ib.	Groenewoude; zie Amelis-	
's Gravenwaard.	ib.	waard.	ib.
's Gravesande.	ib.	————	ib.
Grebbe, of de Grebb.	615.	Groeninx (Egidius)	633.
Grebbe. (Claas de)	ib.	Groenlo; zie Grol.	ib.
Gregorius Martin; zie Mar-		Groesbeek. (Heer van)	ib.
tinus.	616.	————	636.
Grensvoord.	ib.	Groeftra.	637.
Greonterp, een Dorp.	ib.	Groet.	ib.
Grevinchooven. (Nicolaas)	ib.	Grol of Groenlo.	ib.
Grevius. (Johannes)	ib.	Grollenhout; zie Ballenhout	ib.
Gribbius. (Petrus)	619.	Grollo, een Buurt.	638.
Gribbenvorst.	620.	Groningen.	ib.
Grietwaard.	ib.	Groningen, een Buurt.	638.
Grietenijen.	ib.	Groningerland.	ib.
Griethoorn.	621.	Gronovius. (J. F.)	737.
Griethuizen.	622.	———— (J.)	738.
Griffier.	ib.	Gronsfeld, Geflagt.	739.
Grift. (de)	623.	———— (B. F. S. A.)	ib.
Grimaldi. (Reinier)	ib.	———— (F. Graaf van)	740.
Grimani. (Hubertus)	625.	Gronsfort, een Slot.	ib.
Grimbergen.	ib.	Groot, (de) verſcheidene	
Grimbij.	626.	mannen uit dat Geflagt.	741.
Grimthuizen.	ib.	Groot.	

	bl.		bl.
Groot. (Hugo de)	742.	Grudius. (Nicolaas)	757.
— (Willem, Cornelis, Pieter de)	748.	Gruisbeek, een Hofftede.	758.
Groot. (Gerrard de)	750.	Gruitwardt. (Fernandus)	ib.
— (Jan de)	ib.	— (Hieronijmus)	ib.
Groot Ammers; zie Ammers.	ib.	Grute, of Grutte.	ib.
Grootenbroek; zie Broek.	ib.	Gruterus. (Gualterus, of Wouter van Grutheere)	759.
(Grooten)	ib.	— (Janus)	760.
Grootegast en Doefum, twee Dorpen.	ib.	— (Petrus)	ib.
Grootenhuis.	ib.	— (Thomas)	ib.
Groot Loon, een Dorp.	751.	— of Grutheere. (F-lips)	761.
Groote Pier, of Lange Pier.	ib.	— (Philippus)	ib.
Groot Schermer, of Zuid-schermer; zie Schermer.	753.	Grujtgeld.	ib.
(Zuid en Noord)	753.	Grijn, een Buurt.	762.
Groot Zundert, een Dorp.	ib.	Grijnde	ib.
Groote Schans; zie Isabelle Schans.	ib.	Grijpskerke.	ib.
Groote Schans.	ib.	Grijpspeer (Pieter)	ib.
Groot-Oldampt.	754.	Grijze (Jacob de)	763.
Group; zie Westmaas.	ib.	Guiciardijn (Lodewijk)	ib.
Grouw, een Dorp.	ib.	Gugernen, of Cubernen.	ib.
Grouwe, een Dorp.	ib.	Guido van Avenes.	ib.
Groveftins	ib.	Guielielmi. (Adriatus)	764.
— een Geflagt.	ib.	Guifius. (Matthias van)	ib.
Groveftins (Oene van)	755.	Gulik. (Matthias van)	ib.
— (Wijbe van)	ib.	— (Jacob van)	765.
— (Jonkheer Johan van)	756.	Gudelins. (Petrus)	ib.
— (Jonker Edzard van)	757.	Gunterstein, een Adelijk Hu's	ib.
— (N N.)	ib.	Gijbeland, een Heerlijkheid	766.
		Gijllen. (J de)	ib.
		Gijfel ng (Johan)	ib.
		Gijzels. (Arnoud)	767.

